

אמר המַחְבֵּר.

הנה נא חפצתי לדבר. כי לכל חי רצון.

ולכל איש עצב וששון. ויש שמח בתקוה.

במלאת ספקו. ירון ושמש.

במזל הצומח. יאכל מגדי היום.

ינשה המחרת הבא נורא ואיום. ישטה וישפח רישו.

וכל עמל נפשו. ויש נלבב ימאס שניו ויקוץ בזמנו וכל יקר ראטה עינו.

ינפור האבל בימי החדנה. ויאוש בימי התקנה.

יקדים הבכי לשמחה. יניס הששון מפני היגון והאנחה.

לא יתנבא כי אם רעו. יוסיף דעת יוסיף מכאוב ומזור יגרע.

וישניהם המלאים לבבם למרע. כי הראשון תועה מדרך השכל.

והוא בן לא חכם ודבריו במשפט לא יכלכל. כי הגלגל סגלגל.

יצמח היום מזלו. ויעלה דרוך גבולו.

ומחרתו ישקעו כוכביו בתחתיות. חלפו עם אניות.

בפוקר יזהירו ויאירו בתלוננו. ובהמרותם תלן עינו והשני כי יתחכם ועם אנשי לצון נספם.

אשר ירחיבו פה יביעו חידות. לנבל כל יקר תבל האריכו למעניתם, בגוייהם ללשונותם, להוציא דבה על הזמן, והוא עד אמת ודין נאמן, יתן במשפט ויקח במשקל במדה ובמשורה, לא העביר דרוך על איש ולא קלקל עליו את השורה, הכוכבים והמזלות למשול ביום ובלילה ולמאורות.

כי לא להמית אנשים ולא להחיותם אל תביט להם כי לא ירעו וגם היטב אין אותם. מאת אדון הכל יבא הכל.

והוא הטוב והמטיב לכל לא יענת משפט ומצדיק עינו לא יגרע, וגם הוא חכם ויבא רע, יצדיק צדיק ירשיע רשע לרעתו, את הכל עשה יפה בעתו, ויש בדרךיו סודות נעלמות וקהם היחידים נספמו.

כי לא רבים יחפמו. ויש נשגבים מדעת כל בריה רחוק מה שיהיה ועמוק מה שיהיה, ומה האדם הדל וההלך שיבא אחרי המלך, רק לצדק הדין ולאמת המשפט כי אלהי משפט ה' אשרי כל חוכי לו.

והנני אומר מה שלבי חושב ונדעתי גומר. כי אחרי היות האדם מעותד למות מעת היותו ראוי לרפוד יצועיו בגיא צלמות.

למה יתגודדו על מת ולנווד ולבכות נאותו כי החיים יודעים שימותו. ומן התמה על יודעי דבר ניהי, למה יקראו אפר אל אבל ומספד אל יודעי נהי והתשובה בזה כי תולדות האדם לחיות לעולם.

ומן החטא הקדמוני ירדו לטבח פולם, על פן יחרדו כי מטבעם יתפרדו. ואמנם הסתפלותי והשפלותי כי אין בתורה השלמה איסור על האבל ומצוה על הנחמה, לא אסרה על המתים רק התגודדות וקרחת לא תרחיק הבכי ולא תתעב האנחה.

וראוי לנו להבין כי האבל עבודה לאלהינו ית"ש על דרכים מגוונים ולהתבונן ולהתאונן. להתבונן בסופו מה יהיה.

ולדעת ביתו איה. וכענין זה כתוב טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו.

וכתיב טוב כעס משחוק כי ברוע פנים ייטב לב. ונאמר עת לבכות ואז"ל הסתפל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך כו' והשנית להתאונן על חטאיו אם יקראנו אסון טרם מלאת שנינו.

או בא עליו מקרה בבניו על אלה ראוי לבכות ולקונן. והנה האב תמים דעים על ילד שעשועים בכה ולא הרגיע ושק ואפר יציע, והמלך הגדול אשר לבו פלב האריה על ילוד אשר לא ראה ולא ידע החכם יהיה שכב ארצה ועפר בעפר, ואם אחרי מות הילד בגד תפר.

הנה על אמנון ועל אבשלום אשר נפשו חמס. לכו המס ימס.

כי אנמן הלב בזה מדבר המרד. והמורה בו מדרכי ההודאה והתשובה.

ועל הענין הזה כתיב מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו (איכה ג'). ולפרש הפסוק הזה בבאור אומר, כי כתוב למעלה ממנו כי לא יזנח לעולם ה' כי אם הוגה ורחם פרום חסדיו כי לא ענה מלבדו ויגה בני איש, ר"ל אם תשובו בתשובה ותיחלו לאלהים כמ"ש בתחלת הפסוק טוב ה' לקויו לנפש תדרשנו, ירחם אתכם פרום חסדיו.

כי האלהים לא יענה בני אדם מרצונו ולא יגה בני אדם מחפצו. ולדפא תחת רגליו אנשי הארץ.

שקם אסוריו להראות ממשלתו עליהם או להטות משפט גביריהם או לענות דליהם בריבם עמו פלומר בחטאם לפניו, כל זה לא ראה ה' בלבד לעשות פן. וכיון שהרחיק חפצנו מן הרע הזה אמר, אל תחשבו כי הצרות הרבות והרעות הבאות עליכם מקרה לכם ואינם באות מאתו יתברך, כי מי הוא זה דבר והיה שהשם לא צנה.

הכל בא מאתו והוא צנה ונבראו כל המעשים ואין ברעות ובטוב דבר שיהיה ומפי עליון לא יצא. והכתוב האחר מושף חבירו.

א"כ מאחר שהכל יוצא מפיו והכל מאתו והוא ית"ש אין לו חפץ ברע כי במשפט הוא עושה הכל, מה יתאונן האדם. על חטאיו יתאונן ויתאבל.

ע"כ אמר אתריו נחפשה דרכינו ונחקנרה ונשובה עד ה'. ורוב המפרשים ז"ל אמרו כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב לומר שאין הבורא גוזר על האדם לעשות רעה או טובה.

כי ברשות עצמו מעשיו ע"כ יתאונן על חטאיו, והנכון בפסוק זה מה שאמרנו. ועכ"פ התאונן האדם על חטאיו בעת מקרהו הרע ופגעיו הקשים, מצנה.

וידוע בתורה כי מות האדם קודם הזקנה עונש לו מדין הכריתות או המיתה בידי שמים. ונאמר בברכות את מספר ימיך אמלא.

וכן מיתת הבנים בחיי אביהם עונש כמ"ש ערירים ימותו וכתוב (הושע ט') [כי אם יגדלו את בניהם ושפלותם מאדם] ונאמר בברכות לא תהיה משפלה ועקרה בארצה, א"כ מי שישמות הנקצב לרוב ב"א ראוי הוא וכן ראוי האוהבים לו להתאונן עליו ולהתאבל וכן באבדן הבנים.

רק שיהיה התאוננם בדרך עבודת אלהים על החטאים הגורמים להם הצער שהוא נשובם מן הנודעים והתודותם על לא הודע שלהם, ויאוש בסבל האמין והלב החזק בענין הזה הוא רע מן חלט.

בני אם יפתוה חטאים אל תאבה כי תמצא מאמרים רבים לפלוסופי היונים והמתחכמים בחקמתם, מאמצי פח הקבבות ומחזקי המחשבות משמחים ללא דבר. מנחמי עמל מכחישים העתיד ומיאשים על העבר.

זכרוניהם משלי אפר תועבה יבחר בהם וכל כופר. כי סאקראט א' מחכמיהם אמר עם הספר שאלוני מדוע לא ראינוה נעצב מעולם א"ל מפני שאין לי דבר שאם אחר אותו אתעצב עליו.

ועוד אמר מי שיפיר העולם לא ישמח בטובתו ולא ידאג ברעתו. ואמרו האומלל מי שידאג פלל.

ועוד אמר מה מאד נפתה מי שידע כי נוסע מן העולם וישתדל בישובו, וכהנה רבות עמו ועם חבריו הפילוסופים ואמנם כי הענין הזה ראוי להם ולכל מתחכמים לעשות כל מעשה תכל אפס ותהו ריק והבל, וכאשר יוסיפו יגביהו ויעמיקו ובגילדי נכרים ישפיקו מה יתן לה ומה יוסיף לה לשונם ורוממות גרונם, הנה שלמה המלך ברוה"ק הוסיף על כולם הפל להבל דמה ואין אצלו יתרון לאדם מן הבקמה, ועכ"ז אנו וחקר, ובין טוב לרע בקר, להבדיל בין האמת והשקר, והוא צנה להיות האדם טוב ביום טובה.

וביום רעה יוריד דמעה, פדכתיב עת לבכות. ונאמר עת ספוד.

והנה חכמי האמת רבותינו ז"ל אמרו בב"ר והנה טוב זה יצר הטוב. מאד זה יצה"ר וכי יצה"ר טוב הוא מאד אלמלא יצה"ר לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים ובנות, העמיקו הרחיבו לעשות כל ישובו ש"ע אפס ותהו מפני שאין בו קיום לבד עבודת יוצר הכל, ועם כל זה הוא טוב מאד לטובים ולישרים בלבותם.

כי מעבודת האלהים הוא לעסוק בעניני עולם. בקיום המינים.

למען היות חפץ האלהים ביצירתו אותנו עומדת לעד ונדע ונאמין כי בהצליחו אותנו ובהקיימו ממנו מוסדות תבל מצאנו חן בעינינו. ובהכריתו רחוקיו קצף ה' עליהם קצף, או הן יסורין של אהבה פראוי להן כמו שנבאר בספר הזה בעז"ה.

ואין ספק ולא צורך לאמר כי ההתקצף וההשתומם על המקריים סכלות גמורה מצד השכל. ופשע ואשם מצד מרדו במשפט אשר שפט המלה ית'.

הנה תראה ספר איוב בספור התלאות הגדולות והנוראות. מה ראה על ככה ומה הגיע אליו קרע בגדיו בכה והתאבל בכל דרכי האבלות וברך שופטו ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך.

כללו ש"ד כמה שיהיה ואשר כבר היה, כי הקצף והדאגה אנלת ומשוגה. ואם יתיאש ויתנחם.

ולבבו לא יחם, יתלהו במקרה או במנהג. בשגעון ינהג.

אף דרוך התורה, עליו תשכון נהרה. ממנו תצא מאפלה לאורה.

ובו תדבק לאור באור המנורה הטהורה. והאלהים אשר מקצפו נירא ורצונו צנה וסוחרה. יראנו במהרה בית הבחירה. ויקנים בנו ובכל החבורה.

מקרא שפתוב בלע המנות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי פי ה' דבר: גרסינו בפרק כמה מדליקין (שפת ל"ב א) אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם חלה אומרים לו הבא זכות והפטר אמר ר' חמא בר' חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לאדם לילך אחר השכינה.

נהלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אנכלה הוא. אלא הלא אחר דרכיו של הקב"ה.

מה הקב"ה מלביש צרומים. דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. אף אתה תלבש צרומים. מה הקב"ה בקר חולים.

שנאמר וירא אליו ה'. אף אתה בקר חולים.

מה הקב"ה קובר מתים. דכתיב ויקבור אותו בגי.

אף אתה קבור מתים מה הקב"ה נחם אבלים. שנאמר ויהי אחרי מות אברהם ויקברו אלהים את יצחק בנו.

אף אתה נחם אבלים. דרש ר' שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמ"ח.

תחלתה גמ"ח דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, וסופה גמ"ח דכתיב ויקבור אותו בגי. במסכת שמחות דהיא אבל רבתי תנו רבנן משאדם עולה למטה נכנסין אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים.

שמא הלוי או שמא הלוח אדם. שמא הפקדת אצל בני אדם או שמא הפקידו אצלה.

ואין נכנסין אצלו לא בראשון ולא בשני אלא בשלישי. ואם היה מטורף אפי' בראשון.

והקרובים נכנסים אצלם בכל שעה. שבעור חולים אין לו שעור.
בפאה ירושלמי דרף ארץ הקרובים נכנסים אצלם מיד. ר"ח ור' פנחס ור' חזקיה סלקון
מבקרא לר' יונה בטר תלתא יומין.

אמר לון בעיתון מקימה מתניתא. פירוש בתמיה לומר שהחברים בקרובין ונכנסין אצלם
מיד.

במסכת נדרים (ד' ל"ט ב') תנא בקור חולים אין לו שעור. מאי אין לו שעור.

אמר אביי אפי' גדול אצל קטן. רבא אמר אפי' מאה פעמים ביום.

רבי חלבו חלש נפק אכריו רב כהנא רבי חלבו באיש. ליכא דקא אתי אמר להו ולא כף
היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר"ע
לבקרו ובשביל שפבדו ורצו לפניו חנה אמר לו רבי חייטני.

יצא ר"ע ודרש כל שאינו מבקר את החולה פאלו שופך דמים. כי אתא רב דימי אמר כל
המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה.

וכל שאינו מבקר את החולה אינו מבקש עליו רחמים שיחיה. אמר רב שישא בריה דרב
אידי לא לסעוד אינש קצירא לא בתלת שעי קמיינתא ולא בתלת שעי בתריינתא דיומא כי
הכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי.

תלת שעי קמיינתא רויחא דעתיה. בתריינתא תקיף חולשיה.

פירוש לא יסעוד אינש קצירא פדכתיב ופקודת כל האדם יפקד עליהם ומתרגמינן
וסיעודא דכל אינשי יסתעד עליהון והוא כמו בקור. ושמעין מהכא דבקור חולים כדי
שיכבדו וירצו לפניו.

ויעשו לו צרכים הצריכים וימצא נחת רוח עם חבריו. ועוד כדי שיכוון דעתו לרחמים
ויבקש עליו פדתנא (מ"ק ה) וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים
מבקשים עליו רחמים.

הלכך המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים מצוה. תנא (נדרים מ"א א)
ר' יוסי בן פרטא אומר משום ר' אליעזר אין מבקרים לא לחולי מעים ולא לחולי העין
ולא למיחוש הראש.

חולי מעים משום פיסופא. חולי העין ומיחוש הראש משום דרב יהודה.

דאמר רב יהודה דבורא קשי לעינא ומעלי לאישתא. הלכך היכא דתקיף ליה עלמא בין
באישתא בין בשאר חליים וקשה לי דיבורא אין מבקרין אותו לפניו.

אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין עליו ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרביץ לפניו
וכיוצא בזה. ושומעין צערו ומבקשין עליו רחמים.

ביציאות השבת י"ב א) תנו רבנן הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלנענך
ורפואה קרובה לבוא. ר' מאיר אומר יכולה שבת שתרחם בזכותה.

ר' יהודה אומר המקום ירחם עליה ועל חולי עמו ישראל ר' יוסי אומר המקום ירחם עליה בתוך חולי עמו ישראל. שבנא איש ירושלים אומר בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ורחמי מרובין ושבתו בשלום.

כמאן אזלא הא דאמר ר' חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריה חולי ישראל. כמאן כרבי יוסי וכן הלכה.

אמר רבה בר בר חנה כי הנה אזלינן הבתריה דר' אלעזר לשילי בתפיקא. זימנין דאמר ליה המקום יפקדה לשלם.

וזימנין דא"ל רחמנא לידכרף לשלם. היכי עביד הכי והאמר רב יהודה אומר רב לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי.

דאמר ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו. שאני חולה דשכינה עמו.

דא"ר יהודה אומר רב מנין שהקב"ה סועד את החולה. שנאמר ה' יסעדנו על ערש דני. תניא גמי הכי הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מטה ולא ע"ג כסא ולא ע"ג ספסל. אלא מתעטף ויושב לפניו.

מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דני. שמע מינה בקשת רחמים בפני החולה בכל לשון.

ואם בקש עליו רחמים שלא בפניו בלשה"ק. כשאר תפלות יחיד.

באבל תניא (אבל רבתי פי"ב) האיש כורף ומקשר את האיש אבל לא את האשה והאשה כורכת ומקשרת את האיש ואת האשה האיש משמש את האיש בחולי מעים ולא את האשה. האשה משמשת את האיש והאשה.

בפרק מפנין (קכ"ט א) אומר עולא בריה דרב עלאי כל צרכי חולה עושין ע"י ארמאי בשבת ואמר רב המנונא דבר שאין בו סכנה אומר לארמי ועושה: בפרק ר"א דמילה (קל"ד א) תניא אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת.

ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ טורפין יין ושמן לחולה בשבת. אומר רשב"א פעם אחת חשש ר"מ במעיו ובקשנו לטרנף לו יין ושמן בשבת ולא הניחנו.

אמרנו לו רבי דבריך יבטלו בחייך. אומר לנו אעפ"י שאני אומר כף נחברי אומר כף לא מלאני לפי לעבור על דברי חברי אומר רב (שם פ"ב) אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מפה בשבת.

ושמואל אומר נותנין חוץ למפה ושותת ויורד למפה, ואין נותנין חמין ושמן ע"ג מוץ ליתן ע"ג מפה בשבת ולא ע"ג מוץ שעל גבי מפה בשבת. (שם) ת"ר נותנין ע"ג מפה מוץ יבש וספוג יבש בחדש אבל לא גמי יבש ולא כתייתין יבשים בישנים.

בסוף עירובין (ק"ב ב') ת"ר רטיה שפרשה מעל גבי מפה בשבת מחזירין אותה בשבת. ר' יהודה אומר הנתלקה למטה דוסק למעלה למעלה דוחקה למטה.

ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המפה וחוזר ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המפה ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהיא ממרח ואם מרח חייב חטאת. אמר רב חסדא מחלוקת בשפירשה ע"ג פלי אבל פירשה ע"ג קרקע דברי הפל אסור להחזירה.

אמר רב יהודה הלכה כר"י. ולית הלכתא פנותיה.

דקא רב אשי דהוא בתרא עבד עובדא כת"ק: בפרק חבית (קמ"ח א') אין מחזירין את השפיר. מי שגפרקה ידו או רגלו לא יטרפם בצונן אבל רוחץ פדרפו ואם נתרפא נתרפא.

אמר רב חנא בגדתאה אמר שמואל הלכה מחזירין את השפיר. אמר מר עוקבא (שם ק"ט א') מי שגנפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש.

איבעיא להו חלא מאי, א"ל רב הילל לרב אשי פי הוינו בי רב פהנא הנה אמרין חלא לא. אמר רבא הני בני מחוזה בינו דמפנקי אפי' חמרא מסי להו ואסור.

(שם ע"ב) כל האוכלים אוכל אדם לרפואה. וכל המשקין הוא שותה.

חויז ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהם לירוקה. אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו וסוף שמו עיקרין שלא לרפואה (שם קי"א א') החושש בשניו לא יגמא בהן את החומץ אבל מטבל הוא פדרפו ואם נתרפא נתרפא.

החושש במתניו לא יסוף יין וחומץ. אבל סוף הוא את השמן ולא שמו ורד.

בני מלכים סכין ע"ג מפותיהן שמו ורד בשבת שפן דרפן של בני מלכים לסוף שמו ורד בחול ר"ש אומר כל ישראל בני מלכים הם. אמר רב הלכה כר"ש ולא מטעמיה דאלו ר"ש סבר אע"ג דלא שכיח שרי ורב סבר אי שכיח אין אי לא שכיח לא וכן הלכה.

תוספתא אין לועסין מצטכי בשבת. אימתי בזמן שמתכוין לרפואה.

אם מפני ריח הפה ה"ז מותר. החושש בשניו לא יגמא בהן את החומץ ויהא פולט אבל מגמע ובוילע.

מטבל פדרפו ואינו חושש והחושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמו הרבה לתוך הגרון וכי תנו נמי הכי במתניתין לא יגמע ויפלוט תנו: בפרק אעפ"י (פתובות ס' א') תנא רבי מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת מ"ט מפרקפלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנו.

אמר רב יוסף הלכה כר' מרינוס: בפרק אין מעמידין (כ"ח ב') אמר רבה בר זוטרא אמר ר' חנינא מעלין אוננים בשבת. תני רב שמואל בר יהודה בידי אבל לא בסם.

איכא דאמרי בסם אבל לא בידי, מ"ט יד מיוזרף זריף. אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב עין שפרדה מותר לקוחלה בשבת.

סבור מינה ה"מ היכא דשחקי סמנין מאתמול ואיתויי מאתמול אבל מישחק ואיתויי בשבת לא. אמר להו ההוא מרבנו ור' יעקב שמיה לדידי מפרששא לי מינה דרב יהודה אפילו מישחק סמנין ואיתויי בשבת דרף רשות הרבים מותר.

הָיָה אֲמֵתָא דְהוּאֵי בֵּי מָר שְׁמוּאֵל דְקִדְחָא לֵה עֵינָה בְּשַׁבְּתָא בְּלִילְיָא בֵּי שְׁמַשֵּׁי. צְנֻחָא צְנֻחָא לִיכָא דְאַשְׁגַּח בָּהּ פְּקַע עֵינָה וּמְתָא.

נֶפֶק מָר שְׁמוּאֵל וּדְרַשׁ עֵינָה וְשִׁמְרָדָה מְוֹתֵר לְכֹחֲלָה בְּשַׁבְּתָא. מ"ט דְּשׁוּרְיָנִי דְלִבָּא בְּעֵינָא תְּלוּ.

כְּגוֹן מַאי אָמַר רַב יְהוּדָה כְּגוֹן דְּמָא וְרִירָא וְדִינְצָא וְדִמְעָתָא וְקִדְחָא וְתַחֲלַת אֲנֻכְלָא. לְאַפּוּקִי סוּף אֲנֻכְלָא וּפְצוּחֵי עֵינָא דְלָא: בְּפֶרֶק שְׁנֵי דְבִינְצָה (כ"ב א') בְּעָא מְנִיָּה רַב אֲשֵׁי מְאַמִּימָר מַהוּ לְכַחֵל אֶת הָעֵינָן בִּי"ט.

הֵיכָא דְאִיכָא סְכָנָה כְּגוֹן דִּינְצָא דְמָא וְדִמְעָתָא וְקִדְחָא וְתַחֲלַת אֲנֻכְלָא לָא קְמִיבְעֵי לִי דְאַפּוּקִי בְּשַׁבְּתָא שְׁרִי. כִּי קְמִיבְעֵי לִי סוּף אֲנֻכְלָא וּפְצוּחֵי עֵינָא מַאי.

א"ל אָסוּר. וְה"מ מִיִּשְׁרָאֵל אָבֵל מְאַרְמֵי שְׁרִי.

דְּהָא אֲמִימָר שְׁרִי לְמַכְחַל עֵינָא מְאַרְמֵי בְּשַׁבְּתָא. וְא"ד אֲמִימָר גּוּפִיָּה כְּחַל מְאַרְמֵי בְּשַׁבְּתָא.

א"ל רַב אֲשֵׁי לְאַמִּימָר מַאי דְעָתָד דְא"ר עֲוֹלָא בְּרִיָּה דְרַב עֲלָאי צְרַכֵּי חוּלָה עוֹשִׂין ע"י אֲרַמֵי בְּשַׁבְּתָא. וְא"ר הַמְּנוּנָא כָּל דְּבָר שְׁאִין בּוּ מִשׁוּם סְכָנָה אֹמֵר לְאַרְמֵי וְעוֹשֶׂה ה"מ דְלָא מְסִייעַ בְּהַדְיָה.

מַר הָא קְמִיבְעֵי בְּהַדְיָה דְקָא עֲמִיץ וּפְתַח. א"ל אִיכָא רַב זְבִיד דְקָאֵי כּוּוֹתִיָּה וְשְׁנֵי לִיָּה מְסִייעַ אִין בּוּ מְמַשׁ.

אֲמִימָר שְׁרָא לְמַכְחַל עֵינָא בִּי"ט שְׁנֵי שָׁל ר"ה דס"ל כְּנֶהְרְדְעֵי דְאַרְמֵי שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת הֵן. וְלִית הִלְכְתָא כְּנוֹמִיָּה דְקִי"ל דְקִדְוָשָׁה אַחַת הֵן אֲלָא מִיָּהוּ גְמָרִינָן מֵהָא דְאַמִּימָר דְשְׁרִי לְמַכְחַל בִּי"ט שְׁנֵי שָׁל גְלִיּוֹת ע"כ גְמָרָא וְהִנָּה שְׁמַעְתָּתָא מְרַפְסָן אִיגְרִי.

דְּמִשְׁמַע מְדַאֲמָרָן לְעִיל דְבָר שְׁאֵב"ס אֹמֵר לְאַרְמֵי וְעוֹשֶׂה. דְּהִתִּירוּ שְׁבוֹת בְּמַקּוֹם חוּלֵי אַע"פ שְׁא"ב סְכָנָה.

וְכֵן אָמְרוּ סְבוּר מִינָה ה"מ דְשְׁחִיקֵי סְמָנִין מְאַתְמוּל. רְאִיָּה ג' דְכוּחֲלַת יֵשׁ בָּהּ מִשׁוּם שְׁבוֹת הִתִּירוּ בְּמַקּוֹם חוּלֵי.

וְכֵן מְחִזְרִין אֶת הַשְּׁבָר בְּשַׁבְּתָא וְכֵן גּוֹנֵחַ יוֹנֵק חֵלֵב דְמְפָרֵק כְּלֹאֲחֵר יָד הוּא. וּבְמַקּוֹם צְעָרָא לָא גְזוּר רַבָּנָן.

וְאִיכָא לְמִיזֵק עֲלָה וְהַתְּנִיָּא אִין טוֹרְפִין יֵין וְשָׁמֶן לְחוּלָה בְּשַׁבְּתָא. וְאַע"פ שֶׁהִטְרִיף הִיָּה אִיסוּרוֹ מְדְבָרֵיהֶם הוּא וְאַתְמָר נָמִי בְּכַחֵל עֵינָ מַר הָא קְמִיבְעֵי בְּהַדְיָה דְעֲמִיץ וּפְתַח.

וְהָא עֲמִיץ וּפְתַח שְׁבוֹת בְּעֲלָמָא הוּא. שְׁאַפִּי בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מְמַשׁ הַכּוּחֲלַת אִינָה אֲלָא מִשׁוּם שְׁבוֹת כְּדִתְנִין שְׁבַת (צ"ב ע"ב) וְחַכ"א מִשׁוּם שְׁבוֹת וְאַפ"ה אָסוּר וְלֹא עוֹד אֲלָא בְּדְבָרִים הַמְּוֹתְרִים לְבְרִיא אָסְרוּ לְחוּלָה כְּדִתְנִין (שָׁם י"ט ע"ב) חוּץ מִמֵּי דְקָלִים וְכוּס עִיקָרִין מְפָנִי שְׁהוּ לִירוּקָה אָבֵל שׁוֹתָה הוּא מִי דְקָלִים לְצָמָא וְתַנְיָא אִימְתֵי בְּזִמְן שְׁמַתְכּוּנִין לְרַפּוּאָה.

וְאַם מְפָנִי רִיחַ הַפָּה ה"ז מְוֹתֵר. וְהַכִּי פְרִירוּקָא דְמִלְתָּא מִיחֻוּשׁ שְׁאַדָּם חוּלָה מְפָנִי וְנוֹפֵל לְמִשְׁכָּב וְאִין בּוּ סְכָנָה הִתִּירוּ בּוּ מִשׁוּם שְׁבוֹת שְׁאִין בּוּ מַעֲשֶׂה דְהִינָּנו אֲמִירָה לְאַרְמֵי.

וכן התירו בו שבות דמלאכה הנעשית בשנוי. וזהו שאמרו דבר שאב"ס אומר לארמי ועושה.

ואמרו לענין חיה כל ל' אפילו אמרה צריכה אני אין מסללין עליה את השבת. אלא עושה לה ע"י ארמאי בשבת.

וזהו אמיר דכחל מארמי ואמרינו נמי מפרק פלאחר יד הוא. ובמקום צערא לא גזור רבנו.

מפני שהן נעשין בשנוי שלא פדרף המלאכות אבל שבות שיש בו מעשה. כלומר דבר הנעשה ע"י ישראל והוא נעשה פדרפו בחול לא התירו וזהו אין טורפין יין ושמן לחולה משום דקעביד עובדין דחול.

וזהו שהקשו על אמיר משום דעמיץ ופתח ועשה מעשה פדרף שעושה בחול החמירו כן בשבות שיש בו מעשה ועובדין דחול. ולא החמירו בשבות דאמירה ולא בשבות דשנוי.

וזהו דין אהד בחולי שאב"ס פלל לא ספגה של מיתה ולא ספגה של אבר. ובכה"ג נמי אמרינו בפרק במה מדליקין אם בשביל החולה שישן פטור אבל אסור.

ואוקימנא בחולה שאב"ס ר' שמעון היא אע"ג דכבוי בשביל חולה לר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ואין בה אלא אסור של דבריהם. אסור לכתחלה לא התירו בו שבות פדרפו משום חולי שאב"ס.

אבל חולי שיש ספנת אבר אהד אע"פ שאין הנשמה תלויה בו התירו בו כל שבות שבעולם. וזהו שאמרו הלכה מחזירין את השבר מפני שהוא ספנת אותו אבר שנשבר.

וזהו עין שמרדה דסבור מינה דהיא דשחיק סמנין מאתמול כוחלין אותה מפני שהיא בתחלת אוכלא. ובנדאי ספנת עורון הוא.

והותרה בו שבות אפ"י ע"י ישראל וזהו משפט שני. אבל מיחוש שאין בו חולי ואין אדם חולה ממנו אלא מתחזק והולך כפריא בשוק.

בזה לא התירו שבות פלל ואפ"י ע"י ארמאי. ולא עוד אלא דברים שאין בהם משום מלאכה ולא פלוגתא גזרו משום שחיקת סממנים.

וזהו החושש בשנוי לא יגמא בהן את החומץ. ואמרו בפ' אין מעמידין (ד"ח ע"א) תנא היכא דכיבי לי' טובא נמי חושש קרי לה.

כלומר פינן שאין אדם חולה מזה ואין בו ספגה פלל. וזהו החושש במתניו לא יסוד החושש בגרונו לא יערענו בשמן.

וזהו חמין ושמן חויז למפה אבל לתוף המפה אסור. וזהו חזרת רטיה במדינה דאסר.

וכולן גזירה משום שחיקת סממנין כדאמרינו בפרק במה בהמה. וזהו דרף שלישית.

ולענין י"ט דאמרן במיכחל עינא. שמענין מינה דכל צרכי חולה שאב"ס נעשין ע"י ישראל בי"ט שני של גליות.

אֵלָא מִיְהוּ אִיכָא לְמִימַר דֵּה"ה פִּגּוֹן מְיַכְחֵל עֵינָא דְמְלָאכָה גּוּפָה שְׁבוּת הִיא. אַבְל לְהַתִּיר אַבוּת מְלָאכּוֹת אִין לְנוּ.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּכָל צְרַכֵי חוּלָה שֶׁאֵב"ס אִין נַעֲשִׂין ע"י יִשְׂרָאֵל בִּי"ט שְׁנֵי פְּרָאשׁוֹן אַבְל מְיַכְחֵל עֵינָא מִשׁוּם מְכַשִּׁירִין הַתִּירוּהוּ. וְכַר' יְהוּדָה.

לְפִי שֶׁהוּא דְבַר הַשְּׁנָה לְכָל נֶפֶשׁ. שְׁאַף הַבְּרִיאִין פּוֹחֲלִין וְכֵן הֵנָּה מִשׁוּם דְּבַר אַחַר יְכַבֵּה שְׁלֵא יִתְעַשֶּׂן הַבֵּית דְּמְכַשִּׁירִין נִינְהוּ פְּלוֹן מְוַתְרִין בִּי"ט שְׁנֵי שְׁל גְּלִיּוֹת כַר' יְהוּדָה.

וְחוּמְרָא הוּא שֶׁהַחֲמִירוּ לְאַסּוֹר בְּרָאשׁוֹן לְפִי שֶׁהִלְכָה כַר"י וְאִין מוֹרִין פֶּן אַבְל צְרַכֵי חוּלָה שְׁאִינּוּ שְׁנָה בְּכָל נֶפֶשׁ וְהוּא אֲסוּר מִן הַדִּין דְּמוֹנָא דְּמִגְמָר אִין עוֹשִׂין אֵלָא ע"י אַרְמֵי וְאִין לְחַלֵּק דְּכָל הַסֵּרֵת פְּאֵב וְצַעַר חוּלֵי מְכַשִּׁירִין הִיוּ.

עֲרוּנֵי אוּכְלָא וְעֲרוּנֵי פִיבֵי גּוּפָא שְׁוִין נִינְהוּ וּמֵאֵן דְּכָאִיב לִי עֵינָא לֹא חֲזִי שְׁפִיר וְלֹא מִתְהַנִּי מְאָכִילָה וּמֵאֵן דְּכָאִיב לִיה לְבֹא לֹא אָכִיל כָּלֵל: שְׁעַר הַסַּפְּנָה שְׁנִינּוּ בְּיוֹמָא (פ"ד ב') אָמַר ר' מַתְיָא בְּן חַרְשׁ הַחוֹשֵׁשׁ בְּפִיו מְטִילִין לוֹ סַם בְּשַׁבַּת מְפַנֵּי שֶׁהוּא סַפֵּק נֶפְשׁוֹת.

וְכָל סַפֵּק נֶפְשׁוֹת דּוֹחָה אֵת הַשַּׁבַּת. לְאֵתוּנֵי מֵאֵי לְאֵתוּנֵי סַפֵּק שַׁבַּת אַחֲרָת.

ה"ד פִּגּוֹן דְּאַמְדוּהוּ לְתַמְנָא יוֹמֵי וְיוֹמָא קַמָּא שַׁבְּתָא. מַהוּ דְּתִימָא לִיעֲפֻכְיָה עַד לְאוּרְתָא פִּי הֵיכִי דְלֹא נַחִיל עָלֶיהָ תְּרֵי שְׁבֵי קמ"ל.

תַּנְיָא נְמִי הֵכִי מְחַמֵּין סַמִּין בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְהַבְּרוֹתוֹ וְאִין אוֹמְרִים נְמַתִּין לוֹ עַד שְׁיַבְרִיא אֵלָא מְחַמֵּין לוֹ מִיַּד פִּירוּשׁ אִם אָמְרוּ בְּקִיאִים שְׁצַרִיף סַמִּין לְהַשְׁקָה וְצַרִיף נְמִי סַמִּין אַחֲרִים לְהַבְּרָאָה שְׁיַרְחֲצוּ אוֹתוֹ בְּהֵם לְאַחַר הַשְּׁתִיָּה אִין אוֹמְרִים נְמַתִּין לוֹ שְׁמָא יַבְרִיא בְּהַשְׁקָאָה לְבַד וְלֹא נַחֲלֵל שַׁבַּת שְׁתֵּי פְּעָמִים.

אֵלָא מְקַדְדִּים וְעוֹשִׂין הַפֵּל כְּדֵי שְׁלֵא תַתְּאַחַר הַהֲבָאָה. שְׁהַנְרִיז בַּפְּקוּ"נ ה"ז מְשׁוּבָח.

וּסְפִקוּ דּוֹחָה אֵת הַשַּׁבַּת. וְלֹא סַפֵּק זֹו בְּלְבַד אֵלָא אִפִּי סַפֵּק שַׁבַּת אַחֲרָת.

וְאִין עוֹשִׂין דְּבָרִים הַלְלוּ לֹא ע"י אַרְמֵיִים וְלֹא ע"י קַטְנִים אֵלָא ע"י גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל. נ"א וְאִין אוֹמְרִים יַעֲשׂוּ דְּבָרִים הַלְלוּ ע"י אַרְמֵיִים וְע"י קַטְנִים אֵלָא אִפִּי בְּגְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהֵכִי נְמִי בִּירוּשְׁלַמֵי אִפִּי בְּגְדוּלִים אִפִּי בְּיִשְׂרָאֵל וְאִין אוֹמְרִים לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים הַלְלוּ לֹא ע"י נְשִׁים וְלֹא ע"י פּוֹתִים מְפַנֵּי שְׁמַצְטָרְפִין לְדַעַת אַחֲרָת. נ"א אַבְל מְצַטְרְפִי לְדַעַת אַחֲרָת.

וּבַתּוֹסַפְתָּא אִין אוֹמְרִים יַעֲשׂוּ דְּבָרִים הַלְלוּ ע"פ נְשִׁים וְע"פ פּוֹתִים אֵלָא מְצַטְרְפִין דַּעַת יִשְׂרָאֵל עִמָּהּ. אִיכָא דְּמְפָרְשֵי שְׁאִם אָמְרוּ נְשִׁים וְכוּתִים צַרִיף אִין עוֹשִׂין לוֹ אַבְל מְצַטְרְפִין עִם יִשְׂרָאֵל בְּקִי שְׁיֵאמַר צַרִיף וְהוֹלְכִין אַחֲרֵי דַּעוֹת וְזֶה פְּעֻנָּן דְּאַמְרִינָן בַּר"ה (כ"ד א') עֲדוּתָן בְּטֵלָה וּמְצַטְרְפִין לַעֲדוּת אַחֲרָת.

וְזֶה הַפִּירוּשׁ אִינּוּ נְכוּן לַעֲנִין נְשִׁים. דְּאַשָּׁה בְּקִיאָה וְדַאי מְחַלְלִין שַׁבַּת עַל פִּיהָ כְּדַתְנָן (שַׁבַּת כ"ח ב') וְקוֹרִין לָהּ תַּכְמָה מְמָקוּם לְמָקוּם.

וּת"ר אִם הִיָּתָה צַרִיכָה לְנַר תַּבְּרָתָהּ מְדַלְקַת לָהּ אֵת הַנֵּר. וְאִם הִיָּתָה צַרִיכָה שְׁמוֹן תַּבְּרָתָהּ מְבִיאָה לָהּ שְׁמוֹן.

ועוד מדלג קתני אין מחללין עפ"י נשים וע"פ כותיים. וקתני אין אומרים יעשו.
ש"מ לאו בבקיאיות דידהו תליא. וה"פ אין עושין דברים הללו כלל ע"י ארמים וקטנים
שמא יאמרו הרואים בקנשי התירו שעושין פקו"נ ואין מתירין אותו לכתחלה ע"י
המחנכים במצות גבא הדבר לידי פשיעה בחולה ואע"פ שחולה שאין בו ספנה אומר
לארמי ועושה פאן אין עושין על ידם מפני הספנה.

אלא עושין ע"י ישראל גדולים. אבל ע"י נשים וכותיים אם נזדמן הדבר עושים.
שהרי מחנכים בשבת והוחזקו בה. אבל אין אנו מיחדים להם מלאכה זו לומר יתעסק
פלוגי בפקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר אין רוצין לחלל את השבת.
ואין משגיחים עלינו ומקשילין אותנו. לפי שהפתיים לא היה להם משום ולפני עור לא
תתן מכשול.

כדאמרינן בשחיטת חולין (ד"ד ע"א) חותף ראשו של אחד מהן ונזמן לו. וכן הנשים
מתוך שדעתן קלה עליהן טועות בכך.
ונהי מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כלומר למיאנות וטעות.

ושאר הנוסחאות אין אומרים לעשות ע"י ארמים וקטנים שלא תאמר הואיל ואלו
מזמנים לעשות לא נחלל שבת שלא לצורך. אלא אפילו ישראל גדולים עושים.

ואם רצו הם עושין עמהם וסיפא בנשים וכותיים אין עושין כלל. אבל מצטרפין דעת
ישראל עמהן.

לומר שאין מוסרין להם לבדם העסק והפקוח הזה לעשות על ידם שמא יתעצלו או
יפשעו. אבל מצרפין עמהן ישראל ומוסרין הדבר לישראל והפתי מתעסק על יד ישראל
בפקו"נ.

דכינן דישאל עוסק בו אף הוא מנדרז על ידו וזה הלשון הגון ביותר בנוסחאות הללו.
ת"ר מפקחין פקוח נפש בשבת.

והזריז ה"ז משנבח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד. כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש
מצודה ומעלהו והזריז ה"ז משנבח.

לבור עוקר חוליא ומעלהו והזריז ה"ז משנבח, ואינו צריך ליטול רשות מב"ד. ואע"ג
דקא מתבר לה מתקן דרצא לחול.

בנעלה דלת בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו והזריז הרי זה משנבח ואינו צריך ליטול
רשות מב"ד ואע"ג דקא מתבר לה שיפי מכבין ומפסיקין מפני הדליקה והזריז ה"ז
משנבח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא ממכנה מכוכי.

ירושלמי תני הזריז ה"ז משנבח והנשאל מגונה והשואל ה"ז שופך דמים יומא פ"ג)
חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאים. אם אין שם בקיאים מאכילין אותו ע"פ עצמו מ"ט לב
יודע מרת נפשו: רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך מאכילין אותו ע"פ רופא.

מ"ט תונבא הוא דנקוט לי' ומסקנא רב אשי אמר כל היכא דאמר צריה אני אפי' איכא מאה דאמרי לא צריה לדידיה שמעינן, מ"ט לב יודע מרת נפשו, וסוגיא דשמעתא רופא אומר צריה וחולה אומר אינו צריה ורופא אחר אומר אין צריה אין מאכילין אותו שאין דבריו של אחד במקום שנים.

חולה ורופאים שנים ושלשה ואפי' מאה כלם אומרים אינו צריה ויש שנים שאומרים צריה מאכילין אותו על פיהם. דספק נפשות להקל ואין הולכין בו אחר רוב דעות.

חולה אומר צריה אפילו מאה בקיאיין אומרים אינו צריה מאכילין אותו עפ"י עצמו ויהדין הוא מסקנא דשמעתא וסוגיא. וחווינן מאן דפסק דבית רוב דעות אזלינן.

וכן גמי פתוב בשאלתות. ואע"ג דגמרא בהדיא היא דכי אזלינן בתר רוב דעות באומדנא ה"מ לממונא אבל הקא ספק נפשות להקל.

משמע דס"ל להני רבנא דההוא אוקימתא ליתא. דמשום הא דמקשינן ע"פ בקיאים תרי פשיטא.

תרי ותרי גינהו וספק נפשות להקל איתוקים הכי ומכיון דאתא רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריה אני אפילו אמרי מאה לא צריה לדידיה שמעינן. קמה לי' מתני' כדמעיקרא.

דאיכא אחרניא בהדי חולה ואמרי לא צריה ומאכילין אותו ע"פ בקיאים תרי ס"ד אמינא פשם שהחולה אומר צריה אני שומעין לו אפי' כנגד מאה בקיאים. כף פשהו אומר איני צריה שומעין לו.

דהכא והכא לב יודע מרת נפשו קמ"ל להקל אמרינן. להחמיר פחד בקי בעלמא הוא ולא פתרי.

הילכף היכא דאיכא אחרניא בהדיה לתרי דאמרי צריה לדידהו שמעינן הא לחד לא שמעינן. ולא אמרינן חולה תונבא נקיט ליה אלא חד מגינן ליה תרי לא מגינן לי' ובנדאי אשכחן דלעגנן דיני נפשות דאית בהו אומדני פדי שיש בו להמית, על ציפר נפשו הכהו או על שוקיו הכהו ואפ"ה בתר רובא אזלינן בהו.

דבתר רובא אזלינן בכל מילי דסנהדרין. והא מלתא מסייע להו סברא דאמרון.

אלא מכל מקום פיון דבגמרא אתמר דגבי אומדנא דחולה לא אזלינן בתר רובא. לא דחינו סוגיא מפורשת ותפסינו סברא בעלמא.

וסנהדרין איכא למימר שאני התם דכולהו דיניי גינהו אבל הכא פיון דאיכא תרי דאמרי צריה ואינהו לא צריכי לן לאומדנא פלל פמאן דליתגהו דמי. וסנהדרין גמי בהטיה לחיוב לאו בתר פל רובא אזלינן אלא ע"פ שנים.

אלמא דינא אחרניא הוא בסנהדרין אבל בספק נפשות לאו בתר רובא אזלינן באומדנות והכי פסקי רבנא ובעלי הלכות. ואיכא מאן דאמר מדקתני ע"פ בקיאיין ש"מ יחיד מומחה ומחזק בבקיאיות ורופאים אינן חכמים וממחזין פל כף שהולכים אחר בקיאיות ואינו נראה שלא שמענו בסנהדרין הולכין אחר רוב חכמה אלא אחר רוב מגין.

וְדַאי אֲשַׁפְּחַן לַעֲנִין הַנִּשְׁאָל לַחֲכָמִים דְּאֲמַרִּין הָיוּ שְׁנַיִם אֶחָד מְטָמָא וְאֶחָד מְטָהָר אֶחָד
מִתִּיר וְאֶחָד אוֹסֵר אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן גְּדוֹל בְּחֻמְרָה הֵלֵךְ אַחֲרָיו. הֵלֵכֶּךָ בְּמִנְיָן שְׁנָה בְּרוֹפְאִים
הוֹלְכִין אַחַר חֻמְרָה וּבִקְיָאוֹת וְאֵע"ג דְּלִיתְהִי הֵכִי בְּדִין סְנֵהֲדָרִין הֵתָם דִּינֵינָם הֵם וְכֹלָם
צָרִיכִים לְאוֹתוֹ הַדִּין.

וּמִדִּינָא לֹא הָיָה רְאוּי לְהִיּוֹת דִּין עַד שְׂיִסְכְּיֵמוּ כָּל הַצָּרִיכִין לְדַעַת אַחַת אֲלֵא דְרַחֲמָנָא אָמַר
אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת. אֲבָל הֵכָא שׁוּמְעִין לַחֲכָם.

וְהַשְׁנֵי אֵינּוּ רְאוּי לְהִיּוֹת נִשְׁאָל בְּפָנָי מִי שְׂגָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמְרָה וּבִטְלָה הוּא. מִיְהוּ אֶחָד בְּמִקּוֹם
שְׁנַיִם בֵּינָן שְׂפָנְלָן רוֹפְאִים וְיִוְדְעִים בְּמִלְאָכָה זֹו אֵין דְּבָרָיו שֶׁל יָחִיד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, מ"מ
בְּמִנְפֻלְגָה מֵהֶם בְּחֻמְרָה חוֹשְׁשִׁין לְדְבָרָיו לְהַחֲמִיר אֲפִילוּ בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם רַבִּים אֲבָל לְהַקְלִי
קָדִין יָחִיד דְּאֲשַׁפְּחַן לַעֲנִין מִחֲלֻקָּתָא בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל.

דְּאִתְמַר כִּי אֲזַלִּין בְּתַר רַבָּא הֵיכָא דְהִדְדִי נִינְהוּ אֲבָל הֵכָא בֵּית שְׁמַאי מְחַדְדִי טְפִי הֵיכָלְכֶּךָ
חוֹשְׁשִׁין לְרוֹב חֻמְרָה וּבִקְיָאוֹת לְהַחֲמִיר. וּמַאי חוֹמְרָא דְהֵכָא לְנִהוּג בְּסַפְקָא נְפֻשׁוֹת לְהַקְלִי
וּלְהַתְעַסֵּק בְּחוּלְהָ כָּל צָרְכּוֹ.

רְוִשְׁלָמִי חוּלְהָ אוֹמַר יְכֻלְנִי לְצוּם וְרוֹפְאָ אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ. ר' אַבְהוּ בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן נַעֲשֶׂה
סַפְקָא נְפֻשׁוֹת וּסַפְקָא נְפֻשׁוֹת לְהַקְלִי וְדוּחָה אֶת הַשְּׂבִיתָ.

וּמִסְתַּבְּרָא הֵנִי מִיְלֵי בְּחוּלְהָ אוֹמַר יְכֻלְנִי מִשׁוּם דְּשָׂכִיחַ בֵּיהּ תְּוֹנָבָא בְּחוּלְהָ אֲבָל רוֹפְאָ
אוֹמַר יְכֻל וְחוּלְהָ אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ שׁוּמְעִין לְרוֹפְאָ. דְּאֵינּוּ יוֹדֵעַ דְּחוּלְהָ לֹא כְּלוּם הוּא
דְּאִיהוּ מְנָא יָדַע רַבָּן שֶׁל חוֹלִים אֵינּוּ יוֹדְעִין וּבִקְיָאִין בְּחוּלֵי שְׁלֵהֶן הֵיכָלְכֶּךָ לְהָה שׁוּמְעִין
שְׂאֵמַר יוֹדֵעַ אֲנִי (יּוֹמָא פ"ג) מִי שְׂאֲחִזּוּ בְּוִלְמוּס מְאַכִּילִין אוֹתוֹ אִפִּי דְבָרִים טְמֵאִים עַד
שְׂיִאֲרוּ עֵינָיו.

תְּנִי רַבָּן מִי שְׂאֲחִזּוּ בְּוִלְמוּס מְאַכִּילִין אוֹתוֹ הַקְלִי הַקְלִי. טְבָל וּנְבִלָה מְאַכִּילִין אוֹתוֹ נְבִלָה.
נְבִלָה וּשְׂבִיעִית מְאַכִּילִין אוֹתוֹ שְׂבִיעִית. תְּרוּמָה וְטְבָל מְאַכִּילִין אוֹתוֹ טְבָל וְאֵין מְאַכִּילִין
אוֹתוֹ תְּרוּמָה.

כֵּן תִּימָא אוֹמַר תְּרוּמָה וְלֹא טְבָל. אָמַר רַבָּה בְּדִאֲפֻשְׁרָ בְּחֻלְיָ דְכֹלֵי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי.
כִּי פְּלִיגִי בְּדִלָא אֲפֻשְׁרָ לִיהּ בְּחֻלְיָ. מֶר סָבַר טְבָל חֲמוּר אֲבָל תְּרוּמָה חֲזִינָא לְכַהֵן וּמֶר סָבַר
תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֲבָל טְבָל אֲפֻשְׁרָ דְמִתְקֵן לִיהּ.

וְנִשְׂאָל הָרַב רַבִּי אַבְרָהָם בַּר דְּוֹד ז"ל נְבִלָה וּמַעֲשֶׂה שְׂבִיתָ. בְּפֶרֶק רַבִּי יִשְׁמַעְיָל בְּמִנְחֹת
(ק"ד) אָמַר רַבָּא חוּלְהָ שְׂאֲמָדוּהוּ בְּגִרְוִגְרָתָא אַחַת.

וְרַצּוּ עֲשֶׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהִבִּיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוּגְרוֹת בְּבֵת אַחַת כְּוֹלָן פְּטוּרִין. וְאֲפִי' בְּזָה אַחַר
זֶה וְאֲפִי' הִבְרִיא בְּרֵאשׁוֹן.

כְּעֵי רַבָּא חוּלְהָ שְׂאֲמָדוּהוּ בְּשִׁתֵּי גְרוּגְרוֹת וְיִשׁ שְׁתֵּי גְרוּגְרוֹת שְׁנַיִם בְּשִׁנֵּי עֶזְקָצִין וְשִׁלְשׁ
בְּעֶזְקָא אֶחָד מֵהֵם מִיִּיתֵינּוּ מִתְרִיתֵינּוּ דְחֲזִינּוּ לִיהּ אוֹ דְלָמָא מְשַׁלְשׁ מִיִּיתֵינּוּ דְמַמְעֵט
בְּבִצְרָה.

וּפְשִׁיטָא דְמִשְׁלֵשׁ מֵייתִינן דְּמַמְעֵט בְּבִצְיָרָה. (יומא פ"ב א') עֲוֹבְרָה שְׁהֵרִיחָה מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתְּשִׁיב נִפְשָׁה.

תָּנוּ רַבָּנָן עֲוֹבְרָה שְׁהֵרִיחָה בְּשֶׁר קוֹדֵשׁ אוּ בְּשֶׁר חֲזִיר. תוֹחֲבִין לָהּ פּוֹשׁ בְּרוֹטָב. אִם נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתָּהּ מוּטָב וְאִם לֹא מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ שְׁוֹמֵן עֲצָמוֹ. שְׂאִין לָהּ דְּבַר שְׁעוֹמֵד בְּפָנֶי פְקוּחַ נֶפֶשׁ חוּץ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְכוֹת דָּמִים. וּמִסְתַּבְּרָא דְהֵגִי מִלֵּי עֲוֹבְרָה שְׂאִין לָנוּ אֲנִימָד בְּיָשׁוּב דַּעְתָּהּ. פְּעָמִים מִתְיַשֵּׁב בְּטַעַם הָרוֹטָב וּפְעָמִים שְׂצָרִיכָה שְׁוֹמֵן עֲצָמוֹ.

אֲבָל חוֹלָה שְׂמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בְּקִיאִים מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּתַחֲלָתוֹ דְּבַר הַצָּרִיף לוֹ וּכְדִי הַצָּרִיף לוֹ כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ רּוֹפְאִים וְאִין מְדַקְדְּקִים עָלָיו לְהַאֲכִילוֹ הַקֵּל הַקֵּל. וְגַרְסִינָן בְּכַרִּיתוֹת פֶּרֶק אֲמָרוּ לוֹ (י"ג) הִתִּירוּ לָהּ לְעֲוֹבְרָה לְאַכּוֹל פְּחוֹת פְּחוֹת מְכַשְׁיעוֹר מִפְּנֵי הַסַּפְּנָה. וְאֶקְשִׁינָן מִפְּנֵי הַסַּפְּנָה אִפִּי טוֹבָא נְמִי לִיתְכַּל. אָמַר רַב פֶּפְא הֵכִי קִתְּנִי הִתִּירוּ לָהּ לְעֲוֹבְרָה לְאַכּוֹל פְּחוֹת פְּחוֹת מְכַשְׁעוֹר.

וְאִפִּי טוֹבָא מִפְּנֵי הַסַּפְּנָה. כְּלוּמַר אֶפִּילוּ צָרִיכָה לְכַשְׁעוֹר מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ פְּחוֹת פְּחוֹת כְּדִי שְׂאֵל יִצְטָרֵף כְּפִיט אֲכִילַת פֶּרֶס וְכֵן פֶּסֶק בַּעַל הַהֲלָכוֹת. וְנִרְאָה שְׂאֵף בְּחוֹלָה עוֹשִׁין כֵּן כְּדִי לְהַקֵּל עָלָיו מֵאִיסוּרֵי פְּרִת וּמִכּוֹת לְאִיסוּר בְּלַחוּד. וְאִם תִּשְׁאֵל אִם כֵּן לָמָּה אֲמָרוּ מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ הַקֵּל הַקֵּל.

טָבַל וּתְרוּמָה מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ תְרוּמָה. וְהֵלֵא בְּשִׁנְיָהֶם אִין בְּהֵם אֵלֵא אִיסוּר בְּעֵלְמָא. אֶפִּילוּ הֵכִי כִּינן דְּבִשְׁעוֹרָא חֲמוּרִין זֶה מִזֶּה לְעוֹנְשִׁין אִף בְּפְחוֹת מְכַשְׁעוֹר חֲנוּמְרוּ שֶׁל זֶה יוֹתֵר מִחֲנוּמְרוּ שֶׁל זֶה אִי נְמִי הֵתֵם בְּשִׂאֲמָדוּהוּ לְכַשְׁעוֹר וְהוּא צָרִיף לוֹ בְּכַדִּי צִירוּף. וּבְהֲלָכוֹת גְּדוּלוֹת נְמִי אִשָּׁה עֲוֹבְרָה דִּדְעִינן דְּאִי לֹא אֲכָלָה מִתְעַקֵּר וְלָדָה. אִף עַל גַּב דְּאֲמָרִינן סֶפֶק כֵּן קִיָּמָא הוּא סֶפֶק נָפֵל. שְׁפִיר דְּמִי לְמִיתָן לָהּ.

וְרַב יִצְחָק כֵּן גִּיָּאוֹת אָמַר לֹא בִּידִיעָה דִּידֵן תִּלְיָא מְלִתָּא אֵלֵא בִּידִיעָה דִּידָהּ וּבִדְעָתָה תִּלְיָא מְלִתָּא. דְּמִשְׁהֵרִיחָה נוֹתְנִין לָהּ וּכְחוֹלָה דְּמִיָּא וּמִסְתַּבְּרָא כְּבַעַל הַלָּכוֹת.

שְׂאֵם אֲמָרָה צָרִיכָה אֲנִי פְּשִׁיטָא דְּמֵאֲכִילִין אוֹתָהּ אֵלֵא אֶפִּילוּ דְּרָאוּ אוֹתָהּ מִתְאַנְהָ לְאוֹתוֹ הָרִיחַ וּפְנִיָּה מוֹרִיקוֹת מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ חוֹשְׁשִׁין לְעִיקוֹר וּדְקָאֵמַר נְמִי מִשּׁוּם סַכְּנַת וְלָד שְׁמַע מִיָּנָה אִפִּי לִיכָא לְמִישׁ מְחַלְלִין.

וְהִינּוּ דְּגַרְסִינָן בְּשִׁלְהִי פֶּרֶק קָמָא דְּעֶרְכִין (ז) אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׂמוּאֵל הָאִשָּׁה שְׂיַשְׁבָּה עַל הַמִּשְׁבֵּר וּמִתָּה בְּשִׁפְתַּי מְבִיאִין סַכִּין וּמְקַרְעִין אֶת כְּרִסָּהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַגּוֹלֵד. פְּשִׁיטָא מֵאִי עֶבֶיד מְחַתֵּף בְּכֶשֶׁר הוּא.

אָמַר רַבָּא לֹא נִצְרָכָה אֵלֵא לְהַבִּיא סַכִּין דְּרָף רִשׁוֹת הָרַבִּים. מֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן דְּסַפִּיקָא מְחַלְלִין שְׂבִתָּא.

תנינא ספק חי ספק מת ספק עכומ"ז ספק ישראל מפקחין. מהו דתימא התם הוא דהנה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוי ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קא משמע לו.

ואע"ג דתנן אהליות פ"ז האשה המקשה לילד מביאין ספין ומחתיכין אותו אבר אבר יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש. אלמא דמעיקרא דלית ביה משום הצלת נפשות ותנן נמי גבי תינוק בן יום אחד ההורגו חייב.

ודוקא בן יום אחד אבל עובר לא. וקרא נמי פתיב דמשלם דמי וקדוה.

אפילו הכי לענין שמירת מצות מחללין עליה. אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה.

הלכך אפי' בהצלת עובר פחות מכן ארבעים יום שאין לו חיות כלל מחללין עליו כדעת בעל הלכות. ואיכא דסבירא ליה שאין מחללין משום נפלים אלא עוברא שהריחה חששא דמיתה דידה היא.

שכל המפלת בחזקת סנה. וטעמא דיושבת על המשבר שמתה טעמא אחרנא הוא דכיון שמתה הרי הוא פליד לאו ירף אמו הוא ולא בדידה תליא אלא חי הוא ודלת נגעלת בפניו ליכא אלא דלא הוי ליה חזקה דחיותא וספק נפשות להקל בפרק אף על פי (פתובות ס"א) אמירמר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפיתחא דבי אינגיר דמלכא חלף ואזיל טורגינא דמלכא חזני' רב אשי למר זוטרא דחנור אנפיה שקל באצבעתיה אנח ליה בפומיה.

אמרי ליה רבנן מאי טעמא סמכת אנפסא. חזאי רוח צרעת דקא פרחא עילניה.

שמע מינה מפי חנור אנפיה חזישין לספנתא. והתם אמר רב המנונא הכל משהין בפני שמש חוץ מבשר ויין: אמר רב אשי הנה קאימנא קמיה דרב כהנא ואייתי ליה גרגלידי דלפתא בחלא ואי לא דיהיב ליה מניה איסתפן.

רב פפא אמר אפי' תמרתא דהנוניתא. פללא דמלתא כל דאית לי' ריחא ואית לי' קיוהא. ושמעין מינה דהוא הדין לבריא שהריח וערערה נפשו מאכילין אותו על פי עצמו או ע"פ בקי המכיר בו וכך פתב הרמב"ם ז"ל: בפרק מפנין (קכ"ח) ומילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר אם היתה צריכה לגר חברתה מדלקת לה את הגר.

ואם היתה צריכה לשמן חברתה מביאה לה לשמן ביד ואם אינו ספק בידי מביאה לה בשערה ואם אינו ספק בשערה מביאה לה בכלי דרף רשות הרבים. אמר מר אם היתה צריכה לגר חברתה מדלקת לה את הגר פשיטא.

אמר רב אשי לא נצרכה אלא בסומא. מהו דתימא פנין דלא חזיא אסור קמ"ל יתובי דעתא דחולה בעלמא מחללין שבתא במלתא דמסתפנא בה.

אם היתה צריכה לשמן חכמה מביאה לה ששמן ביד ואם אינו ספק בידמביאה לה בשערה. ותיפוק ליה משום סחיטה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרנניהו אין סחיטה בשער. רב אשי אמר אפי' תימא יש סחיטה מביאה לה בכלי דרף שערה כמה דאפשר לשנויי משנינו.

ושמענו מנה דכל צרכי חולה אעפ"י שיש בו סכנה היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשנוי שלא יתחלל בה שבת משנינו ואין מחללין. והוא שלא יתאחר צרכי חולה בשנוי זה כלל.

ותנו נמי גבי מילה (שבת קל"ג) נותנין עליה אספגנית וכמון לא שחק מערב שבת לועס בשנוי ונותן לו. לא טרף יין ושמן נותן זה לעצמו וזה לעצמו אין עושין חלוק לכתחלה אבל כרף עליו סמרטוט.

אם לא התקין מע"ש כורף על אצבעו ומביא ואפי' מחצר אחרת. וש"מ אעפ"י שסכנה היא לו אין מחללין את השבת לעבור על דברי תורה.

אלא עושין את המלאכה בשנוי בדבר שהוא משום שבות. ובלבד שיעשה צרכו של חולה בנריות.

(שבת קכ"ח) אמר רב יהודה אמר שמואל חיה כל זמן שהקבר פתוח בין אמרה צריכה אני בין אמרה אין צריכה אני מחללין עליה את השבת. נסתם הקבר אמרה אין צריכה אני אין מחללין עליה את השבת.

לא אמרה אין צריכה אני מחללין עליה את השבת. מאימתי פתיחת הקבר.

אמר אבוי משעה שתשב על המשבר רב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה. פתח רבינו הגדול בהלכות דייקי רבנאמא ואמרו מדלא אמר רב הונא עד שיתחיל הדם להיות שותת ש"מ קודם שתשב על המשבר קאמר וכאבוי עבדינו ולא מחללינו שבתא עד שיתחיל הדם להיות שותת ויורד ותשב על המשבר.

והדין מימרא רבנאמא קשיא עליה חזא דרב הונא בריה דר"י היינו טעמא דלא אמר עד שיתחיל הדם להיות שותת משום דאיהו נמי אמר מתי פתיחת הקבר קאי וסוגי' דלישנא הכי וכדתניא בעלמא.

(ברכות ב') מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים שיעורא דר' אליעזר קדים וקאמר משעה.

ובפסחים ב' ב' מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה ר' אליעזר בן יעקב אומר משעת האור רבי יהודה אומר משעת נץ החמה. ותנו רבנן (מועד קטן כ"ג) לענין אבלות מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח הבית דברי ר"א ר' יהושע אומר משיסתם הגולל.

שעורא דר"א קדים וקאמר ר"י משיסתם הגולל. וכן פיוצא בהן הרבה.

ובדין אמאי פסקי פאביי. והא קיי"ל ספק נפשות להקל וכההיא שמעתא גופיה אתמר בלשוננו אמר לי רבינא למרימר מר זוטרא מתני לקולא ורב אשי מתני לחומרא הלכה כמאן א"ל הלכה כמר זוטרא דספק נפשות להקל היקף מסתברא דשיעורי לא תלו בהדי.

ואית בנשי דלא יתבא על משבר פלל שהולד ממהר לצאת. אלא משעה שישבה על המשבר או ששומת הדם ויורד או שחברותיה נושאות אותה באגפים הרי היא בחזקת מסונפת ועושין לה.

והרב ר' משה ז"ל כתב משעה שהדם שומת ויורד. סבור הרב ז"ל לומר שהיא השיעור הקודם.

ופוסק בספק נפשות להקל. עד מתי פתיחת הקבר אסיקנא.

נהרדעי אמרי חיה. שלשה שבועה ושלשים שלשה בין אמרה צריכה אני בין אמרה אין צריכה אני מחללין עליה את השבת.

שבועה אמרה צריכה אני מחללין. אמרה אין צריכה אני אין מחללין.

וסתמא נמי כמי שאמרה צריכה אני ומחללין. שלשים אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת.

אלא עושין לה ע"י ארמית. כדרכ עולא בריה דרב עילאי.

דאמר כל צרכי חולה נעשים ע"י ארמי בשבת. וכל היכא דאמרינו מחללין.

בין אמרה צריכה בין אמרה אין צריכה בכגון דליכא חקמה ורופא הוא אלא שהדברים שעושין לחיה בחול ידועים הן. לפיכך אעפ"י שאמרה אינה צריכה אני שישללו עלי את השבת ויכולה אני להמתין עד הערב פיון שחברותיה עושין אותו בחול לכל חיה וכולן צריכות לכו הרי היא בחזקת מסונפת לשעתה לגבי מלאכה זו.

ומחללין עליה את השבת. ואין שומעין לה דילמא תונבא הוא דנקיט לה.

אבל לאחר שלשה אינה בחזקת מסונפת לשעתה אלא אם אמרה אינה צריכה שומעין לה. שלשים אפי' אמרה צריכה אני פיון שאנו יודעים שאין לה חולי אחר ואף היא אינה אומרת פן הפל בקיאת דמשום לידה אין לה סכנה לחמין ולשאר צרכי היולדת עד הערב שיעשו לה בחול והכי פריש רב אחא בשאלתות.

ואלו אשה שילדה בשבת. ואפי' חל שלישי שלה בשבת אע"ג דהיא אמרה בריאה אנא. ולא צריכנא מדורה חמין. ורופאין נמי אמרי לא צריכה אמור רבנן יולדת כל שלשה ימים הראשונים.

הוא בריותא לאו בריותא הוא ועבדינו לה מדורה. ומחמין לה חמין.

ומבשלין לה בשילא. וכל צרכין דעבדין לה לחיה עבדינו לה ומיהו הא דקאמר גאון אפילו היא ורופאים נמי אמרי לא צריכה לא מסתברא פנותיה הרבה שפחול אינו עושין מדורה וחמין בכל יום.

ובשאלות נמי חיה כל שלשים אסורה להתענות ביום הכפורים. ולא דייק לן דהא שלשים באמרה צריכה אני תליא מלתא.

נאנו נעילת הסנדל תנו. אכילה ושתיה דאיסור פרת לא תנו.

ועוד מדאמר שמואל לחיה שלשים. והנינו בה למאי הילכתא ואמרינו לטבילה.

ולא מסוימינו בה לתענית שמע מינה לאו חיה היא לענין תענית אלא מיהו שלשה נדאי אינה מתענה. שבעה אם אמרה איני צריכה מתענה והולכת.

ואם לאו מאכילין אותה. מכאן ואילך הרי היא ככל הנשים לתענית דיוה"כ.

אמר רב יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת. סבור מינה לחיה אין לחולה לא.

בימות הגשמים אין בימות הסמה לא. איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל הקיז דם ונצטנו עושין לו מדורה אפי' בתקופת תמוז.

כל שפן חולה שצריף שעושים לו מדורה. אבל הרב ר' משה ו"ל פתב עושין מדורה לחיה ואין עושין מדורה לחולה ולא נתפוננו דבריו: בפרק אין מעמידין (כ"ח) אמר שמואל האי פרעתא ספנתא היא ומחללים עליה את השבת.

אמר רב חסדא האי עינבתא פרונקא דמלאכה דמיתותא היא. אמר רבא האי סימטא פרונקא דאישתא היא.

אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן מפה של חלל אינה צריכה אומד, וגב היד וגב הרגל נמי אין צריכין אומד. דאמרינו רבינא איקלע לבי רב אשי חזיה דדרסי ליה חמרא אנבא דכרעיה וצמית ליה בחלא נאמר ליה לא סבר ליה מר דאסור א"ל גב יד וגב הרגל שאני.

דאמר רב אדא אמר רב גב היד וגב הרגל הרי היא כמפה של חלל דמא. מהיכן מפה של חלל פ"י רב אמי מן השפה ולפנים.

והאי צפידנא נמי ספנתא היא ומחללין עליה את השבת. פדתנו החושש בשניו מטילין לו סם בשבת.

ר' יוחנן חש בצפידנא אזל לגבי ההיא מטרוניתא. עבדא ליה חמשא ומעלי שבתא א"ל למחר מאי כו' ואמרינו עלה שאני צפידנא הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעים מאי סימניה רמי מידי בכפיה ואתי דמא מבי דרי.

פירוש מפה של חלל דאמרינו אינה צריכה אומד לומר שאפ"י אין שם בקיארין וחולה נמי אינו אומר פלום. עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהן יפין לחולה.

ומחללין שבת ואין נשאלים כלל אבל כשיודעים ומפירים באותו חולי שהוא ממתין ואין צריף חילול נדאי אסור לעשות לו וכש"כ בחולה או רופא שאומר אינו צריף דאין מחללין לעולם אע"פ שהוא מפה של חלל, הא במפה שאינה של חלל נשאלים בבקי או בחולה ואין מחללין עליו עד שיאמר אחד מהן צריף הוא לחילול זה, או שיעשה אצל אחד מהן ספק נפשות: בלפני חגיגה (י"ב) אמר רבי חנינא הבולע נימא של מים התיר

לו ר' נחמיה להחם לו חמין בשבת, אדהכי וקהי אמר ר' הונא בריה דרב יהושע נגממע חלא: בפרק יוה"כ (פ"ה א') מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת מפקחין עליו.

מצאוהו חי מפקחין עליו ואם מת נניחוהו. מצאוהו חי מפקחין אפילו לחיי שעה.

מיהו שמעינו דאמרין אפילו לחיי שעה. ומחללין שבת.

ועוברין על המצות להחיותו חיי שעה. כשם שמחללין בחיי ימים הרבה.

וחי בהם ולא שימות בהם קרינא ביה אפילו לחיי שעה. ועד היכן הוא בודק.

עד חנוטמו ויש אומרים עד טבורו. בודק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה הנה ומצאו עליונים מתים והתחתונים חיים.

אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל מלמעלה למטה כיון דבדק ברישא ולא אשפח לא צריף. דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: ולענגן ע"א וג"ע וש"ד דאמר לעיל (פסחים כ"ה) כי אתא רבין אמר ר' יוחנן בפל מתרפאין חוץ מע"א וג"ע וש"ד ולא מבציא מפלח ע"א וגילוי ערנה ומשפף דמים דאסור.

אלא ליהנות מנייהו בכולם בעולם אפי' להתרפאות אסור. דא"ר יוחנן בפל מתרפאין חוץ מעצי אשרה.

ה"ד אי דאיכא סכנה אפי' עצי אשרה. אי דליכא סכנה אפילו כל איסורין שבתורה נמי לא.

לעולם דאיכא סכנה ואפ"ה עצי אשרה לא. והא עצי אשרה אי אכיל מנייהו או שארף בהו לא פלח ע"א.

אלא משום ולא ידבק בנדף מאומה מן החרם הוא דעבר. ואפ"ה אסור.

וכן בג"ע וכן בש"ד דא"ר יהודה אמר רב (סנהדרין ע"ה) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא בא ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו. אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו.

תעמוד לפניו ערומה, ימות ואל תעמוד לפניו ערומה. תספר עמו מאחורי הגדר כו'.

אלמא שלש עבירות הללו לא שניא בעביירה גופא ול"ש באבקה של עבירה אין מתרפאין בהם כלל. ולא מבציא היכא דאתי ארמי ובעי לעבורי לישראל אמצנת.

אלא אפי' להנאתו של מעביר אסור. דהא עצים להתרפאות מהן ליכא דבעי לעבורי מלתא.

וחולה להנאת עצמו ורפואתו קעביד. ואפ"ה אסור.

וכן המעלה לבו טינא הנאת עצמו ופקו"נ הוא ואפ"ה אסור. ואמרי קידושין (ד"מ ע"א) רב פהנא תבעתיה הדיא מטרוניתא סלק לאיגרא ואפיל נפשיה מאיגרא לארעא.

ור' צדוק נמי תבעתיה הדיא מטרוניתא. וכולהו ספיני נפשייהו ומייתו נפשייהו לקטלא.

ואס"ד להנאת עצמו של ארמי מותר היכי מסכני נפשיהו. וכי חולה שיש בו סכנה ואמר
בקיאים לחלל עליו את השבת.

מדת חסידות היא לו שימנע עצמו. אינו אלא שופך דמים.

כדאמרן הריזו ה"ז משנבח והנשאל מגונה והשואל ש"ד מכ"ש המונע עצמו שמתחייב
בנפשו. אלא ש"מ שלש עבירות חמורות הללו לעולם אסור ואפילו להנאה.

ואשפחן נמי במרדכי דספין נפשיה וכל ישראל לגבי המן משום דנעבד הנה והתם להנאת
עצמו ולכבודו הוא. כדכתיב גדל המלך אחשוורוש את המן.

וכתיב וכל עבדי המלך פורעים ומשתחויים להמן. ואי קשיא לך והא אסתר ג"ע הנה.

והתם מסקינן עלה להנאת עצמן מותר, לא קשיא דארמי הבא על בת ישראל בזנות
גזירת ב"ד של שם בלחוד הוא. וליכא קרא לאיסורא.

וילדה נמי פשר כדאיתא בגדנכתן. והתם דרף זנות הנה שיהי מקבץ הפל מחליף ובוועל
וא"ת שיהי דרף חיתון לאסתר מדכתיב וישם כתר מלכות בראשה.

חיתון באונס ליכא. ועוד חתנות דארמי נמי כשאר עבירות הוא.

ולא הוי בכלל עריות אלא אשת איש דישאל. אי נמי ישראל הבא על ארמית דחייבי
מיתות הוא.

דחא קנאין פוגעים בו. ומחייבי כריתות נמי חשיב.

דאדכריה רב לגמריה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה אכל חתנות דארמי בבת ישראל כשאר
עבירות מלא תתחמן בם. והכי נמי מפורש בגמרא בפרק בן סורר (דע"ג) דחייבי לאוין
לא אתו מנערה המאורסה אלא חייבי מיתות וחייבי כריתות.

ואי קשיא לך והא אמרינן גבי קאמי ודמונקי דיהבינן להו ופלחי בהו לבי נורא משום
דלהנאת עצמו התם נמי לאו ע"א ואבק ע"א הוא. אלא משום ולפני ענר לא תתן מכשול
דהוא משאר חייבי לאוין שבתורה ואיסורא דשייכי בכל המצות.

אבל לאוין דע"א פלן אסור לעבור עליהן אפילו להנאת עצמן ולהתרפאות לעולם. וכן
בשפכות דמים וכן בג"ע.

וזו היא ששנויה בסופרא, שבת הותרה מפללה נערה המאורסה לא הותרה מפללה
ופירשו עלה בירוש' זאת אומרת שאין מתרפאין מג"ע. שבת הותרה מפללה לאו
להתרפאות.

ודכנתה נערה המאורסה לא הותרה מפללה אפילו להתרפאות. ומדקתני לא הותרה
מפללה אף להנאת עצמן במשמע וליכא למינדע מינה.

(פסחים דכ"ה:) מר בר רב אשי אשפחין לרבינא דקא שאיף לברתיה בגוהרקי דערלה.
א"ל אימור דאמור רבנן בשעת הספנה שלא בשעת הספנהמי אמור.

א"ל האי אישתא צמירתא בשעת הספנה דמיא. ואיכא דאמרי ה"ק ליה מידי דרף הנאתו
קא עבידנא.

פְּרוּשׁ מְשׁוּם שְׁכַל שְׁלֵא כְּדָרְךָ הַנְּאֻתָן אִיסוּרָא דְרַבְנָן הוּא כְּדִאֲמַרְיָנן הֵתָם כָּל אִיסוּרִים שְׁבִתוּרָה אִין לֹקִין עֲלֵיהֶן אֲלֵא דְרַךְ הַנְּאֻתָן. לְמַעוּטֵי שְׂאֵם הַנִּיחַ חֶלֶב שֶׁל שׁוֹר הַנְּסֻקֵּל עַל גְּבֵי מִפְתּוֹ וְשֶׁהוּא פְּטוּר.

וְכִינּוּן דְּאִיסוּרָא דְרַבְנָן בְּמִקּוּם חוֹלֵי אַף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ סַכְנָה מוֹתֵר. וְשְׁמַעִינּוּ מִינָה דְּמִתְרַפְּאִין בְּאִיסוּרֵי הַנְּאֻה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם.

כְּגוֹן חֶמֶץ שֶׁעֲבַר עָלָיו הַפֶּסַח וְכֵלָאֵי הַפֶּרֶם בְּחוּץ לְאַרְצָן אַף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ סַכְנָה. וּמִיָּהוּ לְעַנְנֵן אֲכִילָה אִין לָנוּ.

אֲפֻשֶׁר שְׁעֲשֹׂאוּם כְּשֶׁל תּוֹרָה שְׁלֵא לְהִתְרַפְּאוֹת בָּהֶם אֲלֵא בְּמִקּוּם סַכְנָה: בְּאִין מַעֲמִידִין (דכ"ז) מִתְרַפְּאִין מִהֶן רִיפּוּי מְמוֹן אֲבָל לֹא רִיפּוּי נְפֻשׁוֹת מֵאֵי רִפּוּי מְמוֹן וּמֵאֵי רִפּוּי נְפֻשׁוֹת אִילִימָא רִפּוּי מְמוֹן דְּבָר שְׂאִין בּוֹ סַכְנָה רִפּוּי נְפֻשׁוֹת דְּבָר שְׂאִין בּוֹ סַכְנָה.

וְהֵא"ר יְהוּדָה אָמַר רַב אֶפֶי רִיבְדָא דְּכוּסִילְתָּא לֹא מִתְסִינּוּ מִיָּהוּ אֲלֵא רִיפּוּי מְמוֹן בְּהִמְתּוֹ רִיפּוּי נְפֻשׁוֹת גּוֹפוֹ. וְכַדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב חֲסֵדָא אָמַר מָר עֲנֹקְבָא אַע"פ שְׂאֲמָרוּ אִין מִתְרַפְּאִין מִהֶן אֲבָל אָמַר לוֹ סַם פְּלוּנִי יָפָה לוֹ סַם פְּלוּנִי רַע לוֹ מוֹתֵר.

סָבַר שְׂאוּלֵי מִשְׂאִיל כִּי הֵיכִי דְּשְׂאִיל לְדִידֵי שְׂאִיל נְמִי לְאַחֲרִינִי וְלֹא אֲתִי לְאוּרוּעֵי אֲנַפְשִׁיָּהּ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר ר' יוֹחָנָן סָפֵק חַי סָפֵק מֵת אִין מִתְרַפְּאִין מִהֶן.

וְדֹאֵי מֵת מִתְרַפְּאִין מִהֶן. וְהֵא אֵיכָא חַיִּי שְׁעָה.

לְחַיִּי שְׁעָה לֹא חַיִּישִׁינּוּ. דְּכַתִּיב אִם אֲמַרְנוּ נְבֵא הַעִיר וְהָרַעַב בְּעִיר וְהֵא אֵיכָא חַיִּי שְׁעָה ל"ח.

פִּי לְסַפִּיקָא דְּחַיִּי שְׁעָה מִקְמֵי אֲפֻשֶׁר דְּחַיִּי טוֹבָא לֹא חַיִּישִׁינּוּ. אָמַר רַבָּה בַּב"ח א"ר יוֹחָנָן כָּל מִכָּה שְׁמַחֲלִין עֲלֵיהָ אֵת הַשְּׁבִתָּה אִין מִתְרַפְּאִין מִהֶן.

אֵיכָא דְּאֲמַרֵי אָמַר רַבב"ח א"ר יוֹחָנָן כָּל מִכָּה שֶׁל חֶלֶל אִין מִתְרַפְּאִין מִהֶן. מֵאֵי בִּינְיָיָהוּ אֵיכָא בִּינְיָיָהוּ גַב הִיד וְגַב הֶרְגֵּל.

דְּאָמַר רַב חֲנָה בַר מִתְנָה אָמַר רַב גַּב הִיד וְגַב הֶרְגֵּל הָרִי הֵן כְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל וּמִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֵת הַשְּׁבִתָּה. וּמִסְתַּבְּרָא לָן דְּהֵא ר' יוֹחָנָן לֹא פְּלִיגָא אַדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב.

דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אֶפֶילוֹ רִיבְדָא דְּכוּסִילְתָּא לֹא מִתְסִינּוּ מִיָּהוּ. דְּרִיבְדָא דְּכוּסִילְתָּא בְּמִקּוּם הַקְּזָה מִכָּה שֶׁל חֶלֶל הִיא.

וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִכָּה קְטַנָּה אֲסוּר לְהִתְרַפְּאוֹת מִהֶן. וּר"י כָּל מִכָּה שְׁמַחֲלִין עֲלֵיהָ אֵת הַשְּׁבִתָּה לְעוֹלָם קָאָמַר דְּאֲסוּר לְהִתְרַפְּאוֹת מִהֶן.

כְּלוּמַר בִּינּוּן שְׁהַמְכָּה בְּדָבָר שֶׁהַנְּשֻׁמָּה תְּלוּיָהּ בּוֹ. אַע"פ שֶׁעֲכָשְׁוּ הִיא מִכָּה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר וְרוּפָא וְחוּלָה אוֹמְרִים שֶׁאֵב"ס וְאִין צָרִיךְ לְחַלֵּל עֲלֵיהָ אֵת הַשְּׁבִתָּה אִין מִתְרַפְּאִין מִהֶן.

וּבְלִישְׁנָא בְּתָרָא פְּרִישׁ מִכָּה שֶׁל חֶלֶל. וְהֵינּוּ נְמִי אֶפֶי מִכָּה קְטַנָּה.

כִּינּוּן דְּבְּמִקּוּם סַכְנָה הִיא אִין מִתְרַפְּאִין מִהֶם. וְהַטַּעַם לְפִי שְׂאִין לְחוּשׁ דְּלִמָּא עֲבִיד לִי סַם וּמִפְסִיד לִיָּהּ.

כמו שאירע לר' אבהו במעשה דבעינו למכתב לקמן. א"נ סם דמכביד לי' מכה. וכינון דבמקום ספנה הוא אתי בה לידי ספנה והיינו ריבדא דכוסילתא פדפרישית, שאם יכניס לתוכו סם שהוא רע לו במהרה הוא מת. דבמקום ספנה גמורה הוא. דשוריאני דלבא ורישא בההוא דנכתא תלו. ומדנקט רב יהודה ריבדא דכוסילתא מפה קטנה במקום ספנה.

אלמא שלא במקום ספנה דלא אתי בה לידי ספנה מותר. וכדר' יוחנן. וההוא פירוקא דקס"ד ריפוי ממון דבר שאב"ס. ריפוי נפשות דבר שישיב"ס. ליתא אפילו לר' יוחנן. דמודה ר"י בריבדא דכוסילתא ולא מיקרי ריפוי נפשות דהא לית בי' ספנה שתהא רפואה זו ריפוי נפש ומש"ה דחינו לההוא פרוקא. ואוקמנא ריפוי ממון בהמתו. ריפוי נפשות גופו.

ואע"ג דלא שרי מתניתין אלא בהמתו. מיהו היכא דלאו במקום חלל שרי. ומתניתין ממון שרי ונפש אסור. ואתו רבנן דבגמרא ופרישו דהיכא דלא אתי לידי ספנה לעולם כממון דמי.

ועוד דאפילו נמי מיתוקמא מתני' לר"י ריפוי ממון שלא במקום ספנה. ריפוי נפשות במקום ספנה.

ומקמי דאתי' לר' יוחנן דחינו להאי אוקמתא. מיהו הנשוא ודאי תרנייהו איתנהו וחד טעמא הוא, והכי חזינו לרב חננאל ז"ל דמסיק מתניתין ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות גופו כדבר יהודה ופסקא נמי לר' יוחנן.

וכן נראה דעת רבינו הגדול ז"ל בהלכות. ואיכא מאן דדחי לה לרב יהודה מדברי יוחנן פסקא דשמעתא.

מכה שמשללין עליה את השבת פלומר שישיב בה ספנה אין מתרפאין מהם ושאיין משללין עליה את השבת מתרפאין. ואי ישראל אדם חשוב הוא וארמי רופא מןמחה מתרפא ממנו (יומא דפ"ד) דר' יוחנן חש בצפידנא אתא לגבי ההוא מטרוניתא עבדא לי' חמשא ומעלי שבתא.

והיינו ור"י היכי עביד הכי. והאר"י כל מכה שמשללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן.

ואסיקנא משום דר"י אדם חשוב הנה. וההוא רופא מןמחה הנה ומסתפי ממלכותא. ורושלמי מהו למכחל מנהון, רבנן אמרי מאן דבעי למיסתמא ליסתמא. ולוי אמר מאן דבעי לימות ימות.

רבנן לא עביד עינא פחללא. ולוי עביד עינא פחללא. אמר רבא והא אנו חמימן לון טעמון, הדא קלוריתא נימא כדהיא טבא הני טעים לה פדלית היא טבא הא קיימא וסמא. אהין אופיון ספנתא.

הָדָא תְּרִיאָקִי ר' סִימוֹן אָמַר אַסוּרָה ר' יוֹחָנָן אָמַר מְוֹתֶרֶת. פִּי אָנְפִּיּוֹן כְּשֶׁמָּה מִיּוֹן רְפוּאָה שְׁעוֹשִׁין מִמֵּין הַפְּרָגְנִין וְסַפְּנָה הוּא לְקַבְּלוֹ מִהֶן שְׂאִינּוּ דְבָר מְוֹמָחָה.

אָבַל תְּרִיאָקִי שְׁלֵהֵן מְוֹתֶרֶת שְׁדַמְיָה יְקָרִים וּבִהַמְחָאָה עוֹשִׁין אוֹתָהּ. תַּנְיָא (ע"ז דכ"ז): לֹא יִשָּׂא אָדָם וַיִּתֵּן עִם הַמְּכַשְׁפִּים וְאִין מְתַרְפְּאִין מִהֶן אֶפְּיֵלוּ לְחַיִּי שְׁעָה.

וּמַעֲשֵׂה בְּבֹן דְּמָא בְּוֹ אַחוּתוֹ שֶׁל ר' יִשְׁמַעְעָל שְׁהַפִּישׁוּ נְחֹשׁ וּבָא אִישׁ מְכַפֵּר סַכְּנִיא לְרְפוּאָתוֹ וְלֹא הִנִּיחוּ ר' יִשְׁמַעְעָל א"ל יִשְׁמַעְעָל אַחֵי הַנַּח לִי וְאֲנִי אָבִיא לָךְ רֵאִי מִן הַתּוֹרָה שְׁהוּא מְוֹתֶר וְלֹא הִסְפִּיק לְגַמּוֹר אֶת הַדְּבָר עַד שֶׁיִּצְאָה נְשַׁמְתּוֹ קָרָא עָלָיו ר"ע אֲשֶׁרִיָּה בְּוֹ דְּמָא שְׁגוּפְקָה טְהוֹר וַיִּצְאָה נְשַׁמְתָּה בְּטְהָרָה.

וְלֹא עִבְרַתָּה עַל דְּבָרֵי חֲבֵרִיָּה שְׁהִיוּ אוֹמְרִים וּפְוֹרְץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נְחֹשׁ. וְאֵע"ג דְּלֶאֱרַמְיִים לְחַיִּי שְׁעָה לֹא חִיָּיְשִׁינוּ.

שְׂאִינִי כִּישׁוּף דְּמַשְׁכָּא. הִילְכָּה אֶפְּיֵלוּ מִכָּה שְׂאִינָה שֶׁל חֲלָל וְאִין בָּהּ סַכְּנָה אִין מְתַרְפְּאִין מִהֶן.

יַעֲקֹב מְכַשֵּׁף רָמָא לִיהּ סַמָּא לר' אַבְהוּ בְּשַׁקְּנָה. וְאִי לָאו ר' אֲמִי ור' אֲסִי דְּלַחֲכוּה לְשַׁקְּנָה הָנוּי פָּסֵק לִיהּ לְשַׁקְּנָה.

וְהוֹיִנוּן בְּגִמְרָא מְשׁוּם דר' אַבְהוּ אָדָם חָשׁוּב הָנָה וְרוּפָא מְוֹמָחָה הָנָה. וּמְפָרְקִינוּן שְׂאִינִי ר' אַבְהוּ דְּמַקְיָיִמִי בִּי מְכַשְׁפִּים תְּמוֹת נְפֹשֵׁי עִם פְּלִשְׁתִּים.

וְאִיכָּא לְמִידָק עֲלָהּ ור' אַבְהוּ נְמִי נְהִי דְּלֹא הָנָה קִיָּים לִיהּ בְּשַׁנְאָה דְּמְכַשְׁפִּים בְּהַדְיָ' וְסַמָּא לִיהּ בְּחִשְׁבּוּתָא וּבִהַמְחָאָה דְּרוּפָא לִית לִיהּ שְׂאִינִי כִּישׁוּף דְּמַשְׁכָּא וְאֶפְּיֵלוּ לִיכָּא לְמִיחֹשׁ לְסַכְּנָתָא אַסוּר.

וְלֹא שְׁמִיעַ לִיהּ בְּרִיָּיתָא דְּאָמַר ר"ע אֲשֶׁרִיָּה בְּוֹ דְּמָא שְׁגוּפְקָה טְהוֹר וַיִּצְאָה נְשַׁמְתָּה בְּטְהָרָה. וְלֹא עִבְרַתָּה עַל דְּבָרֵי חֲבֵרִיָּה.

וְרַב אֲמִי ור"א דְּהוּוּ הֵתֵם אֲמַאי לֹא אָמְרוּ לִיהּ. וְאִי נְמִי כּוּלְהוּ לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ.

אֲמַאי לֹא הוֹיִנוּן עֲלָהּ בְּגַמְ' ור' אַבְהוּ הִכִּי עֲבִיד הִכִּי. וְהַתְּנִיא אִין מְתַרְפְּאִין מִהֶן אֶפְּיֵלוּ לַח"שׁ.

וּמַעֲשֵׂה בְּבֹן דְּמָא וְכו' וּמְסַתְּבָרָא לָן דְּכִי אָמְרִינוּן שְׂאִינִי כִּישׁוּף דְּמַשְׁכָּא כְּגוֹן שְׁבָא לְרְפָאוּ בְּדַבְּרֵי כִּישׁוּף וְצַד ע"א. כְּגוֹן בְּוֹ דְּמָא שְׁהַפִּישׁוּ נְחֹשׁ וְהִיָּה אוֹתוֹ מְכַשֵּׁף רוּצָה לְלַחֹשׁ עָלָיו לַחֹשׁ שְׁהִיָּה מְצַרְף בּוֹ שֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים.

וּמַש"ה אָמְרִינוּן שְׂאִינִי כִּישׁוּף דְּמַשְׁכָּא, שְׂאֵלוּ נְתַרְפָּא ח"ו יִאמְרוּ יֵשׁ מְשֹׁשׁ בְּדַבְּרֵי. וְהָנָה לִי אֲשֶׁרֶה וְע"א שְׂאִין מְתַרְפְּאִין בְּהֵם לְעוֹלָם.

אֲלֵא מְעִיקְרָא קס"ד בְּגִמְרָא דְּאִין מְתַרְפְּאִין מִהֶן לְעוֹלָם קְאָמַר וּמְשׁוּם סַכְּנָה בְּאַרְמִים. וּמְתַרְצִין שְׂאִינִי כִּישׁוּף דְּמַשְׁכָּא וְאִין מְתַרְפְּאִין בְּצַד כְּשׁוּף שְׁלֵהֵן קְאָמַר.

הָא בְּרוּפָא מְוֹמָחָה וְרַגִּיל וּמְרַפָּא בְּסַמְנִין מְוֹתֶר כְּשֶׁאֲרַ הָאֲרַמִּים. וּכְעַנְיָן הָנָה מְצִינוּ בִּירוּשְׁלַמִּי מַעֲשֵׂה בְּר"י בְּוֹ דְּמָא שְׁנֹשְׁכוּ נְחֹשׁ וּבָא אִישׁ מְכַפֵּר סַכְּנִיא לְרְפוּאוֹתוֹ ע"י לַחֹשׁ.

התם נמי בר בריה הנה לה בלע אתא ולחש ליה וכו' ע"י לחש אחר מיד נפק א"ל מאי אמרת עלי א"ל מלת דפלן אמר טב הנה לי דאלו מאית ולא שמע הדא מלתא ונהנה ליה כן פשגגה היוצאה מפי השליט.

פ"י הנה לה בלע שבלע נימא של מים או נחש. ולחש עליה לחש שצירף בו שם אלהים אחרים.

ולאחר שיצא השרץ פששמע שצירף עמו שם אלהים אחרים היה אומר טוב לו שימות ואל יבא לידי פה. מפאן נלמוד שעל צד השם שהיה המכשף מזכיר היו חוששין לו.

לא מפני שהכישוף מטעה ומושכת לבן של פתאים אבל במרפא בסמנין על דרך המלאכה ברפואות הרי המכשפים כשאר הארמים והיגו עובדא דר' אבהו וה"ז נכון: בפרק החובל (דפ"ה) תנא דבי ר' ישמעאל ורפא ורפא מפאן שניתנה רשות לרופא לרפאות פ"י שמא יאמר הרופא מה לי בצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג לפיכך נתנה לו תורה רשות לרפאות.

וקשיא לי הא דתניא בתוספתא רופא אמן שרפא ברשות ב"ד והזיק ה"ז גולה אלמא עונש שוגג יש בדבר וי"ל הכי הרופא פדיין מצונה לדוןאם טעה בלא הודע אין עליו עונש כלל.

כדאמרינן שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל עמכם בדבר המשפט. אין לדיין אלא מה שעיניו רואות.

אעפ"כ אם טעה ונודע לב"ד שטעה משלם מביתו על הדרכים הידועים בו. ואע"ג דהתם אם דן ברשות ב"ד פטור.

אף פאן מדיני אדם פטור מתשלומין. אלא שאינו פטור מדיני שמים עד שמשלם הנזק ויגלה על המיתה.

הואיל ונודע שטעה והזיק או המית בידיים. וכן אמרו בתוספתא דב"ק גבי פטורים מדיני אדם וחיובין בד"ש.

רופא אמן שרפא ברשות ב"ד פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. ומ"מ בלא הודע שלו אינו חייב כלום.

כמו שהדיין פטור לגמרי בין מדיני אדם בין מעונש שמים, והוא שיזהר כמו שראוי ליזהר בדיני נפשות ולא יזיק בפשיעה ומסתברא דהא דאמרינן נתנה רשות לרופא לרפאות.

לומר שאינו אסור משום חשש השגגה. א"נ שלא יאמרו הקב"ה מוחץ והוא מרפא.

שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו כענין שכתוב (ד"ה ב' י"ג) גם בחליו לא דרש את ה' פי אם ברופאים. אבל האי רשות רשות דמצונה הוא לרפאות ובכלל פקו"נ הוא פדתנן מאכילין אותו ע"פ בקיאים ותניא (יומא דפ"ג:) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה שיפין ומאירין את העינים.

וְכָל אֱלוֹהֵי עַל פִּי בְקִיּוֹת מְאֻכְלִינֵי אוֹתוֹ. שְׂאֵם הַיְתָה אִישׁוֹתָא צְמִירְתָא בְּבִלְמוֹס שְׁלוֹ
וְהַאֲכִילוּהוּ דְבָשׁ הָרִי אֱלוֹ הוֹרְגִין אוֹתוֹ.

וּתְנִן נְמִי הַחוֹשֵׁשׁ בְּפִי מְטִילִין לוֹ סַם בְּשֶׁבֶת וְכֹן רְבִינָא דְשִׁינְיָא לִי לְבִרְתִּינָה בְּגוֹהַרְקִי
דְעָרְלָה מְשׁוּם אִישׁוֹתָא צְמִירְתָא. וְכֹן בְּכָל מְתַרְפְּאִין חוּץ מְעַצֵּי אֲשֶׁרָה, כְּלָן בְּדַרְכֵי שְׁל
מְלֶאכֶת הַרְפּוּאוֹת עוֹשִׂין אוֹתָן.

וְאִי אֲפֻשֶׁר לְדַעַת אוֹתָן אֲלֵא ע"פ אוֹתָהּ חֲכָמָה. וְכֹן עֵינֵי שְׁמַרְדָּה מוֹתֵר לְכוֹחֲלָה בְּשֶׁבֶת.
מְלֶאכֶת הַכוֹחֲלִין מְשַׁעְרֵי הַקְּלוֹרִין שְׁל רְפּוּאוֹת הֵן. וְהוֹאִיל וּמְחַלְלִין שֶׁבֶת בְּרְפּוּאוֹת ש"מ
בְּכָלל פַּק"נ הֵן.

וּפְקוּס נְפֶשׁ מְצוּהָ רַבָּה הִיא, הַזְרִיז ה"ז מְשֻׁנְבַח הַנְּשֻׂאֵל מְגֻנָּה הַשּׁוֹאֵל שׁוֹפֵף דְמִים וּכ"ש
הַמְתִּיאֵשׁ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה וּש"מ כָּל רוּפֵא שְׁיֹדַע בְּחֻקָּהּ וּמְלֶאכֶה זֹ חַיִּיב הוּא לְרְפּוּאוֹת. וְאִם
מְנַע עֲצָמוֹ ה"ז ש"ד.

וְקֻשְׂיָא לִי הָא דְגַרְסִינֵן בְּפ' אֱלוֹ הֵן הַנְּחַנְקִין (פ"ד) אִיבְעִינָא לְהוּ בְּן מַהוּ שְׁיִקִּיז דָם לְאֲבִיו.
רַב מְתַנָּה אָמַר וְאֶהְבֶּתָ לְרַעְדָּה כְּמוֹד.

רַב דִּימֵי בְּרַ חֲנֻנְיָה אָמַר מִכָּה אָדָם וּמִכָּה בְּהֶמָּה מַה מִכָּה בְּהֶמָּה לְרְפּוּאָה פְּטוֹר. אַף מִכָּה
אָדָם לְרְפּוּאָה פְּטוֹר.

מָר בְּרִיָּה דְרְבִינָא לֹא שְׁבִיק לִיָּה לְבִרְיָה לְמַפְתַּח לִיָּה בּוֹעִיָּה. דְלִמָּא חֲבִיל בְּיָה וְהוּי לִי
שְׂגָגַת אִיסוּר.

אִי הָכִי אַחַר נְמִי אַחַר שְׂגָגַת לְאוּ בְּנוֹ שְׂגָגַת חֲנֻקָּה. הַדִּין הוּא סוּגְיָא דְהֶתֶם.

וְהַשְׂתָּא תְּמִיָּהּ אִם כֹּן לֹא יִתְעַסֵּק בְּקִי בְּרְפּוּאוֹת כְּלָל. דְלִמָּא טְעִי וְה"ל שְׂגָגַת סִינְיָא.

וְעוֹד מ"ש בְּן בְּהֶקְנָה דְאֲבִיו. וּמ"ש אַחַר בְּהֶקְנָה דְחֲבִירוֹ.

דְהֶתֶם נְמִי דְלִמָּא מְזִיק לִי שְׁכַמָּה דְבָרִים שְׁל סַכְנָה תְּלוּיָן בְּהֶקְנָה וְעוֹד אִם נְחוּשׁ לְרוּפֵא.
אַף הַחוּלָה יְחוּשׁ לְעֲצָמוֹ.

שְׂאֵם מְרְפְּאִין אוֹתוֹ בְּסַמְמָנִים וְהוּא אוֹכְלָן בְּכוּס שְׁל עֵיקְרִין וְשִׁתָּה אוֹתָן שְׂמָא טְעוּ בְּחוּלֵי
אוּ בְּרְפּוּאָה. וְנִמְצָא שְׁהֶמִּית עֲצָמוֹ שְׁטַעוּתָן שְׁל רוּפְאִים סַם הַמְּוֹת הוּא.

וְנִמְצָא שְׂאֵף הַחוּלָה עֲצָמוֹ בָּא לְבֵית הַסַּפֵּק וְי"ל כִּינֵן שְׁנַתְנָה רְשׁוּת לְרוּפֵא לְרְפּוּאוֹת. וּמְצוּנָה
נְמִי הִיא דְרַמְיָא רַחֲמָנָא עָלֶיהָ.

אִין לוֹ לְחוּשׁ כְּלוּם שְׂאֵם מְתַנְהַג בְּהֵן פְּשׁוּרָה לְפִי דְעֵתוֹ אִין לוֹ בְּרְפּוּאוֹת אֲלֵא מְצוּנָה
דְרַחֲמָנָא פְּקֻדֵי לְרַפּוּיָי לִיבְיָה אַנְסִיָּה לְמַטְעָא. אֲבָל בְּן אֲצָל אֲבִיו.

כִּינֵן דְאִיכָּא אַחֲרֵינִי לְמִשְׁקַל לִיָּה סִילְנָא וּלְמַפְתַּח לִיָּה בּוֹעִיָּה לֹא שְׁבִקִּינֵן לְבֹן לְמַעַבְדַּד הָכִי.
דְלֵא לִיָּהוּי מְעַיִיל נְפִשְׁיָה לְסַפְקָא דְחַיִּיב מִיָּתָה.

וְכֹן הָא דְאִקְשִׁינֵן עָלֶיהָ מַהָּא דְתַנֵּן מַחֲטָא שְׁל יָד לִיטוּל בְּהָ אֶת הַקּוּץ. לִיָּחוּשׁ דְלִמָּא חֲבִיל בִּי
וְהוּי לִיָּה שְׂגָגַת סְקִילָה.

הֶתֶם נְמִי מְשׁוּם הָאִי טְעָמָא הוּא כִּינֵן דְלֵא סַכְנָה הִיא. וְלֵאוּ חוּלֵי כְּלָל הוּא.

הנה ליה למשבקיה עד מוצאי שבת דלא ליעול לספק חילול שבת. ולהאי טעמא גבי הקנה פיון דחבלה גופה לרפואה היא.

מותר לבן להקזי דם לאביו. דבנו ואחר שוין הם בכך.

אם הקנה זו רפואה היא לו. לשניהם מותר לשניהם מצנה.

ואם טעו והמיתו לשניהם עונש שגגה מיתת ב"ד. ועובדא דרב פפא ומר בר רבי אבהו לא פליגי ואפשטא דבעיא דפשטא רב מתנא ורב דימי להתיירא אבל רבינו הגדול ז"ל כתב איבעיא להו בן מהו שיקזי דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילנא וכו'.

ואפשר לומר בן. דאע"ג דמפה אדם לרפואה פטור.

ומצנה דנאקבת לרעה כמות הוא. אפ"ה פיון דאיפא אחרניא לא שבקינן לכרא למעבד הכי.

דלמא חביל ביה טפי ממה שהיא בדרה הרפואה. וה"ל שגגת חנק אבל למיתה לא חיישינן לא בבן ולא באחר.

משום דע"כ הצריכן הכתוב לרפאות. ואין לה ברפאות אלא סכנת מה שמרפא לזה ממית לזה.

וזו שאמרו טוב שברופאים וכו' לגנות דרפן של רופאים בפשיעות וזדונות שלהם נאמר אבל לא שיהא חשש איסור בדבר. כדרך שאמרו שם נמי טוב שבטבחים וכו' הא אלו נהג עצמו פשוטה כש"כ שהוסיף זכות לעצמו שאומנותו אנמנות לסטים ולא למד ממעשיהם.

והתם תנן (נדריים דל"ח:) המודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב. ומרפאהו רפואת נפשות אבל לא רפואת ממון.

(שם דמ"א:) והוינן בה פי קתני רפואות נפשות בחנם רפואת ממון בשכר. ליתני הכי ומרפאהו בחנם אבל לא בשכר אלא רפואת נפשות גופו רפואת ממון בהמתו ואתמר עלה בירושלמי שאפילו יש לו מי שירפאנו מותר לזה לרפאותו שלא מן הפל אדם זוכה להתרפאות אלמא מצנה דרמיה עליה עבד ונחשבת אבידה דגופו היא.

אלא מיהו דוקא בבקי וביודע בחכמה ובמלאכה זו ושאיין שם גדול ממנו. אבל כל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יהא לו עסק בהו.

וכן אם יש שם גדול ממנו אסור לו להתעסק בהו כלל. ק"ו משאר דינין והוראות שבתורה דהאף יורה בספק נפשות במקום שגדול ממנו.

ואם נתעסק בהו כלל שופך דמים הוא בנדאי. ואם ריפא שלא ברשות ב"ד והזיק חזיב בתשלומין בבקי.

וכ"ש אחר שאין ב"ד מרשין למי שאינו בקי. ולענין שכר רפואה נראה לי דמותר ליטול מהו שכר בטלה וטרחה.

אָבֵל שְׂכָר הַלְמוּד אָסוּר דַּאֲבֵדַת גּוֹפּוֹ הוּא וְרַחֲמָנָא אָמַר וְהַשְׁבִּיחוּ לּוֹ. וְאָמַרִי לְעֵינֵי מַצּוֹת
מָה אֲנִי בְּחַנְנִים אַף אַתָּה בְּחַנְנִים.

הַלְפָּה שְׂכָר הַתְּכַמָּה וְהַלְמוּד אָסוּר דַּהוּ"ל כְּשֹׁכֵר הַזְּאוֹת וְקִדּוּשׁ. אָבֵל שְׂכָר הַטְּרַחָא מוֹתֵר
דַּהוּ"ל כְּשֹׁכֵר הַבְּאָה וּמִלּוּי דְמוֹתֵר.

וְכֹן שְׂכָר בְּטָלָה מוֹתֵר כְּדַתְנָן (בְּכוֹרוֹת דכ"ט): אִם הָיָה זָמַן מְרַפֵּיבּוֹ עַל הַתְּמוֹר וְנוֹתֵן לּוֹ
שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בְּטָל שֶׁל אוֹתָהּ מְלֹאכָה דְבְטִיל מִינָהּ. וְכֹן מִי שֵׁיִשׁ לּוֹ סְמָמְנִין וְחִבְרִירוֹ חוֹלָה
צָרִיף לָהֶן אָסוּר לּוֹ לְעֵלוֹת בְּדַמִּיהֶן יוֹתֵר מִן הַרְאוּי.

וְלֹא עוֹד אֵלָא אֶפְילוּ פְסָקוּ לּוֹ בְּדַמִּיהֶן הַרְבֵּה מִפְּנֵי דוֹחַק הַשְּׁעָה שְׁלֹא מַצָּאוּ סְמָמְנִין אֵלָא
בְּיָדוֹ אִין לּוֹ אֵלָא דַמִּיהֶן. כְּדַאֲמַרִינָן בִּיבְמוֹת (דק"ו) בַּת תְּמוּהָ דְרַב פְּפָא נִפְלָה לְפָנֵי יָבָם
שְׂאִינוּ הֶגְוֵן לָהּ.

אַתָּא לְמַמְיָה דְאַבְיֵי וַא"ל רַב פְּפָא חֲלוּץ לָהּ עַל מְנַת שְׁתַּתְּנָן לָהּ מְאֵתִים זוּז. לְבַתֵּר דְחֲלִץ
אַ"ל אַבְיֵי זִיל הַב לִיהָ.

אַ"ל רַב פְּפָא וְלִמָּא לִיהָ מְשַׁטָּה אֲנִי בָּהּ. מִי לֹא תִנְיָא הָרִי שְׁהוּא בּוֹרַח מִבֵּית הָאָסוּרִין
וְהִתְהַ מַעֲבֹרַת לְפָנָיו וְאָמַר לּוֹ טוֹל דִּינָר וְהַעֲבִירֵנִי אִין לּוֹ אֵלָא שְׂכָרוֹ.

אַלְמָא א"ל מְשַׁטָּה אֲנִי בָּהּ. הֵכָא נָמִי א"ל מְשַׁטָּה אֲנִי בָּהּ.

פִּי אַע"ג דְבַכְל תְּנַאִין דְעַלְמָא ה"ז גִּיטְפָה ע"מ שְׁתַּתְּנִי לִי מְאֵתִים זוּז אִין ב"ד מְסִיבִין
אוֹתָהּ לִיתָן. אֵלָא אִם נִתְנָה ה"ז גִּט וְאִם לָאוּ אִינוּ גִט.

הֵכָא פִּינּוֹן שְׂאִין תְּנַאִי בְּחִלְיָצָה הוּ"ל כְּעוֹשֵׂה מְלֹאכָה לְבַעַה"ב בְּעַל מְנַת וּשְׂכִירוֹת בְּעַלְמָא
הִיא וּלְפִיכָף חִיבָה אַבְיֵי לִיתָן. וַא"ל רַב פְּפָא פִּינּוֹן דְשְׂכִירוֹת מְרֻנְבָה הִיא וּמִשּׁוּם דוֹחַק
הַשְּׁעָה הַתְּנִית לּוֹ אִינְהָ מִתְּסִיבָת לִיתָן דּוּמִיָּא דְבוֹרַח לְמַעֲבֹרַת.

וַאֲע"ג דְהֵכָא בְּאַשְׁהָ לָאו דְמִים יִתִּירִי גִינְהוּ. וַא"ל אֶפְסֵדְתָן אִיתְתָּא וְנִכְסֵי.

וְכַדַּאֲמַרִינָן בְּסִיפָא טוֹל דִּינָר בְּשְׂכָרָה וְהַעֲבִירֵנִי חִיבָה. פִּינּוֹן דְהָא יָבָם שְׂאִינוּ הֶגְוֵן לָהּ הוּא
וְהַתּוֹרָה הַשְּׂאִיתָן עֲצָה הוֹגְנַת לְחֲלוּץ כְּדַכְתִּיב וְדַבְּרוּ אֵלָיו.

לֹא מִיְפְסֵדַת מְנִי פְלוּם מְמַאי דְחֻזִי לִי. הִילְכָף כְּמִי שְׁהַתְּנִית בְּשְׂכָר פְּעוּלָה יוֹתֵר מִהַרְאוּי
דְמִי וּפְטוּרָה זְהוּ פִי הַשְּׁטָה הַזֹּאת.

וְשְׁמַעִינָן מִינָהּ דְכָל דְמַתְנִי בְּשְׂכִירוֹת יוֹתֵר מִכְּדֵי דְמִים מִפְּנֵי הָאוּנְס וְדוֹחַק הַשְּׁעָה שְׁלוֹ
יְכוֹל לומר מְשַׁטָּה אֲנִי בָּהּ. וְהוּא הַדִּין לְלוּקַח סְמָמְנִין בְּיוֹתֵר מִכְּדֵי דַמִּיהֶן מִפְּנֵי דוֹחַק הַחוּלִי
דְלֹא מִתְּסִיב אֵלָא בְּדַמִּיהֶן.

אַחַד הַשְּׂוֹכֵר וְאַחַד הַלוֹקַח שְׁוִין הֵם בְּדִין זֶה. אָבֵל אִם הַתְּנָה בְּשְׂכָר הָרוּפָא הַרְבֵּה חִיבָה
לִיתָן לּוֹ.

שְׁחַקְמָתוֹ מְכַר לּוֹ וְאִין לָהּ דְמִים. וַיֵּשׁ מִי שְׁסָכוּר דְטַעֲמָא דְבוֹרַח מִשּׁוּם דְחִיבָה לְהַצִּילוֹ
מִשּׁוּם הַשְּׁבַת אַבְדָּה.

וּלְפִיכָף אִין לּוֹ שְׂכָרוֹ אֵלָא כְּפוֹעֵל בְּטָל. וְלְדַבְרֵיהֶם אִין לְרוּפָא אֵלָא שְׂכָר בְּטָלָה שְׁלוֹ.

שְׂאֵם הָיָה בְּטֵל מִן הַסְּלֵעַ וְהַתְּנָה עִמּוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶת הַסְּלֵעַ. וְלֹא מִסְתַּבְּרִי דְכִינּוֹן דְּמִדְּמִינּוֹן לָהּ לְחַלִּיצָה דַע"מ שְׂתַתֵּן לְהַמְאִתִּים זֶוּז דְּלֹא רַמְיָא עֲלֶיהָ חַיּוּבָא מִמֶּשׁ לְמִיחְלִין.

וְאִי פְּנִיס לָהּ לָאוּ אִיסוּרָא עֲבִיד. ש"מ דְּלֹאוּ חַיּוּבָא דְּמַצְוָה הוּא.

אֲלֵא דִינָא הוּא דְּלֹא מִיחְסִיב אִינְשׁ בְּתַנְאִין בְּשַׁעַת הַדְּחַק בְּיֹתֵר מְכַדִּי דְּמִים. הָא בְּשִׁכְרָא רֹפֵא שְׂשִׁנָּה כָּל כְּסָף הוּא חֲסִיב לִיתֵּן כָּל מַה שְׂהַתְּנָה לוֹ.

וְאֵע"פ שְׂמַצְוָה עֲלִיו לְרַפְּאוֹת. אִף בּוֹרַח נְמִי מַצְוָה עֲלִיו לְהַצִּיל, אֲלֵא כָּל מַצְוֹת עֲשֵׂה דְּרַמְיָא אֲכוּלִי עֲלֵמָא.

אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ וְלֹא רָצָה לְקַיְימָה אֲלֵא בְּמִמּוֹן אִין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְאִין מְפַקִּיעִין מִמֶּנּוּ חַיּוּב שְׁלוֹ שְׂאִין זֶה כְּדִין רִבִּית שְׂיוֹצָאָה בְּדִינְגִין. דְּרַחֲמֵנָא אֲמַר וְחִי אַחִיךָ עִמָּךְ אַהֲדַר לִיךָ דְּלִיחִי עִמָּךְ: שְׁעַר הַסּוּף עֲנִין הַיְיָדוּי בְּפִרְקָא בְּמַה מְדַלִּיקִין (דל"ב:) ת"ר מִי שְׂחַלָּה וְנָטָה לְמוֹת אוֹמְרִים לוֹ הַתְּנָדָה שְׁכֹן דְּרַף כָּל הַמוֹמְתִין מִתְּנִידִין.

אָדָם יוֹצֵא לְשׁוּק דּוֹמָה כְּמִי שְׂנִתְנוּהוּ בְּקוֹלָר. עֲלָה לְמַטָּה וְנִכְּל דּוֹמָה כְּמִי שְׂהַעֲלוּהוּ לְגַרְדּוּם לִידוֹן.

שְׁכָל הָעוֹלָה לְגַרְדּוּם לִידוֹן אִם יֵישׁ לוֹ פְּרַקְלִיטִים גְּדוּלִים נִיְצוֹל וְאִם לָאוּ אִינוֹ נִיְצוֹל. וְאֵלוּ הֵן פְּרַקְלִיטִים גְּדוּלִים שְׁל אָדָם תְּשׁוּבָה וּמַע"ט.

בְּמַס' שְׂמַחֹת תְּנָא נָטָה לְמוֹת אוֹמְרִים לוֹ הַתְּנָדָה עַד שְׂלֵא תְּמוֹת. הַרְבֵּה שְׂנַתְּנִידוֹ וְלֹא מֵתוּ וְהַרְבֵּה שְׂלֵא נִתְּנִידוֹ וּמֵתוּ.

וְהַרְבֵּה הוֹלְכִין בְּשׁוּק שְׂמַתְּנִידִין. שְׂבִזְכוֹת שְׂאֵתָה מִתְּנָדָה אֵתָה חִי אִם יָכוֹל לְהַתְּנָדוֹת בְּפִיו הַתְּנָדָה.

וְאִם לָאוּ יִתְּנָדָה בְּלַבּוֹ. אֲחַד הַמְּתְּנָדָה בְּפִיו וּבְלַבּוֹ וּבְלַבָּד שְׂתַהֲא דַעֲתוֹ מִיְּנִישְׁבַּת עֲלִיו.

כָּל הַדְּכָרִים הָאֵלוּ אִין אוֹמְרִים לֹא בְּפִנִי עִם הָאֲרָץ וְלֹא בְּפִנִי נְשִׁים וְלֹא בְּפִנִי קְטַנִּים שְׂמָא יִכְבוּ וְיִשְׁכְּרוּ אֶת לַבּוֹ. מֵת לוֹ מֵת אִין מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂמָא תְּטַרְף דַּעֲתוֹ.

וְאִין קוֹרְעִין אֶת חֲלוּקוֹ וְאִין בּוֹכִין וְאִין מְסַפִּידִין לְפָנָיו שְׂלֵא יִשְׁכְּרוּ אֶת לַבּוֹ וּמְשַׁתְּקִים אֶת הַמְּנַחֲמִים מִלְּפָנָיו. בְּסַפְּרֵי ר' אוֹמַר וְאֲשַׁמָּה הַנְּפֹשׁ הַהִיא וְהַתְּנָדוֹ זֶה בְּנִין אָב לְכָל הַמֵּתִים שְׂיִטְעֵנוּ וְיָדוּי: בְּפִרְקָא נְגַמַר הַדִּין (דמ"ג:) הִנֵּה רַחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת אוֹמַר לוֹ הַתְּנָדָה שְׁכֹן דְּרַף כָּל הַמוֹמְתִין מִתְּנִידִין שְׁכָל הַמְּתְּנָדָה יֵישׁ לוֹ חֵלֶק לַעוּה"ב.

שְׁכֹן מְצִינוּ בְּעֶכְשָׁן שְׂאֵמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי שִׁים נָא כְּבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה. וְיַעֲזֵן עֲכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֲמָנָה אֲנִי חֲטָאִיתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכִזְזַת וְכִזְזַת עֲשִׂיתִי.

וּמִנִּין שְׂכַפֵּר לוֹ וְיָדוּי. שְׂנֵא' וַיֹּאמֶר לוֹ מַה עֲכַרְתְּנוּ יַעֲבֹרָךְ ה' הַיּוֹם הַזֶּה הַיּוֹם הַזֶּה אֵתָה עֲכוּר וְאִי אֵתָה עֲכוּר לַעוּה"ב.

וְאִם אִינוֹ יוֹדַע לְהַתְּנָדוֹת אוֹמְרִים לוֹ אֲמַר תְּהֵא מִיִּתְּתִי כְּפָרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי: בְּפִרְקָא אֲמַר לְהֵם הַמְּמוֹנָה (דל"ו:) ת"ר כִּיִּצַד מִתְּנָדָה אוֹמַר עֲוִיתִי פְּשַׁעֲתִי חֲטָאִיתִי. וְכֵן בְּשַׁעֲרֵי הַמְּשַׁלֵּחַ הוּא אוֹמַר וְהַתְּנָדָה עֲלִיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשַׁעֵיהֶם לְכָל חֲטָאֵתָם.

וכן במשה הוא אומר נושא עון נפש וחסא דברי ר"מ וחכ"א עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר הפרת תפלת הנפש והיא עונה בה. פשעים אלו המרדים וכן ה"א מלך מואב פשע ב"י.

חטאים אלו השגגות וכה"א נפש פי תחטא בשגגה. אחר שהתנדדה על הזדונות חוזר ומתנדדה על השגגות אלא אומר חטאתי עויתי פשעתי.

וכן בנדוד אומר חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו. אלא מהו שאמר משה נושא עון נפש וחסא.

אמר משה לפני הקב"ה בשעה שישאל חוטאים לפניך ועושים תשובה עשה להם זדונות כשגגות. אמר רבה בר שמואל אמר רב הלכה פחכמים פשיטא יחיד ורבים הלכה פריים.

מהו דתימא מסתברא טעמא דר"מ דקמסייעי לי' קראי דמשה קמ"ל ההוא דנחית קמיה דרבה עבד כר"מ. א"ל שבקת רבנו ועבדת כר"מ.

א"ל אנא כר"מ ס"ל פדכתיב בספר אורייתא דמשה. איכא מאן דפסק כר"מ דסתמא דמתני' התיב פנותי' דר"מ סתמא רבי.

ועוד מהאי דנחית קמי' דרבה וא"ל אנא כר"מ ס"ל פדכתיב בספר אורייתא דמשה ושתיק ליה רבה ולא אהדר ליה לית הילכתא כר"מ אלא פרבנו ש"מ קבלה. וסברא דרבה בתרא הוא וכוונתו חזי למעבד.

והדין סברא לרב רי"ז בן גיאות. ואיכא מ"ד הלכה פרבנו כדפסקו בגמרא.

והדין סברא דבעל הלכות. ורבינו הגדול ז"ל גמי פרבנו פסק ומסתבר פרבנו חזא דנחיד ורבים הלכה פריים.

ובגמרא גמי אמרינו עלה פשיטא ולא חיישי לר"מ ולסתמא דידיה ועוד דחינו מימרא מפנין דרב מגברא דנחת ולא ידעינו מנו ורבה גמי פרבנו ס"ל דלא שבקינן רבים ועבדינו פיחיד.

אלא מדיהיב ההוא גברא טעמא למלתא שתיק מניה ולא אהדריה. הא לכתחלה ודאי הלכתא פרבנו ולית ביה ספק.

וסדר וידוי שכיב מרע כה קבלנו מחסידים ואנשי מעשה. מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי בידך ומיתתי בידך.

הי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלמה. ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וחטאים ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך.

ותן חלקי בג"ע. וזכני לעוה"ב הצפון לצדיקים.

במדרש קהלת מי יודע רוח בני האדם. ר' חנינא פתר קריא בהרוגי מלכות שהן באין לחיי עולם הבא אע"פ שאינן מתנדוין: ענין ההודאה בפרק ה' (דנ"ד) אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות אלו הן.

יורדי הים והולכי מדברות ומי שקה חולה ונתרפא ומי שקה חבוש בבית האסורין ויצא. מאי מברך.

אמר רב יהודה אמר רב הגומל לחיובים טובות אמר אביי וצריך לאודווי קמי עשרה שפאמר וירוממוהו בקהל עם. אמר מר זוטרא והוא דאיכא תרי מנייהו רבנן שפאמר ובמושב זקנים יהלוהו.

רב יהודה חלש על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן. אמרי ליה בריה רחמנא דינהבך לו ולא ינהבך לעפרא.

א"ל פטרותן יתי מלאודווי. והא בעי אודווי ושבוחי.

דעני בתריהון אמן. ובעי למימר הך ברכה בשם ומלכות.

דקיי"ל כר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה. ואפילו ברכות של שבח שהן רשות.

כגון הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל והרואה הים הגדול וכינצא בהן כולן טעונות שם ומלכות. ואע"ג דמתניתין קתני להו בלא שם ומלכות.

הכי נמי קתני בהדייהו הטוב והמטיב ושהחיינו ואעפ"כ צריכות שם ומלכות. ובמסכת תענית (דט"ו) תני במתניתין בשבע שפאמר מוסיף בתעניות כולהו בלא שם ומלכות.

הן טעונות כן וכן רבות במשנה ובגמרא. ועוד גרסינן בירושלמי התיב בריש פירק הרואה.

הרואה בכל צריך לברך חמש ברכות וכו'. ר' זעירא בר יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה א"ר תנחומא אנא אמרי טעמא ארוממך אלהי המלך.

רב אמר צריך לומר אתה. ושמואל אמר צ"ל אלהינו ושיטה זו מוכחת בהדיא שכל ברכות האלו השנויות כאן בפירק הזה שהן ברכות השבח עליהם נמי אמרו שהם צריכות שם ומלכות אתה ואלהינו.

ושוב מצאתי במדרש ר' תנחומא בפרשת פנחס הרואה בריות טובות ואילנות טובים אומר בא"י אמ"ה שפכה לו בעולמו. אם ראה הרבה אוכלוסין של בני אדם אומר בא"י אמ"ה חכם הרזים.

נראה שכולן בהזכרת שם ומלכות נתקנו. ועוד הרי ברכה שניה שעל מגילה ובגר חנוכה ברכות השבח הן ומברך אותו בשם ומלכות ואין בין הרואה נר חנוכה לרואה מקום שנעשו נסים לאבותינו.

אלא שזו קבועה ביומא וזו תלויה במקום. וכולן נאמרו בגמרא בלא שם ומלכות שפאמר נסים ושהחיינו.

ואעפ"כ טעונות שם ומלכות פשאר הברכות. ומי שיורה לפרש ברכת האור במ"ש ברכת שבח.

משום דאיברי בה. פרואה חמה בתקופתה ולבנה בגבורתה וכוכבים במסלותן ומזלות פסדון.

דהיינו בתחלת הנוייתן דצריף לברו. וברכה של יוצר המאורות עצמה ברפת השבח היא.

אלא שקבעוה חובה מפני שמשמשין לאורה בכל יום. וכולן הטבעו בשם ומלכות. וא"ת והא רב יהודה פטר נפשיה ברבנן דאמרי קמיה בריה רחמנא דיהיב לן ולא יהיב לעפרא בלא מלכות. רב יהודה תלמידיה דרב הנה דלא מצריף מלכות ועביד פרייה. ורבנן דבריכו הכי משום דלא מחייבי אינהו בברכה אלא משום דחביב להו טובא מעיילי נפשיהו בגס לשבוחי לקב"ה שלא בטל תורתו מנייהו. וכה"ג שבח הוא ולא ברכה לבטלה.

ובירושלמי בעו מהו שיברו אדם על נס אביו ועל נס רבו. וכיון דאיפשט בגמרי לברוכי. הוא ובריה ובר בריה תלמיד נמי מברו. ומיהו ברפת רפואה עליה דידן רמא חובה ולא עליהו פלל הילכף כי חביב עליהו ורצו לברו לא צריכי למידקבמלכות א"נ תלמידי דרב יהודה תלמידי דרב נינהו.

וכלהו פרב עבדי. הא במברו לעצמו הלכה צריכה שם ומלכות.

וכן פל ברפת השבח וכל הברכות וכן עמא דבר. והרב ר' אברהם בר דוד ז"ל פתב קשה לי.

רב יהודה היכי פטר נפשיה בהאי ברכה בעניית אמן בתרייהו. דהא ליכא מלכות אלא פל ברכה דלא קביע לה דוקתא מקילין בה.

וראיה לכלן ברפת הזימון שאין בה לא הזכרה ולא מלכות. וכן תמצא בתפלת הדרו שאין בה מלכות וכן בתפלה קצרה וגם אינו פותח בהן בברו פל אלו מפני שאין להן קבע.

שאין פל דרו ראוי לתפלה זו אלא על פרסה. וכן לתפלה קצרה אלא במקום סכנה. וברפת זימון אינה בכלל שלשה שאכלו אא"כ הסבו. וכן ברפת חולים אינה אלא במפה של חלל שיש בה סכנה.

ועוד האריף הרב הרבה אלא שאינן דברים של עיקר. פולן טעונות שם ומלכות ומה שצירף לכאן פתיחה אינו ענין.

שאלו במטבע של ברכות תקנו אותן ולא תקנו פן ברכות של צירוף. פגון נברו וכגון פרכו את ה' דבהכ"נ.

וכן בקשת רחמים של דרו אינן בכלל. דתפלה בעלמא היא וקצרו בה.

ולטעמו של הרב ז"ל לא יהא ברפת הון צריכה לא שם ולא מלכות. ולא פל ברכה אחרונה דשבעת המינין מפני שאין פל אכילה ראויה לברכה זו עד שיאכל פזית וכביצה.

ומה שאמר בברכת זימון שצריכי הסיבה אינו פן. ולא אמרו אלא בהמוציא.

ויכבד נתבאר למעלה בראיות גמורות. ולענגן ברפת חולים לאו דוקא בחולי שיש בה סכנה ולא במפה של חלל דוקא.

אלא כל שעלה למטה ונרד צריף להודות. מפני שדומה כמו שהעלוהו לגרדום לידון וצריף פרקליטין גדולים להנצל ורחמיו של הקב"ה נעשו לו פרקליטין.

וכן בדרך שכל הולכי דרכים צריכין להודות ואע"ג דרב יהודה הולכי מדברות אמר. לישנא דקרא נקט וכל דרף במשמע וגרסינן בירושלמי גבי תפלת הדרך ר' שמעון בר אבא בשם ר' חנינא אומר כל הדרך בתוקת סכנה.

ר' ינאי פד הנה אזיל לאכסנאי הנה מפקיד גו ביתיה. ר' מנא פד הנה אזיל מסחי במרחץ שהיא נסוקת הנה מפקיד גו ביתיה.

ר' חנינא בריה דרבי אבהו ר' שמעון ברבי אבהו בשם ר' יהושע בן לוי כל החלים בתוקת סכנה והלכף בכולן צריף להודות: ענגו הפטירה באבל רבתי תניא (פ"א) הגוסס הרי הוא פחי לכל דבר.

אין קושרין את לחייו ואין סכין אותו. ואין מדיחין אותו ואין פוקקין את נקביו.

ואין שומטין את הכר מתחתיו ואין נוטנין אותו לא ע"ג החול ולא ע"ג חרסית ולא על גבי אדמה ואין נוטנין על פרסו לא קערה ולא מגרפה ולא צלוחית ולא גרגיר מלח ואין משמיעין עליו עירות ואין שוכרין עליו חלילין ומקוננות.

ואין מעמצין את עיניו עד שתצא נפשו. וכל המעמץ עם יציאת נשמה ה"ז שופך דמים. שבת (ד' קנ"א) ת"ר המעמץ עם יציאת נשמה ה"ז שופך דמים משל לגר שהיה כבה והולכת אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה. אין קורעין ואין חולצין ואין מספידין עליו. ואין מכניסין עמו ארון לבית עד שעה שימות, פללו של דבר כל שהוא משום עסקי המת אין עושין עמו עד שתצא נפשו. ואין פותחין בצדוק הדין על המת עד שתצא נפשו של מת.

אבל רבתי (פ"ח) כל הימים שהיה שמעון בנו של ר"ע חולה לא ביטל מבית מדרשו. אלא פוקדו ביד שלוחו.

בא הראשון ואמר לו נטען אמר להם שאלו. בא השני וא"ל הכביד החזירן לת"ת.

בא השלישי ואמר לו גוסס א"ל שאלו. בא הרביעי וא"ל השלים.

עמד וחלץ תפליו וקרע את בגדיו. אמר להם אחנא בית ישראל שמעו עד כאן היינו חייבים בת"ת.

מפאן ואילף אני ואתם חייבים בכבודו של מת. (ב"ק דפ"ו) תנו רבנן מת פתאום זו היא מיתה חטופה.

חלה יום אחד ומת זו היא מיתה דחופה. ר' חנינא בן גמליאל אומר זו היא מיתה מגפה. שניאמר בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה. וכתוב ואדבר אל העם בפקר ומת אשתי בערב.

שְׁנֵי יָמִים נִמְתָּה זֶה הָיָה מִיְתָה דְחוּפָה. שְׁלֹשָׁה יָמִים נִמְתָּה זֶה הָיָה מִיְתָה גְעֵרָה.
אַרְבָּעָה יָמִים נִמְתָּה זֶה הָיָה מִיְתָה נְזִיפָה. חֲמִשָּׁה יָמִים נִמְתָּה זֶה הָיָה מִיְתָה כָּל אָדָם.
גְּנוֹסְתָא אַחְרֵינָא בְּאַבְל רַבְתִּי (פ"ג) לְאַרְבָּעָה נְחֻמְשָׁה דְחוּפָה. לְשֹׁשָׁה מִיְתָה הָאֲמוּרָה
בְּתוֹרָה.

לְשִׁבְעָה מִיְתָה שְׁל חִיבָה. יֵתֵר מִפְּאֵן בְּיִסוּרִין.
בֵּן חֲמִשָּׁים שָׁנָה זֶה הָיָה מִיְתָה פְּרֵת. חֲמִשָּׁים וּשְׁתַּיִם זֶה הָיָה מִיְתָתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי.
שְׁשִׁים זֶה הָיָה מִיְתָה כָּל אָדָם. אָמַר מֶרְזוּטָרָא מֵאֵי קִרְאָה תְּבוּאָה בְּכֹלֶח אֱלִי קָבַר בְּכַל"ח
בְּגַמְטָרִיא הָכִי הוּוּ לְשִׁבְעִים שְׁיָבָה.

שְׁמוֹנִים גְּבוּרָה. שְׁנַאָמֵר יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבַעִים שָׁנָה וְאִם בְּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה.
אָמַר רַבָּא מְחֻמְשִׁים עַד שְׁשִׁים הָיָה מִיְתָה פְּרֵת. ר' חֲנִינָא בֶן אֲנָטִיגְנוֹס אָמַר זֶקֶן שְׁאֵכֵל
חֵלֵב אוֹ שְׁחָלֵל אֵת הַשְּׁבֵת מִי מוֹדִיעֵנוּ שְׁמַת בְּהַפְּרֵת.
אֵלָּא הִמַּת לְשִׁלְשָׁה מֵת בְּהַפְּרֵת. לְאַרְבָּעָה נְחֻמְשָׁה מִיְתָה דְחוּפָה.
לְשֹׁשָׁה מִיְתָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה. לְשִׁבְעָה מִיְתָה כָּל אָדָם.

יֵתֵר מִפְּאֵן בְּיִסוּרִין. ר' יְהוּדָה אָמַר חֲסִידִים הֲרֵאשׁוּנִים הָיוּ מִתְּנִסְרִין לְפָנָי מִיְתָתָן בְּחוּלֵי
מַעֲיָם כְּעֵשְׂרִים יוֹם כְּדֵי לְמַרְק אֵת הַכֹּל כְּדֵי שְׁיָבוּאוּ וְכָאִים לְעֵתִיד לְבֵא שְׁנַאָמֵר
מְצָרָף לְכֶסֶף וְכוּר לְזָהָב וְכו'.

(מ"ק כ"ח) רַב הוּנָא נָח נִפְשִׁיה פְּתָאוּם הוּוּ קָא דִּינִי רַבָּנָן עָלֵיהָ תְּנָא לְהוּ זוּגָא דְרַבָּנָן
דְּמַהֲדִיב לֹא שָׁנוּ אֵלָּא שְׁלֹא הִגִּיעַ לְגְבוּרוֹת אֲבָל הִגִּיעַ לְגְבוּרוֹת זֶה הָיָה מִיְתָה נְשִׁיקָה.
פְּתוּבוֹת (דק"ג) תְּנָא כְּשִׁחְלָה רַבִּי נְכֻנְס ר' חֲזִיָּא לְבַקְרוּ וּמְצָאוּ בּוֹכָה א"ל רַבִּי מְפָנִי מָה
אַתָּה בּוֹכָה.

וְהַתְּנָא מֵת מִתּוֹךְ הַשְּׁחֻזָּק סִימָן יָפָה לוֹ. מִתּוֹךְ הַבְּכִי סִימָן רַע לוֹ.
פְּנִי כְּלָפֵי הָעַם סִימָן יָפָה לוֹ. כְּלָפֵי הַכּוֹתֵל סִימָן רַע לוֹ פְּנִי לְמַעְלָה סִימָן יָפָה לוֹ.
לְמַטָּה סִימָן רַע לוֹ. פְּנִי צְהַרְבִּין סִימָן יָפָה לוֹ.
יְרוּקִין סִימָן רַע לוֹ. עֲצוּבִין סִימָן רַע לוֹ.
מֵת בַּע"ש סִימָן יָפָה לוֹ. בַּעִוָה"כ סִימָן רַע לוֹ.

בְּמוֹצָאֵי הַכְּפוּרִים סִימָן יָפָה לוֹ. מֵת בְּחוּלֵי מַעֲיָם סִימָן יָפָה לוֹ מְפָנִי שְׁרוּבָן שֶׁל צְדִיקִים
מֵתִים בְּחוּלֵי מַעֲיָם.

א"ל אָנָּה אַתּוּרָה וְאַמְצָנוֹת קָא בְּכִינָא: עֲנִין הַקְּרִיעָה תְּנָא (מ"ק דכ"ה) ר' שְׁמַעוֹן ב"א
אָמַר הָעוֹמֵד עַל הַמַּת בְּשַׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה חֲזִיב לְקָרוֹעַ הָא לְמָה זֶה דוֹמָה לְסִפְרָ תוֹרָה
שְׁנִשְׁרָף שֶׁהַכֹּל חֲזִיבִים לְקָרוֹעַ.

פִּי רְשָׁי"י ז"ל שְׁעֲדִין הָיָה זֶה יְכוּל לְלַמּוֹד וְהָיָה ס"ת. וּלְפִי הַפִּירוּשׁ הַזֶּה נִרְאָה שְׁאִין מְצָנָה
זֶה נוֹהֲגָת בְּנָשִׁים.

אֵלָא אַפִּילוּ הָיָה עוֹמֵד בְּשַׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה אִין חֲזִיב לְקַרְוַע. וְקָשָׁה הַדְּבָר לֹאמַר שְׂיִקְרַעוּ
עַל הַעֲתִיד.

וְעוֹד אִם מִן הַדִּין אַף בַּס"ת אִין קוֹרְעִין אֵלָא בְּזִרְוּעַ וְכַמְעָשָׂה שְׁהֵיָה. וְלִי נִרְאָה שְׁהַנֶּפֶשׁ
בְּגוּף פְּאָזְפְּרוֹת בְּגוֹיִלִין.

וּמְשַׁל בְּעֵלְמָא הוּא לֹאמַר שְׁהוּא הַפְּסֵד גָּדוֹל וְחֲרָדָה רַבָּה. וְחֲזִיב אָדָם לְקַרְוַע עָלֶיהָ פְּאֵלוּ
נְשָׂרַף ס"ת לְפָנָיו.

א"נ יֵשׁ לֹאמַר כְּשֵׁם שְׁקוֹרְעִין עָלֶיהָ כְּדֵי קוֹרְעִין עַל מְקוֹיָמִי מְצוֹתָיָה. שְׁבִשְׂרַפְתָּה אוֹבְדִין
מְצוֹת שְׁל פְּתִיבָה.

וּבְמִיתַת עוֹשִׂיָה אוֹבְדִין מְצוֹת שְׁל מַעֲשָׂה. הַלְכָף עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל קוֹרְעִין וְאַפִּילוּ עַל
אִשָּׁה תַנְיָא (מ"ק דכ"ה) חֲכָם שְׁמַת הַפֶּל פְּקוֹרוֹבָיו.

הַפֶּל קוֹרְעִין עָלָיו הַפֶּל חוֹלְצִין עָלָיו וְהַפֶּל מְכָרִין עָלָיו בְּרַחֲוֹבָה שְׁל עִיר וְתַנְיָא מְפָנִי מַה
מֵתִים בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁל אָדָם כְּשֵׁהוּן קְטָנִים מְפָנִי שְׁלֵא בָכָה וְהַתְּאֵבֵל עַל אָדָם כְּשֵׁר שְׁמַת.
שְׁכַל הַבּוֹכָה וּמִתְּאֵבֵל עַל אָדָם כְּשֵׁר מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו בְּשִׁבִיל כְּבוֹד שְׁעָשָׂה.

פִּי בּוֹכָה וּמִתְּאֵבֵל הֵינּוּ בּוֹכָה וְקוֹרְעַ עָלָיו. אֲבָל לִישֵׁב עָלָיו בְּאַבְלוֹת לֹא אָמְרוּ אֵלָא עַל
רַבּוֹ כְּדָבְעִין לְמַכְתֵּב לְקָמֹן.

כִּי נָח נִפְשִׂיָה דְרַב סְפָרָא לֹא קָרַעוּ רַבָּנָן עָלֶיהָ. אָמְרוּ לֹא גְמָרִין מְנִיָה.

א"ל אַבְיִי מִי קְתַנִּי הָרַב שְׁמַת חֲכָם שְׁמַת קְתַנִּי. וְעוֹד כָּל יוֹמָא שְׁמַעְתְּתִיָה בְּפִנְמִין בִּי
מְדַרְשָׁא.

סְבוּר מֵאֵי דַהֲוָה הָוָה. א"ל רַב אִידִי בַר אֲבִין תַנְיָא חֲכָם כָּל זְמַן שְׁעוֹסְקִין בְּהַסְפָּדוֹ.

סְבוּר לְמִיקְרַע לְאַלְתֵּר. א"ל אַבְיִי חֲכָם כְּבוֹדוֹ בְּהַסְפָּדוֹ.

אִיפָא לְמִזְדַק הָכָא. וְהָא רַב סְפָרָא אָדָם כְּשֵׁר הָוָה וְהַפֶּל קוֹרְעִים עַל אָדָם כְּשֵׁר וְאַפִּילוּ
בַּחש"מ.

וְהָרַב ר' אַבְרָהָם בַר דָּוִד ז"ל מְתַרְזֵן דַּה"מ בְּאוֹתָן שְׁעוֹמְדִין בֵּין מִיתָה לְקַבּוּרָה. אֲבָל אֵלוּ
הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ שְׁם בְּשַׁעַת פְּטִירְתוֹ שְׁל רַב סְפָרָא וְלֹא חָרַק קַבּוּרָה בָּאוּ.

וְאִינָן חֲזִיבִין לְקַרְוַע בְּאָדָם כְּשֵׁר. וְהֵם הָיוּ סְבוּרִין דְּחֲכָם נְמִי כְּאָדָם כְּשֵׁר וְתוּ לֹא.

אא"כ הָיָה רַבּוֹ. דַּהֲוָה וְדַאי בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֵא בְּפָנָיו בְּיוֹם שְׁמוּעָה קוֹרְעֵא פִּילוּ בְּמוּעַד.

וּא"ל אַבְיִי מִי קְתַנִּי הָרַב שְׁמַת חֲכָם שְׁמַת קְתַנִּי וְקָאמַר הַפֶּל כְּקוֹרְבִיו בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֵא
בְּפָנָיו וְהַתַּנְיָא בְּאַבְל רַבְתִּי (פ"ט) ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר חֲכָם שְׁמַת כָּל שְׁעוֹמְדִין עָלָיו
בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ קוֹרְעִין.

וְכָל שְׂאִין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ אִין קוֹרְעִין עָלָיו נִרְאָה לִי שְׁהוּא שְׁבוּשׁ. וְאָדָם שְׁמַת
הוּא צָרִיף לְהִיּוֹת וְהִיא הִיא הַבְּרִיָּתָא הַשְּׁנוּיָה כְּאִן ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר כָּל הַעוֹמְדִין עַל
הַמַּת בְּשַׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה חֲזִיבִים לְקַרְוַע.

לָמָּה זֶה דּוֹמָה לִס"ת שְׁנִשְׁרַף אֱלוֹ דְבָרֵי הָרֵב ז"ל. וְקָשָׁה לָנוּ עַל הַסְּבָרָא הַזֹּאת מֵה שְׁמַצִּינוּ בִּירוּשָׁלַיִם ר' בּוֹן דְּמַר בְּמוֹעֵדָא וְלֹא עֶבֶיד לִיה ר' מוֹנָא חֲסֵד.

וְהַנּוֹן צִיפּוֹרָאֵי אֲמַרִּין עַד מְנַת סְנָאָה בְּתַר מוֹעֵדָא עֶבֶיד לִיה אִיקְרִינָהּ עַל וְאָמַר קְדַמִּיהוֹן הָאִין דְּתַנִּי רַבֵּי חֲכָם שְׁמַת הַכֹּל כְּקַרְוֵבִין בְּהִינּוֹן דְּהוּוּ גְבִיָּהּ וְאִנּוּ לֹא הוּוּ גְבִיָּהּ. דְּמִשְׁמַע מִינָהּ דְּאִין חֲזִיב לְקַרְוַע עַל חֲכָם אֲלֵא בְּאוֹתוֹן שְׁהִיו עִמּוֹ קוֹדֵם קְבוּרָה.

וּבְרִייתָא בְּקוֹדֵם קְבוּרָה תְּנִיא. כְּדַקְתַּנִּי חוֹלְצִין וּמְבָרִין עֲלֵיו.

וְאִיכָּא לְמִימַר הֵתֵם בְּמוֹעֵד הָנָה. וְקִי"ל דְּאִין מְסַפִּידִין אֲלֵא בְּפָנָיו וּבְתַר מוֹעֵד דְּעֶבֶד לִיה הַסְּפֵד קָרַע עֲלֵיהָ בְּהַסְּפֵד.

וְהִינּוּ דְּאָמַר לְהוּוּ הַכֹּל כְּקַרְוֵבֵי דְּמִשְׁמַע דְּאִפִּילוּ בְּמוֹעֵד קוֹרְעִין בְּהִינּוֹן דְּהוּוּ גְבִיָּהּ וְאִנּוּ לֹא הוּוּ גְבִיָּהּ. וְלִפְיָכֹף אִין אִנּוּ מְחַלְלִין עֲלֵיו מוֹעֵד וְלֹאחַר הַמוֹעֵד הָרִי קִינְיָנוּ הַסְּפֵדוֹ וְקִרְיַעְתּוֹ וְעַם כָּל זֶה אִין הַדְּבָרִים נוֹחִים שְׁהִיָּה לְהֵם לְפָרֵשׁ בַּגַּמ' כִּי נָח וּנְפִשָׁה דְּרַב סְפָרָא לֹא הוּוּ רַבָּן גְּבִיָּהּ.

אָבֵל י"ל שְׁאֵלוּ הַחֲכָמִים הָיוּ סְבוּרִין בְּהָא דְּתַנִּיא שְׁלֵא בְּכָה וְהַתְּאָבֵל עַל אָדָם כְּשֶׁר שְׁאִינוּ חֲזִיב לְקַרְוַע אֲלֵא שְׁיִבְכוּ וַיִּסְפְּדוּ אוֹתוֹ. כְּעִנְיָן שְׁאֲמַרו כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְּפֵדוֹ שֶׁל אָדָם כְּשֶׁר. וְאֲמַרו כָּל הַמּוֹרִיד דְּמַעוֹת עַל אָדָם כְּשֶׁר. אָבֵל קִרְיַעַה אִין לְהֵם אֲלֵא בְּמַחְוִיבֵי אַבְלוֹת כְּגוֹן קַרְוֵבִין וְעַל רַבּוֹ.

טוֹעִין הָיוּ בְּזֶה כְּגוֹן שְׁטַעוּ בְּבְרִייתָא הַאֲחֵרַת בְּחֲכָם שְׁמַת שְׁלֵא הָיוּ סְבוּרִין לְהַעֲמִידָהּ אֲלֵא עַל הָרֵב וְכִי הִיאָף יְהֵא לְהֵם חֲזִיב קִרְיַעַה עַל אָדָם כְּשֶׁר וְהֵן פּוֹטְרִין עֲצָמָן מִלְּקַרְוַע עַל חֲכָם. אֲלֵא לְהַקֵּל הָיוּ מְפָרְשִׁין הַבְּרִייתוֹת וְאִבְיֵי הַשִּׁיב לְהֵם מִזוֹ שֶׁל חֲכָם לְפִי שְׁרַב סְפָרָא נְמִי חֲכָם הָנָה.

וְהָיוּ חֲזִיבִין לְקַרְוַע וְלַחְלוֹץ וְלְהַבְרוֹת כְּקַרְוֵבִין. וּמַה שְׁאֲמַרו בְּגַמְרָא לְעִנְיָן קִרְיַעַה אִי אָדָם כְּשֶׁר הוּא חֲזִיבֵי מִיחֲזִיב.

סְבָרָא דְּגַמְרָא הִיא דְּפִרְיֵשוּ לְבְרִייתָא דְּאָדָם כְּשֶׁר אִפִּילוּ בְּחִיּוּב קִרְיַעַה. וּמְסַקְנָא דְּגַמְרָא הוּא מִן בְּתַר אִבְיֵי.

וּגְרַסִּין בְּאֵלוּ מְצִיאוֹת (דל"ג) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל ת"ח שְׁבִבְכֹל עוֹמְדִים זֶה מְפָנִי זֶה וְקוֹרְעִין זֶה עַל זֶה. וְלְעִנְיָן אֲבָדָה בְּמַקּוֹם אֲבִיָּהֶם אִין מַחְזִירִין עַד שְׁיָהָא רַבּוֹ מְוָבְהָק.

פִּירוּשׁ קוֹרְעִין זע"ז כְּדִין רַבּוֹ שְׁאִין מְאֻחִין לְעוֹלָם דְּכָל יוֹמָא שְׁמַעְתָּתָא דְּהַדְדִי בְּכַנְמִיָּהוּ. שְׁאֵלוּ לְעִנְיָן קִרְיַעַה עֲצָמָה אִין הִפְרָשׁ בֵּין חֲכָם לְרַבּוֹ מְוָבְהָק זֶהוּ דְּרַכּוֹ שֶׁל רַש"י ז"ל.

וְכֹן פִּירֵשׁ עוֹמְדִין זֶה מְפָנִי זֶה כְּמֵלֵא עֵינָיו כְּדִין תְּלַמִּיד וְרַבּוֹ. א"כ עָשׂוּ ת"ח שְׁבִבְכֹל כְּרַבּוֹ מְוָבְהָק לְעִנְיָן עֲמִידָה דְּאֵלוּ רַבּוֹ שְׁאִינוּ מְוָבְהָק אִינוּ עוֹמֵד אֲלֵא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.

וְהָכִי אֵיתָא בַּפ"ק דְּקִידוּשִׁין וַיֵּשׁ לִי דְרָף אַחֲרַת בְּזֶה. וְהוּא שְׁנִפְרָשׁ שְׁאִין חוֹבֵת אָדָם כְּשֶׁר בְּקִרְיַעַה עַל ת"ח שְׁכָן.

דְּבָדִין עֲמִידָה אֲמַרִּין הֵתֵם בַּמַּס' קִידוּשִׁין (דל"ג) חֲדָא דְּאֵתוֹן חֲכִימִין וְאִנָּא חֲבַר וְאֵתְמַר הֵתֵם שְׁאִנִּי רַב יְחִזְקֵאל דְּבַעַל מַעֲשִׂים הָנָה. דְּאִפִּילוּ מַר שְׁמוּאֵל קְאִים מְקַמִּיהָ.

אלמא מקמי זמן אחר לא קאים. וש"מ שאין ת"ח עומד בפני מי שקטן ממנו.
וכן כולה סוגיא מוכחא התם. והטעם בזה מפני שהוא פזמן ואינה לפ"כ.
ולפיכך אמרינן דת"ח שבבבב עומדין זה מפני זה. ואפילו גדול מפני קטן.
משום דשמעתתיה בפומייהו דהדדי ונהו ליה רבו. וכו' נאמר לענין קריעה שאין חובת
זו מן הקטן על הגדול ממנו בחכמה.
וכדאמרינן נמי לענין חולץ דלקמן ונמנע ולא חלץ. (מ"ק דכ"ה) ואמר להו אבני חכם
תניא ואי לקטן ממנו אפילו אדם פשר אלא בשוין.
ועוד דכל יומא שמעתתא בפומין וה"ל רבו שאינו מובהק. דעומד נמי מפניו וקורע עליו.
ואפילו היה גדול ממנו בחכמה כשמואל דקרע על ההוא מרבנן משום דאסבריה אהד
יורד לאמת השחי ואהד פותח פיו. ועכשיו כל השמועות הללו מתסנורות ומתקמות
בלשונם דקא מיירי בקריעות ולא מדכרו אחוי כלל אלמא בקריעה עצמה איירינן פו
בראה ודבר נכון וברור הוא.
ולדברי הרמב"ם ז"ל שאומר על רבו קורע עד שמגלה את לבו. יש לפרש קורעין זה ע"ז
עד שמגלה את לבו.
אלא שאינו פירוש נכון כמו שיתבאר לפנינו. (מ"ק דכ"ד) אמר שמואל כל קרע שאינו
בשעת חימום אינו קרע.
ומקשינן והא א"ל לשמואל נח נפשיה דרב קרע עילניה תריסר מאני אמר אזיל ליה
גברא דהנה מסתפינא מניה. וא"ל לר' יוחנן נח נפשיה דר' חנינא קרע עליה תליסר
אצטלין דמילתא.
אמר אזיל לי' גברא דהנה מסתפינא מניה. שאני רבנן פיון דכל שעתא ושעתא מדכרי
שמעתיהו בשעת חימום דמי.
פ"י לאו תרוצי מתרצינן דמחיבי בהני קריעות. אלא דלא מיקרי קרע של תפלות.
נאית בהו משום בל תשחית דשעת חימום הוא. ומוסיפים בכבודם של ת"ח היו.
הא בקריעה אחת חייבים הם וש"מ ת"ח קורעין על ת"ח הרגילין עמהן בשיבה ביום
שמועה דשעת חמום הוא. ירושלמי פשם שקורעין על החכמים כף קורעין על ת"ח.
אי זהו ת"ח חזקה אמר כל ששנה הלכות ותורה. א"ל ר' יוסי הדא דתימא בראשונה
אבל עכשיו אפילו הלכות.
ר' אבהו פשם ר' יוחנן כל שהוא מבטל עסקיו מפני משנתו. תני כל ששואלין אותו והוא
משיב אמר ר' הושעיא כגון אנו רבנן משגיחין עלו ואנו מגיבין לון.
אמר ר' אבא בר ממל כל שהוא יודע לבאר משנתו. ואנו אפי' רבנן לא חכמין מבארא
מתניתין.

ובגמרא דילן בפרק אלו קשרים (דקי"ד) אמר ר' יוחנן אי זהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר. וכן לעגנו קריעה וכן מצינו אמר רב מנשיא אי זהו ת"ח שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר.

ואפילו במסכת פלה. ומסתברא שאינו קורע בשמועה רחוקה על הסכמים.

דקא תני הפל בקרוביו וקרובים בשמועה רחוקה לא קרעי אבל על רבו קשה הדבר לומר שלא יקרע לעולם פאביו שזה הביאו לחיי עוה"ז וזה הביאו לחיי עוה"ב. ואע"ג דתניא לא השוו רבו לאביו אלא לעגנו איחוי בלבד.

לעגנו דברים השנוים בברייתא אתמר. אבל קריעה בשמועה רחוקה לא תניא.

נמצינו למדין דבשעת יציאת נשמה על המת פלן חייבין לקרוע. וכדברי רש"י אין דין זה בנשים אלא באנשים שלא בשעת יציאת נשמה על אדם פשר ומחזק חייב לקרוע בפניו.

על סתם בני אדם אינו קורע. על חכם ועל ת"ח הפל קורעין ואפילו בעיר אחרת.

בשמועה קרובה קורעין בכל מקום. על רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת. וכגון חברים שלומדין חכמה זה מזה אפילו בסוף העולם בשעת שמועה חייב לקרוע ואינו מאחה לעולם. ולעגנו קרובים פל שהוא חייב להתאבל עליו חייב בקריעה.

וחייב קריעה מנ"ל מדאמר להו רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפגעו ובגדיכם לא תפרומו. מפלל דכ"ע מיחייבי.

(מ"ק דכ"ד) אמר שמואל אבל שלא פרע ונשלא פרם חייב מיתה. שנאמר ראשיכם אל תפגעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו.

הא אחר שלא פרע ונשלא פרם חייב מיתה. וכשם שקורע על קרובים שמתאבל עליהם פה קורע על שניים שלהם.

וכשהוא קורע על שניים שלהם אינו קורע אלא בפני הקרובים עצמן. פדרה שנוהג אבלות עמהם בבית כדבעינו למימר קמן.

קרע שלא בפניהם לא יצא וחוזר וקורע בפניהם. וכל הקורע בין על הקרובים בין על שניים שלהם אינו קורע אלא מעומד קרע מיושב לא יצא דאמרינו (שם ד"כ) אממר שכיב לי בר בריה קרע עילויה.

אתא בריה קרע באפיה. אידכר דמיושב קרע.

קם קרע מעומד. א"ל רב אשי לאממר קריעה מעומד מנ"ל.

אילימא משום דכתיב ויקם איוב ויקרע את מעילו. אי נמי מויקם המלך ויקרע את בגדיו. אלא מעתה נעמד ואמר לא חפצתי לקחתה ה"נ. והתניא בין יושב בין עומד בין מוטה חליצתה פשרה.

א"ל התם לא פתיב ויעמוד ויאמר הקא פתיב ויקם ויקרע. והרב ר' אברהם בר דוד ז"ל יש לו דרה אחרת בפ"י המעשה הזה וכך פתוב בפירושו.

ירושלמי רב דמפת אַחתיָה. פְּקִיד לְחִיָּא בְּרִיָּה כַּד תְּהֵא סְלִיק לְהֵתָם הָוֵי שְׁלַח סַנְדְּלָךְ.
וְאִי קוֹשְׂיָא לָךְ הָא דְאֲמִימָר דְּלָא הָוֵי בְּרִיָּה הֵתָם וְקָרַע עַל בַּר בְּרִיָּה. הֵתָם מִיַּדְעָה יְדִיעָה דְּהִנְהוּ
אֲתִי בְרִי' לְגַבְיָהּ וּמְחֻנְיָב לְמִיקְרַע בְּהַדְיָה הִילְכָךְ בְּשַׁעַת חִימוּם עָדִיף לִי.
וּדְבָרֵיו תְּמוּהִין שְׂאֵלוּ הֵיטָה קְרִיעָה זֹו פְּהִלְגָן מִפְּנֵי שְׁבִנוּיֹודַע בְּהַ בְּסוּף הָאִיף קָרַע פְּעַם
אֲחֵרַת פְּשָׁבָא בְּנוֹ. אֲלָא אֲמִימָר בְּשַׁעַת חִימוּם קָרַע וְטָעָה וּכְשָׁבָא בְּנוֹ וְיַדְעָה שְׂאוּתָה קְרִיעָה
לְאוּ בְּשַׁעַת חִיבוּבוּ עֲשָׂאָה קָרַע פְּעַם אֲחֵרַת.
עוּד פְּתַב הָרַב ז"ל בְּקְרִיעָה מְעֻנְמָד. וְא"ת נְהִי דְלִמְצֻנָה בְּעֵינֵן מְעֻנְמָד מְדַכְתִּיב וְיָקָם וְיִקְרַע
עֲכוּבָא מִנ"ל דְּאֲפִילוּ דִיעֲבַד נְמִי לָא כְּלוּם הִיא.
מְדַתְנָא בְּיָה קָרָא בְּאִיּוֹב וּבְדוּד כְּדָאֲמַרִּינוּ בְּסוּמָה. אִי נְמִי אִיכָא לְמִימָר דְּאֲמִימָר אֲחֵמִיר
אֲנַפְשִׁיָּה.
גַּם אֵלוּ אִינּוּ דְבָרִים נְכוּנִים בְּעֵינֵי. שְׂאֲפִילוּ לְעַנְנֵן חֲלִיצָה דְּלָא כְּתִיב וְיַעֲמֹוד וְיֵאמֹר
כְּקְרִיעָה לְכַתְחֻלָּה מְעֻנְמָד בְּעֵינֵן.
דְּבַרִּיתָא חֲלִיצָה כְּשֶׁרָה קִתְנֵי וְדִיעֲבַד מִשְׁמַע. וְתַנְיָא בְּסִפְרֵי בְּהַדְיָא וְעַמְדָּא וְאֲמַר מְלַמֵּד
שְׂאִין אוֹמְרִים דְּבָרִים אֲלָא בְּעַמְיָדָה.
וְכֵן כְּתָבוּ רַבֵּינוּ וְכָל הַגְּאוּנִים ז"ל בְּסִדּוּר חֲלִיצָה. וְכָל עֵינְקָרְנוּ לָא בָּא רַב אֲשִׁי לְשַׁאֲלָה זֹו
אֲלָא מִפְּנֵי שְׁחֹזַר אֲמִימָר וְקָרַע פְּעַם אֲחֵרַת.
א"ל קְרִיעָה מְעֻנְמָד בְּדִיעֲבַד מִנ"ל. אִי לִימָא מְדַכְתִּיב בְּהַ עַמְיָדָה וְהָא חֲלִיצָה כְּתִיב בְּהַ נְמִי
עַמְיָדָה.
וְאִין בְּמִשְׁמַע אֲלָא לְכַתְחֻלָּה אֲבָל דִיעֲבַד אִין עַמְיָדָה מְעַפְכָּת וּפְרִיף הֵתָם לָא כְּתִיב וְיַעֲמֹוד
וְיֵאמֹר אֲבָל הָכָא כְּתִיב וְיָקָם וְיִקְרַע. וְעִכּוּבָא נְמִי מִשְׁמַע.
וְכ"כ הָרַב רִ"ץ בֶּן גִּיאוֹת ז"ל כְּדְבָרֵינוּ. שְׂאֵם קָרַע עַל הַשְּׁנֵי שְׁלָא בְּפְנֵי הַקְּרוּב.
אוּ שְׁקָרַע מִיּוֹשֵׁב עַל כָּל אָדָם לָא יֵצֵא. וְחֹזֵר וְקוֹרַע וְכֵן עֵינְקָר.
(מ"ק דכ"ב) ת"ר עַל כָּל הַמֵּתִים כְּלָן רָצָה חוֹלֵץ רָצָה אִינוּ חוֹלֵץ. עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ חוֹלֵץ.
פִּי חוֹלֵץ כְּתָפוּ וּמוֹצִיא זְרוּעוֹ מִן הַקָּרַע שֶׁל חֲלוּקֵי נִמְצָאָת כְּתָפוּ עִם זְרוּעוֹ מְגֻנְלִין. כִּד
כְּתוּב בְּהַלְכוֹת וְכִד פִּירְשׁוּ כָּל הַגְּאוּנִים.
עַנְנֵן אַחַר מִפִּי ר"ש חוֹלֵץ פּוֹשֵׁט כְּסוּתוֹ הַעֲלִיזוֹן מֵעֲלָיו שְׁנֵרָאָה כְּמַתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי הַמֵּת. א"נ
כְּמַתְאוּנֵן וְאִינוּ יוֹדַע מַה לַעֲשׂוֹת.
וְשְׂמָא מִפְּנֵי זֶה נִהְגוּ בְּמִקְוֹמוֹת הַלְלוּ לְהַלְלוּ לְבוּשֵׁי חֲלוּקִים לְבָנִים לְפָנֵי הַמִּטָּה. אֲבָל
פִּירוּשׁ מְשֻׁנְבֵשׁ הוּא וְאִינוּ אֲלָא כְּמוֹ שְׁפִירְשׁוּ הַגְּאוּנִים.
וְהֵתָם אֲמַרִּינוּ (ב"ק ד"ז ע"א) וְכָבוֹד עֲשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ זֶה חֲזַקְיָה מְלָךְ יְהוּדָה שִׁיְצָאוּ לְפָנָיו
שְׁלֹשִׁים וְשֹׁשֶׁה אֶלְפֵי חֲלוּצֵי כְּתָף. (מ"ק דכ"ב ע"ב) וּמַעֲשֵׂה בְּגָדוֹל הַדּוֹר בְּאֲחָד שְׁמַת אֲבִיו
וּבְקֶשׁ לְחַלְצֵן וּבְקֶשׁ גְּדוֹל הַדּוֹר שְׁעַמּוֹ לְחַלְצֵן וְנִמְנַע וְלָא חֲלִץ מֵאֵן גְּדוֹל הַדּוֹר ר' יַעֲקֹב
בַּר אֶחָא וְלָא חֲלִץ עַל אֲבִיו כְּדִי שְׁלָא יִחְלֻץ רַבּוֹ עִמוֹ.

וא"ת ומה הכבוד הזה שנוהגין פאן לעבנר על המצות ולהקל בכבוד אביו שלא יחלן בננו עליו. י"ל שהיה ר' יעקב אדם גדול ואינה לפי כבודו לילה בשוק חלון פתח ובשרו מגולה.

ורצו לנהוג בו כבוד ולחלן עמו שלא יתגלה יחידיו. והוא חשש לכבודם אע"פ שלא היה חושש לכבוד עצמו ונמנע ולא חלץ דכבוד תורה עדיף.

והתם אמרינו קידושין (דל"ג) בנו והוא רבו מהו שיצמד מפניו של אביו. ולא פשוט. כל שפן במלתא דאית בה זילותא לצורבא מרבנן דלית ליה למעבד לכבוד אביו. דתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם.

הא כיצד זמן ואינה לפי כבודו. וכן מציינו באבל רבתי (פרק ט') דתניא על המתים כלן אינו חולץ אלא על אביו ועל אמו.

אף על אביו ועל אמו אם אינו ראוי לחלן ואחרים ראויים לחלן אף על אביו ואמו אינו חולץ. ומעשה שמת אביו של ר"ע ונחצו אחרים לפניו והוא לא חלץ.

והרב רי"ץ בן גיאות ז"ל כתב ומנעו רבי לחלן על אביו של ר' יעקב ושמעיון מינה הרב לגבי מאן דפחות מניה רצה חולץ רצה אינו חולץ בשאינו גדול הדור או ראש ונשיא. אבל אם גדול הדור הוא או נשיא ואב ב"ד אינו חולץ.

ואין לשון הגמרא נסכם לפירושו. וכ"ש שהדבר מתבאר מאבל רבתי כמו שכתבנו.

(מ"ק דכ"ב) על כל המתים כלן קורע טפח. על אביו ועל אמו עד שמגלה את לבו.

אמר ר' אבהו מאי קראה ניחזק דוד בבגדיו ויקרעם. ואין אחיזה פחותה מטפח עד שמגלה את לבו.

ירושלמי אמר ר' שמואל בר אבדימי בר תנחום מפני שבטלה ממנו מצנת פיבוד. על כל המתים כלן אפילו לבוש עשרה חלוקין אינו קורע אלא עליון.

על אביו ועל אמו קורע כלן. ואפרקסותו אינה מעפכת אהד האיש ואהד האשה.

ר' שמעון בן אלעזר אומר האשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון. אפרקסותו פירש"י ז"ל שהיא הסודר שעל ראשו ונופל לפניו.

וכן פירש הרב ר' אברהם פענין זה. ולפי שאינה מלבוש אינה מעפכת שפכר קרע כל בגדיו.

ולפי דבריהם בשאר מתים היה ליה למיתניא דהא בגד עליון הוא. ור' נתן בעל הערוך ז"ל פירש שהוא לבוש התחתון ופתוח בכתפו וכשלוכשו קושרו.

וכדתנו בסוף מקונאות הקשר שבאפרקסין שבכתף. ותניא בדרה ארץ הנכנס למרחץ כיצד יעשה חולץ מנעליו ומסלק כובעו וטליתו ומתיר חגורו ופושט חלוקו ואח"כ מתיר אפרקסותו התחתונה וכשיצא מניח אפרקסותו ולובש חלוקו וחוגר חגורו ומתפסה בטליתו ומניח כובעו ונועל מנעליו.

ועוד אמרו בירושלמי בפ' ה' קורא אפרקסון ה'יה לבוש מבפנים. ולפי שאינו לא קשור ואין עושין אותו ללבישה אלא שיקבל הזיעה ולא יתטנף מלבושיו כדאמרין מבליע באפרקסותו לפיכך אינו מעפב בקריעה.

וכתב הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל נראה לי מדלא קאמר ואינו צריך קריעה מפלל דלכתחלה צריך לקרעה על אביו ועל אמו. אלא שאם לא קרעה אינה מעפב את המצנה ויצא ידי קריעה.

מכלל שאם לא קרע את הבגדים פלן לא יצא ידי קריעה. וגווערין בו פועובר על מ"ע מדברי חכמים.

ועוד שכל זמן שאותו הבגד עליו אומרים לו קרע אותו. ואפילו לאחר שלשים.

דהנה ליה פמי שאין לו חלוק לקרוע ואח"כ נזדמן לו חלוק שחייב לקרוע על אביו ועל אמו מפני שלא קרע בשעת חיוב וגם זה כמו כן לא קרע כל צרכו בשעת חיובו. ואינו נראה לנו שאינה מעפבת את הקריעה אפילו לכתחלה, מדלא תניא ואם לא קרע את אפרקסותו לא עפב.

ובאבל (פרק ט') תניא אפרקסותו אינה מעפבת את הקריעה. ר' בנימין אומר משום ר' עקיבא קורעין את אפרקסותו הא לת"ק אין קורעין אותו כלל.

(מ"ק דכ"ב) על כל המתים פלן רצה מבדיל קמי שפה שלו רצה אינו מבדיל. על אביו ועל אמו מבדיל.

ר' יהודה אומר כל קרע שאינו מוכדל קמי שפה אינו אלא קרע של תפלות. ופסקו הגאונים הלכה כת"ק.

פי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המתים פלן קורע בכלי. על אביו ועל אמו קורע ביד.

אמר ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן על כל המתים פלן קורע מבפנים. על אביו ועל אמו קורע מבחוץ פ"ר"ש.

מבפנים בחזר שלא בפני העם, מבחוץ במקום רואין. והרב רי"ז בן גיאות ז"ל פירש מבפנים מכניס ידו תחת חלוקו וקורע.

ומסתברא פנותיה מדקאמרין מבפנים ומבחוץ. ולא אמרין בחוץ ובפנים.

אמר ר' חסדא וכן לנשיא. נשיאה שכיב א"ל רב חסדא לרב ענן פפי אסימא וקום.

עלה ואחוי קריעה לעלמא. מדאמר רב חסדא בקריעה מבחוץ וכן לנשיא.

ש"מ בשאר מילי חומרי אביו ואמו הרי הוא פשאר כל המתים. וכן רבו שלמדו חכמה אינו אלא פשאר כל המתים.

דתניא בהדא לא השוו לאביו ולאמו אלא לענני אחוי בלבד. ואקשינן עלה דר"ח מאי לאו אפילו נשיא.

לא לבר מנשיא. פלומר דדמי לאביו לענני קריעה מבחוץ הא נשיא פשאר דברים ורבו שלמדו חכמה אפילו בקריעה מבחוץ אינן שוין לאביו ולאמו.

והר"ם ז"ל פתב בנשיא ורבו עד שמגלה את לבו ואין דבריו נכונים כמו שפרשתי. ועוד שגילוי הלב הוא דבר מיוחד באביו ואמו.

קמז שפטלה ממנו מצות כבוד כמו שהזכרנו בירושלמי. וקרי אמרו בגמ' בקריעה טפח. מאי קראה. ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם.

ואין אחיזה פחותה מטפח. וקא דוד קרע על נשיא ואב"ד ושמועות הרעות וסגי ליה בטפח.

באבל (פ"ט) ת"ר על חכם חולץ מימין על אב ב"ד משמאל על נשיא מפאן ומפאן. מדלא קתני אביו מהיכן חולץ.

ש"מ רצה מפאן חולץ רצה מפאן חולץ רצה שתיקן חולץ. וכן רבו שלמדו חכמה אם רצה חולץ עליו שתי כתפיו.

ומעשה שמת ר' אליעזר וחלץ עליו ר"ע שתי ידיו והיה מכה על בשרו והדם שותת והיה קורא עליו רבי רבב ישראל ופרשיו. (מ"ק דכ"ד) תנו רבנן הקורע מתוך השלל מתוך המלל מתוך הליקוט מתוך הסולמות לא יצא.

מתוך האיחוי יצא. אמר רב חסדא ובאחוי אלכסנדר.

פ"ה הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל נשיא התפירה שלנו שנה מלמעלה ובולטת מלמטה, מחטא דתלמייתא ושהזכירו רז"ל (במסכת קדושין בסוף). היא כעין אריגה שרזי"ר בלעז.

ולי נראה דאחוי סתם היא התפירה השנה מלמעלה ובולטת מלמטה. ואיחוי אלכסנדר היא השנה מלמעלה ומלמטה דומה לאריגה.

ומחטא דתלמייתא שבמסכת קדושין הוא המחט שעושין בה צורות על הבגדים ונקראת כן לפי שעושין בה תלמים. וכן מצינו בירושלמי איזהו האחויכאריג.

והיכא דקרע לו על מתו ומת לו מת אחר תוך שבועה קורע קרע אחר בפני עצמו. לאחר שבועה מוסיף על אותו קרע כל שהוא ויצא.

דאמרינן (שם) פליגי בה רב מתנה ומר עוקבא ותרנויהו משום אפנה דשמואל ולוי אמרי. חד אמר כל שבועה קורע לאחר שבועה מוסיף, וחד אמר כל שלשים קורע ומוסיף לאחר שלשים.

ופסקו רבנאמא כמ"ד שבועה. ותני ר' יוסי אומר תחלת קריעה טפח ותוספת כל שהוא וקיי"ל פנותיה ת"ר עד היכן הוא קורע עד טבורו וי"א עד לבו.

הגיע לטבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע נתמלא מלפניו הופכו לאחוריו. נתמלא מלמעלה הופכו למטה.

הקורע למטה ומן הצדדים לא יצא אלא שכ"ג פורם מלמטה. פ"ה הרב רי"ץ בן גיאיות ז"ל למטה בשולי הבגד או מן הצדדין שמת בתי הידים לא יצא.

וכן דעתנו דכל בית הצואר שלפניו מקום קריעה הוא. שלא לפני בית הצואר מפאן ומפאן נקרא צדדין ולא יצא.

ונהו קמי שפה דכתיב שפה לפיו ובאבל (פ"ט) אין קורעין אלא בשתי המוריות. הקורע מן החיפה ומן הצדדין לא יצא ר' יהודה אומר יצא.

אר"י מעשה בימי הדופית שהיו קורעין מן הצדדין. א"ל אין שעת הספנה ראיה.

פ"י שתי המוריות הם אימרא שבפי החלוק מן הימין ואימרא שבפיו מן השמאל שעושין אותו כדי שלא יקרעו התפירות וחסת החלוק מצדו על בית יד שלו מן השמאל. ונהו שאמרו במועד כל שאינו יכול לכונן אימרא בחיפת חלוקו.

ולפיכך הקורע מן החפה ומן הצדדין מפאן ומפאן חוץ ממקום האימראות לפניו לא יצא. ורושלמי שלמו מלפניו מתחיל וקורע לאחוריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו נעשה כפוחח פ"י ואינו קורע וה"ל כמי שאין לו חלוק לקרוע כדבעינן למימר קמן.

באבל (שם) הפוחח אינו קורע ר' יהודה אומר קורע: ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע. מת בנו והוסיף.

תחתון מתאסה עליון אין מתאסה. מת בנו וקרע מת אביו והוסיף.

עליון מתאסה תחתון אין מתאסה. מת אביו ומתה אמו מת אחיו ומתה אחותו קורע קרע אחד לכלו.

ר' יהודה בן בתירא אומר על פלן קרע אחד. על אביו ועל אמו קרע אחר.

לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו. מאי טעמא דר"י בן בתירא.

אמר ר' נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת. אמר שמואל הלכה כר"י בן בתירא.

והא אמר שמואל הלכה כדברי המייל באבל. אבלות לחוד וקריעה לחוד.

פ"י מדקאמר ר"י בן בתירא על פלן קרע אחד על אביו ועל אמו קרע אחר. וקאמר לפי שאינן מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו יקרע על האחרים תחלה.

ויוסיף על אביו ועל אמו. ומתריץ לפי שאינן בתוספת.

כלומר פשם שאין מוסיפין על קרעים שלקחו כף אין קרעים שלקחו מתוספין על אחרים. וטעמא דאין מוסיפין.

משום דקרע של אביו ושל אמו מתחמם וקורע והולך הוא לפי שיקריעה גדולה היא. ופעמים שמוסיפין בה יותר מעד לבו.

דכבוד אביו ואמו אין לו שיעור ניכר למטה. וטעמא דאינן בתוספת משום דאע"ג דקריעה דאחרים טפח ושל אביו ושל אמו דעד לבו ניכרת בה לגמרי.

אפילו הכי אינו בדין לעשות עיקר קריעה של אחרים ושל אביו ושל אמו טפלה להם. כדאמרינן קורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה כדפגע בירושלים תחלה.

ורבי יצחק בן גיאות ז"ל פי' לפי שאינן מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו. משום דעד לבו בלבד הוא מוסיף.

כיש אומרים מפאן ואילף מרחיק שלש אצבעות וקורע. וקרי הרב ז"ל יצטרף לפסוק הלכה כיש אומרים.

ואלו היה בן היו מפרשין בגמרא ומעמידין לר"י בן בתירא כדברי היתיד. ורבינו הגדול ז"ל נמי כת"ק פסק וכו' עיקר.

ומפרש ר"ש ל"ל דר"י בן בתירא ארישא דבריינתא נמי פליג. אמרו לו מת אביו וקרע. מת בנו והוסיף. מת בנו וקרע.

מת אביו והוסיף. דקרע של אביו ושל אמו קרע בפני עצמו הוא לעולם.

וקרי ר' אברהם ז"ל מחלק בדבר. דבזה אחר זה.

מת אביו וקרע מת בנו לאחר שבעה והוסיף יצא ולא פליג ר"י בן בתירא אלא אסיפא בקורע בבת אחת ומשמע מדיוקא דבריינתא דהיכא דא"ל מת אביו ומתה אמו. דקורע על שניהם קרע אחד לא החמיר ר' יהודה ב"ב אלא שלא לערב קרע דשאר קרובים בשל אביו ואמו.

אבל אביו ואמו שמתו שניהם לשניהם קרע אחד. ובאבל (פרק ט') תניא מי שמתו לו אביו ואמו בבת אחת הרי זה קורע לשניהם קרע אחד.

ר' יהודה בן תימא אומר. קורע לזה בעצמו ולזה בעצמו.

ויש שסבור לומר דמת אביו ומתה אמו דקתני בבבריינתא דידן. אביו או אמו קתני.

הא שניהם לכל אחד קריעה בפני עצמו. והדברים נראין בחיצונה הו' שהיא משונבשת.

ומי שמת לו אחיו ואביו קתני. ור' יהודה בן תימא הוא ר' יהודה בן בתירא השנוי כאן.

וכן הזכירוהו בירושלמי בבבריינתא זו. ואם נאמר שהיא מחלוקת אחרת נפסוק הלכה כת"ק דאבל, וליתיה לדר"י בן תימא, שלא פסקו בגמרא באביו ובאמו כאחת קריעה לכל אחד, נמצא עכשיו שמי שמתו לו שני קרובים כאחד, או שבאת לו שמועה על שניהם בבת אחת קורע קרע אחד לכלן, קרע ואחר כך מת לו מת אחר תוך שבעה לראשון, קורע קרע אחד בבגד אחד או מרחיק שלש אצבעות מאותו קרע ראשון, וקורע טפח בין למטה מן הקרע הראשון, בין במקום אחר מן הצד, לאחר שבעה, מוסיף על אותו קרע ראשון כל שהוא ויצא, מת אביו ואחד מן הקרובים או אמו ואחד מן הקרובים, קורע תחלה על אביו ועל אמו עד לבו ומרחיק שלש אצבעות, וקורע טפח על המת האחר, מת אחד מן הקרובים וקרע, ואח"כ מתו אביו או אמו, בין בתוך שבעה בין לאחר שבעה מרחיק שלש אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד.

שהרי צריך להבדיל קמי שפה שלו. וקורע עד שמגלה את לבו מתו אביו ואמו כאחת קורע לשניהם קריעה אחת עד לבו.

ומדברי הרב רמב"ם ז"ל יראה לי. שהוא מפרש האיה סוגיא כר"י ב"ב מדקאמר ריב"ב על פלן קרע אחד.

על אביו ועל אמו קרע אחר. לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו.

בעי בגמרא מ"ט דריב"ב. והלא אם קרע תחלת קריעה על אביו ועל אמו והוסיף על אחרים.

אין פבוזן של אביו ושל אמו מתמעט בכך. ומהדרינן היינו טעמא דריב"ב לפי שאין בתוספת.

כלומר שאין אביו ואמו מתוספין עם אחרים בקריעה. ובין שיקרע קרע אחד לכלו הגון בשמועה אחת.

בין שיקרע תחלה על אחרים בשמועה ראשונה ויוסיף לאביו ולאמו בשמועה אחרת. תוספת היא.

ובעינן קריעה שלמה לשמן. אבל קרע תחלה על אביו ועל אמו ואחר כך שמע על אחרים ודאי מוסיף שפבר יצא ידי קריעה שלהו.

וא"ת בשומע פלן פאחד וקרע לשם אביו ומוסיף לשם אחרים זו אינה תורה. שאם נחייב אותו לקרוע בפני עצמו לשם אביו ואמו.

אף הוא צריך קריעה אחרת לשאר הקרובים. שהרי אמרנו כל שבועה קורע ואינו מוסיף. נמצא עקשיו דר"י בן בתירא פליג בסיפא דברייתא. מת אביו ומתה אמו.

מת אחיו ומתה אחותו ופליגא אמצעיתא מת בנו וקרע. מת אביו וקרע.

אבל רישא מת אביו וקרע מת בנו והוסיף. דברי הכל היא.

לפיכך כתב הרב ז"ל (הרמב"ם פ"ח מה' אבל) מי שמתו לו בנים הרבה פאחד קורע קרע אחד לכלו הנה בכללו אביו או אמו קורע על פלן קרע אחד. על אביו ועל אמו קרע אחר.

אמרו לו מת אביו וקרע ואחר שבועה מת בנו והוסיף תחתון מתאסה. עליון אינו מתאסה.

אמרו לו מת בנו וקרע ואחר שבועה מת אביו אינו מוסיף אלא קורע קרע אחר שאין אביו ואמו בתוספת. זה לשונו.

ויפה פינן. והא דאמרינן בגמרא אבלות לחוד וקריעה לחוד, פירשו בו מפני שקריעה מן התורה ואבלות מדבריהם ואנו צתידין לבאר זה בע"ה בשער שלפנינו.

לפיכך אמרו מקצת החכמים בתינוק כל שלשים. אע"פ שאינו מתאבל עליו חייב הוא בקריעה.

דהתם אמרינן (בכורות דמ"ט) אמר רב אסי הפל מודים לענן אבילות דיום שלשים פיום שלפניו דמי. דאמר שמואל הלכה פדברי המיקל באבל הילכך לענן קריעה פיון דאין הלכה פדברי המיקל.

ולחומרא אֲזַלִּינָן בֵּה כָּל שְׁלֵא שְׁהָא שְׁלֵשִׁים יוֹם בְּאַדָּם דְּסַפִּיקָא הוּא קוֹרַע וְאִינוּ מְתַאבְּל.
וְלֹא נִרְאָה לִי זֹאת הַסְּבָרָא.

שְׁהַקְרִיעָה עֲצָמָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים וְסַפִּיקָא לְקוֹלָא. וְכִי מְפָקִינוּ קְרִיעָה מְכַלְלָא אֲבִלוֹת.
וְלוֹמַר דְּלִיתָהּ בְּקְרִיעָה לְהָא פְּלָלָא, הִלְכָה פְּדָבְרֵי הַמֵּיָקֵל לְעוֹלָם. אֲלֵא פְּשָׁאָר ד"ס הִיא.
וְכַדְאֲמַרִּינוּ בְּהִדְיָא בְּמַסְכַּת עִירוּבִין פ' מִי שְׁהוֹצִיאֻהוּ (דמ"ו) בְּאַבְלוֹת הוּא דְאֶקִּילוּבִי
רַבְּנָן אֲבָל בְּעֵלְמָא אֲפִילוּ בְּדַרְבְּנָן שְׁאֲנִי בֵּין יַחֲיד בְּמַקּוֹם יַחֲיד בֵּין יַחֲיד בְּמַקּוֹם רַבִּים. וְכִי
מְפָקִינוּ קְרִיעָה מְכַלְלָא אֲבִלוֹת.

לְהִכִּי מְפָקִינוּ לוֹמַר דְּהִיא פְּשָׁאָר ד"ס. וְהִלְכָה פְּרַבִּים אִי נָמִי מְסַתְּבַר טַעְמָא דִּי־יַחֲיד, יְכַלִּינוּ
לְמִפְסָק פְּנוּתָהּ בְּגַמְרָא, פְּשָׁאָר כָּל ד"ס שְׁפָסְקוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת פְּדָבְרֵי הַמְחַמִּיר, דְּנִדְאִי
לֹא אֲשַׁכְּחוּ קְרִיעָה מְפֹרְשֶׁת בְּתוֹרָה, אֲלֵא בְּאַסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא מִיִּתּוּ לָהּ מַדְא"ל רַחְמָנָא
לְבָנֵי אֱהָרֹן רֵאשִׁיכֶם אֵל תִּפְרְעוּ כו' מְפָלֵל דכ"ע מִיִּסְיִיבִי וְהָא נִדְאִי אֲסַמַּכְתָּא בְּעֵלְמָא הִיא,
דְּבָנֵי אֱהָרֹן לְאִיסוּרָא קֵא"ל רַחְמָנָא מְפָלֵל דכ"ע רִשְׁאִין הוּ, תַּדַּע, דְּהָא הֵתָם מְשׁוּם עֲבוּדָה
קָא מְזַהַר לְהוּ רַחְמָנָא, כַּדְקִי"ל בְּפְרוּעֵי רֵאשִׁי וּמְחַסְרֵי בְּגָדִים דְּבְמִיתָה, וּקְרוּעֵי בְּגָדִים
נָמִי מְחַסְרֵי בְּגָדִים נִיגְהוּ דְקַמְחַלְלֵי עֲבוּדָה פְּדִאִיתָא בְּמַסְכַּת זְבָחִים (פ"ב די"ז) הִילְכָף
בְּמִיתָה נִיגְהוּ, וְה"ק רַחְמָנָא לֹא תִפְרְעוּ וְלֹא תִפְרְנוּ מְשׁוּם עֲבוּדָה וְלֹא תְמוֹתוּ.

הָא אִם תַּעֲשׂוּ תְמוֹתוּ. וְאֵע"ג דְּפְרוּעֵי רֵאשִׁי וּמְחַסְרֵי בְּגָדִים דְּבְמִיתָה לָאוּ מְהֵכָא מְפָקִינוּ
לְהוּ בְּמַסְכַּת סְנֵהֲדָרִין (דפ"ג:) מְשׁוּם דְּהָא קָרָא לְשַׁעָה.

וְהִנְהוּ לְדוֹרוֹת. מ"מ קָרָא לְבָנֵי אֱהָרֹן פְּרוּעֵי רֵאשִׁי וּמְחַסְרֵי בְּגָדִים שְׁשֻׁמְשׁוּ דְּבְמִיתָה אֲתָא
וְה"ק רַחְמָנָא וְלֹא תְמוֹתוּ הָא אִם תַּעֲשׂוּ תְמוֹתוּ.

וְכִן נָמִי מְצִינוּ דְכְּתִיב וּמִפְתַּח אֱהָל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ פֶן תְּמוֹתוּ. הָא אִם יִצְאוּ בְּשַׁעַת עֲבוּדָה
חֲיִיבִים מִיתָה.

וְלֹא מְצִיתָ לְמִיָּדָק מְהִנֵּי קָרָאִי לְאַחַר אֲלֵא רְשׁוּת. אֲלֵא אֲסַמַּכְתָּא בְּעֵלְמָא הוּא.

וְכַדְאֲמַרִּינוּ נָמִי אֲבָל שְׁלֵא פְרַע וְשְׁלֵא פְרַם חֲיִיב מִיתָה. דְכְּתִיב וְלֹא תְמוֹתוּ.

אֲסַמַּכְתָּא בְּעֵלְמָא הִיא. וּמִיתָה זֹו עוֹנָשׁ מִדְּבָרֵי חֲכָמִים כְּעוֹנָן כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הַעוֹבֵר עַל
דְּבָרֵי חֲכָמִים חֲיִיב מִיתָה.

וְאֲמַרִּינוּ דְכּוֹנוֹתָה אֲבָל שְׁשֻׁמְשׁוּ מְשִׁתּוּ בִימֵי אֲבָלוּ חֲיִיב מִיתָה. מִיָּכֵן אֲנִי אוֹמַר לְעוֹנָן פְּרִיעַת
הָרֵאשִׁי דְשְׁלֵשִׁים יוֹם שְׁהוּא מִדְּבָרֵיהֶם.

וְאִין לְנוּ אֲבִלוֹת תּוֹרָה אֲלֵא בְיוֹם מִיתָה וּקְבוּרָה לְדַעַת הַגְּאוּנִים. הָא לְאַחַר מִיָּכֵן הָרִי הוּא
פְּשָׁאָר כָּל אָדָם.

וְאֲפִילוּ בְּתַסְפּוּרַת שְׁסֻמוּף לְדְבָרֵי תּוֹרָה. וְאִין צָרִיף לוֹמַר בְּגִיְהוּץ שְׁהוּא סְמוּף לְד"ס
בְּאַסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא כְּדָבְעִינוּ לְמִיָּמַר קָמוּ.

וְעוֹד לְדְבָרֵי הַגְּאוּנִים יוֹם רֵאשׁוֹן שְׁלֵ אֲבִלוֹת תּוֹרָה הוּא וְאַף עַל פִּי כֵן בְּנִפְלִים סָפַק אִינוּ
מְתַאבְּל הוּא. וְכִן קְרִיעָה אִינוּ קוֹרַע עֲלֵיהֶם עַד שְׁיִהְיוּ בְנֵי קִיָּמָא וְדִאִי כְמוֹ שְׁאֲנִי עֲתִיד

להזכיר בענין האיבול: גרסינו (מ"ק דכ"ה) מקרעין לקטן מפני עגמת נפש, הא שלא מפני עגמת נפש לא דא"כ נמצאת אבילות נוהגת בקטן.

להרב רי"ץ בן גיאות ז"ל. אם הגיע לחינוך קורע על קרוביו כשאר מצות שמחנכין אותו בקו.

באבל (פ"ה) תניא הנה יושב ומספר אמרו לו מת אביה ה"ז יגמור. אחד המספר ואחד המספר.

בסוף נדרים (דפ"ז) תניא אמרו לו מת אביה וקרע. ואח"כ נמצא בנו.

יצא ידי קריעה. ותניא אחריתי א"ל מת בנו וקרע.

ואח"כ נמצא אביו לא יצא ידי קריעה. ופריק רב אשי כן תוך פדי דבור כן לאחר כ"ד.

הא דאמרת יצא שנמצא בנו תוך פדי דבור. והא דאמרת לא יצא ידי קריעה לאחר כ"ד, תניא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלה.

וכמדומה שמת וקרע ואח"כ מת לא יצא, א"ר שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו אלא שמת לאחר פדי דבור. אבל מת בתכ"ד אינו חוזר וקורע.

וכן הלכתא. בהלכות הרב רי"ץ בן גיאות אמר גאון מי ששמע שמת אביו וקרע.

וישב עליו שלשה ימים ובאו ואמרו לו קיים ופסק. ואח"כ אמרו לו מת כיון שקרע בשעת חימום יצא ידי קריעה ואינו צריך לחזור ולקרוע ולישב שבעה רצופים שפבר הקשו להג.

אלו דברי גאון. ודחאם הרב ז"ל מן הדברייתא הזו.

דכל לאחר פדי דבור לא יצא ידי קריעה וכוונאי אם דברי הגאון כשאמרו לו מת ולא מת ואח"כ מת. דברי טעות הן.

אלא א"ל מת וקרע ונהג ג' ימים אבילות. ואח"כ א"ל לא מת.

ואח"כ באו ואמרו לו משעה ראשונה מת. כמו שאמרו הראשונים.

ואלו שהפסיקו אבילותו עדי שקר הם. זה נדאי יצא ידי קריעה.

כדברי הגאון. ולענין שבעה ימי אבילות נמי ראוי לנו לומר כבר הורה זקן.

אלא שיש לי לדקדק אחר דבריו, שהרי הקובר את מתו שני ימים קודם לרגל. לדעת משנה ראשונה מפסיק כל הרגל ומונה חמשה לאחר הרגל.

ונמצא שלא מנאן רצופין, וא"ת מפני שנהג בדברים שבצנעא ברגל. ונהלא לדברי האומר אין אבילות בשבת וכ"ש ברגל.

לא נהג כלום. ונמצא שמנה בהפסקה.

ועוד דלדברי הפל מ"מ פסק אבילותות הוא. שאם לא תאמר כן נמצא שנוהג אבילות יותר משבעה.

ולא מצינו גזירות הללו נוהגת יותר משבעה. וקרוב הנה לומר.
שפיון שחלה עליו אכלו ונהג בו אע"פ שבטל מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומין
לאבילות. ודבר זה צריך תלמוד.

תנא (מ"ק דכ"ד) כל שבעה קרעו לפניו. ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע.
ובשבת קרעו לאחוריו. ואם בא להחליף מחליף וקורע ואוקימנא לכבוד אביו ואמו.
אבל לשאר קרובים מחליף ואינו קורע. וירושלמי הרי שהיה מחליף בגדים כל שבעה
חייב לקרוע.

ר' טיטא רבה ור' חמא אבנה דר' הושעיא תרניהון אמרין כלם אסורין באחוי. בר קפרא
אמר אין לה אסור באחוי אלא הראשון בלבד.

אמר ר' חנינא פליגא אחרנינא ביניהון. למ"ד שניהם אסורים באחוי.
אינו עושה שאר הימים תוספת ואפילו יש עליו כמה בגדים חייב לקרוע את כלם, ומ"ד
אין אסור באחוי אלא הראשון בלבד עושה שאר הימים תוספת, ואפילו יש עליו כמה
בגדים אינו קורע אלא העליון בלבד.

וכיון דאשפחו לרבנאמא דפסקי בפלוגתא דגמרא דילן דאותן קרעין אין מתאחין. ש"מ
אין שאר הימים תוספת הלכך קורע את בגדיו ומגלה את לבו כל שבעה.

ורבינו האי גאון ז"ל נשאל. מי שהחליף בגדיו תוך שבעה קורע את כלן או העליון.
והשיב מנהג הנוהג מימים קדמונים. שאינו קורע את כלן.

ובמה שפכתנו אינו ראוי לסמוך. (שם ד"כ:) תאני אבנה דר' זירא קמיה דר' זירא.
מי שאין לו חלוק לקרוע כגון שהיה פוחס. או שהיה לבוש בגדים שאולים.

ונזדמן לו חלוק בתוך שבעה קורע, לאחר שבעה אינו קורע. עני ר' זירא בתריה בד"א
בחמשה מתי מצוה.

אבל על אכלו ועל אמו קורע והולך. פירשו הגאונים ז"ל כל י"ב חודש.
והרב ר"מ כתב כל שלשים יום. ובעל הלכות אמר קורע לעולם.

ומסתברא קורע לעולם. שכן מצינו שאסור באחוי לעולם.
ואינו בדין שימות אביו ולא יקרע בנו עליו. ובירושלמי מצינו אפילו אחר כמה חייב
לקרוע.

ומשמע דקורע לעולם פדברי בעל הלכות. ת"ר (שם כ"ו:) היצא בבגד מקורע לפני
המת.

ה"ז גזל את החיים ואת המתים. באבל (פ"ט) חמור גזל המת מגזל החי שהגזל את החי
יכול לפייסו ולהחזיר לו גזלו ובמותו א"י.

כיוצא בו המכבד את יולדיו במוותן משופח ממי שמכבדן בחייהו, שהמכבדן בחייהו אינו אלא משום יראה ולשום ירונה והמכבדן במיתתו אינו מכבדן אלא לשם שמים. (מ"ק דכ"ו) רש"י ג' אומר האומר לתבירו השאילני תלויקה ושאלה נאבקר את אבא שהוא חולה.

נהלה ומצאו שמת. קורע ומאחהו וכשפא לביתו מחזיר לו תלויקו ויתן לו דמי הקרע.

אם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו. המשאיל תלויק לתבירו לקחת לבית האבל.

אינו רשאי ליטלו עד שיצאו ימי האבל. וברגל.

(עד שיצאו ימי הרגל. ובמשה עד שיצאו ימי המשה: מתניתין (מ"ק דכ"ד): אין קורעין ולא חולצין ולא מברין אלא קרוביו של מת.

ואין מברין אלא על מטות זקופות. ואין מוליכין לבית האבל לא בטבלא ולא באסקטלא ולא בקנון.

אלא בסליו. ואין אומרים ברפת אבלים במועד.

הא מתניתין פלה במועד קיימא. כדקתני סיפא בהדיא.

ובמועד קיימא, וכולה פירקין משנה במועד היא. וקמ"ל תרתי דאין קורעין אלא קרובים שלו לרבות את ההספד, ושאין כופין מטות אפילו להבראה ומקללא דקריעה גופא בקרובים.

והבראה דעבדינן דלא מחלל בה שמחת מועד באבילות. ואין מוליכין לבית האבל בטבלא היא נמי במועד קתני.

ואצ"ל בחול. אלא דקתני אפילו במועד דלא נהגו אבילות לא יוליה אלא בסלים.

פתקנתא דרבנן שלא לבייש את מי שאין לו. ירושלמי בלבד קרובים הראויין להתאבל.

ובדידן כל המחווייבים בקריעה קורעים במועד. כגון מי שהיה שם בשעת יציאת נשמה.

ואי אדם פשר הוא או חכם. הפל קורעין עליו במועד.

אבל לכבוד דרשות קתני מתניתין דאין קורעין. באת לו שמועה במועד.

שמועה קרובה שנוהגת בה לאחר המועד שבעה ושלשים ודאי קורע, שמועה קרובה במועד ולאחר המועד תעשה רחוקה. מצינו בתשובות הגאונים פנין דאינו נוהג שבעה ושלשים אינו קורע.

ותלו לה מדאמרין בגמרא קריעה בלא שבעה מי איכא. וכף מצאו עוד לרביןו האי.

ואין עניות דעתנו מספקת לדבריהם. לפי שהשמועה הזו קרובה היא.

וראוי לנהוג עלי' שבעה ושלשים. אלא שהרגל מבטל לפי שאינו ראוי לאבילות אבל ראוי הוא לקריעה.

הלכף קורע בשעת שמועה. דשעת חימום הוא.

ולא אמרו בגמרא דליכא קריעה בלא שבעה. אלא בשמועה רחוקה.

פְּלוֹמֵר דְּכָשֶׁם שֶׁהִקְלוּ עָלָיו שְׂאֵינוֹ נוֹהֵג שְׁבַעַה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲבִילוֹת שָׁנָה כִּף נָקַל עָלָיו שְׂלֵא יִהְיֶה קוֹרֵעַ. אֲבָל קְרוּבָה הִיא וְהַרְגֵּל מִפְּסִיק מַה שְׂרָאוּי לְהַפְסִיק וְנוֹהֵג מַה שְׂרָאוּי לְנוֹהֵג כְּשֶׁאֵר אֲבָלִים.

וּבְעַל הַלְכוֹת כְּתַב אֶפְיָלוּ בְּשִׁמוּעָה קְרוּבָה אֲסוּר לְקַרְוֵעַ בְּמוֹעֵד. וְכִף הַשִּׁיב רַב נְטְרוֹנָאֵי. נְשִׁתְבֵּשׁ זֶה אֲצֵל הַגְּאוּנִים. דְּשִׁמוּעָה קְרוּבָה כְּמִי שֶׁשְׁמָתוֹ מְנוּטָל לְפָנָיו וְקוֹבְרוֹ בְּמוֹעֵד הִיא. וְתַנּוּן בְּהִדְיָא בְּקְרוּבִים שֶׁל מֵת קוֹרְעִים בְּפָרְק ר' אֲלִיעֶזֶר (דק"ה:): תַּנּוּיָא הַקּוֹרֵעַ בְּחֻמְתּוֹ וּבְאֲבָלוֹ עַל מֵת אַע"פ שֶׁחֲלַל אֶת הַשְּׁבֵת יֵצֵא יְדֵי קְרִיעָה. וּמִקְשִׁי' עֲלָה (בִּירוּשְׁלָמִי פ"ג דְּשְׁבֵת) בְּעוֹן קוּמִי ר' יוֹסִי.

לֹא כֵן א"ר יוֹחָנָן בְּשֵׁם ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹצֵדָק. מִצָּה גְזוּלָה אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ י"ח בְּפֶסַח. פִּי' מִשּׁוֹם דְּהִנּוּה מְצוּנָה הַבָּאָה בְּעַבְיָה אִף קְרִיעָה זֹו שֶׁקְרַע בְּשְׁבֵת מְצוּנָה הַבָּאָה בְּעַבְיָה הִיא. וּפְרִיק אָמַר לֹוֹן תַּמָּן גּוֹפֵא עַבְיָה, בְּרַם הֵכָא הוּא עֹבֵר עַבְיָה, כִּף אָנוּ אוּמְרִים הוֹצֵיא מְצָה מְרַה"י לְרַה"ר יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוּבְתּוֹ בְּפֶסַח, וְשִׁמְעִינוּ מִיָּנָה שְׂאָם קְרַע בְּחֻלּוּק הַגְּזוּל, אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי קְרִיעָה.

וְאֵין קוֹרְעִין בִּי"ט שְׁנֵי שָׁל גְּלִיּוֹת, אֶפְיָלוּ קְרוּבִיו שֶׁל מֵת. וְהַרְבֵּי ר' אֲשֶׁר בֵּר מְשׁוּלָם ו"ל כְּתַב וְקוֹרְעִין עַל שְׁמוּעוֹת הַרְעוֹת, וְעַל בְּרַפְתַּ הַשֶּׁם, וְעַל ס"ת שֶׁנִּשְׁרַף, וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְקוֹרֵעַ עַל הַמִּקְדָּשׁ וּמוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם, מִנ"ל דְּכָתִיב וַיִּחְזַק דָּוִד בְּבִגְדָיו וַיִּקְרַע לְשָׁנָיִם קְרָעִים וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכּוּ וַיִּצְאוּ עַד הָעָרֵב עַל שְׂאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל עִם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְלוּ בְּחָרֵב, שְׂאוּל זֶה נְשִׂיא, יְהוֹנָתָן בְּנוֹ זֶה ב"ד, עַל עִם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְלוּ בְּחָרֵב אֵלוֹ שְׁמוּעוֹת הַרְעוֹת, א"ל רַב בֵּר שְׂבָא לְרַב כְּהֵנָּא אִמָּא עַד דְּאִיכָּא בְּוֹלָהּ, א"ל עַל הַפְּסִיק הָעֵנִין, וּמִקְשִׁינוּ אֲשִׁמוּעוֹת רְעוֹת מִי קְרִיעִינוּ, וְהָא אָמְרוּ לִי לְשִׁמוּעָה קְטַל שְׂבוּר מְלָכָא תְּלִיסַר אֲלֵפֵי יְהוּדָאֵי בְּמַגִּיזוֹת דְּקֶסְרִי, וְלֹא קְרַע, וּמְפָרְקִינוּ לִיה לֹא אָמְרוּ אֲלָא בְּרוּב צְבוּר, וְכַמְעָשָׂה שְׁהִיָּה, פִּי' שְׁהִיו רַבֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁם וְנִפְלוּ בְּחָרֵב אוּיְבִיָּהֶם, וְאַע"פ שְׂלֵא מָתוּ אֲלָא מִיְעוּט.

בְּרַפְתַּ הַשֶּׁם מִנ"ל, דְּכָתִיב וַיְבֹא אֱלִיקִים אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת: ת"ר (מ"ק דכ"ו) אֲחַד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֲחַד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ, חֲזִיבִין לְקַרְוֵעַ, וְהַעֲדִים אֵין חֲזִיבִין לְקַרְוֵעַ שְׂכָבֵר קְרַעוּ בְּשַׁעָה שְׁשִׁמְעוּ, דְּכָתִיב וַיְהִי כְּשִׁמוּעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרֵיהֶם וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו, הַמֶּלֶךְ קְרַע וְהֵם לֹא קְרַעוּ.

פִּירוּשׁ שְׁשִׁמְעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ כְּגוֹן שְׁשִׁמְעַ מֵאֲחַד שְׁהַעִיד אֲנִי שְׁמַעְתִּי אִישׁ פְּלוּנִי בִּירוּחַ אֶת הַשֶּׁם בְּפִירוּשׁ, שְׂאֵלוֹ בְּמִסְפַּר דְּבָרִים מִמֶּשׁ אֲצ"ל, וּמְפֹרֵשׁ בִּירוּשְׁלָמִי לְעַנְנֵי הַעֲדִים שְׁשִׁנִּינוּ בָּהֶם, אָמוֹר מַה שְׁשִׁמְעַת בְּפִירוּשׁ, וְאָמְרִינוּ לִיה גְּדוּף, אֲלָא אוֹתוֹ הַשֶּׁם שְׂאָמְרִתִּי בְּפִנְיֶכֶם קָלִל וְבוֹ קָלִל, פְּלוֹמֵר מְזַכִּיר שֶׁם בֶּן ד' אוֹתִיּוֹת, וְאוֹמֵר הַשֶּׁם הַזֶּה הַזְכִּיר הַמְּגַדֵּף וְקָלִל אוֹתוֹ וְקָלִל בוֹ, פְּלוֹמֵר יָכָה יוֹסִי אֶת יוֹסִי, וְעוֹד אָמְרוּ בִּירוּשְׁלָמִי ר' חֲזִיָּא אָמַר ר' יוֹסִי מִקְשִׁי תַּמָּן תַּנּוּיָן הַפְּרוּז יוֹצֵא מְלִפְנֵי אִישׁ פְּלוּנִי יוֹצֵא לְיִסְקַל עַל שְׂעֵבֵר עַבְיָה פְּלוּנִית וְכו', פְּלוֹמֵר וְכִינוּן שְׂאָמְרָנוּ שׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חֲזִיב לְקַרְוֵעַ, אֶפְיָלוּ שְׂאֵין הַשֶּׁם מוֹסִיף גְּדוּף מִפִּיו, אִף הַשּׁוֹמְעִים הַפְּרוּז אוֹמֵר אִישׁ פְּלוּנִי חָרַף וְגַדְף, לְמָה אֵין הַכֹּל קוֹרְעִין, שְׁהִרֵי יוֹדְעִין שְׁעַל הַזְּכָרַת הַשֶּׁם שְׁהַזְכִּיר וְגַדְף הוּא נִסְקַל, וּפְרִיק שְׁמַעְנוּ מִפִּי שׁוֹמֵעַ,

ושומע מפי שומע צריף לקרוע בתמיה, כלומר לא אמרו אלא בשומע מפי העד ששמע הגידוהו ממש, ושמעיון מהני שקל השומע סתם מפי עדים פלוני קלל בשם זה קורע, וכן השומע מפי העד פלוני קלל בשם המיוחד או בכנוי הראוי לקרוע קורע עליו, והשומע שלא מפי עדים אינו קורע.

סנהדרין (ד"ס) אמר רב יהודה אמר שמואל השומע אנפיה מפי הארמיאניו חייב לקרוע. וא"ת רבנן קורע.

ישאל מומר הנה. ואמר ר"י אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד אבל בכינוי לא.

ופליגי דר' חייא בתרנניהו. דאר"ח השומע אנפיה בזמן הזה אינו חייב לקרוע.

שאם אין אתה אומר פן נתמלא כל הבגד קרעים. ממאן אלימא מישראל מי פקירי פולי האי אלא פשיטא מארמי.

ואי שם המיוחד מי גמירי אלא לאו בכינוי, וש"מ אפילו מארמי ש"מ. והלכתא כר"ח, הלכה מן הארמי אינו קורע.

אבל מישראל חייב לקרוע אפילו בזמן הזה ואפילו בכינוי. (מ"ק דכ"ו) אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף (בגוססא שלפנינו איתא שנקרע) חייב לקרוע שתי קריעות.

אחת על הגויל. ואחת על האותיות.

שנאמר ניהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרון המלך יהויקים את המגלה ואת הדברים. ולא אמרו שחייב לקרוע אלא כגון שנשרף בזרוע וכמעשה שהיה.

ערי יהודה דכתיב ויבואו אנשים משכם ומשילה ומשומרון שמונים איש מגולחתי זקן וקרועי בגדים. אמר רבי חלבא אמר עולא ביראה א"ר אלעזר הרואה ערי יהודה בחרבנו אמר ערי קדש היו מדבר וקורע ירושלים בחרבנה אמר ציון מדבר היתה ירושלים שמה וקורע.

בית המקדש בחרבנו אמר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוהו אבותינו הנה לשרפת אש וכל מחמדנו הנה לחרבה וקורע. וקורע על המקדש.

ומוסיף על ירושלים. כשפגע במקדש תחלה.

קורע טפח ומוסיף כל שהוא. ואם פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמה קריעה טפח לכל אחד.

ואני תמה פיון דקתני על ערי יהודה בחרבנו קורע מה צריף לומר ירושלים בחרבנה נהלא ירושלים בכלל היתה. ויש לומר שאם קרע על ערי יהודה.

חוזר וקורע על ירושלים. שאילו בשער ערי יהודה קרע על אחת מהן אינו קורע על השנית וקורע על יהודה בפני עצמן ועל ירושלים קרע אחר בפני עצמו.

ואם קרע על ירושלים תחלה אינו קורע על שאר ערי יהודה. שפבר קרע לקדושה שבכולן ירושלים בפרק הרואה שמעון קמטריא שאל לר' חייא בר אבא.

בגין דאנא חמר וסליק לירושלים בכל שעה מהו שנקרע. א"ל בתוך ל' יום אין אתה צריך לקרוע.

לאחר שלשים יום צריך לקרוע: עגן מי שמתו מוטל לפניו מתניתין (ברכות די"ח) מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין. באבל (פ"י) פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה.

ואם רצה להחמיר על עצמו הרי זה לא יחמיר מפני כבוד המת. (ברכות שם) נושא המטה וחלופיהו וחלופי חלופיהו.

את שלפני המטה ואת שלאחר המטה. את שלמטה צורך בהן פטורין.

ואת שאין למטה צורך בהן חייבים. אלו ואלו פטורים מן התפלה.

גמרא מוטל לפניו אין. שאין מוטל לפניו לא ורמינהו מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר.

אם אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו. אם אין לו בית חבירו.

עושה מחיצה ואוכל. ואם אין לו דבר לעשות מחיצה.

מתזיר פניו ואוכל. ואינו מסב ואוכל.

ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין. ואין מברך ואין מזמן.

ואין מברכין עליו. ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין.

ומכל מצות האמורות בתורה. ובשבת מסב ואוכל בשר ושותה יין.

ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו. וחיוב בק"ש ובתפלה.

ובכל מצות האמורות בתורה. רבי שמעון בן גמליאל אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכלן.

אמר ר' יוחנן תשמעו המטה איכא בינייהו. קתני מיהת אוכל בבית אחר.

ואפילו הכי פטור מק"ש ומן התפלה ואע"פ שאינו מוטל לפניו. ופרקינן אומר רב אשי קל זמן שמוטל עליו לקברו כמוטל לפניו דמי.

האי אין מברך ואין מזמן דקתני. פירשו בו שאינו מברך המוציא.

ואין מזמן ברכת המזון. ודקתני אין מברכין עליו שיטפא דלישנא נקט.

דלעגן המוציא מאי מברכין עליו איכא. ברכת הלחם היא.

ואין אדם מברך לתבירו ברכת הנהנין. ואם הנה חבירו אוכל עמו לעצמו הוא מוציא.

ויש מן הראשונים שמתקו אותו מן הספרים. ולי נראה אינו מברך ברכת המזון לעצמו ואינו מזמן ע"י אחרים בשלשה.

ואין מְבַרְכִין עָלָיו בְּרֵפֶת הַמְּזוּן שֶׁלֹּא תֹאמַר כִּינּוּן שְׂאִינוּ יָכוֹל לְבַרֵךְ לְעַצְמוֹ. יֵהָא כַּבּוֹר
דְּחַכְמָא מְבַרְכֵהּ וּבּוֹר יִוצֵא וְאִין מְזַמְּנִין עָלָיו לְחַשְׁבּוּ בְּמַנְיָן שְׁלֵשָׁה לְזִמְמוֹן וְכוּלְהוּ גְּוֹנְגִי
דְּבַרְכָה קַתְּנִי.

וְהוּא הַדִּין לְהַמוֹצִיא שְׂאִינוּ מְבַרְכֵהּ. וְהַפֶּל בְּכָלֵל הַבְּרָכָה בֵּין לְפָנֵי הַמְּזוּן בֵּין לְאַחַר הַמְּזוּן:
גִּירְסַת יְרוּשָׁלַּמִי.

וְאִם אִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה הוֹפֵךְ פָּנָיו פְּנֵי הַפְּתוּל וְאוֹכֵל. וְאִינוּ לֹא מְסַב וְאוֹכֵל וְלֹא
אוֹכֵל כָּל צָרְפוֹ וְלֹא שׁוֹתָה כָּל צָרְפוֹ.

וְלֹא אוֹכֵל בְּשָׂר וְלֹא שׁוֹתָה יַיִן. וְאִין מְזַמְּנִין עָלָיו.

וְאִם בִּירָה אִין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. וְאַחֲרֵים שְׂבָרְכוּ אִין עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן.

פִּי' וְזֵהוּ וְאִין מְבַרְכִין עָלָיו דְּקַתְּנִי בְּדִידָן בְּמַה דְּבָרִים אָמִירִים בְּחוּל. אַבְל בְּשַׁבַּת מְסַב
וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָה כָּל צָרְפוֹ.

אוֹכֵל בְּשָׂר וְשׁוֹתָה יַיִן וּמְזַמְּנִין עָלָיו. וְאִם בִּירָה עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן.

וְאַחֲרֵים שְׂבָרְכוּ עוֹנָה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן. אָמַר ר' שְׁמַעוֹן הוֹאִיל וְהַתְּרַת לֹא אֵת אֵלוֹ.

הַתְּרַת לֹא כָּל שְׂאָר מְצֻנְתִּיהָ שֶׁל תּוֹרָה. אִם חֲזִי שְׁעָה הַתְּרַת לֹא חֲזִי עוֹלָם לֹא כָּל שְׁפָן.

ר' יְהוּדָה בֶּן פִּזִי בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי הִלְכָה כְּרַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. גְּמָסַר לְרַבִּים
אוֹכֵל בְּשָׂר וְשׁוֹתָה יַיִן.

גְּמָסַר לְכַתְּפִים כְּמוֹ שְׁנַמְסַר לְרַבִּים. פִּירוּשׁ גְּמָסַר לְרַבִּים וּלְכַתְּפִים.

שְׁהִיּוּ חֲבוּרוֹת בְּעִיר מְזַמְּנִין עַל הַקְּבוּרָה. וּכְשֶׁהִשְׁלִים הָאָבֵל צָרְכֵי הוֹצָאתוֹ מוֹסְרִים אוֹתוֹ
לְאוֹתָן חֲבוּרוֹת עַל מְנַת שְׁיֻצִיאָוּהוּ לְבֵית הַקְּבוּרוֹת כְּשִׁירְצוֹ.

וּמִשְׁעָה שְׁנַמְסַר לָהֶם הַמַּת אִינוּ מוּטָל עַל הָאָבֵל אֲלָא עַל אוֹתָן הַכַּתְּפִים. הִילְכָה אוֹכֵל
בְּבֵית אַחַר וְאוֹכֵל בְּשָׂר וְשׁוֹתָה יַיִן מֵעַתָּה.

אָף עַל פִּי שְׁהַמַּת בְּבֵית. כַּד דְּמַף רַבִּי יוֹסֵא קַבֵּל רַבִּי חֲזִיָא בַר אַבָּא אַבְלוּיִי.

וְאַפְלוּן בְּשָׂר וְאַשְׁקַתוֹן חֲמָרֵי עַד כָּאֵן בִּירוּשָׁלַּמִי. וְכַתֵּב הָרַב הַגָּדוֹל ר' יִצְחָק הַצָּרְפָתִי
הִידוּעַ בְּעַל הַתּוֹסְפוֹת ז"ל.

כְּשֶׁנִּפְטְרָה אִמִּי מ"כ הוֹדִיעוּ לְרַבֵּינוּ יַעֲקֹב אַחִיָּה ז"ל שֶׁהִנֵּה דָר בְּמַקוֹם קָרוֹב מִשָּׁם. וְאוֹכֵל
בְּשָׂר וְשׁוֹתָה יַיִן קוֹנְדָם קְבוּרָתָהּ.

וְאָמַר לָנוּ הַטַּעַם כִּי מֵאַחַר שְׁיִישׁ לָהּ בְּעַל חֲזִיב בְּקְבוּרָתָהּ אִינוּ אֶסוּר בְּבְשָׂר וַיִּין כִּינּוּן שְׂאִין
קְבוּרָתָהּ מוּטָלָת עָלָיו כְּדָרָה הִירוּשָׁלַּמִי. וְאִינִי יוֹדַע אִם הִנֵּה רַבֵּינוּ מִיְקַל בְּכַף אִם הִנֵּה
עֲמָנוּ בְּעִיר מִמֶּשׁ.

וְנִשְׂאֵל הָרַב ז"ל עַל אֲדָם גָּדוֹל שְׂבָדוּרוֹ שְׂתַפְסוּ שְׁלִטוֹן וּמַת בְּתַפְסָהּ וְלֹא נָתַנוּ לְקְבוּרָה
וְהִנֵּה מֵעַכְשָׁיו בְּתַפְסָהּ כְּדִי לְגַבּוֹת עָלָיו מִמּוֹן הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמָּה שְׁהִיד מְשַׁגָּת. וְאַפְלוּ הִנֵּה
סַפֵּק בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת אֶסוּר לְפָדוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מִמּוֹן מְפָנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם.

והשיב ז"ל יש לומר דלא קרינא בהו מי שמתו מוטל לפניו לאסרם בבשר ונין הואיל ואינו מוטל על הקרובים לקברו עד יערה עליהם רוח ממרום. ואעפ"כ אין אני מדמה דינו לנתיאשו מקבורתו לענין שיחול עליהם אבילות מעתה כיון שלא נתיאשו לגמרי פהרוגי ביתר.

כי שם נראה לי שמשעיה שנתיאשו מלקברם חלה עליהם אבילות. וכן בדביתהו דר' אליעזר ברבי שמעון.

כיון שלא היה עומד לקבורה חלה עלי' אבלו תמיד. אבל כן אף על פי שאין יכולין לעסוק בקבורתו לפי שאינו ברשותו ואין יכולין להצילו מיד הארמיים שהוא ברשותו.

אין מתיאשין לגמרי פהרוגי ביתר ועל פן לא תחול עליהם אבילות עדיין. ואף על פי שאין אבילות חלה עליהם לפי שלא נתיאשו לא קרינא בהו מי שמתו מוטל לפניו כיון שאינו ברשותו ואין יכולין לעסוק בצרכי קבורתו ועוד שאין יודעים אם יבא לידם לקברו ומתי יבא לידם.

ואפילו מי שאוסר מתשמיש המטה למי שמתו מוטל לפניו בשבת יש לומר שנתירנו בכאן אפילו בחול. כי שם מוטל עליו לקברו אחר השבת מיד בודאי.

מה שאין כן כאן. ועוד שגם בשבת עצמו מוטל עליו לשומר ולדבר ולפקח בעסקי קבורתו כדמשמע בירושלמי בפרק מי שמתו דקאמר מטעם שזקוק לו אפילו בשבת להביא לו ארון ותכריכין כדתנן מחשיכין על התחום וכו'.

מטעם זה יש לפטרו מתקיעת שופר בי"ט כאלו הוא נושא משאו, כלומר כאלו מוטל עתה עליהם עסק קבורתו. אבל מ"מ כן שאין מוטל עתה עליהם לעשות לו כלום.

שכבר יגעו בין הם בין אחרים ולא הועילו מתוך כך נמנעין מלעסוק בו שאין יודעין מה לעשות יותר ומקוים לישועתו של מקום. והירושלמי שהזכרנו חולק על הגמרא שלנו בזה שמחייבו בשבת וגם בי"ט בכל המצות.

וכל שכן מי שהוא בבית האסורים ואי אפשר לו לעסוק בו כלל. כמנומה דבר פשוט דלא קרינא ביה מי שמתו מוטל לפניו לאסר בבשר ונין ולהפטר מן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לפי שאי אפשר כלל לעסוק בו.

שהרי אפילו מי שנמסר לרבים לקברו אמרינן בירושלמי נמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין. נמסר לכתפים כמו שנמסר לרבים.

ומשמע אע"פ שלא יצא מפתח ביתו עדיין. דאי בשיצא מפתח ביתו וחלה עליו אבילות לא היה לו להזכיר אכילת בשר ושתיית יין.

אלא לומר שחייב בכפיית המטה וחלה עליו אבילות. ופשיטא דאבל מותר בבשר ונין ועיקר תנחומי אבלים ביין כדכתיב תנו שכר לאובד ונין למרי נפש.

ועוד מה היה לנו להזכיר מסירה לרבים או לכתפים. כי אם יצא מפתח ביתו.

וכמו שזה מותר בבשר ונין. וכל שכן מי שהוא בבית האסורים ואינו יכול לעסוק בו.

וכעין חתן אחר ארבעה לילות שחייב בק"ש אע"פ שלא עשה מעשה. יש לומר גם כן.

כִּינּוֹן שֶׁהַקְּרוֹבִים מְסִיחִין אֶת לִבָּם מֵעֶסֶק הַקְּבוּרָה כָּל כֶּף עַל יְדֵי אֲנוּס זֶה. וְאַפִּילוּ יִחְשְׁבוּ
כְּאוֹנָנִים לִיאָסֵר בְּקִדְשֵׁים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֶפְלֹו יִהְיֶה שֵׁם אֲנוּס כְּזֶה.

אֲף עַל פִּי כּוֹ אֵין לְאָסֵרם בְּבִשָׁר וְיִין, שֶׁהָרִי בְּיוֹם מִיתָה מְוֹתְרִין בְּבִשָׁר וְיִין לְאַחַר הַקְּבוּרָה.
אֲף עַל פִּי שְׁאֲסוּרִין בְּקִדְשֵׁים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי כָּל הַיּוֹם לְכוֹלֵי עֲלָמָא מִן הַתּוֹרָה מִטַּעַם אֲנִינּוֹת
אֶפְלֹו לֹא נִטְמָאוּ בַקְּבוּרָתוֹ.

וּבְבִנּוֹת הַחֲסִיד הַנְּתַפֵּשׁ הַנְּשׂוֹאוֹת אֶפְשָׁר עוֹד לְהַקֵּל מִטַּעַם אַחַר, שֶׁהָרִי אֵין מוּטָל עַל
הַבְּנוֹת הַנְּשׂוֹאוֹת לְקַבְּרוֹ כִּינּוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים יוֹרְשֵׁין. וְאַפִּילוּ לְגַבֵּי כְּבוֹד הָאָב מְחִיִּים אֶמְרִי'
אֵין סְפוּק בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת לְפִי שְׁרִשׁוֹת הָאֲחֵרִים עֲלֵיהֶם.

וּכְדָאֵי הֵם דְּבָרִים הַלְלוּ לְסַמְוֶה עֲלֵיהֶם בְּשַׁעַת הַדְּחָק וְאַפִּי' שְׁלֵא בְּשַׁעַת הַדְּחָק רָאוּי לְסַמְוֶה
בְּהוֹן, עַד כָּאֵן דְּבָרֵי הָרַב הַגְּדוֹל ז"ל: וַיֵּשׁ שְׁסוּבְרִין בְּמִי שְׁמַתוֹ מְוֹטָל לְפָנָיו בְּיוֹם טוֹב. כִּינּוֹן
דְּאַפְשָׁר בְּעַמְמִין מוּטָל עֲלָיו לְקַבְּרוֹ הוּא וְאֵינוֹ דוֹמָה לְשַׁבַּת הַיְלָכָה אֲסוּר בְּבִשָׁר וְיִין וּפְטוּר
מִכָּל הַמְצוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה וְכוּן נִרְאֶה מִן הַירוּשְׁלָמִי שֶׁהַזְּכִיר הָרַב ז"ל וְהוּא שְׁאֲמָרוּ
שֵׁם תְּנִיָא אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

פִּי' לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וְלַעֲסוּק בַּמְצוֹת. וְשְׁאֲלוּ לָמָּה מְפָנִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֵת אוֹ מְפָנִי שְׁאֵין
לוֹ מִי שֶׁיִּשְׂאָ אֶת מְשֻׁנְאוֹ.

מֵאֵי נְפִיק מְבִינֵיהוֹן. הִנֵּה לוֹ מִי שֶׁיִּשְׂאָ אֶת מְשֻׁנְאוֹ אֵין תִּימַר מְפָנִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֵת אֲסוּר.
וְאֵין תִּימַר מְפָנִי שְׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיִּשְׂאָ אֶת מְשֻׁנְאוֹ הָרִי יֵשׁ לוֹ שֶׁיִּשְׂאָ אֶת מְשֻׁנְאוֹ, אֲתִינּוֹ
לְמִיפְשֵׁט בְּעֵינָיו. וְהָא תְּנִי פְטוּר מִתְּקִיעַת שׁוֹפָר.

אֵית לָהּ מִימַר בְּחוּל לֹא בִי"ט. אֲלָמָא אַע"פ שֶׁהוּא אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת מְשֻׁנְאוֹ.

שֶׁהָרִי עַמְמִין קוֹבְרִין אֲסוּר מְפָנִי כְּבוֹדוֹ כִּינּוֹן דְּמְוֹטָל הוּא לִיקְבֵּר עַכְשָׁיו. וּמְפָרְקִינּוֹ אֲמַר
רַבֵּי תְּנִינָא מְפִינּוֹ שֶׁהוּא זְקוּק לוֹ לְהִבְיָא לוֹ אַרוֹן וּמְכַרִּיכִין.

כְּדַתְנּוֹ תַּמָּן מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לְהִבְיָא לוֹ אַרוֹן וּמְכַרִּיכִין חֲלִילִין וּמְקוֹנְנוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא
נוֹשֵׂא מְשֻׁנְאוֹ. פִּירוּשׁ מֵיִתִּי לָהּ מְשַׁבַּת קַל וְחוֹמֶר לְיוֹם טוֹב שְׁמוֹתָר לְהַתְּעַסֵּק בּוֹ בְּדַבּוּר
וְלַעֲבוֹר עֲלָיו מְשׁוּם שְׁבוּת.

וְהַיְלָכָה כִּינּוֹן שְׁקוֹבְרִין אוֹתוֹ וְהוּא מִתְּעַסֵּק עִמָּהּ נוֹשֵׂא מְשֻׁנְאוֹ הוּא. וּמִיָּהוּ בְּשַׁבַּת כִּינּוֹן
שְׁאֵין קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת.

אֲף עַל פִּי שְׁמוֹתָר לְהַחְשִׁיף עֲלָיו חֲזִיב בַּמְצוֹת. וְזֶה שְׁלֵא כְּדְבָרֵי הָרַב ז"ל, שֶׁהָרִי שֵׁם
בִּירוּשְׁלָמִי שְׁנוּיָה בְּרִיָּתָא זוֹ בְּשַׁבַּת מִסַּב וְאוֹכַל כְּדָאֵיתָא בְּגַמְרִין.

מִכָּל מְקוֹם לְמַדְנּוֹ בִי"ק שֶׁהוּא פְטוּר מִן הַמְצוֹת. וְהוּא הַדִּין שְׁאֲסוּר בְּאַכִּילַת בִּשָׁר.

וְאֵין צָרִיף לֹאמַר בִּי"ט שְׁנֵי שֶׁהוּא עֲצָמוֹ קוֹבֵר. וְלַעֲנִין תְּשַׁמִּישׁ הַמְּטָה בְּמִי שְׁמַתוֹ מְוֹטָל
לְפָנָיו בְּשַׁבַּת פְּסָקוֹ בְּהַלְכוֹת הַלְּכָה כְּתַנָּא קַמָּא דְּאֲסוּר.

וְלִיתָהּ לְדַרְבּוֹן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְקָשָׁה לִי דְהָא קִיָּמָא לֹן הַלְּכָה כְּדְבָרֵי הַמֵּיָקֵל בְּאַבֵּל.

וַיֵּשׁ לֹאמַר מֵתוֹ מוּטָל לְפָנָיו אֵינוֹ בְּכָלָל. דְּהַחְמִירוֹ בְּכְבוֹדוֹ שֶׁל מֵת בְּפָנָיו.

ובירוּשְׁלַמִי פָּסְקוּ הִלְכָה כְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְאִין אָנוּ מִשְׁגִּיחִין בֵּיהּ. שְׁאֵלוּ הָיוּ סְבוּרִין בְּגִמְרָא שְׁלָנוּ כְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ פּוֹסְקִין כֵּן.

וְכָל מְקוֹם שֶׁלֹּא פָּסַק כְּדַבְרֵי הַיְחִיד אִין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ. וְכֵן נִהְגוּ הַגְּאוֹנִים וּבְעֵלֵי הַלְכוֹת בְּכָל מְקוֹם.

וְאִי קוֹשִׁיא הָא דְאָמַר בְּכַתְּוֹבוֹת (ד"ד) גְּבִי מֵת אָבִיו שֶׁל חֶתָּן אוֹ אִמָּה שֶׁל כְּלָה. מְכַנְיִסִין אֶת הַמֵּת לַחֲדָר וְאֶת הַחֶתָּן וְאֶת הַכְּלָה לַחֲנוּפָה וּבוֹעֵל בְּעֵילַת מְצוּנָה וּפּוֹרֵשׁ וְנוֹהֵג שְׁבָעַת יְמֵי הַמְּשֻׁטָּה וְאַחַר כֵּן נוֹהֵג שְׁבָעַת יְמֵי אַבְיָלוֹת.

וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים הוּא יֵשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים וְאִשְׁתּוֹ יֵשֵׁנָה בֵּין הַנְּשִׁים. דְּאָסוּרָה לְהַתְיַחַד עִמּוֹ. מֵה שְׂאִין כֵּן בְּאַבְיָלוֹת דְּעֵלְמָא. מֵאִי טַעְמָא אַבְיָלוֹת דְּעֵלְמָא חֲמִירָא לִיהּ.

אַבְיָלוֹת דְּהָכָא כִּינּוּן דְּאֶקִּילוּ בֵּיהּ רַבָּנָן קִילָא לִיהּ. וְהִינּוּן כֵּה מֵאִי קִילוּתָא אִילִימָא דְקַתְּנִי בּוֹעֵל בְּעֵילַת מְצוּנָה וּפּוֹרֵשׁ.

הֵתָם מְשׁוּם דְּאֶפְתִּי לֹא חֲנִיֵּל עֲלֵיהּ אַבְיָלוֹת. אִי לְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר עַד שְׁיֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ אִי לְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ עַד שְׁיִסְתָּם הַגּוֹלָל.

אַלְמָא מִי שְׁמַתוֹ מְנוּטָל לְפָנָיו אֶפְיָלוּ בְּחוּל מְנוּטָר בְּתַשְׁמִישׁ הַמְּטָה דְּהָא אֶמְרִינָן לָאו קִילוּתָא הִיא. וְעוֹד וְדַאי דְּהֵתָם בְּחוּל הוּא דְּאֶפְתִּי לֹא חָל עֲלֵיהּ שְׁמַחָה דְּחֲנוּפָה כְּשִׁמַּת אָבִיו.

וְלֹא אֲתִי עֲשֵׂה דְיַחֲדִיד דְּהַשְׁתָּא וְדַחֵי עֲשֵׂה דְמַעַיְקָרָא. וְאִם תֵּאמַר שְׁחֵלָה עָלָיו שְׁמַחָה כְּשֵׁהֲכַנְיִסוּהוּ לַחֲנוּפָה.

הָא מִימָר קְאָמַר דְּאֶפְיָלוּ בְּשִׁבְתָּ אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמְּטָה כְּתָנָא קָמָא. הֵהִיא לֹא קוֹשִׁיא מִיָּדִי. דְּהָכִי אֶמְרִינָן אַבְיָלוֹת דְּהָכָא בְּעֵידָנָא דְּאֶפְתִּי לֹא חָלָה עֲלֵיהּ אַבְיָלוֹת. הוּא דְּאֶקִּילוּ בֵּיהּ רַבָּנָן וְאֵע"פ שְׁבַמְקוֹם אַחַר אָסְרוּ עָלָיו לְשַׁמֵּשׁ כְּדִי שְׁיֵהָא מִפְקָח עַל עַסְקֵי קְבוּרָתוֹ כְּאִן הַתִּירוּ, אֲבָל מִשְׁחֵלָה עָלָיו אַבְיָלוֹת לֹא אֶקִּילוּ בֵּיהּ.

וּמְשׁוּם קִילוּתָא דְקָמִי סְתִימַת גּוֹלָל לֹא אֲתִי לְזִלוּלִי בְּאַבְיָלוֹת דְּעַיְקָר שְׁבָעָה. דְּלַעוֹלָם יְמֵי אַבְיָלוֹת מְסִתִּימַת גּוֹלָל וְאִילָף חֲמוּרִים הֵן מִמִּי שְׁמַתוֹ מְנוּטָל לְפָנָיו בְּכָל דִּינֵיהֶם וּמְקִילָתָא לַחֲמִירָתָא לֹא גְמָרֵי אִינְשֵׁי: וְהֵרַב רַבִּי יֶצְחָק בֶּן גִּיאוֹת ז"ל כְּתַב.

לֹא שְׁנָא גְזִירַת שְׁבָעָה וְלֹא שְׁנָא גְזִירַת שְׁלֹשִׁים מְנוּטָרִין בֵּין מֵיתָה לְקְבוּרָה. מְדַאֲמִרִין מֵאִי קִילוּתָא.

אִי נִימָא דְקַתְּנִי בּוֹעֵל בְּעֵילַת מְצוּנָה וּפּוֹרֵשׁ הֵתָם מְשׁוּם דְּאֶפְתִּי לֹא חֲנִיֵּל עֲלֵיהּ אַבְיָלוֹת, רִשְׁאֵי בְּתַסְפּוּרַת וּבְרַחֲיִצָּה וּבְסִיכָה וּבְתַשְׁמִישׁ הַמְּטָה וּבִשְׂאָר גְזִירוֹת שְׁבָעָה. עַד כְּאִן דְּבָרָיו.

וּבְנֻדָּי דְּבָרֵי שְׁגָגָה הֵם דְּהָא תָּנָא קָמָא אָסְרָא אֶפְיָלוּ בְּשִׁבְתָּ וְקָא סְלָקָא דְעֵתִין בְּגִמְרָא מְשׁוּם דְּיֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשִׁבְתָּ. וְדַחֲיָנָן הֵתָם מְשׁוּם דְּמַתוֹ מְנוּטָל לְפָנָיו הוּא שְׁהַחְמִירוּ עָלָיו שְׁלֹא יִקַּל רִאשׁוֹ בְּכָף.

אַלְמָא בְּחוּל לִית דִּינָא וְלִית דִּינָא דְאָסוּר. וְהֵתָם נְמִי קַתְּנִי בּוֹעֵל בְּעֵילַת מְצוּנָה וּפּוֹרֵשׁ.

דאלמא אסור לבעול בעילה שנייה. ועוד אדרבה אלמלא שידעו בגמרא דמי שמתו מוטל לפניו אסור בתשמיש המטה.

לא היו מעלים על דעתם כלל להקשות מאי קילותא אי לימא דקתני בועל בעילת מצנה ופורש. ותמה על עצמה בבשר ונין אסרוהו ולעשות כל צרכו מפני אנינותו כדי שיפקח על עסקי המת.

קל וחומר לתשמיש המטה שאפילו קל שבקלים אינו עושה פן. אלא כדפרישית עיקר. וכן דעת רבינו הגדול ז"ל: באבל רבתי (פי"א) תניא אבל כל זמן שמתו מוטל לפניו אינו יושן לא על גבי מטה זקופה ולא על גבי מטה פפויה. פי' אלא יושן ע"ג קרקע.

וכדאמרין אינו מסב. (ברכות י"ח) תנו רבנן המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה.

ואם היו שנים זה משמר וזה קורא. בפרק בתולה נשאת (ד"ג:) תניא הרי שהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג.

ומת אביו של חתן או אמה של פלה. מכניסין את המת לחדר ואת החתן והפלה לחופה ובוכל בעילת מצנה ופורש ונוהג שבעת ימי המשטה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות.

וכל אותן הימים הוא יושן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים. ואין מונעין תכשיטין מן הפלה שלשים יום.

ודוקא אביו של חתן או אמה של פלה דליכא דטרח להו. אבל איפכא פגון דמתה אמו של חתן או אביה של פלה לא.

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שנו אלא שנתן מים על גבי בשר אבל לא נתן מים ע"ג בשר מזדבן. אמר רבא ובכרף אע"פ שנתן מים ע"ג בשר מזדבן אמר רב פפא ובכפר אע"פ שלא נתן מים על גבי בשר לא מזדבן.

ושמעין מינה דכל היכא דאית ליה פסידא מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הפלה לחופה ובוכל בעילת מצנה. וכיון שחלה חנפתו הוי ליה פרגל לדידיה ונוהג שבעת ימי המשטה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות.

והיכא דאפשר ולית ליה פסידא. קוברין את המת תחלה ונוהג שבעת ימי אבילות.

ואח"כ מכניסין את החתן ואת הפלה לחופה ונוהג שבעת ימי המשטה מיד ולא מאחרין ליה שלשים כשאין נישואין. כיון דטריח ליה וקאי עלוניה דמילתא ובעל הלכות כתב כשאין קרובים מכניסין את המת לחדר ואת החתן והפלה לחופה ובוכל בעילת מצנה ופורש. ונוהג שבעת ימי אבילות ואח"כ נוהג שבעת ימי המשטה. וכן כתב הרב ר' יצחק בן גיא ז"ל.

גם זו טעות היא. שלא אמרו בועל בע"מ אלא להתחיל בז' ימי המשטה כדי שיחול עליו שמחת רגל שלו וידחה אבילות דלאחר קבורה מקמי רגל דמעיקרא.

הָא כָּל מְקוּם שְׁנוּהַג אַבְיָלוֹת בְּרִישָׁא אֵינּוּ נִכְנָס לְחֻנְפָּה וְאֵינּוּ בּוֹעֵל שְׂלֵא יַפְסִיק בְּחֻנְפָּתוֹ.
כָּל שְׁפִן לְדַבְרֵינוּ דְאַסְרֵנוּ תְּשַׁמֵּישׁ הַמַּטָּה לְמִי שְׁמַתוֹ מְוֹטֵל לְפָנָיו.

וְהִיא דְנוֹהַגְשַׁבְעַת יְמֵי הַמַּשְׁתָּה בְּרִישָׁא. לָא נָקִיט מְנִין שְׁלֵשִׁים אֱלָא מִשַׁבְעַת יְמֵי אַבְיָלוֹת.
וְלֵא דְמִי לְקוֹבְרוֹ בְּרַגְלֵי שְׁעוּלָה לְמְנִין שְׁלֵשִׁים וְאֵינּוּ מוֹנֶה שַׁבְעָה אֱלָא לְאַחַר הַרְגֵל
כְּדַבְעֵינוּ לְמִימַר קָמֵן, דְּהֵתָם מְשׁוּם דְּנִהְגָּא מְצֻנָת שְׁלֵשִׁים בְּרַגְלֵי הוּא. אַבְל שַׁבְעַת יְמֵי חֻנְפָּה
מְוֹטֵר הוּא בְּגִיּהוּץ וְתַסְפְּנֵרַת מְשׁוּם מְלָךְ בְּיָפוֹ תַחְזִינָה עֵינְיָהּ.
הַלְפָךְ לֵא סְלִקִי לִיה כָּלִל: וּמָנָא הָא מְלֵתָא דְאַמּוּר רַבְנֵן חֻנְפָּה בְּרַגְלֵי. כְּדַתְנִיָּא (מ"ק ד"ז):
וּבְיוֹם הָרְאוֹת בּוֹ.

יֵשׁ יוֹם שְׁאַתָּה רוּאָה וְיֵשׁ יוֹם שְׁאַיִן אַתָּה רוּאָה. מְכַאֵן אָמְרוּ חֲתָן שְׁנִרְאָה בּוֹ נִגְעֵ נּוֹתְנִין
לוֹ כָּל שַׁבְעַת יְמֵי הַמַּשְׁתָּה לוֹ וְלֹא צְטִילִיתוּ וְלִכְסוּתוֹ.

וְכֹן בְּרַגְלֵי נּוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הַרְגֵל. (פְּתוּבּוֹת ד"ד): אָמַר מֶר הוּא יֵשֶׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים וְאִשְׁתּוֹ
יִשְׁנֶה בֵּין הַנָּשִׁים.

מְסִייע לִיה לֵר' יוֹחָנָן דְאַמַר אַע"פ שְׁאַמְרוּ אֵין אַבְיָלוֹת בְּמוֹעֵד אַבְל דְּבָרִים שְׁבָצִינְעָא
נוֹהַג. וּבְעֵינֵין לְמַכְתָּבָה קָמֵן: מ"ק (דכ"ז): אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מַת בְּעִיר כָּל בְּנֵי הָעִיר
אֲסוּרִין בְּעַשְׂוִית מְלֵאכָה רַב הַמְנוּנָא אִיקְלַע לְחַד מְתָא שְׁמַע קַל שְׁיַפּוּרָא דְשַׁכָּבָא.

חֲזָא לְהַנְדֵי אֵינְשֵׁי דְקָא עֲבָדִין עֲבִידְתָּא אָמַר בְּשַׁמְתָּא לִיהוּוּ הַנְדֵי אֵינְשֵׁי לֵאוּ שְׁיַכְבָּא אֵיכָא
בְּמֵתָא. אָמְרִי לִיה חַבּוּרָא תָּהּ אֵיכָא כְּלוּמַר הָעִיר חֲלֻקָּה לְחַבּוּרוֹת אֵלוּ עֲסוּקִין בְּצָרְכֵי
מֵתִים שַׁבַּת אַחַת וְאֵלוּ עֲסוּקִין שַׁבַּת אַחֲרָת.

אָמַר לְהוּ אֵי הֵכִי שְׁרִי לְהוּ. כְּתַב הַרְב ר' יִצְחָק בֶּן גִּיְאוֹת בְּפִסּוּקוֹת גְּדוּלוֹת אוֹקְמוּהוּ בְּמֵת
מְצוּנָה שְׁאַיִן לוֹ קוֹבְרִין.

וְלֵא הִיא דְשַׁמְעָתָא סְתָמָא אָמְרָה. וְעוֹד דְרַב הַמְנוּנָא דְשַׁמְתִּינָהוּ כִּי שְׁמַע שְׁיַפּוּרָא.

אִטּוּ מִיבְרִיר לִיה דְמַת מְצוּנָה הוּא דְלִישְׁמְתִינָהוּ. אֱלָא בְּמַת בְּעֵלְמָא הָוָה מְעַשָּׂה.

וּמְכַאֵן אָנִי אוֹמַר שְׁכָל מִי שְׁרוּאָה אֵת הַמַּת וְאֵינּוּ מְלוּוֵהוּ עַד שְׁיִהְיֶה שֵׁם כָּל צָרְכּוֹ בַר נִידוּי
הוּא. וְאֵין שׁוֹאֲלִים שְׁלוּם זֶה אֵת זֶה וְהַמַּת בְּעִיר.

בד"א בְּכַפֵּר קָטָן אַבְל בְּעִיר גְּדוּלָּה שׁוֹאֲלִין. בְּשׁוֹאֵל אָדָם (דְּקַנ"א) מִתְנִיתִין עוֹשִׁין כָּל
צָרְכֵי הַמַּת בְּשַׁבַּת סְכִין וּמְדִיחִין אוֹתוֹ וּבִלְבַד שְׂלֵא יִזְיִזוּ בּוֹ אַבְר.

וְשׁוֹמְטִין אֵת הַכַּר מִתְחַתּוֹ וּמְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחוּל בְּשַׁבִּיל שְׁיַמְתִּין. וְקוֹשְׁרִין אֵת הַלְחִי
מִתְחַתּוֹ לֹא שְׁיַעֲלָה אֱלָא שְׂלֵא יוֹסִיף.

תְּנוּ רַבְנֵן מְבִיאִין כְּלֵי מִיקַר וְכְלֵי מִתְכוֹת וּמְנִיחִין עַל כְּרִסוֹ כְּדִי שְׂלֵא תְּפּוּחַ. וּפּוֹקְקִין אֵת
נְקִבּוֹ כְּדִי שְׂלֵא תְּפִסֵּס בְּהֵן הָרוּחַ.

וְאַף שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻקְמָתוֹ עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתַּק חֲבֵל הַכְּסָף זֶהוּ חוּט הַשְּׁדָרָה: בְּפָרְק פִּירָה
(דמ"ג) אֵתְמַר מַת הַמְוֹטֵל בַּחֲמָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הוֹפְכּוּ מְמַטָּה לְמַטָּה.

ורב חנניא בר שלמי' משמיה דרב אמר מניח עליו כפר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא כפר או תינוק דכ"ע ל"פ דמותר כי פליגי דליכא מר סבר טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ומ"ס טלטול מן הצד שמיה טלטול.

לימא כמנאי אין מצילין את המת מפני הדליקה. אמר ר' יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה היכי דמי אי דאיכא כפר או תינוק מ"ט דת"ק דאסור ואי דליכא כפר או תינוק מ"ט דר"י בן לקיש, אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי לא דכ"ע שמיה טלטול והיינו טעמא דר"י בן לקיש מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה טלטול דרבנן אתי לידי פבוי דאורייתא אמר רב יהודה בר שילא אמר ר' יוחנן הלכה כר"י בן לקיש במת והלכתא כרב דאמר מניח עליו כפר או תינוק ומטלטלו.

ואי ליכא כפר או תינוק אין מטלטלין אותו אפילו ממטה למטה. דטלטול מן הצד במת אסור.

חזא דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי. ועוד דהא מסקינן בגמרא פנותיה דכ"ע טלטול מה"צ שמיה טלטול.

ות"ק אין מצילין אפילו על ידי טלטול מן הצד קאמר. ור"י בן לקיש לא פליג אלא בדליקה ור' יוחנן נמי דפסק פריב"ל במת ה"כא ס"ל כרב משום דאדם בהול על מתו.

ולאו התיירא דטלטול מה"צ אתא לאשמעינן ה"כא הילכף הילכתא כרב דמוקים ליה בגמ' לדברי הפל. וכן פסק רבינו הגדול בהלכות כרב.

ולענן דליקה ריב"ל אפילו טלטול גמור שרי דלא לייתי לידי פבוי והילכתא פנותיה. וכן פירש ר"ש.

אבל דברי רבינו יצחק אלפסי ז"ל מטין שלא התיר ריב"ל אלא טלטול מן הצד ואין הענין מחנור פו: בפרק המצניע (דצ"ד:) ההוא שכתב דהנה בדרוקרת. שרא להו רב נחמן בר יצחק לאפוקי לכרמלית.

א"ל ר' יוחנן אחוה דמר ברי' דרבנא לרב נחמן בר, יצחק. כמאן כר' שמעון דאמר המוציא את המת במטה פטור דמלאכה שא"צ לגופה היא.

אימור דפטר ר"ש מחיוב חטאת איסורא דרבנן מיהא איכא. א"ל האלהים עיילת ביה את אפילו לר' יהודה מי קאמינא לרה"ר לכרמלית קאמינא גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה.

פי' הא דשרא רב נחמן איסורא כרמלית שרי להו אבל איסור טלטול לא שרא להו אלא ע"י כפר או תינוק. כדאמרינן בפ' במה מדליקין (ד"ל) שאפילו דוד מלך ישראל מת ומוטל בחמה מניח עליו כפר או תינוק ומטלטלו.

וטעמא דמילתא שלא התירו אצל כבוד הבריות אלא איסור שאין לו תקנה כגון הוצאת הכרמלית אבל טלטול שאפשר לתקן ע"י כפר או תינוק לא התירו בו אלא על ידיהן. והוא שמוטל בחמה, דלא אמרו כפר או תינוק אלא למת בלבד משום כבודו.

ונהו דעת ר"ש ורובי המפרשים ז"ל. ולי נראה שלא אמרו כפר או תינוק אלא במטלטל
המת ברשות היחיד מחמה לצל, אבל במקום שצריך להוציאו לכרמלית פשם שהתירו
הוצאתו אף על פי שיש בה משום שבות כה התירו לטלטלו.

שאינו בדין להוסיף בהוצאה, אם המת מותר בהוצאה משום כבודו כפר ותינוק האף
הותרו להוציאן והן אינן טפלים למת כמטה ואין מסייעין בהוצאה כלל ועוד הוצאה
דכפר קרובה לבא לידי איסור תורה יותר מהוצאת המת דאפילו מוציאו לקברו מלאכה
שאצ"ל היא.

הילכה מותר להוציאו בפני עצמו ולא שיוציאוהו ע"י שום דבר אחר וכן נראה דעת
הרמב"ם ז"ל ואי קשיא לה הא דאמרין בפרק נוטל (דקי"ב:) פעם אחת שקחו דסקיא
מלאה מעות בסטרטיא.

ואמרין הניחו עליה כפר או תינוק וטלטלוה. אומר אני דהתם במחיצה של בני אדם
טלטלוה.

שאלו בפחות פחות מארבע אמות אסור הוא. ואם היה מותר פן לא היו מוסיפין בו
הולכת הכפר פחות פחות מד"א כדפרישית.

ואיכא למידק אשמעתין לר"ש דאמר הוצאת מת אפילו לרה"ר איסורא דרבנן הוא
במטל בחמה יהא מותר להוציאו אפילו לרה"ר דומיא דכרמלית לר' יהודה. ועוד קשיא
לן לר"ש פ"ן דלר"ה איסורא דרבנן הוא לכרמלית יהא מותר לכתחלה אפילו בלא
כבוד דהא אמרינן בפרק יציאות השבת (די"א:) גבי לא יעמוד אדם בר"ה וישתה
ברה"י.

איבעיא להו לכרמלית מהו אמר אב"י היא היא. רבא אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום
ונגזור גזירה לגזירה.

אלמא כל מלתא דמדאורייתא שרי ברשות הרבים לכרמלית מותר לכתחלה לכל אדם.
ויש לומר שהכרמלית עשאוהו מדבריהם פרשות הרבים ולא התירו בו אלא משום כבוד
הבריות.

אבל פשהתיר רבא לעומד ברה"י לשמות בכרמלית מפני שאינו עושה מלאכה כלל ואינה
אסורה בשום מקום. וכן התיר ברה"ר יציאת החייט במחט התחובה לו בבגדו וכיוצא בו
סמוך לחשיכה שאין גזרין שמא ישפח ויוציא.

פ"ן שהוצאתו בשבת עצמה אינה אלא משום שבות. כללו של דבר הגזירות שאין בהם
מעשה כלל התיר, הא במוציא ממש לכרמלית דברים שהוצאתן לר"ה משום שבות
אסור.

שלא מצינו היתר להוציא פחות מפשיעור לכרמלית. וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה
אלא עשאו הכרמלית כרה"ר למלאכות אפילו לדבריהם.

אלא שלא עשאוהו פרשות הרבים לגזירת שמא יעשה. ולענין הוצאת מת המוטל בחמה
לרשות הרבים שהזכרנו י"ל שהוא מותר על ידי תינוק.

ורנב"י דשָׂרָא לְכַרְמְלִית מְשׁוּם מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה לְכַרְמְלִית הִיָּה. וְאָמַר דְּאֶפִּילוּ כְּרַבֵּי יְהוּדָה אֹרִי.

הָא אֵלּוּ הֵן צְרִיכִין לְהוֹצִיאֵהוּ לְרַה"ר הָיוּ מִתִּירִין כְּדַבְּרֵי ר"ש שְׁגָדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה כֹּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁל דְּבְרֵיהֶם. וְדוֹקָא ע"י תִּינוּק כְּדַבְּרֵי רַש"י ו"ל.

אָבֵל ע"י כְּפָר אָסוּר דְּהָא כְּפָר אֵינוֹ טָפֵל לְמַת. וְלֹא דְמֵי לְמַת בְּמַטָּה לְפִי שְׂאִינוֹ מְסִינֵע בְּהוֹצָאָה וְאִיכָא אִיסוּרָא דְּאֹרְיִיתָא בְּכַפֵּר.

וּמְדַבְּרֵי רַבֵּינוּ חֲנִנְיָאֵל נִרְאָה. שְׁהוּא ו"ל אִיסוּר וְהַטְעַם שְׁלֹא הִתִּיר כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת הִזָּה אֵלּא דְּבַר שְׁעִיקְרוֹ מִד"ס כְּגוֹן כְּרַמְלִית הָא רַה"ר לֹא.

וְאֵע"פ שְׁהִתִּירוּ כְּלָאִים דְּרַבְּנָן וְטוֹמְאָה דְּרַבְּנָן בְּכֹהֵן מְשׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת כְּדֹאִיתָא פָּרֻק מִי שְׂמַתוֹ (ד"י"ט): בְּכָאן אָסְרוּהָ. דְּמֵי מְפִיס בְּמִלְאכָה שְׁלוֹ אִם הוּא צְרִיךְ לְגוּפָה אִם לָאו.

שְׂאֶפִּילוּ בְּהוֹצָאָת מַת מִשְׁכַּחַת לָהּ לְגוּפָה כְּמוֹ שְׂאֶמְרוּ בִירוּשְׁלַמִי בְּאַרְמֵי שְׁהוֹצִיאֵהוּ לְכַלְבוֹ. וְכ"ש שְׁכִינֵן שְׁהִטְלִטוּל צְרִיךְ לְכַפֵּר אוֹ לְתִינוּק חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׂמָא בְּכַפֵּר הוֹצִיאֵהוּ דְּאִית בֵּיהּ חַיּוּבָא דְּאֹרְיִיתָא.

וְהַרְוָאָה אוֹתוֹ מוֹצִיא לְר"ה אוֹמַר הַתְּרָה שְׁבוּת דְּאִית בֵּיהּ חַיּוּבָא דְּאֹרְיִיתָא. וְכַש"כ בְּשָׂאָר מְלֹאכּוֹת כִּינּוּן שְׁעִיקְרוֹ תוֹרָה דְּאָסוּר.

תַּדַּע שְׁהִרֵי אָמְרוּ גַבֵּי טְלִטוּל אִי לֹא שְׁרִית לִיהּ אֲתֵי לְכַבּוּיֵי וְא"ת מְפִינּוּן שְׁכָל מְלֹאכָה שְׁל דְּבְרֵיהֶם נִתִּיר לְכְבוֹד הַמַּת אֶפִּילוּ כִּיבּוּי עֲצָמוֹ נִתִּיר. כְּדַבְּרֵי ר"ש דְּמְלֹאכָה שְׂאֶצ"ל הִיא.

וְעוֹד מְצִינוּ דְּאֶפִּילוּ בְּאַמִּירָה לְאַרְמֵי דְּהוּא שְׁבוּת שְׂאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה אָסוּרָה כְּדֹאֲמַרִּינּוּ פָּרֻק אַרְבַּעָה רְאִשֵׁי שְׁנַיִם שַׁבָּת וְיוֹה"כ דְּלֹא אֶפְשָׁר בְּעַמְמִין דְּחִינּוּ. וְאִם תִּשְׁאֵל אִם מְפִנֵי אִיסוּר הַמְּלֹאכּוֹת לְמָה הִתִּירוּ בִי"ט אֲמִירָה לְאַרְמֵי וְהִלֵּא מְלֹאכָה בִי"ט תוֹרָה הִיא.

וְקִי"ל כֹּל בְּדֹאֲרֵייתָא לֹא שְׂנָא אִיסוּר לָאו וְל"ש אִיסוּר כְּרַת. כְּדֹאִיתָא בְּדוֹנְכָתָא בִּיבְמוֹת (דצ"ד) י"ל י"ט אִין אִיסוּר מְלֹאכָה מִתְפָּרְסַמַּת עָלֵיו כְּשַׁבָּת.

שְׁהַרְבָּה מְלֹאכּוֹת מְוַתְרוֹת לָנוּ. וְעוֹד דְּקָרוּב לְמַכְשִׁירִין הוּא וְהִתִּירוּ מְשׁוּם שְׂמַחַת י"ט.

כְּדֹאֲמַרִּינּוּ בִּיצָה (דכ"ב) בְּמַכְבִּין אֶת הַבְּקַעַת בְּשָׁבִיל שְׁלֹא יִתְעַשֵּׂן הַבַּיִת וְשְׁלֹא יִתְעַשֵּׂן הַקְּדוּשָׁה. וּבְקַבּוּרַת הַמַּת נְמִי דּוּמִיָּא דְּשְׁלֹא יִתְעַשֵּׂן הַבַּיִת אִיכָא.

הִקְלִפוּ שְׁבוּת דְּאַמִּירָה מְוַתְרָ בּוֹ. אִי נְמִי מְשׁוּם כְּבוֹד הַמַּת הִקְלוּ בְּשַׁבּוֹת דְּלָאוּ יוֹתֵר מִשְׁבוּת דְּאִיסוּר סְקִילָה.

כְּדֹאֲמַרִּינּוּ בַּפ"ב דְּבִיצָה (דכ"א) שְׂאֵנִי שְׁבוּת דְּשַׁבָּת מִשְׁבוּת דִּי"ט. לְעַנְנֵן קַדְנִשִׁים שְׁלֹא יָבוֹאוּ לְבֵית הַפְּסוּל וְאֲמַרִּינּוּ בִּיבְמוֹת בְּפָרֻק חֲרַשׁ דְּקִי"ד) יוֹנֵק מְפָרֻק כְּלֹאֲחַר יָד הוּא.

שַׁבָּת דְּאִיסוּר סְקִילָה גְזָרוּ בִי רַבְּנָן יו"ט דְּאִיסוּר לָאו לֹא גְזָרוּ בִי רַבְּנָן מְשׁוּם צְעָרָא. .

ה"נ מְשׁוּם כְּבוֹד הַמַּת הִקְלוּ בְּשַׁבּוֹת דְּיוֹם טוֹב וְאֵע"ג דְּלִשְׂאָר מִקְלֵי י"ט כְּשַׁבָּת. לְעַנְנֵן שְׁבוּת בְּשַׁבָּת הַפֵּל אָסוּר וְלֹא חֲשִׁשׁוּ לְכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׁכָל מְלֹאכָה שְׂיֵשׁ לָהּ עֵיקָר בְּתוֹרָה בֵּין ע"י יִשְׂרָאֵל וּבֵין ע"י אַרְמֵי אָסוּרָה בְּשַׁבָּת.

ואי קשיא והא טלטול מלאכה שאין לה עיקר בתורה היא דומיא דכרמלית. וקלא התירוה משום כבוד הבריות אפילו בדליקה בלא כפר או תינוק.

ורבי יהודה בן לקיש דשרי משום דלמא אתי לכבוניי אבל לא משום כבוד הבריות. י"ל תנא קמא אסר משום דאפשר למיתן עלה כפר או תינוק.

ואין לה מקום דחוק שלא יהא המציל יכול ליתן עליו כפר או תינוק. או אחד מן הפלים שהוא לבוש וכיוצא בהן ומשום הכי אסר ורבי"ל סבר אי מצרכת ליה לאהדורי בתר כפר או תינוק אתי לכבוניי מתוך שאדם בהול על מתו.

הלכך שרינו ליה להצילו להדיא כדבעי. והילכתא פנומיה.

אבל מלאכה שאין לה עיקר בתורה התירוה ע"י ישראל כגון פרמלית לכבוד הבריות. ולא התירו בה מלאכה שיש לה עיקר בתורה אפילו באמירה כגון בעממין.

וכן היא דאמרינו בכירה (דמ"ג. ג.) עושין מחיצה למת בשביל חי ואין עושין מחיצה למת בשביל מת.

משום דאית ליה תקנתא הוא דאפשר למיעבד כדתני שילא מרי. מת הפוטל בחמה באין שני ב"א ויושבין בצדו.

חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עליה וזה מביא וכו'. ואלו לא היה אפשר מטלטלין או עושין מחיצה של דבריהם לכבוד המת ויש מי שאומר פינן שמצינו בכל מקום אמירה לארמי קלה ממלאכה דשבות ע"י ישראל כדאמרן לענין חולה שאב"ס.

ש"מ טעמא דשבת דלא שרינו בעממין משום כבוד המת הוא. שלא יאמרו פלוני נתחלל עליו שבת במיתתו.

וכדאמרינו בפרק שואל (דקנ"א:) לגבי עשו לו ארון חפרו את הקבר לא יקבר בהו עולמית. בעומד באסטרטא ובמונח על קברו.

שלא יאמרו זהו שנתחלל עליו שבת לצורך פלוני. וזה הטעם בעצמו הוא שצאמר לענין הוצאת המת לרה"ר על ידי ישראל.

שאלו בכרמלית אין בו משום מראית העין שהפל יודעין שאינו בכלל מלאכות. הילכך לא מבעיא חפירת הקבר והכפוף דאית בהו מלאכות גמורות דאסור בעממין.

אלא אפילו הוצאתו לבה"ק להניחו בכוף העשוי מאתמול דהוא ע"י ישראל שבות וע"י עממין שבות דשבות אפילו הכי אסור. ואין נוהגים בו כבוד כלל במקום איסורים המתפרסמים אפילו של דבריהם.

ענין ההספד בפרק האורג (דק"ה:) אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא אמר ר"ש בן פזי כל המוריד דמעות על אדם פשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שצאמר נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך.

אמר רבי ירמיה אמר רב כל המתעצל בהספדו של אדם פשר ראוי לקברו בחייו. שצאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו אשר מצפון להר געש.

מלמד שנתגעש עליהם הָהָר לְקַבְּרוֹ. מִפְּנֵי שְׁנֵתְעַצְלוּ בְּהִסְפָּדוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ.
שָׂאִין פְּתוּב וַיִּכְפּוּ אוֹתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּמִשְׁה רַבֵּינוּ וְאַהֲרֹן ע"ה. אָמַר ר' חֲזִיָּא
בַּר אֲבָא אָמַר ר"י כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהִסְפָּדוֹ שֶׁל חָכָם אֵינוֹ מְאַרִיךְ יָמִים מְדָה פְּנִגָּד מְדָה.
אֲגָרָא דְהִסְפָּדָא דְלוּנֵי. פִּי' נְשִׂיאת קוֹל בְּהִסְפָּד עַל הַחֲכָמִים וְהַפְּשָׁרִים.
כְּדֹאֲמַרִּינן אַחִים לִי בְּהִסְפָּדָאֵי דְהֵתָם קְאִימְנָא. וְלַעֲנִין אִשָּׁה תָּנִן (פְּתוּבוֹת דמ"ו): אֲפִילּוּ
עָנִי שְׁבִי שְׂרָאֵל לֹא יִפְתְּחוּ לוֹ מִשְׁנֵי חֲלִילִין וּמְקוֹנְנוֹת.
וּבְאַבְל (פִּי"ד) מְקוֹם שְׁמִסְפִּידִין הוּא מְסַפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ. אִם לֹא רָצָה בְּעֵלָה בָּא אָבִיהָ
וְקוֹבְרָהּ וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּעַל פְּרָחוּ.
פִּי' אָבֵל מְקוֹם שָׂאִין מְסַפִּידִין בְּשֶׁכֶר אֲלֵא בְּחֻנָּם בְּקְרוּבוֹת שֶׁל מֵת אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ.
(בְּרָכוֹת ד"ט) ת"ר הָעַם הָעוֹסְקִין בְּהִסְפָּד בְּזִמְנֵי שֶׁהֵמֶת מוּטָל לְפָנֶיהֶם נְשָׁמְטִים אֶחָד אֶחָד
וְקוֹרִין אֵת שְׁמֵע.
אֵין הֵמֶת מוּטָל לְפָנֶיהֶם הֵם יוֹשְׁבֵין וְקוֹרִין וְהוּא יוֹשֵׁב וְדוֹמָם. הֵן עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין וְהוּא
עוֹמֵד וּמְצַדִּיק עָלָיו אֵת הַדִּין.
וְאוֹמֵר יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁתַּגְּדוֹר אֵת פְּרָצוֹתֵינוּ וּפְרָצוֹת כָּל עַמֵּי יִשְׂרָאֵל
בְּרַחֲמִים. יְרוּשָׁלַיִם תִּגִּי הִסְפָּד וְכָל הָעוֹסְקִים בְּהִסְפָּד מְפָסִיקִין לַק"ש וְאֵין מְפָסִיקִין
לְתַפְּלָה.
מִעֲשֵׂה הַיָּה וְהִפְסִיקוּ רַבּוֹתֵינוּ לַק"ש וְלְתַפְּלָה. וְהָא תְּנִינן אִם יְכוּלִין לְהִתְחִיל וּלְגַמְרוּ.
מִתְנִיתִין בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן וּמָה דְתִנִּי תִנָּא בְּיוֹם הַשְּׁנִי. שְׁמַעֲינן הַשְּׁמָא דְקוֹדֵם קְבוּרָה בְּפָנֵי
הַמֵּת נְשָׁמְטִין כָּל אֶחָד וְקוֹרִין ק"ש וְאֵין מִתְפַּלְלִין.
בְּזִמְנֵי שָׂאִין הִסְפָּד בְּפָנֵי הַמֵּת קוֹרִין וּמִתְפַּלְלִין. וְלֹאֲחַר קְבוּרָה אֵין מְפָסִיקִין הַשְּׁוֹרָה לֹא
לַק"ש וְלֹא לְתַפְּלָה.
אָבֵל הִסְפָּד מְפָסִיקִין בֵּין לַק"ש בֵּין לְתַפְּלָה מִתְנִיתִין (מ"ק דכ"ח:) נְשִׂים בְּמוֹעֵד מְעַנּוֹת
וְלֹא מְטַפְּחוֹת. ר' יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר הַסְּמוּכוֹת לְמִטָּה מְטַפְּחוֹת.
בְּרֵאשִׁי חֲדָשִׁים בְּחֻנּוֹפָה וּפּוֹרִים מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת. בְּזָה וּבְזָה לֹא מְקוֹנְנוֹת נְקַבֵּר הַמֵּת לֹא
מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת.
אֵינְהוּ עֵינּוּי שְׁפוּלָן עוֹנּוֹת כְּאַחַת. קִינָה אַחַת מְקוֹנְנָת וְכוּלָן עוֹנּוֹת אַחְרֵיהָ שְׁנַאֲמַר וְלַמְדָּנָה
אֵת בְּנוֹתֵיכֶם נָהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָה קִינָה.
(שָׁם דכ"ז:) אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא אֵין מוֹעֵד בְּפָנֵי ת"ח וּכ"ש חֲנוּפָה וּפּוֹרִים אֲלֵא מְעַנּוֹת
וּמְקוֹנְנוֹת כְּדַרְפֵּן בְּחוּל וְה"מ בְּפָנֵי אָבֵל שְׁלֵא בְּפָנֵי לֹא. אֵינִי וְהָא רַב פְּהֵנָא אֲסַפְּדִיהָ לְרַב
זְבִיד בְּפּוֹם נִהְרָא הֵתָם כִּינּוּ דְיוֹם שְׁמוּעָה הָיָה כְּפָנֵי דְמִי.
וְאָמַר רַב נְטְרוּנְאֵי שְׁמוּעָת נְשִׂיא מְקוֹם הַמְרוֹחֵק הַרְבֵּה כְּפָ מְנַהֵג. הַנְּשִׂיא שְׁמַת.
וְכֵן בְּנֵי ת"ח שְׁמַתוֹ בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קִטְנִים. בְּנִיסָן אוֹ בְּאִיר וְסִינָן וְתַמּוּז וְאָב וְאֵלוּל
מְסַפִּידִין אוֹתוֹ.

ובישיבה של אלול ובישיבה של אדר. ושם ההספד השני אשכבתא פדאמרין
באשכבתיה דרבי.

ושוב אין רשות להספידו שעבר עליו יותר משנה ואמרו חכמים אין המת משתפח מן
הלב עד י"ב חודש. ואם נפטר בגיסן ויש בשנה שני אדרין מספידין אותו ומשכיבים
אותו בישיבה של אלול.

שאי אפשר להשכיבו בישיבה של אדר שני מפני שעוברין עליו שנים עשר חודש ואין
מנהג ואין דרך ארץ להזכיר המת לאחר י"ב חודש. לפיכך מקום מרחוק כמו אספמיא
וכרנצ"א.

וכל שאין מגעת שמועה אלא לאחר י"ב חודש פטורים מלהספיד ומלהבטיל בתי כנסיות
ובתי מדרשות ולעשות אפילו יום שמועה: בפרקי רבי אליעזר. ניקונו ורמיהו על
יאשיהו.

רבי מאיר אומר השרים אלו הלויים שהן עומדים על הדוכן בשיר והשרות אלו נשיהם.
רבי שמעון אומר לא על הלויים ולא על הנשים בלבד אמרו אלא על הנשים החכמות
שנאמר פה אומר ה' התבוננו וקראו למקוננות כו'.

מפאן התקינו חכמים שיהו עושין פן לכל זקני ישראל וגדוליהם שנאמר ויתנם לחק על
ישראל. אמר עולא הספד על הלב וכן הוא אומר על שדי סופדים.

טפוח ביד, קלוס ברגל. ואסור לאפלוגי בהספדא ביקרא דשכבי טפי ממאי דחזי ליה אלא
משבחים אותו לפי כבודו ויותר מפן פדרה המשבחים ולא בהפלגה יותר מדאי.

ואי לאו בר הכי הוא מספידין אותו כנשי דשכנציב דאמרן מותא כמותא ומרעא חביליא.
פירוש כמות העשיר פן מות העני אכל החולי הוא הצער והאבל.

ואמרות פן לפי שמת ביסורים ואינו ראוי להספד אחר. ותניא באבל (פ"ג) אין מוסיפין
בתחלה אבל מוסיפין על העיקר.

פירוש אין מספידין בכבוד מי שאינו ראוי לכה בשעת ההספד. אבל אם הנה ראוי לכבוד
מועטמאריכין בכבודו ומוסיפין במקצת שבחיו ר' יהודה אומר בירושלים היו אומרים
עשה לפני מטתה.

ביהודה היו אומרים עשה לאחר מטתה מפני שפירושלים לא היו אומרים לפני מטתו
של מת אלא דברים שיש בו. וביהודה היו אומרים דברים שיש בו ודברים שאין בו
והמהלכים אחר המטה לא היו עונים אלא דברים שיש בו, מ"מ מראין היו בהספד ענינו
של מת: והתם אמרינו ברכות (דס"ב) אמר רשב"ג כשם שנפרעים מן המתים כך נפרעים
מן הספדנין ומן העונין אחריהם.

וחכם או חסיד תולין לו בחכמתו או ביראת חטאו. והתם אמרינו (סוטה דמ"ח): כשמת
הלל הגזקן אמרו עליו אי חסיד אי עניו תלמידו של עזרא.

וכשמת שמואל הקטן אמרו עליו אי חסיד אי עניו תלמידו של הלל. ובמגילה (דכ"ח):
ריש לקיש ספדיה לההוא גברא דהנה תני הלכתא בעשרים וארבע שורתא.

אמר נוי חסרא ארעא דישראל גברא רבה. ונשים נמי נספדון בין האנשים ובין חכמים, דרפרם ספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דידה אתו כולי עלמא.

ותנו (שם) מספדין בתוכן הספד של רבים ור"ג ספדה לאמו של בן זנא הספד גדול ונדאמור עלה לא מפגי שראויה לקה. על הספד גדול הוא חוזר שלא יספידו נשים.

הרב רבי יצחק בן גיאות: באבל (פ"א) תניא המחותף והמסורס והנפלין וכן שמונה חי וכן תשעה מת אין מתעסקין עמו לכל דבר, הארמים והעבדים אין מתעסקין עמהן לכל דבר. פ"א להספיד וללוות אלא הצריכים למטה וקבורה מתעסקין בעבדים דהא שייכי במצות אבל קורין עליהן הוי ארי הוי גבור.

ר' יהודה אומר הוי טוב ונאמן אוכל מעמלו. א"ל א"כ מה הנחת לפשרים א"ל אם כשר הנה מפגי מה אין אמרים עליו: (שם פ"ב) המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר.

ר' ישמעאל אומר קורין עליו הוי נטלה הוי נטלה א"ל ר' עקיבא הניחוהו סתמא אל תכבדהו ואל תקללהו. אין קורעין ואין חולצין ואין מספדין עליו.

אבל עומדין עליו בשורה ואומר עליו ברכת אבלים מפגי שהוא כבוד לחיים פללו של דבר כל שהוא כבוד לחיים הרבים מתעסקין עמו. וכל שאינו כבוד לחיים אין הרבים מתעסקין עמו.

ונראה לי דאין קורעין לכבוד קאמר. אבל קרובים הראויים להתאבל קורעים דקריעה חיובא הוא.

ואם תאמר זה שאינו עושה מעשה עמה פטורים ממנו. אף הם לא ינהגו עליו אבילות והאיה עומדים עליו בשורה ואומר עליו ברכת אבלים אם אין נוהגין עליו אבילות.

ולא מצינו אלא בהרוגי בית דין אין מתאבלין אלא אונגין. והרמב"ם ז"ל כתב שאין נוהגין עליו אבילות כלל.

אי זהו מאבד עצמו לדעת. לא שעלה לראש האילן ונפל ומת לראש הגג ונפל ומת.

אלא שאמר ראו שאני עולה לאילן ונפל ומת לראש הגג ונפל ומת. זהו בחזקת המאבד עצמו לדעת.

פ"א אע"פ שלא ראו אותו מפיל עצמו כיון שאמר חזקה עשה לדעת וכל המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר. אבל ראוהו חנוק ותלוי באילן הרוג ומן שלף על גבי הסיף.

זהו בחזקת המאבד עצמו שלא לדעת. וכל המאבד עצמו שלא לדעת אין מונעין ממנו כל דבר.

(שםחות פ"ב) ומעשה בבנו של גורגנוס בלוד שבניטל מבית הספר והראה לו אביו באזנו ונתגרא מאביו והלה ואבד עצמו בבור. ובאו ושאלו את ר' טרפון.

ואמר אין מונעין ממנו כל דבר. פירוש הראה לו באזנו הפחידו על המאורע שאירע לו שישלם לו באזנו פדרף שמפין את התינוקות ומושכין אותם באזניהם.

ואמר ר' טרפון אין מונעין ממנו כל דבר מפני שהיה תינוק וכשלא לדעת בגדול דמי. וכן מצינו בגדול שאבד עצמו לדעת מפני האונס כגון שאול מלך ישראל שאבד עצמו אלא שהיה אבוד מותר לו כדאמרין בבראשית רבה אף את דמכם לנפשתיכם אדרוש מיד נפשתיכם אדרוש את דמכם יכול אפילו נרדף כשואל ת"ל אף.

לפיכך לא היה בכלל מאבד עצמו לדעת. ונענשו עליו בשלא הספידוהו פראוי, כדאמרין ביבמות (דע"ח) ויאמר ה' על שואל ועל בית הדמים.

על שואל שלא נספד כהלכה וגו': הרוגי ב"ד אין מתעסקין עמהן לכל דבר. אחיהם וקרוביהם באין ושואלין את שלום הדייגין ואת שלום העדים.

כלומר שאין בלבנו עליכם. שדין אמת דנתם ולא היו מתאבלין אלא אוננים שאין אנינות אלא בלב.

ולא היו מברין עליהם שנאמר לא תאכלו על הדם. ומסקנא בפרק נגמר הדין (דמ"ז): דכינן דאיקטלו הוי להו כפרה בקטלא וקבורה.

אלא היינו טעמא דאין מתאבלין עליהם משום דאבילות אימת מתחלא מסתימת הגולל, כפרה אימת הויא לה מפי הנה צערא דקברא פורתא. הילכך הואיל ונדחו ולא נראה להתאבל עליהו בעידן דחייל אבילות שוב אין מתאבלין עליהם.

וכתב ר"ש שם ואע"ג דבבבבב מת ברגל תנו מונה שבועה לאחר הרגל ולא אמרינן הואיל ונדחו ידחו. ה"מ לא אידחו לגמרי שהרי עסקי הרבים נוהגין ברגל שמנחמין אותו ברגל כדאמרין ה"מ כל שהוא משום עסקי הרבים אין הרגל מפסיקו, אלו דברי הרב ז"ל.

ולי נראה שלא אמרו הואיל ונדחה בתחלתו ידחה בסופו אלא כשאין המת ראויה להתאבל, ועוד דה"מ נוהג דברים שפצנעה בין ברגל בין בי"ט בין בשבת: כל הפורשין מדרכי צבור אין מתעסקין עמהן לכל דבר, אחיהו וקרוביהו לובשים לבנים ומתעטפים לבנים אוכלין ושותין ושומחין מפני שאבדו שונאיו של הקב"ה ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט.

כתב הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל מפאן אתה שומע שאבלים וקרובי המת היו נוהגין ללבוש שחורים ולהתעטף שחורים, וחתנים וכיוצא בהן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים. וה"מ תנינא (יומא דל"ט): אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה הזאת הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם בכל יוה"כ היה מזדמן לי זמן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויצא עמי והיום נזדמן לי זמן א' לבוש שחורים ומעוטף שחורים נכנס עמי ולא יצא עמי אחר הרגל חלה שבעת ימים ומת.

(שבת דקי"ד) ואמר להו ר' ינאי לבניו בני אל תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים לבנים שמא לא אנוהה ואתה פחתו בין האבלים שחורים שמא אנוהה ואהיה קאבל בין חתנים.

ובכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו, וכן נמי מציינו באגדה שאמר לו משה רבינו ליהושע יהושע לבוש עלי שחורים והתכסה שחורים והזהר בכבוד עלובה זו: הרוגי מלכות אין מונעין מהן כל דבר וה"מ בהרוגי מלכות ישראל בדיני מלכות אבל הרוגי מלכות דאומות העולם אין מונעין מהם אלא הספד דהתם אמרינן אין מספידין על הרוגי מלכות: תניא (מ"ק דכ"ד) תינוק כל שלשים יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים, אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים, ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרין עליו ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים.

פ"ה הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל דהני מילי בדלא קים ליה בגויה שפלו לו חדשיו אבל קים ליה בגויה שפלו לו חדשיו הרי הוא כחתן שלם. נראה מדבריו שאינו נוהג עליו אבלות.

ולא היא מדקתני שורה ותנחומי אבלים דכבוד חיים ניהו שמע מינה אבלות ודאי נוהג, דכל דלא נהגו אבלות שורה ותנחומי אבלים מנין. והא דתנון פרק יוצא דופן (דמ"ד): בתינוק בן יום אחד הרי הוא לאביו ולאמו (הקרוכים) כחתן שלם ואתמר עלה אמר רב פפא לענן אבלות דלא כרשב"ג דאי כרשב"ג הא אמר כל ששקה שלשים יום באדם אינו נפל הא לא שקה ספיקא הני, ופריק דקים לן בגויה שפלו לו חדשיו, והיא לענן אבלות קתני דנהוג עלה שבועה ושלשים ולא כחתן ממש, שאין הרבים מתעסקים עמו ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים, תדע דהא אפי' לאחר שלשים אינו כחתן שלם לענן ההספד, אלא לעיקר אבלות קתני ותניא באבל (פ"ג) בן יומו שמת הרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם ולא ס"ד בן יומו חי אלא אפילו יצא ראשו ורובו בחיים אלא שדברו חכמים בהנהגה.

יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ושני אנשים אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים א"ל אשה אחת מתנחת עם שני אנשים ואין איש אחד מתנחת עם שתי נשים. אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברפת אבלים עד שיהא בן ל' יום כו'.

כחתן שלם ואין עומדין עליו בשורה ש"מ כדפרישית: ואע"פ שאין עומדין עליו בשורה מברין עליו בסעודה ראשונה. דהתם אמרי' (שבת דקו"ל) בריה דרב דימי בר יוסף אתיליד ליה ינוקא שכיב ליה בגו תלתין יומין וקא מתאבל עליו א"ל אבנה צורניאתא קבעי למיכל.

א"ל קים ליה בגויה שפלו לו חדשיו. אלמא כיון שיושב עליו מברין אותו.

מבן שלשים יום ואילך יוצא בדלוסקמא. ר' יהודה אומר לא בדלוסקמא הנטלת על הכתף אלא בדלוסקמא הנטלת באגפים, ועומדים עליו בשורה ואומרין עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים, בן י"ב חודש יוצא במטה, ר"ע אומר הוא כבן שנה ואבריו כבן שתיים הוא כבן שתיים ואבריו כבן שנה יוצא במטה.

ר' שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מתעסקין עמו ומצונחין עליו ושאינו יוצא במטה אין רבים מתעסקין עמו ומצונחין עליו. ר' אלעזר בן עזריה אומר ניפר לרבים רבים מצונחין עליו ומתעסקין עמו ושאינו ניפר לרבים אין רבים מצונחין עליו ומתעסקין בו.

ומה הן בהספד ר' מאיר אומר משום ר' ישמעאל עניים בני שלש ועשירים בני חמש ר' יהודה אומר משמו עניים בני חמש ועשירים בני שש. ובני זקנים כבני עניים.

אמר גידול בן מנשיא אומר שמואל הלכה כר"י שאמר משום ר' ישמעאל. באבל (פ"ג) בני עשירים כבני חכמים בני חכמים כבני מלכים מתעסקין עמהו, פ"א מספידין אותן בעילוי פדאמון מוסיפין על העיקר, תינוק שיודע לישא וליתן יוצא במעשי עצמו אם אין לו מעשים יוצא במעשי אבותיו אם אין מעשים לאבותיו יוצא במעשי קרוביו, פירוש בפסופדין אותו יוצא מזפירין שבחיו או של קרוביו.

הפלה יוצאה בין בכבוד אביה בין בכבוד חמיה מפני שמעלין ולא מורידין, כלומר עולה עמו ואינה יורדת עמו. ואמר רבינו האי קטן כל שעברו עליו שלשים יום אומרים עליו צדוק הדין ויתגדל שאין אלו גדולים מן השורה שעומדין עליו ואין דבר זה דומה להספד כהלכה.

עניים בני חמש עשירים בני שש ובני זקנים כבני עניים, והפירוש בין עניים לעשירים שעשירים יש בידיהן מתנות טובות דעתן מיושבת בהן אבל עניים אין דעתן מיושבת אלא בבניהם בזמן שנטליו מהן אם אין אתה נד להם ומרויח פאב לבם בהספד באין לידי צער גדול, וכן בני זקנים, ובשורה פשהו עומדין אומרים דברי תנחומין לאבל כו', וצדוק אשר אתם אומרים אין אנו יודעים מה הן דבריו אם יש בהן ממין הספד כגון הוי או אבוי או בכו או כמה קשה וכיוצא באלו בזמן שהיה תינוק הסירו הדברים האלה.

ואם הם דבר צדוק הדין בלבד יאמרו אחר התינוקות בזמן שהם בני אבל ואין בכך פלוג: (לרב נחשון) ינוקא דאתיליד והוי בר תרין או שלשה או ארבעא יומין הכי רגילין בעירן פי ניהא נפשיה דמהלין ליה על קבריה ולא מברכין על המילה ומדכרין ליה שמה דכד רחמין מן שמיא והוי תחית המתים הוא ידיעא בינוקא ומבחיין ליה לאבוי.

אין עושין שני הספדין בעיר אחת אלא אם כן היה בעיר כפי הספד לזה וכדי הספד לזה. אין (עושין ב' הספדים) [מקלסין ב' פלות] בעיר אחת אלא אם כן היה כפי קלוס (לזה) [לזו] וכדי קלוס (לזה) [לזו] אומר רשב"ג אעפ"כ אסור מפני האביה: בפרק נגמר הדין (דמ"ו): איבעיא להו הספינדא יקרא דחיי הוא או יקרא דשכבי, למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוה לההוא גברא אי גמי לאפוקי מיורשין ופשטה ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת כשנפרעין ממנו לאחר מיתה ש"מ יקרא דשכבי הוא וכדלא עבדי ליה יקרא הוי לה פפרה במילתא (בשאלות פ' ח"י) מאי לא נספד ולא נקבר אילמא לא נספד ולא נקבר כלל והוא ברשעים גמורים הוא שנואמר לא יספדו ולא יקברו אלא לא נספד דרוך כבודו ולא נקבר בכבודו עד שנתבה.

אלא הספינדא יקרא דשכבי הוא ומאי חזיה גוררתו שגוררתו חזיה קודם קבורה ואח"כ נקבר דאדרבה קבורה אית בה פפרה כדבעינו למימר קמן. ונשאל מרבנו האי ז"ל לענין אדם חשוב שמת מהו לעשות לו הספד וספר תורה מונח לפניו וסדין פרוש עליו והתיר לעשות כן לאדם חסיד וגדול בתורה ויחיד בדורו, דתניא (ב"ק די"ז) וכן עשו לו במותו זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתר דברי ר' כ

יהודה א"ל ר' נתניה ונהלא לאחאב מלך ישראל עשו פן אלא מלמד שהניחו ספר תורה על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה.

והאידין דקא עבדינן הכי אפוקי מפקינן אנוחי לא מנחינן איבעית אימא אנוחי מנחינן קיים לא אמרינן. וטפי עדיף דלא למיעבד הכי דאמרינן (מ"ק דכ"ה) פי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאנוחי ס"ת אערסיה אמר להו רב חסדא מלתא דמחיים דיליה לא סברה השתא ניקום ונעביד ליה.

וכן פי נח נפשיה דר' שמעון רבנן וזקנים נמנעו מזאת. ואם נעשה לאדם גדול וחסיד ויחיד במקומו אל יקא ס"ת בדבר זה מטל אלא עומד בתובה ובדומה לה, והוכיחו מי שישנה בכף: לגאון, והספד נוהגים בשיבה להספיד לפני המטה לשאר התלמידים אבל חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו לבית המדרש ומניחים את המטה במקום שהיה דורש וסופדין אותו תלמידים וקהל ישראל, וכשהו מוציאים את המטה סופדין אותו עד לבית הקברות ואם חכם הוא סופדין עוד יום אחד בתוך שבעת ימי האבל ולזמן שיבה סופדין אותו כל ישראל הקרובים והרחוקים לפי כבודו בחדש אדר ואלול, וליום שביעי עולין לבית הקברות ומבקרין אותו ולתכלית שנים עשר חודש משכיבים אותו ומבקרין אותו: בפרק בני העיר (דכ"ח:) מספדין בתוכן (של פתי כנסיות ובתי מדרשות) הספד של רבים אבל לא הספד של יחיד מחוץ רב חסדא פגון הספדא דקאי בי רב לששת, מחוץ רב ששת פגון הספדא דקאי בי רב חסדא.

רפרם ספדיה לכלתיה בי פנישתא אמר אי משום יקרא דידי או יקרא דיגדה אתו פולי עלמא. (ברכות ד"ג:) אמר ר' אמי א"ר שמעון בן לקיש אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת, אמר ר' אבא בר פהנא לא נצרכא אלא לדברי תורה אבל מילי דעלמא לא.

איכא דאמרי אמר ר' אבא בר פהנא לא נצרכא אלא אפילו לדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא. וכתב רב האי משמא דקמאי דכלישנא קמא עבדינן דאין אומרים דברי תורה בפני המת אלא דבריו בלבד אבל מילי דעלמא אמרי, ומאי דבריו הלכות הספד והוצאת המת וקבורה: ובירושלמי ר' יונה ור' יוסא גלילא בשם ר' יוסא בן חנניא אין שואלין הלכות לפני מטתו של מת והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמעון בן יוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית והוא מגיב לה, נימא פד הנה רחיק או פד הנה מסקין ליה לסדרא, והא ר' ירמיה שאל לר' עזריה קומי ערסיה דרבי שמואל בר רב יצחק, נימא פד הנה רחיק הנה מגיב ליה פד הנה קריב לא הנה מגיב ליה, ואסור למתלש בבשריה על המת או למסרט בבשריה דכתיב ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ומניא יכול לא יקא חייב אלא על בין העינים בלבד ומנין לרבות את כל הראש ת"ל לא יקרחו קרחה בראשם אין לי אלא פהנים שריבה בהן הפתוב מצות יתירות ישראל מנין נאמר פאן קרחה ונאמר להלן קרחה.

ושיעור קרחה למלקות פדי שיראה מראשו איכא דאמרי פגריס ואיכא דאמרי שתי שערות הא לענין איסורא אסור למתלש בשעריה פלל, ואחד אנשים ואחד נשים אסורות בקרחה, ואע"ג דתניא (קידושין דל"ה ע"ב) איסי בן יהודה אומר אף בל יקרחו נשים בקרחה,

פטרות לית הילכתא פאיסי בן יהודה דקיי"ל כסתם מתניתין דקתני בל תקיף ובל תשחית דוקא.

ובירושלמי רב המנונא מפקיד לחבריא פקדון לנשיכון פד הוון קנימון על מתיא לא ליטלשון בשעריהון שלא יבאו לידי קרחה, ולגבי שריטה תניא ושרט לנפש יכול אפי' סרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת בלבד.

וחייב עליו בין ביד בין בכלי ודוקא סריטה אבל מפה ביד על בשרו אע"פ שהדם שותת מותר דאשכחן (סנהדרין דס"ח) בר"ע שפגע במטתו של ר' אליעזר בין קסרי ללוד והיה מפה בבשרו עד שדמו שותת לארץ ופתח עליו בשורה אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצות: מתניתין (מ"ק ד"ט ע"א) לא יעורר אדם על מתו ולא יספדנו קודם לרגל שלשים יום מאי לא יעורר אדם על מתו א"ר יהודה פד הנה הדר ספדנא במערבא ואמר יכפון עמיה כל מריני לבא.

ומאי שנא שלשים יום אמר רב פהנא ואמרי לה אמר רב יהודא אמר רב מעשה באדם אחד שכניס מעות לעלות לרגל בא ספדן ועמד על פתח הבית ונטלתו אשתו ונתנתן לו ונמנע אותו אדם ולא עלה.

באותו שעה אמרו לא יעורר אדם על מתו ולא יספדנו קודם לרגל שלשים יום. ושמואל אמר שאין המת משתכח מן הלב עד ל' יום.

מאי בינייהו איכא בינייהו דקא עבדי בחנם לרב שרי ולשמואל אסור, וקיי"ל כרב. וכתב הרב רי"ץ בן גיאת ז"ל וכינן דטעמא משום עליות רגל הוא האידנא שרי וקשה לי א"כ לימא נמי איכא בינייהו בזמן הזה.

אלא משנה חתוכה שנינו בכ"מ. אי משום שפך דבר שבמנין אע"פ שבטל הדבר לא בטלה גזרה עד שיהא שם מנין אחר להתירו.

אי משום דלאו דוןקא משום עליות רגל אלא נמי שביתת הרגל שאדם מכנס ממונו לצרכי הרגל. ואתילא יבטולי ממצנה הילכה גזרה לכל זמן ובכל מקום היטה ירושלמי.

אינהו עירור מזכירתו בין המתים. אי זהו הספד שהוא עושה לו הספד בפני עצמו.

הדא דתניא בינן אבל בחדש מותר. אינהו ינן ואינהו חדש תוף ל' יום חדש ינן לאחר ל' יום.

תני לא תעורר אשה לניתה כמה דתימר העתידים עורר לניתן. וכתב הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל נראה מזה כי מפני צער המועד הוא כשמואל והלכה הילכתא פנותיה.

וזו שיטה חדשה שתפס לו הרב הזה ז"ל שנפסוק במחלוקת הגמרא שלנו מפני הירושלמי ששננית, ושטתו כאחד מן האמוריים. ואם ינהוג הרב כשיטתו הזו בכל מקום כמה וכמה שיפסוק בהם שלא כפסק הגאונים ולא כדרכי הפללים המסורים לנו, אלא הלכה ודאי כרב דמשום ממון הוא והיכא דקעביד בחנם שרי.

וכן דעת רבינו וכן פסקו כל בעלי הלכות ו"ל. אבל כמזנומה בעיני שמת חדש בתוך שלשים לדברי הכל מותר לפי שאין אדם מתנאש מהספדו ואם בא לכנס מעות לרגל או לענגן אחר.

שכר הספדו הוא מקצת מהו. ועוד כל שלשים בכלל הספד של שעת מיתה הוא ובאותו שכר הוא נספד.

ומי שמת לו מת ודאי שמספידין אותו אפילו בערב הרגל לדברי הכל ואם כינס מעות ואירע בו דבר כינס אחרים ויעלה למצותו. משא"כ במת ישן שנתנאשו מהספדו והאשה שדעתה קלה הספידתו והוציאה בה ממון שלא מדעת.

ואע"פ שאמרו שבעה להספד. כל שלשים יום נמי מספידין לחשובין ולגדולים כדאמרין אל תספדוני יותר משלשים, הילכף בין להספד בין לעורר עליו בין המתים מותר.

תדע שהרי אפילו לשמואל כיון שאין משתכח מן הלב כל שלשים יום לעוררותו הרי שמת ארבעים יום קודם הרגל למה לא יספידנו לאחר עשרה ימים. אלא כל שלשים יום למיתתו אינו בכלל גזירה וכהספד דשעת מיתה דמי.

וכן נראה מאותה גמרא דירושלמי שיש להם המעשה הזה של רב. דגרסינן עלה תני לא ישא אדם אשה שיש לה בנים אפילו בקבר משום מעשה שהיה, והוא המעשה הזה שנטלה ממון גדול שכינס לעלות לרגל ונתנתן לספדן להספיד בן שהיה לה מבעל אחר ונמנע אותו אדם ממצותו בשביל כך.

ולפי שהענגן הזה קרוב לקטטה גדולה ולגרושין ויש בו הפסד ממון לפיכך ראוי שלא ישא אדם אשה שיש לה בנים לעולם ואפילו בקבר ומפני שסמכו בעלי גמרא זו האזהרה לגזירה של משנתנו נראה שהכל טעם אחד ומעשה אחד הנה: בפרק שואל (דקנ"א ע"א) מתני' מחשיכין על התחום לפקח על עסקי פלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין.

ארמי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון חפרו לו את הקבר יקבר בהן ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בהן עולמית פירש"י ו"ל ארמי שהביא חלילין בשבת כשהביא בשביל ישראל לא יספוד בהן ישראל לעולם קאמר.

ויקנסא הוא דמוכחא מילתא דבשביל ישראל הוא דאין דרף להביא חלילין אלא בשביל מת. אלא אם כן באו ממקום קרוב מתוך התחום.

ואנו תמהין ע"ז הפירוש כיון שהוא קונס על איסור המלאכה לעולם, כשכאן ממקום קרוב תוף התחום נמי אסורין לעולם דהא מ"מ הביאו ד' אמות ברה"ר ונעשה בהן איסור מלאכה גמורה בשביל ישראל ומה ענגן תחומין לכאן.

הנחת איסור אב מלאכה הנעשית בשביל ישראל והלכת אחר איסור תחומין. וכן כל ענגן הגמרא חיישינן שפא חוץ לחומה לנו בפלוגתא דרב ושמואל אין לה ענגן בפירוש הזה.

מה לי חוץ לחומה ותוף לחומה מה לי מחוץ לכמה תחומין מ"מ נעשית בהבאתן מלאכה בשביל ישראל ואסורין לעולם. ועל דרך רחוקה נתרץ לדברי הרב ז"ל דהכא בששהביא ארמי חלילין למפור עסקינו שאין ישראל לוקחין ממנו בשבת.

לפיכך אם הביאן מתוף התחום מותרים מיד שלא נעשה בהן שום מלאכה בשביל הנאה של ישראל. שהרי החלילין בביתו של ארמי רחוקים הם בשבת מישראל זה כמו שהיו רחוקים ממנו באותו מקום שבסוף אלפים אמה שהובאו משם.

דמה לי רחוקים ממנו ד' אמות או אלפים אמה, פאן וכאן לרשותו של ישראל אינו יכול להביאן בשבת, וכאן וכאן הי' יכול לילך ולבקרן ולקח ממנו בשבת ולהשתמש נמי בהן אם הנה צריך להן באותו מקום לשום ענין המותר, אבל מחוץ לתחום פינון שאין ישראל יכול לבא לכאן ולבקרן וללוקחן והארמי הביאן בשבילו לעיר והזמין לו הרי נעשית בהם מלאכה המקרבת אותן ליד ישראל.

ומלאכת הבאה היא שנעשית בשביל ישראל והלכה קנסינו. ומ"מ אין הפירוש הזה נכון. ועוד סיפא דמתני' קתני לא יקבר בהן עולמית ורישא לא קתני לעולם. משמע דבכדי שיעשו מותר.

אלא ה"פ דבין מתוף התחום בין מחוץ לתחום בעינן כדי שיבאו מאותו מקום. ומשום הכי קתני לא יספוד בהן ישראל משחשיכה אא"כ באו ממקום קרוב שיהא בהן בשעת הספד כדי שיעשו למוצאי שבת מיד.

ומשום דסתם הספד אינו ממש בשעה שחשיכה מוצאי שבת. ואם באו ממקום קרוב מסתמא בשעת הספד יש בו שיעור כדי שיעשו משום הכי קתני סתם אא"כ באו ממקום קרוב.

ולא קא יהיב שיעורא פלל, אבל מפל מקום בין רחוק בין קרוב צריך כדי שיבאו משם. דהא בשבת תוף התחום נמי איכא הוצאה והעברת ארבע אמות ברשות הרבים.

ולאו בששהביאן בשביל ישראל דנא קתני דאפתי הנה לי' למיפלג ומיתני בהדיא כדקתני סיפא, אלא סתם חלילין בשביל ישראל הן שאין הארמים סופדין בהן ורופן בשביל ישראל הן באין.

ואתמר עלה בגמרא, מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש כל מקום ומקום לפי קרבתו אסורו. והכי קתני ארמי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו לפנינו ממקום קרוב.

שיהא בהן בשעת הספד כדי שיבאו מאותו מקום. ושמואל אמר חיישינו שמא חוץ לחומה לנו.

כלומר לא כדי שיבאו ממקום קרוב בלבד אלא כדי שאי אפשר שיבאו יותר ממקום רחוק שאפילו באו לפנינו בשבת שחרית חוששינו שמא חוץ לחומה לנו. ונותנין להם זמן כדי שתחשוף להם ברחוק העיר ולא חוץ לחומה סמוך לחומה.

וְכָל שֶׁכֵּן בְּמָקוֹם שֵׁישׁ לְחוּשׁ בְּרַחוּק מְקוֹם חוּץ לַתְּחוּם שְׁתוּלָה בּוֹ שְׁמוּאֵל לְהַחְמִיר. אֲלֵא
שֶׁלֹא חֲשֵׁשׁ שְׁמֵא הִלְכוּ בְּהוֹן כָּל הַלְּיָלָה שֶׁאֵין דְּרָף בְּנֵי אָדָם לִילָף בְּלִילָה אֲלֵא שְׁמֵא שְׁקַעָה
עָלֶיהֶן חֲמָה בְּסוּף הַתְּחוּם וְלָנוּ בְּלִילָה חוּץ לַחֲוָמָה.

וְזֶה פְּעֻנָן מֵהַ שְׁאֲמָרוּ בְּפִסְחִים חֲזִישֵׁי שְׁמֵא חוּץ לַחֲוָמָה לָנוּ אוֹרְחֵי וְאֲמָרֵי דִּינִיקָא מִתְּנִי
פְּנוּתֵי דְשְׁמוּאֵל דְתַנּוּ בְּמַכְשִׁירֵין (פ"ב) עִיר שִׁישְׁרָאֵל וְאַרְמִים דְרִים בְּתוֹכָהּ וְהִיא בְּהַ
מְרַחֵץ הַמְּרַחֶצֶת בְּשַׁבַּת אִם רֹב אַרְמִים רוּחֵץ מִיָּד אִם רֹב יִשְׂרָאֵל יִמְתִּין בְּכַדֵי שִׁישְׁחָמוּ.

ר' יְהוּדָה אוֹמֵר בְּאַמְבֹּטֵי קִטְנָה אִם יֵשׁ בָּהּ. רְשׁוּת רוּחֵץ מִיָּד.

שְׁמַע מִיָּנָה לְרַבָּנָן אִפִּי יֵשׁ בָּהּ רְשׁוּת פְּגוֹן אָדָם חָשׁוּב שֵׁישׁ לוֹ עֲשָׂרָה עֶבְדִים שְׁמַחְמָמִין
לוֹ עֲשָׂרָה קוּמְקָמִין שֶׁל מִים שֵׁישׁ לוֹמֵר עֶבְדֵי חֲמָמוּ לוֹ וְלֹא נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַבְּלָגִין אַעפ"כ
אוֹסֵר לְרַבָּנָן.

חוֹשְׁשִׁין שְׁמֵא עַל יְדֵי הַבְּלָגִין נַעֲשֶׂה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְאַף עַל פִּי שְׁהָעִיר מְחַצָּה עַל מְחַצָּה.
וּמִיָּפְלֵג פְּלִיגֵי רַבָּנָן עַלִי דְרַבֵי יְהוּדָה פְּדַפְלִיגֵי נְמִי הֵתָם בְּתַלְתָּ בְּבִי דְהֵיִיא מִתְּנִיתִין,
שְׁמַעִינוּ מִיָּנָה מְכָל מְקוֹם דְתוּלִין בְּמַעֲשֶׂה שַׁבַּת לְהַחְמִיר פְּנוּתֵי דְשְׁמוּאֵל וְזֶה הַפְּיֻרוּשׁ
הַנִּכּוֹן וְהוּא דְרַכּוּ שֶׁל רַבִּינוּ ז"ל בְּהַלְּכוּת.

וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְרַב לְחוּמָרָא, מְמָקוֹם קְרוּב מְמָשׁ שִׁדּוּעַ לָנוּ בְּבִרְוֵר דְמְמָקוֹם קְרוּב בָּאוּ
פְּגוֹן שְׁרַאֲיָנוּם בְּבִיתוֹ שֶׁל אַרְמֵי. וְשְׁמוּאֵל לְקוֹלָא שְׁאֲפִילוּ הִבִּיאָם מְחוּץ לְעִיר תוּלִין
לְהִיָּתֵר שְׁמֵא בְּתוֹף הַתְּחוּם לָנוּ בַע"ש.

וּמַצָּאוּ חֲזִישֵׁי לְהַקֵּל פְּגוֹן חֲזִישֵׁי שְׁמֵא בְּאַמְבֹּטֵי עֵיבְרָה לְדַעְתָּם, וְכֹף פִּירֵשׁ"י ז"ל.
וְסִייעָתָא דְשְׁמוּאֵל מְדַרְבֵי יְהוּדָה דְתַלֵי בְרִשׁוּת.

וְקָשָׁה לִי לְפִירוּשׁ הַזֶּה אִם כֵּן דְשְׁמוּאֵל לְקוֹלָא תְּלִי בְּכָל מְלֶאכֶת שַׁבַּת אֲפִילוּ בְּשֶׁל תוֹרָה
פְּגוֹן הַבָּאָת חֲלִילִין הִלְלוּ דְאִיכָא אִיסוּר הוֹצָאָה וְהַעֲבָרָה בְּרִשׁוּת הַרְבִּים וְכֵן בְּחֲמִין
שְׁהוּחְמוּ בְּשַׁבַּת תְּלִינן לְקוֹלָא פְּדָאֵר ר' יְהוּדָה.

אִם כֵּן קָשָׁיָא לְהוּ הָא דְתַנּוּ (בִּיצָה דכ"ד ע"א) מְצוּדוֹת חִיָּה וְעוֹפּוֹת וְדָגִים שְׁעֲשָׂאָן מְעָרַב
י"ט לֹא יִטוּל מֵהֶן בִּי"ט אֲלֵא אִם כֵּן יָדוּעַ שְׁנִיצוּדוֹ מְעָרַב י"ט וּמַעֲשֶׂה בְּאַרְמֵי אַחַד שְׁהִבִּיא
דָּגִים לְפָנֵי ר' גְּמִלְיָאֵל וְאָמַר מוֹתְרִין הֵן אֲלֵא שֶׁאֵין רְצוּנֵי לְקַבֵּל הַיָּמִנוּ.

וְאָמַר שְׁמוּאֵל אֵין הִלְכָה כר"ג. וְתַנָּא נְמִי ר' שְׁמַעוֹן בֶּן אַבָּא אוֹמֵר בָּא וּמַצָּאָן מְקוּלְקָלִין
מְעָרַב י"ט בְּיָדוּעַ שְׁמַעִי"ט נִיצוּדוֹ וְסַפְקָ נַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁנִיצוּדוֹ בִּי"ט וְאַסוּרִין אָמַר שְׁמוּאֵל
הִלְכָה כר' שְׁמַעוֹן בֶּר אַבָּא.

וּמִסְפֵּק מוּכָן נְמִי פְּסָקוּ שֶׁם דְאָסוּר וּא"ת לֹא הִקְלוּ בְּמְלֶאכֶת שַׁבַּת לְיוֹמָן אֲלֵא בְּשִׁיעוֹר
כְּדִי שִׁיעֲשׂוּ הוּא דְתַלֵי שְׁמוּאֵל לְקוֹלָא אַפְתִי קָשָׁיָא הִילְכְתָא אֵהִילְכְתָא דְקִי"ל הִלְכְתָא
כְּשְׁמוּאֵל בְּדִינֵי דִינִיקָא מִתְּנִיתִין פְּנוּתִיהָ וְהֵתַם אָמַר רַב פְּפָא הִלְכְתָא אַרְמֵי שְׁהִבִּיא דוֹרוֹן
לְיִשְׂרָאֵל אִם יֵשׁ מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּמַחְוֶר אָסוּרִין וְלַעֲרַב אָסוּרִין נְמִי כְּדִי שִׁיעֲשׂוּ אֵלְמָא
לְעָרַב נְמִי תוּלִין בְּדָבָר לְהַחְמִיר בְּמַעֲשֶׂה שַׁבַּת עַל יְדֵי אַרְמֵי וְאֵע"פ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁתַּלִּישְׁתָּן
בְּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה.

וסוגיא דהתם נמי מדשמואל דאמר שמואל לחומרא, פסק רב פפא לחומרא. דתרונוייהו
בחזא שיטה אזלי במעשה שבת ויום טוב.

ועוד להאי פירושא לשמואל לא הוי ליה לתנא למיתני אא"כ באו ממקום קרוב. אלא
דאפשר שבאו.

ואדרבא הנה ליה למיתני ארמי שהביא חלילין יספוד בהן סתם ואם באו ממקום רחוק
לא יספוד בהן ישראל שהרי הסתם מתיר ובדוע הוא שאסורין וכן משמע שאפילו ספק
תחומין אסורים ב"ט.

מדאמרין בפרק בפל מערבין (ד"מ ע"א) גבי ההיא ליפתא דאתאי למחוזא סניגיה רבא
דכמישא אמר הא נדאי מאתמול עקירא. מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא.

ולא תלי שמה ממקום קרוב אי נמי מחוץ לחומה הביאום ושמה לנו משתחשו. אלא
ש"מ כל מעשה שבת וי"ט לחומרא.

וכן הדין נותן לכל דבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן ספיקו אסור. הלכתא, ארמי שהביא
חלילין מן הסתם אסורין דבשביל ישראל הביאום ומחוץ לתחום באו עד שינדע שממקום
קרוב באו נדאי ושוהין להן כדי שיעשו שיביאו מאותו מקום וסופד בהן.

עשו לו ארון חפרו לו את הקבר דתנו ואם בשביל ישראל לא יקבר בהן עולמי'. אקשינן
עלה בגמרא ואמאי הכי נמי לימא כדי שיעשו.

אמר עולא קבר בעומד בסרטא. ארון אמר ר' אבהו במוטל על קברו.

דכינן דמלתא דפרהסיא הוא גנאי גדול הוא למת שיאמרו עליו זהו קברו של פלוני
שחללו את השבת בשבילו, כד פירשו הגאונים ז"ל. ובתוספתא תנא התם ארמי שהביא
חלילין בשביל ישראל בשבת לא יספד בהן אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר.

עשו לו ארון חפרו לו את הקבר לא יקבר בהן אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר. פי'
ענין התוספתא כשהביא החלילין בשביל ישראל שאמר לו פן ועשו הקבר בשבילו.

וקנסו באותו ישראל לעולם בקבר הדוע לו וחלילין נמי ענין של פומבי הוא שאמר
אתמול באו. והיינו דלא קתני אא"כ באו ממקום קרוב.

והתירו בישראל אחר לאחר כדי שיעשו אבל פחות מכדי שיעשו לכל ישראל אסורין
וכן בכל מעשה שבת מוכח במסכת ביצה: והתם (שבת קנ"א) תנו מחשיכין על התחום
לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ומכריכין ואומר לו לך למקום פלוני
ואם לא מצאת במקום פלוני לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני הבא במקומים.

ר' יוסי בר יהודה אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. והלכתא פתנא קמא: ענין
ההוצאה תנא (מ"ק דכ"ז ע"ב) בראשונה היתה יציאתו של מת קשה לקרוביו יותר
ממיתתו עד שהיו מניחים אותו ובוחזין, עד שבא ר"ג ונהג קלות ראש בעצמו והוציאהו
בכלי פשתן ונהגו העם אחריו בכלי פשתן.

אמר רב פפא והאינדא נהוג עלמא בצרדא בר זונא. תניא ר' נתן אומר כסות היורדת עם האדם לשאול היא עולה עמו לעתיד לבא שנאמר תתהפך פחומר חותם תיטבו כמו לבוש.

(שבת דקמ"ד ע"א) אמר להו ר' ינאי לבניו בני אל תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים לבנים שמה לא אנהיה ואתיה פחתו בין האבלים שחורים שמה אנהיה ואתיה פאבל בין החתנים אלא בכלים האוליארין הפאים ממדינת הים שהן אנןמין קצת.

ירושלמי ר' יאשיה מפקד אלבשוני חורין חפיתיתין. אמרין ליה מה את טב מן רבא אמר לון ומה אנא בהית בעובדיי.

ר' ירמיה מפקד אלבשוני חורין חפיתיתין יתבין מסאני ברגלי וחוטרא בידי ניהבוני על סטרי אי אתא משיחא הא אנא מעותד. ונהגו העם בלבנים.

וכן ראוי לעשות: בפ' נגמר הדין (דמ"ח מא) היו אביו ואמו מזרקין בו פלים מצנה על אחרים להצילן. אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין.

ודנקא במטה הנקברת עמו ומשום דמחלפי בתכריכי המת: ותניא (בבבב) מזרקים פלים על המת וקולטין ומצילין עד שלא ינפה בהם המת שפלהפלים שהמת זוכה בהן אסורים בהנאה.

חזין מן הסל והמגרפה והמריצה המינחדין לקבורה היו אביו ואמו וכו'. ותניא אידך בבבב (פ"ט) כל המציל פלים מן המת הרי זה גוזל את המתים.

ניש שמצילין ויש שאין מצילין. עד שלא הגיעו לארון מצילין משהגיע לארון אין מצילין אבל מלמדין לאדם שלא יהא חבלן מפני שאמרו כל המרבה פלים על המת הרי זה עובר משום בל תשחית דברי ר' מאיר ר' אלעזר ברבי צדוק אומר מנוולו ורשב"ג אומר מרבה עליו את הרמה ר' נתן אומר כסות היורדת עם האדם וכו'.

ומסתבר כגון אלו הפלים שאסורין בהנאה בשבילו נקברין עם המת. ולא עם המת ממש שאין כבודו בכף אלא עמו בתפיסתו.

וכדתניא קבור תקברנו מצנת עשה מנין אתה מרבה הסייף שנהרג בו והעץ שנתלה בו והסודרים שנחנק בהן שכלם טעונים קבורה תלמוד לומר פי קבר תקברנו (הא כיצד) קבורה לו קבורה לעצו קבורה לאבנו.

הא כיצד מעמיק שלשה טפחים כדי שלא תעלם המתרישה. (ע"ז די"א ע"א) ושורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי.

שנאמר ובמשרפות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניו פן ישרפו לה. וכשם ששורפין על המלכים כף שורפין על הנשיאים ומה הן שורפין עליהם מטתן וכלי תשמישן ומעשה שמת ר"ג הזמן ושורף עליו אונקלוס את מטתו וכלי תשמישו בשבעים מנה צורי.

עוקרין סוס שרכב עליו. ואיזהו עיקור מנשר את פרסותיו מן הארכובה ולמטה.

בתוספתא בסנהדרין פ"ש ששורפין על המלכים פ"ד שורפין על הנשיאים אבל לא על הדיוטות. הלכך אם בא לשרוף על הדיוטות מעפבין על ידו דאיפא יהורא והשחתה.

כ"פ נערה שנתפתתה (דמ"ח) אמר רב חסדא האומר אל תקברוהו מנכסיו מוציאין מן היורשין וקוברין אותו בעל כרחו. לאו פל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הצבור.

אתמר בסנהדרין (דמ"ז ע"ב) האורג בגד למת אפיי אמר אסור רבא אמר מותר אפיי אמר אסור הזמנה מלתא היא רבא אמר מותר ואפ"י מת קודם לכן וארגו הבגד לשם המת הזמנה לאו מלתא היא.

והילכתא פ"בא פ"בא פ"בא פ"בא אלמנה לכ"ג (יבמות דס"ו ע"ב) ההיא איתתא דענילא לי' לגברא איצטלא דמלתא בכתובתה שכב שקליה יתמי פרסיה אמיתנא. אמר רבא קניה מיתנא א"ל נאני בריה דרב יוסף בריה דרבא לרב פהנא והאמר רבא אמר רב נחמן הלכה פ"ב יהודה דאמר הדין עמה לומר פלי אני נוטלת.

אמר ליה מי לא מודה ר"י דמחוסר גוביאנא אלו מיגנב יורשין סייבין לשלומי, כיון דאלו מיגנב יורשין סייבין לשלומי ברשותיהו קאים. רבא לטעמיה דאמר הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד.

ושמעין מינה שאין אדם אוסר במת דבר שאינו שלו ומת גופי' אסור בהנאה דהתם אמרינן לענין תקרובת ע"א ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף זבח אסור בהנאה ומת גופי' מנ"ל דגמר מעגלה ערופה בגזירה שנה.

וגרסינן בסוף פרק ראשון דערבין האשה שנהרגה נהנין בשערה בהמה שנהרגה אסורה בהנאה. והוינן בה אמאי נהנין בשערה איסורי הנאה ניהו אמר רב באומרת תנו שערי לבתי.

אלו אמרה תנו ידי לבתי מי יתבין לה. אמר רב בפאה נכרית טעמא דאמרה תנו היא לא אמרה תנו גופה היא ומיתסר.

קשיא ליה לרב נחמן בר יצחק והא דנמיא דבהמה קתני מה התם גופה אף הכא נמי גופה. אמר רב נחמן בר יצחק זו מיתה אוסרתה וזו גמר דינא אוסרתה.

תני לוי פנותיה דרב ומנאי פנותיה דרב נחמן בר יצחק תני לוי פנותי' דרב האשה היוצאת ליהרג ואמרה תנו שערי לבתי מיתה אין בותנין מפני שנויי המת אסורין בהנאה.

תנאי פנותי' דרב נחמן בר יצחק האשה היוצאת ליהרג ניהנין בשערה בהמה היוצאת ליהרג אסורה בהנאה. ומה הפרש בין זה לזה זו מיתה אוסרתה וזו גמר דינא אוסרתה.

ואע"ג דמתניתין כרנב"י דיקא, דינא דרב קושטא הוא בפאה נכרית, תו ליכא דפליג עליה. הלכך האשה שאמרו תנו פיה נכרית שלי לבתי וכן בכל נויי הגוף שלה המקוברין בגופה ומתה או שנהרגה בותנין.

לא אמרה הנה לי בגופה ואסורין בהנאה. ושער ראשה אע"פ שאמרה תנו אסור בהנאה דכניה דמי.

נגמר דינה נהגין בשערה מחיים שאין גמר דין אוסרה אלא מיתה אוסרתה. וכן הלכתא: בשקלים (פ"ג) מותר המתים למתים.

מותר המת ליורשיו. כיצד גבו למת סתם זהו מותר המתים למתים.

גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו. ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו.

ר' נתן אומר יעשו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו. והלכתא כר"ק.

ולא משום דקני מיתה דהזמנה לאו מלתא היא אלא משום דזילותא הוי ליה בגנא דמלתא ואחולי אחיל זילותא ליורשיו. הלכך אפי' גבו מעות נמי ליורשיו הוי: באבל (פ' י"ב) תנא האיש כורף ומקשר את האיש אבל לא את האשה.

והאשה כורכת את האיש ואת האשה. האיש משמש את האיש בחולי מעים אבל לא את האשה.

האשה משמשת את האיש ואת האשה בחולי מעים. אבא שאול בן בטנית הי' אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מטליתי.

ואיכא דקשיא לי' הא דאמרין במנחות (דמ"א.) גבי פלי קנפסא חייבין בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאא לכבודו שהיא פטורה מ"ט אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאיפסויי עבידא.

בההיא שעתא נדאי רמינן ליה משום דכתיב לנעג לרש חרף עושהו אלמא מטילין ציצית לטליתו של מת בתכריכו ופירשו רמינן ליה שמתירין אותם כמו שרינן ליה. והא בנורכא שבכל מקום בגמרא הטלת ציצית לבגד נקרא בן, כגון לא הוי רמי חוטי, רמי תכלתא לפרזימא דאנשי ביתיה, נעקירת התכלת מן הבגד קורין בגמרא התרה כגון מתירין מבגד לבגד ונהה ליה למימר שרינן ליה כאבא שאול דאמר התירו תכלת מטליתי.

ועוד אפתי לא עייליה אפקתיה והלא בטלית הזקן שעשאא לכבודו אנו עסוקין ופטורנוה מציצית ונהה ליה למימר לא עשאא לכבודו והטיל בה בההיא שעתא נדאי כו', והכי משמע כלו' אעפ"י שעד אותה שעה פטרנו אותה באותו שעה נדאי אין פוטרין אותה והיינו דקאמר נדאי.

ודברי הבאי הם: ואומר בשם הרב ר' יצחק בן מלכי צדק דכשנושאין את המת לקברו מטילין תכלת לסדינו שלא יהיו נושאי המטה מענטפין בטליתות מצויצין והוא הולך בלא ציצית, וכשקוברין אותו בקברו (מטילין אותו ו) נוטלין אותו משום דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות.

וכמה דחיקא זאת הסברא כיון שהטילו לו מה צנורף להם לחזור ולעקור מהם את הציצית. ועוד שנה לעג גדול למתים וגנאי להם.

וסוף הביאו לסברא זו של הרב ז"ל במה שאמרו בפ' מי שמתו (ברכות י"ח.) במעשה דר"ז ור"ש ברבי (בנ"ש ר"ח ור"י) דהנה שדי תכלתיה דר"י ואמר ליה דליה שלא יאמרו למחר הן באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו.

ואילו הנה למתים ציצית בטליתות שלקחן אין כאן משום לועג לרש כלל. וגם זו אינה ראיה שאעפ"כ כיון שלאו עסוקין במצות ואלו פטורין איכא משום לועג אע"פ שנקבר בציצית פדרה חיים.

וסכמי הצרפתים הביאו ראי' להטיל להם ציצית בשעת קבורה. ממאי דאיתמר באגדה דמתי מדרב דהווי רמי חוטא ואמרו ליה לרבה בב"ח מפדי הנו חוטי נחולני אחת למידע אי כב"ש אי כב"ה איבעי לה למימני ומייתי ומימר, אלמא רמי תכלתייהו.

ויש שדוחין דהתם לא מתו על מטותיהן אלא הם עצמם היו הולכים כל ערב תשעה באב וישגין בקברות שלקחן שהפרו יוצא לפניהן צאו לחפור כו' ולמחר הפרו יוצא ואומר הבלו חיים מן המתים ונבדליו חיים וחורוין לבתיהם פדאיתא במגילת קינות.

לפיכך היו הולכין בטליתות שלקחן כמו שהיו לבושין בהן, אבל מת דעלמא אין מטילין לו תכלת. ואחרים הביאו בכאן ראיה ממה שאמרו בבגד שאבד בו פלאים עושין אותו תכריכין למת משום דכתיב במתים חפשי.

וזהו אף לדבריהם תיקשי למה לא חששו לזה בשעת הוצאתו לקבורה, אלא בגד שאבד בו פלאים לית ביה משום לועג לרש חרף עושהו שאין פלאים נפרין בו ומיהו אפילו בכלאים גמורין מותר דתנו בפירק בתרא דכלאים תכריכי המת ומרדעת של חמור אין בהם משום פלאים.

אלא דאפי' הכי אין הדבר נזכר ומתפרסם לכל פטלית בלא ציצית. ועוד שאף חיים מותרין בכך כשאין מתחממים בהן ואינו מכוננין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והמתים אינו נהגין ומתחממין בהן ואינו מכוננין להנאתו.

וגדולי רבותינו הצרפתים נסתפקו בזה עד שרבינו יצחק בן אברהם צנה לתלמידיו שיטילו ציצית בסדינו ויחביאו אותן בתוך פני כסותו מפני הספק הזה. ואנוברחמי שמים עמדנו על עיקר ונסלק הספק הזה מישאל מצינו בבריית' במס' ציצית מז' מסכתות קטנות.

דתנו התם אין מתירין ציצית על המת אבא שאול בן בטנית מתיר, אמר אבא שאול אבא אמר לי כשאמות הטר לי ציציות לפי שיש בה משום קדושה. וחכ"א אין בה קדושה אלא עושין אותה תכריף למת ומרדעת לחמור זו היא החיצונה הזה.

ומן הטעם הזה צוה אבא שאול לבניו להתיר תכלת מטליתו פדרה שצוה לו אביו לפי שיש בה משום קדושה. והלכה פדברי חכמים דקיי"ל תשמישי מצוה נזרקין.

ומ"מ אפילו אבא שאול מודה בזמן שעשאה לכבודו דבההיא שעתא ודאי רמינן ביה ציצית דהתם ליכא משום קדושה כלל. לפי שהטלית פטורה ואין הציצית שבה משום מצוה כלל אלא משום לועג לרש.

ונמצא שלדברי הפל מטילין תכלת לסדינו של מת אלא שאבא שאול מטיל לו תכלת חדש לשם המת וחושש שלא יהי' בציצית שיש לו מחיים קדושה. ורבנן שרו בין בשלו בין בחדש.

ומפל מקום הדבר פשוט שדברי אבא שאול דברי יחיד הם והלכה כחכמים, ונמצאת קושיא זו בטלה. ואי קשיא לרבנן איך עושין אותו מרדעת לחמור הא איכא משום בזוי מצוה פדאמרין באין מתירין מנגד לנגד, ואבא דכולהו דם לא קשיא ההיא בפרוזה בו ובמצותו אלא שנוטל מקצת חוטין מזה ונותן לזה ונמצא כמכחיש אותה מצוה.

אבל הכא מאחר שפא לבטל הטלית ולעשותו מרדעת הנה ליה פסוקה לאחר שבעה דנזרק. כדקיי"ל בכל תשמישי מצוה.

נמצינו למדים הלכה רוחסת שאין קוברין המת אלא בטלית שיש בה ציצית. בין טלית חדשה בין טלית מצויצת ישנה שלו.

וטעמא משום לועג לרש פדמפנרש במנחות ואין כאן בית מיוחד (מ"ק דכ"ז:) בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש ועניים בכליבה והיו עניים מתביישין, התקינו שיהו מוציאין הכל בכליבה מפני כבודן של עניים.

בראשונה היו מניחין מוגמר תחת חולי מעים מתים והיו חולי מעים חיים מתביישין התקינו שיהו מניחין תחת הכל בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים מפני שיהו משחירין פניהם בשני בצורת והיו עניים חיים מתביישין התקינו שיהו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים: באבל (פרק ח') תניא מתירין שערות לכלות ומגלין פניהם של חתנים.

ונותנין בריתו וקולמוסו בצדו ואין חוששין מפני דרכי האמורי. תולין מפתחו ופנקסו של מת בארנו מפני עגמת נפש.

וכשמת שמואל הקטן תלו מפתחו ופנקסו בארנו מפני שלא היה לו בן. והיה ר"ג הנזקן ור' אלעזר בן עזריה מספידים אותו ואומרים אחינו בני ישראל על זה נאה לבכות ועל זה נאה להתאבל.

מלכים מתים מניחין כתרן לבניהם, עשירים מתים מניחים עשרן לבניהם. שמואל הקטן מת נטל כל חמדה שבעולם והלה לו.

וע"ז נאמר יהיו לה לבדה ואין לזרים אפה. ר' יהושע אומר ע"ז נאמר אבד חסיד מן הארץ: בנגמר הדין (סנהדרין דמ"ו) ולא זו בלבד אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין ולהביא לו מקוננות אינו עובר.

א"ר יוחנן משום ר"ש בן אלעזר מנין למלין את מתו שעובר בלא תעשה שנאמר כי קבור תקברנו מה ת"ל תקברנו מפאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה: תניא (שם דמ"ז.) הלינו לכבודו להשמיע עליו עצרות להביא לו ארון ותכריכין ולהביא לו מקוננות אינו עובר עליו.

שכל העושה אינו עושה אלא לכבודו של מת. ותניא אידך באבל (פי"א) או פדי שיבאו קרובים הרי זה מותר.

מועד קטן (דכ"ב.) על כל המתים פלן מדחה מטתו ה"ז משופח על אביו ועל אמו ה"ז מגונה היה ע"ש או ערב יו"ט או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ה"ז משופח לפי שאינו

עושה אלא לכבוד אביו ואמו ותנאי באבל (פ"ט) על כל המתים ככל מרבה בעסקיו ומתגנה, על אביו ועל אמו משתבח (לא נמצא במסכת שמחות אשר לפנינו).

בד"א בזמן שהיו פדאי אבל לא היו פדאי אל ירבה בעסק שאינו אלא מנוולו. נהגו ישראל בכל מקום לומר צדוק הדין עם יציאת נשמה.

כדתנאי אין פותחין בצדוק הדין על המת עד שתצא נפשו בתשובה הגאונים ושאאלתם היכא דמספידין בראש חודש מהו שיאמרו צדוק הדין. כה שנינו במועד נשים מענות אבל לא מטפחות.

ונוקא לפני המת. דקתני נקבר המת לא מענות ולא מטפחות.

ומשנה זו הלכה היא שאין חכמים חולקים עליה. והלכה צדוק הדין אם עונין ככל פאחד מותר ואם אחד מדבר וכלן עונין אחריו אסור.

ואמר רב האי וצדוק הדין שאמרתי כי התירו הגאונים הראשונים שיאמרו אותו הקהל פה אחד ודומה לעינוי, ואסרו אחד אומר וכלן עונין אחריו שדומה לקינה. ושאאלת אי צדוק הדין הוא דאמרי אינשי בשאר ימים ואין שאר ימים כחולו של מועד אלא שיהא זה כדרך עינוי וזה כדרך ענוי קינה או אית מנהגא אחרניא במתיבתא ליכא מדעם דמתמר בבבל וקרו ליה צדה"ד, וזה מנהג מקום אחר ושכתבו לפני הגאונים הראשונים האיה הוא ושאלום מה יעשו, והחזירו להם תשובה, אבל אין לנו מנהג בזאת.

עוד אמר רב האי מנהגנו לומר קדיש על המת ב"ט שני ולומר בו תתפלי חרפא ולשאול בו טעם כחול. והרב רי"ץ בן גיאות ז"ל כתב ואנו נהגנו מימות זקנים הראשונים שלא לומר צדוק הדין אחר המת בר"ח ובמועד ובחג וברביעין ולא עדיף צדוק הדין דהדין מוצדוק דינו של מרע"ה דמסלקי ליה בשבת שחל להיות במועד ואפילו בר"ח ובחג וברביעין שחלו להיות בשבת דהללו מי שמחה ניהו דכתיב וכיום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם.

טעם אחר מפני שאומר בו הלל וזה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לפיכך מבטלין בו צדוק הדין ומצינו לר"ש המפרש ז"ל שכתבו תלמידיו משמו שאמר על מת צדוק הדין וקדיש בחש"מ שאין זה הספד וחלול יו"ט אלא הודאה וקבלת דין שמים.

וכה נראה שאמרים כחולו של מועד צדוק הדין וקדיש כדרך וכן ביו"ט שני. אבל ביו"ט ראשון פינון שאין מתעסקין במת אין אמרים בו פלוס, וכן הלכה: באבל (פ' י"ב) תנאי אין מוציאין את המת במטה אא"כ הנה ראשו ורובו קיים.

ר' יהודה אומר השדרה והגולגולת הן רובו. ומעשה בר"ח בן תרדיון שיצא בנו לתרבות רעה תפסוהו לסטים והרגוהו ונמצא תפוח אחר שלשה ימים נתנוהו במכמורת והניחוהו במטה והביאוהו בתוך העיר והיו מקלסין לפניו בכבודו של אביו.

כלומר אוי ואבוי על בנו של חכם וחסיד שכה איננו לו וכיוצא בדרך אלו. ואביו קרא עליו הפסוק הזה ונהמת באחריתך ואמרת איה שנאתי מוסר ולא שמעתי בקול מורי כמעט הייתי בכל רע, גמר וקור לתחלת המקרא.

אמו קראה עליו הפסוק הזה כעס לאביו בן כסיל וממר ליוולדתו אחרותו קראה עליו הפסוק הזה ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיו חצץ: בפרק מי שמתו (ברכות די"ט ע"א) ת"ר אין מוציאין את המת סמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקין, ומקשינו איני והא רב יוסף אפקוהו סמוך לק"ש.

ומפרק אדם חשוב שאני. פ"י שאין כבודו להתעסק עד שיקבר בכבוד.

ירושלמי תני אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אא"כ הקדימו שעה אחת כדי שיקראו ויתפללו. והא תנינו קברו את המת וחרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה ותחילו ואם לא לא יתחילו.

פירוש אלמא סמוך לק"ש הוציאוהו ומבטלין קריאתה בשביל המת. ופריק תפתר באלין דהוויין סברין דאית בה עונה ולית בה עונה ובאבל (פ"י) תניא אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אלא א"כ הקדימו שעה אחת כדי שיקראו ויתפללו.

הוציאוהו סובלי המטה וחלופיהו וחלופיהו חלופיהו את שלפני המטה צורה בהן פטורים מק"ש ואסורים בנעילת הסנדל. ואת שלאחר המטה שאין למטה צורה בהן חייבין בקריאת שמע ומותרין בנעילת הסנדל אבל אלו ואלו פטורים מן התפלה ומן התפללין.

קברו את המת וחרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה עומדין ואחר כך קורין ואם לא קורין ומתפללין ואחר כך עומדין, והוא לא דוקא אלא אם כן יכולין להתחיל ולגמור אפי' פסוק אחד עד שלא יגיע לשורה מתחילין וגומרים קודם השורה ואם לא עושין שורה ואח"כ קורין ומתפללין.

ובשורה עצמה הרואה את הפנים פטורים ושאינה רואה את הפנים חייבין כדבעינן למימר קמן. וברירושלמי בברכות תני הכתפים אסורין בנעילת הסנדל שמה תפסק סנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה.

ת"ר (פתובות די"ז) מבטלין ת"ת להוצאת המת והכנסת פלה. אמרו עליו על ר' יהודה בר' אלעאי שהי' מבטלת"ת להוצאת המת ולהכנסת פלה.

בד"א בשאין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין וכמה כ"צ אמר ר' שמואל בר אינאי משמין דרב תריסר אלפי גברי ושימא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומנייהו שימא אלפי שיפורי.

עולא אמר פגון דחייצי גברי מאבולא לסכרי. פירוש מפתח העיר לקבר.

רב ששת ואיתימא ר' יוחנן כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא. וה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני כלומר ששמש ת"ח בלמוד לית לי' שעורא: לבעל הלכות.

לא קרי כי איכא דמעסקי ביה לא מבטלינו והוא הדין לאשה ותינוק. ורב נטרונאי אמר כי ליכא עשרה מבטלינו.

וטעמא דמסתבר הוא דהא איכא קדיש ושורה וברכת אבלים ומעמד ומושב דבעו עשרה. ואיכא מאן דקא מוקי לה ששמעא פולחנה במת מצוה דוקא וקא גמרי לה מדאמרינו פ'

מגלה נקראת (ד"ג): פשיטא לי מת מצנה ות"ת מ"מ עדיף דתניא מבטלין ת"ת להוצאת
המת ולהכנסת פלה לחופה.

ואיכא דמפרשי לה הכי מותר לבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת פלה. והיגו
דקתני אמרו עליו על ר"י בר אלעאי שהי' מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת פלה אלמא
שאר רבנו לא מבטלי דרשות קתני.

לפום הכי קאמר רבא פשיטא לי דמת מצנה דהחמירה, בו תורה יותר משאר מתים עדיף
מת"ת דהא אפילו שאר מתים שקולין כת"ת: ובירושלמי בפרק אחרון דכלאים תני אין
מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש ר' יוסא הנה יתיב מתני ונהה תמן מיתא מאן
דנפיק ליה לא אמר לו פלוג מאן דיתביב לי לא אמר לי פלוג.

ר' אמי הוי יתיב מתני אמר חד לחבריה את לבוש פלאים א"ל ר' אמי שלח מאנן ונהב
לי. עד פאן גירסא ירושלמית.

ונראה להם מפאן דהא דתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת, מותר לבטל קאמר. ואין דעתנו
מסקמת לפי הנה ולסברא הזאת, אלא מבטלין ת"ת להוצאת המת חובה קתני לומר
דהוצאת המת קודמת ודאמרינו התם מת מצנה עדיף ה"ק פשיטא לי דמת מצנה ות"ת
מ"מ עדיף דהא אפילו לשאר מתים מבטלין ת"ת כל שפן מת מצנה.

עבודה ומת מצנה מ"מ עדיף מולאחותו אלא מת מצנה ומקרא מגילה אינה מהן עדיף.
ומשום דקבעי עלה מת מצנה ומקרא מגילה קאמר הכי דכולא מלתא בעיא ופשיטא משום
הך בעיא נקיט לה.

וההיא דתני בירושלמי אין מדקדקין במת ובכלאים בבהמ"ד. אין מדקדקין עליו
להפשיטו שת"ת דוחה לאו זה.

וכן אם הנה פהן יושב בבהמ"ד וטומאה מן המת מאהלת עליו אין מצריכין אותו לזה
לצאת דמותר להטמא משום דברי תורה, ומייתי תרין עובדי דכלאים ומת דר' יוסא הנה
מתני לתלמידיו והנה שם בשכונה שלו מת שאהל שלו נכנס לשם ומי שיצא מתלמידיו
הפגנים לא אמר לי פלוג ומי שישב ונדחה טומאה בשביל תלמוד תורה לא אמר לי
פלוג, וכן הענין הנה.

שנו בירושלמי בפרק מי שמתו דגרסינן התם מהו שיטמא פהן לתלמוד תורה. דר' יוסא
הנה יתיב מתני ונהה תמן מיתא מאן דיתביב לא אמר לי פלוג.

ר' נחומי בריה דר' חייא בר אבא לא הנה עבר תחות כפתא דקסרין ור' אמי הנה עבר.
פלי שהנה שם טומאה ור' אמי הי' עובר שהיתה דרו בהמ"ד עוברת שם ולא הנה צריף
להקיף דסבר מטמא פהן לת"ת.

ר' חזקיה ור' נתן ור' יעקב בר אחא הוו מטילין בפלטייתא דקסרין הגיעו לכפה ופירש
ר' נתן, הגיעו למקום טהרה ונזר אצלן, אמר לון במה הויתון עסקין אמר ר' חזקיה לר'
יעקב בר אחא לא תימא לי פלוג.

אין משום דבאש ליה דפרש שטמא פהן לתלמוד תורה לא ידעין, ואין משום דהנה
טייסן לא ידעין. וזהו ענין הירושלמי בבירור.

ומיהו בגמרא דילן לא משמע שתדחה טומאה משום ת"ת אלא טומאת חו"ל ובית הפרס
אבל טומאה דאורייתא לא. מ"מ נאמר במת שאין עמו כל צרכו חייבין לבטל ת"ת
להוצאתו.

וכבר כתבנו למעלה זו ששנוי' באבל בבנו של ר"ע עד פאן היינו חייבין בת"ת מפאן
ואילך אני נאטם חייבים בכבודו של מת וקרב רי"ץ בן גיאת ז"ל פתב ת"ת ומת מצנה
מ"מ עדיף מדתני וכו' ש"מ למת מצנה מבטלין נאפלי' עם הארץ וה"מ למאן דקרי ותני
אבל בעלמא מת דלא קרי ותני לא מבטלין שוין דבריו לדברינו בדיניהם.

אבל מה שפירשנו הוא הנכון: ירושלמי בפרק אלו עוברין גמנו בעליית בית ארוס בלוד
הלמוד קודם למעשה ר' אבנה שלח לר' חנינא ברין למוריא בטבריה שלחין אמרין ליה
גמיל חסד הוא, שלח ואמר ליה המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה וכבר גמנו
בעליית בית ארוס בלוד הלמוד קודם למעשה.

רבנן דקסרין אמרין הדא דתימא כשיש שם מי שיעשה מעשה הלמוד קודם, דלמא ר'
חייא ור' יוסא ור' אמי חבשון מייתי קומי ר' אליעזר אמר לון אן הניתון אמרין ליה גמלין
חסד ולא הוי תמן חורבן אמרין ליה מגברי הנה.

פ"א גמלין חסד שלוו את המת. ואמר להם ר' אלעזר ולא היו שם אחרים ולמה בטלתם
מתלמוד תורה והשיבו שכן שלנו הי' ונהגנו עמו דרף ארץ לגמול לו חסד, ושמעין מינה
שאין מבטלין ת"ת למת כשיש בעיר מי שיתעסק עמו כל צרכו אלא עוסק בתורה ואינו
צריך לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לאו אלא כיון שיש שם מי יעשה מעשה
ת"ת שלו קודם, ודוקא להוצאת המת אבל לשאר צרכי קבורתו אין מבטלין.

אלא כיון דאיכא יורשין ומחייבי בקבורתו אי נמי חבורתא דמיפלאג בהו מיתא אין
מבטלין, דהא אפילו במלאכה דרשות מותרים כדאמרין לעיל בפרק מי שמת (די"ח)
אמר רחבה א"ר יהודה כל הרואה את המת ואינו מלנהו עובר משום לועג לרש חרף
עושהו ואם לנהו מה שכתרו אמר רבי עליו הפתוב אומר מלנהו ה' חונן דל וגמולו ישלם
לו, ובירוש' א"ר יוסי אליו דקמין מקמי מיתא לא קיימין אלא מקומי אליו דגמלין לי'
חסד: בהלכות הרב רי"ץ בן גיאת ז"ל שמע מינה עומדין מלפני המת וכן ראינו חסידים
ואנשי מעשה עושין ע"כ, לומר שאפילו במקום שאין מלוין אותו עומדים מפניו.

באבל (פי"א) תניא עיר שמתו בה שני מתים כאחד מוציאין את הראשון ואח"כ מוציאין
את השני אם היו מליגין את הראשון מוציאין את השני מפני שאמרו כל המלין את מתו
הרי זה מגנולו אם בשביל הנאת עצמו לחפור לו קבר להביא לו ארון ותכריכין או
שיבואו קרובים ממקום אחר ה"ז מלינו ואין בכך פלוס.

חכם ותלמיד מוציאין את החכם. תלמיד וע"ה מוציאין את התלמיד שניהם חכמים שניהם
תלמידים שניהם עמי הארץ מוציאין את הראשון, פ"א אותו שמת תחלה איש ואשה
מוציאין את האשה מפני שהאשה קרובה לבית הגויל.

הוציאו את הראשון וקברוהו אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברפת אבלים
עד שיוציאו את השני. הוציאו את השני וקברוהו באין ועומדין בשורה ומנחמים ופוטרים
את הרבים.

ואין מנחמים שני מתים פאחת אא"כ הנה פבודן שנה, ואין מוציאין שני מתים במטה אחת אא"כ הנה פבודן שנה וקלוסן שנה. ומעשה באיש אחד שנפל הבית על שני בניו ועל בתו ובאו ושאלו לרבי יהודה ואמר יוציאו שלשתן במטה ונתנו שני חתנים בראש אחד וכלה בראש אחד והיו מקלסין ואומרים הוי הוי על חתנים וכלה.

פירוש שני חתנים שהיו עושין חופות ועטרות חתנים למתים. והתם תניא אידך עושין חופות לחתנים ולכלות ותולין בהם אחד דברים שהביאו אוכל ואחד דברים שלא הביאו דברי ר"מ.

וחכ"א אין תולין בהם אלא דברים שלא הביאו אוכל. ואלו דברים שתולין בהם אגוזין שלא הביאו אוכל גלוסקאות שלא הביאו אוכל ורמונים שלא הביאו אוכל ולשונות של ארגמן וצלוחית של שמן ערב.

אלו דברים שאין תולין בהן אגוזין שהביאו אוכל ורמונים שהביאו אוכל וצלוחית שמן מתוק. כללו של דבר התלוי בחופה אסור בהנאה ובמכילתא אחריתי דאבל עושין חופות לחתנים ותולין בהן בין פירות גמורים בין פירות שאינן גמורין שכל הנתלה בחופתו של מת אסור בהנאה פלומר ולפיכך אסור שאין מפסידין אוכלין ואין אוסרים אותן שלא לצורך בפך פהו גדול (סנהדרין ד"כ) ת"ר מקום שנהגו נשים לצאת לאתר המטה יוצאות לפני המטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המטה הן יוצאות שכן מצינו בדוד מלך ישראל שיצא אחר מטתו של אבנר שנאמר והמלך דוד הולך אחר המטה.

אמרו לו לא הנה אלא לפייס את העם ונתפייסו שהרי יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים שנאמר וידעו כל ישראל ביום ההוא כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר. ובירושלמי מאן דמר נשים מהלכין תחלה ונאנשים אחריהם שהן גרמו מיתה לעולם, מאן דמר האנשים מהלכים תחלה והנשים אחריהם מפני פבודן של בנות ישראל שלא יהו מביטין בהן אנשים.

בתוספתא מקום שנהגולהיות אבלים הולכין לפני המטה הולכין לאתר המטה הולכים, מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלים שלא לשאול אין שואלין: מתניתין (מ"ק דכ"ז) אין מניחין את המטה ברחוב מפני שמרגיל את ההספד.

פי' במועד תנן לפי שאסור להרגיל את ההספד אלא לכבוד ת"ח כדאמרין. ולא של נשים לעולם מפני הכבוד.

(שם דכ"ח) אמרי גהרדעי לא שנו אלא של חיה פי' שקרובה לבית הנוול אבל כל שאר נשים מניחין. ור' אליעזר אמר אפילו כל שאר נשים אין מניחין דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה, וכן הלכה: (באבל פי"א) תניא דברים שבין איש לאשה.

מניחין את האיש ברחוב ואין מניחין את האשה ברחוב עיר על האיש ולא על האשה מברין אצל האיש ולא אצל האשה. ר' יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברים עמה.

(מ"ק דכ"ה) כי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאותובי ספר תורה אפונגיה אמר להו רב חסדא מילתא דבתיי לא סבר ניקום ונעבדיה דאמר רבי חלבא אנא תזיתיה לרב הונא דבעא יתיב אפונגא ונהנה יתיב ס"ת עליה וכף כדא אארעאי ואותיב עליה ס"ת והדר יתיב עליה אלמא קסבר אסור לישב במטה שס"ת מונח עליה.

לא הנה נפיק פונגיא אבבא סבור לשלשולי דרף גגות א"ל רב חסדא הכי גמר לי מיניה חכם כבודו דרף פתחים, סבור לאשנוניי ממטה למטה א"ל ר"ח הכי גמיר לי מיניה חכם כבודו במטה ראשונה.

דאמר ר"י אמר רב מנן שקבוד ת"ח במטה ראשונה שנאמר וינרפבו את ארון האלהים על עגלה חדשה פרוס בבא ואפקוה. פתח עליה ר' אבא ראוי הנה רבי שתשרה עליו שכינה אלא שפבל גרמה לו, ש"מ כל מה שעושין לכבוד ת"ח עושין: בפרק האשה שנתארמלה פתובות ד' י"ז) ת"ר מעבירין את המת מלפני הפלה וזה מלפני מלך ישראל.

אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הפלה ושפחוהו חכמים וכו'. פי' מעבירים אם פגעו זה בזה בדרך.

והוא הדין להקדים פלומר אם אין בעיר פדי לזה ולזה מקדימין ומכניסין את הפלה לחנופה ואח"כ קוברין את המת. ומניא באבל (פרק י"א) המת והפלה שהיו מתקלסין ובאין זה פנגד זה מעבירין את המת מלפני הפלה מפני שאמרו כבוד החיים קודם לכבוד המתים.

המלך והפלה מעבירים את הפלה מלפני המלך. אגריפס המלך עבר מלפני הפלה ושפחוהו אמרו לו ומה ראית אמר להם אני נוטל פתרי בכל יום וזאת תטול פתרה שעה א'.

ואי קשיא לך הדין דתניא התם באבל (פרק י"ב) כף היו חבורות שפירושלים עושין אלו בבית האבל ואלו בבית המשטה. בית האבל ובית המשטה בית האבל קודם.

שבוע הבן וילקוט עצמות שבוע הבן קודם. חסידים הראשונים היו מקדימין בית האבל לכלן שנאמר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משטה.

ומה ת"ל ונחסי יתן אל לבו מפאן הנה רבי אומר כל מי שהוא מהלך אחר המטה צריך לומר אחר זה אני מהלך אלמא בית האבל קודם הדין לאו בשעת הכנסת פלה לחנופה אלא כל שבועה. דהבראת האבל קודם לאכילת בית המשטה אע"פ שבועה ושפזיה מצנה לשמח חתן וכלה ולברך להן שש אלא שזו של אבל קודמת ובתוספתא דמגילה קתני אמר ר' אלעזר בר' צדוק כף היו חבורות שפירושלים נוהגין אלו לבית האבל ואלו לבית המשטה אלו לסעודת נשואין ואלו לשבוע הבן ואלו ללקוט עצמות, שבוע הבן וילקוט עצמות שבוע הבן קודם מלקוט עצמות.

בית המשטה ובית האבל בית המשטה קודם לבית האבל. ר' ישמעאל הנה מקדים בית האבל לכלן שנאמר טוב ללכת אל בית אבל כו' וזו הפרייתא ששנוניה באבל משנת ר' ישמעאל היא והוא הוא חסידים הראשונים שהיו עושין כן.

ובמכילתא אחריתי דאבל תניא יתומה לשאת יתומה ליארס יתומה לשאת קודם. שבוע הבת ושבוע הבן שבוע הבן קודם.

המת והמילה המילה קודמת שזו מצנה לחיים וזו מצנה למתים. המת והפלה הפלה קודמת.

המלה והפלה המלה קודם שהפל סייבין בכבודו של מלה. בית האבל ובית המשטה בית המשטה קודם ואם יש פרנסה בית האבל קודם.

אבל וחתן אבל קודם מפני שהחתן אוכל ומאכיל את האחרים והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים שנאמר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משטה באשר הוא סוף פלהאדם והסי יתן אל לבו.

ש"מ מהו מתנייתא בהדיא דהכנסת פלה לחופה קודמת להוצאתו של מת אלא שלאחר שפנסה תנחומי האבל קודם לשמחת החתן לכל שבעה. והבראת האבל קודם למשטה החתן.

אעפ"כ אם אין פרנסה לא לזה ולא לזה מקדימין בית המשטה שפכוד הסיים קודם. ובשאלתות דרב אחאי ברם את צריף למילף הוצאת המת והכנסת פלה איזה מהן קודם, הוצאת המת עדיף דהא גבי טומאה דוחה ל"ת שבתורה דאמרי רבנן לאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצנה אלמא מת מצנה דוחה ל"ת שבתורה או דילמא הכנסת פלה עדיף משום לא תהו בראה לשבת יצרה.

ת"ש דתניא מעבירין את המת מלפני הפלה וזה נזה מלפני מלה ישראל אלמא הכנסת פלה עדיף וכן הילכתא. ע"כ לגאון: אלא מיהו במת מצנה לא נהירא דאשפחן מת מצנה קודם לתלמוד תורה ולעבודה למקרא מגילה ודוחה טומאה ונזיר ופסח ומילה ולא מצינו דבר קודם לו בכל התורה פולה.

הלפך מת מצנה קודם להכנסת פלה משא"כ במת אחר כמו שבארנו: והר"ם ז"ל כתב מי שהיו לפניו מת וכלה מניח את הפלה ועוסק עם המת וכן הוא אומר לב חכמים בבית אבל. ואין הדבר אלא כמו שפכתנו: בביצה (דף ו' ע"א) אמר רבא מת ביום טוב ראשון תעסקו בו עממים ביום טוב שני תעסקו בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה.

מה שא"כ בביצה. אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשטהי אבל לא אשטהי משהינן ליה. ורב אשי אמר אף על גב דלא אשטהי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת פחול שנייה רבנן ואפילו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא. ופירש רש"י ז"ל בפירק תולין (דקל"ט): מת בי"ט ראשון תעסקו בו עממים פגון שמת בשבת ולמחר י"ט.

ונראה מדבריו שאין מתירין פן אלא בדאשטהי. למד הרב ז"ל ממה שאמרו שם בגמרא שלחו ליה בני בשפך לגוי מת בי"ט מהו ושלח להו מת בי"ט לא יתעסקו בו לא יהודאין ולא ארמאין לא בי"ט ראשון ולא בי"ט שני ואקשינן עלה איני והא אמר רב יהודה בר שילא עובדא הוה בבי פנישטא דמעון ביום טוב הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה או

מאתריה נאתו לקמין דר' יוחנן אמר להו יתעסקו בו עממין ואמר רבא כו' ומתצינו לפי שאינו בני תורה.

מ"מ מימר קאמרינו בעובדא דמעון בי"ט הסמוך לשבת הנה ולא ידענא אי מלפניה ומשום דמשתהי אי מלאחריה ומשום דאשתהי הא בי"ט בעלמא משהינו ליה. ודאמרינו לא אמרן אלא דאשתהי ורב אשי אמר אע"ג דלא אשתהי אי"ט שני קנימי לאעסוקי ביה ישראל.

אבל י"ט ראשון לעממין דברי הכל אשתהי או משתהי דוקא, ויש אומרים בעובדא דמעון הוא דהנה בי"ט הסמוך לשבת והוא שהצריכם למיתי קומי ר' יוחנן. ור"י התיר סתם וכל ימים טובים בכלל היתר.

ונה הלשון יותר נראה שאם נאמר במעשה דר' יוחנן שהיה פן לפי שהרואה ראה מעשה והזכירו ונסתפק בו בהיתרו של ר"י אם לאותו יום בלבד או לכל ימים טובים דעלמא. אבל אנו נניח ספקות וסתימות ונלמוד מפשטא דמימרא דרבא דאמר בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין וסתם י"ט לאו בסמוך לשבת עסקינו, ועד פאן לא הנה ליה למר זוטרא לאוקמי מימרא דרבא בדאשתהי אלא בי"ט שני דאיפא למימר ה"ק מי שמת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין בו ביום אבל למחר בי"ט שני אפי' ישראל יתעסקו בו באותו מת שמת בראשון, מילתא די"ט ראשון בדאשתהי ליפא לאוקמי כלל דסתם י"ט קאמר ולא בסמוך לשבת איירינו ועוד מדפליגנו בי"ט ב' בדאשתהי ולא איירינו בי"ט ראשון ש"מ התם ליפא ספיקא לעממין וליפא למימר דמר זוטרא אפולא מלתא קאמר לא אמרן אלא בדאשתהי ורב אשי הוא דפליג אי"ט שני בלחוד דאם פן הנה להו למימר בגמרא הכי ורב אשי אמר י"ט שני אף על גב דלא אשתהי לא משהינו ליה מ"ט כו' מאי דקא פליג התם אפולא מלתא דמר זוטרא.

וכן נראה דעת הגאונים בחבוריהם דלא שנא יום טוב הסמוך לשבת ולא שנא יום טוב בפני עצמו בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל. ויש אומרים שלא הוצרכו עממין אלא לקבורתו ולתפירת בגדיו וכיוצא בהן מאבות מלאכות אבל טלטולו והוצאתו במטה לבית הקברות מותר על ידי ישראל לפי שהטלטול על ידי כפר או תינוק אינו גרוע מחמה לצל ומהוצאה מותרת דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך דברי ב"ה, ונהרי בשבת התירו הוצאת המת לכרמלית מפני כבוד הבריות כמו שפיתנו בפ' המצניע.

ולפי דעתי שטעו בטלטול ולא טעו בהוצאה לפי שהוצאת מת לקבורה פהוצאת אבנים לבנון הוא שאין ב"ה אומרים בה מתוך, משום דלא שייך מתוך שהותרה אלא לצורך היום להנאת הגוף ממש דומה לאכילה כגון מדורה להתחמם כנגדה.

וראיה לדברי מהא דאתמר בפ"ק דכתובות (ד"ז) גבי לבעול בתחלה רב פפא משמיה דרבא אמר בי"ט שרי בשבת אסור ואמר ליה רב פפי לרב פפא מאי דעתך מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא מעתה מותר לעשות מוגמר בי"ט מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך א"ל עליה אמר קרא אף אשר יאכל לכל נפש דבר השנה לכל נפש וא"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אלא מעתה נדמן

לו צבי בי"ט הואיל ואינו שנה לכל נפש הכי נמי דלא לישחטיה א"ל אַנא צוֹרֵךְ לְכָל נֶפֶשׁ
הוא לאפוקי מוגמר דאינו צוֹרֵךְ לְכָל נֶפֶשׁ שְׁמַעִינוּ מִיָּנֵה בְּהִדְקָא דְלֹא אִמְרִינוּ מִתּוֹךְ אֲלֵא
בְּהִנָּאָה דְצוֹרֵךְ כֹּל נֶפֶשׁ דּוֹמָה לְאַכִּילָהּ שֶׁהוּא צוֹרֵךְ לְכָל נֶפֶשׁ שְׁאֵפִי בְּאַכִּילָהּ עֲצָמָה אִם
נִמְצָא בָּהּ שְׁאִינוּ צוֹרֵךְ לְכָל נֶפֶשׁ כְּגוֹן צְבִי לְרַב אֲחָא אֲסוּר הֵיזֵה לְשׁוֹחֲטוֹ, וּבְעִינוּ נְמִי הִנָּאָה
דְּגוּף מִמֶּשׁ דּוֹמָה לְאַכִּילָהּ לְאַפּוֹקֵי תְּפִירַת בְּגָדִים לְלִוְבָשׁוֹן וְכִינְצָא בְּהוֹן דְּלֹא הִנָּאָה הִנְכַּנְסַת
לְגוּף שֶׁל אָדָם כְּגוֹן אֲכִילָהּ הִיא.

הָא בְּמַת לְקַבְרוֹ דְּלִיפָא צוֹרֵךְ אֲנֹכְל נֶפֶשׁ בְּעוֹלָם דְּבַר בְּרוּר הוּא דְּלֹא דּוֹמִיָּא דְּאֲנֹכְל נֶפֶשׁ
וְלֹא אִמְרִינוּ בֵּיהּ מִתּוֹךְ אֲלֵא אֲבָנִים לְבַנְיָן וּפְחוֹת מֵהוֹן הוּא כְּבָר בְּטַל טַעֲמָם בְּדִין ה', וְא"ת
נְתִיר מִפְּנֵי שְׁאִין הוֹצָאָה זֹו לְגוּפָה וְאִסּוּרָא מְדַבְּרִיהֶם וּמִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת זֹו הִקְוֵלָא נוּטָה
לְדַעַת הַבָּאִים לְהַתִּיר הוֹצָאָה דְּמַת בְּשִׁבְתָּ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים.

וּכְבָר אֲסַרְנוּ הָעֲנִין לְמַעְלָה, וְעוֹד בְּכָאן אֲסוּר יוֹתֵר שֶׁהוֹצָאָה זֹו לְקַבּוּרָה כִּינּוּן שְׁסוּפָה שֶׁל
קַבּוּרָה לְעֲשׂוֹת ע"י עֲמָמִין אִין כָּאן מִשׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת לְעִסּוּק יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצָאָתוֹ וְעֲמָמִין
בְּקַבּוּרָתוֹ וְלֹא כְּמַצִּיל הַמַּת מִחַמָּה לְצַל הוּא, וְזֵה הַטַּעַם בְּעֲצָמוֹ הוּא שֶׁהָאֲסוּר עָלֵינוּ אֲפִילוּ
טַלְטוּל ע"י כְּבָר אוֹ תִּינוּק שֶׁלֹּא אִמְרוּ כְּבָר אוֹ תִּינוּק אֲלֵא בְּמַת וּבְמִנְטָל לְחַמָּה אֲבָל כָּאן
בְּמִקּוּם כְּבוֹד הוּא מְנַטָל וּלְצוֹרֵךְ קַבּוּרָה לְעֲמָמִין אֲתָה צְרִיךְ הֵם שְׁקוֹבְרִין אוֹתוֹ יוֹלִיכוּהוּ
לְשֵׁם וַיִּטְלְטְלוּ אוֹתוֹ, וְכ"ש שֶׁכֹּל מִתְחִיל בְּטַלְטוּל לְצוֹרֵךְ הוֹצָאָה צְרִיךְ לְחוּשׁ לְטַלְטוּלוֹ
שֶׁלֹּא יוֹצִיא הַחֲמִירוֹ בְּתַחֲלָתוֹ מִשׁוּם סוּפוֹ כְּדִאִמְרִינוּ בְּפָרְק כֹּל הַכֹּלִים (שְׁבַת דָּף קכ"ד):
אִמְרַן דְּשִׁמְעַתָּ לְהוֹי לְב"ש הוֹצָאָה טַלְטוּל מִי שְׁמַעַתָּ לִיָּה אֲטוֹ טַלְטוּל לְאוֹ צוֹרֵךְ הוֹצָאָה
וְהִכָּא טַלְטוּל וְר"ש הוֹצָאָה כֹּל לְצוֹרֵךְ קַבּוּרָה וְהִיא נַעֲשִׂית ע"י עֲמָמִין הִילְכָף לִיכָא אֲפִילוּ
כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת וְהַכֹּל נַעֲשֶׂה ע"י עֲמָמִין תַּחֲלַת דִּינָא כְּסוּף דִּינָא: וְכַתֵּב בְּעַל הַלְכוֹת, עֲבָדִים
דִּישְׂרָאֵל אֲסוּר לְהוֹן לְמִיקְבַר מִיִּתְיָא בִּי"ט רֵאשׁוֹן דְּאִמְרַן רְבָא יִתְעַסְקוּ בּוֹ עֲמָמִין וּמְאִי
עֲמָמִין אֲרַמִּים אֲבָל עֲבָדִים לְעֲנִין מְלָאכָה דְּשִׁבְתָּ וִי"ט אִיִּתְקוּשׁ לְמַרְיָהוּ דְּכַתִּיב לֹא תַעֲשֶׂה
כֹּל מְלָאכָה אֲתָה וּבְנֶה וּבְתָה עֲבָדָה וְאִמְתָּה, כֹּל מְלָאכָה דְּאֲסוּר לִיָּה לְמַרְיָה לְמַעַבְד אֲסוּר
לְהוֹי לְמַיְעַבְד וְאִי קַבְרִי מְחִינּוּ לְהוֹי ע"כ דְּבַרְיוֹ.

הוֹצִיא דְּבַר זֶה מִמָּה שְׁאִמְרוּ בְּפָרְק הַחוֹלֵץ (בְּמוֹת דָּף מ"ח:): וַיִּנְפֹשׁ בֶּן אֲמִתָּה בְּעַבְד עָרֵל
הַפְּתוּב מְדַבֵּר אֲתָה אוֹמֵר בְּעַבְד עָרֵל אוֹ אִינוּ אֲלֵא בְּעַבְד הַכֹּל כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַעַן יִבּוֹחַ
עַבְדָּה וְאִמְתָּה כְּמוֹךְ הָרִי עֲבָד מִלְ אֲמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיִּים וַיִּנְפֹשׁ בֶּן אֲמִתָּה בְּעַבְד עָרֵל
הַפְּתוּב מְדַבֵּר, אֲלֵא מִיָּהוּ לֹא כֹּל מְלָאכָה אֲסוּרָה לְהֵם וְלֹא אִיִּתְקַשׁ לְמַרְיָהוּ אֲלֵא לְצוֹרֵךְ
יִשְׂרָאֵל בְּלִבְד דְּאִיִּתְמַר בְּפָרְק ד' מְחִוְסָרִי כְּפָרָה (כְּרִיתוֹת ד"ט) גַּר תּוֹשֵׁב עוֹשֶׂה מְלָאכָה
בְּשִׁבְתָּ לְעַצְמוֹ כִּישְׂרָאֵל בְּחוֹלוֹ ש"מ עֲבָד וְאִמָּה הַתּוֹשְׁבִין עוֹשִׂין מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ לְעַצְמוֹ
כִּישְׂרָאֵל בְּחוֹל וְאִמְרַן רַב אִיִּדִי בַר גְּרִשָׁם אִמְרַן רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה הִלְכָה כַּר' שְׁמַעוֹן וְהִיָּנוּ
עֲבָד עָרֵל שֶׁהוֹזְכַר בְּפָרְק הַחוֹלֵץ וּגְזִירַת הַפְּתוּב הוּא שִׁיָּהוּ אֲסוּרִין בְּעֲשִׂיַת מְלָאכָה לְצוֹרֵךְ
יִשְׂרָאֵל שְׁאֵלוּ בְּשִׁאָר אֲרַמִּים אִמְרִיָּה שְׁלֵהֶם שְׁבוּת, וְהִלְכָף קַבּוּרַת הַמַּת הִזָּה לְצוֹרֵךְ
יִשְׂרָאֵל הוּא וְאֲסוּר עַל יָדָם כְּדַבְּרֵי בְּעַל הַלְכוֹת, אֲלֵא שְׁאֲנִי אוֹמֵר עֲבָד עָרֵל אֲרַמִּי עוֹבֵד
ע"א שְׁלוֹ שְׁאִינוּ תּוֹשֵׁב אִינוּ בְּכֹלל אִסּוּר לֹא הַזְּכִירָה תּוֹרָה אֲלֵא תּוֹשְׁבִים שְׁהָרִי קָבְלוּ
עֲלֵיהֶם שְׁבַע מְצוֹת וְהַזְּכִירָה תּוֹרָה עַל שְׁבִיתָתוֹן בְּשִׁבְתָּ לְצוֹרֵךְ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵלוּ אֲרַמִּים
עָרִלִים אִינּוּ בְּכֹלל, וּמ"מ לֹא נִתְבָּרַר לִי מִנִּין לְבַעַל הַלְכוֹת שִׁיָּהוּ י"ט כְּשִׁבְתָּ לְעֲנִין אִסּוּר

מְלָאכָה דְעַבְדִּים, שְׁאֲנֵי אוֹמֵר בֵּינוֹן דְגִזְיַת הַפְּתוּב הוּא בְּשִׁבְתָּאֵין לְלַמּוּד מְמַנּוּ י"ט שְׁאֵין דְּנִין קַל מִחֲמוּר לְהַחְמִיר עָלָיו וּא"ת אֵין בֵּין י"ט לְשִׁבְתָּא אֲלָא אֹכְלֵי נֶפֶשׁ.

עֲמָמִין יוֹכִיחוּ. וּלְעַנְנֵן י"ט שְׁנֵי לְיִשְׂרָאֵל מְצִינוּ לְרַב אֲחָא מְשַׁבְּחָא שְׁהַחְמִיר בְּשִׁבְתָּאֵתוֹת וְאָמַר הֵיכָא דְאִיפָא עֲמָמִין יִתְעַסְקוּ בּוּ הַעֲמָמִין, אֲבָל בִּי"ט רֵאשׁוֹן אַע"ג דְּלִיפָא עֲמָמִין טָרְחִינוּ וּמְיִיתִינוּ לְהוּ מְשׁוּם דַּע"י יִשְׂרָאֵל אֵי אֲפֹשֶׁר.

וְלֹא נִתְבָּרַר לָנוּ מִי הַכְּנִיסוּ לְחוּמְרָא הַזֶּה שְׁאֲנוּ אוֹמְרִים י"ט שְׁנֵי לְגַבֵּי מֵת פְּחוּל שְׁוֹנוּיָה רַבְּנָן וְהָא דְאֲמַרְיָנוּ אִפִּי לְמִיגַד לִיָּה גְּלִימָא וּלְמִיגַז לִיָּה אָסָא, יֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּנוּקָא לְאֵלוּ הַמְּלָאכָוֹת שְׁאֵין בָּהּ טוֹרַח אֲבָל חֲפִירַת הַקְּבָר אָסוּר, וְהוֹצֵרוּ לָזֶה מְפָנֵי שְׁהֵם סְבוּרִין שְׁאֲפִי בַחש"מ אָסוּר מִמְשַׁנַּת אֵין חוֹפְרִין כּוּכִין וּקְבָרוֹת בְּמוֹעֵד (מ"ק ד"ח:): וְכ"ש בְּיוֹם טוֹב אִפִּי שְׁנֵי.

וְזֶה דְרָף שְׁבוּשׁ שְׁלֹא מְצִינוּ בִּי"ט הַפְּרָשׁ בֵּין מְלָאכָוֹת שֶׁל טוֹרַח אוֹ שְׁאֵין בָּהֶן טְרַחוֹת כָּלֵל אֲלָא כָּל שְׁהוּא מְאָבוֹת מְלָאכָוֹת אִיסוּרֵן שְׁוֵה בֵּין שְׁטוּחֵן בְּרַחֲמֵי אוֹ מְדֻלֵק מְנַר לְנַר דְּבָר שְׁוֵה הוּא.

וְיִוְתֵר הֵיךָ רָאוּי לְאָסוּר גְּזִיזַת הַהֲדָס מְשׁוּם חֲשַׁד מִחֲפִירַת הַקְּבָר שְׁהַדְּבָר יְדוּעַ שְׁהוּא לְמַת: אֲבָל מַה שְׁאֲמָרוּ אֲפִילוּ לְמִיגַד לִיָּה גְּלִימָא וּלְמִיגַז לִיָּה אָסָא רְבוּתָא קמ"ל שְׁאֲפִי אֵלוּ הַמְּלָאכָוֹת שְׁאֵין מְעַכְבוֹת בְּקְבוּרָה שְׁהֵי אֲפֹשֶׁר לְכוֹרְכוּ בְּתַכְרִיכּוּ בְּלֹא תְפִירָה וְאֲפֹשֶׁר לִיָּה גְּמִי בְּלֹא הֲדָס וּבְלֹא חֲנוּפַת חֲתָנִים וְאֲפִי מוֹתֵר שְׁאֲפִילוּ כְּבוֹד וּמְנַהֵג שְׁלוֹ בְּעֵלְמָא נִתִּיר לוֹ כְּחוּל וְכֵן כְּתוּב בְּהַלְכוֹת גְּדוּלוֹת וְהַלְכָתָא מֵת בִּיו"ט שְׁנֵי שֶׁל ר"ה מוֹתֵר לְהַתְעַסֵּק בּוּ בְּכָל צָרְפוּ בֵּין צָרְכֵי דִידֵיהּ בֵּין בְּצָרְכֵי קְבָר דְאָמַר רַבָּא כּו' וּמְשַׁנָּה אֵין חוֹפְרִין כּוּכִין וּקְבָרוֹת בְּמוֹעֵד אָנוּ עֲתִידִין לְפָרֵשׁ אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַזֶּה לְפָנֵינוּ: וְשֶׁם בְּהַלְכוֹת וּמוֹתֵר לְלוֹת אֵת הַמַּת בִּיו"ט רֵאשׁוֹן בְּתוֹף הַתְּחוּם בִּיו"ט שְׁנֵי אִפִּי חוּץ לְתְחוּם: וְכֵן פָּתַב הַרְבַּ רִי"ץ בֶּן גִּיאוֹת ז"ל אֲלָא שְׁאֲנֵי חוּכָה בְּחֻזְרָה לְאַחַר קְבוּרַת הַמַּת שְׁיֵשׁ לוֹמַר שְׁאֵין לְהֵם אֲלָא אֲלֵפִים, וְאֵין לָנוּ בְּכָל הַיּוֹצֵאֵין חוּץ לְתְחוּם אֲפִילוּ בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין לְדַבֵּר מְצוּהָ אֲלָא שְׁיֵשׁ לְהֵם אֲלֵפִים אֲמָה לְהַתִּיר לְהֵם חֻזְרָה בְּהַבְלַעַת תְּחוּמֵין אֲבָל לְחֻזְרָה יוֹתֵר מֵד' אֲלֵפִים לֹא, אֲבָל בֵּינוּ דִּיו"ט שֶׁל דְּבַרְיָהּ מְצִינוּ בְּשֶׁל דְּבַרְיָהּ שְׁהַתִּירוּ חֻזְרָה מְשׁוּם שְׁלֹא תְהֵא מְכַשְׁלֵן לְעֵתִיד לְבֹא כְּדָאֲתָמַר בְּיוֹם הַכְּפוּרִים (יוֹמָא דַּע"ז:): וְצָרִיף לִימוּד: וְרֵאִיתִי בְּתוֹסְפוֹת שְׁמַעְשָׂה הֵיךָ בְּצָרְפַת בִּיו"ט שְׁנֵי וְהִלְכוּ אַחֲרֵי הַמַּת רוֹכְבִים עַל סוּסִים עַד מְקוֹם קְבוּרָה, וְכַמְדוּמָה מְדַבְּרֵיהֶם שְׁלֹא מִיחוּ בִּינְדָם חֲכָמִים שְׁבָאוֹתוֹ הַדוֹר, וְחַס וְשְׁלוֹם שְׁלֹא הַתִּירוּ רְבוּתֵינוּ כֵּן אֲלָא בְּמְקוֹם דְּלֹא אֲפֹשֶׁר כְּעֵין שְׁשִׁנֵּינוּ לְגַבֵּי עֲדוֹת הַחוּדָשׁ (ר"ה דכ"ב).

(מִי שְׁרָאָה אֵת הַחוּדָשׁ וְאֵינוּ יָכוֹל לְהִלָּף מוֹלִיכִין אוֹתוֹ עַל הַחֲמוּר וְאֲפִילוּ בְּמַטָּה וְאֵם צוֹרֵף לְהֵם נוֹטְלִין בִּינְדָם מְקִלוֹת הַשְּׁמָא בְּעֲדוֹת הַחוּדָשׁ שְׁהֵי צוֹרֵף כָּל יִשְׂרָאֵל וְדָבָר שְׁמַחְלִין עָלָיו אֵת הַשְּׁבִתָּה חֲשָׁשׁוּ לְשְׁבוֹת זֶה וְלֹא הַתִּירוּ אֲלָא בְּמְקוֹם דְּלֹא אֲפֹשֶׁר כ"ש דְּבָר קַל שְׁאֵינוּ דוֹחָה שְׁבִתָּה אֲפִילוּ בְּעֲמָמִין, הַלְּפָה לֹא מִיבְעֵיא הַבָּאִים מְשׁוּם כְּבוֹד שְׁאֲסוּר אֲלָא אֲפִילוּ אֲבָלִים שְׁחִיבִין לְקַבְרוּ אָסוּר.

וּמִיָּהוּ קוֹבְרִים שְׁצָרִיכִין לְקַבְרוּ בְּמְקוֹם שְׁאֵי אֲפֹשֶׁר מִתִּירִין לְהֵם אֲפִילוּ לְרַכּוּב ע"ג בְּהֵמָה דִּיו"ט שְׁנֵי לְגַבֵּי צָרְכּוּ בְּכָל דְּלֹא אֲפֹשֶׁר כְּחוּל שְׁוִיָּה רַבְּנָן (סוּף מ"ק) אָמַר לוֹי בַר חֵיתָא

אמר שמואל הנפטר מן המת אל יאמר לו לה לשלום אלא לה בשלום שפאמר ואתה תבוא אל אבותיה בשלום וגו': ענין הקבורה מתניתין (ב"ב ד"ק:) המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכן המקבל מקום מחבירו לעשות לו קבר עושה תוכה מערה של ד' אמות על ו' אמות ופותח לתוכו ו' פוכין ג' מפאן וג' מפאן פנגדו והפוכין ארפן ד' אמות ורומן ז' ורחפן ו'.

פ' רחפן ו' משום דגברא באמתא יתיב. ורומן שבעה מפורש בתוספתא טפח א' לפותח טפח פדי שתהא טומאה רצוצה ולא תהא בוקעת ועולה, וכן בארונות עושין פן דהתם אמרינן רוב ארונות יש בהן פותח טפח.

ומניחין אותו פניו למעלה כדאמרינן במתי מדבר הווי גני אפרקיד אי נמי מן הצד כדאמרינן בירושלמי ומשפכו על סטרו לא עומד ולא יושב ולא ראשו מונח בין ברפיו אלא כדרך שאדם ישן.

דהתם אמרינן (ב"ב ק"א.) בפוכין לר' שמעון דעביד להו פמין נגר והוינן בה קבורת חמורים היא זו.

בסוף גזיר (דס"ד:) המוצא מת מושפב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו, ואמר רב מושפב פרטליושב כדרכו פרט לשראשו מונח בין ירכותיו התם בירושלמי איזהו מושפב כדרכו רגליו מפושטות וידיו על לבו אבל אם מצאו קמצוץ אני אומר גל נפל עליו והרגו פ' קמצוץ ראשו בצד מרגלותיו ושאלו ראשונים לרב נטרונאי גאון ז"ל איזו היא דרף ישרה בקבורה אם להטילו בכוף ולהניח למעלה מן הכוף שלא יגע בפניו עפר וטיט או פשם שאנו עושים שנותנים עפר על פולו, והשיב להטיל טיט בפניו יש בזיון בדבר ואין ראוי לעשות כן.

ולא כל הארצות שוות מקום שיש שרב גדול כמו ארץ ישראל מכניסין אותו ואין נותנין עליו עפר כל עיקר שסומכין שיש שרב רב שם ויבש המת ואינו מתליע אבל בבבל שאין שרב המנהג שקוברין אותו בארון ונותנין עפר על עיניו ועל פניו, ואם יש גשמים מביאין עפר יבש ונותנין על פניו ומכסין פניו בבגדו ונותנין עפר על בגדיו שהוא על פולו וכיון שנותנין כגובה טפח נותנין לוח שהוא פסויו של ארון על העפר וחוזרין ונותנין עפר הרבה עד שנעשה גל כגובה אמה אחת או יותר מיכן וזה שנותנין עליו עפר שרפואתו עפר היא שפאמר ואל עפר תשוב ע"כ ירושלמי.

בצונאתו דרבי אל תרבו עלי מאד תכריכין תהא ארוני נקובה לארץ פ' שישלו דף התחתון שבארון וישפכהו על הארץ שקבורת קרקע מצנה ולא תימא משום חביבותא דארץ ישראל אלא אפילו בחוצה לארץ דכתיב ואל עפר תשוב.

ירושלמי בראשונה היו קוברין אותו במהמורין נתעפל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותו בארונם. אותו היום הנה מתאבל למחר הנה שמש לומר שנינוחו עצמות אביו מן הדין.

בנגמר הדין (סנהדרין דמ"ו:) א"ר יוחנן משום רשב"י רמז לקבורה מן התורה מנין ת"ל פי קבור תקברנו מפאן רמז לקבורה מה"ת. פ' קבורה בקרקע קאמר ולהאי לישנא מלין את מתו ממש דעובר בלא תעשה דגמר מתלוי גופא וריבויא דתקברנו לגניזת קרקע.

והתם תנן א"ל שבויר מלפא לרב חמא קבורה מדאורייתא מנא לכו אינשתיק ולא א"ל ולא מידי אמר רב חמא בר יעקב איתמסר עלמא בידא דטפשאאי איבעיא לי למימר כי קבור ונדחינו דעביד ליה ארון לימא ליה תקברנו לא משמע ליה לשפור מלפא אלמא ארון לאו קבורה הוא נמצינו למדין שקהושה ארון למת ומניחו בבית הקברות אינה קבורה ובכלל מלין מתו הוא ועובר עליו ואם עשה ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו אע"פ כן יפה הנה לקברו בארץ דקבורת ארץ ממש מצנה כצונאתו דרבי נאפי' בח"ל.

ומה שנהגו חכמי ישראל בגמרא בארונות לאחר עיפול הפשר הנה כדאמרין בירוש' או שהיו נוקבין ארון לארץ. (שם) איבעיא להו קבורה משום בזיוני הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא תקברוהו להאי גברא אי אמרת משום בזיוני הוא לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא קאמר לא בעינא כפרה ולא איפשטא הילכף קוברין אותו דספק איסורא הוא אפי' בעו יורשין נמי דלא ליקברוהו מוציאין מהו בעל כרחו ואפילו במת בעלמא דלית ליה קוברין וקאמר דלא תקברוהו אין שומעין לו דבזיונא דכולא חיי קאמרין ולא משום בני משפחה בלחוד ועוד דפגם משפחה נמי דהתם אמרין ניהא ליה מאי דילמא לא ניהא להו לבני משפחה ניהא להו לבני משפחה מאי אי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא ניהא ליה והכא נמי דכונתא הילכף קוברין אותו והתם תנו (סנהדרין דמ"ז) אין קוברין אותו להרוגי בית דין בקברות אבותיהו אלא שתי קברות מתקינין להו אחת לנסקלין ונשרפין ואחת לנהרגין ונחנקין ואמרין בגמרא כל כף למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק דאמר ר' חמא בר' חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קונברים איש והנה ראו הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויחי ויקם על רגליו וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כף אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל וכן צדיק בינוני אין קוברין אותו אצל חסיד גמור ומנפלג כדאמרין (מ"ק דכ"ה) פי נח נפשיה דרב הונא ואסקוהו לארץ ישראל אמרו היכא נינחיה גבי ר' חייא דרב הונא רבי תורה בישאל ור"ח רבי תורה ובהווא צורבא מרבנן אמר (שם די"ז) עיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערה דדייני וקבלוהו דעביד כרבי אלעאי וכו': בפרק הנה קורא (ברכות די"ד:) החופר כופר למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה.

ואי הוו תרי והגיע זמן ק"ש זה עולה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל ונקברו חופר ואח"כ זה קורא ונקברו חופר. ודוקא פגון כופר דלא חפיר אלא חד לפיכך זה חופר וזה קורא.

ואם הנה מקום ששניהם מתעסקין בו כולן פטורין: באבל פי"ג) תניא המוצא מת בקבר הרי זה לא יזיזנו ממקומו אא"כ יודע שמקומו שאול לו אין קוברין שני מתים זה בצד זה. אין מפנין לא את המת ולא את העצמות ממקום בזוי למקום מכובד, פי' אין קוברין זה בצד זה אא"כ הנה דופן הקבר מפסיק ביניהם שנמצאו כל אחד בתוך קבר לעצמו ולגבי פוכין תנו אמה בינתים חצי אמה לדופן הכופר.

ותנו רשב"ג אומר הכל לפי הסלע הלכף מרחיקין בכדי שיעמדו פוכין ולא ליתו לאנפולי לפי הארץ ובאבל מכילתא אחריתי תניא אין קוברין שני מתים זה בצד זה ולא את

העצמות בצד המת ר' יהודה אומר האישי נקבר עם בתו קטנה והאשה נקברת עם בנה קטן ועם בן בנה קטן.

זה הכלל כל שהוא יושן עמו בחייו נקבר עמו במותו וכל שאינו יושן עמו בחייו אינו נקבר עמו במותו ועליו נהגו כר"י. והתם תנן אין נוהגין שתי ארונות זה על גב זה ואם נתן כופין את בעל העליון שיפנה שאין נוהגין בזיון במתים.

ודוקא בנוגעין אבל בשני קברות זה למעלה מזה וקרקעיתו של עליון מפסיק בינתיים ג' טפחים מותר. ונשאל מרבנו האי הגי מערות שבא"י ויש בהן פוכין שמכניסים מתים לשם ובכל עת שהם רוצים להכניס מתים ומערבין עצמות אותן מתים ומניחים אותן בגומא שבמערות שרי למעבד הכין או לא.

וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום לקבור ויש קברים ישנים חופרין אותן קבוראי ומכניסין את העצמות לצד אחד וקוברין בהן מאן דעביד הכי אי איפא מידי עליה או לא. והשיב הכין חזינא דהא דעבדין בארץ ישראל שלא פדין הוא ולא שרי משמיא למעבד הכי דהא חיישי רבנו למפגע מקום תפיסת שני מתים בהדי הדדי.

דתנן המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכו' דאלמא לא שרי למדבקינן למתים להדדי ואי אפשר שלא יהא בין מת לחבירו פחות מששה טפחים שלשה לתפיסת זה ושלושה לתפיסת זה.

ולענן בית הקברות שנתמלא ואין מקום לקבור אי ודאי ליפא דנכתא אחריתי אפילו שהיא רחוקה משם מה יעשה אי אפשר למשבקיה למת פדלא קבור. אבל אית מקום אחר אפילו בטרחא ובדוחקא ילך לשם ואל יטול את המתים וכמה בתי קברים שנדחקו מתים שנדונו שלא יקבר בהן אדם.

אבל ודאי אם יכול להעמיק כדי שיהא בעומק ובין המת למת ששה טפחים שפיר דמי ואע"פ שזה למעלה מזה דהתם מקשינו והא קא נגעיי פוכין בהדי הדדי ומפרקינן במעמיק. הרי נתברר שאסור לקבור היכא דנגעיי פוכין בהדי הדדי.

ואם העמיק ונתן לכל אחד תפיסתו אע"פ שזה למעלה מזה שפיר דמי ע"כ לגאון אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר לצד לקבור שם מת אחד. מקום שנהגו לעשות כן עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ועל זה נאמר אל תסג גבול עולם.

ומסתברא מקום שנהגו כגון שנהגו לפנותו לאחר עיכול הפשר וליתן עצמות בארוננים. בירושלמי אין הקבר ואת העצמות לא מקבר מכוּבד לקבר מכוּבד ולא מבזוי לבזוי ולא מבזוי למכוּבד ואצ"ל מן המכוּבד לבזוי ובתוהו שלו אפי' מן המכוּבד לבזוי ערב לאדם בשעה שמנח אצל אבותיו באבל (פ"י) ר"ש בן אלעזר אומר קבר שאולה הנה לו לר"ג ביבנה שהיו מכניסין את המת לתוכה ונועלין את הדלת בפניו ובאין ועומדין בשורה ומנחמין ופוטרים את הרבים ואח"כ מעלין אותו לירושלים ובירושלמי הרי שמפנין אותו מקבר לקבר אית תני תני משיתם הגולל הראשון ואית תני תני משיתם הגולל השני.

ומסיק בשנתנו דעתם לפנותו אבל לא נתנו דעתם לפנותו משיסתם הגולל הראשון הנה ליה מסקנא דמלתא שאסור לפנות את המת או עצמות לצורך מת אחר וכ"ש לפנות המקום וכן לעשות לו קבר מכובד הימנו אסור אבל לכפרה שלו ולכבודו פגון להעלותו לארץ ישראל ולירושלים או לקברו אצל אבותיו מותר ואם נתנו דעתם לפנותו ולא קברוהו שם אלא לפי שעה או שנהגו לקבור במהמורות בלא ארון כדי שיתעכל הבשר ונתנו עצמות בארון מותר סימן יפה לו שאומרים גינוחו עצמותיו מן הדין בפרק נגמר הדין (סנהדרין דמ"ז:) תניא נמצאת אומר שלשה קברות הן קבר הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים.

קבר הנמצא שמצאו בעל השדה בשלו ושלא ברשות מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה, קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה. ואוקימנא בקבר בגני אבל קרקע עולם אינה נאסרת.

והנינו עלה וקבר הנמצא מותר לפנותו ליחוש דלמא מת מצנה הוא ומת מצנה קונה מקומו. ופרקינן שאני מת מצנה דקלא אית ליה.

תניא אידיך קבר שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אהד לשום מת אסור בהנאה ואוקימנא דרמא בו מת ואע"ג דפניא למת משם אסור ואע"ג דקבריה על מנת לפנויי משום דדימוס מיהא לשום מת איתעביד הא לא הוסיף בו אע"ג דרמא ביה מת על דעת לפנותו מותר דקיי"ל צר ביה ולא אנמניה שרי: אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא אם היה מכירו לאותו דימוס חולצו ומותר.

ואם קבר לקבר עולם אע"פ שלא הוסיף אסור כל הקבר וקבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה והא נמי קבר בגני ואע"ג דפנייה לנפל אסור דיש לנפלים תפוסת הקבר כשאר כל המתים והחוצב קבר לאביו והלף וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית.

רשב"ג אומר אף החוצב אבנים לאביו והלף וקברו במקום אחר ה"ז לא יקבר בהן עולמית ומסתברא לן דאפילו בקבר קרקע אסור משום פבוד אביו. ואע"ג דבגמרא מקשו ומוקימנן לה בקבר בגני שהיא לדעתיה דאביי איתוקמא הכי מקמי דתוקים לן אסרנא.

דקס"ד מדאמר בכריתא הזמנה מילתא היא. אבל לרבא דסבר הזמנה לאו מילתא היא אפילו בקבר בגני נמי מותר אלא משום פבוד אביו הילכך אפילו בקבר קרקע איכא פבוד אביו ומאי לא יקבור בהן עולמית בנו דחייב בכבודו.

אבל אם בא אחר לקבור שם מתו אין ממחין בידו וחכמי הצרפתים ז"ל אומרים קרקע עולם פנין שבשאר אנשים אפילו נקבר שם המת אינו נאסר ליכא פבוד אביו דמידע דעיי דקרקע עולם אינה נאסרת תנן בפרק לא יחפור (ב"ב דכ"ה) ומרחיקין את הקברות מן העיר חמשים אמה.

ותניא באבל (פ' י"ד) קבר שהקיפוה העיר בין משלשה רוחותיה בין משני רוחות זו פנגד זו אם היה רחוק יותר מחמשים אמה לכאן ויותר מחמשים אמה לכאן אין מפנין אותו פחות מיכן מפנין אותו.

פֶּל הַקְּבָרוֹת מִפְּנֵי חוּץ מִקְּבַר הַמֶּלֶךְ וְנָבִיא. יְרוּשָׁלַיִם בְּסוּף נְזִיר קָבַר שֶׁהוּא מְזִיק אֶת הַרְבֵּים מִן הַלְּפָנוֹתוֹ פְּיָנְהוּ מְקוֹמוֹ טְהוֹר וְאֶסוּר בִּהְנָאָה.

הוֹרָה ר' אֲבָא בַר פֶּהוּ בַּפֶּר עֲקָבִיא מְקוֹמוֹ מִן הַנְּאָה וּמִקְשִׁינָה מֵה וּפְלִיג וּמִתְרַץ פֶּהוּ בְּשִׁקְדָּתוֹ לְהַעִיר פֶּהוּ בְּשִׁקְדָּתוֹ הַעִיר פְּרוּשׁ דְּכִינּוֹ דְקִדְמָתוֹ הַעִיר וְהוּא מְזִיקָן לְאוּ פֶּל הַיָּמָנוּ שֶׁיֵּאָסוּר עֲלֵיהֶם אֶת הַמְּקוֹם דְּשָׁל רַבִּים אֵינוֹ תְּנִי קָבַר שֶׁהִקִּיפְתוּ עִיר מִג' רוּחוֹת אוֹ מִב' רוּחוֹת אֵית תְּנִי תְּנִי מִפְּנֵי אוֹתוֹ וְאֵית תְּנִי תְּנִי אֵין מִפְּנֵי אוֹתוֹ.

אָמַר רַב חֲסָדָא מֵאן דְּתְּנִי מִפְּנֵי אוֹתוֹ בְּתוֹךְ שְׁבַעִים אֲמָה וְשִׁירֵיִים מֵאן דְּתְּנִי אֵין מִפְּנֵי אוֹתוֹ בְּתוֹן חוּץ לְשְׁבַעִים אֲמָה וְשִׁירֵיִים. מֵאן דְּאָמַר מִפְּנֵי אוֹתוֹ בְּעֶשְׂרֵי כָּמֵן גַּם מֵאן דְּאָמַר אֵין מִפְּנֵי בְּעֶשְׂרֵי כָּמֵן הִיא.

(בְּאֵבֶל פִּי"ג) תְּנִי אַרְוֹן שֶׁפִּינְהוּ אֶסוּר בִּהְנָאָה אִם הִיָּה שֶׁל אָבִין קָבַר שֶׁל חֶרֶשׁ יִשְׁבֵּר הַמּוֹצִיא נְסָרִים בְּבֵה"ק ה"ז לֹא יִזְיָם מִמְּקוֹמוֹ: בְּפֶרֶק הַמּוֹכֵר פְּרוּרוֹת (ב"ב ד"ק:) ת"ר הַמּוֹכֵר קְבָרוֹ וְדָרָךְ קְבָרוֹ מְקוֹם מְעַמְדוֹ וּמְקוֹם הַסְּפָדוֹ בְּאֵין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּעַל כְּרַחוּ מִשׁוּם פֶּגַם מִשְׁפָּחָה.

וְאֵי קִשְׂיָא וְהָא אֲמַרִּין דְּהִיכָא דְלֹא בְּעֵי הַסְּפָדָא דְלֹא מְסַפְדִּי לִיָּה דִּיקְרָא דְשִׁכְבֵי הוּא הֶתֶם כְּדָאֲמַר בְּשַׁעַת מִיתָה לֹא תִסְפְּדוּהוּ הֵכָא זוּזֵי אֲנָסִיָּה וְאִיכָא פֶּגַם מִשְׁפָּחָה. אֵי נְמִי הַמּוֹכֵר אִם בְּאֵין אַחֲרֵים וְסוֹפְדִין בְּמְקוֹם הַסְּפָדוֹ אִיכָא פֶּגַם מִשְׁפָּחָה אֵי נְמִי הֶתֶם לְדִידִיָּה בְּלַחוּד הוּא הֵכָא מְקוֹם הַסְּפָדוֹ יוֹרְשֵׁיו וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה נְסַפְדִין שָׁם וְאִיכָא פֶּגַם שְׁלָהֶם.

בְּאֵבֶל (פִּי"ד) תְּנִי הָאִשָּׁה שֶׁיִּרְשָׁה אֶת הַקָּבַר נִקְבְּרַת בְּתוֹכּוֹ הִיא וְכָל יוֹצְאֵי יִרְכָּה דְבָרֵי ר"מ וְחֲכָמִים אוֹמְרִים וְלֹא יוֹצְאֵי יִרְכָּה וּמוֹדִים חֲכָמִים שָׁאֵם רָאֵת אוֹתָן בְּחֵיָּהֶם נִקְבְּרִין עֲמָה בְּמִיתָתָן.

פִּי שֶׁיִּרְשָׁה קָבַר מִשְׁפָּחָה וּבְנֵיָּה מְתִיחְסִין עַל מִשְׁפָּחוֹת אֲבִיהֶם וּגְנָאֵי הוּא לְבָנֵי מִשְׁפָּחָה לְהַקְּבֵר אֲצֵלָם. אֲבִיָּה אָמַר תְּקַבֵּר אֲצֵלִי וּבְעֵלָה אוֹמַר תְּקַבֵּר אֲצֵלִי קוֹבְרִין אוֹתָהּ אֲצֵל אֲבִיָּה.

וְאִם יֵשׁ לָהּ בָּנִים וְאֲמָרָה קְבָרוֹנֵי אֲצֵל בְּנֵי קוֹבְרִין אוֹתָהּ אֲצֵל בְּנֵיָּה. אֲבִיָּה אוֹמַר לֹא תְּקַבֵּר אֲצֵלִי וּבְעֵלָה אוֹמַר לֹא תְּקַבֵּר אֲצֵלִי קוֹבְרִין אוֹתָהּ אֲצֵל בְּעֵלָה מִפְּנֵי שֶׁבְּעֵלָה חֲזִיב בְּמִזְנוֹתֵיהָ וּבְפֶרֶקוֹנָהּ וּבְקִבּוּרָתָהּ: מִתְּנִיתִין (מ"ק ד"ח:) אֵין חוֹפְרִין כּוֹכִין וּקְבָרוֹת בְּמוֹעֵד אֲבָל מְחַנְכִין אֶת הַכּוֹכִין וְעוֹשִׂין נְבָרְכָת בְּמוֹעֵד וְאֶרְוֹן עִם הַמַּת בְּחֶצֶר ר' הוֹדָה אוֹסֵר אֶלָּא א"כ יֵשׁ עֲמוֹ נְסָרִים.

מֵאֵי כּוֹכִין וּמֵאֵי קְבָרוֹת. אָמַר רַב הוֹדָה כּוֹכִין בְּחֶפְרָה וּקְבָרוֹת בְּבִנְיָן.

אֲבָל מְחַנְכִין אֶת הַכּוֹכִין כִּי צָד מְחַנְכִין אָמַר רַב הוֹדָה שָׁאֵם הִיָּה אַרְוֹן מְקַצְרוֹ. בְּמִתְנֵי תָּנָא מֵאֲרִיף בּוֹ וּמִרְחִיב בּוֹ.

וְעוֹשִׂין נְבָרְכָת בְּמוֹעֵד מֵאֵי נְבָרְכָת אָמַר רַב הוֹדָה בְּקִיעַ וְהַתְּנִיָּה הַנְּבָרְכָת וְהַפְּקִיעַ אָמַר אֲבִיָּי וְאֵי תִימָא רַב כְּהֵנָּא גוֹהָה וּבֵר גוֹהָה. וְאֶרְוֹן עִם הַמַּת בְּחֶצֶר תְּנִינָא לְהָא דת"ר עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הַמַּת גּוֹזְזִין לוֹ שְׁעָרוֹ וּמְכַבְּסִין לוֹ כְּסוּתוֹ וְעוֹשִׂין לוֹ אַרְוֹן מְנָסְרִים הַמְּנָסְרִין מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב.

רש"ג אומר אף מביא ומנסרין בצנינעא בתוך ביתו. ע"כ בגמרא.

והראשונים שאלו האידן שנינו אין חופרין פוכין וקברות במועד והא אפילו ביו"ט שני אַמרינו יתעסקו בו ישראל וכ"ש בחש"מ. ורש"י ז"ל מפרש דהתם בכגון טלטול ושאר מלאכות שאין בהן טורח לכבסו ולגזו בשערו כדאמרינו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא אבל חפירה דאית בה טירחא לא נאחרים אמרו חולו של מועד דאורייתא כדאיתא בפרק מי שחפר.

וכן בפרק בתרא דחגיגה והחמירו במלאכה של טורח אע"פ שצרכי המת היא והקילו יותר ביו"ט שני של עצרת וי"ט האחרון שבפסח ושבתג שהוא מדברייהם ועשוהו כחול גמור לגבי מת.

ובהלכות רבינו ז"ל מפני ש אין חופרין פוכין וקברות לצורך מתים שימותו הא בשפכר מת מותר לחפור לו קבר. והקשו עליו וכי היכן מציינו שהותרה מלאכה שלא לצורך המועד שהוצרך לשנות בכאן אין חופרין.

וזו קושיא משוכשת דנדאי פנין שהתירו בה סוף מלאכה דקתני אבל מסוכין מאריד ומרחיב על כרחנו צריך הוא לשנות שלא יתחיל בה אבל הקושיא והתימא למה התירו להאריד ולהרחיב בו שלא לצורך המועד וזו שאלה שאל הרשב"ד ז"ל.

ולפי פירושו מסתבר לקבול בהן במועד קאמר ואפילו הכי אין חופרין בתחלה שהפוכין יש בהן טורח אומנות שהן בתלל הסלע והקברות בכגון וטירחא זו אסורה במועד מ"ט משום דאיפשר לה בנברכת והוא הנקע שהוא כעין קברות שלנו.

ובירושלמי עושין נברכת במועד זה הבקיע וכל שהוא תושב נקרא בקיע. פירוש זה הבקיע אין עושין אותו לקבול לעולם אלא לשעה לגר ולתושב והוא אותן המהמורות שאמרו בירושלמי הפתוב למעלה שמניחין את המת לשם עד שיתעפל הבשר ואח"כ מלקטין את העצמות ומעלין אותם לארץ ישראל או אצל קברות אבותיו וזהו שמת במועד נותנין אותו באותן המהמורות עד לאחר המועד שחופרים לו כוף או בונין לו קבר לפי כבודו.

אלו דברי הרב ז"ל. גם זה הפירוש אינו נכון ומחנור לפי שממהמורות הללו הנזכרים בירושלמי חפירה גדולה הן כענין שנאמר בפילם במהמורות בל יקומו ואם הן הותרו אף הפוכין מותרין ועוד בראשונה שנוהגין בהן לא היו עושין פוכין שהפוכין לפי מדתו ש"א הן ליקבר בהן אדם שלם כמו ששנינו בהלכות פוכין ונהנהגין במהמורות לא היו נוהגין בפוכין אלא במהמורות הללו בהן קוברין עד שיתעפל הבשר ונותנין אותם בארוננים כמו שהוזכר בירושלמי.

ואם פשמת במועד קוברין אותם לפי שעה במהמורות על מנת לפנותן לאחר המועד הרי זה גנאי גדול למתים ואסור לעשות כן. והתם לגבי הרוגי ב"ד מקשינו למה לי נתעפל הבשר ומתצינו משום דלא אפשר.

אבל יצטרף הרב ז"ל לומר שהמתים במועד יקברו במהמורות הללו עד שיתעכל הבשר ויתנו אותם בארונים או שיקברו אותם בתוך הנברכת בארון ולאחר המועד יפנו אותם לקבר מכובד שלו.

ואם נשאל למה הותר בארון עם המת בתצר יותר מן הקבר והכוף יאמר הרב שזהו טרחה גדולה הימנה. ויתיר הרב ז"ל קברות שלנו בתפירה שאינה אומנות גדולה וכשעיינתי בהלכות מועד לא מצאתי בדברים שהם לצורך המועד חלוק בין מלאכה של טורח למלאכה שאין בה טורח גדול כדאמרנו מדליו מים לירקות לאכלן וקוצר ומעמר וטוחו ודש ואפי' בפרות במספיק לרבים ולא שנינו חלוק זה אלא בדבר האבד בלבד וכאן בקברות וכוכין אם צורך המועד הן יהא הכל מותר ואם אינו צורך המועד יהא הכל אסור שלא מצינו בקבורת המתים ענין בדבר האבד.

ועוד שכל תפירה טורח גדול הוא ונאסרה באמת המים ובאוגיות של גפנים ובתפירת בורות יחיד ולמה יתיר הרב ז"ל הנברכת הזו ויאסור הכוף והקבר. אבל הדרך הנכון במשנה זו מה שאמור בהלכות דלצורך מתים שימותו קאמר וכשתאמר למה מרחיב ומאריך בהן אני אומר לפי שהפוכין והקברות צורך הרבים הן רבים שנתו ורבים ישתו.

וכן הדין בצרכי הרבים שלא לצורך המועד דאסור לעשותן בתחלה. אבל מתקנין אותן כדתניא (מ"ק ד"ה) אין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים אבל חוטטין אותן ומוקמי לה בגמרא בשלא לצורך המועד אבל כדי שיהו מצוין להם לאחר המועד לכשיצטרכו להם וכן בפוכין וקברות צריך למתני אין חופרין ומותר לחנכו וכ"ש הוא שמה יצטרכו להן במועד דחזינו דומיא דחטיטה בבורות ובו בלשון היא שנויה בתוספתא אין חופרין בורות שיחין ומערות במועד אבל מחנכין ומתקנין אותן והיינו בשאין הרבים צריכין להם במועד כדמוקמינן בגמרא.

ואם תשאל אלא הא דת"ר (שם ד"ח:) עושין כל צרכי המת במועד גוזזין לו שער ומכבסין לו פסותו ועושין לו ארון מנסרים המנסרים מעיו"ט רשב"ג אומר אף מביא נסרים ומנסרן בצניעא בתוך ביתו למה לא שנו תפירת הקבר והכוף למת דצרכי המת הן זו אינה שאלה שלענין הדין לא הוצרך לשנותו שהדבר פשוט הוא לכל דקבר ודאי עושין לו וכי יהא מושלף לפלבים ויעבור עליו בלא להלין אותו.

אבל גזיזת שער וכביסת פסות שנו כאן לפי שהן צרכי פבוד לו. וא"ת פיון ששנו כל צרכי המת לכלול בהדיהו קברות אף בלשון הזה אין קברות בכלל אינו נקרא צרכי המת אלא צרכי פבודו כענין ששנו בשבת עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו כו'.

ואלו פולן אינו מעכבין בקבורה ואעפ"כ התירו אבל קבורה עצמה אינה בכלל צרכי המת ולא בא לשנותה כאן וכששנו עושין לו ארון מילתא באנפי נפשה קתני לה. ופלוגתא דרשב"ג ורבנן אתיבן למתני.

והיא נמי רבותא היא לפי שהארון עצמו אינו מעכב בקבורה אבל תפירת כוף וקבר שלו לא הוצרך לומר דנדאי קוברין אותו. וזו שהצריכו לעשות הארון בצניעא עם המת בתצר שלא יאמרו להניח מעות הוא עושה אותו דסתם ארון לאו למת קאי.

אָבֵל בַּקְבָּרוֹת וְכוּכִין לֹא בְעֵינָיו עִם הַמֵּת בַּקְבָּרוֹת דְּכִינּוֹן דְּלִמַּת הוּא אֵין תּוֹלִין אוֹתוֹן בְּמַנְיַחִין לְאַחַר הַמוֹעֵד וְלִיכָא לְמִיחַשׁ לְחַשְׁדָּא: וּבִירוּשְׁלָמִי וְאַרוֹן עִם הַמֵּת בְּחֶצֶר הַדָּא דְתִמְאָא בְּמַת שְׂאִינוּ מְפֹרְסִים אָבֵל בְּמַת שְׂהוּא מְפֹרְסִים עוֹשִׂין לוֹ אַרוֹן אֶפְּלוּ בְּשׁוּק.

כַּד דְּמַף ר' חֲנִינְיָא חֲבַרְיָהוֹן דְּרַבְּנִין עֲבָדִין לִיה אַרוֹנָא בְּשׁוּקָא. הַפֵּל מוֹדִים שְׂלֵא יְקוּץ אַרְזִים וְדַכְּוֹתָהּ שְׂלֵא יַחְצוּב אֲבָנִים, הָיוּ חֲצוּבוֹת בְּפִלוגְתָּא דר' יְהוּדָא וּרְבָנּוּ.

וְכִינּוֹן שְׂהַתִּירוּ לְהִבִּיא עֲצִים וּלְנַסְרֵן וְלַעֲשׂוֹת אַרוֹן לְמַת אֵין לָהּ מְלֹאכֶת אֲנָמֹן וְטוֹרַח יוֹתֵר מִזֶּה וְאֵין בְּנֵן בֵּית הַקְבָּרוֹת חֲמוּר יוֹתֵר מְמֹלָאכּוֹת הִלְלוּ בְּשׁוּם עֲנָנּוּ. וְא"ת פִּינּוֹן שְׂעֵשִׂינוּ צוֹרֵף הַמֵּת בַּקְבּוּרָה כְּצוֹרֵף הַמוֹעֵד לְמָה אָמְרוּ שְׂלֵא יְקוּץ אַרְזִים וְהַתְּנִיא (מ"ק די"ב:) קוֹצְצִים אַרְזִים בְּמוֹעֵד לְצוֹרֵף הַמוֹעֵד.

יֵשׁ לִזְמַר שְׂלֵא אָסְרוּ אֶלְא מְפָנִי חַשְׁדָּא דְּכִינּוֹן שְׂהֵן מְלֹאכּוֹת הַרְחוּקוֹת מְעַשְׂיַת הָאָרוֹן עֲצָמוּ אֵינוּ נִיכָר שְׂהוּא עוֹשֶׂה לְמַת. וְלֹא אֹרַח אַרְעָא לְקוּץ אַרְזִים לְאַחַר מִיתַת הַמֵּת וּלְנַסְרֵן וְלַעֲשׂוֹת מִהֵן אַרוֹן לְמַת.

תַּדַּע דְּקָאֵמַר ת"ק וְעוֹשִׂים לוֹ אַרוֹן מְנַסְרִים הַמְּנַסְרִין מַעִיּו"ט. וְא"ל ר' שְׂבִי"ג אָף מְבִיא עֲצִים וּמְנַסְרֵן בְּצִינְעָא בְּתוֹף בֵּיתוֹ, הַחֲמִיר בְּנִסְרִיהָ זֹו לְעֲשׂוֹתָהּ בְּצִינְעָא בְּתוֹף הַבַּיִת שְׂלֵא בְּמִקּוּם רוֹאִין וְלֹא עִם הַמֵּת בְּחֶצֶר שְׂלֵא יְבֵא הַדְּבָר לִידֵי חַשְׁדָּא.

וְדַכְּוֹתָהּ לְחֲצוּב אֲבָנִים אָסוּר מְפָנִי מִרְאִית הָעֵינַי דְּמִי אִיכָא דְּוִכְתָּא רְמִי מִיחָא וְחֲצָבִי אֲבָנִים וְחוֹלְקִין אוֹתוֹן אַחַת לְשִׁלֵּשׁ וְאַחַת לְאַרְבַּע וּמְסַתְּמִין אוֹתוֹן וְאַח"כּ בּוֹנִין לוֹ קֶבֶר, כְּדָרְף שְׂנוּהֲגִין בְּחוּל עִם הַמֵּתִים בַּקְבּוּרָה הַתִּירוּ, לְרַבּוֹת מְלֹאכּוֹת יוֹתֵר מְדָרְף קְבוּרָתוֹן בְּחוּל אָסוּר.

וְסַמָּךְ רֵאזִיָּה מְצֹאֵתִי לְדַבְּרֵי בִירוּשְׁלָמִי בֵּית עֲלָמָא דְּבַר מְקַטְיָא אִיתְּפַחְתַּת בְּמוֹעֵדָא רַב הוּנָא סָבַר מִימַר שְׂרִי מִן הַדָּא וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הַרְבִּים א"ל ר' מוּנָא לֹא תְּנִי שְׂמוּאֵל אֶלְא לְהִיּוֹת שְׂפִין אֵת סְדָקִיהוֹן וְחוֹטְטִין אוֹתוֹן וְגִרְפִּין לוֹן.

כְּדַתְּנִין תַּמָּן (מְקַנְאוֹת פ"ד) הַחוֹטְט בְּצִינּוֹר כְּדֵי לְקַבֵּל צְרוּרוֹת. פִּי בֵּית הַקְבָּרוֹת שְׂל אוֹתוֹ אָדָם שְׂשָׂמוּ בַר מְקַטְיָא נְפַחַת שְׂנַפְחָתָהּ מְעַרְהָ שְׂלוֹ שְׂהַפּוּכִין בָּהּ וְהָיָה רַב הוּנָא סָבוּר לְהַתִּיר לְתַקְנָהּ לְפִי שְׂהוּא צָרְכֵי הַרְבִּים אַע"פ שְׂאִינָה צוֹרֵף הַמוֹעֵד וְאַע"ג דָּאֵין חוֹפְרִין כּוּכִין וְקְבָרוֹת שְׂלֵא לְצוֹרֵף הַמוֹעֵד הַתָּם תַּחֲלַת מְלֹאכָה הִיא אָבֵל מְעַרְהָ זֹו שְׂנַפְחָתָהּ תִּיקוּן מְקוּלְקַלַּת הִיא וְהָיָה רַב הוּנָא סָבוּר לְהַתִּיר לוֹ בְּכָל עֲנָנּוּ.

כְּדַתְּנּוּ וּמְתַקְנִין אֵת קְלָקוּלֵי הַמַּיִם כו' וְא"ל ר' מוּנָא לר"ה דְּלֹא תְּנִי שְׂמוּאֵל בְּצָרְכֵי הַרְבִּים שְׂאִינּוֹן לְצָרְכֵי הַמוֹעֵד אֶלְא לְהִיּוֹת שְׂפִין סְדָקִיהוֹן וְלַחְטוּט וְלַגְרוּף אוֹתוֹן אָבֵל חֲפִירָה לֹא. וּמְלֹאכֶת מְעַרְהָ זֹו מְלֹאכָה גְמוּרָה שְׂל אֲנָמֹן וְטוֹרַח הִיא שְׂהָיָה צָרִיף בְּנֵן בְּכּוֹתֵל הַמְּעַרְהָ וְאַסוּר וְזֶה מְפֹרְשׁ כְּמוֹ שְׂפַתְבְּנוּ דְּבֵית הַקְבָּרוֹת אֶפְּלוּ שְׂל בְּנֵי מְשַׁפְּחָה מְצָרְכֵי הַרְבִּים הִיא וְכ"ש בַּה"ק שְׂל כְּרַפִּין דְּשִׁל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּל הוּן וְהַלְכָּף שְׂלֵא לְצוֹרֵף הַמוֹעֵד תַּחֲלַת מְלֹאכָה אָסוּרָה בְּהוֹן וְתִיקוּן מוֹתֵר דְּהִינּוּ חִינּוּף.

וְנִתְבָּרְרוּ דְּבָרֵי בִירוּר נְכוּן כְּדַעַת רַבִּינוּ הַגָּאוֹן. וְכֵן כָּתַב רַב חֲנַנְיָא וְכ"כ הַרַב רִי"ץ בֵּן גִּיאַת ז"ל וְכֵן לְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה מוֹכִיחַ דְּהָנָה לִיה לְמַתְּנֵי אֵין חוֹפְרִין כּוּף וְקָבַר לְמַת בְּמוֹעֵד

כדתנא החופר פוּד לַמַּת פְּטוּר מִק"ש, וְאַתְּמַר הָאוּרְג בְּגַד לַמַּת, וְלַעֲנִין נְבִרְכַת שְׁשִׁינוּ
בְּמִשְׁנֵה זֹו וְעוֹשִׁין נְבִרְכַת בְּמוֹעֵד רְאִיתִי לְרֵאשׁוֹנִים שֶׁהוּא נְבִרְכַת הַכּוֹבְסִין הַמְּוַזְפְּרִת:
בְּפֶרֶק לֹא יִחְפֹּר (ב"ב די"ט) וְגוֹהָה וְבַר גּוֹהָה הוּא הַנְּבִרְכַת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּצַד הַגְּדוּלָּה
שֶׁמְכַנִּיסִין מִים בְּגְדוּלָּה וּמְכַבְּסִין בְּקַטְנָה וְהוּא מֵה שְׁאֲמַר שֵׁם ל"ש אֶלָּא מִן הַמְּחַמְצוֹ אֲבָל
מִן הַמְּנַדְּאִין ד"א וּפְי' בְּקִיעַ שֶׁל אֲבֹן שֶׁל כּוֹבְסִין.

וכ"כ רב תנא. וכן זאת הברייתא שהביאו פאן בגמ' (שם) בפ' לא יחפור היא שנויה
בתוספתא הנברכת והבקיע, ולפי דבריהם התירו הנברכת לכבס בה לצורך המועד כלי
פשתן ומי שאין לו אלא חלוק אחד וכ"ש אלו שאמרו מכבסין במועד ואין דבריהם
מחנורין אצלי שזו המלאכה אינה לצורך המועד שנתיר לעשות מקום המחמצן והמנדאין
ואפשר לכבס בלא שתי הברכות הללו ולא התירו מלאכה ובגין קבוע כדי שיעשה בהן
מלאכה שצריכה קצת למועד וכ"ש במקום שאפשר, ועוד שלא קראוה במשנתנו וכאן
תמהו בגמ' ושאלו מה נברכת ושם לא שאלו ולא פירשו דנברכת הכובסין דבר פשוט
ומפורש הוא.

ועוד ענין המשנה מלמד שהוא צרכי קבורה של מתים דקתני לה בהיתר חנוף הכוכין
ועשיית ארון עם המת. ברם נראין דברי רבינו ר' אברהם בר דוד ז"ל שפירש שהיא
חפירה של קבר אלא שהוא ז"ל מפני שראוה בירושלמי כל שהוא תושב נקרא בקיע.

אמר שהוא קבר שעושים לגר תושב עד שיעלו אותו לקבר אבותיו. ולי נראה שאינו
אלא תוספת שמוסיפין על הקבר פשהו קטן בבגין דמתני' רישא קתני איסורא
בתרנוייהו בהתחלת מלאכה.

אין חופרין כוכין וקברות, וסיפא קתני התיירא בתיקון מלאכה אבל מחנכין את הכוכין
ואמאי לא קתני התיירא בקברות בחינוף היכי אפשר דלא? הא בהון תיקון כעין חינוף
להוסיף בהן חוליא אחת בחפירה או דימוס אחד בבגין אלא במקום חינוף הקברות קתני
מתניתין הנברכת הזאת שכן דרף הקברות חופרין חפירה גדולה עמוקה ורחבה בקרקע
ובגין לו כותלי בגין.

כדתנינו בכל מקום חפירה בקברות עשו לו ארון חפרו לו את הקבר, ומנא החופר קבר
למת, וכאן אמרו אין חופרין כוכין וקברות. אבל מה שאמרו קברות בבגין כלומר
שעושים לו כותלי בגין פעמים שמגביהין הכתלים מעל הארץ הרבה והוא נפש הקבר
האמור בכל מקום.

וכשהקבר אינו עמוק כל צרכו מוסיפין לו נברכת שהיא בקיעה באמצע הקבר כפי מדתו
של אדם ונותנין אבנים תלושות סביב אותו הנקע, ובר גוהה הוא נקע אחר קטן ממנו
כעין חריץ וכן חריץ.

ואפשר שהיו עושין אותו מן הצד לגסרים של גולל ודופק וכיוצא בזה. והתירו במשנתנו
הנקע הזה כעין חנוף ואע"פ שהוא מעשה ובגין בפני עצמו.

ומה שאמרו בירושלמי כל שהוא תושב נקרא בקיע. כל שהוא מוסף על דבר ומיטלטל
הימנו נקרא להם תושב.

וכן אמרו בירושלמי בפירקא בְּמָה אֵשָׁה לְגַבֵּי פֶּאֶה נְכָרִית. א"ר אָבָהוּ כָּל שֶׁהוּא תוֹשֵׁב בְּשַׁעַר נִקְרָא פֶּאֶה.

וְשָׁנוּ בְּתוֹסְפֹתָא שְׂבִיעִית אֲבָנִים תוֹשְׁבוֹת שְׁמַחְרִישָׁה מְזוּעָזְעָתוֹ, נִמְצָא פִּי הַמְשֻׁנָּה הַזֶּה נִכּוֹן וּמְחֻנָּר. (מ"ק ד"ח:) אִין חוֹפְרִין פּוֹכִין וּקְבָרוֹת בְּמוֹעֵד פְּדָרָה הָעוֹשִׂין בְּתֵי קְבָרוֹת שְׁחוֹפְרִין בְּהֵן פּוֹכִין וּקְבָרוֹת הַרְבֵּה לְצוֹנְהָ מְתִים שְׁיָמוּתוֹ וְאֵע"פ שֶׁהוּא צוֹנְהָ הַרְבֵּים וְשָׂמָא יִצְטָרְכוּ לָהֶם בְּמוֹעֵד אָסוּר.

אָבֵל מְחַנְכִין אֶת הַפּוֹכִין לְקַצְרוֹ וּלְהַאֲרִיף וּלְהַרְחִיב בּוֹ וְעוֹשִׂין נְבִרְכָת בְּקְבָרוֹת בְּמוֹעֵד, וְהוּא הַדִּין לְחִינּוּף קְבָרוֹת לְהַאֲרִיף וּלְהַרְחִיב אֲלָא מְלִתָּא בְּאַנְפֵי נִפְשָׁה קְתָנֵי נְבִרְכָת וּרְבוּתָא הִיא טְפֵי וְעוֹשִׂין אֲפִילוּ אַרוֹן לְמֵי שְׁכָבָר מֵת וְהוּא עִמּוֹ בְּחֻצָר וְאֵע"פ שֶׁאִינוֹ מְעַכֵּב בְּקְבוּרָה פִּינּוֹן שְׁכָבָר מֵת עוֹשִׂין כָּל צְרָכָיו.

ר' יְהוּדָה אוֹסֵר אֲא"כ יֵשׁ עִמּוֹ נְסָרִים מְפָנֵי הַטַּעַם שְׁפִירְשָׁנוּ לְמַעְלָה. וְלִיתָא לְדַר"י דִּיחִידָאָה הִיא וְסַתְּמַתְנִיתִין פְּרִשְׁבָּ"ג בְּבִרְיִיתָא וְקִי"ל סְתָם בְּמַתְנֵי וּמְחַלּוֹקָת בְּבִרְיִיתָא הַלְכָה כְּסַתְּמָ: בְּפִרְקֵי הַגִּיטִין (גִּיטִין דַּס"א) מְבַקְרִין חוֹלֵי אַרְמִים עִם חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל מְפָנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם וְקוֹבְרִין מְתֵי אַרְמִים עִם מְתֵי יִשְׂרָאֵל מְפָנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

וּפְרִשְׁ"י ו"ל שְׁקוֹבְרִין אוֹתָן כְּשֶׁקוֹבְרִין מְתֵי יִשְׂרָאֵל אִם מְצָאִם הַרוּגִים עִם יִשְׂרָאֵל. בְּתוֹסְפֹתָא הָתָם תְּנִיָּא עִיר שְׁיֵשׁ בָּהּ יִשְׂרָאֵל וְאַרְמִים הַמְפָּרְנְסִין גּוֹבִים מִיִּשְׂרָאֵל וּמְאַרְמִים מְפָנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם וְקוֹבְרִין מֵת אַרְמִים מְפָנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם בְּפ' מֵי שְׁמֵתוֹ (בְּרִכּוֹת דִּי"ח) ת"ר לֹא הִלְךְ אָדָם בְּבֵה"ק וְתַפְּלִין בְּרֵאשׁוֹ וְס"ת בְּזוֹרְעוֹ וְיִקְרָא בְּהֵן וְיִתְפַּלֵּל וְאִם עָשָׂה כֵן עוֹבֵר מְשׁוּם לְנֹעַג לְרֵשׁ חֲרָף עוֹשֵׂהוּ, וְדוֹקָא בְּתוֹף ד"א דְּאָמַר מֵר מֵת תוֹכֵס ד"א לְק"ש אָבֵל חוּץ לְד"א שְׂרִי: בְּבִנֵי הָעִיר (מְגִלָּה דַּכ"ט) ת"ר בֵּה"ק אִין נוֹהֲגִין בְּהֵן קְלוּת רֵאשׁ אִין מְרַעִין בְּהֵן אֶת הַבְּהֵמָה וְאִין מוֹלִיכִין בְּהֵן אִמַּת הַמַּיִם וְאִין מְלַקְטִין מֵהֵן עֹשְׂבִין מְפָנֵי כְּבוֹדָן שְׁל מְתִים וְאִם לְקַט שׁוֹרְפָן בְּמִקְוֵם וּבְאָבֵל (פִּי"ד) אִין מוֹצִיאִין אֶת הַמַּיִם לְבֵיה"ק וְלֹא יַעֲשֶׂה שָׁם שְׂבִיל וְלֹא יִרְעֶה בְּהֵמָתוֹ שָׁם וְלֹא יִטְוִיל בְּהֵם קַפְנֵדְרִיא וְלֹא יִלְקַט מְשָׁם עֲצִים וְעֹשְׂבִים וְאִם לִיקְטוּן אֲסוּרִים בְּהֵנָּה וְאִם בְּשְׂבִיל בֵּה"ק עֲצָמָן מְלַקְטוּן וְשׁוֹרְפָן בְּמִקְוֵם.

וְהָתָם תֵּנּוּ קָבֵר חֲדָשׁ נִמְדָד וְנִמְכָר וְנִחְלַק וְהִישָׁן לֹא נִמְדָד וְלֹא נִמְכָר וְלֹא נִחְלַק, פִּי אִין מוֹדְדִין אוֹתוֹ לְיַדַע כְּמָה מְתִים נִקְבְּרוּ בְּמִקְצָתוֹ שְׁיִתְּנוּ אוֹתָהּ מְדָה לְמַתִּים אַחֲרֵים כְּנִגְדָן וְלֹא נִמְכָר מְשׁוּם פָּגַם מְשֻׁפָּחָה וְלֹא נִחְלַק בֵּין הַיּוֹרְשִׁין אֲלָא כּוֹלֵן נִקְבְּרִין שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת לְעֲצָמָן וְהַפֵּל מְפָנֵי כְּבוֹדָן שְׁל מְתִים: עֲנִין הַפְּהֵגִים תְּנִיָּא בְּסַפְרָא וַיֵּאמֶר ה' אֵל מִלְּשָׁה אֲמוֹר אֵל הַפְּהֵגִים בְּנֵי אֶהְרֹן בְּנֵי אֶהְרֹן אִינּוּן מְטַמְּאִין לְמַתִּים מִיְטַמְּאוֹת הֵן בְּנוֹת אֶהְרֹן לְמַתִּים.

בְּנֵי אֶהְרֹן יְכוֹל חֲלָלִין ת"ל הַפְּהֵגִים וּמִנִּין לְרַבּוֹת בְּעֵלֵי מוֹמִין ת"ל בְּנֵי אֶהְרֹן. בְּסַנְהֶדְרִין (ה':) ר' חֲזִינָא לְהֵהוּא גְבָרָא דְהֵנּוּה קָאֵי בְּבֵה"ק א"ל לָאוּ בָּן אִישׁ פְּלוּנִי כְּהֵן אֶתָּה א"ל אָבָא גְבַה עֵינַיִם הֵנּוּ נָתַן עֵינּוּ בְּגְרוּשָׁה וְחִלְלוּ.

וְתִנְיָא (תוֹרַת פְּהֵגִים פ' אֲמוֹר) אֲמוֹר וְאֲמַרְתָּ לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים וְאֲמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לְנַפְשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמּוּי אִין לִי אֲלָא הַמֵּת מִנִּין לְרַבּוֹת אֶת הַדָּם שְׁל מֵת ת"ל לְנַפְשׁ וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּי הַדָּם הוּא הַנַּפְשׁ וּמִנִּין לְרַבּוֹת כָּל הַטּוֹמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת ת"ל לְנַפְשׁ בְּעַמּוּי

בזמן שעמיו שם אינו מיטמא אבל הוא מיטמא למת מצנה ונתן נמי פהו גדול ונזיר שקיו מהלכין בדרה ופגעו במת מצנה ר' אליעזר אומר יטמא פהו ואל יטמא נזיר וכו' ואיזהו מת מצנה כדתנא איזהו מת מצנה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצנה פ"א מת מצנה זהו שמצאוהו בדרה או בעיר של ארמים ואין לו קוברין שאסור לזה שמצאו להניח את המת אפילו לילה לעיר להביא קוברין אלא יטמא בעצמו ויקברנו אפילו פהו גדול והוא נזיר ואפילו הולך לשחוט את פסחו או למול את בנו אבל אם היו ישראל קרובין למקום המת שהמוצא את המת קורא אותם והם עונין לו ובאין לקברו אין זה מת מצנה שיטמא עליו הכהן אלא קורא אותם והן קוברין וכענין הזה ברייתא זו שנויה בירושלמי בפרק פהו גדול ונזיר דגרסינן התם איזהו מת מצנה כל שהוא צונח ואין בני העיר באין באו בני העיר הרי זה מושף את ידיו עד היכן עד פדי נושאי המטה וחלופיהו וחלופיהו חלופיהו כשאין צריכין לו אבל היו צריכין לו לא בדה בשאין מפירין אותו אבל אם היו מפירין אותו לא בדה ושאין כבודו לכה אבל אם היה כבודו לכה לא בדה ושאינו כבודו לכה ומהו שיטמא פהו לכבוד הנשיא, כד דמה ר' יודן נשיא אכריז ר' ינאי ואמר אין פהונה היום כד דמה ר' יודן נשיא בר בריה דר' יודן נשיא דסוף חייא בר בא לרבי זעירא בכנישתא דגונפא דצפרין וסאביה.

והא דגרסינן ביבמות בפרק האשה רבה (דפ"ח:) גבי אשתו קטנה יורשה ומיטמא לה והנינו בה אמאי מיטמא לה פנין דמדאורייתא לאו אשתו היא, ומפרקינן משום דהניא לה מת מצנה, ואקשינן אי זהו מת מצנה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצנה, ומפרקינן הכא נמי פנין דלא ירתי לה קורא ולא ענו לה, ויש לומר דהתם מלתא בעלמא קאמר לומר דנדאי אין לה קוברין לזו שהבעל אינו קובר ולא קורא אלא אפילו עצמה קוראה אין אחרים עונין אותה לבא ולקברה שאין בני משפחה שומעין שיקברו הם בנחלה של משפחה הוסבה אצל הבעל שאינו מהם וכל שכן אחרים שאין קרובין שאינו נזקקין להטיל על עצמן קבורה של אשה שיש לה יורשין וקרובים וכיון שקבורתה בספק וביאוש הטיילה חכמים עליו ואפי' כשימצא אחרים פדי שתהא קבורה מזורמת לה ולא תהא קבורתה מנוטלת על המחלוקת ועל הקטטה שגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת בכל מקום ועל דרה זה התירה תורה טומאת קרובים והנינו דאמרין בפרק שלשה מינין (נזיר דמ"ג:) קאזיל בפקתא דעברות ופסקוה גנבי לרישיה דאבוה הכי נמי דלא ליטמי ליה אמר ליה מת מצנה קא אמרת השתא י"ל באחרניי מחייב באבוה לא כש"כ.

ואקשינן והאי מת מצנה הוא והתנא איזהו מת מצנה כל שאין לו קוברין קורין לאחרים עונין אותו אין זה מת מצנה והאי אית ליה ברא פ"א וכיון שיש לו בן הבן קורא ואחרים עונין אותו שמשתדל לקברו ע"י קרובים ובני משפחה ופרקינן פנין דאזיל באורחא כמי שאין לו קוברים דמי שהרי אין בני משפחה בכאן ואחרים ההולכים עמו בשעירא אין עונין אותו לקבור אביו והוא לא יתעסק עמהם בקבורתו למדנו עכשיו שכהן שמצא מת מוטל בדרה או בעיר של ארמים זהו מת מצנה ואסור לו לפרוש מן המת כלל אלא קורא משם אם באו פדי קבורה מושף את ידיו ואם צריף להתעסק עמהו אפילו לנושאי המטה וחלופיהו וחלופיהו חלופיהו מטמא לו וקובר עליהם במה דברים אמורים בשאין צריכין לו ואינם מפירים אותו דמחזקינן ליה בדלא קרי ותני אבל היו מפירים וצריכים לו כולם

לשיפורי וכינוצא בהם מטמא פהו עמהם ואם היה אדם חשוב ביותר כגון הנשיא וכיוצא בו אדם גדול שאין לו שיעור בקבורה וכבודו בכל אדם שיטמאו לו הכל מטמא לו הפהו עם כולם כיון דמת מצנה הוא וקבורתו מנוטלת על המוצאים אותו אין הפהו מטיל המצנה שעליו על אחרים כל זמן שהוא צריך לה כלל אלא קוברין אותו לפי כבודו בפנהים ובכל אדם: ומה ששאלו עוד מהו שיטמא אדם לכבוד הנשיא בשאינו מת מצנה קאמר כגון שמת בעיר ויש לו קרובים וקוברין ואעפ"כ התירו אצל נשיא שיטמאו לו הפל וטעמא מפרש התם עשו אותו כמת מצנה לפי כבוד הנשיא ביורשין וקרובין אלא בכל אדם שיתעסקו בו הפל כקרובין ושיטמאו לו והיינו דאמרינן בגמרא דילן (פתנבות דף ק"ג): אותו היום שמת רבי בטלה פהונה והיינו כמו דאמרינן בפסחים (ד"ע): כגון שמת נשיא ואיטמי להו רוב הצבור ושאלו בירושלמי בתלמיד אצל רבו אם מטמא לו לכבוד ולא איפשטא הילכה לא יטמא במקום קוברים: ירושלמי בגזירות (פ"ז) המוצא מת מצנה ה"ז מטפל בו וקוברו במקומו אימתי בזמן שמצאו חוץ לתחום אבל אם מצאו בתוך התחום ה"ז מביאו למקום בית הקברות וקוברו, א"ר עקיבא כהן תחילת תשמשי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצנה ונטפתי בו פארבעה מילין עד שהבאתי לבית הקברות וקברתי וכשבאתי לפני ר' אליעזר ור' יהושע אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלים עליך כאלו היית שופך דמים אמרתי מה אם בשעיה שנתכוננתי לזכות נתחייבתי בשעיה שלא נתכוננתי לזכות עאכו"כ מאותה שעיה לא זנתי מלשמש חכמים הוא היה אומר דלא ישמש חכימיא קטלא חייב מת מצנה קנה מקומו ד' אמות אפילו בשדה מלאה כורכמין שעל מנת פן הנחיל יהושע לישראל את הארץ, ואיתמר בפרק מרובה (דפ"א): בגמרא תנאים שהתנה יהושע אפילו בחוץ לארץ ואם היה נוטל על המיצר מתוך שנתן לפנותו מפנהו בכל מקום שירצה, שדה גיר ושדה בור קוברו בשדה בור: באבל רבתי (פ"ד) תניא הפל מטמאין פהו גדול ונזיר ר' אליעזר אומר יטמא פהו גדול ואל יטמא נזיר מפני שנה מביא קרבן על טומאתו וזה אינו מביא קרבן על טומאתו וחכ"א יטמא נזיר וביא מאה קרבנות ואל יטמא פהו אפי' הדיוט שנה קדושתו מרחם וזה אין קדושתו מרחם זה קדושתו קדושת עולם וזה אין קדושתו קדושת עולם, הפל מודים כ"ג ומרובה בגדים מטמא מרובה בגדים, מרובה בגדים וממונה מטמא ממונה, ממונה ומשוח שעבר מטמא משוח שעבר, משוח שעבר ומשוח מלחמה מטמא משוח מלחמה, משוח מלחמה וכהן הדיוט מטמא פהו הדיוט, פהו הדיוט ולוי מטמא לוי, לווי ישראל מטמא ישראל וממזר מטמא ממזר אם היו שניהן שנים מטמא זריז אם היו שניהם זריזין מטמא איזה מהם שירצה מצאו בין שדה בור לשדה גיר קוברו לשדה בור בין שדה גיר לשדה זרע קוברו בשדה גיר בין שדה זרע לשדה אילן קוברו בשדה זרע בין שדה אילן לשדה פרום קוברו בשדה אילן אם היו שתיהן שוות קוברו בקרובה שבהן אם היו שתיהן קרובות קוברו באיזה מהן שירצה.

אמר ר' עקיבא זו היתה תחלת תשמשי לפני חכמים כו'. בירושלמי התם מה ת"ל פי קבור תקברנו מפאן שאינו נעשה מת מצנה עד שיהא ראשו ורובו.

תני ר' יוסי קמיה דר' יוחנן כשם שאדם מטמא על מת מצנה כהן אדם מטמא על אבר מצנה אמר לו ר' יוחנן ויש פאן מת שיטמא לו ומפרקינן ר' יעקב בר אחא בש"ר זעירא תפתר בחזר כלומר אין נעשה מת מצנה בתחלה אא"כ מצא ראשו ורובו אבל מצא

ראשו וקברו חוזר אפי' על אבר מִמֶנּוּ וְקוֹבְרוּ עִמּוֹ: וּבְאֵבֶל רַבְתִּי תִּנְיָא לְעוֹלָם אֵינּוּ מֵת
מַצְנָה עַד שְׂמִימָצְאוּ רֵאשׁוֹ וְרַבּוּ ר' יְהוּדָה אוֹמֵר הַשְּׂדֵרָה וְהַגְּלוּלָתָה הֵן הֵם רַבּוּ.

כִּי אִם לְשָׂאֵרוֹ אֵין שְׂאֵרוֹ אֵלָא אֲשֶׁתּוֹ שְׂנַאֲמַר שְׂאֵר אַבִּיָּהּ הִיא. הַקְּרוּבָה וְלֹא אַרוּסָה.

אֵלֶיּוֹ וְלֹא הִגְרוּשָׁה. וְאֶמְרִי בְּגַמ' (יְבָמוֹת כ"ט:) תִּנְיָ ר' חֲזִיָּא בַר אֲמִי אֲשֶׁתּוֹ אַרוּסָה לֹא
אוֹנָן וְלֹא מִטְמֵא לָהּ וְכֵן הִיא לֹא אוֹנָנָת וְלֹא מִטְמֵאָה לוֹ.

מֵתָה אֵינְנּוּ יוֹרְשָׁה. מֵת הוּא גוֹבָה פְּתוּבָתָה.

פְּתַב רַש"י ז"ל אֵינָה מִטְמֵאָה לוֹ לֹא מִשּׁוּם פְּהֻנוֹת נִקֵּט לָהּ שְׁלֹא הֵן הִנְהִירוּ פְּהֻנוֹת לִיטְמֵא
לְמֵתִים אֵלָא הֵכִי קֵאֲמַר אֵינָה חֲזִיבָת לְהַתְּעַסֵּק בּוֹ וְלִיטְמֵא לוֹ בֵּין פְּהֻנָת בֵּין יִשְׂרָאֵלִית
אֵע"פ שְׂמִצְנָה לְטֵמֵא לְמֵתִים הָאֲמוּרִין בַּפ' הַזֶּה זֶה אֵינָה חֲזִיבָת דְּלֹא שְׂאֵר הוּא.

אֲבָל הַרְמַב"ם ז"ל פְּתַב הַפְּהֻנוֹת הוּאִיל וְאֵינְן מְוַנְהָרוֹת עַל הַטְּוִמָאָה אֵינְן מְצוּוֹת לְהַטְמֵא
לְקְרוּבִים אֵלָא אִם רְצוּ מִתְּטֵמְאוֹת וְאִם לֹא רְצוּ לֹא יִתְטֵמְאוּ וְלִפִּי זֶה הָא דְתִנְיָא לֹא מִטְמֵאָה
לוֹ לֹא דוֹקָא בְּאַרוּסוֹת אֵלָא שְׂיִיטָיָה נִקֵּט.

אֲבָל לֹא נִתְבָּרַר לִי מֵהֵיכָן יֵצֵא לוֹ לְרַב זֹאת הַסְּבָרָא וְשָׂמָּה הוּא דוֹרֵשׁ בְּזֶה כָּל שְׂיִשְׁנּוּ בְּלֹא
יִטְמֵא יִשְׁנּוּ בְּיִטְמֵא וְהֵנִי נָשִׁי כֵּינּוֹן דְּלִיתְנִיָּהּ בְּלֹא יִטְמֵא לִיתְנִיָּהּ נְמִי בְּמִצְוֹת יִטְמֵא. אִי
נְמִי כִּי כְּתִיב בְּנִי אֶהְרֹן וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֹן אֶכּוּלִי עֲנִינָא כְּתִיב וְאֶפִּילּוּ אֲבָל תִּקְיָה וְבַל תִּשְׁחִית
דְּכְתִיב בְּסוּף הַפְּרָשָׁה כְּדֹאִתְמַר בַּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דָּף ל"ה:) וְאֶפִּילּוּ לְמֵאן דְּאָמַר הֵתָם לֹא
אֶפִּילָא עֲנִינָא כְּתִיב מִשּׁוּם דְּלֹא יִטְמֵא הַפְּסִיק הָעֲנִינָן וְלֹא קָאִי מִשְׁם וְאֵילָּהּ, מוֹדָה דְּלֹא
יִטְמֵא בְּכָלֵל מִיעוּט הוּא בְּנִי אֶהְרֹן וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֹן וְאֶתּוֹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בַּק"ו וְמָה פְּהֻנִים
שְׂרִיבָה בְּהֵן הַפְּתוּב מִצְוֹת יִתְרוֹת בְּנִי אֶהְרֹן וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֹן יִשְׂרָאֵל לֹא כָּל שְׂפָן כְּדֹאִתְמַר
הֵתָם (שָׁם) לְעֲנִינָן הַקְּפַת זָקֵן וְהַדְּבָרִים צְרִיכִין תְּלִמּוּד: מֵת"כ פ' אֶמּוֹר ת"ר לֹא יִטְמֵא בְּעַל
מָה ת"ל לִפִּי שְׂנַאֲמַר לֵאמֹר וְלֵאבִיו וְלֵבְנוֹ וְלֵבְתוֹ וְלֵאחִיו וְלֵאחֻתּוֹ בֵּין כְּשָׂרִים בֵּין פְּסוּלִים
יְכוּל אִף לְאֲשֶׁתּוֹ מִטְמֵא בֵּין כְּשָׂרָה בֵּין פְּסוּלָה ת"ל לֹא יִטְמֵא בְּעַל יֵשׁ בְּעַל מִטְמֵא וְיֵשׁ
בְּעַל שְׂאֵינּוּ מִטְמֵא הָא כִּיצַד מִטְמֵא הוּא לְאֲשֶׁתּוֹ כְּשָׂרָה וְאֵינּוּ מִטְמֵא לְאֲשֶׁתּוֹ פְּסוּלָה.

לֵאמֹר וְלֵאבִיו אֶפִּילּוּ לֵאמֹר שְׂנַתְחַלְלָהּ מִטְמֵא לָהּ. וְלֵבְנוֹ וְלֵבְתוֹ יְכוּל אֶפִּילּוּ נְפָלִים ת"ל
לֵאמֹר וְלֵאבִיו מָה אֲבִיו וְאֵמֹר שְׁל קִינָמָא אִף בְּנוֹ וּבְתוֹ שְׁל קִינָמָא יֵצְאוּ נְפָלִים הַיְלָכָה אֵין
כִּהֵן מִיטְמֵא לְקִטְנִים אֵא"כ שְׂהָה שְׁלִשִׁים יוֹם שְׁלִמִים וּמֵת בְּיוֹם שְׁלִשִׁים וְאֶחָד וְאִם קִים
לִיה בְּהוֹ שְׁפָלוּ לָהֶם חֲדָשִׁים מִטְמֵא לָהֶן אֶפִּילּוּ בְּנִי יוֹמָן.

וְלֵבְנוֹ וְלֵבְתוֹ בֵּין כְּשָׂרִים בֵּין פְּסוּלִים כְּדִתְנֵן (יְבָמוֹת דכ"ב) וּבְנוֹ לְכָל דְּבָר חוּץ מִמִּי שְׂיֵשׁ
לוֹ מִשְׁפָּחָה וּמִנְכָרִית וְאֶמְרִינָן לְמֵאִי הַלְּכָתָא לִירְשׁוֹ וְלִיטְמֵא לוֹ וְכֵן אֶחָיו וְאֶחֻתּוֹ דְּתִנְנָן
(שָׁם) וְאֶחָיו לְכָל דְּבָר חוּץ מִמִּי שְׂיֵשׁ לוֹ מִן כו' (ת"כ שָׁם) וְאֶמְרִינָן לְאֶחָיו וְלֵאחֻתּוֹ יְכוּל
אֶחָיו וְאֶחֻתּוֹ מֵאֵמֹר ת"ל וְלֵבְנוֹ וְלֵבְתוֹ מָה בְּנוֹ וּבְתוֹ שְׂהוּא יוֹרְשָׁן יֵצְאוּ אֶחָיו וְאֶחֻתּוֹ מֵאֵמֹר
שְׂאֵינּוּ יוֹרְשָׁן.

וְלֵאחֻתּוֹ הַבְּתוּלָה פְּרִט לְאֶנוּסָה וּמְפֻנָתָה אוֹ יְכוּל שְׂאֵנִי מוֹצֵא מִנְפֵת עֵץ תְּלִמּוּד לוֹמֵר אֲשֶׁר
לֹא הִיָּתָה לְאִישׁ מִי שְׂהִיָּתָה עַל יְדֵי אִישׁ וְלֹא שְׂהִיָּתָה עַל יְדֵי דְבָר אַחֵר, וְגַרְסִינָן בְּפֶרֶק

הָבָא עַל יְבֻמְתּוֹ (דף ס') ת"ר אַחֲוֹתוֹ אַרְוֹסָה ר"מ ור' יְהוּדָה אוֹמְרִים מְטַמֵּא לָהּ ר' יוֹסִי ור"ש אוֹמְרִים אֵין מְטַמֵּא לָהּ.

אַנוּסָה וּמְפֻתָּה דְּבָרֵי הַפֶּל אֵין מְטַמֵּא לָהּ וּמְנֻפֶת עֵץ אֵין מְטַמֵּא לָהּ דְּבָרֵי ר"ש שְׁהֵיָה ר"ש אוֹמֵר רְאוּיָה לַכ"ג מְטַמֵּא לָהּ וְשְׁאִינָה רְאוּיָה לַכ"ג אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ וּבּוֹגֶרֶת מְטַמֵּא לָהּ דְּבָרֵי הַפֶּל. ור' יוֹסִי מְדַשְׁבְּקֵיהּ לְבַר זוּגִי' מְפָלֵל דְּמוּכַת עֵזְכֵר"מ ס"ל וְשִׁמְעִינָן מִנְיָה דְּמוּכַת עֵץ לר' יוֹסִי וּלר"מ וּלר' יְהוּדָה מְטַמֵּא לָהּ וְנִהְיָה לִיָּהּ ר"ש יְחִיד וְלִית הִילְכְתָּא פְּנִיָּה, וּלְגַבֵּי אַחֲוֹתוֹ אַרְוֹסָה קִי"ל כר' יוֹסִי וּר"ש דְּנִהְיָה לִי ר"י וּר"ש תְּרִי וּר"מ ור' יְהוּדָה תְּרִי וְכִיּוֹן דְּלְגַבֵּי ר' יוֹסִי כָּל חַד מִהֵנִי הִילְכְתָּא פְּנִיָּה ש"מ דְּהִילְכְתָּא כר' יוֹסִי וּר"ש הִלְכְּפוּ אַחֲוֹתוֹ אַרְוֹסָה וְאַחֲוֹתוֹ אַנוּסָה וּמְפֻתָּה אֵין מְטַמֵּא לָהֶן אֲבָל אַחֲוֹתוֹ אַרְוֹסָה שְׁנַתְּגַרְשָׁה וְאַחֲוֹתוֹ בּוֹגֶרֶת אוֹ מְנֻפֶת עֵץ מְטַמֵּא לָהֶן.

וְכֵן הִילְכְתָּא זְבָחִים ד"ק) לָהּ יִטְמֵא מְצָנָה לֹא רְצָה לִיִּטְמֵא מְטַמֵּאִין אוֹתוֹ בַּע"כ וּמַעֲשֵׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שְׁמֵתָה אֲשֶׁתּוֹ בְּעָרֵב הַפֶּסַח וְלֹא רְצָה לִיִּטְמֵא וּדְחַפּוּהוּ חֲכָמִים וְטַמְּאוּהוּ בַּעַל פְּרָחוֹ: ת"כ פ' אֲמֹר לָהּ יִטְמֵא עַל הַנּוֹדָאֵי הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא עַל הַסֶּפֶק הִילְכְּפוּ אֵין כֹּהֵן מְטַמֵּא אֲלָא עַל הַקְּרוּבִים וְדָאֵי אֲבָל סֶפֶק כְּגוֹן שְׁנַתְּעָרֵב וְלָדָה בְּוֹלָד חֲבַרְתָּהּ אוֹ סֶפֶק בֶּן תִּשְׁעֵי לְרֵאשׁוֹן סֶפֶק בֶּן שְׁבַעַה לְאַחֲרוֹן וְהוּא הִדִּין לְשֶׁאֵר כָּל הַסֶּפֶקוֹת כְּגוֹן אֲשֶׁתּוֹ שְׁגַרְשָׁה בְּסֶפֶק גִּירוּשִׁין אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן.

(יְבֻמוֹת ד"ק) וְתַנּוּן נְמִי בְּסֶפֶק בֶּן ט' לְרֵאשׁוֹן אוֹ בֶּן שְׁבַעַה לְאַחֲרוֹן הֵיוּ שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים הוּא אוֹנוֹן עֲלֵיהֶם וְהֵם אוֹנְנִין עֲלָיו הוּא אֵינוֹ מִיִּטְמֵא לָהֶם וְהֵם אֵינָן מְטַמֵּאִין לוֹ. לָהּ יִטְמֵא אֵינוֹ מְטַמֵּא לְאַחֲרִים עֲמָה שְׁלֵא יֹאמֵר הוּאִיל וְנִטְמֵאתִי עַל אֲבָא אֲלֵקֵט עֲצָמוֹת פְּלוּנִי: וְגַרְסִינָן בְּנִזְרֵי (דף מ"ב:) כֹּהֵן שְׁהֵיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מִתּוֹ וּמִת אַחַר וְנִגַּע יְכוֹל יְהֵא חֲזִיב תְּלַמּוּד לּוֹמֵר לְהַחֲלוֹ מִי שְׁאִינוֹ מְחֻלָּל יֵצֵא זֶה שְׁמֻחָלֵל וְעוֹמֵד וְהוֹיִנּוּ בָּהּ מִמְּתַנִּיתִין דְּתַנּוּן הֵיָה מְטַמֵּא לְמֵתִים כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ אֵינוֹ חֲזִיב אֲלָא אַחַת אֲמָרוּ לוֹ אַל תִּטְמֵא אַל תִּטְמֵא וְהוּא מְטַמֵּא חֲזִיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְאַמְאֵי וְהֵא מְנוֹטְמָא וְקָאֵי, וְאָמַר רַב הוֹנָא נִזְרִי שְׁהֵיָה עוֹמֵד בְּבֵה"ק וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מִתּוֹ וּמִת אַחַר וְנִגַּע בּוֹ חֲזִיב וְלֹא אֲמָרִינָן הֵא מוֹטְמָא וְקָאֵי הוּא וּמְפָרְקִינָן לָהּ דְּכִי אֲמָרִינָן הוֹשִׁיטוּ לוֹ מִתּוֹ וּמִת אַחַר וְנִגַּע פְּטוֹר בְּחַבּוּרֵי אֲדָם בְּמֵת אֲבָל פִּירֵשׁ מִמֶּתּוֹ וְנִגַּע בְּמֵת אַחַר חֲזִיב.

וְטַעֲמָא דְּמִלְתָּא מְשׁוּם דְּמוֹסִיף טוֹנְמָאָה עַל עֲצָמוֹ שְׁהָאֲדָם כְּשֶׁהוּא תְּפוּס בְּמֵת הַנּוֹגַע בּוֹ כְּנֹגַע בְּמֵת עֲצָמוֹ וְנַעֲשֵׂה אַב הַטוֹנְמָאָה וְכִשְׁפִּירֵשׁ מִן הַמֵּת הוּא עֲצָמוֹ אַב הַטוֹנְמָאָה וְהַנּוֹגַע בּוֹ רֵאשׁוֹן לְטוֹנְמָאָה, נִמְצָא הַנּוֹגַע בְּמֵת לְאַחַר שְׁפִירֵשׁ מִמֶּתּוֹ מוֹסִיף טוֹנְמָאָה עַל עֲצָמוֹ לְפִיכּוּד הוּא חֲזִיב אֲבָל הַתְּפוּס בְּמֵתוֹ וְנִגַּע בְּמֵת אַחַר כִּיּוֹן שְׁאִינוֹ מוֹסִיף טוֹנְמָאָה עַל טוֹנְמָאָתוֹ פְּטוֹר דְּכִתִּיב לְהַחֲלוֹ יֵצֵא זֶה שְׁמֻחָלֵל וְעוֹמֵד, וְלֹא תִימָא פְּטוֹר דְּקִאֲמָרִינָן אֲבָל אֲסוּר הוּא אֲלָא מוֹתֵר לְכַתְּחִלָּה דְּתַנְיָא בְּאֲבָל (פ"ד) הֵיָה עוֹמֵד וְקוֹבֵר אֶת מִתּוֹ עַד שְׁהוּא בְּתוּף הַקְּבָר מְקַבֵּל מְאַחֲרִים וְקוֹבֵר פִּירֵשׁ ה"ז לֹא יִטְמֵא.

נְטֵמָא בּוֹ בְּיוֹם ר' טַרְפוֹן מְחֲזִיב וּר"ע פּוֹטֵר נְטֵמָא לְאַחַר אוֹתוֹ הַיּוֹם הַפֶּל מוֹדִים שְׁהוּא חֲזִיב מִפְּנֵי שְׁהוּא סוֹתֵר יוֹם אַחַד, פ"י לר"ע לְעוֹלָם לֹא קָרִינָא בִּיָּה לְהַחֲלוֹ אַא"כ מוֹסִיף מִי טוֹנְמָאָה עַל עֲצָמוֹ א"נ ס"ל טוֹנְמָאָה בְּחַבּוּרִין לָאו דְּאוּרִינָן וְהִילְכְתָּא כר"ט דְּקִי"ל סְתָם בְּמִתְנֵי וּמְחַלּוֹקֵת בְּבִרְיָי' הִלְכָה כְּסָתָם וְתַנּוּן אֲמָרוּ לוֹ אַל תִּטְמֵא אַל תִּטְמֵא וְהוּא מְטַמֵּא

חייב על כל אחת ואחת ואע"ג דמיטמא וקאי ועוד דרב הווא דהוא אמורא קאי פותיה ועוד דסוגיין פ' ידיעות הטומאה (שבועות י"ז) בענין נזיר בקבר כר"ט אתיא הילכף הלכה כר"ט ובודאי דלענין איסור אפי' ר"ע מודה כדקתני רישא פירש ה"ז לא יטמא ולא פליג ר"ע ותנו עלה התם באבל (פ"ד) פהו שנטמא לקרובים אל יטמא לאחרים אפי' בו ביום במה דברים אמורים בזמן שיש שם פדי מטה וקובריה אבל אין שם פדי מטה וקובריה ה"ז יטמא וטמא ובא פדי מטה וקובריה ה"ז פורש למקום טהרה, היו שם שני דרכים אחת קרובה וטמאה ואחת רחוקה וטהורה אם היו העם הולכין ברחוקה הולך לו עמהם ואם לא ילך בקרובה מפני כבוד העם שמעינו מינה דלא פליג ר"ע ברישא דאל יטמא לאחרים אפי' בו ביום דמיפטר הוא דפטר ממלקות אבל איסורא דרבנן איכא משום דכל שלא בחבורין מוסיף טומאה הוא ועוד מצאתי במסכת נזיר בפרק ג' (ירושלמי) שהבבביתא הזו שנויה שם בחילוף, יצא ונכנס ר"ט פוטר ור"ע מחייב, א"ל ר"ט וכי מה הוסיף זה חילול על חילולו א"ל ר"ע בשעה שהיה שם טמא וטמאתו שבעה פירש טמא וטמאת ערב יצא ונכנס טמא וטמאת שבעה, א"ל ר"ט עקיבא כל הפורש מקו פפורש מן החיים.

נהרי לפי"ז הלשון כל שפן שהדבר פשוט שהלכה כדברי המחייב. ושמעינו מהני שאין פהנים נכנסין לבה"ק לקבור מת מצנה שלהם שאפי' היה תפוס בהן בפניסה ובחבורין מותר להטמא לאחרים כשהוא פירש מהן לאחר קבורה נמצא מטמא לאחרים ואסור.

לפיכך משפחות של פהונה עושין שכונת קבורה שלהם בסוף בה"ק וכל שמת לו מת קובר בסוף השכונה כדי שלא יכנס לבה"ק ולא יטמא בקברות אחרים וכן כתב הרמב"ם ז"ל. אבל ר"ת ז"ל היה אומר שהלכה כר"ע בנטמא בו ביום שהוא פטור ומתיר פניסת פהנים בבית הקברות שאפילו היה ר"ע אוסר וטמאתו בו ביום הוא מדבריהם וגדול כבוד מתו שדוחה ל"ת של דבריהם.

ומייתי לה ממה ששינונו בפרק דם הנדה (דנ"ז) בכותיים נאמנים לומר קברנו שם את הנפלים או לא קברנו והוינו בהו והא לית להו לפני עור לא תתן מכשול אמר ר' יוחנן ככהן שלהם עומד שם, ודלמא פהו טמא הוא, דנקיט תרומה בידיה, ודלמא תרומה טמאה היא, דקא אכיל מינה, אלמא שרי לכהן טמא לעמוד במקום הקבר.

ואני תמה ע"ז הראיה מה לנו ללמוד הלכה מן הפותיה הזו אם הם סבורים כר"ע אנו נפסוק הלכה פמותו ושמה פה היו דורשין להחלו בכל פהו טמא ואפילו נטמא למחר ולית להו מדרש לה יטמא אינו מיטמא לאחרים עמה ומשום הכי מקשינו ודלמא פהו טמא הוא ותוספת טומאה לית להו לדידהו.

אבל הסוגיות שהזכרנו פולן כדברי ר"ט והלכה פמותו והא דקתני התם באבל היו שם שני דרכים כו' והוינו בה בגמ' בפ' מי שמתו (ברכות י"ט): עלה דההיא דאמר רב המוצא פלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק דכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ומתריצין עלה תרגמא ר' אבא בבית הפרס דרבנן פלומר דכבוד הבבבית דוחה ל"ת של דבריהם ואינו דוחה ל"ת של תורה ואיכא לעיוני בההיא שמעמא דהדרין התם ואקשינו ת"ש ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול אף למת מצנה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו

מטמא אַבל מטמא הוא למת מצוה ומפּרְקִינּוּ שְׁאֵנִי הֵתֵם דְּכִתִּיב וּלְאַחֲוֹתוֹ וְאֶקְשִׁינּוּ וְנִגְמֹר מִיָּנֶה, שֶׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה שְׁאֵנִי, הַדִּין הוּא גִמְרָא דְכִתִּיבִי בְּנִסְחֵי וְאִיפָּא נִסְחֵי עֲתִיקֵי דְגֵרְסֵי וּמוֹסְפֵי וְכִי תִימָא גִילְף מַזְזִיר מַה לְנַזִּיר שְׁפֹן יִשְׁנֹו בְּשִׂאלָה וּכ"ת גִּילְף מִפְהֵן מַה לְכַהֵן שְׁפֹן לָאו שְׁאֵינֹו שְׁנֵה בְּפֹל וּרְבִינֹו הָאֵי גְאוֹן כֹּה כְּתֹב בְּפִירוּשֵׁיו.

וְהִשְׁתָּא מִשְׁמַע לְפּוּם הֵנִי גְוִסְחֵי דְכָל לְאוֹי טְוִמָּאָה נְדַחִין מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת דְּכוּלְהוּ לְאוֹנִין שְׁאֵינִין שְׁוִין בְּכָל הֵן וְאִידְחֵי לָהּ פְּוִלֵי סְוִגְיָא דְלַעִיל דְבָא בְּטְמָאָה בְּאִין עֵמוּ בְּטְמָאָה אִפִּי' בְּטְוִמָּאָה דְאוֹרְיִיתָא וּמְדַלְגִין עַל גְּבֵי אַרְוֹנוֹת שְׁל מַתִּים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אִפִּי' בְּשִׂאִין בְּהֵם פּוֹתַח טְפַח וְדָאֵי דְהִיא טְוִמָּאָה דְאוֹרְיִיתָא וְזוּ קְוִלָּא קָשָׁה מְאֹד, בְּרַם גְּרָאִין דְּבָרֵי רַש"י שְׁכַתְּב וּמְטְוִמָּאָה גּוּפָה שְׁהוֹתְרָה לְכַהֵן וּלְנַזִּיר לְיִטְמָא לְמַת מְצוּה דְלָאו שֶׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה הוּא הֵינֵנו טְעָמָא דְלָא גְמָרֵי דְהֵתֵם לָאו כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת הוּא דּוֹחָה אֶת ל"ת דְּמַעֲיָקְרָא כְּשִׁנְכַתְּב לָא תַעֲשֶׂה דְטְוִמָּאָה לָא עַל מַת מְצוּה נְכַתְּב כְּשֵׁם שְׁלָא נְכַתְּב עַל הַקְּרוּבִים בְּכַהֵן הַדְּיוֹט אַבְל הַשְּׁבַת אַבְדָּה וּפְסַח לְכָל יִשְׂרָאֵל נְאָמְרוּ וְאַצֵּל כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת נְתַנּוּ לְדַחֲוֹת עַד כְּאֵן דְּבָרֵיו ז"ל.

לְפִי פִירוּשׁוֹ דְלָאו דְכַהֵן כִּינּוּן דְלִיתְהֵי אֵלָא לָאו דְלָא יִטְמָא וּמִפִּיק מִיָּנֶה מַת מְצוּה הָא לִיתְהֵי לְלָאו אֵלָא בְּשִׂאֵר קְרוּבֵי מַתִּים לָא יִטְמָא אֵלָא לְמַת מְצוּה אוּ לְקְרוּבִים וְכַה"ג לָאו דִּיחֻוֵי הוּא דְחַד שְׁמָא הוּא וְלָא מִיָּקִיִּים הָאֵי אֵלָא בְּדַעְבֵּר עַל הָאֵי אִין קְבוּרַת מַת מְצוּה בְּלֵא טְוִמָּאָה לְעוֹלָם אֵלָא עֲשֶׂה דְפְסַח אִי נְמִי סְדִין בְּצִיצִית כִּינּוּן דְעֲשֶׂה דְפְסַח וְלָאו דְכַלְאִים מְשִׂאֵר מְצוֹת הוּא כִּי אֶתִי עֲשֶׂה דְמַת מְצוּה אוּ דְצִיצִית וְדַחֲוֵי לְהוּ כִּי הָאֵי גְוִנָּא מִיָּקְרֵי דִיחֻוֵי דְהָא אִינְהוּ גּוּפִיה מְצִי לְמִיעֵבַד מְצוּה דְפְסַח וְצִיצִית כִּי לָא עֵבֵר עֲלֵינְהוּ בְּלָאו אִי נְמִי בְּעֲשֶׂה מְצוּה הוּא דְדַחֲוֵי לְהוּ, וְדַמְיָא הָא מִיָּלְתָּא לְהֵיָא מִיָּלְתָּא דְמַס' יְבָמוֹת (ד"ז) דְאֶמְרֵי' הֵתֵם שְׂאִין עֲשֶׂה דּוֹחָה ל"ת שְׁיֵשׁ בּוֹ פֶּרֶת וַיְבַמָּה הָאִסּוּרָה עֲלֵיו אִיסּוּר עֲרוּנָה אִינְהוּ עוֹלָה כְּלוּם וְהִיא גּוּפָה מְצוֹת יְבוּם ל"ת שְׁל פֶּרֶת הוּא דְאֶשֶׁת אַח פֶּרֶת יֵשׁ בָּהּ.

אֵלָא עֲשֶׂה דִיבְמָה לְגַבֵּי לָאו דְאֶשֶׁת אַח לָא מִיָּקְרֵי דִיחֻוֵי דְהָא לִיתְהֵי' אֵלָא בְּהַכִּי וְעֲרוּנָת אֶשֶׁת אַחִיָּה לָא תְגַלֶּה אֵלָא בְּמָקוֹם שְׂאִין בְּנִים לִיְבוּם וְלִיתְהֵי' לְכַרַת וְלָא לְלָאו בְּהַכִּי דְהָא לָא מְצִי לִיָּבָם אֵלָא בְּהַכִּי.

וְה"ג גְּבֵי שְׁבַת אֶשְׁכַּחַן עֲבוּדָה דְדַחֲוֵי שְׁבַת וְלָא גְמָרִינִן מֵהֵתֵם דְאֶתִי עֲשֶׂה וְדַחֲוֵי ל"ת שְׁיֵשׁ בּוֹ פֶּרֶת מְשׁוּם דְדַבָּר שְׁהֵיָה בְּכַלְל וְיִצָּא מִן הַכַּלְל הוּא וְלִיתְהֵי' לְלָאו בְּהָאֵי וְהַכִּי נְמִי לְעַנְיִן כ"ג וְנַזִּיר לִיכָּא לְמִיָּגְמֵר מְנִיָּה דְכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת לִידְחֵי ל"ת דְכַלְאִים וְשִׂאֵר מְצוֹת, וְא"ת ל"ת דְטְוִמָּאָה מִיָּהֵת לִידְחֵי כְּגוֹן בָּא בְּטְמָאָה בְּאִין עֵמוּ בְּטְמָאָה אִפִּי' בְּטְוִמָּאָה דְאוֹרְיִיתָא דְהֵכָא וְהֵכָא כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת הוּא כִּינּוּן דְלִיכָּא לְמִיָּגְמֵר שְׂאֵר לְאוֹנִין מְנִיָּה דִין מְנוּחָד הוּא בְּמַת מְצוּה דְוָמְיָא דְקְרוּבִים וְלָא יְלַפִּינּוּ מְנִיָּה אֵלָא בְּדִלָּא אֶפְשֵׁר אֵלָא בִּיָּה בְּכַהֵן הַתִּיר הַפְּתוּב מַת שְׂאִין לוֹ קְרוּבִים, וְעַכְשָׁיו עֲמָדָה הַסְוִגְיָא שְׂאִין כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוֹחָה ל"ת שְׁל תּוֹרָה אַבְל שְׁל דְבְרִיָּהֶם דּוֹחָה הוּא כְּמִשְׁמָעָה וְכַהֲצַעְתָּהּ וְכַבֵּר הָיוּ מִתִּירִין כְּנִיסַת פְּהֵגִים לְבַה"ק מִפְּנֵי שְׂאֶמְרוּ שֵׁם בַּפ' מִי שְׁמָתוֹ (י"ט): מְדַלְגִין הֵינֵנו ע"ג אַרְוֹנוֹת שְׁל מַתִּים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל מְשׁוּם דְרֹב אַרְוֹנוֹת יֵשׁ בְּהֵן פּוֹתַח טְפַח וּמִיעוּט אִין בְּהֵם וְגִזְרוּ עַל שְׁיֵשׁ בְּהֵן אִטּוּ אִין בְּהֵן וּמְשׁוּם כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת לָא גִזְרוּ רַבְּנָן, וְזֵה הַטְעַם מִתִּיר לְהֵם כְּנִיסַת פְּהֵגִים לְבַה"ק לְכַבּוֹד מַת מְצוּה שְׁלָהֶם דְאִיסּוּר שְׁל דְבְרִיָּהֶם הוּא וְנִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת וְלָזוּ הַדְּעַת

אף פהגים אחרים יכנסו עמו פענין שאמרו בא בטמאה באין עמו בטמאה בבית הפרס דרבנן משום כבודו וזה הקיטר אפשר היה לפי מה שהיו רבותינו נוהגין בדברי קבורה שהיו עושין ארונות שיש בהן פותח טפח ויש ביציאתן פותח טפח ולא היתה טומאה בוקעת ועולה אבל עכשיו לפי המנהג שנוהגין דורות הללו לעשות קברים סתומים אפי' יש בהן פותח טפח טומאה בוקעת מהן ועולה, ומשניות מפורשות הן דתנן במס' אהללות (פ"ג מ"ז) ביב שהוא קמור תחת הבית יש בו פותח טפח ויש ביציאתו פותח טפח, טומאה בתוכו הבית טהור טומאה בבית מה שבתוכו טהור שדרה הטומאה לצאת ואין דרפה ליכנס, אין בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא טומאה בבית מה שבתוכו טמא, ופי' ביב שהוא קמור שראשו אחד פנוס לתוך הבית ויש בביב פותח טפח וביציאתו כלומר בפתח שלו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טהור אבל יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו אפילו אינה פגוד הבית אלא בראשו האחר שהוא חוץ לבית טמא לפי שהטומאה מתפשטת בכל הבית הואיל ואין בו פותח טפח והיא בוקעת ועולה ואם אין בו פותח טפח וטומאה בתוכו אינה בוקעת ועולה אלא פגוד הטומאה לפיכך אם היה הטומאה חוץ לבית בראש הביב היצא הבית טהור.

וכן שנינו (שם פ"ז משנה א') נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדים טהור מפני שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, אם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח הנוגע בה מכל מקום טמא מפני שהיא כקבר סתום וטומאה דאורייתא היא דתניא בספרי כל הבא אל האוהל דרה פתחו הוא מטמא ואינו מטמא כל סביביו כשהוא פתוח ומכאן אתה דן לקבר כו' ותניא נמי ה"תם או בקבר זה קבר סתום או אינו אלא פתוח אמרת ק"ו ומה אוהל שמקבל טומאה אינו מטמא כל סביביו כשהוא פתוח כו' שמע מינה דקבר סתום מטמא כל סביביו ומטמא באהלו, וכן אמרו (בגמ' ב"ב די"ב) בבית סתום פורץ פצימיו מטמא כל סביביו.

ועכשיו נתברר מה שהזכרנו על הפהגים שלא לכנס לבית הקברות לקבורת מתים שלהם וכן הלכה: ותניא לה יטמא אינו מטמא על אברים שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו אבל מטמא על עצם כשעורה מאביו כך כתוב בהלכות רבינו ז"ל ולא מיחזוןרא שמעתי, דגרסינן בגזירות (דמ"ג): אמר רב חסדא אמר רב נקטע ראשו של אביו אינו מטמא דאמר קרא לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר פירוש ואעפ"י שמצא ראשו דכיון שאינו כברייתו אינו מטמא לו וכש"כ חסר ממש אמר לי' רב המנונא אלא מעתה קא אזיל בפקתא דערבות ופסקוה גנבי לרישא דאבונה הכי נמי דלא ליטמי לי' א"ל מת מצונה קא אמרת השתא י"ל באחרוני מחייב באבונה לא כש"כ כו' ומקשינן עליה דרב מהא מתניתא לה יטמא לה הוא מטמא ואינו מטמא על אברי' לפי שאין אדם מטמא על אבר מן החי של אביו אבל מטמא על עצם כשעורה מן המת של אביו קשיא לרב ומסקנא רב דאמר פי האי תנא דתניא מעשה שמת אביו ש"ר צדוק בגיגזוק ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וארבעה זקנים ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר וקיימא לן מעשה רב ועוד דרבים נינהו ולא דחינו ברייתא דרבים מפני מתניתא דייחיד דלא מפרש בה מאן קתני לה דלמא ר' יהודה היא דפליג ה"תם בחזר ועוד כיון דלא אשכחן אמורא דפליג עלי' דרב חסדא אמר רב קיי"ל הלכה כבתראי ואע"ג דתני רב פהנא בר' אליעזר בן יעקב לה יטמא לה מטמא

ואינו מטמא לאברי' פרט לכזית מן המת וכזית של מלא תרנוד רקב אבל מטמא הוא לשדרה ולגולגולת ולרוב בנינו ולרוב מנינו וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי ואפי' יחיד במקום רבים כדמוכח ביבמות בפרק הבע"י (ד"ס) אפ"ה לא דחינו מימרא מפורשת דרב חסדא אמר רב מקללא דמשנת ראב"י קב ונקי דהא רב גופיה אית לי משנת ראב"י קב ונקי כדמוכח התם במס' יבמות (שם) והכא לא סבר לי פנותי אלמא לא מסתבר טעמי' אי נמי הו' מתניתא דראב"י רב פהנא הוא דתני לה ולא מתניא בסתמא בגמ' ורב לא תני לה דכל מתניתא דלא מתניא בי רבי חייא ור' הושעיא לא מותבינו מניה בבי מדרשא הילקף לא עדיפי למידחי מעשה דרבים ומימרא דרב חסדא ורב דקי"ל בכל מקום הלכה כאמוראי וכש"כ דאיסורא דאורייתא הוא וספק איסורא לחומרא וכן דעת הרמב"ם ו"ל וכו' הלכה.

אלא מיהו מסתברא דנחתכה ידו של אביו מחיים בנו מטמא לו שלא אמרו אלא פשחור לאחר מיתה או שחסר בשעת מיתה כגון נחתה ראשו דאינו עכשיו כמו שהיה בחיים ולא קרינא בי לאביו אבל נחתכה ידו או רגלו בחיים ולאחר זמן מת אביו כיון שהיא לאחר מיתה בשלמות שהיה בו מחיים לאחר מיתה קרינא בי לאביו והדבר צריך הברע.

ולענן מת מצוה אפילו נחתה ראשו אפי' חסר כל שמצא ראשו ורובו מטמא לו והוא הדין בשדרה וגולגולת ורוב בנינו ורוב מנינו של מת דגוף חסר חשיבי לענן טומאה אבל אברים לא כדכתבינו לעיל בעמיו בזמן שהן עושין כמעשה עמיו ולא בזמן שפירשו מדרכי צבור: באבל תניא (פרק ד') עד מתי מטמא להן ר"מ אומר כל אותו היום ר' שמעון אומר שלשה ימים רבי יהודה אומר משום ר' טרפון עד שיסתום הגולל, מעשה שמת ר' שמעון בן יהוצדק בלוד ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל ובאו ושאלו את ר"ט ונחכמים ואמרו אל יטמא אלא יפתחו לו הקבר ויראה והלכה כר"י שאמר משום ר"ט, ושמעיו מניח טעמא דנסתם הגולל הא כל זמן שלא נסתם הקבר מטמא ונוגע במת שלו בין לצורף בין שלא לצורף כמה שירצה: שער האבל ענין קרובים המתאבלים.

ת"ר (מ"ק ד"כ) כל האמור בפרשת פהנים שפכה מטמא להם אבל מתאבל עליהם ואלו הן אשתו אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו הוסיפו עליהן אחיו מאמו ואחותו בתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו.

כשם שהוא מתאבל על אשתו כה אשתו מתאבלת עליו ואשתו שאמרו כשרה ולא פסולה, ואשתו ארוסה נמי אינו מטמא לה כדאמרן הילקף אינו מתאבל עליה אבל שאר כל הקרובים אפי' פסולין כדתנן (יבמות די"ט) ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ותנן נמי ואחיו לכל דבר וכו'.

(מ"ק ד"כ:) וכשם שמתאבל עליהם כה מתאבל על שניים שלהם דברי ר' עקיבא. ר' שמעון אומר אינו מתאבל אלא על אבי אביו ועל בן בנו וחכ"א כל שמתאבל עליו מתאבל עמו מאי עמו בפית אבל שלא בפניו אין מתאבל על שני שלו, כי הא דא"ל רב לר' חייא בר'ה וכן אמר רב הונא לרבה בר'ה באפה נהוג אבילותא דלאו באפה לא תנהוג אבילותא פ' בפני אשתה נהוג אבלות על חמיה שלא בפניה לא תנהוג אבלות.

וניש מן הראשונים שאמרו שאלו האמורין בפרשה פהו מטמא להם אבלות שנוהג עליהם ביום ראשון מן התורה הוא פדבעינו למימר קמן אבל אלו שהוסיפו עליהם אין אבלותם אלא מדברי סופרים לפיכך אחים מן האם ואחות נשואה אפי' מן האב וכן אחות ארוסה ואנוסה ומפנתה שאלו פולן אין פהו מטמא להן והן תוספת חכמים בכלל אחותו נשואה פלן אבלות שלהן מדברי סופרים וכן השגיים בפני הקרובים ודאי מד"ס הוא לפיכך אין אבלותן של אלו פלן דוחה י"ט שני ועוד אנו עתידין לברר זה הענין לפנינו בשער הזה, בר חמוה דמר עוקבא שקיב סבר למיתב עליה שבועה ושלשים על רב הונא לגביה א"ל צורניתא קא בעית למיכל לא אמר לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד דתניא מי שמת חמיו וחמותו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבלות, וכן היא שמת חמיה או חמותה אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת.

אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבלות, ותניא אידה אעפ"י שאמרו אין אדם רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת באמת אמרו מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ומרחצת לו פניו ורגליו, קשיין אהדדי אלא ש"מ פאן בחמיו ובחמותו פאן בשאר קרובים ש"מ.

תנ"ה לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד, איכא מאן דאמר וכן לא אמרו לכבוד בעלה אלא חמיה וחמותה בלבד דהא ברייתא רישא קתני חמיו וחמותו וסיפא קתני וכן היא שמת חמיה וחמותה וכיון דאוקמא רישא דוקא קתני חמיו וחמותו לאפוקי שאר קרובים דידיה סיפא נמי דוקא היא למעוטי שאר קרובים דידיה שאינה נוהגת עמו אבלות אלא על חמיה ועל חמותה.

ואיכא מ"ד פיון דברייתא תניא לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו ולא קתני ולא אמרו לכבוד בעלה אלא חמיה וחמותה ש"מ לכבוד בעלה נוהגת עמו אבלות, וברייתא דקתני חמיה או חמותה אידי דתנא רישא חמיו קתני סיפא חמיה ובגמרא לא דייקינו פלום מינה משום דקתני חמיו וחמותו לומר דוקא בחמיו לחוד דאיכא למימר חד מנייהו נקט אלא מדאשפחון ברייתא אחריתי דקתני מוזגת לו את הכוס וכו' דייקינו מינה הילכך לגבי אשה בקרובי בעלה דלא משתמיט תנא למיתני אינה מתאבלת עמו אלא על חמיה וחמותה ש"מ על פל הקרובים שלו היא מתאבלת עמו דלא גרעה בכבוד בעלה מפל הקרובים שמתאבלין על שניים שלהן.

ובאבל (פרק י"א) תניא האשה שמת חמיה או אחד מקרובי בעלה לא תכחול ולא תתקשט אלא נוהגת עמו פדרך שהוא נוהג וכן הוא שמת חמיו או אחד מקרובי אשתו אינו כופה להתקשט אלא נוהג עמה פדרך שהיא נוהגת וזו החיצונה משוכשת היא ואין למדין הימנה אלא שיש לומר רישא דוקא קתני דבכל קרובי בעלה נוהגת עמו אבלות סיפא כי קתני קרובי אשתו לומר דבכל קרובים שלה אינה כופה וכי קתני נוהג עמה פדרך שהיא נוהגת אמת חמיו בלבד ולצדדין היא שנויה ותהא זאת הברייתא סיוע לדעת המחמירין באבלות אשה על קרובים שלו.

ושוב מצאתי בירושלמי הרי שמת חמיו או חמותו אינו כופה לא לכחול ולא לפקנס אלא נוהג עמה פדרך שהיא נוהגת. וכן היא שמת חמיה או חמותה או אחד מקרובי בעלה

אינה לא כוחלת ולא פוקסת אלא נוהגת עמו כדרך שהיא נוהגת ושמואל אמר לא שנו אלא חמיו ונחמותו היא בשאר כל הקרובים לא, ועכשיו אם נסמך על הגמרא הזו שלא יהא בה טעות סופרים נתבררה ספקתנו שהיא מתאבלת עמו על כל קרובי בעלה אעפ"י שהיא אינו נוהג עמה אלא על חמיו ונחמותו והרמב"ם ז"ל כתב אבל שאר קרובים כגון שמת אחי אשתו או בנה והאשה שמת אחי בעלה או בנו אין מתאבלין זה על זה.

וכן יראה לי שאם מתה אשת קרובו או בעל קרובתו כגון שמתה אשת בנו או בעל בתו אינו חייב להתאבל עליהם וכן כל פיוצא בזה סבור הרב ז"ל שלא אמרו בקרובי קדושין אלא חמיו בלבד, וזה נכון הוא חוץ מקרובי בעל לאשתו כפי הסברא האחרונה שכתבנו לפי שהחמירו בכבוד הבעל יותר משאר קרובים, ונמצאת למד לפי סברא זו שכל שהבעל מתאבל עליו אשתו נוהגת עמו אבל הוא אינו נוהג עמה אלא על חמיו ועל חמותו וכן אין אדם נוהג אבלות עם הקרובים אלא על שניים של שאר כגון בנו שמתאבל על בן ובת שלו אבל שניים של קדושין כגון בנו שמתאבל על אשתו ובתו שמתאבלת על בעלה וכן פיוצא בהן אינו נוהג עמהן אבלות כלל.

ומקצת חכמי הצרפתים כתבו שלא אמרו בשניים אלא בקרובים להן אבל אחיו מאביו שמתאבל על אחיו מאמו כיון שאינו קרוב לו כלל אינו נוהג בו כלום ומדאמרין סבר למיתב עליה שבעה ושלשים ואמרין צורניתא בעית למיכל ש"מ דלשניים שלהם נוהג אבלות גמורה בחליצת מנעל וסנדל ועטיפת הראש ורבים מתעסקין עמו בהבראה ושאר דיני אבלות וכן נוהג שלשים בגיהוץ ותספורת, ולא כמו שנהגו עכשיו כשהוא נכנס לבית חולץ כשהוא יוצא לשוק נועל ואבל אין ניכר בו שיוצא לשוק כשאר כל אדם אלא נוהג אבלות גמורה וכן אין מסתפר בבית אחר ואינו מנהיג ואע"פ שאמרו עמו בבית כיון שהיא נראה עמו בבית נוהג אבלות גמורה לא התירו אלא כגון דברים שביצוינעא בתוך ביתו שאינו נוהג לעצמו וכן בעיר אחרת אין נוהג כלל היא בפני אבל נוהג כמוהו בכל דבר, ועוד מקילין מקצת החכמים ואומרים שאם רצה אבל למחול לקרובו אינו צריך להיות נוהג עמו כלום דמשום כבוד אבל אמרו נוהג עמו ומפני דרכי שלום שיצטרף בצער שלו וכדקתני בברייתא לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו ונחמותו אלמא משום כבוד הוא ואם רצה ומחל שלא ינהוג עמו אין בזה משום כבוד ודרכי שלום.

וכן נהגו להקל: תינוק כל שלשים יום אינו מתאבל עליו בין גמרו סימניו שצרו וצפרניו שלמין בין לא גמרו דתניא (שבת דף קל"ו) רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל הא לא ששהה ספיקא הני ואם קים ליה בגויה שפלו לו חדשיו כגון שבעל ופירש ונולד לתשעה חודשים בין שלמין בין מקוטעין מתאבל עליו בן יומו, מת לאחר שלשים כגון לשלשים ואחד אפי' נולד לשמונה חודשים הרי זה כחתן שלם דקיי"ל פרשב"ג כל ששהה שלשים יום אינו נפל והא דאמיליד בשמונה אמרינן האי בר שבעה הוא אשתהווי הוא דאשתהי.

והכי איתא בפרק הערל (יבמות דף פ'): והרמב"ם ז"ל כתב בן שמונה שמת אפי' לאחר שלשים הרי זה כגנף ואינו כלום: ומתאבל אדם על רבו שלמדו חכמה בחליצת מנעל ושאר דיני אבלות דאמרין (מ"ק דכ"ה:) כי נח נפשיה דר' יוחנן יתיב רבי אמי עליה שבעה ושלשים א"ר אבא בריה דר"ח בר אבא ר' אמי דעבד לגרמיה הוא דעבד דא"ר

אבא בריה דר"ח בר אבא אמר ר"י אפ"י רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד, ואתמר בירושלמי בפירק הנה קורא פד דמף רבי תניא בר אדא דהוא בר אבתיה דבר קפרא קבל ר"ש בן לקיש עלוניה תנחומין דנהה רביה נימא תלמידא דבר נשא חביב עליה כברייה וכ"ש שמקבל תנחומין תלמיד על רבו, וכן נראה מסוגיית ירושלמי שבפירק מי שמתו שמי שרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין כמי שמתו מוטל לפניו, ונשיא אע"פ שמטמאין לו הפל אין מתאבלין עליו, לענין טומאה עשו אותו כמת מצוה אבל אבלות לא למדנו בו כלל, וכן פתב הראב"ד וצ"ע: ענין התחלת האבלות מועד קטן (ד"כ) יתיב ר"ח בר אבא ור' אמי ור' יצחק בן אלעזר אקילעא דר' יצחק נפקא ונפקא מילתא מבינייהו מנין לאבלות שהיא שבועה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבועה אף אבלות שבועה.

ואימא עצרת דחד יומא הוא ואיקרי חג שהוא מבעיא ליה לכדריש לקיש דאמר ר"ש בן לקיש משום ר' יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד שנאמר והפכתי חגיכם לאבל ואשכחן עצרת דאיקרי חג דחד יומא הוא, פירוש דאבלות דכולהו חגים אקשי רחמנא יש מהם ז ויש מהן יום אחד אלמא אבלות נמי פעמים שבועה פעמים יום אחד הא כיצד שמועה קרובה שבועה שמועה רחוקה יום אחד ובירושלמי סמכינן לה דכתיב ויעש לאביו אבל שבועת ימים, ובפ"ק דכתובות בירושלמי משה תיקן להם לישראל שבועת ימי המשטה ושבועת ימי אבלות, שמועה רחוקה פדבעינו לברורי קמו, ומנין לגזירת שלשים דכתיב ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא מיחייבי ואין פרע פחות משלשים פדאשכחן בגזיר דכתיב גדל פרע שער ראשו ואין גזירות פחות משלשים יום וכן בתכפוסת דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר לה לבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת ואין בגדי אבל של ימים רבים פחות משלשים: מאימתי התחלת אבלות משיתם הגולל דת"ר (מ"ק דכ"ז) מאימתי כופין את המטות משיצאו מפתח הבית דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר משיתם הגולל ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן כיון שיצאו מהפתח אמר להם רבי יהושע כפו מטותיכם א"ל כבר כפינו על פי זקן והלכה כר"י.

פירש"י ז"ל גולל פסוי הארון של מת, וחכמי הצרפתים ז"ל השיבו עליו ממה שאמרו בסנפא ובבעירובין (ד"ט:): כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסנפא ולא גולל לקבר נראה שהגולל סתימת קבר הוא ולא סתימת ארון, ועוד השיבו ממה שאמרו בשחיטת חולין (ע"ב) וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק וכסוי ארון אינו בגייעה ע"פ השדה אלא טמון בפוכין הוא, ועוד האריכו להשיבעל הפירוש הזה בדקדוקי שמועות שאין זה מקומן, והם אמרו שפירוש גולל הוא אבן גדולה שנותנין על הקבר לסתמו ולא לעשות נפש לקבר אלא לסתימה מלשון וגללו את האבן וכ' רב נתן בעל הערוך ז"ל וכן ראיתי בפירוש רבינו חננאל ז"ל במסכת חולין, גולל פסוי הקבר, דופק אבנים מכאן ומכאן כמו כותלים והמת נתון באמצע והגולל עליהם וכו'.

והראב"ד ז"ל פירש פן שהיא היתה האבן הגדולה שע"פ הקבר או הנסר שקובעין לו בתוכו ולא סתימת הארון שעמו בבית והביא לו ראיה ממה שאמרו בירושלמי הרי

שְׂמוּלֵיכִין אוֹתוֹ מִמְקוֹם לְמִקְוֹם כְּגוֹן אֵלֶיךָ דְקָסְרִין דְקָבְרִין בְּבֵית שְׁאֵן אֵית תַּנְי תַּנְי אֱלוֹ שְׁפָאן מוֹנִין מְשִׁיבָא הַמַּת וְאֱלוֹ שְׁשָׁם מוֹנִין מְשִׁיבָתָם הַגּוֹלָל.

ר' סִימּוֹן בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הִפְלִי הוֹלֵךְ אַחַר גְּדוּל מְשִׁפְחָה מֵהוּ אַחַר גְּדוּל מְשִׁפְחָה ר' יַעֲקֹב בְּשֵׁם ר' יוֹסִי לְחוּמְרִין מֵהוּ לְחוּמְרִין שְׁשָׁם הָיָה גְּדוּל מְשִׁפְחָה כְּאֵן אֱלוֹ וְאֱלוֹ מוֹנִין מְשִׁיבָא הַמַּת וְאֵם הָיָה גְּדוּל מְשִׁפְחָה שְׁשָׁם אֱלוֹ וְאֱלוֹ מוֹנִין מְשִׁיבָתָם הַגּוֹלָל וְאֵם אֵין שְׁשָׁם גְּדוּל מְשִׁפְחָה אֱלוֹ שְׁמִפְאֵן מוֹנִין מְשִׁיבָא הַמַּת וְאֱלוֹ שְׁשָׁם מוֹנִין מְשִׁיבָתָם הַגּוֹלָל ע"כ בִּירוּשְׁלָמִי.

וְהָרִי זֶה רְאִיָּה כְּפִי דְעַת הָרֵב ו"ל שְׁסִתִּימַת הַגּוֹלָל בְּמִקְוֹם הַקְּבוּרָה הוּא וְלֹא עֲמוּ בְּבֵית, וְאִינְהּ מְכַרְעַת שְׁיֵשׁ לֹמֵר דְבִמְטָה הָיוּ מוֹלֵיכִין אוֹתוֹ לְבֵית שְׁאֵן מְקוֹם קְרוֹב מְשָׁם אוֹ בְּאֶרֶן פְּתוּחַ וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מְשָׁם וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ, וְאֵין סָפֵק בְּדַבְרֵי ר' שְׁ"י ו"ל שְׁלֹא כָּל אָדָם נִקְבֵּר בְּאֶרֶן וְאֵעִפ"כּ סְתִימַת קְבָרוֹ נִקְרָא גּוֹלָל אֲבָל בָּא לְפָרֵשׁ שְׁשָׁם נִתְּנוּ אֵת הַמַּת בְּאֶרֶן וְסִתְמוּהוּ בְּבֵית שְׁאֲבָלוֹת נוֹהֲגַת מְאוּתָהּ שְׁעָה ל' יְהוֹשֻׁעַ וּכְשִׁאֲמָרוּ בְּגִמְרָא כְּבָר כְּפִינוּ ע"פ זְקֵן ר"א מְפָנִי שֶׁר"ג בְּמִטָּה הוֹצִיאָהוּ וְזִמְנֹו שֶׁל ר"א קִנְדָם זִמְנֹו שֶׁל ר"י מְשׁוּם דְמוּדָה ר"א בְּסִתִּימַת גּוֹלָל הַבֵּית דֵּהִתְחַלַּת אֲבָלוֹת הוּא אֲלֵא שְׁהוּא סוֹבֵר בְּמִקְוֹם שְׁאֵין שְׁשָׁם סְתִימַת גּוֹלָל עֲדִיין כְּגוֹן הַיִּנְצָא בְּמִטָּה שְׁהוּא נוֹהֵג מְשִׁיבָא מִפְּתַח הַבֵּית, וְכֵן יוֹרֵה ר"ש ו"ל בְּאֱלוֹ שְׂמוּלֵיכִין אוֹתָן מִמְקוֹם לְמִקְוֹם בְּאֶרֶן וְדַעְתָּם לְהוֹצִיאֵם מְשָׁם לְקָבְרוֹ שְׁאֵין מוֹנִין לוֹ אֲלֵא מְשַׁעַת סְתִימַת קְבָרוֹ.

אֲבָל עֵיקַר פִּירוּשׁוֹ שֶׁל הָרֵב ו"ל לֹמֵר שְׁפִיטוּי הָאֶרֶן הוּא נִקְרָא גּוֹלָל וְסִתִּימַתוֹ הוּא בֵּין בְּבֵית בֵּין בְּבֵה"ק מְשַׁעַת שְׁיִסְתָּם בְּמִסְמָרִים עַל מְנַת שְׁלֹא יִפְתַּח עוֹד שְׁהָרִי נַעֲשֶׂה אֲצֵלָם כְּמוֹנָח בְּקָבֵר, וְנִמְצָא לְדַבְרֵי שְׁהַמּוֹלֵיךְ מֵת בְּמִטָּה אוֹ בְּאֶרֶן פְּתוּחַ לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְקוֹבֵר מֵתוֹ בְּקַרְקַע אֵינוֹ מוֹנֵה שְׁבַעַת וְשְׁלֵשִׁים אֲלֵא מְשִׁיבָתָם הַקְּבָר בְּנִסְר וּבְעַפְר שְׁנוֹתַיִן עַל הַמַּת אוֹ עַל הָאֶרֶן.

נִתְּנוּהוּ בְּאֶרֶן וְסִתְמוּ כִּיטוּי בְּמִסְמָרִים וְכִינְצָא בְּהֵן עַל מְנַת לִיתֵן הָאֶרֶן בְּכוּף אוֹ בְּקָבֵר מוֹנֵה מְשַׁעַת סְתִימָה וְזֶהוּ סְתִימַת גּוֹלָל הָאֶרֶן בְּבֵית כְּדַעַת הַרְבּוּז"ל. וְדַעַת הַגְּאוּנִים אֵינוֹ כֵּן אֲלֵא כָּל זִמְן שְׁהָאֶרֶן מְגוֹלָה עֲמָהֵן אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שְׁיִנְתֵן בְּכוּף אוֹ בְּקָבֵר וְיִסְתָּם פִּיהֶם בְּאֲבָנִים אוֹ בְּנִסְרִים לְפִי מֵה שְׁדַרְכֵן בְּקְבוּרָה: מְצָאֵתִי בְּאֲבָל (פְּרָק רְבִיעִי) דְתַנְיָא עַד מְתִי מְטַמָּא לְהָן ר"מ אוֹמֵר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר שְׁלִישֶׁה יָמִים ר' יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רְבִי טַרְפוֹן עַד שְׁיִסְתָּם הַגּוֹלָל וְכִי הָאֵיךְ אֶפְשָׁר לֹמֵר שְׁאֶפְלִי סְתִימָה אֶרֶנוּ בְּבֵית לֹא יִטְמָא בְּנוֹ עָלְיוֹ אֲלֵא סְתִימַת קְבָר הוּא וְקַתְנֵי סִיפָא מְעַשֶׂה שְׁמַת שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹזָדָק בְּלוֹד וּבָא יוֹחֲנָן אֲחִיו מִן הַגְּלִיל לְאַחַר שְׁנִסְתָּם הַגּוֹלָל וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֵת ר"ט וְחִכְמִים וְאָמְרוּ אֵל יִטְמָא אֲלֵא יִפְתַּחוּ לוֹ הַקְּבָר וַיִּרְאֶהוּ, וְשׁוּב מְעַשֶׂה בְּתִינוּק אֶחָד שְׁכַתֵּב נְכִסִּי לְאַחֲרִים וְהָיוּ בְּנֵי מְשִׁפְחָה מְעוֹרְרִין וְאֹמְרִים יְבָדֵק וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֵת הַחִכְמִים וְאָמְרוּ אֵל יְבָדֵק מֵאַחַר שְׁנִסְתָּם הַגּוֹלָל אֵין מְזִיזִין אֵת הַמַּת מִמְקוֹמוֹ, מְכָל אֱלוֹ נִרְאֶה שְׁסִתִּימַת הַגּוֹלָל הוּא לְאַחַר שְׁיִקְבֵר וְשׁוּב אֵינוֹ זֶה מְשָׁם כְּדַעַת הַגְּאוּנִים ו"ל, וּבְעַנְיָן אֶגְדָּה בְּמִדְרַשׁ תְּהֵלִים מְצָאֵתִי שְׁאֲמָרוּ עַל הָאֲבוֹת לֹא נִקְרָאוּ קְדוֹשִׁים עַד שְׁנִתְּנוּ בְּאֶרֶץ וְנִסְתָּם הַגּוֹלָל בְּפִנְיָהֶם: תַּנְיָא אֵין עוֹמְדִין עָלְיוֹ בְּשׁוּרָה וְאֵין אוֹמְרִין עָלְיוֹ בְּרַכַּת אֲבָלִים עַד שְׁיִסְתָּם הַגּוֹלָל.

נסתם הגולל באין ועומדין בשורה ומנחמים ופותרין את הרבים רבי שמעון ב"א אומר קבר שאולה היתה לו לר"ג וכו' נסתם הגולל מכסה את ראשו בא לעבור בשורה מגלה את ראשו, פי' לכבוד העם יצא חוץ לשורה מכסה את ראשו נכנס לביתו באו אחרים לנחמו הרי זה מגלה את ראשו ופותרין: ירושלמי היו מפנין אותו מקבר לקבר אית תניי תני משיתם הגולל הראשון ואית תניי תני משיתם הגולל השני, ר' יונה הנה ליה עובדא שאל לר' חנינא חברהון דרבנן א"ל משיתם הגולל הראשון.

רבי ירמיה הנה ליה עובדא שאל לר' זירא וא"ל משיתם הגולל השני. פד אתו לגביה אמרין ליה חומרא הורי לך ר' יונה ור' יוסי תרניהון אמרין הדא דתימא בתוך ז אבל לאחר שבועה פבר עברה, בשנתנו דעתם לפנותו אבל לא נתנו דעתם לפנותו משיתם הגולל הראשון, נמצא עכשיו דכל היכא שנסתם הגולל ונהגו אבלותם שבועה ואח"כ נמלכו לפנותו למקום אחר אין מונין לו פלל מנגן אחר ואין אמרין עליו ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים ואם נסתם הגולל על מנת להיות קבורתו שם ונמלכו לפנותו אפילו תוך שבועה אין מונין אלא משיתם הגולל הראשון ואם מתחלה קברוהו על מנת לפנותו כשיזדמן מתחילין אבלותם מיד ואם פיננהו תוך שבועה חוזרין ומונין משיתם גולל שני ואם לא פיננהו עד לאחר שבועה פבר עברה אבלותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת: מתניתין פרק מי שמתו י"ז ב' קברו את המת וחרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו.

העומדים בשורה הפנימים פטורים והחיצונים חייבין. ות"ר שורה הרואה את הפנים פטורה ושאין רואה את הפנים חייבת ר' יהודה אומר באין מחמת אבל פטורין מחמת הפטור חייבין.

לישנא דתוספתא קברו את המת ועמדו בשורה שורה פנימית הרואה את הפנים פטורה ושאינה רואה את הפנים חייבת ר' יהודה אומר אם אין שם אלא שורה אחת העומדין לשם פטור חייבין לשם אבל פטורים, ירדו להספד הרואין את הפנים פטורין ויש אומרים ושניים שלהם ושאין רואין את הפנים חייבין.

הסופד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. מעשה שהפסיקו רבותינו בין לק"ש ובין לתפלה, פי' פטורין דקתני בירדו להספד מתחלה קאמר.

והלקתא פרבותינו שהפסיקו בין לק"ש בין לתפלה, ופירש רבינו האי ז"ל כף הנה מנהגם שבאין משם לאלתר לאחר קבורת המת לשדה בוכין שמספידין בה את המת וקושרין שורה ראשונה כנגד המת להספיד קרוביו ורעיו ומכבדיו יותר מן הפל שורה אחרת מי שהוא עמו ובאהבתו ובכבודו פחות מעט מהן ושלישית שהן בכבודו פחות מן הראשונים, והכי פירושו הפנימים הרואין פני האבל שהן קרובים לו מן הפל וכו': בפרק פהן גדול (סנהדרין די"ח) מת לו מת לכ"ג אינו יוצא לאחר המטה אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה ויוצא עד פתח העיר דברי ר"מ ר' יהודה אומר אינו יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא וכשהוא מנחם את אחרים דרוך פל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם וכשהוא מתנחם מאחרים פל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להם תתברכו מן השמים וכשמברין אותו פל העם מסובין על הארץ והוא מסב על הספסל: (שם י"ט) ת"ר בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין היו שתי

משפחות בירושלים מתגרות זו עם זו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהו אבלים עוברים וכל העם עומדין אמר רמי בר חמא התזיר ר' יוסי בצפורי את הדבר ליושנו שיהו אבלים עומדין וכל העם עוברים ואבלים לשמאל המנחמין עומדין ואין שורה פחותה מעשרה בני אדם ואין אבלים מן המנין בין שאבלים עוברים וכל העם עומדין [בין להיפך].

בהקורא את המגילה (דכ"ג:) אין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברפת אבלים ומנחומי אבלים פחות מעשרה מאי ברפת אבלים ברפת רחבה דא"ר יצחק אמר ר' יוחנן מברכין ברפת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין ברפת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין.

ובפרק בתולה נשאת (ד"ח:) אמר ר' יצחק א"ר יוחנן חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין ואקשינו עלה והא תניא חתנים ואבלים מן המנין ופריק פי תניא ההיא בברפת המזון פי קאמר ר"י בשורה והנינו בה אלא הא דאמר ר' יצחק א"ר יוחנן מברכין ברפת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין ברפת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין ברפת בשורה מי איפא, והדרינו ופרקינן אלא פי קאמר ר' יוחנן בר חבבה, ומקשינו אלא הא דא"ר יצחק אמר ר' יוחנן מברכין ברפת חתנים בעשרה כל שבועה וחתנים מן המנין ברפת אבלים בעשרה כל שבועה ואין אבלים מן המנין ברפת רחבה כל שבועה מי איפא, ומפרקינן אינמשפחת לה בפנים חדשות פי הא דרבי חייא מקרי בגיה דריש לקיש הנה שכת ליה ינוקא יומא קמא לא אזיל לגביה למחר דבריה לר' יהודה בר נחמני מתורגמניה ואזיל לגביה אמר ליה קום ואימא כל קבל ינוקא פתח ואמר וי"א ה' וינאץ מפעס בניו ובנותיו דור שאבות מנאצין בו הקב"ה פועס על בגיהם ומתים פשהם קטנים ואת חשיבת לאתפוס אדרא, א"ל קום ואימא מילתא פנגד שבחו של מקום פתח ואמר האל הגדול ברוב גודלו אדיר וחזק ברוב מוראו מחיה מתים במאמרו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר ברוך מחיה המתים.

א"ל קום ואימא מילתא פנגד אבלים פתח ואמר אחינו המנוגעים המדונפאים באבל הזה תנו לבבכם לחקור את זאת היא עומדת לעד נתיב הוא מששת מי בראשית אחינו בעל הנחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים, א"ל קום ואימא מילתא פנגד מנחמי אבלים פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו דכתיב ביה כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם ברוך משלם גמול, א"ל קום ואימא מילתא פנגד כל ישראל פתח ואמר רבון העולמים פדה והצל עמך ישראל מן הדבר ומן הקרב ומן הרעב ומן השבי ומן הבזה ומן השדפון ומן הירקון ומכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות המתרגשות בעולם טרם נקרא ואתה תענה ברוך עוצר המגפה, ויש אומרים שברפת רחבה הוא טעונה כוס דאמרינו בפרק אין בין המנדר (דל"ח:) אמר ר' ירמיה א"ר יוחנן המנדר הנאה מחבירו מותר להשקותו כוס של שלום מה היא כוס של בית האבל, ופירשו חכמי הצרפתים ז"ל שברכות הללו ראשונה פותח בה בברוך בא"י אמ"ה האל הגדול ברוב גודלו והאחרות פלן סמוכות לה ואינן פותחות כסדר כל הברכות פלן, ואיני נספח לדעתם בזה מפני שהם שנויות בלשון הגמרא בלא פתיחה ושם נשנו ברפת חתנים בפתיחות שלהם.

ועוד אני רואה מתורגמניה של ריש לקיש שלא היה עושה אותן כסומך אלא בכל אחת ואחת היה ריש לקיש מצנה אותו בה, נראה מזה שהן ברכות מפוזרות וריש לקיש מכנסן, ומצינו בברכות של שבח תחלת ברכה בלא פתיחה כגון צרכי עמך מרובים ונדעתם קצרה כו' וכן מודים אנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו וכל הברכות הללו שבח ובקשת רחמים הן ולא הקפידו בהן בפתיחה: ובתשובות מצינו שנהגו לפני הגאונים במקומנו כשחוזרין עם האבל מן הקבר מברכין על הפוס בא"י אמ"ה דין הרחמים שופט אמונות שדינו דין אמת כדכתיב הצור תמים פעלו בא"י מנחם אבלים.

ושותין אבלים, ואמר רב פלטוי וברפת אבלים שאתם אומרים על הפוס ברוך מנחם אבלים אנו אין מנהגנו ביישיבה כל עיקר ולא בבבל כלל אבל אותם שתקנו לכם חכמים הראשונים אמרו אותה מיהו אין צריכה עשרה שלא מצינו י' אלא בברפת רחבה בלבד.

סובר הגאון הזה שאין ברכה זו של פוס בברפת רחבה לפי שראוה זו בברפת האבל וברפת רחבה ברחבה כשמה ובלשון אחר נמי שנאמר בגמרא כמו שכתבנו למעלה. ובירושלמי מצינו עוד אלו הן בברפת אבלים מה שהן אומרים בבית הפנסת אלו הן תנחומי אבלים מה שאומרים בשורה, וגם זה חולק עם הגמרא שלנו בפשוטן של דברים שבגמרא שלנו פירשו בברפת אבלים בברפת רחבה ולפינו נסדר הענין כתיקון הפל: ירושלמי בפרק בתולה נשאת תניא ר"מ אומר בברפת חתנים כל שבועה רבי ירמיה סבר מימר מפקין פלתא כל שבועה א"ל ר' זעירא ויהני ר' יוסי אומר בברפת אבלים כל שבועה אית לך מימר מפקין מיתא כל שבועה, מאי כדון מה כפאן משמחין עמו אף כפאן מנחמין עמו מה כפאן מזכירין אף כפאן מזכירין.

פירוש מזכירין עמו ומנחמין עמו פנים חדשות לנחם ולהזכיר האבל ומברכין עמהם כל שבועה. אית תניי תניי אבלים מן המנין ואית תניי תניי אין אבלים מן המנין אמר ר' אבינא מאן דמר אין אבלים מן המנין באבלי אותו המת ומאן דמר אבלים מן המנין באבלי מת אחר: בהמוכר פירות לחבירו (ב"ב ד"ק:) ת"ר אין פוחתין משבועה מעמדות ומושבות למת כנגד הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הפל הבל.

אמר ליה רב אחא בריה דרבאלרב אשי היכי עבדי א"ל כדתניא אמר ר' יהודה בראשונה לא היו פוחתין משבועה מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו א"ל א"כ אף בשבת מותר לעשות כן, פ"י דלרבנן היו מזכירין ענין של צדוק הדין או של אנינות כגון הוי נאבוי וכיוצא בהן כשהן עומדין על כל פעם ופעם אסתיה דרמי בר פפא הות נסיבא ליה לרב אביא שכיבא עבד ליה מעמד ומושב אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה שאין עושין אלא בקרובים והוא עבד אפילו ברחוקים וטעה שאין עושין אלא ביום ראשון והוא עבד ביום שני אביי אמר אפילו בהא נמי טעה שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עבד בעיר.

רבא אמר אפילו בהא נמי טעה שאין עושין אלא במקום שנהגו והתם לא נהוג, שמע מינה העושה דבר של רשות במקום שלא נהגו נקרא טועה. והתם תנו (מגילה דכ"ג:) אין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה מאי טעמא פיון דבעי למימר עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו בבציר מעשרה לאו אורח ארעא.

(מ"ק דכ"ח:) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אֵין הַמְנַחֵמִין רִשְׁאִין לְפִתּוֹחַ עַד שְׂיִפְתַּח הָאָבֶל תַּחֲלֶה דְכְּתִיב וְאֵין דּוֹבֵר אֵלָיו דְּבָר וּכְתִיב אַחֲרָי כֵּן פֶּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ וְעָנּוּ חֲבָרָיו: אָמַר ר' יוֹחָנָן אָבֶל כִּינּוּן שְׂנֵעָנַע רֵאשׁוּ שׁוֹב אֵין הַמְנַחֵמִין רִשְׁאִין לִישָׁב אֶצְלוּ.

פִּירֵשׁ הַרַב רִי"ץ בֶּן גָּאוֹת ז"ל כִּינּוּן שְׂהָאָבֶל אֶסוּר בְּנִתְיַנַּת שְׁלוֹם בְּזִמְנֵי שְׂפוּטָר אֶת הַמְנַחֵמִים שׁוֹחָה כְּתַלְמִיד הַשׁוֹחָה לְרַבּוֹ לִיתֵּן לוֹ שְׁלוֹם וְזֶהוּ פְּטִירָתוֹ. א"ר אָבֵהוּ מִנִּין לְאָבֶל שֶׁהוּא מִיִּסָּב בְּרֵאשׁוּ שְׂנֵעָמַר אַבְחָר דְּרַפְסֵי וְאִשְׁבֵי רֵאשׁוּ וְאִשְׁכּוֹן כְּמִלְהָ בַּגְדוּד כְּפֶאֶשֶׁר אָבֵלִים יִנְחֵם.

לְרַבֵּינוּ הָאֵי מְנַהֵג הַמְנַחֵמִין בְּבֵית הָאָבֶל שְׂהָאָבֶל יוֹשֵׁב וְיוֹשְׁבֵינֵי לְפָנָיו וּמִתְכַּנְּסִין לְאַחַר תַּפְלָה שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת מִיִּשְׁבֵי וְשִׁלִּיחַ צְבוּר עוֹמֵד וּמְכַרִּיז נְשִׁילּוּ רַבָּנָן טַעֲמָא וְאָבֵלִים אוֹמְרִים בְּרוּךְ דִּינָן הָאָמַת וְהַפֶּל עוֹנִין עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמֵרוּמֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְנִגְשִׁין וּמְנַחֵמִין אֶחָד אֶחָד וְשָׁנִים וְשָׁנִים כְּפֶאֶשֶׁר רוּצִים, וְעַל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דְּרַפְסֵי לְעַמּוּד בְּשׁוֹרָה.

בְּשׁוֹר שְׂנַגַּח (דל"ח.) רַב שְׂמוּאֵל בַּר יְהוּדָה שְׂכִיבָא לִיהָ בְּרַתָּא אָמְרוּ לִיהָ רַבָּנָן לְעוֹלָא נִינְחֵמִיה מַר אָמַר מַאי אֵית לִי גַבִּי נְחֵמְתָא דְּבַבְלָאֵי דְּגִידוּפָא הוּא דְּאָמְרֵי מַאי אֶפְשָׁר לְמַעַבְדָּהּ הָא אֶפְשָׁר לְמַעַבְדָּהּ עֲבָדֵי אֶזְל הוּא לְחוֹדְתִּיה לְגַבִּיהָ אָמַר לִיהָ וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶּׁה אֵל תִּצַּר אֶת מוֹאָב וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת אֵלָא נְשָׂא מִשֶּׁה ק"ו בְּעַצְמוֹ אָמַר וּמַה מְדִינִים שְׁלֵא בָּאוּ אֵלָא לְסַעוּד לְמוֹאָב אָמְרָה תוֹרָה צְרוּר אֶת הַמְדִינִים וְהַפִּיתֵם אוֹתָם מוֹאָבִים לֹא כ"ש אָמַר לוֹ הַקַּב"ה לֹא כְּשֶׁעָלָה עַל דַּעְתָּהּ שְׁתִּי פְּרֻדוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהוֹצִיא מִהֵן רוּחַ הַמּוֹאָבִיָּה וְנִעְמָה הַעֲמוּנִית וּמַה בְּשִׁבִיל שְׁתִּי פְּרֻדוֹת חֵס הַקַּב"ה עַל שְׁתִּי אֲנִימוֹת שְׁלֵי רִשְׁעָה וְלֹא הִתְרִיבֵן בְּתוֹ שְׁלֵי רַבִּי אִם כְּשֶׁרָה הִיא וַיִּרְאוּהָ לְצִאת מִמֶּנָּה דְּבָר טוֹב עֲאֻכוּ"כ.

וְסֻדְר מְנַהֲגוֹת הִלְלוּ לְפִי הָעוֹלָה מֵאֵלּוּ הַשְּׂמוּעוֹת כְּפִי, הָיוּ קוֹבְרִין אֶת הַמֵּת וְחוֹזְרִין לְמָקוֹם סְמוּךְ לְבֵיתָהּ וְהוּא הַנִּקְרָא מְעַמְדָן שְׁלֵי בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וּמִתְעַפֵּב שֵׁם הָאָבֶל וְעוֹמֵד לְצַד אֶחָד וְהָעַם מְסֻדְרִין לְפָנָיו שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת שׁוֹרָה רֵאשׁוּנָה בְּקֻרְבָּיִם וְשִׁנְיָה בְּחֲבָרִים וּשְׂכָנִים וְשִׁלִּישִׁית בְּכָל אָדָם וְאֵין שׁוֹרָה מִהֵן פָּחוֹת מִ' וְאִם הָיוּ מוֹעֲטִין נִעֲשִׂין כְּלָן שׁוֹרָה אַחַת, וְכַמְדוּמָה בְּעֵינֵי שְׁהָיוּ מְזַכְרִין שֵׁם עֲנָן תַּחֲתֵי הַמַּתִּים כְּגוֹן הָאֵל הַגְּדוֹל בְּרוּב גְּדוֹל אֲדִיר וְחִזְק בְּרוּב נוֹרָאוֹ מְחִיָּה מֵתִים בְּמֵאֲמָרוֹ וּמְבַקְשִׁין רַחֲמִים עַל הַמֵּת לֹאמַר יִנְכַּח פְּלוֹנֵי לְתַחֲתֵי הַמַּתִּים וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּזוֹ כְּמוֹ שְׂמֹנֶכֶר בְּתוֹ בְּרִכּוֹת שְׂנַכְתְּבוּ לְפָנֵינוּ וּמְקַדִּישִׁין שֵׁם וְאוֹמְרִים בְּעֵלְמָא דַּעֲתִיד לְחַדְתָּא וְכו' וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הַמְּפָטִיר בְּבֵית עוֹלָמִים, וְאִם כְּמִקּוֹם שְׂנַהֲגוּ עוֹמֵד ש"ץ וְאוֹמַר עֲמָדוֹ יְקָרִים עֲמָדוֹ וְעוֹמְדִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ דִּינָן הָאָמַת וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה דְּבָרִים שְׁלֵי צִדּוּק הַדִּין בְּקִצְרָה וְאִם כ"פ חוֹזֵר הַש"ץ וְאוֹמַר שְׁבוּ יְקָרִים שְׁבוּ וְכִי עוֹשִׂין עַד שְׁבָעָה פְּעָמִים וּבְפַעַם שְׁבִיעִית כְּשִׂאוֹמְרִים לָהֶם עֲמָדוֹ יְקָרִים עֲמָדוֹ עוֹמְדִין וְכָל הָעַם עוֹבְרִין שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת עַל הַסֻּדְר שֶׁהוֹשְׁבוּ וְעוֹבְרִין מִשְׂמָאל הָאֲחֵרִים וְאוֹמְרִין לָהֶם כָּל אֶחָד וְא' תִּתְנַחֵם מִן הַשְּׂמִים, מִשֵּׁם הוֹלְכִין לְמָקוֹם אַחַר סְמוּךְ מִזֶּה וְהוּא נִקְרָא מְקוֹם הַסְּפָדוֹ וְסוֹפְדִין וּמְקוֹנְנִין כְּדִרְכּוֹ, מִשֵּׁם לְרַחוּבָה שְׁלֵי עִיר וּמְבַרְכִין עַל הַכּוֹס בְּרַכָּה שְׂמִסִּימִין בָּהּ בִּא"י מְנַחֵם אָבֵלִים, וְאִם בָּא לְרַבּוֹת בְּבְרִכּוֹת כְּנִגְדָּ שְׁבָחוּ שְׁלֵי הַקַּב"ה וְלַחְתּוֹם בָּהּ מְחִיָּה מֵתִים וְכִנְגְדָּ הַמְנַחֵמִין לְחַתּוֹם בְּמִשְׁלֵם הַגְּמוּל וְכִנְגְדָּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְלַחְתּוֹם

עוצר המגפה אומר לפי שברכות הללו ברפת השבח הם ורשות בידו לרבות בהן כפי הענין ולהאריך בשבחו של הקב"ה ובקשת רחמים ממנו, ואח"כ נכנסין עם האבל לביתו והוא מסב בראש ושלוח צבור אומר נשיילו רבנן טעמא ואבל עונה ברוך דיין האמת: גדולי החכמים מנחמין כל אחד ואחד כפי שרואה לדרוש בנחמה כעובדא דעבדי וזולתו בגמרא.

וכפרים שאין שם רחוב והולכין ממקום הספד ונכנסין לבית הפנסת ומברכין אותה ברכה של מנחם אבליים בבהכ"נ כמו שמזכר בירושלמי למעלה, ומקומות שאין אבליים נכנסין מבית הקברות לבית הפנסת מברכין אותה ברכה בבית האבל.

ונהו שאמרו פוס של בית האבל, והיו נוהגין לצאת לבה"ק כל שבועה להספיד וכשחוזרין לרחובה של עיר מברכין ברפת רחבה הזו כל שבועה והוא שיש שם פנים חדשות ומאריכין בשאר ברכות שהזכרנו כמו שעושין ביום ראשון כעובדא דריש לקיש ואם לא יצאו לבית הקברות ובאו פנים חדשות בביתו של אבל שמזכירין ומנחמין מברכין אותה בבית כמו שמזכר בירושלמי ונמצאו כל דברי חכמים קיימין וכפי מה שסדור למעלה, ובדורותינו בטלו מנהגות הללו שלא היה חובה לכוף בהם אלא שהדורות נהגו בקדו ואפילו הברכות האלו בלון רשות הו, שמצינו ברכות של רשות בשבח כדאמרין (עירובין ד"מ:) לענין זמן רשות לא מבעיא לי פי קא מיבעיא לי חובה.

ומצאתי במס' ברכות דתניא בתוספתא מקום שנהגו לומר ברפת אבליים בשלש כולל את הראשונה בתחנית המתים וחותרם בה מסיה המתים שניה בתחומי אבליים וחותרם בה מנחם עמו בעירו ג' בג"ח ואינו חותרם המפ' בב"ע אינו חותרם ע"כ בתוספתא.

ואנו למדין ממנה שברכותיו של מתורגמניה דריש לקיש במנהג תלו אותו, ותנא דתוספתא מברך ראשונה כמתורגמניה דר"ל וחותרם בה פמותו מסיה מתים ושניה מברך אלא שהוא משנה בחתימה לומר מנחם עמו ישראל בעירו ושלישית הם חולקין דמתורגמניה חתים משלם הגמול ובתוספתא קתני אינו חותרם, ובברכה רביעית כולה פליגי דתנא דתוספתא לא נהיג בה כלל ומכל מקום למדנו שכל הברכות הללו חלוקות להם במנהגים חוץ מאחת מהן והיא שחותרמין בה מנחם אבליים שפולן מברכין אותה והיא ברפת אבליים השנויה בכל מקום, ובמקומות שנהגו לומר אחת כולל ענין תחנית המתים ומשלם הגמול ועצירת המגפה באחת וחותרם בה מנחם אבליים ובנדאי היו נראין הדברים שהיא חובה אלא פיון שלא נהגו עכשיו כלל נדחוק בה לומר שהיא עצמה רשות היא ובאותן זמנים היו הפל נוהגים בה ועכשיו בדורות הללו פיון שלא נהגו אין משנין על ידו בדבר מכל מנהגות הללו.

אלא כד נהגו עכשיו נותנין את הפת בקבר וסותרמין גולל הקבר וחולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מביה"ק ומקדישין יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לחדתא ולאחיא מתא ולשכולי היכלא ולמבני קרתא דירושלם ולמעקר פולחן נוכראה מארענא ולאחבא פולחנא דקוב"ה לאתריה בהדריה וזוניה ויקריה בסייכון וכו' תתפלי חרבא ושביה ומותנא מנא ומכל אחנא בית ישראל ואמרו אמן וכו' והכי אמר גאון.

מנהגנו להרחיק מבית הקברות שיעור חמשים אמה או מאה אמה ויש מקומות שבונים בו בית לדבר זה אבל בתוך ארבע אמות לא דמת תופס ארבע אמות לק"ש וכן אמר רב מתתיה אין אומרים יתגדל בבה"ק אא"כ מרחיק ד"א כק"ש.

ובמסכת סופרים (פרק י"ט) מצאתי מביא פוס א' ומברך בורא פרי הגפן ואחריו בא"י אמ"ה אשר בעגלא גדול דור דורשים וכו' וכן אתה אומר בברכת חתנים ובברכת אבלים לפי שאין אומרים שתי קדושות על פוס אחד, ונהגו רבותינו לומר בפקר ברכת חתנים בעשרה ופנים חדשות כל שבעה וכן בערב קודם סעודה וברכת אבלים בערב לאחר התפלה בפני המתפללין על הכוס בשבת שאין אבלות נוהג בפרהסיא כר"א בן הורקנוס דאמר ראה שלמה פח של גומלי חסדים וכו' להם לישראל שני שערים אחד לאבלים ולמגודין ואחד לחתנים ובשבת היו מתקבצין יושבי ירושלים ועולין להר הבית ויושבין בין שני שערים הללו כדי לגמול להם חסד לחתנים לקלסם וללוחם לבתיהם ולאבלים לאחר שיגמור הסעודת תפלת המוסף הולך לו לביהכ"נ ומוציא שם האבל וכל קרוביו ואומר עליהם ברכה ואח"כ אומר קדיש ואין אומרים בעלמא דהוא עתיד לחדתא אלא על תלמיד דרשן עד פאן שנו במס' סופרים.

ונראה מפאן דבקר וערב לאחר התפלה בפני המתפללין מברכין ברכת אבלים על הכוס כל שבעה בפנים חדשות וכמו שבארנו למעלה ומוסיף בכאן שאומרים קדיש על הברכה הזו כדרך שאומרים אחר קבורת המת ואין אומרי' בעלמא דעתיד לחדתא אלא על תלמיד דרשן.

וטעמא דמילתא שאין מזכירין עולם חדש אלא למי שמעשיו מוכיחין עליו שהוא בן תחיית המתים אבל לסתם בני אדם לא. וכן הדין בבה"ק לאחר קבורה שאין אומרים פן אלא מקדישין ואומרים בעלמא דברא פרוותיה ותתפלי חרבא וכו', ונהגו לומר על הפל ואפי' על אשה מפני המחלוקת שאין הדור דומה יפה.

ונשאל גאון נוהגין אצלנו בשעה שחוזרין מבה"ק רוחצין ידיהם קודם פניסתן לבתיהם ויושבין על הדרך מה טעם, והשיב אין צריכין לרחוץ ואם נהגו ורוחצין אין בכך פלוג ויכשאמרו חכמים במי שחזר מאחורי המת לישוב ז"פ לא אמרו אלא במי שהולך לבה"ק ובחזירתו ובקרובים וביום ראשון ובמקום שנהגו, וצריך לישוב שבעה פעמים כנגד ז' הבל הבלים וכו' מפני שהרוחות מלוות אותם וכל שעה ושעה שיושבין בורחין מהם, ואמר רב האי לא נהגו מעולם בבבל למצט זדיהם בעפר וכו' אנו רואים דמאן דעביד הכי אין בו פלוג אלא שרי למעבד אבל נטילת ידים לבתר הכי ליפא אלא למי ששואו המטה ע"כ לגאונים.

ובמקומות הללו נהגו בכך למצט בעפר ולתלוש עשב מן המחופר לאחר קדיש ולרחוץ ידים במים, ואומרים שהם רומזים ליצירת האדם פענן שאמרו באגדה ולקח הפה מים קדושים בכלי חרש ומן העפר, למה מים ועפר מפני שתחלתה מן המים וסופה לעפר לפיכך נבדקה במים ובעפר אם טהורה היא כברייתא ואם לאו חוזרת לעפרה, וכן המים והעפר אלו רמז ליצירה ולמיתה בם והעשב רמז לתחיית המתים פענן ויציצו מעיר פעשב הארץ, ומפי אחד מרבותי שמעתי קבלה שבידו שהוא רמז לטהרת הטומאה לומר טומאה זו אינה נטהרת אלא בכענן שלשה דברים הללו במים ואפר ואזוב וזה טעם יפה:

ובתשובות שאילו מקמי דמר יהודאי אבל מנודה מהו להברותו ולא איפשט, מיהו פיון שאין יושבין בד' אמות שלו אין לו שורה ואין מברכין עליו ברפת אבליים ותנחומי אבליים שפל שהוא פבוד החיים אין עושין לאבל מנודה, וכן יראה לי במנודה שמת שדינו כמאבד את עצמו ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין שאין עושין לו פבוד ולא עוד אלא ששבזין אותו פדאמרנו סוקלין את ארונו אבל פבוד של חיים עושין לאבליים עומדין בשורה ומנחמין והיינו דאמרי' (סנהדרין ס"ח) בפטירתו של ר' אליעזר הגדול הותר הגדר הותר הגדר לומר שאינו פשאר מנודין שמתו שלא להספיד ושללא לקרוע ולסקול הארון לפי שהיה רב שלהם וחיביבין לנהוג בו פבוד ומורא רבא פמורא שמים ולא עשו כן אלא פדי שיחזור בו ולא ירבו מחלוקת בישראל.

והני מילי לאפקרוותא ולעובר על דעת חכמים אבל לממונא פיון שמת פטור מגזירתם ואין סוקלין לו ארון ומספידין פראוי לו: בפרק הנה קורא (ט"ז) וכשמת טבי עבדו של ר"ג קבל עליו תנחומין אמרו לו לא למדתנו רבינו אין מקבלין תנחומין על העבדים אמר להם אין טבי עבדי פשאר כל העבדים פשר הנה.

ת"ר העבדים והשפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם לא ברפת אבליים ולא תנחומי אבליים. ומעשה שמתה שפחתו של ר' אליעזר ונכנסו תלמידיו לנחמו פיון שראה אותם עלה לעליה ועלו אחריו נכנס לאנפלין ונכנסו אחריו נכנס לטרקלין ונכנסו אחריו.

אמר להם פמדנמה אני שאתם נכוין בפושרין ועכשיו אי אתם נכוין אפילו ברותחין ולא פך שניתי לכם העבדים והשפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם לא ברפת אבליים ולא תנחומי אבליים אלא פשם שאומרין לו לאדם על שורו ותמורו שמתו המקום ימלא חסרונה.

והעבדים והשפחות לא מספידין עליהם ולא אומרים עליהם לא אבא פלוני ולא אימא פלונית. ומסתברא דלית הלכתא כר"ג ורבנן פליגי עליה ואמרי לעולם אין מקבלין תנחומין על העבדים.

ואני תמה על מה שאמרנו אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברפת אבליים, וכי אבלות יש פאן שיברכו ברוך מנחם אבליים ואפילו היו לו בנים והלא אין להם חיים ואין בהם שאר פלל שיתאבלו קרובים עליהם וראיתי בירושלמי שהקשו על תנחומין שקבל ר"ג.

אם על בני חורין אחרים אין מקבלין עליהם תנחומין לא כ"ש על העבדים אלא משום דהנה חשיב עליה כבריה ואפשר שישנו ארברפת אבליים מפני שהוצרכו לשנות בתנחומין והספד, ושמא נאמר דאע"פ שאין להם שא לענן יוחסין מתאבלין הן לענן קרובים: באבל (פ"ב) תניא הרוגי מלכות אין מונעין מהן כל דבר.

מאימתי מתחילין למנות להן משנתאשו מלשאול אבל לא מלגנוב שפל הגונב פשופך דמים ולא פשופך דמים בלבד אלא פאלו עובד ע"א ומגלה עריות ומחלל שבתות. פי' לפי שפורחין ובאין לידי סכנת נפשות ופעמים מגיעין לידי חילול שבתות וע"א.

פיוצא בו מי שְׁנַפֵּל לַיָּם מי שְׁטַבַּע בְּנֶהָר מי שְׁאַכְלֵתוּ חַיָּה אין מוֹנְעִין מֵהוּ כָּל דְּבָר. מאימתי מתחילין למנות משְׁנֵתִיאָשׁוּ לְבַקֵּשׁ מְצָאוּהוּ אַבְרָם אין מוֹנִין לָהֶם עַד שְׁיִמְצְאוּ רֵאשׁוּ וְרַבּוֹ.

רבי יהודה אומר השְׁדֵרָה וְהַגְּלוּלָה הוּ הוּ רַבּוֹ וְנִשְׁאַל מִרְבִּינוּ שְׁרִירָא וְרַבִּינוּ הַאִי מֵאֵן דְּאִיתָא בְּמִדְיָנָא וְקִרְוֵי בְּמִדְיָנָה אַחֲרַת וְהַרְגוּ שְׁלֹטוֹן וְלֹא נָתַן לְקַבְרָה קִרְוֵי מֵאִמְתִּי מוֹנִין מְשַׁעַת שְׁמוּעָה, וּמְדַמִּינָן לָהּ לְהָא דְבַהֲלָכוֹת כַּד נִפְיָק שְׁכָבָא מִמֶּתָא וְאִיכְפְּסִי לִיהּ מְקִרְוֵיבִים חֲדָא שְׁעֵתָא מְקַמִּי רַגְלֵי חֲלָה עַלִּיָּהּ אַבְלוּת אוּ דְלִמָּא לְהָא דְאַמְרִינָן הַרְוֵי מַלְכוּת מֵאִמְתִּי מוֹנִין לָהֶם מְשַׁנְתִּיאָשׁוּ מִלְשָׂאוֹל הֵיכָא דְלֹא נִתְבָּרַר שְׁמֵתוּ אֲלָא קוֹל יוֹצֵא בְּכַף וְקִרְוֵי דוֹרְשִׁין וּמְחַפְּשִׁין מְפָאן וּמְפָאן לְעַמּוּד עַל אַמְתַּת הַדְּבָר מְשַׁעַת שְׁנֵתִיאָשׁוּ וּפּוֹסְקִין דְּרִישְׁתָּן כִּי נִתְקַרְרָה דְעֵתָם שְׁכָבַר מֵת מֵאוֹתָהּ שְׁעָה מוֹנִין אִם הִהוּ הַזֶּה דוֹמָה לְזֹאת עוֹשִׁין בּוֹ כּוֹ.

ואם ידוע אימתי נִהְרַג כְּמוֹ שְׁמַתֵּל לְעַצְמוֹ דְּמִי וּמְשַׁעַת שְׁמוּעָה מוֹנִין לוֹ וְזֵהוּ שְׁאַמְרוּ בְּהִלְכוֹת גְּמָרָא בְּהִדְיָא הוּא דְאַמַר לְהוּ רַבָּא לְבָנֵי מַחֲזִיא וְכוּ'. עַד כָּאן דְּבָרֵי הַגְּאוּנִים ז"ל.

וְדָבָרֵי תִימָא הֵם דְּהָא קְתָנֵי הַרְוֵי מַלְכוּת אֲלִמָּא בְּשִׁהְרָגָן וְדָאֵי קְאָמְרִינָן וְעוֹד מְצָאוּהוּ אַבְרָם דְּקְתָנֵי אֵין מוֹנִין הַרִי מֵת וְדָאֵי דְבְּמִכְרִין אוֹתוֹ בְּסִימְנֵי גּוֹפּוֹ אָמְרִינָן וְשָׁמַע מִיָּנָה אֲפִילוּ בְּמֵת וְדָאֵי אֵין מוֹנִין עַד שְׁנֵתִיאָשׁוּ מִלְבָּקֵשׁ אוּ שְׁיִמְצְאוּ רֵאשׁוּ וְרַבּוֹ וְכָבַר כְּתַבְתִּי דַּעַת הָרַב הַגְּדוֹל בַּעַל הַתּוֹסְפוֹת בְּמֵת וְדָאֵי שְׁאֵין מוֹנִין לוֹ עַד שְׁיִתְיָאָשׁוּ לְגַמְרֵי כְּהַרְוֵי בִּיתָר וְתוֹ לֹא מִיָּדֵי.

(מ"ק כ"א:) ת"ר אַבְל ג' יָמִים הִרְאִישׁוּנִים בְּאֵ מְמָקוֹם קְרוֹב מוֹנָה עֲמָהֶם מְמָקוֹם רַחוֹק מוֹנָה לְעַצְמוֹ ר' שְׁמַעוֹן אוֹמַר אֲפִילוּ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּאֵ מְמָקוֹם קְרוֹב מוֹנָה עֲמָהֶם. אָמַר מֶר שְׁלֹשָׁה יָמִים הִרְאִישׁוּנִים בְּאֵ מְמָקוֹם קְרוֹב מוֹנָה עֲמָהֶם.

א"ר חִיָּיא בַר אֲבָא א"ר יוֹחָנָן וְהוּא שְׁיֵשׁ גְּדוֹל הַבַּיִת בְּבֵית. אֵיבְעִיא לְהוּ הַלֵּף גְּדוֹל הַבַּיִת לְבֵית הַקְּבָרוֹת מְהוּ ת"ש דא"ר חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר ר' יוֹחָנָן אֲפִילוּ הַלֵּף גְּדוֹל הַבַּיִת לְבֵית הַקְּבָרוֹת מוֹנָה עֲמָהֶן וְהַתְּנִיא מוֹנָה לְעַצְמוֹ לֹא קִשְׂיָא הָא דְאַתָּא בְּגוֹ תְּלַתָּא הָא דְלֹא אָתָּא בְּגוֹ תְּלַתָּא כִּי הָא דְאַמַר לְהוּ רַב לְבָנֵי הַצִּלְפוּנִי.

דְּאַתָּא בְּגוֹ תְּלַתָּא לִימְנֵי בְּהַדְיָיְכוּ דְלֹא אָתָּא בְּגוֹ תְּלַתָּא לִימְנֵי לְנַפְשִׁיהּ וְכַדְאַמַר לְהוּ רַבָּא לְבָנֵי מַחֲזִיא. כְּגוֹן אֲתוֹן דְלֹא אֲזַלִּיתוֹן בְּתַר עֲרִסָא מְכִי הַדְרִיתוּ אֲפִיכּוּ מִבְּבָא דְאַבְיָלָא אֲתַחֲלוּ וּמְנוּ.

ר' שְׁמַעוֹן אוֹמַר אֲפִילוּ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּאֵ מְמָקוֹם קְרוֹב מוֹנָה עֲמָהֶן. אָמַר ר' חִיָּיא בַר גַּמְדָּא אָמַר ר' יוֹסִי בֶן שְׂאוֹל וְהוּא שְׁכָבָא וּמְצָא מְנַחֲמִין אֲצִלוּ.

אֵיבְעִיא לְהוּ נִנְעָרוּ לְעַמּוּד וְלֹא עֲמָדוּ מְהוּ תִיקוּ. וְהִלְכָה כְּר"ש.

דְּאַמַר שְׁמוּאֵל הַלְכָה כְּדָבָרֵי הַמִּיקָל בְּאַבְל הַדִּין הוּא גְמָרָא וְהוּ רַבִּנָן בְּפִירוּשָׁא וּבְכַפְסָא בְּהִלְכוֹת גְּדוֹלוֹת אָמַר וְהִלְכָה כְּר"ש דְאַמַר אֲפִילוּ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּאֵ מְמָקוֹם קְרוֹב מוֹנָה עֲמָהֶן. וְאֵע"ג דְלִיכָא גְּדוֹל הַבַּיִת.

איבעיא להו ה' גדול הבית לבה"ק וכו'. אתא בגו תלתא יומי מונה עמהן ואפילו בא
ממקום רחוק לבתר תלתא יומי ממקום רחוק מונה לעצמו ממקום קרוב מונה עמהן כר'
שמעון.

והרב רי"ץ בן גיאות ז"ל כתב טובא מיערבב הדין פסקא קשיא ליה ממקום רחוק מי
הזכירו למנות עמהן עד כאן לא נחלק רבי שמעון אלא ממקום קרוב אבל רחוק מונה
לעצמו לדברי הפל.

ועוד אמר פינן דר"ש במקום קרוב בלבד הוא דפליג היכי מיתוקמא דר' יוחנן עלה ה' גדול
לבית הקברות ואתא בגו תלתא או לא אתא בגו תלתא אלא אליבא דת"ק. ורב
חננאל ז"ל כ' אבל שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן.

ואר"ח בר אבא אר"י והוא שיש גדול הבית בבית ואפילו ה' לבה"ק ובא בתוך שלשה
מונה עמהן בא לאחר שלשה ומצא שה' גדול הבית לביה"ק מונה לעצמו כדאמר להו
רב לבני הצלפוני וכו'.

בא ממקום רחוק בתוך שלשה מונה לעצמו מפאן ואילף אפי' בא ממקום קרוב מונה
עמהן ואוקמה ר' יוסי בן שאול והוא שפא ומצא מנחמין אצל האבלים פלומר עדיין לא
נסתלקה האבלות.

וכתב הרב רבי יצחק והאי פסקא דדייק טפי נראה שמספימין לפרש שהבא ממקום
קרוב מונה עמהן הוא שיהיה גדול הבית ואפילו בא שביעי ממקום קרוב כר' שמעון לא
היה גדול הבית שם פלל ולא חלה עליו אבלות עמהן זה שפא לכאן אינו מונה עמהן לא
שנא בשני ול"ש בשביעי.

ואם ה' גדול הבית בבית הקברות ובא זה ממקום קרוב לכאן רואין אם חוזר גדול
הבית לבית בתוך שלשה ימים מונה זה הבא עמהן דהנה ליה כמי שמצאו אותו בבית.
נתעכב גדול הבית בביה"ק עד לאחר ג' ימים זה הבא מונה לעצמו ואפילו בא ביום שני
ממקום קרוב.

וכ"ש כשפא לאחר שלשה ועדיין גדול הבית שם בבה"ק. והטעם לזה לפי שהגדול
ההולך לבה"ק עצמו פשחוזר בתוך שלשה מונה עמהן ואפילו היה בבה"ק רחוק לפי
שכבר היה עמהן שם בשעה ראשונה וחזר אצלם.

לפיכך זה הבא ממקום קרוב מונה עמהן ועם גדול הבית ונמצאו פלן במנין אחד. חזר
גדול הבית לביה"ק לאחר שלשה מונה לעצמו ואפילו היה בבה"ק ממקום קרוב הלכך
זה הבא ממקום אחר נמי אינו נגרר אחר הקטנים נמצא גדול הבית מונה לעצמו ואבלים
שבבית מונין לעצמן.

כך נראה מסברת חכמים הללוז"ל. וכן פתבו רבותינו הצרפתים ז"ל והם אמרו דלאו
דוקא בגדול הבית אלא אפילו בקטן הבית שה' לבה"ק בא בתוך שלשה מונה עמהן
לאחר שלשה מונה לעצמו בין לר"ש בין לרבנן בין שהיה בביה"ק קרוב או רחוק.

והיינו דאמר להו רב לבני הצלפוני דאתא בגו תלתא לימני לנפשיה. והראב"ד ז"ל ה' גדול
בדרך זו הסברא שכתבנו אלא שהוא מפרש ה' גדול הבית לבה"ק מהו במנין הגדול

עצמו קאמר ועליו אמרו הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו ג' ל"ש בבה"ק קרוב או רחוק.

אבל הבא ממקום אחר כל שלא מצא גדול הבית בבית ממש [בהגהות הטור סי' שע"ה נראה לו שצ"ל מונה לעצמו אפילו בגו שלשה ואם מצא גדול הבית בבית מונה עמהן אפילו ביום שביעי והוא שפא קרוב כו'.

ועדיין צ"ע [מונה לעצמו אפילו ביום שביעי והוא שפא קרוב. ואם בא מבית הקברות אפילו רחוק ולשון הרב ז"ל ידחק בזו שאמר רב לבני הצלפוני דאתא בגו תלתא לימני בהדייכו ודאתא לבתר תלתא לימני לנפשיה שהוא ז"ל יפרש על הגדול שהלך לבה"ק.

ולשון הגמרא משמעו על כל הבאים. ורי"ף ז"ל פסק סתם כר"ש ממקום קרוב אפילו בשביעי מונה עמהן והוא שפא ומצא מנחמין אצל גדול הבית והשמיט מלכתוב דין גדול הבית שהלך לבית הקברות.

לפי שהסוגיא כפשטא הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו תלתא פתנא קמא אתיא. והשיבו עליו שהיא סוגייתו של ר' יוחנן.

ור' יוחנן הוא שפסק הלכה כר"ש ואנו כף דעתנו כדברי רבינו ז"ל. והיא הסברה המתסננת בהלכה זו.

דר"ש לא קפיד ביומיה ושביעי כשלישי דמי ליה ולא שנא גדול ול"ש קטן. אלא ר' יוחנן תרוצי הוא דמתרץ לה לברייתא דקתני מונה לעצמו ומוקים לה לאחר שלשה כרבנן אלא איהו כר"ש ס"ל ביומי.

וכף פירוש השמועה מדאמרינן והוא שיש גדול הבית בבית הא גדול שפא ממקום אחר לכאן אינו נגרר אחר הקטנים. בעי בגמרא הלך זה הגדול לבית הקברות מהו נגרר הוא עמהן או הן נגררין אחריו ואין מונין עד שיסתם הגולל.

ואמר ר' יוחנן אפי' הלך גדול. הבית לביה"ק מונה עמהן.

ומקשינן עלה ברייתא דקתני מונה לעצמו. ומתרץ לה שהיא פשפא לאחר שלשה כרבנן דגדול שפא מבית הקברות אצל הקטנים וקטן שפא ממקום אחר אצל גדול הבית שוין הן ואין חילוק והפרש בין שיהיה ביה"ק קרוב או רחוק שהרי במקום קרוב היה להם פשחלה להם אבלות כדאמר להו רב לבני הצלפוני שהלכו מהם לבה"ק דאתא בגו תלתא לימני לנפשיה אפילו קטן וממקום קרוב.

ומיהו איהו נדאי אינו נוהג אבלות אלא לאחר שיסתם הגולל אלא שמונה עמהן כשפא אצלם לתנא קמא תוך שלשה ולר"ש כל שלשה דמשלשה לרבנן נשמע כל שבועה לר"ש דלית ליה קפידיא ליומי וזהו הפירוש שנראה לנו והענין מחנור אצלנו מכל מה שנאמר למעלה בהרבה פנים.

וכענין הזה הוזכרו הדברים בירושלמי וזו היא סוגיא האמורה שם ריב"ל אמר הלכה כר"ש בשאינו גדול משפחה אבלאם הוא גדול משפחה מונה לעצמו. הרי שמוליכין אותו ממקום למקום כגון אליו דקברין בבית שריי אית תני תני אלו שפאן מונין משפחה המת אלו ששם מונין משפחתם הגולל ואית תני תני אלו ואלו מונין משפחתם הגולל ר' סימון

בְּשֵׁם רִיב"ל הַפֶּל הוֹלֵךְ אַחַר גְּדוּל מִשְׁפָּחָה מֵהוּ אַחַר גְּדוּל מִשְׁפָּחָה ר' יַעֲקֹב בֵּר אַחָא בְּשֵׁם ר' יוֹסֵא לְחוּמְרִין שְׂאֵם הָיָה גְּדוּל מִשְׁפָּחָה שֵׁם אֱלוֹ וְאֵלוֹ מוֹנִין מִשְׁיִסְתָּם הַגּוֹלָל וְאֵם אֵין שֵׁם גְּדוּל מִשְׁפָּחָה אֱלוֹ שְׂבָכָאן מוֹנִין מִשְׁיִצְאָה הַמֵּת וְאֵלוֹ שֵׁם מוֹנִין מִשְׁיִסְתָּם הַגּוֹלָל.

וְזוֹ הַסְּבָרָא שֶׁל בְּנֵי הַגְּמָרָא הִזוּ חוֹלְקֵת עִם דְּבָרֵי ר' יוֹחָנָן שְׂאֵמֵר אֶפְיֵלוֹ הֵלֵךְ גְּדוּל הַבֵּית לְבֵיה"ק מוֹנֵה עֲמֵהוּ וְסוֹבְרֵת כְּדָרְךָ הַבְּעֵי' שֶׁהַפֶּל הוֹלֵךְ אַחַר גְּדוּל הַבֵּית. וּמְכַל מְקוּם רְאֵיהָ הִיא לְדְבָרֵינוּ שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים עַל הַהוֹלְכִים לְבֵית הַקְּבָרוֹת מֵאִמְתֵי מוֹנִין וְלֹא עַל הַבָּאִים מְמָקוּם אַחַר לְכָאן וּמוֹצְאִין גְּדוּל הַבֵּית בְּבֵה"ק.

וּבֵין שְׂיֵהִיָּה פִירוּשׁ הַשְּׂמוּעָה כְּדְבָרֵינוּ אוֹ כְּפִירוּשׁ הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁכְּתִבְנוּ מ"מ נֹאמֵר שֶׁזוֹ שְׂאֵמֵרוֹ בְּגְמָרָא הָא דְאַתָּא בְּגוֹ תְּלֵתָא הָא דְלֹא אֶתָּא בְּגוֹ תְּלֵתָא אֲלִיבָא דְרַבְּנָן אֶתְמַר וְלִתְרוּצָא לְבְרִי' לְאוֹקְמָה בְּדִידְהוּ אֲבָל לר' שְׂמַעוֹן לִית לִיהָ שְׂלִשָּׁה כָּלֵל אֶלָּא כָּל זְמַן שְׂבָא וּמְצָא מְנַחֵמִין אֶצְלוֹ הָרִי הוּא כְּיוֹם שְׂלִישִׁי.

וְזוֹ סְבָרְתָנוּ בְּלֹא סְפָקָא הִיא שְׂלֹא תְּמוּט. וְכֵן דְּעַת רַבֵּינוּ הַגְּדוּל ז"ל אֶלָּא שְׂיֵהִיָּה שְׂמִיט דִּין גְּדוּל הַבֵּית שֶׁהֵלֵךְ לְבֵה"ק נִמְצְאוּ כָּלֵי הַשְּׂמוּעָה בְּקַצְרָה.

אֲבָל הַבָּא מְמָקוּם קְרוֹב וּמְצָא גְּדוּל הַבֵּית בְּבֵית מוֹנֵה עֲמֵהוּ אֶפְיֵלוֹ בָּא כְּיוֹם שְׂבִיעִי. וְהוּא שְׂבָא וּמְצָא מְנַחֵמִין אֶצְל גְּדוּל הַבֵּית.

הָיָה זֶה הַבָּא לְכָאן גְּדוּל הַבֵּית אוֹ שְׂיֵהִיָּה גְּדוּל הַבֵּית בְּמְקוּם אַחַר וְזֶה הַבָּא לְכָאן קֶטַן אֶצְל קֶטְנִים הוּא מוֹנֵה לְעַצְמוֹ הֵלְכוֹ מְקַצְתָּן לְבֵית הַקְּבָרוֹת וּמְקַצְתָּן וְשָׂאָרוֹ בְּבֵית אֱלוֹ שְׂבָכָאן נוֹהֲגִין אֲבִילוֹתָן מִשְׂהִחְזִירוּ פְּנֵיהֶם מִן הַמֵּת וְאֵלוֹ שֶׁהוֹלְכִין עִמּוֹ אֵין נוֹהֲגִין אֲבִילוֹתָן עַד שְׁיִסְתָּם הַגּוֹלָל.

חֲזָרוּ הַהוֹלְכִים לְבֵיה"ק וּבָאוּ בְּתוֹךְ שְׂלִשָּׁה יָמִים מוֹנִין עִם אֱלוֹ שְׂבָכָאן חֲזָרוּ לְאַחַר שְׂלִשָּׁה מוֹנִין לְעַצְמָן בֵּין שְׂיֵהִיָּה קְרוֹב אוֹ רְחוֹק בֵּין שְׂיֵהִיָּה הַהוֹלֵךְ לְשֵׁם גְּדוּל הַבֵּית אוֹ קֶטַן הַפֶּל דִּין אֶחָד הוּא.

בָּא אֲבָל מְמָקוּם אַחַר וְהוּא מְקוּם קְרוֹב וּמְצָא קֶטְנִים בְּבֵית וְגְדוּל בְּבֵה"ק אִם הַגְּדוּל מוֹנֵה עֲמֵהוּ כְּגוֹן שְׂבָא בְּתוֹךְ שְׂלִשָּׁה יָמֵי זֶה כְּמִי שְׂבָא וּמְצָא לְגְדוּל הַבֵּית בְּבֵית וְנִגְרַר עִם הַגְּדוּל וּמוֹנֵה עֲמֵהוּ חֲזָר הַגְּדוּל לְאַחַר שְׂלִשָּׁה יָמֵי זֶה הוּא מוֹנֵה לְעַצְמוֹ אֵין הַבָּא נִגְרַר אַחַר הַקֶּטְנִים אֶלָּא מוֹנֵה לְעַצְמוֹ.

וְזֶה כְּדָרְךָ רַבֵּינוּ חֲנִנְאֵל וְחִכְמֵי הַצְּרִפְתִּים ז"ל. אֲבָל כְּפִי סְבָרְתָנוּ שְׂתִלִּינוּ אוֹתָהּ בְּרַבֵּינוּ הַגְּדוּל ז"ל הַהוֹלְכִים לְבֵה"ק מוֹנִין אִם אֱלוֹ שְׂבָבִית בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קֶטְנִים בֵּין שְׂבָבִית בֵּין קְרוֹב אוֹ רְחוֹק בֵּין בָּאוּ בְּתוֹךְ שְׂלִשָּׁה יָמֵי זֶה שְׂבִיעִי וְהוּא שְׂבָאוֹ וּמְצָאוֹ מְנַחֵמִין וְכֵן הַבָּא מְמָקוּם אַחַר לְשֵׁם וּמְצָא שְׂהֵלֵךְ גְּדוּל הַבֵּית לְבֵיה"ק כִּינּוֹן שְׂחֹזֵר גְּדוּל הַבֵּית אֶצְלָם אֶפְיֵלוֹ כְּיוֹם שְׂבִיעִי וּמוֹנֵה עֲמֵהֶם אִף זֶה נִגְרַר עִמּוֹ וְנִמְצְאוּ כְּוָלָן מוֹנִין מְנַחֵמִין אֶחָד וְהוּא שְׂבָא זֶה מְמָקוּם קְרוֹב.

וְזֶה הַנְּכוֹן וְהָרְאוּי לְסִמְנוֹךְ עָלָיו לְהַרְבֵּ רִי"ץ בֶּן גִּיאוֹת ז"ל וּמֵאן גְּדוּל הַבֵּית הַהוּא דְסִמְיָךְ עָלֶיהָ וְגִרְרֵי כְּוָלָהּ בְּתַרְיָה לֹא שְׂנָא בֶּן וּל"ש אֶחָ קֶטַן: לְבַעַל הַלְּכוֹת וְכַמְּהָ קְרוֹב עֲשָׂרָה

פֶּרְסֵי סוּגְיָא דְחַד יוֹמָא פִּינּוּן דְּאֵלוּ שְׁמַע בְּיוֹמָא קַמָּא הָוֵי מְצִי לְמִיתֵי כְּמָאן דְּאִיתִיהּ מְעִיקְרָא דְּמִי וְהִפְהִינִים (וְהִכִּין) סְמָכוּ בְּזָה וּבְתַשׁוּבָה לְרַב נְטָרוֹנָאִי.

מִי שְׁמַת לּוֹ מֵת וְהָיָה בְּמָקוֹם רְחוֹק וְלִשְׁנֵי נְכֻנס לְמָקוֹם קָרוֹב וְעַיְכָב שָׁם שְׁלֵשָׁה יָמִים אִו אַרְבַּעַה וְלֵאחֶר מִיָּכֵן בָּא לְמָקוֹמוֹ פִּינּוּן שְׁנַכְנַס בְּמָקוֹם קָרוֹב כְּמָקוֹם קָרוֹב עֲבָדִינוּ בְּיָהּ וּמוֹנָה עֲמִהּוֹן דְּהִלְכָה כְּר"ש דְּמִיָּקֵל בְּאַבֵּל וְאַנִּי תַמְתָּה לְדַבְרֵיוּ בָּא מְמָקוֹם רְחוֹק בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה לְרַבָּנּוּ הֵיכִי מְשַׁפְּחַת לָהּ הָרִי וְדָאִי נְכֻנס לְמָקוֹם קָרוֹב בְּשְׁנֵי אִו בְּשְׁלִישֵׁי וְעוֹד לְר"ש דְּלֵא קַפִּיד בְּיוֹמֵי מַה לִּי נְכֻנס לְמָקוֹם קָרוֹב מַה לִּי בְּשְׁנֵי אִו בְּשַׁבְּעֵי.

וְא"כ מְמָקוֹם רְחוֹק לֹא מְשַׁפְּחַת לָהּ לְעוֹלָם. וְאִין הִפְרַשׁ בֵּין שְׁשַׁמְעַע עַל מֵתוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שְׁהָיָה שָׁם מִתְחַלָּה וּבֵין שְׁשַׁמְעַע עָלָיו בְּאוֹתוֹ מְקוֹם קָרוֹב שְׁנַכְנַס לְשֵׁם אִו שְׁלֵא שְׁמַע עַד שְׁבָא וּמְצָא אַבְלִים בְּבֵיתוֹ הַפֶּל דִּין אֶחָד הוּא.

וְדֹאמְרִינוּ וְהוּא שְׁבָא וּמְצָא מְנַחֲמִין אֲצֵלוֹ כְּלוֹמַר שְׁמַצְאָן בְּאַבְלוֹת. בְּחִלְצַת סַנְדֵּל וּבְעֵטִיפַת הָרֵאשׁ וְהַרְבִּים מִתְעַסְקִין עֲמִהּוֹן כְּבַתוֹף שְׁבַעַה לְפִי שְׁמַקְצַת יוֹם שְׁבִיעֵי כְּכֹלוֹ אִם רָצָה נוֹהֵג כְּלוֹ אַבְלוֹת אִו נוֹהֵג מִן הַמַּקְצַת כְּמָה שְׁיַרְצָה הַלְּכָף כֹּל זְמַן שְׁמַצְאָן נוֹהֵגִין אַבְלוֹתָם מוֹנָה עֲמִהּוֹן.

הָא לֵאחֶר שְׁנַעְלוֹ סַנְדֵּל וּפְרַעוֹ רֵאשִׁים כְּכָר בְּטָלוֹ מִהּוֹן גְּזִירַת שְׁבַעַה וּכְבֹּא בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי דְּמִי וּמוֹנָה לְעַצְמוֹ וְאַפִּילוֹ הָיוּ מְנַחֲמִין עַמּוּשָׁאִין מְנַחֲמִין לֵאחֶר שְׁבַעַה. וְהָא דְאָמַר לְהוּ רָבָא לְבַנֵּי מְחוּזָא כְּגוֹן אֲתוּן דְּלֵא אֲזִלְתוּ בְּתַר עַרְסָא מְכִי מִהַדְרִיתוֹ אַפִּיִּיכוּ מִכְּבָא דְאַבְיָלָא אֲתַחֲלוּ וּמְנוּ.

נִרְאָה לִי שְׁלֵא נְאָמְרוּ דְבָרִים אֵלוּ אֲלֵא בְּמוֹלִיכִין אוֹתוֹ מְעִיר לְעִיר דְּכִינוּן שְׁמִסְרוּהוּ לְאֵלוּ שְׁמוֹלִיכִין אוֹתוֹ וְהִחְזִירוּ פְּנִיָהֶם כְּכָר גְּתָאֲשׁוּ מִמְּנוּ וְיֵאוּשׁ כְּסִתִּימַת גּוֹלָל. אַבְל בְּקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת סְמוּךְ לְעִיר וְהָן חוּזְרִין מִיָּד בּוֹ בְּיוֹם.

אִין נוֹהֵגִין עָלָיו אַבְיָלוֹת עַד שְׁיַחְזְרוּ הַקְּרוֹבִים וְיֵאמְרוּ לְהֵם כְּכָר נִקְבַר שְׁהָרִי דַעְתָּם עָלָיו. וּכְמוֹנַח לְפָנָיו דְּמִי אִינוּ אֲלֵא שְׁנַמְסַר לְכַתְּפִים וּמְוֹתָר לְאַכּוֹל בְּשַׁר כְּדֹאמְרוּן.

וְכֹן נִרְאִין דְּבָרֵי הַרְמַב"ם ז"ל שְׁפַתְב (פ"ח מֵהִלְכוֹת אַבֵּל) מִי שְׁדַרְכָן לְשִׁלּוּחַ הַמֵּת לְמִדְיָנָה אַחֲרַת לְקַבְרוֹ וְאִינּוּן יוֹדְעִין מְתִי יִקְבַר מַעַת שְׁיַחְזְרוּ פְּנִיָהֶם מִתְחִילִין לְמְנוֹת שְׁבַעַה וְשְׁלִישִׁים וּמִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל אַבֵּל דְּבָרֵי בְּעַל הַלְּכוֹת מִטִּין לֹאמַר שְׁאַפִּילוֹ נִקְבַר בְּעִירוֹ נְמִי כְּךָ דִּינוּ.

שְׁכָף כְּתַב בְּהִלְכוֹתָיו וְהִיכָא דְמִית בְּמַעְלֵי יוֹמָא טָבָא וּדְחִילוֹ דְלֵמָא לֹא מְסַפְקִין לְמַקְבְּרֵיהּ מְשַׁמֵּי יוֹם טוֹב וְשַׁקְלוּהּ אַרְמִיִּים לְמַקְבְּרֵיהּ כַּד נִפְיָק מְמַתָּא וְאִיכְפִּי לִיהּ מְקוֹרְבִים כְּדָא שְׁעַתָּא מְשַׁמֵּי דְלֵיעוֹל רְגַל חָלָה לָהּ אַבְיָלוֹת עָלֵיהֶם וּבְטָלָה מִמְּנוּ גְזִירַת שְׁבַעַה: כְּתַב הַרְב רִ"ץ בֶּן גִּיאוֹת ז"ל מְדֹאמְרִינוּ בְּמַעֲשֵׂה דְרַבֵּי וְרַבֵּי חֲזִיָא דְאָמַר לִיהּ דְאַבָּא וְאִמָּא אִינּוּן קִיָּמִין.

וְא"ל לְשַׁמְעִיָה חֲלוּץ לִי מְנַעְלֵי וְהוֹלֵךְ כְּלֵי אַחֲרֵי לְבֵית הַמְּרַחֵץ. שְׁמַעִינוּ מִיָּנָה דְּמִי שְׁשַׁמְעַע שְׁתִּי שְׁמוֹעוֹת רְחוֹקוֹת בְּיוֹם אֶחָד אִינוּ נוֹהֵג עָלֵיהֶן אֲלֵא יוֹם אֶחָד.

היו קרובות או שמתו לו שני מתים פאחד מונה לשניהם פאחד שבעה ושלשים שמע לזה היום ולזה למחר מונה לשני מיום שמועה שאלו שבעה ושלשים: ענן האבלות אלו דברים שאבל אסור בהן.

אסור במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. אסור לקרות בתורה ואסור בשאלת שלום ובכביסה וחיוב בעיטוף הראש ובכפיית המטה כל שבעה.

ואסור להניח תפלין ביום ראשון ואסור בגיהוץ ובתספורת ובשמחה ובאיחוי הקרע כל שלשים יום. במלאכה פיצד (מ"ק כ"א): אבל ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה מדכתיב והפכתי חגיכם לאבל.

מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מפאן ואילף עושה בצניעא בתוך ביתו. פינן שאין לו מה יאכל והאשה טונה בפלף בתוך ביתה.

פי' אין מתירין לה לכתחלה אלא מלאכה של צניעא ושל ארעי להיות טונה בפלף בתוך ביתה ואם אינה מספקת עושה אומנות שלה בצניעא בתוך ביתה שכן במועד שכת פועולה שאין לו מה יאכל מותר: ירושלמי אבל שאין לו בראשון ובשני לאכול אינו עושה מלאכה ובשלישי עושה מלאכה בצניעא.

אבל אמרו תבא מארה לשכניו שהצריכוהו לקח. בר קפרא אמר אפילו ביום השלישי לא יעשה מלאכה כל עיקר.

בר קפרא כדעתיה דבר קפרא עביד אבל שלשה ימים. דאמר ר' אבא בריה דרב פפי ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תלתא יומין טייסא נפשה על גופה סברא דהיא חזרה גביה פינן דאיהי חמיה דאישתני זיוהון דאפוי היא שפקה ואזלה לה לאחר שלשה ימים הפרס נבקעת על פניו ואומרת לו טול מה שגזלת וחמסת ונתת בי.

ר' חגי בשם ר' יאשיה מיייתי לה מן הדין. וזריתי פרש על פניכם ואפי' פרש חגיכם באותה שעה אף בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל.

וגמרא דילן דקתני שלשה מתניתא דבר קפרא היא. וכן הלכתא: ושהיא דתניא באבל ביום ראשון וביום שני אינו עושה.

ולענן תפלין ושאר השנויים שם לשני ימים. לדעת בר קפרא שלשה תנינן שעיקר אבלו שלשה ימים הן והלכה כדבריו דברים המותרין בחולו של מועד משום דבר האבד אסורין לאבל בימי אבלו לעשותו בידו אבל אחרים עושין לו.

דתניא (מ"ק י"א): אלו דברים שעושין לאבל בימי אבלו כגון זיתיו להפוך וכדו לגוף ופשתנו לעלות מן המשרה וצמרו לעלות מן היורה ומרביצין לו שדהו משמגיע עונת המים שלו ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה גירה ושדה העומדת לפשתו.

אמרו לו אם לא תזרע בבכיר תזרע באפיל אם לא תזרע פשתו תזרע מין אחר. רשב"ג אומר זיתיו הפוכיו ופשתנו לעלות מן המשרה וצמרו לעלות מן היורה ואין שם אומן הרי זה עושה בצניעא וכן הנה רשב"ג אומר אם הנה אומן לרבים והגיע שעת הרגל אם אין שם אומן אלא הוא הרי זה עושה בצניעא ומותר.

ונראה לנו שהלכה פרש"ג דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל: והתם באבל (פ"ה) תניא אבל כל שבעת הימים אסור בעשיית מלאכה הוא ובניו ועבדיו ושפחותיו ובהמתו. פי' בניו ובנותיו הסמוכין על שלחננו מעשה ידיהם שלו.

לפיכך אסורים בעשיית מלאכה וכשם שהוא אסור בעשיית מלאכה כה אחרים אסורין לעשות לו אבל עושין מלאכה שהיא אובדת. פונסין לו גרנו מבעטין לו יינו מגיפין לו חביותיו זיתיו הפוכין ר' יהודה אומר טוען קורה הראשונה ומניח את השנייה אחר האבל ויגמור אל"ר' יוסי נהלא אובדיו הן אלא יגמור זיתיו להפוך וכדו לגוף ר' יהודה אומר עושה לו לימודים ואחר האבל ימרח.

אל"ר' יוסי נהלא אובדיו הן אלא יגמור וכו'. מרביצין לו שדה הלכן לזריעה זורעין לו גירו פשתן דברי ר' יהודה וחכ"א אם לא זרעה פשתן יזרענה מין אחר אם לא זרעה בשבת זו יזרענה בשבת אחרת והאי דקתני בברייתא דגמרא דילו מרביצין לו שדה משתגיע עונת המים שלו.

מסתברא דהיינו השקאה מועטת שעושין לשדה הלכן קודם לזריעה כדי לזרעה בזמנה מיד ודבר האבד הוא. שאם אי אתה מרביץ אותה בעונה באין ימות הגשמים ושוב אינה נזרעת בשנה זו יפה וליכא למימר משקין לו שדה זרועה שלא מצינו השקאה מותרת משום דבר האבד אלא בבית השלחין בלבד.

ובית השלחין לא תני ביה שדהו סתם והיינו דקתני מרביצין לו שדה לכן לזריעה. ולשון מרביצין מוכיח פן שהוא כדרך ריבוי לבית.

ולגבי מועד קתני בברייתא מרביצין פשיטא הא קתני משקין בית השלחין במועד אלא ריבוי זה ענין אחר השקאה קודם זריעה בשדה הצריכה לכה וזו היא ששנו בפרק ראשון (מ"ק ד"ו:).

ת"ר מרביצין שדה הלכן בשביעית אבל לא במועד והוינן בה והתניא בין במועד בין בשביעית. פלומר בין במועד בין בשביעית מרביצין.

ופריק הא ר' אליעזר בן יעקב דמחמיר במועד ולא שרי חרפא לשוניה אפלא הא רבנן דמקילין בכי האי גוונא ופלוגתיהו בשדה גריד. וכן הא דתניא מרביצין לו שדה הלכן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית.

ולא עוד אלא שמרביצין בשביעית כדי שיצאו ירקות במוצאי שביעית, פי האי גוונא הוא דמרביצין אותם בהשקאה מועטת בערב שביעית כדי שיצאו ספיחי ירקות בשביעית בשדה בור ובשדה ניר.

וכיוצא בהן מן המקומות שהספיחין מותרין בהן וכן מרביצין בשביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית בין לזרען בין לספיחים שלהם. דספיחי ירקות במוצאי שביעית בכל מקום פירוש השקאה מועטת על מנת לזרעה.

וסמכו אותה השקאה בגמרא למחלוקת ר' אליעזר בן יעקב ורבנן דמועד. לרבי אליעזר בן יעקב אסור ולרבנן שרי.

נמצאת זאת הברייתא ששנויה באבל מרביצין לו שדהו משתגיע עונת המים שלו שלא
פדברי ר' אליעזר בן יעקב דמחמיר. ורש"י ז"ל מפרש מרביצין השקאה מועטת לירקות
ואין פירושו מחנור ומכל מקום פיון דברייתא קתני מרביצין בשדה הלכן סתם.

ולא פירשו איזה לכן מרביצין והדבר ידוע שהרבה שדות בכלל שדה לכן. כגון בית
השלחין ובית הבעל ושדה גריד ושדה מטוננת.

דכל שאינו שדה אילו נקרא פן ש"מ אין היתר זה תלוי בגופה של שדה זה. אלא ריבון
הוא דמותר במועד ובשביעית לרבנן.

ולר' אליעזר בן יעקב בשביעית אבל לא במועד והלכה ברייתא דאבל דקתני נמי מרביצין
שדהו לכשתגיע עונת המים שלו דאלמא דבר האבד מיקרי פרבנן אתיא. ומיכן אני אומר
דהלכה פרבנן דפליגי עליה דרבי אליעזר בן יעקב לענן זרעים שלא שתו ושדה גריד
דטעמא דרבנן לאו משום דהרנחה שריא להו במועד אלא משום דדבר האבד מיקרי להו.

והא דקתני סיפא דברייתא דאבל ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה נירה ושדה העומדת
לפשתן ואמרו לו אם לא תזרע בבכיר תזרע באפיל. הוקשה לנו עלה והלא בין בכיר
ואפיל דבר האבד מיקרי לרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר בן יעקב והיינו סבורין לומר
דבזרעים שפבר נזרעו חרפא לשויא אפלא דבר האבד הוא.

אבל זו שלא נזרעה פעמים שהאפיל מתברר והבכיר לוקה וכוךפשתן ומין אחר. עד
שמצינו בירושלמי מנו אמרו ליה ר' יוסי מחלפא שיטתיה דר' יהודה תמן אמר יאבד
דבר מועט ואל יאבד דבר הרבה והקא הוא אמר הכין שגייה היא.

תמן שדרכו להערים כל שפן מחלפא שיטתיה דר' יוסי מה אם תמן שדרכו להערים את
אמר מותר פאן שאין דרכו להערים לא כל שפן. אמר ר' חנינא מנו אמרו לו חכמים.

שהו עושין כשיטת ר"י במועד. עד פאן גירסא ירושלמית ופירושה ברור שהו מקשין
מאן תנא דפליגי עליה דר' יהודה לענן שדה ניר ושדה פשתן ר' יוסי דהוא בר פלוגתיה
במועד א"כ קשיא דר' יהודה אדר' יהודה ור' יוסי אר' יוסי דאלו במתני' לר' יהודה טוען
קורה ראשונה דאית בה פסידא מרובה ומניח השאר לאחר המועד מפני שהפסד מועט
הוא.

ואלו הקא חייש להפסד מועט בין בכיר לאפיל ומתיר דבמתני' חייש להערמה שמא
יהפוך זיתיו ויטעון ויאמר זיתיו הפוכין היו וכן חושש שלא יהא זולף וגומר חביותיו
ויאמר לדיין שפבור אני עושה.

ולפיכך אמר ר' יהודה בין במועד בין באבל פדקתני בברייתא דלעיל ולא התיר אלא
בשיוני דלא אתי למיערם מוטב לו להמתין ולעשות פדרכו והדר מקשי וכל שפן דקשיא
דר' יוסא אדר' יוסא.

דאלו במתני' אע"פ שיש לחוש להערמה אמר ר' יוסא זולף וגומר וגף פדרכו שלא יפסיד
פלום וכאן אינו חושש להפסד מועט בין בכיר לאפיל. ומתיר דהאי אמרו לו לאו ר'
יוסא דלדיניה נדאי מותר אלא רבנן דסבירא להו במועד כר' יהודה ואמרו לו פשם שאין

חוששין להפסד מועט במשנתנו כּף אין חוששין לוּ בכאן דלית להו טעמא משום הערמה אלא שאין לחוש לדבר מועט.

והנה פּפי דרף זו הלכה כר' יהודה דזורעין לו שדה נירה ושדה העומדת לפשתן. ובמועד מותרין ע"י עצמו וכל זה סמך וראיה שלא לחוש לדברי ר' אליעזר בן יעקב דאפילא לשוניה חרפא פּדבר האבד מיקרי.

ומימרא דרבינא בתרביצא פּרבגן אתא. לפי הנמצא בנסחאות שלו ואין לי להאריך.

וכבר ראינו דברי הרשב"ד ז"ל בפ"י דברים הללו וגירסתו שהוא גורס מרביצין בפער הלכן ואין הדברים נכונים מפמה ראיות אלא שאין מענין החיבור הזה בכה יותר מדאי שלא להטריח על המעינים בו.

ורבינו הגדול פסק כר' אליעזר בן יעקב במועד. וכן השמיט ממתניתא דאבל מלתייה דר' יהודה בשדה נירה ושדה העומדת לפשתן ונפה כיון לפי שיטתו אלו השמיט ממנה עוד הא דקתני מרביצין לו שדהו משתגיע עונת המים שלו.

וכפי מה שנתבאר מדברינו שכתבנו למעלה ובירושלמי שנו בכריתתא זו משקין לו שדה בית השלחין לכשיגיע זמנו לשמות וזה נדאי מותר לדברי הפל אבל ענין אחר הוא אינו השנוי בגמרא שלנו: מועד קטן (ד"א:) האריסין והחכירין והקבלנין של אבל הרי אלו יעשו החמרין והגמלין והספנין בספינה שלו הרי אלו לא יעשו ואם היו מוחפרין או מושפרין אצל אחרים הרי אלו יעשו.

פירוש חמרין וגמלין וספנין שלו שכירי שנה שלו הם ומוחפרין אחר חמורו וגמלו ומספנין בספינה ולפיכך לא יעשו דמלאכה דידיה הוא ואף על פי שנעשית ע"י אחרים וחוזק לתחומין אסור ואם היו הבהמות והספינה מוחפרין של אחרים מותר והוא הדין אם היו הגמל והספן הזה נוטלין בשכירותן למחצה ולשליש ולרביע דשרי ובכל מוחפרין הוא פאריס בקרקע ויש מי שאומר שלא התירו האריסות אלא בקרקע משום דארעא לאריסי קיימא אבל בהמהות וספינה אסור משום שנקראת על שמו ויש לזה פנים פענין שאמרו בפּרק קמא דע"ז (כ"א:) אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי.

(מ"ק י"א:) שכיר יום שלו אפ"י בעיר אחרת לא יעשה היתה מלאכת אחרים בידו בין קבולת בין שאינה קבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים יעשה פירוש מלאכה של מטלטלין שקבל עליו לתפור בגד שלו בסלע וזו היא קבולת בביתו לא יעשה בבית אחרים יעשה דמלאכה דידהו היא.

רב מריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא הנה להו גמלא בהדי הדדי איתרע ביה מילתא במר בריה דר"א ופסקיה לגמליה. פי' בטלו ולא נתן רשות לשותפו להשפירו ולעשות בו מלאכה כל ימי אבלו אמר רב אשי גברא רבא פמר בריה דרב אחא בריה דרבא נעביד הכי נהי דלפסידא דיליה לא חייש אפסידא דאחרני לא חייש והתניא אם היו מוחפרין או מושפרין אצל אחרים הרי אלו יעשו והוא סבור אדם חשוב שאני שמענין מיהא דשני שותפין שיש להם חמור וגמל או ספינה שאירע אבל לאחד מהן שותפו עושה בהן פּדרפו ואעפ"י שחולקין בשכר מותר דומיא דספינה מוחפרת ומושפרת שאם אירע אבל לבעליה אינו מבטלה.

וירושלמי פליג דאתמר התם שני אחים שני טבחים שני שותפין שאירע באחד מהן דבר הרי אלו נועלין חנוותם ואין הלכה פן אבל יש לומר שלא לבטל מלאכת השיתוף ולהפסיד מלאכת השותף אמרו אלא נועלין את חנוותן משום צינעא והשותף מוכר בביתו שכן המון פריין והמושפריין אצל אחרים ברשותן עושין ולא בבית האבל וכן הגמל הזה של מר בריה דרב אחא למר מריון היו מתירין אותו להשפירו ולחזור לביתו.

ורבינו הגדול ז"ל השמיט המעשה הזה של מר מריון ומר בריה דרב אחא וכו' וכתב הירושלמי שהזכרנו נועלין חנוותן וזה תימה גדולה אם עלה על דעתו שהגמרות הללו חלוקות בזה היאך הניח גמרא צרוכה וסמך על הירושלמי ושם סובר הרב ז"ל שהשותפין נדאי מבטלין מלאכה המשותפת להם פשאירע דבר באחד מהן כדרך הירושלמי אבל מר מריון ומר בריה דרב אחא איטדא פתבו אנגמלא מעיקרא והשבוע הזה שאירע בו האבל למר בריה דרב אחא שבת של מר מריון היתה והיינו ברייתא מן הפריין או מן הפריין אצל אחרים לפיכך הנה ראוי לחוש לפסידא דמר מריון שלא לבטלו אלא הוא סובר אדם חשוב שאני וכיון שפכת רבינו ז"ל הברייתא ופסקה בהלכות לא הוצרך למעשה הזה וכתב הירושלמי שהוא פהלכה ולשון הגמרא שאמרו נהי דלפסידא דידיה לא חייש משמע דשבת של שניהם היתה ושניהם מפסידין בבטולו וכיון דאמרין דבר האבד באבד מותר ע"י אחרים כל אלו שאמרו במועד עושין משום דבר האבד באבד אחרים עושין לו וכל שאמרו חכמים אעפ"י שהוא דבר האבד אין עושין אותו במועד משום טירחא ותירא באבד מותר דגבי מועד משום קדושת היום ומסרו הפתוב לחכמים לאסור הטורח והם גזרו שלא לעשות אפ"י ע"י ארמי דתניא כל שאינו עושה אינו אומר לארמי ועושה אלא גבי אבלות מאי איכפת לן בטירחא דאחרים וכי משום שבות ותענוג נאסרה מלאכה עלי לא נאסרה אלא כדי שיתאבד על מתו ויתאונן על חטאיו היקף משקין לו בית השלחין ואפ"י ממי גשמים וממי קילון ועושין לו עוגיות לגפנים ואמה בתחלה וחופרין לו בורות שיחין ומערות פשצריה להם ובונה את הפרצה כדרך זופתין לו חביתא וכוזא ומכניסין פירותיו מפני הגנבים ופרקמטיא כל שהוא אבד שרי וכן היודע שתבא שיירה וחושש לפרקמטיאות שהן מוזילות מוכר אפילו להרויח ואצ"ל בחושש להפסד קרן שלו ובלבד ע"י אחרים ואי מסיק וזוי באינשי והאידינא משפח להו וביומא אחרינא לא משפח להו שרי לשדורי עליהו והשליח לוקח בחובו עבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים וכותב ומעלה בערפאין מפני שהוא כמציל מידם ומפאן הורו הגאונים שאם הנה לו לאבד דין על אדם אינו תובעו כל שבועה ואם הנה דבר האבד כגון שמבקש לילה למדינת הים או שהיו עדיו חולים עושה שליח ומורשה ודן עמו: ונחצדין ליה חצדא דשערי ופרדיסא דמטא זימניה וכל דאית ליה פסידא אפילו טריח ומעשה אמן וכל שהתירו חכמים במועד משום צורך המועד ואפ"י אין לו מה יאכל פלו אסורין באבל ואפ"י על ידי אחרים אלא עני ממש שאין לו במה יתפרנס עושה ע"י עצמו משלישי ואילך בצניעא בתוך ביתו ותבא מארה לשכניו והיא דלית ליה פסידא אלא רוחא מיתרמי ליה ואי לא עביד אבדא מניה לאו כדבר האבד הוא ואסורה דהא גמלין וחמרין וספנים בספינה שלו שאמרנו ודאי עבורי רוחא הוא, הגע עצמך שהיתה ספינה שלו נשפכת בכמה רבוא ואם ממתין עד לאחר האבל יעבור זמן שפורשין בו לים ואם ילכו להם התגרין ה"ז העברת שכר גדול ממנו ואעפ"י אסור ונפירת חמורו וגמלו

נמי הן לעצמו העברת שֶׁכֶר הוא נאפי' בשוֹכְרִין מְצוּיִין לוֹ לְמַחֵר מ"מ שְׁכִירוֹת הַיּוֹם אֶבֶד מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי כֵן אֲסוּר: וּלְגַבֵּי מוֹעֵד אֵינְתָּמַר בְּרִינְתָּא (מ"ק י"א) לְבֹאֵי פְּנְאֵרֵי פִּי צָפֵה הִנֵּהר עַל כָּל גְּדוּתָיו וְהַדְּגִים שָׁטִין עַל פְּנֵי הַנֵּהר וְנִצָּאוּ לְחוּץ וְלֹא שְׁרִינְהוּ רַבָּא לְצוּד מִהֵן אֱלָא לְדַעַת אֲכִילָה מִשׁוּם צוּנְרָה מוֹעֵד וְהָרִי הִנֵּהר הִנֵּה שֶׁהוּא צוּפָה וְדָגִים שְׁלוֹ נִיצוּדִין עַכְשָׁיו בְּנֵדָאֵי וְהֵן אֲבוּדִין מִמֶּנּוּ אִם לֹא יִצוּד לְאַלְתֵּר שְׁלֹא יִמְתִּינּוּ לָהֶם עַד לְאַחַר הַמוֹעֵד וְאֵעִפ"כ לֹא עֲשֹׂאוּהָ פְּדָבֵר הָאֶבֶד אֲלֵמָא הֶפְסֵד דְּבָר שְׁבַרְשׁוּתוֹ נִקְרָא דְּבָר הָאֶבֶד הַנִּחַת רִינַח לֹא נִקְרָא דְּבָר הָאֶבֶד.

עוֹד שָׁנוּ בַּתּוֹסְפֹתָא אֵין כּוֹתְבִין דְּבָרֵי אַרְיִסוֹת וְקַבְלָנוּת בַּמוֹעֵד ר' יְהוּדָה הַתִּיר שְׁמָא יִקְדַּמְנוּ אַחַר פִּירוּשׁ בְּשִׁקְבַל הַשְּׂדֵה קוֹנְדָם לְכֵן הַתִּיר ר' יְהוּדָה פְּדֵי שְׁלֹא יִחְזְרוּ בְּהֵן דְּקוֹנְדָם כְּתִיבַת שְׁטֵר שְׁנִינְהֵם חוּזְרִין עַד שְׁיִרְדַּ לְתוֹכָהּ וְאֵעִפ"כ אֲסֵר תַּנָּא קַמָּא וְהִלְכָה כְּמוֹתוֹ וְגַם זֶה הַנִּחַת רִינַח הַמְּזַדְמֵן בַּמוֹעֵד וְאֵי קִשְׂיָא לָהּ הָרִי אֲמָרוּ בִירוּשְׁלַמִי הֵדָא שְׁיִירָא שְׁרִי מְזַבֵּן מִינָהּ בְּחוֹלָא דְמוֹעֵד וְכַתְבוּהוּ רַבִּינוּ הַגְּדוֹל וְהַגְּאוּנִים ו"ל בְּפִסְק הִלְכָה יֵשׁ לומר כָּל שְׁאִינּוּ צָרִיף לְדָבָר אֱלָא לְהַשְׁתַּפֵּר בּוֹ אֲסוּר וְהוּא שְׁשִׁנְיָנוּ אֵין לּוֹקְחִין בְּתִים בְּהֵמָה וְעַבְדִּים וְשִׁפְחוֹת אֱלָא לְצוּנְרָה מוֹעֵד לֹא לְהַרְוִיחַ וְלֹא לְהַשְׁתַּפֵּר וְאֲפִילוּ שְׁכָר נִיפְרָ בְּהֵן כְּגוֹן לּוֹקַח מִן הַשְּׁיִירָה אֲבָל אִם הִנֵּה צָרִיף לְבֵהמָה וְלְעַבְדִּים וְלִפְיָרוֹת פְּסוּת וְכִלִּים לְאַחַר הַמוֹעֵד וְנִדְעָתוֹ וְדָאֵי לִיקַח אוֹתָם וְנִדְמֵן לוֹ עַכְשָׁיו מִי שֶׁהוּא מוֹכֵר בְּזוּל וְהַדְּבָר יָדוּעַ שְׁלֹא יִנְדָּמֵן לוֹ לְאַחַר הַמוֹעֵד כְּגוֹן הַשְּׁיִירָה זֶה וְדָאֵי דְּבָר הָאֶבֶד הוּא אֲצִלוֹ וְהֶפְסֵד גְּמוּר וּמִיעוּט כִּיסוֹ הוּא אִם אֲתָה מוֹנְעוֹ עַכְשָׁיו הָרִי זֶה דוֹמָה לְמַכִּירַת פְּרַקְמִטָּיָא שְׁמוּזְלַת לְאַחַר הַמוֹעֵד אֲבָל לְהַשְׁתַּפֵּר בְּמִקְחָ וּמִמְכָר אֲסוּר נִרְאָה לִי: וּמִפְּאֵן אֲנִי אוֹמֵר שְׁאֲסוּר לְאַבְל לְהַלוּוֹת מְעוֹת לְאַרְמֵי בְּרִיבִית בִּימֵי אֲבָלוֹ וְאֲפִילוּ ע"י אַחֲרִים וְהַרְאָב"ד כְּתַב מִן הִירוּשְׁלַמִי הִנֵּה עֲבוּרֵי רוּוְחָא מְנִינָה פְּסִידָא הוּא וְהִיא דְּאֲסֵר רַבָּא לְמִצַּד כְּנוּרֵי לְמַמְלַח לְרוּוְחָא שְׁאֲנִי מְצִיאָה דְּלִיפָא שׁוּם פְּסִידָא אֵי נָמִי עַד כָּאֵן לֹא שְׁרִינּוּ מִשׁוּם רוּוְחָא אֱלָא מִקְחָ וּמִמְכָרָ דְּרָף חוּל בְּעֵלְמָא הוּא אֲבָל טִירְחָא לִיפָא וּמְלֵאכָה נָמִי לִיפָא אֲבָל הֵכָא בְּמַלִּיחַת דְּגִים טִירְחָא יִתִּירָא וּכְרִישָׁא דְּמַתְנִיתִין נָמִי דְּלֹא שְׁרִינּוּ מְלֵאכָה מִשׁוּם הַרְוָחָה וְאֵע"ג דְּלִיפָא טִירְחָא כְּגוֹן הַשְּׁקָאָת זְרַעִים מִן הַמְּעִינִין שְׁבַשְׂדָה בֵּית הַבַּעַל אֲבָל מִקְחָ וּמִמְכָרָ לְאוֹ מְלֵאכָה הוּא אֱלָא דְּרָף חוּל בְּעֵלְמָא הוּא וּבְמִקְוֹם רוּוְחָא שְׁרִי מִשׁוּם דְּלִיפָא טִירְחָא יִתִּירָה וְאֵלוֹ מְלִיחָה מְלֵאכָה גְּמוּרָה הוּא וְטִירְחָא יִתִּירָה הוּא וְאֵי לְאוֹ מִשׁוּם פְּסִידָא מִשׁוּם רוּוְחָא לֹא שְׁרִינּוּ ע"כ דְּבָרֵיו ו"ל: עֲשֵׂה הָרַב טוֹרַח גְּדוֹל בְּזִרְיַת מְלַח עַל דָּג אֶחָד וְלֹא עֲשֵׂה טוֹרַח לְשִׁקְלוֹ מֵאָה כְּפָרִין שֶׁל בְּרִזָּל מִן הַשְּׁיִירָה וְלִהְבִּיאֹו מִן הַשּׁוּק עַל כְּתַפּוֹ לְבֵית וְלִיקַח עֶבֶד מִן הַשְּׁיִירָה הַזֶּה וְלִכְתוֹב עָלָיו בְּשֵׁטֵר דְּבִין בְּכַתְבֵּי בֵּין בְּעַל פֶּה לּוֹקְחִין מִמֶּנּוּ וְעוֹד אֵין בַּמוֹעֵד חִלוּק מִן מְלֵאכָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ בְּשִׁבְתָּ לְמְלֵאכַת פְּטוּר עֲשֹׂאוּהָ כְּחוּל לְהַתִּיר מְלֵאכָה גְּמוּרָה בְּדָבָר הָאֶבֶד בְּרֵאיוֹת הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה: (מ"ק י"ב) אָמַר שְׁמוּאֵל מְקַבְּלֵי קַבּוּלַת בְּתוּף הַתְּחוּם אֲסוּר חוּץ לְתְּחוּם מְוֹתֵר אָמַר רַב פְּפָא חוּץ לְתְּחוּם נָמִי לֹא אָמַרְן אֱלָא דְּלִיפָא מְתָא דְּמִקְרָבָא לְהֵתָם וְלֹא אָמַרְן אֱלָא בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים דְּלֹא שְׁכִיחֵי אֵינְשֵׁי דְּאֲזוּלֵי לְהֵתָם אֲבָל בַּחוּה"מ דְּשְׁכִיחֵי אֵינְשֵׁי דְּאֲזוּלֵי וְאֵתוּ לְהֵתָם אֲסוּר.

פִּי מְקַבְּלֵי קַבּוּלַת שֶׁל אַרְמִים שְׁקַבְּלוּ עָלֵיהֶם לְבָנוֹת בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקִצְץ לָהֶם דְּמִים וְתוֹף הַתְּחוּם אֲסוּר דְּקִאָמַר בְּכָל יוֹם הָאֲסוּר לְמְלֵאכָה דִּישְׂרָאֵל קִאָמַר כְּדִמְפָרַשׁ וְאֲזוּלֵי שְׁבָתוֹת וִיו"ט וְחוּה"מ וְאִסוּרָא מִשׁוּם חֲשָׁד שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁכִירֵי יוֹם נִינְהוּ וּמְלֵאכָה

דישׂראל היא, חוץ לתחום מותר פֿעגן שׂשנינו בעורות לעבדן וכלים לפובס וכלן בית הלל מתירין עם השמש דכל קפולת פֿינן שקצין לו דמים מלאכה דארמי הוא ומותר במטלטלי בכל מקום ובא שמואל ואסר בקרקעות תוף התחום מפני חשד, והוא הדין למטלטלין כגון ספינה הידועה לישראל דמלאכת פֿרהסיא היא ואסור ובחוש"מ אפילו חוץ לתחום משום דאיכא אינשי דאזלי מדונכתא לדונכתא, ואיכא מאן דפריש שמעתא פֿולה באבל וליתיה נדאי אלא בכל אדם בשבתות וי"ט וחוש"מ כפשוטן של דברים מיהו גמרין מינה דינא דאבל דכל ימי אבלו פֿינן דהא אזלי אינשי בכל דונכתא מקבלי קפולת שלו אפילו חוץ לתחום אסור ובשבתות וימים טובים שחלו להיות בימי אבלו מותר ואע"פ שנוהג דברים שבצינעא פֿדבעינן למימר קמן ומסתברא לא שניא קפולת של בנן בתיים ול"ש קפולת של חרישה שבשדות אסור.

ואע"ג דאמרין בפ"ק דע"ז (כ"א:) רשב"ג אומר לא ישפוך אדם מרחצו לארמי מפני שנקראת על שמו נארמי זה עושה בו מלאכה בשבתות וי"ט אבל שדהולארמי שרי מאי טעמא אמרי אריסותיה קעביד מרחץ נמי אמרי אריסותיה קעביד אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי אלמא פֿינן דשדה לאריסי קיימא כל מלאכה דעביד בה ארמי לא אתי לידי חשד דאמרי אריסותיה קעביד התם בשדה השכורה לארמי ברשותיה קיימא ואיהו אכיל פירי דהאי שתא וישראל אינו נראה בה אבל קפולת למחר הארמי יוצא ממנה וישראל אוכל פירות והפל יודעין שלא לדעת אריסות ירד לתוכה.

ויש להקל ולומר דכיון שלא ירד ישראל עתה לתוכה אלא ארמי זה חורש וזרע כבשל אריסותיה נדאי הרואין אותה תולין בהיתר אין חוששין לחשד שלאחר זמן שאין בני אדם פוגין מפל עסקיהם לומר חרש זה בכאן שהיינו סבורים שהוא אריס ועכשיו בעלין אוכלין פירות ולחשוד עליו למפרע ויש לזה פנים: באבל תניא (פרק י"א) כבוד הבית נהדחת הפוסות והצעת המטה אין בהם משום מלאכה לאבל ות"ר (מ"ק כ"ז) אבל ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעסקיו ימעט ואם לאו יגלגל עמהו.

פירש רב חננאל ז"ל אם יכול למעט בעסקיו שלא יקנה ושלל ימפור ימעט ואם לאו יגלגל עמהו פלומר יקנה צרכי הדרך ודברים שיש בהן חיי נפש: ברחיצה פיצד (מ"ק ט"ו) אבל אסור ברחיצה דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר לה התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן וגו' ורחיצה בכלל סיכה פירוש לפי שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה.

בפ"ק דתענית (ד"ג) אמר רפרם אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון ט' באב והוא הדין לאבל אסור בין בחמין בין בצונן ואמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין ומסקנא והלקתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוף אפילו כל שהוא אסור ואם להעביר את הזנהמא מותר ואצ"ל במי שהיו חטטין בראשו דסוף פֿדרכו ואינו חושש וכן אם היה מלונקלף בטיט ובצואה רוחץ פֿדרכו ואינו חושש ומי שתכפוהו אבילות רוחץ כל גופו בצונן (שם): דא"ר אבא הפהן משום ר"י הפהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי הגלילי ורחץ בצונן כל שבועה ואוקימנא פֿשתכפוהו אביליו דתניא תכפוהו אביליו בזה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס פֿסותו במים ואמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים אבל לא בנתר ולא בחול.

גבי רחיצה נמי פינו דתכפוהו אבליו רוחץ בצונן אבל לא בחמין: בפרק הנה קורא (ט"ז): רחץ ר"ג בלילה הראשונה שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאכל אסור לרחוץ אמר להם איני פשאר כל אדם איסטגני אני מ"ט אנינות דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה פיום מר ורפנו הוא דגזרו בלילה ובאיסטגני לא גזרו רפנו כ' רבינו האי ז"ל ואין מותר לאכל לרחוץ בלילה אף ע"פ שאומר איסטגני אני חדא דלא קיי"ל כר"ג דאמר אנינות לילה דרפנו ואע"ג דכתיב שבעת ימים לילות בכלל ועוד חיישינן מן הרמאין ולא כל דאמר איסטגני אני שומעין לו אבל ודאי אי מגליא מילתיה מעיקרא דאית ביה הא מלתא ושאם אינו רוחץ בא לידי סכנה רוחץ בלילה דדמיא לשעת הדחק ולרפואה משום דאיסטגני ודאי פחולי גדול הוא ממדה זו ולא כל מי שנהג בנקיות בשורו איסטגני אלא מי שפא לידי סכנה אם אינו רוחץ ע"כ דברי הגאון ואנו עתידין לכתוב בדין אנינות לפנינו אבל זו שאמר שלא כל האומר איסטגני אני שומעין לו והמתנהג בנקיות מתירין ברחיצה יפה כגון שלא בא בכף לידי סכנה ממש דוקא דאם פן אפילו ביום ראשון נמי מותר לכל המצטער הרבה ובא לידי מוחוש בכף לפי מה שהורגל מתחלה דהא מימר קאמרינן ואם להעביר את הזנהמא מותר להרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל ואם צריך טבילה לטהרה מותר דתניא (תענית י"ג) כל חייבי טבילות טובלין פדרךפן בין בתשעה באב בין ביה"כ ומסתברא דוקא טבילה בזמנה משום דקיימא לן טבילה בזמנה מצוה אבל כגון גדה שלא בזמנה אסורה בימי אבילות, והכי איתוקמא בפרק יום הכפורים (פ"ח) דגרסינן התם הנהב והזבה והיולדת והמצורע ובעל גדה וטמא מת טבילתן בלילה בעל קרי טובל והולך כל היום פולו ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול ואוקימנא בדצלי והוינן בה אי דצלי מאי טעמייהו דרפנו ופרקינן קסברי רפנו טבילה בזמנה מצוה.

וראיתי בתוספות שהם מפרשים ז"ל דאפי' טבילה שלא בזמנה נמי מותרת לדברי הפל אלא תנא קמא חייבי מחייב לבעל קרי לטבול כל היום ורבי יוסי פטר ליה מן המנחה ולמעלה בדצלי הא אם רצה טובל הוא בין בזמנה של טבילה בין שלא בזמנה וכך הם גורסים ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אינו צריך לטבול תדע דהא אידך ברייתא קמייתא תני התם כל חייבי טבילות טבילתן ביום גדה ויולדת טבילתן בלילה בעל קרי טובל והולך עד המנחה והא האי תנא קסבר טבילה בזמנה לאו מצוה ולפיכך מן המנחה ולמעלה לא ואם פן חייבי טבילות ונדה ויולדת למה הן טובלין אלא שמע מינה שכל חייבי טבילות מותרין לטבול אם רצו ובעל קרי חייב לטבול עד המנחה ומן המנחה ולמעלה אם רצה טובל הוא ואין הדרך הזו מחנור לי שגרסת כל הספרים וכן בתוספתא מן המנחה לא יטבול ועוד אי בטבילה שלא בזמנה למה לי למיתני כל חייבי טבילות טבילתן ביום גדה ויולדת טבילתן בלילה שלא בזמנו פולן בין ביום ובין בלילה הן טובלין אלא רישא בטבילה בזמנה וסיפא קתני בעל קרי עד המנחה אע"ג דהא שלא בזמנה דמסתמא לאו ברואה קרי ביום הכפורים איירי והא דקתני באידך ברייתא ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול ולא פליגי רפנו נמי ארישא בזה ונדה דלא יטבולו פינו דסבירא להו טבילה בזמנה מצוה משום דאיכא זב שראה קרי ונדה שפלטא שכבת זרע וכך איתא בדרוכת' במסכת ברכות כף נראה לי אי נמי חדא דאית ביה תרתי קמ"ל ובספר הישר פוסק דטבילה בזמנה לאו מצוה פדתנן דיה טבילה באחרונה וליתא להו מתניתין

דקתני כל חייבי טבילות טובלין כדכתיב ואלא הלכתא כר' יוסי ולא כן פסקו הגאונים ז"ל וירושלמי בפרק הנה קורא תני מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין ובדרום מרחיצין אמר ר' יוסי בר' בון מי שהוא מתיר את הרחיצה עושה אותה כאכילה ושתיה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג עלו לו חטטין מותר.

ונראה מפאן שהיו במקצת המקומות נוהגין הקרובים והמברין להרחיץ את האבלים קודם הבראה לפי שעשו אותה כאכילה ושתיה שצריכה להם הרבה מפני שהן צריכין להעביר מהן ונהמת המת והשיבת המתחוללת עליהן והיו מתירין זו הרחיצה הראשונה ואחר כך היו נוהגין איסורן ברחיצה כל שבועה.

וגמרא דילו בדרבן גמליאל לית ליה האי מנהגא ואי נמי אית ליה דלמא רחיצה שניה רחץ בליילה לפי שלא היתה דעתו מנושבת עליו בכל יום עד שירחץ בחמין בשעת שכיבה ויסוף בשמן ערב שלקח הילכה אי איכא דוכתא דנהגי בהרחצה זו אין ממחין בינו ואשה נמי בימי אבלה לא תכחול ולא תפקנס ולא תתקשט דכל הני באבילות פרחיצה דמי ואסור דתניא (מ"ק כ') וכן היא שמת חמיה או חמותה אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת והתם אמרינן (תענית י"ג) אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה בימי אבל אביה ואוקימנא אפיחול ופיקוס דבוגרת מותרת ונערה ואשת איש אסורה הא ברחיצה דחמין אפי' בוגרת אסורה משום דאפשר בצונן וכן הלכה ואין מונעין תכשיטין מן הכלה שמת אביה כל שלשים יום: בנעילת הסנדל פיצד (מ"ק ט"ו): אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ונעלה תשים ברגליה מפלל דלכולי עלמא אסירי דכתיב בן אדם הנני לנחם ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספוד ולא תבכה ולא תבא דמערתך האנק דום מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליה ונעלה תשים ברגליה הכי קאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום דממת מתים.

פלומר כדרך שעושין למתים ואבל אחר לא תעשה אלא פארך חבוש עליה ונעלה תשים אלמא הני כולהו אסירי לשאר אבלי: ובירושלמי פרישו האנק דום מתים מפאן שהוא צריך לצוות על המתים, אבל לא תעשה מפאן שצריך להתאבל, פארך חבוש עליה אלו תפילין, ונעלה תשים ברגליה מפאן שאסור בנעילת הסנדל, ולא תעטה על שפם מפאן שצריך לכסות פניו וליכסיני' מלרע אמרין פומיה הוא חייש.

ולחם אנשים לא תאכל מפאן שהקטנים הולכין אצל הגדולים מנין שהגדולים הולכין אצל הקטנים דכתיב אל תבא בית מרוח: באבל (פ"ה) תניא אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיגיעו לעיר יחלצו וכן בתשעה באב וכן בתענית צבור וכי אסור במנעל וסנדל הני מילי בשל עור אבל אנפילא של בגד מותר וסנדל של שעם נמי מותר דהתם ביום הכפורים (ע"ח): אמרינן אני ראיתי את ריב"ל שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים אמינא ליה בתענית צבור מאי אמר לי לא שנה ורב הווא נפיק ברהיטני ואבני נפיק בדהוצי ורבא בדכילי ורבה בר רב הווא פריק סודרא אפרעיה ונפיק והוא הדין לסנדל של עץ דהוצי דאבני סנדל של עץ הוא ואין מנעל אלא של עור דכתיב ונאנעלה תחש ואם מחנפה של עור אסור וכן פסקו כל הגאונים וכבר פירשתי טעמיהם וראיותיהם בספר מלחמות ה' והדברים עתיקים ואם מחמת עקרב מותר דגמרינן מיום הכפורים והחיה תנעול את הסנדל כדעת רבינו הגדול ז"ל ביום הכפורים וסחיה שאמרו

כָּל שְׁלֵשִׁים יוֹם: בְּתִשְׁמִישׁ הַמָּטָה בִּיצַד (מ"ק ט"ו): אָבֵל אֲסוּר בְּתִשְׁמִישׁ הַמָּטָה דְּכִתִּיב וַיִּנָּחֵם דָּוִד אֶת בֵּית שָׁבַע וַיָּבֵא אֵלֶיהָ מִכָּל דְּמַעֲקָרָא הוּא אֲסוּר בְּתִשְׁמִישׁ הַמָּטָה פִּירוּשׁ מִשׁוּם אֲבָלוֹת הַיָּלֵד וְלֹאחֵר שְׁבָעָה, וְהָא דְּכִתִּיב לְעֵיל מְנִיחָא פֶּאֶשְׁר רָאָה דָּוִד כִּי מֵת הַיָּלֵד וַיִּקָּם דָּוִד מֵעַל הָאֲרָץ וַיִּרְחֹץ וַיִּסְוֶה וַיִּסְחַף שְׁמֵלוֹתָיו הוּא קוֹדֵם שְׁוֹקֵב הַיָּלֵד עֲשֵׂה שְׁעֵדִין לֹא חָל אֲבָלוֹת עָלָיו וְלֹא עֲשֵׂה פֶּן אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיָּה רוּצָה לְבֵית ה' וְלִהְשִׁתְּחוּת כְּדִי שְׁלֵא יִרְאָה פְּנֵי שְׁכִינָה כְּשֶׁהוּא מְגַנְוֵל אָבֵל לֹאחֵר שְׁבָא מִהִשְׁתְּחוּת נִהַג אֲבָלוֹת שְׁבָעָה.

עוֹד יֵשׁ לֹמֵר כִּי אוֹתוֹ הַיָּלֵד בְּסִפְק הֵיךְ לְדוֹד אִם יִהְיֶה בֶּן קַיָּמָא אִם לֹא וְכָל זְמַן שְׁהִיָּה חַי וְחוֹלָה הֵיךְ מִתְעַנֶּה עָלָיו שְׁיִחְיֶה וְלֹא סָף וְלֹא כַּפֵּס כְּאִלוּ הָיָה אָבֵל וְכִשְׁרָאָה שְׁמַת רַחֲמֵי וְסָף וְחָלַף שְׁמֵלוֹתָיו כְּאִלוּ עֲבָרוּ יָמֵי אָבֵלוֹ לְפִי שְׁאִין עָלָיו דִּין אֲבָלוֹת דְּאִגְלִי לִיָּה מִלְתָּא שְׁלֵא הֵיךְ בֶּן קַיָּמָא וּמִשׁוּם דְּחֻזִּין בִּיָּה בְּדוֹד שְׁהִיָּה נוֹהַג עָלָיו כָּל דִּינֵי אֲבָלוֹת בְּרַחֲמֵיָּה וְסִיכָה וְגִיְהוּץ וְקָא מִיָּמְנַע נִפְשִׁיָּה מִתִּשְׁמִישׁ שְׁמַעִין דְּאָבֵל אֲסוּר בְּתִשְׁמִישׁ כָּל זֶה ל' הָרֵאָב"ד ו"ל וְזֶה הַלְשׁוֹן הָאֲחֵרוֹן שְׁפָתַי הִרְבִּי ו"ל אֵינִי כְּלוּם שְׁלֵא הֵיךְ דָּוִד מִתְעַנֶּה כָּל הָעֵינָוִי הֵיךְ וּמִתְפַּלֵּל כָּל תְּפִלָּה זֹו עַל סִפְק נִפְלָע וְעוֹד מִן קוֹדֵם קְבוּרָה לֹא גְמָרִין מִיָּדִי דְּלֹא אֲבָלוֹת נִהַיֵּג אֵלָא צַעֲרָא בְּעֵלְמָא מְצַעַר נִפְשִׁיָּה כְּדִכְתִּיב וְלֹא אָכַל עִמָּם לֶחֶם וְעוֹד לְהִכִּי מִיָּמְנַע מִתִּשְׁמִישׁ כְּדִי שְׁיִתְפַּלֵּל בְּטִהְרָה וְעוֹד הִיאָף אִתָּהּ יוֹדַע כְּמָה יָמִים וְלִילוֹת חָלָה הַיָּלֵד וְלְשׁוֹן רֵאשׁוֹן שְׁפָתַי הִרְבִּי ו"ל עוֹלָה וְכֵן נָמִי כְּתַב הַרְמַב"ם ו"ל וְהִנְכוֹן עוֹד לֹמֵר שְׁאִין הַמְלִיךְ רֵשָׁאִי לְנַוֵּל עֲצָמוֹ בִּימֵי אָבֵלוֹ כְּדִרְוֶה שְׁהִקְלוּ עָלָיו בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים דְּתַנּוּן הַמְלִיךְ וְהַפְלָה יִרְחֲצוּ אֶת פְּנֵיהֶם וְכֵן אָמְרוּ שְׁאִינוֹ חֲזִיב בְּכַפֵּיִת הַמָּטָה כְּשֶׁהוּא אָבֵל וְכֵן מִן דִּין מֵאִי קוּשְׁיָא רַחֲמֵי וְסָף לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּנוּהָמָא מְעָלָיו וְהַעֲפֵר שְׁשִׁכְבַּ לְאֲרָץ וְחָלַף בְּגָדִים אֲחֵרִים מִפְּנֵי הַקְּרִיעָה שְׁקִרַע כְּשִׁמַּת הַיָּלֵד דְּתַנּוּיָא (מ"ק כ"ד:) אִם בָּא לְהַחֲלִיף מִחֲלִיף וְאִינוֹ קוֹרַע.

אָמַר ר' יוֹחָנָן אָבֵל שְׁשִׁמַּשׁ מִטָּתוֹ בִּימֵי אָבֵלוֹ חֲזִיב מִתָּה אָמַר רַבְרַם בְּרַ פֶּפְאָ תַנּוּיָא בְּאָבֵל רַבְתִּי אָבֵל אֲסוּר לְשִׁמַּשׁ מִטָּתוֹ בִּימֵי אָבֵלוֹ וּמִעֲשֵׂה בְּאֲחָד שְׁשִׁימַשׁ מִטָּתוֹ בִּימֵי אָבֵלוֹ וְשִׁמְטוֹ חֲזִירִים אֶת גּוֹיָתוֹ בְּכַתְּנֻבוֹת (דע"ב) תַנּוּיָא אַע"פ שְׁאָמְרוּ אִין אָדָם רֵשָׁאִי לְכוּף אֶת אִשְׁתּוֹ לְהִיּוֹת כּוֹחֶלֶת וְלִהְיוֹת פּוֹקֶסֶת בְּאֲמַת אָמְרוּ מוֹזְגָת לֹו אֶת הַפּוֹס וּמִצַּעַת לֹו אֶת הַמָּטָה וּמִרְחֻצָת לֹו פְּנִי וְדִי וְרַגְלֵי לֹא שְׁנָא בְּאֲבָלוֹת דִּידִיהָ וְלֹא שְׁנָא בְּאֲבָלוֹת דִּידֶהָ.

כְּתַב הָרֵאָב"ד ו"ל אָבֵל אֵינִי צָרִיף לְהַרְחִיקָה אֲחֵרַת אֵלָא שֶׁל תִּשְׁמִישׁ שְׁהִיָּה אָמְרֵנוּ מוֹזְגָת לֹו אֶת הַפּוֹס וּמִרְחֻצָת פְּנִי וְדִי וְרַגְלֵי וְכָל שְׁפִין שְׁהִיָּה מוֹתֶרֶת לְאֲכוּל עִמּוֹ אִפִּי בְּקַעֲרָה אַחַת וּמִשְׁמַעֲתָא דְּכַתְּנֻבוֹת פֶּרְק רֵאשׁוֹן מִשְׁמַע שְׁהִיָּה מוֹתֶרֶת לִישׁוֹן עִמּוֹ וְהַדְּעַת מְכַרְעַת שְׁעַל יָדִי דְּבַר חוּצִץ קָאֵמַר מִיָּהוּ מִשׁוּם לָף לָף אָמְרִין גְּזִירָא סָחוּר סָחוּר לְכַרְמָא לֹא תִקְרַב מִיָּבְעִי לִיָּה לְאַרְחֻקִי שְׁלֵא תִישׁוֹן עִמּוֹ בְּמָטָה כָּלֵל כָּל אֵלוֹ דְּבָרֵי הִרְבִּי ו"ל.

וְחִסְכְּמֵי הַצְּרָפִתִים ו"ל כְּתַבוּ הֵיכִי דְּאָמְרִין בְּכַתְּנֻבוֹת וְנוֹהֶגֶת עִמּוֹ אֲבָלוֹת מֵאִי לֹאוּ עִמּוֹ בְּמָטָה אַחַת אֵלָא הִכִּי קָאֵמַר מֵאִי לֹאוּ כּוּפָה וְנוֹהֶגֶת אֲבָלוֹת עִמּוֹ בְּמָטָה כְּפּוּיָה שְׁלֵה וּמִשׁוּם יְחוּד קַתְנֵי עִמּוֹ לְאִשְׁמוּעִין דְּמִתְיַחֲדִין הֵן עִמּוֹ וְעִמּוֹ יִשְׁנָה וְלֹא עִם הַנְּשִׁים אֵלָא עִמּוֹ בְּבֵית וְלֹא מִשׁוּם יְחוּד נִקַּט לָהּ אֵלָא שְׁאִינָה נוֹהֶגֶת אֲבָלוֹת אֵלָא בְּפְנֵי וְלֹא פְרוּשִׁי בֵּין עִמּוֹ בְּבֵית דְּהִינּוּ בְּפְנֵי קָאֵמַר עִמּוֹ בְּמָטָה דְּהִינּוּ בִּיְחוּד וְלֹאוּ בְּמָטָה אַחַת קָאֵמַר תַּדַּע דְּהָא קַתְנֵי כּוּפָה מִטָּתָה וְאֵלוֹ מְטָה שְׁלוֹ הִרִי הִיא כְּפּוּיָה וּמִיָּהוּ הִיא בְּבִגְדָה וְהוּא בְּבִגְדוֹ מוֹתֶר דְּהָא אִשְׁתּוֹ נִדְּהָ לְדְבָרֵי הַכָּל אֵינָה מוֹזְגָת לֹו אֶת הַפּוֹס וְאֵינָה מִצַּעַת אֶת הַמָּטָה וְאֵינָה מִרְחֻצָת

פניו ידיו ורגליו ואלו היא בבגדה והוא בבגדו איפא דשרו בפרק קמא דשבת אלמא חמור הוא מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פנים כל שפן היא בבגדה והוא בבגדו מותר אלו דברי רבינו בעלי התוספות ז"ל ודברים נראין הם.

ונקא אבלות דעלמא אבל מת אביו של חתן או אמה של פלה והכניסו המת לחדר וחתן וכלה לחופה דנוהגין שבעת ימי המשטה ואחר כך נוהגין שבעת ימי אבלות אסורין ביחוד דתניא כל אותן הימים הוא יושן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים מאי טעמא אבילות דעלמא חמירא להו אבילות דהקא פניו דאקילו ביה רבנן דקתני נוהג שבעת ימי המשטה קלה להו ואתי לזולתי בה הלכה כל אותן הימים בין שבעת ימי המשטה בין שבעת ימי אבילות הוא יושן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים, וכתב הרמב"ד ז"ל מהלשון הזה נלמוד דלא סגי בחדא מנייהו אלא צריף להיות בבית האנשים ונשים והוא יושן לצד אחד עם האנשים והיא ישנה לצד שני עם הנשים ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתנחל עמה כשאר הנשים ואינו אסור אלא בתשמיש אבל בשאר מיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה ודאי מותרת ולא עוד אלא אפילו בחיבוק ונישוק וכיוצא בהן מותר כך כתב הרב ז"ל וכבר הורה זמן ועוד כתב איפא מאן דאמר דאי מתרמי ליה לאיניש אבולו ברגל שצריף כמו כן שיישן הוא בין האנשים ואשתו בין הנשים משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזולתו ביה דלא נהגי ביה אבולו ברגל דקיימא לן דאסור בתשמיש המטה דאמרינן דברים שבצינעא נוהג הילכה בעינו הרחקה יתירא פי הקא.

ולי נר' שאני רגל משבעת ימי המשטה משום דז' ימי המשטה אית בהו אפוישי שמחה לשושביני וילכל בני חופה אבל רגל לית ביה כה"ג דאי לא תימא הכי שבת גמי הא לא נהגו ביה אבילות אלא דברים שבצינעא, וגבי שבת לא אשכחן מ"ד שיהא הוא יושן בין האנשים ואשתו בין הנשים אלמא טעמא דז' ימי המשטה משום אפוישי שמחה דקא מפשי בהו מש"ה אתו לזולתי ביה וכן הלכתא ע"כ כתב הרב ז"ל.

ול"נ דטעמא דמילתא דמפרש בגמרא משום דקתני נוהג שבעת ימי המשטה תחלה דהאי גברא מת לו מת תחלה ואף על פי שחלה עליו אנינות הקילו עליו חכמים ונתנו לו רשות לקבוע רגל שלו בימים הללו הראויין לאבילות ודחו אבילותו עד לאחר זמן וזו קולא גדולה היא ולא התירו אלא באביו של חתן ובאמה של פלה ואלו ברגל ממש הרגל הוא שקבע עצמו ואין בזה קולא דאתי עשה דברים דמעיקרא ודחי עשה דאבילות אבל פאן חכמים קבעו לו רגל לעצמו וסבבו עליו לדחות מננו אבילות דמעיקרא ומש"ה קילא ליה הילכה מי שנכנס כבר לחופה ובעל ומת לו מת בתוך חופתו אינו אסור ביחוד וכן ל' הגמ' מוכיח נמצינו למדין בדברים שפינו לבניה באבילות שהוא אסור כל שבעה בתשמיש ולא בשאר מיני פרישות מוזגת לו כוס ומצעת לו מטה ומרחצת ידיו פניו ורגליו ואוכלת עמו אפילו בקערה אחת מחבקה ומנשקה כדברי הרב ז"ל ומתנחלת עמו בין ביום ובין בלילה וישנה עמו במטה אחת הוא בבגדו והיא בבגדה אבל בלא בגדיהם אסורין אפילו בסינר מפסיק וכן בשבת וכן ברגל הכל דין אחד הוא.

חתן שמת אביו או אמה של פלה קודם ימי חופה כל מקום שנוהג שבעת ימי אבילות אסור להתנחל עמה בזמן בעילה בלילה כל אותן ארבעה עשר יום וצריף בכלול שיישן הוא בין האנשים ואשתו בין הנשים ומותר בשאר קריבות האמורות למעלה נכנס לחופה

והתחיל ימי משתה שלו ואת"כ מת לו מת מותר להתיחד עמה כשאר אבליים והוא שפעל
אבל לא פעל לעולם אסור ביחוד בין בחול בין בשבת: בדברי תורה כיצד (מ"ק כ"א)
אבל אסור בד"ת מדקאמר לי' רתמנא ליחזקאל האנג דום אסור לקרות בתורה ובנביאים
ובכתובים ולשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות ואם היו רבי' צריכין לו אינו נמנע
ומעשה שמת בנו של ר' יוסי בצפר ונכנס לביהמ"ד ודרש כל היום תאנא ובלבד שלא
יעמיד תורגמן אלא היכי עביד פי הא דתנא מעשה שמת בנו של ר' יהודה בר' אלעאי
ונכנס לבית המדרש ונכנס ר' חנניא בן עקיבא וישב בצדו ולחש הוא לר' חנניא בן עקיבא
ור' חנניא לתורגמן והתורגמן השמיע לרבים.

כ" ר"ש ז"ל היאך אסור בדברי תורה והלא אמרו אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה
חוץ מן התפלין הים כגון קיום שאר מצות דעלמא אבל בדברי תורה דאית בהו שמחה
כשהוא לומד ומשום הכי אסור.

עוד יש לומר דכיון דמיקרי קרית שמע שחרית וערבית ויוצא בה ידי חובתו
ומקיים והגית בו פדאיתא בערכין הילכף לא פסיקא ליה וכן אסור במצות עונה ולא
פסיקא ליה למחשבא בכלל מצות דבכל תשמיש אסור אי נמי הנאה דמצוה לא קאמר:
לרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל טעמא דרבים צריכין לו להתלמד ממנו הוא דמותר על ידי
לחישא משום דתלמוד תורה טפי עדיף הא לאו הכי באיסורו עומד שמע מינה דכהן אבל
ואין שם פהו אלא הוא אסור לו לקרות בתורה כל שבועה דכיון דלאו מצוה היא דדחיא
ליה אבלות אלא מפני דרכי שלום נתקנה וסגי ליה בישראל עומד וקורא כל שפן במקום
תלמידי חכמים דהא רב קרא בכהני עד כאן לרב ז"ל וילדעתנו שאין אכל יוצא כל שבועה
לבית הפנסת אין צ"ל שישראל עומד וקורא בו ואין בו מפני דרכי שלום ואיכא מאן
דאמר מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה דהא תנא (מענית ל')
בת"ב כל מצות שנוהגות באבל נוהגות בת"ב ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים
ולשנות במשנה במדרש בהלכות ובהגדות אבל קורא במקום שאינו רגיל לשנות וקורא
באיוב ובדברים הרעים שבירמיה דברי ר"מ ר"י אומר אף אינו קורא במקום שאינו
רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא באיוב וקינות ובדברים
הרעים שבירמיה.

מדקתני רישא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב וקא פריט סיפא קורא
באיוב וקינות שמע מינה אבל קורא בהן ואיכא מאן דאמר כיון דקתני לה בתשעה באב
ולא קתני לה באבל שמע מינה חמורין הן ימי אבל בכף מת"ב כלשם שהוא חמור ממנו
לענין כפיית המטה ועטיפת הראש ועשיית מלאכה וכן דעת רבינו בעל התוס' ז"ל
ובירושלמי מצינו עוד הקלו מקצת החכמים ואמרו שאין אסור בדברי תורה אלא יום
ראשון מדאמרין לגבי תפלין רבא אמר כיון שהניח שוב אינו חולץ והא רבא דאמר
הלכה כתנא קמא דאמר שלשה, מצוה שאני אלמא משום דמצוה הוא לא אסרוהו בתפלין
אלא יום ראשון הילכף דברי תורה נמי מצוה הוא ואינו אסור בה אלא יום ראשון בלבד
ואין נכון דאם פן תשמיש המטה נמי מצוה היא בעונ' וכדתנא רשב"ג אומר מתוך
שנתחייב באלו נתחייב בכולן אלא בין שלשה ליום אחד משנינו מצוה שאני אבל דברי
תורה דכתיב בהו משמחי לב כל שבועה הן ועוד לא דמי לתפלין דהא פטר נפשיה בק"ש

שחרית וערבית כדאמרין תדע דהא ברייתא קמייתא קתני באלו דברים שאכל אסור
בהן מלאכה רחיצה סיכה נעילת הסנדל ותשמיש המטה ודברי תורה ולא קתני תפלין
ושאלת שלום משום דאין נוהגות כל שבועה.

באבל (פ"י) תניא חכם רב תלמיד חכם שמת לו מת באין ויושבין לפניו ונושאים ונותנים
לפניו בהלכות אבלים אם טעו משכיבן בשפה רפה והוא אינו שואל ואם רצה מדבר על
ידי עצמו ואם לאו נותן רשות שיידברו על ידו.

מעשה בשמעון בנו של ר' עקיבא שמת והיה יושב ודורש כל היום פולו וזה היה מעשה
בר' שהיה יושב ודורש כל היום פולו הו' סיפא ברבים צריכין לו היא ואפילו בהלכות
אחרות דורש ורישא אינו שואל אבל משיב בהלכות אבלים וכן בכל אדם: בשאלת שלום
פיצד (מ"ק כ"ח) אבל אסור בשאלת שלום מדאמר לי' רחמנ' ליחזקאל האנק דום.

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אינו שואל ואינו משיב להם שלום משלשה ועד שבועה
משיב ואינו שואל משבוע' ועד שלשים שואל ומשיב כדרכו. ורמינן עלה והתני' מעשה
ומתו בניו של רבי עקיבא ובאו כל ישראל והספידום הספד גדול ובשעת פטירתו עמד
ר' עקיבא על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפילו שבועה בגנים חתני' קבר
מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם ואם בשביל כבוד עקיבא באתם כמה עקיבא בשוק
אלא כה אמרתם תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו וכל שכן ששכרכם כפול לכו
לבתיכם לשלום אלמא מותר בשאלת שלום ומפרקינן כבוד רבים שאני ומסקנא שלשה
ימים הראשונים אינו שואל ואם שאלו אחרים בשלומו מודיע להם שהוא אסור להשיב,
משלשה ועד שבועה אינו שואל ואם שאלו משיב להם שלום משבועה ועד שלשים הוא
שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום אבל אחרים אינן שואלים בשלומו שהוא
אינו שרוי בשלום ואין צריך לומר שאם שאלו בשלומו משיב כדרכו ואינו צריך
להודיעם שהוא אבל לאחר שלשים הרי הוא כשאר כל אדם והני מילי בשאר קרובים
אבל על אביו ועל אמו הוא שואל בשלום אחרים לאחר שבועה אחרים אין שואלין
בשלומו עד לאחר שנים עשר חודש ותניא המוצא את חברו אבל בתוך שלשים יום
מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר
עמו תנחומין כדרכו אבל מדבר עמו תנחומין מן הצד.

מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליפנס לביתו ולדבר עמו תנחומין מצאו בשוק
אומר בשפה רפה ובכבוד ראש ועל אביו ועל אמו מדבר עמו תנחומין כל שנים עשר
חודש לאחר שנים עשר חודש אינו מדבר עמו מן הצד אמר ר' מאיר המוצא אבל לאחר
שנים עשר חודש ומדבר עמו תנחומין למה הוא דומה לאדם שנשברה רגלו ואיתסא
מצאו רופא בשוק אמר לו פלך אצלי שאני שוכרה וארפאנה כדי שתדע שסממני שלי
יפין הן: וחיוב בעטיפת הראש פיצד (מ"ק ט"ו) אבל חיוב בעטיפת הראש מדקאמר לי'
רחמנ' ליחזקאל ולא תעטה על שפם מפלל דכ"ע מיחייבי.

אמר שמואל (שם כ"ד) כל עטיפה שאינה בעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה עד כמה מחוי
רב עד גבי דיקנא פירוש עטיפת הראש פיסוי הראש דמאן דאזיל בלא עטיפה בשבת
קרינן פריעת הראש והתם אמרינן ומכסה ראשו כאבל שנאמר אבל וחסוי ראש ומדכתוב
על שפם למדו שצריך להתעטף ראש וזקן עד גבי דיקנא הוא שער שעל הלסתות ועטיפה

זו למעלה מן החוטם וישמעאלים נראין עדיין שמחזירין קצה המצנפת על פיהם ועל ראש החוטם שלקהם וקורין אותו אל לתאם ועיקרה דכתיב ולא תעטה על שפם ובירו' לא תעטה על שפם מפאן שצריה לכסות פניו ולקפסיגיה מלרע דלא ליהוון אמרין פומיה הוא חשיש ואמר רב מתתיה עטיפת הראש בטלית או בסודר שפיר דמי דאבני אשפחיה לרב יוסף דקא אזיל ואמי בביתיה בשבת ופריס ליה סודרא ארישיה אמר ליה לא סבר לה מר אין אבילות בשבת אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן דבריהם שבצינעא נוהג פתב הרב ר' יצחק בן גיא וז"ל וצריה לפרוע את ראשו ומאי פריעה גדול שער וגילוי הראש ממגבעתו וסודרו וכיוצא בהן ומתעטף כעטיפת ישמעאלים דתניא (שם ט"ו) ראשו יהיה פרוע זה גדול שער דברי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר נאמרה הניה בראש ונאמרה הניה בבגדים מה להלן דבר שהוא חוץ מגופו אף פאן דבר שהוא חוץ מגופו ואוקימנא בכומתא וסודרא פרוש מגבעתו וסודרו שהן מונחין על ראשו והן חוץ מגופו וכך מנהג והלכה. עד פאן, למד הרב ז"ל אבל מצורע ואין תלמודו מתחנור דהא עטיפת הראש באבל ובמצורע מיקתב פתיבי ולא גמרי מהדדי לעטיפה ובר מעטיפה חזית רחמנא מילתא אחריתי במצורע וראשו יהיה פרוע וליתה להא באבל והני מילי כל היום אבל פשבאין אחרים ומנחמין מגלה את ראשו מאותה עטיפה לכבוד הרבים עד שפוטין פדתניא באבל רבתי וכדכתבינן לעיל בענין השורה בכפית המטה כיצד אבל חייב בכפית המטה דתני שם בר קפרא דמות דיוקני נתתי בכם ובעונותיכם הפכתיה זיהכו כל מטותיכם עליה והני מילי בשעת שינה ובשעת אכילה שמסב על מטות פפיות אבל כל היום אינו יושב אפילו על מטה פפוייה אלא יושב ע"ג קרקע והבאין לנחמו נמי יושבין על הקרקע דאמר ר"י א"ר מנין לאבל שאינו רשאי לישוב על גבי המטה אלא ע"ג קרקע שנא' וישבו אתו לארץ.

ת"ר (שם כ"ז) הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו ואפילו עשר מטות בעשר מקומות כופה את פלן ואפ"ל חמשה אחין ומת אחד מהן כופין פלן מטותיהם.

פ"י הר"ב ד"ז"ל כל מטות שיש לו בתוך ביתו כגון מטות אשתו ובניו שמתאבלין עמו אבל יש לו אכסנאין אינן כופין ואע"פ שהמטות שלו הן הואיל ואינו ישן עליהם והן עומדין לאכסנאין ואפילו יש לו עשר מטות בעשרה מקומות והוא ישן עליהם פעמים פאן ופעמים פאן כופה את פולן ואע"פ שעיקר שכיבתו בבית שמת בו המת ואפילו חמשה אחין ומת אחד מהן וכלן שוכבין בבתיהון פולן כופין אע"פ שלא היה אחד מהן שוכב בבית המת פלל מפני שאין מיתת המת בבית גורמת הפכיה אלא חובת האבל היא.

ואני אומר מטות אשתו ובניו המתאבלין הן עצמן חייבין בכפיה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו אפילו של אכסנאין משמע ועוד אדקתני לקמן מטה המיוחדת לכלים דאין תשמישה אלא כתיבה בעלמא ליתני מיוחדת לאכסנאין אף על גב דלשכיבה היא אלא מסתברא כל המטות שבבית הוא כופה ואם באו אכסנאין זוקף להם מטות הצריכות להם וכשהן יוצאין חוזר וכופן.

באבל (פי"א) תניא היו לו חמשה בתים בזמן שמשמש בכולן כופה בכולן ואם לאו אינו כופה אלא בבית שמשמש בו בלבד הדר באכסנאין אצל חבירו אם היה לבו גם בו

הרי זה כופה ואם לאו אינו כופה, הנה מהלך בדרך ושמע שמת לו מת אם יכול עם אחרים כופה ואם לאו אינו כופה.

ירושלמי תני הדר בפונדק אין מחייבין אותו לכפות דלא יהגון אמרין חרש הוא פירוש פונדק הרבה נכנסין ויוצאין שם הרבה לנין בתוכו אף בלילה שמה יאמרו פשמים הוא עושה לנו לפיקה ישן על גבי קרקע ואינו ישן במטה שיש לו בפונדק.

דרגש (שם כ"ט) אינו צריך לכפותו אלא זוקפו רשב"ג או דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מאליו ואוקימנא דרגש ערסא דכולה. אמר ר"י בר אידי אמר ר"י פן לוי הלכה פרשב"ג דמתיר את קרביטיו ונופל ולא סגי ליה בזקיפה על הצד ואף על גב דקיימא לו הלכה פדברי המיקל באבל הך פלוגתא לאו חומרא וקולא דאבל היא אלא בעינא דרגש גופיה היא דמר סבר הכי מתחזי טפי בכיפוי וכן פסקו בהלכות א"ר יעקב בר אחא א"ר אסי מטה שנקליטין יוצאין זוקפה ודיו ושמע מינה דוקא נקליטיה יוצאין שאי אפשר לכפותה דנקליטין שנים הן ואינה עומדת אבל שאר מטות אין זקיפתן פותרתו עד שיהא כופה אותן ורגליהם למעלה.

ת"ר ישן ע"ג מטה ע"ג פסא ע"ג ספסל ע"ג אונדי יתר מפלן ע"ג קרקע לא יצא ידי חובתו אמר ר' יוחנן שלא קיים כפיית המטה פירשו הראשונים שלא כפה את מטתו ולא וכן אמר ר' יוחנן שלא קיים כפיית המטה כלומר שלא מפני שאסור לישן במטה זקופה אם הפך כופה ואם ישן על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו בכך אלא מצוה לכוף ואבל אם כפה מטתו וישן לו על גבי קרקע יצא ומילתא יתירתא עבד והיינו דמקשינן בגמרא (שם כ"א) דאי לא תימא הכי וישכב ארצה הכי נמי והתניא ישן ע"ג מטה ע"ג ספסל תרי מיכן ע"ג קרקע לא יצא ידי חובתו ואמר ר' יוחנן שלא קיים כפיית המטה אלא ודאי דוד מטתו הנה כופה וישן לו ע"ג הארץ ושמע מינה דמילתא יתירא עביד ומפרקינן לא כעין ארצה כלומר במטה כפוייה הנה שוכב ושמע מינה דמי שכופה וישן על גבי קרקע יצא ידי חובתו אלא דמילתא יתירא עביד ואם תאמר אלא רישא דקתני ישן על גבי מטה בשלא כפה מטתו פשיטא כבר פירש בו דישן על גבי מטה עצמה קאמר כלומר שלא הציע מטתו וישן על גבי חבלים אי נמי יש לומר הנה ישן על גבי מטה כפוייה ולא יצא מפני שלא כפה שאר המטות ודומיא דסיפא ויש מפרש ברייתא כשכפה מטתו ובא לישן ע"ג קרקע ואמר רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה פיון שאינו שוכב עליה ולדברי אלו סוגיא דגמרא הכי מפרשינן לה דאי לא תימא הכי דוד מילתא יתירא עבד אלא וישכב ארצה הכי נמי דחובה היא והאמר ר' יוחנן שלא קיים כפיית המטה עד שישן עליה ואי נמי כפה ולא רצה לישן בכפוייה אלא בקרקע לא יצא ידי חובתו אלא ודאי לא לצאת ידי חובה הנה עושה אלא לבוש ועומד הנה מתנפל ע"ג קרקע מחמת הצער ומילתא יתירא דעביד משתעי קרא ומתריץ כעין ארצה.

ולדברי אלו המפרשים ישן ע"ג מטה דרישא כפשטיה מתפרש להו ודבר זה אין לו הכרע מן הגמרא אבל באבל (פי"א) תניא הנה ישן ע"ג מטה או ע"ג ספסל או ע"ג אונדי חייב בכפיית המטה.

האומר איני כופה הרני יִשָּׁן ע"ג ספסל אין שומעין לו ובירושלמי אָמר איני כופה אַת המטה הרני יִשָּׁן על גבי ספסל אין שומעין לו מפני שאמר איני כופה אַת המטה אַבל אם אָמר הרני כופה אַת המטה שומעין לו.

מתניתא לא אָמרה פֿן וכשִׁמְבְּרין אותו פֿל העם מְסוּבין על האָרֶץ והוא מְסב על הספסל בְּכֵהֶן גְּדוּל הַדְּיוּט לא פֿירש אלמא אע"פ שְׁכּוּפָה מִטְתּוֹ אין שומעין לו לְיִסב על ספסל ומְתַרֵץ בְּרַבִּים הָא בְּיַחֲד לא וְלֹא עֲבָדִין פֿן פְּלוּמֵר פֿשְׁשֵׁינֵנוּ בְּכֵהֶן גְּדוּל דְּוָקָא לא שְׁנוּ אֵלָא בְּרַבִּים וְשָׂאֵלוּ אֶחָד וְדַאי אִין שׁוּמְעִין לוֹ אֵלָא מְסב עִמָּהּוּ על מְטָה כְּפוּיָה או על האָרֶץ אַבְל בְּיַחֲד לְכָל שׁוּמְעִין וְלֹא עֲבָדִין פֿן פְּלוּמֵר אִין בְּנֵי אָדָם גְּזַהְרִין בְּזָה אֵלָא כּוּפָה וּמְסב על הספסל אֶפִּילוּ בְּרַבִּים.

מִפֿל מְקוּם לְמַדְנֵנוּ מִזּוּ הַבְּרִייתָא הַשְּׁנוּיָה בְּאַבְל שְׁהַזְכִּירוּ בְּגִמְרָא יְרוּשְׁלַמִּית זֹו שְׂאָם כְּפָה מִטְתּוֹ שׁוּמְעִין לוֹ לִישָׁן ע"ג ספסל פֿל שְׁפֵן על גְּבֵי קַרְקַע: מִתְּנִיתִין (סְנֵהְדְרִין י"ח) וכשִׁמְבְּרין אותו פֿל העם מְסוּבין על האָרֶץ והוא מְסב על הַדְּרָגָשׁ יְרוּשְׁלַמִּי הֵדָא אָמְרָה דְּרָגָשׁ יֵשׁ בָּהּ מְשׁוּם כְּפִיית הַמְטָה הַמְלָךְ אִינוּ חֲזִיב בְּכְפִיית הַמְטָה פֿירוּשׁ בִּיּוֹם בְּשַׁעָה שְׁנֹכְנָסִין אֶצְלוּ שְׁלֹא יִתְגַּנֶּה עֲלֵיהֶם וְלֹא יֵשׁב עִמָּהּוּ בְּקַרְקַע כְּדִתְנִיא שׁוּם תְּשִׁים עֲלֵיהּ מְלָךְ שְׁתָּהָא אִימְתּוּ עֲלֵיהּ אַבְל בְּלִילָה חֲזִיב בְּכְפִיית הַמְטָה דְּהָא כְּתִיב בְּדוּד הַמְלָךְ וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה וְאִקְיָמָא כְּעִין אַרְצָה בְּמְטָה כְּפוּיָה.

בְּאַבְל (פ"ט) תְּנִיא כּוּפָה אָדָם מִטְתּוֹ ע"ג שְׁנֵי סְפָסִלִים או ע"ג ד' אַבְנִים וְנוֹתֵן אֶפִּילוּ ד' וְה' לְמַעְלָה וְאֶפִּילוּ גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אַצְבְּעוֹת (נ"א ד"ט) עֲלֵיהּ הֵיָה נוֹתֵן וּבִלְבַד שְׁיֵהוּ רַגְלֵיהּ זְקוּפוֹת מְלִמְעֵלָן וְהוּא הַדִּין לְמְטָה שְׁרַאשִׁיָה יוֹצֵאִין כְּעִין הַנוֹפּוֹת אַף על פֿי שְׁגְבוּהָ מִן הָאָרֶץ, עֲלֵיהּ הוּא יִשָּׁן וּבִלְבַד שְׁיֵהוּ רַגְלֵיהּ זְקוּפוֹת מְלִמְעֵלָן: מִתְּנִיתִין (מ"ק כ"ז) אִין מְבָרִין אֵלָא על מְטוֹת זְקוּפוֹת וְהֵי מִיְלֵי בְּמוֹעֵד אַבְל בְּחוּל כְּדִתְנֵי רַבְּנָן הַהוּלָךְ לְבֵית הָאבְל אִם לְבוּ גִס בּוּ יְבִרוּהוּ על מְטוֹת כְּפוּיּוֹת וְאִם לָאוּ יְבִרוּהוּ על מְטוֹת זְקוּפוֹת.

רְבָא אִיתְרַע בֵּיהּ מְלִתָּא על לְגַבֵּיהּ אַבָּא בַר מֵרְת דְּהוּא אַבָּא בַר מְנַיְמִי רְבָא זְקוּף וְאִיהוּ כְּפִי אָמַר כְּפָה לִית בֵּיהּ דְּעֵתָא בְּהַאי צְוֹרְבָא מְרַבְּנֵן, יֵשׁ מְפָרְשִׁים שְׁהַמְבָּרָה יוֹשֵׁב על מְטָה זְקוּפָה וְהָאבְל על מְטָה כְּפוּיָה וְאִם לְבוּ גִס בּוּ מְבָרָה אַף שְׁנֵיהֶם על מְטָה כְּפוּיָה שְׁהַמְבָּרָה נוֹהֵג עִמּוֹ דְּלַכְבוּדוֹ בָּא לְכָאן וְזוֹ דְּעַת הָרַב ר' יִצְחָק בֶּן גִּיאוֹת ז"ל.

וְאַחֲרֵים פֿירְשׁוּ שְׁשֵׁנֵיהֶם על מְטָה זְקוּפָה הֵן מְסוּבִין לְכְבוּד הַמְבָּרָה וְדוּקָא בְּשַׁעַת הַבְּרָאָה שְׁזוּקָף וּמְסַתְבַר הָאִי לִישָׁנָא מְדַקְתְּנֵי מְטוֹת זְקוּפוֹת וְלֹא קְתַנֵּי מְטָה זְקוּפָה אֵלְמָא פּוֹלָן מְסוּבִין על מְטוֹת זְקוּפוֹת וְהַמְלָךְ אַף על פֿי שְׁהַעֵם מְסוּבִין על האָרֶץ הוּא מְסב על הַדְּרָגָשׁ שְׁאִינוּ חֲזִיב בְּכְפִיית הַמְטָה: הַנְּחַת תְּפִילִין פֿיצַד אַבְל אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין מְדַקְאֵמַר לִיהּ רַחֲמָנָא לִישְׁתַּקְאֵל פְּאַרְף חַבוּשׁ עֲלֵיהּ מְפָלֵל דְּכוּלֵי עֲלָמָא אָסִירֵי.

ת"ר (מ"ק כ"א) אַבְל שְׁלֹשָׁה יָמִים הֵרַאשׁוּנִים אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין בְּשְׁלִישֵׁי וּשְׁלִישֵׁי בְּפָלֵל מוֹתֵר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין וְאִם בָּאוּ פְּנִים חֲדָשׁוֹת אִינוּ חוֹלֵץ דְּבָרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר ר' יְהוֹשֻׁעַ אָמַר אַבְל שְׁנֵי יָמִים הֵרַאשׁוּנִים אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין מִשְׁנֵי וְשְׁנֵי בְּפָלֵל מוֹתֵר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין וְאִם בָּאוּ פְּנִים חֲדָשׁוֹת חוֹלֵץ טַעֲמָא דר' אֱלִיעֶזֶר דְּכְתִיב וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְּכִי אַבְל מִשָּׁה טַעֲמָא דר' יְהוֹשֻׁעַ דְּכְתִיב וְאַחֲרֵיתָהּ כְּיוֹם מָר.

ומסקנא הלקה פרבי יהושע בהנחה וכיון שהנחת ביום שני אינו חולץ ואפי' באו פנים חדשות. ופירש רש"י ז"ל הא דקאמרין שני ימים אסור להניח תפילין ומשני ושני בפלל מותר להניח דשני ימים אסור בהם ומקצת שני פכולו וכן שלישי לר' אליעזר וכה נמי פ' הראב"ד ז"ל לרבי אליעזר שנים הראשונים פכולן ומקצת שלישי אסור דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה אין ימי פחות משנים וכתיב ויתמו אלמא שלמים בעינון שמשלים עליהם מן השלישי וטעמא דר' יהושע דכתיב ואתרייתה פיום מר מדכתיב פיום ולא פתיב יום משמע שיש עליו תוספת מן השני כמעט ולפי הדרה הזו שפירשו ז"ל נראה שבשני אסור אינו מניח שחרית עד שיתפללו ויעמדו מנחמין מאצלו ולאחר מכן מניחין כל היום ושוב אינו חולץ.

אבל רבינו הגדול ז"ל כתב בהלכות ומסקנא אינו אסור אלא יום ראשון בלבד דעיקר מררא חד יומא דכתיב ואתרייתה פיום מר וכן פתבו כל הגאונים בחיבוריהם ובתשובות ש'לקו ז"ל.

ואנו תמהים למה לא אסרו עליו מקצת השני ואם סמכו הגאונים בזו שאמרו במסכת סנפך בפרק הישן (כ"ה) אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר וכתיב לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר והני מילי יום ראשון זו אינו תורה דהא ביום שני חייב הוא בתפילין ואף על פי שמקצת היום נהג בהן אבילות.

ונראה לי שכלפי שאמרו לילה לאו זמן תפילין הוא והנוהג שני ימים בתפילין על פרחו נוהג בהן שלשה מפני שאינו יכול להניחן בלילה ולענגן אבילות מקצת היום פכולו לפיכך אמרו שלשה ימים אסור ומשלישי ושלישי בכלל מותר וכן שני ימים לרבי יהושע נמצא שמקצת היום הזה שנהג בהן כאבל ולא מדין אבילות אלא מפני דין תפילין שאסורין בלילה ולפי' רבינו והגאונים ז"ל אינו אלא יום א' שהוא דין אבילות ובלילה אם נותן או אינו נותן ענגן אחר הוא.

והסיוע לדבריהם שמצינו בכל מקום ואתרייתה פיום מר עיקר מררא חד יומא לומר שאין יום ראשון תופס לילו כדאימא בפ' טבול יום ופ"ק דברכות ובאבל. ובירושלמי תני להא מתניתא הכי אבל ביום ראשון אינו נותן תפילין בשני נותן תפילין ואם באו פנים חדשות הרי זה חולצו כל שבועה דברי ר"א ר' יהושע אומר ביום ראשון וביום שני אינו נותן תפילין בשלישי נותן תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולצו וזה הלשון סיוע לדברי הגאונים ז"ל ומבעיא ליה לאבל ליתובי דעתיה ולכווני לביה לתפילין שלא יסיח דעתו מהו דגריסין ביומא (ד"ז): אמר רבה בר רב הונא צריף אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ מה ציץ שאין בו אלא אנפכה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן כמה אנפרות על אחת כמה הילכך מניח להו בישוב דעתו אבל בשעת הבכי ובשעת ההספד אינו מניח בתכבוסת פיצד (מ"ק ט"ו) אבל אסור בתכבוסת דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר התאבלי נא ולבשי בגדי אבל פאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת.

(תענית י"ג) כל שבועה אסור לכבס פסותו אפילו במים ואם תקפוהו אבוליו זה אחר זה והכביד שיערו מיגל בתער ומכבס פסותו במים אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים אבל לא בנותר ולא בחול ואמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת פלומר

אסור לכבס פסותו כל שבועה במים ואף על פי שאינו גיהוץ שכל כביסה אסור לאבל כל שבועה ואסור בכלים מכונסין ישנים ואצ"ל חדשים.

דשלח רב יצחק בר גיורי משמיה דר' יוחנן אף על פי שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסור ללבשן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה ואין שבועה של אבילות פחותין משבועה של תשעה באב אלא תמורין הן ממנו בכ"מ ובגומקי הצרפתים מצינו לרש"י ז"ל התיר להחליף וללבוש בשבועת מי אבילות חלוק המכנס לנדם לכן ואין זה נכון שפשאמרו אסור בכביסה לא לכבס בלבד אמרו שלא מפני אסור מלאכה נגעו בה אלא שאסור ללבוש וכן בגיהוץ לענגן שלשים לבישה אסרו ולבישה הזכירו בין שפכסן עכשיו בין שפכסן מקודם לכן וכן שבת שחל ת"ב להיות בתוכה לענגן כלי פשתן לבישתן אסרו ואפילו במכונסין מתחלה משמע ודרי אפילו במכונסין בשבת זו כביסתו מותרת היא אלא בימים של שביטה ומשום אסור מלאכה אבל משום אבילות עיקר אסור בלבישה הוא.

והורו חכמי הצרפתים ז"ל בסדינין ומצעות של מטה שאסור לכבסן אחד הלובש ואחד המציען תחתיו אסור וכן דעת הראב"ד לפנינו בשער הזה ומטפחות ידיים נמי אסרו ואף על פי שמותרין במועד וכל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלן והוא הדין לכיבוס.

וקרוב נראה בעיני לומר שאסור בכלים חדשים צבועין וכן בישנים מכונסין יוצאין מתחת המכבש דהא לתנא קמא ולרבי אסורין כל שלשים ולא היקל ר' אלעזר ברבי שמעון אלא בגזירת שלשים אבל בגזירת כל שבועה נחמיר בכלן דומיא דכיבוס מים בישנים ולבגים: תוספתא כל אלו שאמרו מכבסין במועד מותר לכבס בתוך ל' של אבל אע"פ שהתירו לו לכבס לא יוליד פליו לכובס אלא מכבס הוא בצנינעא בתוך ביתו והא מתניתא בשתכפוהו אבליהו היא כדבעינן למימר קמן בתספורת שאם בא ממדינת הים ותקף שפא תכפוהו אבליהו זו אחר זו מכבס פסותו בנדר ובחול פדרפו ולא יוליכנו לכובס אלא מכבס בצנינעא בתוך ביתו וכן הוא לובש פלים חדשים לבגים בתוך שלשים: לכבס ולהניח לאחר האבל הרבה פתבו בה ואני אומר אסור מצד מלאכה בין על ידו בין על ידי אחרים ואם הי' פסות קפולת ביד אחרים מכבס פדרפו ולאחר ז' עושה אפילו גיהוץ בין לעצמו בין לאחרים.

ואינו ענגן לשבת של תשעה באב דהתם גזרו עליהם מפני שאסורו שנה בכל אדם שלא יעשו מלאכה שאינה צריכה ויבואו בה לידי חשד או לידי תקלה ועוד דשבת של תשעה באב חמור הוא משלשים של אבל לענגן כיבוס מפני שהוא אבילות דברים פדאיתא בפ' החולץ (מ"ג) ואין למדין קל מחמור להחמיר עליו.

והכי תניא באבל (פ"ז) ומותר להוליד פלים לגיהוץ בתוך שלשים: ולענגן גיהוץ (מ"ק כ"ג) תנו רבנן כל שלשים יום לגיהוץ אחד פלים חדשים ואחד פלים ישנים היוצאין מתחת מכבש ר' אומר לא נאסרו אלא פלים חדשים לבגים בלבד אפיי נפיק בגררתא דסרבלא כר' רבא נפיק בחימוצאתא רומיתא סומקתי חדתי כר' אלעזר בר' שמעון.

לרבינו האי ג'הויז הוא עבורי חומרתא אמנא ובלשון ישמעאל צקאל וחומרתא מצקלא. והתם אמרינו (תענית כ"ט): וג'הויז שלנו פכ'בוס שלקהם ואי אמר נעביד ג'הויז מעברא ליה חומרתא ודאי הלכה פ'רבא שלא אסרו אלא פלים לבנים מג'הוצים אבל אם היו מג'הוצין פשהו צ'בויעין מותר ואם אינו ח'דשים אע"פ שמג'הוצין מותר פ'אפ'יי ור'בא פ'נתיה ס'בירא ליה.

ב'אבל (פ"ז) תניא שלשים יום לג'הויז שלשים יום לאיבול שלשים יום לתספורת, פ'יצד לאיבול וי'כפו בני ישראל את משה בערב'ת מואב פ'יצד לג'הויז אסור ללבוש פלים מג'הוצים ואלו הן פלים מג'הוצים פלים היוצאים מתחת המכבש דברי רבי וחכ"א צ'בויעים ולא לבנים ראב"ש אומר לבנים ולא צ'בויעים ח'דשים ולא שחקים ומותר פ'פונדא ופסקא ב'אנפליא ובכובע של ראש ומותר להוליך פלים לג'היז בתוך שלשים יום, וכתב הר'אב"ד ז"ל הא דתניא ה'כא בגמרא ש'יוצאין מתחת המכבש מדתניא ב'אבל רבתי משמע בין בכלים ח'דשים בין בכלים ישנים ק'אמר ד'בעינו ש'יוצאין מתחת המכבש ולמעוטי ש'אינו עומדין במכבש ש'אינו מקפיד עליהן והולכין לכ'אן ולכ'אן ש'אותו ג'הויז אינו פ'לוס ומותר ללבוש ש'אינו פ'הו הנאת ג'הויז אלא לאותו שפ'ובשין אותו במכבש אחר הג'הויז מ'יד וק'יימא לן פ'רבי אלעזר פ'רבי שמעון ד'אמר לא אסרו אלא פלים ח'דשים והוא ש'יוצאין מתחת המכבש נמצא ש'אסור ללבוש ח'לוק של פשתן ש'חתה אותו מן ה'יריעה של תגרין ש'זה ודאי יוצא מתחת המכבש ואינו מניח י'ריעותיו ללכת לכ'אן ולכ'אן אלא כ'ובשן מ'יד ומקפיד ב'הצעתן אלא למכירה בלבד או ש'מא יש לומר מפני ש'סתרו מן ה'יריעה והס'ייט תופרו והולך לכ'אן ולכ'אן ואינו מקפיד עליו פ'בר יצא זה מתחת מכבש וכלים ח'דשים היוצאין מתחת המכבש ש'אסורין פ'גון טלית וס'דין או ש'תפרו תחלה ונתנו לכ'ובס וכ'בשו תחת המכבש.

ועוד נראה פ'שם ש'אסור ללבוש פ'ר אסור להציע תחתי ו'עליו ש'וכב פ'לילה ש'אין ה'לבישה ד'וקא אלא הנאת הגוף. ואם ת'אמר ש'הנאת הר'אה עם הנאת הגוף ד'וקא אסרו אבל ס'דין הנאת הגוף איפ'א הנאת הר'אה ליפ'א אם פ'ן ב'יום נמי משפ'חת לה ה'יתר אם י'לבש אותם תחת בגדים אחרים שלא יראה אותם אלא ודאי הנאת הגוף הוא ה'עיקר, פ'ל זה פ'תב הרב ז"ל ואין דעתנו מקבלת זו ש'כתב בח'דשים ד'בעינו פ'הו יוצאין מתחת י'די המכבש ד'הנה ליה למיתני א'חד פלים ח'דשים וא'חד פלים ישנים והוא ש'יוצאין מתחת המכבש מדקתני היוצאין מתחת המכבש אישנים ק'אי.

ועוד ד'לא קתני בר' ור' אלעזר בר' שמעון לא אסרו אלא פלים ח'דשים וח'דשים ולבנים היוצאין מתחת המכבש אלמ'א פ'ל דלית ליה ישנים לא מדפ'ר מכבש. והא ד'אבל רבתי ב'ישנים תניא ד'תנא קמ'א התם לא מדפ'ר ח'דשים ד'לא איצטריך ור' אלעזר בר' שמעון פ'ליג עליה ואמר לא אסרו ישנים ד'מכבש אלא ח'דשים ולא שחקים לבנים ולא צ'בויעים וכן דעת הרמב"ם ז"ל כד'ברינו שלא הזכיר מכבש פ'לל.

וזה ש'שנוי ש'ם ב'אבל וח'כמים אומרים צ'בויעים ולא לבנים טעות הוא אלא וח'כמים אומרים לבנים ולא צ'בויעין והוא ס'ברא דרבי פ'ברייתא דגמרא וכ'אן ה'חליפו ס'ברת התנאין. עוד כ' הרב ז"ל פ'ל שלשים יום לג'הויז פ'רוש אסור ללבוש פלים המג'הוצין בין פ'לי צ'מר בין פ'לי פשתן ואע"פ ש'אמרו במסכת תענית (כ"ט): פ'לי פשתן אין פ'הו

משום גיהויז הרי אמרו אף על פי כן אסור ללבוש בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה וכשהתירו פלי פשתן לגיהויז לא התירו אלא לכבס ולהניח מה שאין פן בכלי צמר כדאיתא התם והכא גבי אבל מותר לכבס בתוך שלשים ולהניח אפילו פלי צמר ולא אסרו אלא ללבוש והכי איתא באבל רבתי עד פאן דברי הרב ז"ל.

רואה אני את דבריו ולא לענין פנונתו דלתנא קמא דאית ליה פלים ישנים פלי פשתן ישנים אינו בכלל לפי שאינו מתגהצין פהוגו ואין זיעה וטינוף יוצאה מהו לגמריאלא שיהו מתעטפין וכל שהוא מתכבסין ולפיכך אמרו בחולו של מועד שאין בהם משום גיהויז אלא חדשים ולבנים ודאי אסורין הילכך לרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר חדשים לבנים פלי צמר וכלי פשתן שוין הן לענין אבילות.

ובירושלמי על כל המתים כולן הוא אסור בגיהויז עד שלשים יום על אביו ועל אמו שנים עשר חדש אי זה הוא גיהויז פלי צמר חדשים וכלי פשתן מגוהצים לבנים. ומן הלשון הזה נראה לי שהם סבורים בכלי צמר מגוהצין חדשים אפילו צבועין ובכלי פשתן הוצרכו לבנים והוא שיהו חדשים קל וחומר מכלי צמר מ"מ למדנו לכלי פשתן שהם בכלל גיהויז ואנו דקימא לן אפילו בשל צמר חדשים ולבנים נמצאו פלן שוין בדיניהם.

והרמב"ם ז"ל כ' אסור ללבוש פלים לבנים חדשים מגוהצין וכלי פשתן אין בהם משום גיהויז ואינו נכון. וזו שפכתנו מן הירושלמי על אביו ועל אמו י"ב חדש תניא בה באבל עד שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו ומיהו בגמרא לא משוי חילוק בגיהויז בין אביו ואמו לשאר מתים אלא סמכינן אהנה משום דגמרינן גיהויז מתספורת הילכך אסור עד שיגיע הרגל לאחר שלשים ויגערו בו חביריו לומר לבוש פלים מגוהצים לכבוד הרגל והינינו טעמא דבעינן רגל דאלו בלא רגל אין חביריו מפירים בו אם לובש פלים חדשים או מגוהצין ואין לגעור בו ואלו בתספורת פינו שהכביד שערן גוערין בו והרמב"ם ז"ל סמך על פשט הגמרא ומתיר גיהויז לאחר שלשים אפילו על אביו ואמו: בתספורת פיצד (מ"ק י"ד) אבל אסור בתספורת מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא מיחייבי.

ת"ר (שם כ"ב:) על כל המתים כולן מספר לאחר ל' על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו תנו רבנן (מ"ק י"ז:) כשם שאמרו אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרנים בימי אבלו דברי ר' יהודה ר' יוסי מתיר ואיפסיקא הלכתא ברבי יוסי דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ולא שנה צפרנים דיד ולא שנה דרגל כולהו שרו מיהו הני מקילי בשיניו אבל בגנסתרא אסור דאמר ר' חייא בר אשי אמר רב בגנסתרא אסור.

וכתב רבינו הגדול ז"ל מיהו חזינן למקצת רבנאיתא דאמרינן דוקא בתוך שלשים אבל בתוך שבועה אסור ואנו לא סבירא לן הכי אלא אפילו בתוך שבועה שרי ומסתברא פרבינו ז"ל מעובדא דשמואל ופנחס דשמואל איתרע ביה מילתא בפנחס אחנה על שמואל למישאל טעמיה מניה חזינהו לטופרי דהו גפישן אמר ליה אמאי לא שקלת להו אלמא שרי ומיעל לאבל ומישאל טעמא מניה תוך שבועה הוא כדפרשינן לעיל.

והרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל כתב לאחר שבועה בגנסתרא נמי מותר. ומדברי רבינו ז"ל נלמוד שכל שלשים אסור בגנסתרא.

אמר רב יהודה אמר רב זוג בא מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו צפרנים התיר להם ואם בקשו ממנו שפה התיר להם ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם אמר אביטול ספרא משמיה דרב שפה מזוית לזוית הנחה כל שמעפכת פי' שפה נקרא מה שמזוית לזוית והיינו מה שלמעלה מן הפה כנגד כל פתיחת הפה והכל מותר לגלח הנחה הוא שם א' והוא מה שמפאן ומפאן לפתיחת הפה וקורין אותו כף לפי שדרך המתגלחין להניחו עם הזקן וכל שמעפכת אכילה ממנה.

באבילות רב אמר ובשפה נמי כל שמעפכת פלומר אף שפה אין מתירין לגלח הפל אלא כל שמעפכ בלבד אמר רב נחמן בר יצחק וילדידי כל שהוא פשפה המעפכת דמי ולא אנינא דעתאי כתב הראב"ד ז"ל דברים הללו דוקא במועד אמרו אבל באבילות אסור דתניא באבל רבתי (פ"ז) לתספורת פיצד אסור בנטילת שער אחד ראשו ואחד כל שער שבו ואחד זקנו וראיה לדבר ומפכונשת בן שאול יצא לקראת המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו.

והרב רבי יצחק בן גיאות ז"ל התיר שפה כל שמעפכת בתוך שלשים ובתוך שבועה אסור וכן פסקו בפסוקות ובגדולות ומסתברא שאף בתוך ז' נמי מותר וזה מחמת לקותו של רבינו ז"ל בצפרנים שהכרענו לו בראיה דבתוך שבועה נמי מותר דאינו בדין שיתלכלך באכילה בשפה והנחה כל שמעפכין.

ובירושלמי מצינו כן שפה ונטילת צפרנים אית תני תני כרגל מותר ובאבל אסור ואית תני תני כרגל אסור ובאבל מותר מאן דאמר כרגל מותר בשיש שם רגל באבל אסור בשאין שם רגל ומאן דאמר כרגל אסור בשיש שם הערמה ובאבל מותר בשאין שם הערמה, תניא בר אשי בשם רב הלכה כדברי מי שהוא מיקל כהן וכאן רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בר רב משמיה דרב הלכה כדברי מי שהוא מיקל בהלכות אבל רב אמר שפה לנטילה צפרנים לכל דבר אמר ר"י ובלבד שנוטות פלומר שנוטות ויוצאות על הפה ומעפכות ר' סימון בשם ר' חנינא זוג בא לפני ר' בשפה ובנטילת צפרנים והתיר להם עד כאן גירסא ירושלמית.

ולמדנו משם מפורש שהשפה כל שמעפכת מותרת לאבל להוציא מדברי הרב רבי אברהם וכן הדברים האלו מראין כדעתנו שהתירו אפילו תוך שבועה פדין צפרנים. קצרו של דבר כל שלשים אסור לספר אחד ראשו ואחד זקנו ואפילו של בית הסתרים אבל כל שמעפכ באכילה נוטלו אפילו במספרים בתוך שבועה בין למעלה מן הפה בין מן הצדדין ומותר ליטול צפרנים בשנים וביד בתוך שבועה אבל בגוסטרא אסור כל שלשים יום: תנו רבנן (שם) כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד כגון הבא ממדינת הים שהלך להרויח ומבית השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה שהתירו לו חכמים וכל הנשאל לחכם והותר והנזיר והמצורע מטונמאתו לטהרתו אסורין לגלח בימי אבלו והתניא מותרין אמר רב חסדא אמר רבינא כי תניא מותרין בשתכפוהו אבליו דתניא תכפוהו אבליו בזה אחר זה הכביד שערן מיקל בתער אבל לא במספרים ומכבס במים אבל לא בנתר ולא בחול פירוש לשאר אנשים תכפוהו אבל לא צריך שנוי בתכפוסת ובתספורת אבל הבא ממדינת הים וחביריו שלא היה לו שהות לגלח עד שתכפוהו אבליו זה אחר

זה מותרין לגלח פדרפן בתער ובמספרים ואפילו בתוך שבועה היא דומיא דכיבוס כסותו במים ובאלו אמרו במועד התירו בהן פדרפן.

לרבינו האי תער ומספרים משוננין זה מזה ותער בלשון תורה הוא מספרים וכן מתרגמינן אותו והוא אלמוס העשוי לגילוח ולהשחתה ואשר אינו משחית לגמרי קורין לו חכמים תער.

ובירושלמי מיקל בספין ובמספונת אבל לא במספרים כף מצינו בהלכות הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל. ובעל הערוך ז"ל הקשה מהא דאמרינן בנזירות (נ"ד מ:) מיקל אדם כל גופו בתער ונהנין בה ומתריץ הא בתער הא במספרים והא רב תער קאמר כעין תער ובנדאי שתשובה זו משונבשת היא דתער בין בלשון תורה בין בלשון חכמים הוא המשחית לגמרי כדאמרינן בקידושין (ל"ה:) אי זהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער ומשחית לגמרי הוא ולא הנפירו גילוח אלא למעט המלקט במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח דכל שער ושער מלקט ועוקרו לעצמו אבל התער משחית לגמרי הוא ומספרים בין בלשון תורה בין בלשון חכמים יש בהן גילוח ולא השחתה וכן מנפירין בכל מקום גילוח דהשחתה בתער ולא במספרים והחמיר מדברייהם במספרים כעין תער כדאיתא התם בנזירות וזו שאמרו כאן מיקל בתער הטעתו לגאון ז"ל בפירוש זה פסבור לומר דמפני שאין בו השחתה התירו כן.

ולא היא דהכא לאו משום השחתה שרינן דאטו גילוח באבל מותר אלא הכא במיקל משער ראשו ומספר ממנו קצת עסקינן כדאמר בהדיא והדבר ידוע שהחומה מן השער קצתו אין דרכו בתער ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספרים ומשום שהוא שלא פדרף המתגלחין ובשינוי מותר בספין ובמספונת שהתער בכאן כספין הוא ולשון התרגום שהנפיר הגאון אינו כדבריו שתרגומו של תער בארמית מספר לשון יחיד והוא הספין המתודד המשחית שער ומספרים בכל מקום לשון רבים והוא הזוג המגלח הנקרא אלמוס ודברים פשוטים הם.

גופא דברייתא בתוספתא כל אלו שאמרו מגלחין במועד מותרין לספר בתוך שלשים של אבל אע"פ שהתירו לו לספר לא יספר ברשות הרבים אלא מספר הוא בצנינעא בתוך ביתו פירוש בין באבל בין במועד וכן הלכה: בפירק החולץ (מ"ג) בענין ר' יוסי אומר כל הנשים יתארו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלה שלשים יום, אמר ר' חסדא קל וחומר ומה במקום שאסור לספר מותר ליארס מקום שמוותר לספר אינו דין שמוותר ליארס.

פירוש באשה קאמר דמותרת לספר ולכבס לאחר ז' והכי תניא באבל האשה מותרת בנטילת שער לאחר ז' זה כ' רבינו ז"ל בהלכות אבל רש"י ז"ל אינו גורס שם לספר אלא גירסתו כף היא במקום שאסור לכבס מותר ליארס שלשים של אבל שמוותר ליארס אינו דין שמוותר לכבס.

ופירושו שבת של תשעה באב אסור ללבוש פלים מכופסין אפי' ישנים ואע"פ שאין בהם גיהוץ ושלשים של אבל אינו אסור אלא בכלים חדשים לבנים מגוהצין. וכן הדברים נראין לענין הסוגיא כדברי רש"י ז"ל שאם הנה קל וחומר של רב חסדא מן הנשים

בלבד יש לומר התם היינו טעמא שלא תתנוול בבגדים של אכל וגדול שער שלשים אכל שבת אחת של ת"ב אין בה משום גיוול ולפיכך אסרוה פ"ש שהיא אסורה בתוך ז' של אכל והא מילתא ניתי לה בתורת קל וחומר ועוד שהיה להם לפ"ש בגמרא ומה במקום שאסור לספר ולכבס מותרת ליארס ובשלשים של איבול היו צריכין להזכיר שמוותרת לספר ולכבס דתנא האשה מותרת בנטילת שער לאחר שבועה שאין הדבר ידוע ופשוט כל כך להקשות סתם בלא הזכרת הברייתא השנויה בהיתר הזה אלא בכל אדם קאמרינו.

ועוד קשה לי לדברי רבינו בעל הלכות ז"ל הרי האשה מותרת ללבוש פלים חדשים מגוהצים לאחר שבועה ואינה בגזירת שלשים של גיהוץ ונהרי אנו כל עיקר לא למדנו בגמרא לגיהוץ זה אלא מן האשה התקועית ואולי נאמר דהתם הכי קאמר באשה שנהגה אבילות ימים רבים פאיש אלא שאין הטעם נכון להתיר לה וכן אם לא תתקשט בלבנים חדשים תתגנה על בעלה תכבס ותתקשט בבגדי צבעונים חדשים.

ובמכילתא אחריתי דאבל תנא כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספונת לא תני גיהוץ כלל ויש מחכמי הצרפתים ז"ל שפירשו נטילת שער זה שהתירו באשה כמעברת סרק על פניה של מטה אבל תספונת ממש לשער ראשה אסור כל שלשים אפילו באשה שהרי אין דרכה כל ימות השנה בתספונת אלא מגדלות הן שער פלילית ולמה יתירו לה באבל ודברי טעם הן ונראין: בשמחה פיצד אבל אסור בשמחה כל שלשים וכן הוא אומר ותנו רבנן (מ"ק כ"ב:) על כל המתים פלן נכנס לבית השמחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חדש ומדאמרינו הכא שנים עשר חודש ואי אפשר ל"ב חדש בלא רגל שמע מינה שאין רגל מפסיק פלום באבילות באביו ובאמו בין בשמחה בין בתספונת וגיהוץ אלא עד שיגיע זמן שקבעו להם חכמים אמר רבה בר רב הונא ולשמחת מרעות מותר ליכנס לאתר והני מילי בפנורענותא אבל באריסותא לאחר שלשים פי' שמחת מרעות היא סעודה שעושין רעים זה לזה אוכלין ושותין עם זה היום וחוזרין ואוכלין עם זה למחר כעין שכתוב ועשו משתה בית איש יומו ואף על פי שאוכלין ושותין ושמחים אין בה שמחה כל כך כמו שיש בחופת חתנים ומשום הכי מותר והני מילי לפירוש היום שאכל עם חביריו אבל שיתחיל הוא לעשות להם מרעות אסור עד לאחר שלשים כתב רבינו ז"ל בהלכות על אביו ועל אמו עד לאחר שנים עשר חדש.

באבל תנא על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שימלאו לו שלשים על אביו ועל אמו לאחר י"ב חודש ואם היתה חבורה לשום מצוה כגון קדוש ראש החודש מותר. וכתב הראב"ד ז"ל וכן משיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים שאם לא יעשה הוא ולא יכנס לשם יבטל המעשה מותר וכל זה לא התירו אלא משלשים ואילך באביו ואמו אבל תוך שלשים לכל סעודת מצוה שבעולם אסור שהרי אפילו לישא אשה אסור כדאמרינו כל שלשים יום לנשואין.

ולי נראה דחבורת מצוה כגון ראש חודש וכן אכילת קדשים וחבורת הפסח אף על פי שאוכל בחבורה ויש שם משתה ושמחה מותר לאחר שבועה ובר"י דקתני ואם היתה חבורה מצוה ארישא נמי תנא ומשיא יתום ויתומה אינו מחונן להתיר לזה סעודה שלהם ונהגו מקצת החכמים להקל בכניסת בית המשתה ולהסב שם בשעת שמחה ובשעת

סעודה והם אומרים שלא אסרו אלא לאכול עמם במשנה אבל כניסה בלבד מותרת שאין שמחה בלא אכילה ושתיה.

ובהלכות הרב ר' יהודה הנשיא אל ברגליו ז"ל כתוב פה וכתב אחד מן המחברים הכי על כל המתים סועד בבית המשנה לאחר שלשים על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חודש שנקנסין בתוך שנים עשר חודש לחופות לשמוע ברכה או לבקר אבל לא לאכילה ויש שמחמירין שאין נקנסין כלל עד כאן.

ולדעת המקילין קשה לי אם פן שמחת מרעות בפורענותא למה התירוה יעשה להם משנה ויסב עמם ולא יאכל. ויש לומר אין זה כבודן של חברים לאכול בביתו של זה על שלחנו והוא לא יאכל עמם ומסתברא אסור ליקנס לבית השמחה אמרו בין לאכילה בין ליקנס שם בשעה שהן עסוקין במזמוטי חתן וכלה שאין אבילות במקום שמחה כדאמרין בריש פירקין דבאלו מגלחין אבל אינו נוהג אבילות ברגל דכתיב ושמחת בחגך דאלמא ימי שמחה לאו ימי אבילות וימי אבילות לאו ימי שמחה.

והכי נמי משמע בפרק שני דסנפה דקאמרין וליכלו בסנפה (כ"ה): וליחדו בסנפה וכולה שמעמא דהתם משמע דשמחה דחתן בר מאכילה דסעודה היא והכי נמי משמע בירושלמי הכתוב למעלה בשער הזה.

תנו רבנן (מ"ק כ"ב) כל שלשים יום לנשואין מטה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה שלשה רגלים רבי יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר פירוש החמירו בנשואי אשה אחרת כדי שתשכח ממנו ולא יתן דעתו על הראשונה בשעה שהיא עם השנייה כדתנא (גדרים כ:): ולא תתורו אחרי לבבכם מפאן אמר ר' נתן שלא ישמה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר ואמר רבינא לא נצרכה אלא לשתי נשיו ועוד שמה יבואו בני לידי אחת מתשע מדות שיהו בני ערבוביא או בני שנואה.

(מ"ק כ"ג) ואם יש לו בנים מותר לישא לאלתר בשביל פרנסתו ומעשה שמחה אשתו של ר' יוסף הפהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי בני אחותך ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה אמר רב פפא לאחר שלשים יום ומסתברא דהלכה כרבי יהודה.

שלישי מותר דקימא לן הלכה כדברי המיקל באבל, וכ"כ הרב ר' יצחק בן גיאאות ז"ל ויש מי שירצה לומר שהקובר את אשתו קודם ר"ה נושא אחרת לאחר חג הסוכות שעברו עליה ג' רגלים שר"ה ויוה"כ פרגלים הם ולא מלתא היא שלא אמרו שהן פרגלים אלא לגזירת שבועה ושלשים אבל לא שיהיו רגלים כשיעורי חכמים ובלשון תורה ועוד מן הטעם שפירשנו כדי שתשכח הראשונה ממנו צריף אריכות זמן.

ירושלמי בפרק החולץ כל הנשים יתארוסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלה שלשים יום הדין דתימר בנשים אבל באנשים שלשה רגלים כשיש לו בנים אבל אין לו בנים מיד כשיש לו מי שישמשנו אבל אין לו מי שישמשנו מיד בשאין לו בנים קטנים אבל יש לו בנים קטנים מיד כהדין מעשה שמחה אשתו של ר' יוסף הפהן ועד שהיא בבית הקברות אמר לה לאחותה לכי ופרנסי בני אחותך ואע"פ כן כנסה ולא הפירה עד שעברו עליה שלשים יום ומשמע מהאי לישנא דקאמר בירושלמי כנסה ולא

הפירה עד שעברו עליה שלשים דמותר לכנוס לאחר שבעה מיד, ולישנא דברייתא דקתני בדין נמי הכי משמע אין לו בנים מותר לישא לאלתר דאלו שלשים זמן מרובה קרי להו וקשה עלי הדבר לאומרו שאם אפה מתירו בנישואין ובשמחה למה לא יהא מותר לבא עליה מיד והרי לא מפני הבעילה אסרנו אותו אלא מפני הנישואין והשמחה אסרנו אותו ואם הנישואין מותרין הבעילה ודאי מותרת שכל עצמנו לא התרנו הנישואין אלא מפני הבעילה מפני ביטול פריה ורביה ושמה יש לומר דהתירו לו נישואין כדי שלא יקדמו ולא התירו לו בעילה ולא סעודת שמחה אלא לאחר שלשים דליל בעילה היא זמן סעודה לחתן פדאיתא בכחובות ואע"ג דבעלמא אפילו נישואין בלא סעודה אסורין כל שלשים כאן התירו לו מפני הצורך שהוא צריך לאשה אבל עיקר השמחה לאחר שלשים.

ושוב מצאתי באב"ל (פ"ז) דתניא הכי כמה דברים אמורים בזמן שיש לו בנים אבל אין לו בנים או שבניו קטנים מותר לישא אחרת אפילו אחר שלשים ומעשה שמתה אשתו של ר' טרפון ואמר לאחותה באב"ל הכניסי וגדלי בני אחותך ואעפ"כ לא בא עליה עד לאחר שלשים והאי דקתני בדין לאלתר משום דתנא שלשה רגלים קאמר הכי דקתני רישא כל שלשים יום לנישואין כשאר אבלים אבל מתה אשתו לא ישא אחרת עד שיעברו עליה שלש רגלים ותני עלה שאם אין לו בנים אינו צריך להמתין שלשה רגלים אלא נושא לאלתר כשאר אבלים כלומר לאחר שלשים ומעשהדר' יוסי הפהו הכי הנה שפנסה לתוך ביתו ולא נשאה אלא לאחר זמן מרובה משעה שפנסה לבית ומפני שהיה דרך שפכניסין את החתן ואת הפלה לחופה ובו על בעילת מצנה מיד משום הכי קאמר לישנא דבא עליה במקום פניסה לחופה ואי קשיא הא דתניא לעיל מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליפנס לביתו אבל בשוק בשפה רפה אומר לו שפן בכל המתים מדבר עמו מן הצד.

והראב"ד ז"ל מפרש דמותר לישא לאלתר דקתני בבב"יתא בגמרא דילן לאחר שבעה מיד קאמר וכי קתני לא בא עליה אלא לאחר זמן מרובה למי שנושא אותה לפרנס בניו הקטנים וכן הנושא שאין לו מי שישמשנו אבל מי שנושא אותה מפני שאין לו בנים מפני ביטול פריה ורביה דמותר לישא לאלתר כמו כן מותר לבא עליה לאלתר שאם לא יבא עליה לאלתר למה ישאנה לאלתר ומה שנראה לי כתבתי: והתם באב"ל (שם) שלשים יום לאירוסין שלשים יום לנישואין פיצד לאירוסין אסור לעשות סעודת אירוסין עד שישלימו שלשים יום פיצד לנישואין אסור לעשות סעודת נישואין תוך שלשים יום אבל אם היה טבחו ומת אביו של חתן כו'.

וקשה לי דהא סוגיין בפרק החולץ דבין אירוסין בין נישואין בלא סעודה אסורין כל שלשים. ושמה יש לומר דמשום סיפא דקתני אבל אם היה טבחו ומת אביו של חתן וכו' דשרינן אפילו סעודה תנא הכי או שהוא שכיבוש בחיצונה הזו אבל ודאי אפילו אירוסין בלא סעודה אסורין כל ל' דתנן (במות מ"א") ר"י אומר כל הנשים יתארוסו חוץ מן האלמנה ומפני האיבול וכדמפרשינו עלה בגמרא בדוכתא ואי קשיא דהכא נמי תנא כל שלשים יום לנישואין ומשמע הא לאירוסין אין צריך שלשים והיא רבותר תני סלקא דעתך אמינא בנשואין דאיכא מצנה דקיום פריה ורביה קא משמע לן.

ובתשובה לרבינו האי התיר לישא אשה ולעשות סעודת אירוסין ונשואין לאחר שלשים אפילו על אביו ועל אמו וכן עיקר. נמצינו למדין שכל האבלים בין איש ובין אשה אסור ליארס ולישא תוך שלשים ואין צריה לומר לעשות סעודת אירוסין או נשואין.

לאחר שלשים יום מארס ונושא ועושה סעודה פדרכו וכן אסור ליפנס לבית המשתה לאכול ולשמות עמהם כל שלשים בין למשתה של חופה בין במשתה של רשות כל שאוכלין בחבורה של רבים לשם שמחה אסור ואם היה קדוש החדש וחבורה של מצוה כגון אכילת פסחים מסב עמהן בחבורה לאחר שבועה וכן בסעודת מרעות לפרוע להם לאחר שבועה מותר במה דברים אמורים בשאר מתים אבל על אביו ועל אמו לבית המשתה אסור עד שנים עשר חדש לנשואין ולאירוסין שלו מותר לאחר שלשים ואסור לישא אחרת עד שיעברו עליו שני רגלים ונושא בשלישי ואם אין לו בנים או שהם קטנים או שאין לו מי שישמשנו מותר לישא לאחר שלשים כשאר האבלים וכן היא מותרת על בעלה לינשא לאחר שלשים מפני האיבול ובלבד במקום שאין לחוש להבחנת הולד שהוא שלשה חדשים על דרך המפנרש בגמרא בפרק החולץ.

והרמב"ם ז"ל פתב בנשואין כיצד אסור לישא כל שלשים ומותר ליארס אפי' ביום המיתה ולא דק דהא בהדיא איתמר התם כל שלשים יום לאירוסין דוק ותשכח. עוד פסק מטה אשתו אסור לישא אחרת עד לאחר שלשה רגלים ואינו כן אלא נושא בשלישי כר' יהודא.

עוד אמר בשלא קנים מצות פריה ורביה או בניו קטנים או שאין לו מי שישמשנו הרי זה מותר ליארס מיד ואסור לו לבא עליה עד לאחר שלשים ונה שלא כדעתנו ודעת הרב ר' אברהם ז"ל.

עוד אמר וכן האשה שהיתה אבלה לא תבעל עד שלשים ומשמע דנשאת היא מיד ולא דק דאנן אפילו באירוסין תנן חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה שלשים יום. בהלכות רבינו ז"ל אין לו בנים מותר לישא לאלטר מפני ביטול פריה ורביה כמה בנים יהיו לו ויהא אסור לישא לאלטר כדתנן (במות ס"א): לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים ב"ש אומרים שני זכרים וב"ה אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם וקיימא לן בבית הלל ואם היו לו בנים ומתו והיה להם בנים כבר קנים מצות פריה ורביה דתנו רבנן בני בנים הרי הן כבנים ולא שנא ברא לברתא או ברא לברא או ברתא לברתא ככולהו קנים מצות פריה ורביה ונדקא תרי מתרי אבל תרי מסד לא: באיחוי הקרע כיצד אבל אסור באיחוי הקרע דתנו רבנן (מ"ק כ"ב,) על כל המתים כלן שולל לאחר שבועה ומאחה לאחר שלשים על אביו ואמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם והאשה שוללתו לאלטר מפני כבודה.

(שם כ"ד) כל שבועה קורעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע על אביו ועל אמו אותן קרעים מתאחין או אין מתאחין פליגי בה אבוה דר' הושע' ובר קפרא חד אמר אין מתאחין ואף ר"ה סבר אין מתאחין ומאן דקאמר מתאחין יחיד הוא ואין דבריו של א' במקום שנים הילכף אין מתאחין לעולם וכן הלכה.

(שם כ"ה) כי נח נפשיה דרב חסדא סבור רבנן דלא למישלל קרעיהו אמר להו רב יצחק בר אמי תניא חכם שמת פיון שהקזיר פניו מאחורי המטה מיד שולל. פי' בקורע על חכם שאינו רבו קאמר והוא הדין איחוי שמאחה מיד אי נמי מאחה לאחר קבורה מיד.

ותניא באביל (פ"ט) והקורע לשום כבוד הרי זה מאחה מיד שאלו ברבו פיון שיושב עליו יום אחד באבלות גמורה היאך יהא שולל לא מצינו שולל בתוך ימי אבלו ועוד ליתני הרב שמת אלא נראה על רבו שולל למחר ואינו מאחה לעולם וכן מצינו בירושלמי פד דמה ר' יונה הורי ר' חייא בר בא לנעול למחר מאן דמר לשלול בו ביום לנעול בו ביום ושמע מינה שאינו שולל כל זמן אבלות והרב"ם ז"ל פתח וראה לי שהקורע על החכם שמת מאחה למחר שאפילו רבו שלימדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד ואיני יודע למה יאסר בו ביום.

תנו רבנן (מ"ק כ"ו) אלו קרעים שאין מתאחזין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו חכמה ועל נשיא ועל אב בית דין ועל שמועות הרעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שגשפר ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים.

תנו רבנן (ב"מ ל"ג) רבו שאמרו רבו שלימדו חכמה ולא רבו שלימדו מקרא ומשנה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו א"ר פגון רב סחורה דאסברן לי ונהמא ליסטרוני פי' דתנו (שבת כ"ג:) ג' פלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילה ונהמא ליסטרוני של קדרה וכו'.

ותנו נמי בכלים (פי"ג) א"ר זומא ניצטרה שנטלה פפה טמאה מפני המזלג העמידו רב סחורה לרבא על עיקר השם הזה שהוא לשון יוני על הכף שקורין אותה זומא ניצטרה קרוב ללועזות שקורין מניצטרה פלומר זו מניצטרה.

(ב"מ ל"ג) רב שמואל קרע על ההוא מדרבנן דאסברה אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח פיון שהוא יורד לאמת השחי שוחה אמה עד שלא יפתח. אמר עולא תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה ולענין אבדה במקום אביהן אין מתזירין להן עד שיהא רבו מובהק.

תנו רבנן (מ"ק כ"ו:) וכלן רשאין לשוללן ללקטן למוללן לעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן אמר ר' חסדא ובאחוי אלכסנדרי: תנו רבנן רשאי להפכו למטה ולאחותו רבי שמעון בן אלעזר אוסר באיחוי וכשם שמוכר אסור לאחותו כף לוקח אסור לאחותו לפיכך מוכר צריף להודיע ללוקח.

נראין הדברים דסיפא דבר יתא פשם שמוכר אסור לאחותו כף לוקח אסור רבי שמעון בן אלעזר קתני לה שאלו לדברי חכמים פיון שהוא עצמו מותר לשנות הבגד לאחותו ש"מ דלאו חובת מנא הוא אלא חובת גברא הוא שאסרו עליו לאחות קריעה זו שלא יהא כמי שהשלים אבלות וכיון שהפכו למטה ובאו פנים חדשות לכאן מותר וכל שפן בלוקח שאינו מחוייב בדבר ואחוי שלו אין מראה פלוס פאבלותו של מוכר שהוא מותר לאחותו אלא לר' שמעון בן אלעזר הוא דלדידיה בגד זה אסור באיחוי הוא לעולם והיינו דקתני

ר' שמעון בן אלעזר אוסר באיחוי וכתוב בהלכות גדולות בכלל גדול ובאבל ולפני חגיגתן הלכה פר"ש בן אלעזר ובהן סמך רבינו ז"ל בהלכותיו ונדבר זה מצאתי אותו בירושלמי אבל אני תמה שלא ראיתי גדולי הגאונים ורבינו ז"ל שיהיו סומכין על הירושלמי בפסק הלכה וכמה הלכות פסוקות בירושלמי שאין הגאונים מוסרין לנו כה במסכתא זו עצמה לא פסקו בירושלמי וכן הדין נותן שלא נסמך על הירושלמי בזה לפי שקל מקום שלא פסקו בגמרא שלנו הלכה כדברי יחיד ודאי שדעתם מכרעת לדברי המרובים והגמרא הירושלמית שפוסקת כדברי יחיד חולקת היא ואין סומכין עליה ואולי קבלה היא ביד בעל ההלכות בזו כמותה שאמרו הגאונים במיפך שבועה וחינוכי שהיא הלכה פסוקה בידם ורבינו ז"ל סומך על קבלתו: באבל (פ"ט) תניא המוכר חלוק לחבירו צריף להודיעו שהוא מן הקרעים שאינו מתאחזין והלוקח חלוק מחבירו אסור לאחוזו עד שיידע שהוא מן הקרעים המתאחים.

כל הקרעים שאינו מתאחזין אסור למכרו לארמי לחפותו להפכן מלמטה דברי ר"ש בן אלעזר ור' מתיר. וקשה לי פיון שאמרנו מוכר צריף להודיע ללוקח למה אסרו לאחוזו עד שיידע שהוא מן הקרעים המתאחזין והלא בידוע שמן המתאחזין הוא פיון שמכר לו סתם ולא הודיעו, כדאמרינו (חולין פ"ג) בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריף להודיע אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט ותני עלה אם לא הודיעו הולך ושוחט ואינו נמנע.

ואפשר שלפיכך אסרו על הלוקח לאחוזו ולא סמכו על השתיקה של מוכר מפני שרגלים לדבר שנה הקרע אינו מתאחה שאלו הנה מוכר מותר לאחוזו לא מכרו כשהוא מקורע שהקרע פוחת בדמיו, ואם תאמר פיון שאסור לאחוזו מן הסתם למה הצריכו להודיעו, שפא טעה לוקח בשעת המקח ויהיה בו משום אונאה.

(מ"ק כ"ו:) אמר רפ"ם בר פפא תניא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו שפא יביאו לידי שחוק ונמצא מתגנב על הבריות (שם כ"ז): אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול משלו שנאמר ולחם אנשים לא תאכל.

רבה ורב יוסף מחלפי חלופי אהדדי. פירוש וזו היא הבראה שמברין את האבל ומאכילין אותו בביתו סעודה של יום ראשון: (שם כ"ז:) ת"ר בראשונה היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלות של זהב ושל פסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישיין התקינו שהיו הכל מוליכין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים.

בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה ועניים בזכוכית צבועה התקינו שיהיו הכל משקין בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים (כתובות ח'): אמר עולא ואמרי לה במתני' עשרה פוסות תקנו חכמים בבית האבל שלשה לפני סעודה כדי לפתוח את בני מעיו שלשה בתוך סעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו וארבעה אחר הסעודה אחד פנגד הון ואחד פנגד ברפת הארץ ואחד פנגד בונה ירושלים ואחד פנגד הטוב והמטיב הוסיפו עליהן ארבעה אחד פנגד חזני העיר ואחד פנגד פרנסי העיר דמחזקי במילתא דשיכבא ואחד פנגד ר"ג ז"ל שנהג קלות ראש בעצמו בתכריכין ואחד פנגד בית המקדש פוס תנחומין לאבלות חרבנו התחילו שותין ומשתפרין החזירו הדבר ליושנו.

לרבינו שלמה ליושנו עשרה כוסות דתקנה ראשונה ולי ליושנו קודם תקנה שישתו בתוך הסעודה ולא לאחר הסעודה כלל דבעשרה גמי איפא שכרות דנין שלאחר המזון משפר וכו עמא דבר.

בפרקא קמא דבתרא תניא (ט"ז:) ויזד יעקב נזיד אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב תבשיל של עדשים לנחם בו את יצחק אביו ומאי שנא של עדשים מה עדש זה סגלגל אף אבל גלגל הוא שחוזר בעולם איפא דאמרי מה עדש זה אין לו פה אף אבל אסור לספר מאי בינייהו איפא בינייהו לנחומי בביעי.

כתב הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל תניא באבל מקום שנהגו לנחם אבלים בביצים ועדשים מאכילין מקום שנהגו בבשר ונין מאכילין הפל לפי המנהג. בפרק מי שמתו ירושלמי פד דמך ר' יוסי קביל ר' תניא בר בא אבלוני ואוכלין בשר ואשקיתון חמר.

פד דמך רבי תניא בר בא קביל ר' שמואל בר ר' יצחק אבלוני ואוכלין טלופחין מימר פמא דו מנהגא. ר' זעירא מידמך פקיד ומר לא תקבלין עלוי יומא דין אכילה ולמחר מדידיה ושמע מינה מקום שנהגו שלא להוליך להבראת האבל אלא תבשיל עדשים זה והכוסות שתקנו להם חכמים אין מוליכין מקום שנהגו להרבות בשר בסעודה או בשר ומיני מטעמים עושין וכדאמרינן צורניתא קא בעית למיכל ומנחמין תחלה בתבשיל זה של עדשים או בביצים זכר לאבלות ואחר כך אוכלין כל צרכן ושמעין מצוואתו של ר' זעירא שאם רצו אבלים שלא לקבל הבראה זו ושלא לאכול אותו היום כלום הרשות בידם וכך נוהגין על החכמים דאמרינן בירושלמי הרואה תלמיד חכם שמת פרואה ספר תורה ששורף.

אמר רבי אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום. רבי יונה הנה שמע דדמך בר בריה דרבי יוסי אע"פ דאכל גבינה ושטה מיא אסקיה צום כל ההוא יומא וכשמברין את האבל אוכלין עמו ושותין עמו כל בני משפחה והמצהיבין עליו והעוסקין עמו בהספד מדתנן במועד (מ"ק כד:) אין מברין אלא קרוביו של מת הא בחול אחרים גמי מברי עמהן, ותניא (שם) חכם שמת הפל קרוביו הפל מברין עליו ברחובה של עיר.

נראה לי שהיו נוהגין להשקות אותו פוס של שלום לאבלים ולהאכילם מעט מן התבשיל הזה של עדשים בבית שהיה להם שם ברחובה של עיר ואחר כך מברין עליו בבית האבל וכפי מה שסדרנו למעלה בפרק ג' שאכלו תנו רבנן (מ"ו:) מה הן אומרים בבית האבל הטוב והמטיב ר' עקיבא אומר דנין האמת ותנא קמא הטוב והמטיב אין דנין האמת לא אימא אף הטוב והמטיב.

מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מילתא בריה הטוב והמטיב אל אמת דנין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות פרוצונו והפל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובפל אנו חייבין להודות לו ולברכו, וחוזר למקום שפסק: בהלכות גדולות אומר בבית האבל הטוב והמטיב אל אמת דנין אמת כדמר זוטרא אבל לוקח במשפט לא לימא דהא איתותב רבי אמי דאמר אין מיתה בלא חטא לרב סעדיה שבעת ימי האבל מברך לעצמו בהטוב והמטיב אל אמת דנין אמת ואם ברכו לפניו אחרים כך הם מברכין.

(ועוד אמר יש שמוסיפין בבית האבל בבוגה ירושלים נחם ה' אלהינו את אבלי עמך ישראל ואין בכה הפסד, ובשפת אין אומרים) אל אמת דיין אמת שופט בצדק ושליט בעולמו ונאנחנו עמו ובעבדיו וחיובין אנו בכל להודות לו ולברכו גודר פרוצות בישראל הוא יגדור פרוצה זאת מבית זה מעלינו ומעל כל ישראל לחיים והוא יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים וכל טוב הרחמן וכו'.

ועוד אמר דמזכר מילתא דאבלים בבוגה ירושלים ומסיים בה מנחם אבלים ובוגה ירושלים, וגאון אחר אמר ברפת אבלים בין בפיחיד בין בשלשה בין בעשרה ואבל מן המנין ושאריו חכמים אין אבלים מן המנין בברפת רחבה ובשורה, והאידידא לית לן לא ברפת רחבה ולא ברפת שורה אלא אחר הטוב והמטיב דיין אמת פדמר זוטרא, והאומר נברך מנחם אבלים טעות הן אומרים שמכניסין דבר שאינו מעין ברכה ומוסיפים על המטבע שתקנו חכמים בברכות ואין אומרים לעולם אלא נברך שאכלנו משלו או נברך לאלהינו בין בחול בין בשבת בין בברפת אבלים חוץ משמחת חתנים שתקנו שהשמחה במעונו ואין לנו להוסיף מה שלא תקנו עד כאן.

ומסתברא כרב עמרם מדאמר ר' יוחנן (פתובות ח'): חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין ורמינו עליה הא דתניא חתנים ואבלים מן המנין ומפרקינן כי תניא הדיא בברפת המזון כי קאמר ר' יוחנן ברחבה וא"ת בהמ"ז של אבל כבהמ"ז של שאר בני אדם אבלים מן המנין פשיטא למה לא יברך ולמה לא יצטרף.

אלא לפי שאומר בזימון שלו נברך מנחם אבלים הייתי אומר שלא יצטרף לפי שאינו מן המנחמין אלא מתנחם הוא, ועוד פדדך שאמרו בחתנים להזכיר ענין השמחה בזימון נברך שהשמחה במעונו, וכן בבית המילה רצו לומר פן אלא משום דאית ליה צערא לינוקא ואין שמחתן שלמה נמנעו מלברך, כה בבית האבלים מזכירין בזימון מענין האבל נברך מנחם אבלים, ואין לחוש לדבר שאינו מעין ברכה כשם שלא חששו לכה בחתנים, והרי מצינו שנתקנה המטבע הזה ברחובה של עיר, וטעמא דמילתא משום דעל עיקר סעודה מברכין, בסעודת שמחה מזכירין שמחה ובסעודת נחמה מזכירין נחמה ומעין ברכה בכלם.

והא דאמרן לעיל מה הן אומרים בברפת האבל הטוב והמטיב מה הן אומרים בברכה רביעית קאמר ופולוגמא דר' עקיבא ורפנו אתא למיתני אבל תוספת זו נהוגה ועומדת היתה וכן ראוי לנהוג בהלכות גדולות מברכין ברפת אבלים בשבת מידי דהנה אדברים שבצינעא דאמר מר לקמן דברים שבצינעא נוהג.

ומי שאין לו מברכין מברך הוא לעצמו, ומר רב יהודאי אמר אין מברכין ברפת אבלים בשבת מידי דבתלתא ובעשרה לאו דבר שבצינעא הוא וכן דעת הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל. ואני אומר ברה פיחיד או בשלשה אבלים מברך פדדך שאומרים בחול בצינעא הוא, אכלו אחרים עמו וברכו אין אומרים פן זכיון דאיכא אחרים לאו צינעא הוא וכן מצינו בשאר דברים שבצינעא וכמו שאנו עתידין לכתוב ולסדר לפנינו: והני שבעה יומי דאבילות אמרי רבנא אתא דיום ראשון דאורייתא ושאר יומי דרבנן, וכן פתוב בהלכות רבינו ז"ל דהכין אספימו רבנן דאבילות יום ראשון דהוא יום מיתה וקבורה דאורייתא הוא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתיב ואחריתה פיוסמר וכן פתוב בהלכות גדולות

ובפסוקות למדו הגאונים אבילות יום ראשון מאנינות דאמרינו בפרק טבול יום (זבחים צ"ט): לענין אבילות מת לו מת בארבעה עשר יום מיתה דאורייתא תופס לילו דרבנן מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר יום קבורה דרבנן לא תפיס לילו דרבנן והתם (שם ק'): נמי מקשינו עד מתי מתאוננין עליו והולכין כל אותו היום רבי אומר כל זמן שלא נקבר הא קבריה אישתרי ליה מי איכא דלית ליה ואחריתה פיום מר וסכמי הצרפתים ז"ל השיבו אם פן היאך אמרו הלכה פדברי המיקל באבל והלא בשל תורה הלך אחר המתמיר וכל שכן ביחיד מיקל ורבים מתמירין שהיה להם לעשות פדברי הרבים.

ועוד השיבו מדאמרינו לגבי ספקות (שבת קל"ו) רשב"ג אומר כל ששהא שלשים יום באדם אינו נפל הא לא שהה ספיקא הוי ואיתמר עלה לענין אבילות בריה דרב יוסף איתליד ליה ההוא ינוקא שכיב בגו תלתין יתיב קא מתאבל עליה א"ל אבנה צונרניתא בעית למיכל אמר ליה קים לי בגויה שפלו לו חדשיו אלמא אפילו נולד לספק חדשים שלמים אינו מתאבל ואף על פי שרוב נשים מעפרות ויולדות ומיעוט מפילות וכי היכן מצינו שלא נחוש לרוב להחמיר בשל תורה ונלף אחר המעוט להקל ובגלד זה מצינו שאמרו מת בתוך שלשים יום אם אשת פהו היא אינה חולצת וסמכינן עלה למימר ולד מעליא הוא ואף על פי כן לענין אבילות הלכו בו להקל ואינו נוהג בה אפילו יום ראשון למדנו שתולין בו להקל בדבר שאין לו עיקר ולענין מת ביום שלשים נמי איתמר בפרק יש בכור לנחלה (בכורות מ"ט) אמר ר' אסי הפל מודים לענין אבילות דיום שלשים פיום שלפניו דמי דהוא יום תשעה ועשרים ואינו נוהג עליו אבילות דאמר שמואל הלכה פדברי המיקל באבל ואע"ג דספקא הוי דתנו ר' עקיבא אומר אם נתן לא טול ואם לא נתן לא יתן אפילו הכי לענין אבילות לקולא ועוד שהרי כל הדברים הנוהגין באבל מדברי משה רבינו לא למדנו עד שבאנו לדברי יחזקאל בן בוזי ולמדנו חוץ מקריעה שסמוכה לדברי תורה לפיכך אמרו אבילות וקריעה לחוד אבילות הלכתא פדברי המיקל בקריעה פדברי הרבים וכל זה סעד וסמך שאבילות מדברי סופרים הוא וכן הא דאמרינו בראש פרק מי שהפך (מ"ק י"א) רב אשי אמר לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ימי אבלו דמדרבנן הוא ושרי אלא אפילו בחולו של מועד דאיסורי מלאכה מדאורייתא הוא משום פסידא שרו רבנן והוא נמי כפשטה הכי משמע דכולהו שבעה דאבלות דרבנן הוו וכשם ששלאכה דרבנן כף כל שפנו חכמים באבל דרבנן לא מצינו חומר בזה מזה, ואם תאמר לשאר הימים נצרכה אינו במשמע דהנה ליה למיתני מועד ואבל ויהא יום ראשון בכלל.

ואני תמה היאך למדו הגאונים אבילות מדין אנינות והלא זמנו של זה לא זמנו של זה מתו מוטל לפניו אונו דבר תורה וזהו עיקר אנינות ובאותו זמן אינו מתאבל לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים נקבר מתאבל עליו והיאך תלו הגאונים עצמן בזה שפתוב ואחריתה פיום מר ואין פאן אבילות כלל אלא מדבריהם והיאך נלמוד זה מזה אלא שמע מינה שאין מרירות של ואחריתה פיום מר אלא בלב ועוד קשה לי אי אבילות דבר תורה היאך אמרו באבל שיצא לדרך נועל ונכנס לעיר חולץ מי איכא בדאורייתא קולא פי האי גוונא ומיהו בודאי מצינו סעד לדברי הגאונים ז"ל מזו שאמרו (מ"ק י"ד): אבל אינו נוהג אבילות ברגל דכתיב ושמת בחגה אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים אלמא שייכא

עשה באבילות אלא שרבותינו הצרפתים ז"ל מפרשי דהאי עשה לאו דוקא אלא עשה דדבריהם נמי עשה קרו ליה לומר שאע"פ שחכמים עושין חיזוק לדבריהם כשלא תורה והעמידו דבריהם במקום עשה בכאן לא התמירו עליו דאמי דרבים ודחי דייחיד דשנינו לענין שופר של ר"ה (ר"מ ל"ב:) אין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום ל"ת ואיתמר עלה מאי טעמא שבתון עשה הוא והוי ליה יו"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ודבר שהוא משום שבות מאי עשה ומאי לא תעשה איכא אלא עשו מלאכות של דבריהם כשלא תורה שלא לדחות אף פאן אלמלא שנה מצוה של רבים וזו מצוה של יחיד היו מעמידין דבריהם במקום עשה והיו מנהגין אבילות ברגל במלאכה בנעילת הסנדלובשאלת שלום וכל שהוא שב ואל תעשה תדע שהרי לענין אנינות לא אתי עשה דושמחת בחגך ודחי אנינות שהרי לדברי האומר אנינות לילה דאורייתא אוגן אינו טובל ואוכל פסחו לערב.

והתם תנן (זבחים צ"ט:) אמר אביי פאן כשמת לו מת קודם חצות פאן שמת לו מת לאחר חצות מת לו מת קודם חצות לא איתתני לפסח חיילא עליה אנינות אלמא דקדים דחי והכא אמרינן דאמי דרבים ודחי דייחיד אפילו מעיקרא אלא שמע מינה קולא היא בשל דבריהם לומר שלא העמידו דבריהם בעשה דייחיד במקום דרבים: בפרק הנה קורא בתורה (ברכות ט"ז) ר"ג רחץ לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר כל אדם איסטניס אני מ"ט אנינות לילה דרבנן דכתיב ואחריתה פיום מר ורבנן הוא דגזרו ביה ובאיסטניס לא גזרו ביה רבנן פתוב בהלכות רבינו ז"ל חזינן למקצת רבנאמא דקא פתבי בהא דר"ג דקסבר אנינות לילה דרבנן לא קיימא לן פותיה.

ורבינו ז"ל הכריע הלכה פמותו מדתניא בפרק טבול יום (צ"ט:) הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם אני היום אסור והלילה מותר ובדורות ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים ואמרינן נמי התם עד מתי מתאוננין עליו כל אותו היום בלא לילו ור' אומר כל זמן שלא נקבר תופס לילו אמרוה רבנן קמיה דרבא מדאמר ר' יוסי קבורה תופס לילו מדאורייתא וסבר ר' אנינות לילה דאורייתא והתניא הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור וכו' רבי אומר אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים לעולם דרבנן הוא ורבנן עשו חיזוק לדבריהם כשלא תורה.

וגרסינן נמי בפסחים (צ"א:) אוגן טובל ואוכל פסחו לערב קסבר אנינות לילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום פרת וכיון דאשפחן כל הני תנאי דסבירא להו דיום ראשון בלחוד דאורייתא אבל לילו דהוא ליל שני למיתה לא תפיס אלא מדרבנן ור' יהודה לחודיה הוא דסבר יום מיתה תופס לילו דאורייתא שמעינן מינה דלית הלכתא פותיה דקיי"ל יחיד ורבים הלכה פרבים הלכה יום ראשון דהוא יום מיתה הוא נהי דאיתיה מדאורייתא אבל מליל שני ואילך מדרבנן הוא והאי סברא דר"ג הוא דקסבר אנינות לילה דרבנן והלכתא פותיה, ואי קשיא לך הדיא דאמרינן אבל אינו נוהג אבילותו ברגל דכתיב ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דייחיד דשמעת מינה דאיכא חיובא דאורייתא באבילות פתר דנפקי ליה יומא קמא דהוא יום

מיתה, ההיא לא קשיא מידי דהכי קאמר אכל אינו נוהג באבלותו ברגל דברי הכל אפילו למ"ד יום ראשון תופס לילו מדאורייתא דאי אבלות דמעיקרא הוא אחי עשה דרבים ודחי עשה דייחיד ע"כ בהלכות.

ובנדאי לענין אנינות יפה פסק דסוגיין אנינות לילה דרבנן ואע"ג דר' נחמיה סבר נמי אנינות לילה דאורייתא אפילו הכי דר' ורבנן עדיפא ומשום שמעמא דאתמר סתמא אי אבלות דמעיקרא הא לא מידחיא סוגיין דלרנוחא דמלתא איתמר ונה פסיע לדברי הגאונים שהרי רחיצה של רבן גמליאל מדיני אבלות היא וטעמא משום דאינו תופס לילו לאנינות הא ביום עצמו דאנינות דאורייתא רחיצה אסורה דאבלות נמי דאורייתא הוא אלא שחכמי הצרפתים מקשים דנדאי קים להו בגמרא דרבן גמליאל לא הנה רוחץ ביום עצמו שאלו הנה מותר לרחוץ לא הנה משקה רחיצתו עד הלילה מפני איסטניסות דעתו ומיד שהותר רחץ לפי פירושו בגמרא דקסבר אנינות לילה דרבנן וכינן שאין לו עיקר בתורה כלל אפי' באנינות לפיכך רחץ בלילה ולא הקל בכך ביום א' עצמו מפני שיש לו עיקר בתורה שאנינות ומרירות שלו תורה אלמא קא סבר אנינות לילה דרבנן שאלו הנה תורה לא הנה רוחץ בלילה עד למחר כשם שלא רחץ ביום ראשון עצמו.

ועכשיו אני חוזר לסייע על דברי הגאונים ז"ל ששנינו באבל ספק שהיא אחיו ספק שאינו אחיו ספק שהיא בנו ספק שאינו בנו מתאבל ואונן ולא מטמא אי זו הוא אנינה מיום מיתה עד יום קבורה דברי רבי מאיר וחכ"א אין לה איסור באנינות אלא יום אחד בלבד הרי בכאן ספק אבלות להחמיר אלמא ספק תורה הוא וזו שהקשינו למה הקלו בספק ולדות נראה בעיני שלא מפני ספק של דבריהם הקלו בהם אלא שכל ספק בן קיימא אין לבו של אדם דנה עליו ולא מקינים ביה ואחריתה כיום מר הלכה אין מתאבלין עליו.

ותניא בסיפרא יכול בבנו ובבתו הנפלים ת"ל לאמו ולאביו מה אמו ואביו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא יצאו בנו ובתו הנפלים שאינן בני קיימא ומינה לגמרי מייעטינהו רחמנא מה אביו ואמו בני קיימא יצאו נפלים ואין הולכין בהם אפילו אחר הרוב אלא כל שלא הוחזק בן קיימא אינו מטמא וכינן שאין כהן מטמא לו אין מתאבלין עליו הנפלים לאו משום ספיקא קא ממעט להו רחמנא דהא בנו הוא ונדאי אלא גזרת הפתוב הוא שלא יטמא לנפלים ולמדו חכמים אבלות מטומאה וכן לענין אבלות, ואע"ג דתניא התם לה יטמא על הנדאי הוא מטמא ואינו מטמא על הספק ואפ"ה מתאבל אונן על הספק, לענין ספקות ליכא למיגמר אבלות ואנינות מטומאה, דהתם איכא איסורא דטומאת כהן ולא אחי עשה דספק נדאי לא תעשה נדאי מה שאין כן בנפלים דנדאי בנו ובתו הן והוציאן הפתוב מן הפלל.

ואני סבור שזה שאמרו לה יטמא על הנדאי הוא מטמא ואינו מטמא על הספק אסמכתא בעלמא הוא דנקיט בה קרא ולא מיצטריו קרא למעוטי ספיקא לטומאה שאין ספק מצוה מוציא מידי נדאי איסורא.

וימה שפסקו הלכה בדברי המיקל באבל יש לומר מפני שלא מצאו מחלוקת שבאבל אלא בשל דבריהם כגון במקצת שביעי ככולו ובנטילת צפרנים ובבא ממקום רחוק משלשה ואילו אם מונה עמהן ובשמועה רחוקה וכללו של דבר בדקדוקי סופרים שהחמירו על

עיקר אבלות תורה, והא דאמרינו בפרק יש בכור לנחלה (בכורות מ"ט): הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דמי טעמא דמלתא כדאמרן ואמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל אע"פ שספק הנפלים מטעם אחר נתמעט מאבלות ודשמואל אינו לענין מת ביום שלשים דהוא פלוגתא לאו לענין אבלות מתניא אפילו הכי מיייתי לה מדשמואל לומר דלא מחמרי רבנן באבלות ולא אזלי ביה לחומרא אלא אפילו דייחיד במקום רבים דחינו להקל הלכך פיון דספק נפלים דאורייתא אין מתאבל עליהם לא מחמרי בהו מדרבנן דלקולא אזלינו בכל ספיקי אבלות.

והאחרונים מחכמי הצרפתים ז"ל אמרו בתוספות דאפשר בשפסקו הלכה כדברי המיקל באבל לא מפני שהוא של דבריהם אלא אפילו בשל תורה ואפילו בראשון כה פסקו שאילו מטעם קולא של דבריהם יחיד במקום רבים הלכה פרבים כדמסקינו בפרק מי שהוציא אוהו וכאן אפילו יחיד במקום רבים אלא קולא הוא אע"פ שהוא בשל תורה וכן הם מפרשים הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו הוא מן התורה למאי דס"ד ה"תם וזו ההוראה מהם ז"ל אינה מכוננת אצלנו ואין לנו שום הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא מפני שהוא של דבריהם למה? היא הלכה כדברי המיקל באבל בשל תורה ושמה מפני שאין דעתו של אדם אוננת בשמחה וגירסת ר"ח ורבנינו האי שם בבכורות הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלאחריו דמי דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וכן בהלכות גדולות ואין אנו יורדין לסוף דעתם בזה וצ"ע.

ולענין שאילתא דשאילנא קדמיכון למה לא חיבוהו באבלות בשמתו מוטל לפניו שהוא עיקר אנינות ועיקר מרירותו של אדם ועליו פתיב ואחריתה כיום מר, יש לומר דנדאי נוהג הוא במקצת דברי אבלות אסור ברחיצה ובסיכה קל וחומר מאכילת בשר ושתיית יין ואכילה כל צרכו נמי אסרו עליו ואין צריך לומר שאסור בשמחה ובתספורת ולא תיקשי לן מנמסר לרבים דמותר לאכול בשר פיון שאינו מוטל עליו לקברו דמכל מקום בעידוניהן ושמחה אסור הוא ואסור בשאילת שלום שאף אחרים אסורין כשהמת בעיר.

במלאכה נמי אי במלאכת עצמו אפילו אחרים אסורין וכבר אמרו שהוא אסור לישוב אפילו על מטה פפויה אלא על גבי קרקע הוא צריך לישוב לא אמרו אלא שאינו חולץ מנעל וסנדל ואינו מעטף הראש ואינו חייב בכפית מטותיו באלו הקילו עליו מפני שהוא טרוד בעסקי המת ומוטל עליו לקברו וליהך עמו מעיר לעיר ואם באת להחמיר עליו בחליצת סנדל ומנעל ועטיפת הראש אף עסקי המת נפסדין בכך לפיכך לא החמירו עליו באלו וכן במלאכה אינו בדין לאסור עליו מלאכת קבורתו של מת והלא אפילו לאחר קבורתו מגלה ראשו לכבוד הרבים כל שפן לכבוד המת ואחרי כן הרבים מתעסקים עמו והנושאים במשואו, וכן נראה עוד שעיקר אבלות מן התורה אינו אלא בעידוניהן כגון רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ותפלין שהם פאר ותכבונת ותספורת דשמחה הוא ואבלות כשמה שלא יתעסק בדברים של שמחה אלא כדברי אבלות וזה אנינות שפלב שמתנו למדו שלא יתעסק בדברים של שמחה אבל מנעל וסנדל ועטיפה אינן מן התורה שלא אמרה תורה לענות ולצער נפשו מנוהג של כל העולם לפיכך הקילו באלו עד שיקבר והוא הטעם בעצמו למה שאמרו באבל יצא לדרך נועל ומה שאמרו בחתן בועל בעילת

מצנה ופנורש ולא אסרוהו משום שאנינותו בזה תורה מפני שבעילת מצנה נמי עשה של תורה היא פדמיניא ובלכתה בדרה פרט לחתן ודחי זו מפני זו.

וכן יש לומר דתפלין משום דמצנה רבה הם לא אסרום אלא יום ראשון שיש בו אבלות תורה אבל משני ואילף לא רצו לבטל מצנה גדולה של תורה משום אבלות דדבריהם ומפל מקום משום אנינותו אסור בהם פדאמרן ברבי עקיבא כששמע שמת בנו מיד חלץ תפלין ומפני שהוא טרוד בקבורת המת ואין לבו באבלות לא מנו שבועה ושלשים אלא משעת סתימת הגולל ועוד שהרי על פרחם התירו במקצת דיני האבלות עד שיקבר מפני צרכו של מת כמו שפירשנו ואינו בדין שימנה אלא משעה שנוהג בכולם.

ועוד אני סומך דברי הגאונים דמשמע בכל מקום דענין הנדוי פדין האבלות הוא ובגמרא נראה שאבלותו של מגודה מן התורה הוא מדאמרין (מ"ק ט"ו) מגודה מהו שישלח קרבנותיו ואמר רב יוסף תא שמע כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר מגודין היו לשמים והיו משלחין קרבנותיהן ואי מדרבנן אפתי לא תיקון אבלות דנדוי וכל שכן דהתם לבטל כל ישראל מקרבנות ליכא לתקוני אלא משמע דאורייתא נהיג אבלות וכל שכן באבל ממש דנהיג עד כאן השיגה דעתנו לתרץ דברי הגאונים וללמד עליהם זכות ועכשיו למדנו לפי המדה הזו שאבלות יום ראשון כשהוא יום מיתה וקבורה אבלותו מן התורה ולא לכל הנוהגים באבלות אלא לשבועה מתי מצנה המפורשין בתורה שפיהו מטמא להם והם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה ואשתו אבל מתים שהוסיפו עליהם לאבלות שהם אחיו ואמו ואחותו נשואה או ארוסה מאב או מאם וכן אנוסה ומפונה אלו אין פיהו מטמא להם ואינו אוגן עליהם ואבלותו נמי מדברי סופרים הוא וכן כתב הרב רבי משה הספרדי ז"ל בדרה הנה אלא שהוא מונה אשתו מד"ס ואינה אלא מן התורה וכן שנאוה עמהם בביריתא כמו שפיתבנו הגירסא למעלה וכן פתובה בהלכות ובגוסחי הגאונים תדע שהרי פיהו מטמא לה ויוסף הפהו טמאהו אחיו הפהנים בערב הפסח ובעל פרחו.

ומה שאמר הרב ז"ל מדברי סופרים היא ועשו אותה פמת מצנה הדיא באשתו קטנה תניא בהדיא פדאיתא בפרק האשה רבה (פ"ט): וכמו שפיתבנו בענין הפהונה ומינה הא גדולה דאורייתא היא וכן פתב באחותו נשואה שאבלותה מן התורה וזה לא דענו לו צד סמך ומקום טענה והלכה אבלות שבועה מתים שהזכרנו נוהג ביו"ט שני ביום מיתה וקבורה ועל פי מה שהסכימו הגאונים אבל אבלות שאר מתים הנזכרת שהוא מדבריהם אינו נוהג ביו"ט שני ואפילו ביום מיתה וקבורה וע"פ מה שאנו עתידין לסדר לפנינו, כתב הראב"ד ז"ל דגזירת שלשים גיהוץ ותספורת דאורייתא משום דכתיב בכני אהרן ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פירע ושלם פירם חייב מיתה.

וגמרין פירע פירע מנזיר ואיתקש אבלות דבגדים לאבלים דתגלחת דכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם, והוא מתרץ בזה מה שאמרו אי אבלות דמעיקרא אתי עשה דרבים ודחי עשה דייחיד דאלמא איכא אבלות דמעיקרא בעשה ומוקנים לה הרבז"ל בגיהוץ ותספורת.

והנה דעת הרב ז"ל פדעת הגאונים בגזירת שבועה שהם מן התורה ומוסיף עליהם בגזירת שלשים ואני אומר הבו דלא לוסף עליה דנדאי אבלות שלשים דרבנן תדע שהרי רגל

מבטלתו בקבר ושבעה קודם לרגל עשו אותו פאבלות שאר הימים שהרגל מבטלתו מה שאין פן ביום ראשון שהוא מן התורה שאין רגל מבטלו ואע"פ שמפסיק בקברו ברגל קתם דין הוא שלא יחול אבילות בקברו ברגל שפבר חלה עליו עשה של שמחת הרגל ואעפ"כ רצו לעשות זכר לאבילות מפני שיש לו עיקר בתורהנוהג לאחר הרגל אלא שלשים אם תורה הן יפסיק הרגל וינהוג אחר הרגל בשאר השלשים ועוד כל דבריהם אסמכתא הן ואדרבה לא משמע הא פולי עלמא מיחייבי אלא אבני אהרן אם תעשו תמותו הא לכולי עלמא רשות והא למוד דמהאי קראי דרשינו שתויי יין ופרועי ראש דמיתה בשעת עבודה אלמא האי קרא לחיובא דבני אהרן משתמע ובשעת עבודה בלחוד הוא וכן מה שאמרו אבל שלא פירע ושלם פירם חייב מיתה פאותה שאמרו אבל ששימש מטתו חייב מיתה והתם נדאי בכל שבעה קאמר ומאי מיתה עונש חכמים כענין שאמרו כל בר ישראל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.

(מ"ק י"ט:) אומר רב עמרם אומר רב אבל פיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה כמאן פאפא שאול דאמר מקצת היום פכולו וכן ביום שלשים מקצת יום שלשים פכולו. וסכמי צרפתיים ז"ל אמרו נהגו לעשות מקצת היום ממש פאבלות אבל ליל שביעי אין עולה לו למקצת היום ויש שנתלין במה שאמרו לענין זקיפת הפטה בערב שבת אע"פ שאין לו אלא יום אחד חוזר וכופה אמאי הא קודם שזוקף משעה שחשיכה יצא עליו מקצת היום ויצאו להם שבעת ימי האבל ועוד נתלין בזו שאמרנו פיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה וכן אמרו פאבל שפא יום שביעי ומצא מנחמין אצל גדול הבית אלמא ביום השביעי עצמו נוהגין מקצת פאבלות ועוד שנינו (מגילה כ'): לענין שומרת יום פנגד יום לא תטבול עד שתגזי החמה ומפרישין עלה פגמרא טעמא פיון דבעיא ספירה ספירה ביממא היא.

ותניא נמי פפרק (עשירי דגדה דע"ב) ושיוין בטבילת לילה לזבה שאינה טבילה אלמא אין מקצת לילה פכל היום במנין שבעה ונדעתנו אינו נוטה להקל ומה שאמרו עמדו מנחמין מאצלו מותר משום דמקצת היום פכולו אם רצה לנהוג פולו פאבלות נוהג והם שהיה דרפן שיבאו מנחמין אצלו ביום שביעי לנחם ולברך ברפת רחבה היא והא האבל מותר ברחיצה ואח"כ ינהוג עמהו פאבל.

אבל אם רצה לרחוץ בלילה ולנעול מנעליו ושלם יבואו מנחמין אצלו ביום השביעי פכל הוא הדין והוא הטעם וזו שאמרו מיהא דאמרינו ולמוצאי שבת אע"פ שאין לו אלא יום אחד חוזר וכופה אינה ראיה לדבריהם שהרי נדאי צריף הוא לנהוג אבילותו בשחרית נוהג בו ערבית ואדרבא היא הנותנת והיא הראיה ומכרעת דעתה להקל שאם תאמר כל הלילה ומקצת היום חייב לנהוג אבילות פשיטא משום יום אחד למה יהא חוזר וכופה אלא לפי שמקצת הלילה פכל היום וכבר יצא מן הזמן שהוא עליו חובה ורשאי לנעול מנעל וסנדל ושאר גזרת שבעה סד"א לא יהא צריף לכפות קמ"ל אין מקצת היום פוטר עד שינהגו פכל גזרת שבעה ואע"פ שנהג במקצתו וספירה שומרת יום פנגד יום שאמרו אינו ענין דהתם מזבה גמר דכתיב בזבה וספירה לה שבעת ימים ובזב נמי פתיב ספירה וכולן טבילתו ביום ודינא אחרניא הוא שאין מקצת יומין פכולו שהרי אם ראו אפי' בסוף היום סותרין כל שבעה אלא אדרבה מינה ראיה שהרי אמרו בפסחים פפרק פיצד צולין

(דפ"א) לר' יוסי דאמר שומרת יום פנגד יום מפאן ולהבא הוא מטמא דמקצת היום פכולו אלא זבה גמורה היכי משפחת לה שלשה ימים רצופין דהא מקצת לילה פכולו ומוקים לה בשופעת, ואי בעית אימא ברואה שני בין השמשות אלמא פל שמקצת היום פכולו בספירה ואינו סותר מקצת לילה נמי פכל היום, ואע"ג דלרבנן בעיא שימור דמקצת היום פדאמרן התם אפתי מימי זבה היא דהא סתרא פל יומא אכל לרבי יוסי דאמר מקצת היום פכולו לגמרי ולא סתרה פל יומא מקצת הלילה פכל היום נמי.

וכן פירש רש"י ז"ל שם בפירק פיצד צולין בלשון הגה ולפי הדברים למאן דאמר מקצת היום פכולו תחלת לילה עולה לספירה ולא בעינן עד שיעלה עמוד השחר לגמרי מדלא קאמר משפחת לה ברואה בלילות והיינו דוקא לרבי יוסי דאית ליה מקצת היום פכולו ולא סתרה דאלו לרבנן הא תנו במתניתין וברייטא שאין מקצת הלילה עולה וכדפרישית.

שוב מצאתי בנמקי רבינו הצרפתי רבינו יעקב התיר בשעת הדחק לאכל לרחוץ בלילי שביעי. וכתב הרמב"ד ז"ל אכל שלא נהג אבלותו פל שבעה בין בשוגג בין במזיד משלים אותו פל שלשים חוץ מן הקריעה שאם לא קרע בשעת חיובו אינוקורע אלא תוף ז' פענן שאמרו במי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק לקרוע תוף ז' קורע לאחר שבעה אינו קורע בשאר מתים וסמך הרב ז"ל סברא זו שלו מדתניא לקמן קיים פפיית המטה ג' ימים קודם הרגל אינו צריך לכפותה אחר הרגל מדלא תנא הקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל וקתני קיים שמע מינה בעי קיום אבלותו קודם הרגל הא אם עבר ולא קיים שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשפר ומיניה יליף לכל אכל שלא נהג בזמנו שנוהג פל שלשים עשה הרב ז"ל דבר זה פנדרים דתניא מי שצד בנזיר ועבר על נזירותו אין נזקין לו עד שינהוג איסור בימים שנהג בהם היתר: תנו רבנן (מ"ק כ"ז) מכבדין ומרביצין בבית האכל ומדיחין כוסות וקערות וקיתונות וצלוחיות ואין מביאין לו לא את הפוגמר ולא את הבשמים בבית האכל.

איני והא תני בר קפרא אין מברכין על הפוגמר ועל הבשמים בבית האכל ברוכי הוא דלא מברכין הא אייתינן מייתנין לא קשיא הא בבית האכל הא בבית המנחמין מקום שהמת עומד שם מביאין ואין מברכין דלהעביר הנהמה וריח המת בבית שמנחמין מכבדין ומרביצין לכבוד הרבים אכל אין מביאין שם מוגמר פלל אמר רבי יוחנן (שם): הפל רשאין לעמוד מפני נשיא חוץ מאכל וחולה.

אמר ר' יוחנן לפל אומרים להם שבו חוץ מאכל וחולה: ת"ר (שם כ"א): אכל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האכל מפאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמין, ובאכל תניא אכל שלשה ימים אינו יוצא אחר המטה משלשה ועד שבעה יוצא בשכונתו אכל לא בשכונה אחרת פירוש בשמת לאחרים מת בשכונתו יוצא אחר המטה לבית הקברות והתם תנו (באכל פ"ו) אכל שלשה ימים הראשונים אין נכנס להר הבית מפאן ואילך נכנס ומקיף על שמאל.

ואלו שמקיפין דרך שמאל אכל ומגודה ומי שיש לו חולה בתוך ביתו ומי שאבדה לו אבדה מהלך מקיף על שמאל שאני אכל אומר לו השוכן בבית הגה נחמך ודוקא להר הבית לפי שהיה מתנחם בנחמה מיד פדקתני בסיפא התם ושלשה ימים הראשונים אינו פדין שיבקש נחמה דשלשה לבכי.

ויש מפרשין מפני תוקף אבילותו שמה יפנס לפנים מן המקום הראוי לו אבל לבית הפנסת תנאי (באבל פ"י) אבל שבת הראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו שלישיית יושב במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא כשאר כל אדם.

פירוש שבת ראשונה שבת ממש ואינו יוצא לבית הפנסת קאמרי כדקתני שניה יוצא ואינו יושב במקומו דהיינו ישיבה בבית הפנסת וכך שנוי באבל (שם) אבל שבת ראשונה אינו נכנס לבית הפנסת וקתני עלה כמה דברים אמורים בביהכ"נ אבל בבית המדרש נכנס אפילו שבת ראשונה ואין צריף לומר בחול כל שבעת ימי אבילות שאינו יוצא מפתח ביתו כלל ואפילו לבית הפנסת.

ורבינו האי אמר ולעגון יוצא מפתח ביתו אפילו בשבת ראשונה הפל פמנהג המדינה. היכא דרגילים דמצלו בבית הפנסת מקדים ואתי מצפרא מקמי ציבורא לבית הפנסת והיכא דרגילים למיתב בביתיה יתיב ובבבל בכפרים פולי עלמא נפקי לבית הפנסת ובכפרים ובמדינות גדולות רופא יושבים בבתיהן ורעיהם וגומלי חסד באין עליהן ומיעוטא עיילי לבי פושטא יתבי במקום אבלים ומצלי.

וגאון אחד אמר פיון שגזרו חכמים באבל לא יצא מפתח ביתו לא יצא כל עיקר לא לתפלה ולא לתלמוד תורה מפני ששמחה היא לו אלא אם פו רבים צריכין לו כדי לזכות את הרבים. והרב ר' יצחק בן גיא ז"ל הכריע פמנהג רבינו האי לצאת לבית הפנסת ולהתפלל וכך אמר השתא לבית האבל הולך משלשה ימים ואילף ויושב במקום המתנחמין לבית התפלה לא כ"ש ושלשה ימים הראשונים לבית האבל אינו יוצא הא לבית תפלה יוצא.

ובירושלמי אשכחן דפליגי תנאי ורבי שמעון אומר אבל בשבת הראשונה הולך לבית הפנסת ואינו יושב במקומו והוא המיקל שבכולן והלכה כדברי המיקל אבל אלו דברי הרב ז"ל ואינו דברים של עיקר דלבית האבל יוצא ששתיהן בתי אבלים הם ושם נמי מתנחם עמהן אבל לבית התפלה אינו יוצא.

וכבר אמרו שאפילו להר הבית אינו יוצא כל שלשה ומכאן ואילף להר הבית יוצא ולא לבית הפנסת ומה לנו ולדקדוקין הללו פיון ששנו (מ"ק כ"ג) מפורש בגמרא בברייתא שבת א' אינו יוצא מפתח ביתו ב' יוצא ואינו יושב במקומו להיכן קתני אי לימא לשוק מאי יושב במקומו איכא אלא לבית הפנסת קאמר וכמפורש בהך ברייתא גופה באבל וכך מפורשת נמי בירושלמי.

ומה שהביא הרב ז"ל משום ר' שמעון אומר אבל שבת ראשונה יוצא לבית הפנסת לא יפה פנון שהוא סוף הברייתא השנויה בגמרא שלנו וכך היא מתחלת שם אבל שבת הראשונה אינו יוצא לבית הפנסת שניה הולך ואינו יושב במקומו בשלישית יושב במקומו ואינו מדבר ברביעית הרי הוא ככל אדם.

ושם פסקו ר' יהושע בן לוי אומר הלכה כמי שהוסיף הימים והדבר פשוט הוא דכיון דרבי שמעון דברייתא והירושלמי הזו פליג אתנא קמא דגמרא דידן ובדידן לא תנינו לדברי שמעון כלל ליתיה לרבי שמעון והלכה כדברי חכמים דגמרא דידן.

וכל זה לשפן דברי הרב ר' יצחק שהיא מנהיג לאבלים לצאת לבית הפנסת בחול. אבל תשובת רבינו האי שכתבנו למעלה אפשר שהיא כולה ולא אמר הגאון לצאת לבית הפנסת בחול אלא בשבת לפי שאין אבלות בשבת ויפרש הגאון שבת ראשונה שבוע של ימי אבלות בחול וכן מפרש רש"י ו"ל ודקתני בדברי יהודה שבת שניה אינו יוצא מפתח ביתו לבית הפנסת קאמר שאלו למלאכתו יוצא הוא.

וכן נהגו פדעת הזאת לצאת שם בשבת ולא בחול כל שבועה ויש להן על מה שיסמוכו בדברי הגדה שפך מצינו בפירקי רבי אליעזר הגדול ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני הקב"ה כשבנה ביהמ"ק בנה שני שערים אחד לחתנים ואחד לאבלים ומגודין והיו ישראל הולכין בשבתות ויושבין בין שני שערים הללו והנכנס בשער החתנים היו יודעין שהוא חתן והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ישמחה בבנים ובכנות והנכנס בשער האבלים והיה שפמו מכוסה היו יודעין שהוא אבל והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ינחמך והנכנס בשער האבלים ולא היה שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מגודה והם אומרים לו השוכן בבית הזה יתן בלבך לשמוע לדברי חביריך ויקרבוך פדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים.

ומשחרב ביהמ"ק התקינו חכמים שיהיו חתנים ואבלים הולכין לבתי פנסיות ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו ורואין את האבל ויושבין איתו לארץ פדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים ועליהם הוא אומר ברוך גותן שפר לגומלי חסדים.

ע"כ דברי אגדה זו. ולמדנו מזה שבשבת יוצא האבל בין להר הבית בין לבית הפנסת ושפמו מכוסה ואע"פ שאין אבלות בשבת פינו שיש לו מנעלים ברגליו מותר ועושין פן להפיר בינו ובין המגודה ויושב על הארץ ויושבין עמו ומברכין בסוף ברכה זו שאמרו גותן שפר טוב לגומלי חסדים והיא ברכה שלישית שברחבה שחותמים בה משלם הגמול כמו שהזכרנו למעלה בפרק בתולה נשאת וכבר הזכרנו שם מה שאמור במסכת סופרים בשבת שאין אבלות בפרהסיא כר' אליעזר בן הורקנוס דאמר ראה שלמה וכו'.

הולך לבית הפנסת ומוצאים שם האבל וכל קרוביו ואומר עליהם ברכה והיא ברכה זו שהזכרנו משלם הגמול ואחר כך אומרים קדיש וכפי מה שפדור למעלה הרי הארכנו בזה הענין אע"פ שראוי לקצר מפני המנהגות המשמנים בכך: ענין שבתות וימים טובים מתניתין (מ"ק י"ט) הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלו ממנו גזירת שבועה שמונה ימים קודם לרגל בטלו ממנו גזרת שלשים מפני שאמרו השבת עולה ואינה מפסקת הרגלים מפסיקין ואינן עולין רבי אליעזר אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת ר"ג אומר ראש השנה ויום הפורים פרגלים וחקמים אומרים לא פדברי זה ולא פדברי זה אלא עצרת פרגלים ראש השנה ויום הפורים כשבת.

פירוש הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל פינו שעיקר חומר אבלות בשלשה ימים הראשונים וכבר נהג אותן הרגל מפסיק אבלותו ומבטל ממנו כל גזרות שבועה אבל נוהג בגזרות שלשים לפי שעדיין לא חלו עליו אותן הגזרות ולא נהג מהן פלום קבר מתו שמונה ימים קודם לרגל פינו שנהג יום אחד בגזרת שלשים הרגל מפסיק אבלותו ובטלו ממנו גזרת שלשים מפני שאמרו הרגלים מפסיקין בקובר את מתו שלשה ימים ושמונה

קוֹדֶם לָהֶם וְאִינּוּ עוֹלִין לְמַנּוּן שְׁבַעַה בְּקוֹבְרוֹ פְּחוֹת מְשַׁלְשָׁה קוֹדֶם לָהֶם וְאִינּוּ עוֹלִין לְמַנּוּן שְׁלֹשִׁים בְּקוֹבְרוֹ פְּחוֹת מְשַׁמוֹנָה קוֹדֶם לָהֶם אוֹ בְּקוֹבְרֵי בְּרַגְלֵי עֲצָמוֹ וְהַשְׁבֵּת עוֹלָה לְעוֹלָם לְמַנּוּן שְׁבַעַה וְשְׁלֹשִׁים וְאִינּוּ מִפְּסֻקַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְשַׁחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֲצַרְתָּ כְּשֶׁבֶת קֶסֶבֶר ר' אֱלִיעֶזֶר טַעַמָא דְרַגְלִים מִפְּסֻקִין שְׁדִינּוּ הִיָּה לְעֵלוֹת פְּשַׁבַת אֲלָא שְׂאֵם אֲמַרְנוּ נְמִי יַעֲלוּ לְמַנּוּן שְׁבַעַה הָרִי הַפְּסִיקוּ הַכֹּל דְּשְׁבַעַה יָמִים נִינְהוּ וְכֵן עֲצַרְתָּ בְּזַמַּן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים שְׁהָיוּ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כֹּל שְׁבַעַה אִם עוֹלָה לְמַנּוּן שְׁבַעַה הוּא עוֹלָה וְהָרִי הַפְּסִיק לְפִיכָּה כְּשֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִין לוֹמֵר יַעֲלוּ אֲמַרוּ מִפְּסֻקִין וְעָשׂוּ דִין שְׁלֹשִׁים לְהַפְּסִיק כְּדִין שְׁבַעַה וּכְשֶׁקֶבֶר אֶת מֵתוֹ שְׁנֵי יָמִים קוֹדֶם הַרְגֵל כְּדִי שְׁלֹא יִבְטַל עֵינָר אֲבִלוֹתוֹ מִמֶּנּוּ אֲמַרוּ לֹא מִפְּסֻקִין וְלֹא עוֹלִין, לְפִיכָּה מְשַׁחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׂאִין לְעֲצַרְתָּ תַּשְׁלוּמִין כֹּל שְׁבַעַה וְאִם בָּאֵנוּ לוֹמֵר תַּעֲלֶה אִינוּ עוֹלָה אֲלָא לְיוֹם אַחַד הָרִי הוּא כְּשֶׁבֶת עוֹלָה וְאִינּוּ מִפְּסֻקַת וְאִין צָרִיף לוֹמֵר בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׂאִינּוּ רַגְלִים דְּאִפִּילוּ בְּזַמַּן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים כְּשֶׁבֶת הֵן וְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל סֵבֶר אַף רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים כְּרַגְלִים הֵן דְּכֹל יָמִים טוֹבִים מִפְּסֻקִין וְאִינּוּ עוֹלִין דְּטַעַמָא דְּשֶׁבֶת עוֹלָה שְׂאֵם אֲמַרְנוּ תַּפְּסִיק לֹא מְצִינוּ אֲבִלוֹת לְפִי שְׂאִין שְׁבַעַה בְּלֹא שְׁבִית אֲבָל ר"ה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים כְּרַגְלִים הֵן וְאִין צָרִיף לוֹמֵר עֲצַרְתָּ שְׁהִיא כְּרַגְלִים וְחֻכְמִים אוֹמְרִים לֹא כְּדַבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדַבְרֵי זֶה אֲלָא עֲצַרְתָּ כְּרַגְלִים וְרַבֵּן כְּטַעַמָא דַּר' אֱלִיעֶזֶר סֵבִירָא לְהוּ אֲלָא בְּהָא פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבֵּן סֵבִירָא כִּינּוּ דְּבַזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כֹּל שְׁבַעַה כְּשֶׁבֶת יָמִים הוּא חָשׁוּב וּמִפְּסֻקִין רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים כְּשֶׁבֶת לְפִי שְׁהֵן יוֹם אַחַד וְכַדְפְּרִישִׁית.

(מ"ק כ') ת"ר קִיָּים כְּפִיֵּית הַמְּטָה שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם לְרַגְלֵי אִינוּ צָרִיף לְכַפּוּתָהּ אַחַר הַרְגֵל דְּבַרִי ר' אֱלִיעֶזֶר וְחֻכְמִים אוֹמְרִים אִפִּילוּ יוֹם אַחַד וְנֶאֱפִי' שְׁעָה אַחַת וְקִיָּימָא לֵן כְּנֹתִיָּהּ. (ש"ס י"ט) אֲמַר רַב גְּזֵרוֹת בְּטָלוּ יָמִים לֹא בְּטָלוּ שְׂאֵם לֹא גִלַּח עָרֵב הַרְגֵל אֲסוּר לְגַלַּח אַחַר הַרְגֵל וְכֵן אֲמַר רַב הוּנָא גְּזֵרוֹת בְּטָלוּ יָמִים לֹא בְּטָלוּ וְרַב שְׁשֵׁת אֲמַר יָמִים נְמִי בְּטָלוּ וְאִיתּוּקְמָא כְּתַנָּאי דְּתַנָּאי הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם הַרְגֵל בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁבַעַה שְׁמוֹנָה יָמִים קוֹדֶם הַרְגֵל בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים וּמְגַלַּח עָרֵב הַרְגֵל וְאִם לֹא גִלַּח עָרֵב הַרְגֵל אֲסוּר לְגַלַּח אַחַר הַרְגֵל אֲבָא שְׂאוּל אוֹמֵר מוֹתֵר לְגַלַּח אַחַר הַרְגֵל שְׁכַשְׁמִ שְׁמֻצָּת שְׁלֹשָׁה מְבַטְלַת גְּזֵרַת שְׁבַעַה כִּף מְצוֹת שְׁבַעַה מְבַטְלַת גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, וְהִדְרִינּוּ וּמִקְשִׁינּוּ אַהֲאִי מִתְּנִיתָא דְּקַתְנֵי מְצוֹת שְׁבַעַה מְבַטְלַת גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים וְהָא אֲנִין תַּנּוּ הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁמוֹנָה יָמִים קוֹדֶם לְרַגְלֵי בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים הָא שְׁבַעַה לֹא וּמִהִדְרִינּוּ קֶסֶבֶר אֲבָא שְׂאוּל מְקַצֵּת הַיּוֹם כְּכּוֹלוֹ וְיוֹם שְׁבִיעִי עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן אֲמַר רַב הֵלְכָה כְּאֲבָא שְׂאוּל וּמוֹדִים חֻכְמִים לְאֲבָא שְׂאוּל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שְׁמַקְצֵת הַיּוֹם כְּכּוֹלוֹ רַבָּה אֲמַר הֵלְכָה כְּאֲבָא שְׂאוּל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאִין הֵלְכָה כְּמוֹתוֹ בְּיוֹם שְׁבַעַה נִהְרַדְעֵי אֲמַרִי הֵלְכָה כְּאֲבָא שְׂאוּל בְּזוֹ וּבְזוֹ דְּאֲמַר שְׁמוּאֵל הֵלְכָה כְּדַבְרֵי הַמֵּיִקֵּל בְּאַבְל וְהֵלְכָה כְּאֲבָא שְׂאוּל כְּכּוֹלְהוּ בְּיוֹם שְׁבַעַה וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים שְׁמַקְצֵת הַיּוֹם כְּכּוֹלוֹ בְּשִׁנְיָהֶם וְהֵלְכָה כְּמוֹתוֹ דְּגְזֵרוֹת וְיָמִים בְּטָלוּ וְאִם לֹא גִלַּח עָרֵב הַרְגֵל מוֹתֵר לְגַלַּח אַחַר הַרְגֵל וְאִף עַל גַּב דְּלֹא פָּסַק כְּנֹתִיָּהּ אֲלָא בְּפִלּוּגְתָּא דְּמַקְצֵת הַיּוֹם אֲבָל בְּיָמִים בְּטָלוּ לֹא אֲדַכְרוּ לָהּ בְּגַמְרָא, תַּדַּע דְּהָא רַב הוּנָא דְּפָסַק כְּנֹתִיָּהּ וְהוּא דְּאֲמַר יָמִים לֹא בְּטָלוּ אִפִּילוּ הֵכִי הָא קִיָּימָא לֵן הֵלְכָה כְּדַבְרֵי הַמֵּיִקֵּל בְּאַבְל וְאִף עַל גַּב דְּהָא מִיִּלְתָּא פְּלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל הִיא וְאֲמַרִי רַבּוּאֲתָא כִּי אֲמַרִינּוּ הֵלְכָה כְּדַבְרֵי הַמֵּיִקֵּל בְּאַבְל בְּתַנָּאי אֲבָל בְּאֲמוֹרָאִי כְּסוּגִין בְּעֵלְמָא אִפִּילוּ הֵכִי כִּינּוּ דְּהָא פְּלוּגְתָּא

דַתְנָאי היא ובתנאי תנאי מילתא ואשכחן נהרדעי דפסקי כאבא שאול במקצת היום ככולו ומיתלו בטעמא דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל לגבי ימים בטלו נמי פותיה פסקינן מהאי טעמא גופיה ועוד הא שמואל מרא דשמעתא הלכה כדברי המיקל באבל פסק פותיה בימים בטלו ומשום דהוא מיקל אמרה ולטעמיהאזיל וכיון דסמכינן בגמרא עליה שמע מינה הלכה פותיה בכולהו דהא מיקל הנה בתלמייהו וכן פסקו הגאונים ורבינו ז"ל הילכף אם חל שביעי שלו להיות ערב הרגל מגלח בערב הרגל ביום השביעי דאמרינן מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה למנין שבועה ועולה למנין שמונה שהוא מפלל שלשים ואם לא גלח ערב הרגל שהוא יום שביעי שלו מותר לגלח אחר הרגל דכשם שמצות יום א' ושעה אחת מבטלת גזרת שבועה כה מצות שבועה מבטל גזרת שלשים ואבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל מותר לגלח בתוך הרגל דכיון דשביעי שלו בשבת אנוס הוא ובשבת עולה לו ונהנה לי' קובר שבועה קודם לרגל דבטלה ממנו גזרת שלשים וכיון דאנוס הוא מותר לגלח במועד.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע הפל מודים בשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב והוא הדין אפילו יום ששי מאי טעמא דאכתי לא שלים אבילות דידיה אלא רגל הוא דמפיק ליה מאבילות הילכף אין מותר לרחוץ עד דעייל רגל וקיימא לו פותיה.

ומצאתי בגמרי הצרפתיים מעשה ועמד רבינו שמואל מאבילותו ערב יום טוב מבעוד יום והלך לבית הפנסט ולא התפללו מנחה אצלו בבית האבל כמו שעשו כל השבת כולה וטעם הדבר מפי הגאון אביו מפני שיום טוב מפסיק ומבטל גזרת שבועה ושלשים ומותר להסתפר ערב יום טוב כה מבטל גזרת ז' ועומד מאבילותו מבעוד יום עד פאן מצאתי בנימוקיהם.

ודברי טעות הן שהרי אמרו אסור ברחיצה עד הערב אלמא כל גזרת שבועה עליו עד שנכנס ביום טוב אבל לענין גזרת שלשים בקוברו שבועה קודם לרגל מפני שאינו יכול לגלח ביום טוב התירוהו מבעוד יום וכן אפילו בערב שבת זוקף מטתו מן המנחה ולמעלה משום דלא אפשר ואף על פי כן אינו יושב עליה אלא משתחשף וכן הדין בכפוס מכבס ערב הרגל ואינו לובשן עד שתחשף וכן כתב הראב"ד ז"ל.

כתוב בהלכות נהלכה למעשה הקובר את מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא לאחר הרגל ונקיט ימי אבילות מיום טוב האחרון ואף על גב דלא נהיג ביה אבילות עולה לו למנין שבועה ולא נקיט לאחר הרגל אלא ששה ימים בלבד ומאן דשכיב ליה שיקבא ביום טוב שני שהוא יום טוב האחרון או ביום טוב שני דעצרת נהיג ביה אבילות דהוא יום מיתה וקבורה והכין אספימו רבנן דאבילות דיום א' דאורייתא הוא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתוב ואחריתה ביום מר יום טוב האחרון מדרבנן הוא וכיון דאבילות דיום ראשון מדאורייתא הוא יום טוב אחרון מדרבנן אתי עשה דאורייתא ודחי לא מעשה דרבנן וכן כתבו כל הגאונים וקשה לי שהרי לענין חתן אמרנו מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הפלה לחופה ובו על בעילת מצוה ופורש וקובר מתו ונוהג שבועת ימי המשמה ואחר כה נוהג שבועת ימי אבילות דכיון דנכנס תחילה לחופה חלה עליו חתונה מיד ונהה ליה רגל ודחי אבילות וקא חתונה דרבנן היא ואפילו הכי אתי דרבנן ומבטל יום מיתה וקבורה

עוד קָשָׁה לְדַבְרֵיהֶם לָמָּה נוֹהֵג אַחַר כֵּן שִׁבְעַת יָמֵי אַבְיָלוֹת וְאִין יָמֵי הַחֲנוּפָה עוֹלִין לוֹ הוֹאִיל וְהֵן מְדַרְבְּנֵן אַף עַל פִּי שְׁלֹא נִהַג בָּהֶם כְּלוּם דְּוַמְיָא דְיוֹם טוֹב שְׁנֵי אֵי נְמִי לִינְקוּט מִיּוֹם אַחֲרוֹן שְׁל חֲנוּפָה.

וְיַשׁ לְתַרְזֵן דְּעַתָּם דְּגַבֵּי קוּבְרָא אֵת מֵתוּ בְּחֲתוּנָה עַל כְּרַחֵם דְּחַו הָאֲבִילוֹת שְׁאֵם יְנַהִיגוּ בּוֹ יוֹם רֵאשׁוֹן אוֹתוֹ יוֹם שְׁנֵהֵג אַבְיָלוֹת לֹא הִיָּה עוֹלָה לְמַנְיָן יָמֵי חֲנוּפָה שְׁאִין שְׁמַחָה בְּמָקוֹם אַבְיָלוֹת וְכַבֵּר הַתְּחִיל בָּהֶם לְפִיכְךָ דְּחַו הָאֲבִילוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְצוֹת תּוֹרָה וְקִיָּימוּ הַחֲנוּפָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְצוֹת חֻמְמִים דְּקִיָּימָא לֹן חֻמְמִים מִתְנִין לְעַקוּר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה.

וְיַשׁ שְׁעֵלָה בְּדַעְתָּם לֹמַר שְׁאִין קוּבְרִין הֵמָּת אֵלָא לְמַחְרָתוּ שְׁאִין כְּאֵן יוֹם אַבְלוֹת מִן הַתּוֹרָה וְהָיָה לִיָּה כְּמַלְיָנוּ לְכַבּוּדוֹ לְהַבִּיא לוֹ אַרוֹן וְתַכְרִיכִין וּמְקוּנָנוֹת וְדַבְרִים שְׁל שְׁבוּשׁ הֵן וְלְמַנְיָן שִׁבְעַת יָמֵי חֲנוּפָה שְׁאֵמְרוּ שְׁאִינֵן עוֹלִין לוֹ דְּבַר בְּרוּר הוּא שְׁאִין יוֹם טוֹב וְשְׁמַחָה שְׁלוֹ עוֹלִין לוֹ לְאַבְלוֹתוֹ אֵתִי וְדַאי דְּדַבְרֵיהֶם וְדַחֵי סָפֵק דְּדַבְרֵיהֶם אֲבָל י"ט שְׁנֵי דְסָפֵק הוּא וּבְסָפִיקָא אָנוּ דְנִין בּוֹ בְּכָל מָקוֹם דְּקִיָּימָא לֹן נוֹלְדָה בְּזָה מְוַתְרַת בְּזָה דְשְׁתֵּי קַדְוָשׁוֹת הֵן הִילְכֵךְ לְעַנְיָן אַבְיָלוֹת מוֹנִין אוֹתוֹ חוּל דְּקִיָּימָא לֹן הִלְכָה כְּדַבְרֵי הַמִּיקַל בְּאַבְל וְאִין אוֹמְרִים בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי חֻמְמִים הָעֵמִידוּ דַבְרֵיהֶם בְּמָקוֹם תּוֹרָה שְׁלֹא לְנַהֵג בּוֹ אַבְיָלוֹת דְּיוֹם רֵאשׁוֹן לְפִי שְׁאִין יוֹם טוֹב מִתְחַלֵּל מִמֶּשׁ בְּאַבְיָלוֹת זוֹ שְׁהָרִי כְּשַׁחוּלְזִין מְנַעְלוּ וְסַנְדְלוּ וְאִינוּ נוֹתֵן שְׁלוֹם וְלֹא קוּרָא בְּתוֹרָה וּמַעֲטָף רֵאשׁוֹ וְכוּפָה מְטָתוֹ אִין יוֹם טוֹב מְחוּלָל לוֹ בְּכַךְ שְׁאֵפִילוּ אָדָם אַחַר שְׁנֵהֵג כֵּן שְׁלֹא לְשׁוּם אַבְיָלוֹת לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְלוּם הִילְכֵךְ מְקִיָּים שְׁל תּוֹרָה וְדוּחָה שְׁל דַבְרֵיהֶם וְכַבֵּר פִּירְשָׁנוּ שְׁאִינוּ קוֹרְעֵ בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי וְכַבֵּר פִּירְשָׁנוּ לְדַבְרֵי הַגְּאוּנִים שְׁאִין דִּין אֵלָא בְּשִׁבְעַת מְתֵי מְצוּהָ הַמְפּוֹרָשִׁין בְּתוֹרָה אֲבָל מִי שְׁמַת לוֹ אַחִיו מֵאִמּוֹ וְאַחֲוֹתָּהּ נְשׂוּאָה בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי אִינוּ מִתְאַבֵּל כָּלֵל דְּלֹא אֵתִי עֲשֶׂה דְרַבְנֵן דְּיַחֲיִיד וְדַחֵי עֲשֶׂה דְרַבִּים וְעַל פִּי מַה שְׁסַדְרָנוּ לְמַעֲלָה.

וְיַשׁ אוֹמְרִים בִּיו"ט שְׁנֵי שְׁל רֵאשׁ הַשְּׁנָה שְׁאִינוּ מִתְאַבֵּל כָּלֵל דְּקַדְוָשָׁה אַחַת הֵן וְאֵע"פ שְׁעוֹלָה אִינוּ נוֹהֵג אַבְיָלוֹת וְאֵפִי' הָיָה יוֹם מֵיָתָה וְקַבּוּרָה וְזָה דַעַת הַרְבַּ ר' מִשֶּׁה הַסְּפָרְדִי ז"ל, וְלְפִי דַעְתָּם וְדַבְרֵיהֶם שְׁל הַגְּאוּנִים כִּינּוּ דְהוּא מְדַרְבְּנֵן אֵתִי עֲשֶׂה דְאוֹרְזִיָּתָא וְדַחֵי לִיָּה הִילְכֵךְ נִהֵיג כְּשֶׁאֵר יָמִים טוֹבִים שְׁל גְלוּת הַקּוּבְרָא מֵתוּ בְּרַגְלַ עוֹלָה לוֹ לְמַנְיָן שְׁלִשִׁים וְאִין צָרִיף לֹמַר קְבָרוּ שְׁנֵים וְשְׁלִשָׁה יָמִים קוֹדֵם הַרְגֵל דְכִי תַנּוּ הַרְגְלִים מְפָסִיקִין וְאִינֵן עוֹלִין לְמַנְיָן שִׁבְעָה הוּא דֵאִין עוֹלִין דְּמְצוֹת שִׁבְעָה אִינָה נוֹהֵגַת בְּרַגְלַ אֲבָל לְמַנְיָן שְׁלִשִׁים עוֹלִין דְּמְצוֹת שְׁלִשִׁים נוֹהֵגַת בְּרַגְלַ דְהָא אִינוּ מְגַלַח בְּרַגְלַ.

תַּנְיָא נְמִי הָכִי רַגְלַ עוֹלָה לוֹ לְמַנְיָן שְׁלִשִׁים כִּי צַד קְבָרוּ ג' יָמִים בְּסוּף הַרְגֵל מוֹנָה שִׁבְעָה אַחַר הַרְגֵל וּמְלַאכְתּוֹ נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אַחֲרִים וְעַבְדֵי וְשִׁפְחוֹתָיו עוֹשִׂין בְּצִינְעָא בְּתוֹף בֵּיתוֹ וְאִין הַרְבִּים מִתְעַסְקִים עִמּוֹ שְׁכַבְרַ נְתַעֲסָקוּ בּוֹ בְּרַגְלַ וְרַגְלַ עוֹלָה לוֹ לְמַנְיָן שְׁלִשִׁים.

פִּירוּשׁ מְלַאכְתּוֹ נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אַחֲרִים בְּאַרְבְּעָה יָמִים אַחֲרוֹנִים שְׁל אַבְלוֹת וְעַבְדֵי וְשִׁפְחוֹתָיו עוֹשִׂין בְּצִינְעָא בְּתוֹף בֵּיתוֹ וְאִין הַרְבִּים מִתְעַסְקִין בְּהֵן עִמּוֹ דְכִינּוּ דְשְׁלִשָׁה יָמִים שְׁבִסוּף הַרְגֵל מְשַׁקְבֵר אֵת מֵתוֹ לֹא עֲסָקוּ בְּמְלַאכְתּוֹ עוֹלָה לוֹ שְׁלֹא נַחְמִיר בְּהֵן וְהַרְבִּים נְמִי מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְנַחְמוֹ שְׁנֵי יָמִים הָאַחֲרוֹנִים שְׁל אַבְיָלוֹתוֹ לְפִי שְׁכַבְרַ נְתַעֲסָקוּ בּוֹ בְּרַגְלַ שְׁלִשָׁה יָמִים דְכָל שֶׁהוּא מְשׁוּם אֲבָל רַגְלַ מְפָסִיקוּ מְשׁוּם עֲסָקֵי הַרְבִּים אִין רַגְלַ מְפָסִיקוּ.

(מ"ק כ"ג:) בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי גְלִילָא הֵנִי אָמְרֵי יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת וְהֵנִי אָמְרֵי אֵין אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת מ"ד יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת דְּקַתְנֵי עוֹלָה מ"ד אֵין אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת דְּקַתְנֵי אֵינְהּ מִפְּסֻקַּת אֵי ס"ד יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת הַשְּׁמָא אַבְיָלוֹת נְהָגָא אֶפְסוּקֵי מִיבְעֵינָא וְאֵי קִשְׁיָא לָהּ לְמֵאן דְּאָמַר יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת אֵלָא הָא דְּתַנְיָא בְּשַׁבַּת קָרְעוּ לְאַחֲרֵי וְנִימָא תְּיִוְבְּתִיהּ אֵיפָא לְמִימַר קָרִיעָה לְפָנָיו לָאו מְגֻזְרַת שְׁבַע הֵן שְׁהֵרֵי אִם רְצָה מְחַלִּיף וְאֵינוּ קוֹרְעֵי הִילְכְּפֵה לְכַבּוּד שַׁבַּת מְחַלִּיף אוּ מְחַזִּיר קָרַע וְאֶפִּילוּ עַל אֲבִיו וְכֵן הָא דְּתַנְיָא מְאִימַתֵי זֹקְפִין מְטוֹת בְּעָרְבַת שַׁבַּת מְפָנֵי שְׂיֵשׁ צַעַר גְּדוֹל בְּכַפֵּינֵי הַמָּטָה כְּדָאמְרִינוּ בְּפִרְקֵי אַחֲרוֹן דְּתַמְעֵנִית (ל:) עֲוֹבְרוֹת וּמְנִיקוֹת מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן לְפִיכְהּ הִתִּירוּ אֵי נְמִי הֵיא תְּפַתֵּר בְּשַׁבַּת מְטוֹת וְלְכַבּוּד הַרְבִּים שְׁמֻסְבִּין עֲלֵיהֶן בְּשַׁבַּת אֲבָל הוּא עֲצָמוּ בְּמָטָה כְּפִוְיָהּ הוּא יֵשׁ, וְרַבָּכֵ"ד ז"ל מְפָרֵשׁ יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת שְׂאִם רְצָה נוֹהֵג בְּאַבְיָלוֹת וְלֹא שְׂיָהּ הַדְּבָר עֲלֵיו חוֹבָה וְלִהְיֵי דְאָמְרֵי אֵין אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת טַעְמָא דְּעוֹלָה מְשׁוּם דְּאֵין שְׁבַעָה בְּלֹא שַׁבַּת וְאִם אֵינְהּ עוֹלָה אֵין לָהּ אַבְיָלוֹת שְׁבַעָה, וְרַב אֲחָא מְשַׁבְּחָא פִּירְשׁ שַׁבַּת עוֹלָה וְאֵינְהּ מִפְּסֻקַּת מְאִי טַעְמָא עוֹנֵג הוּא דְּכַתִּיב בֵּיהּ הַרְגָלִים מְפָסִיקִין וְאֵינְן עוֹלִין מְאִי טַעְמָא שְׂמַחָה כְּתִיבָא בְּהוּ וְכֵן כְּתוּב בְּהִלְכוֹת גְּדוּלוֹת וְלִהְיֵי דְאָמְרִין יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת הָא דְּקַתְנֵי אֵינְהּ מִפְּסֻקַּת אֵיזִידֵי דְּבַעֵי לְמִתְנֵי רְגָלִים מְפָסִיקִין תְּנָא שַׁבַּת אֵינְהּ מִפְּסֻקַּת לּוֹמַר יֵשׁ אַבְיָלוֹת בֵּין בְּצִינְעָא בֵּין בְּפִרְהֶסְיָא וְלוֹמַר אֵין אַבְיָלוֹת בְּרְגָלִים כָּלֵל.

(מ"ק כ"ד:) בְּעָא מִינְיָה ר' יוֹחָנָן מְשַׁמּוּאֵל יֵשׁ אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת אוּ אֵין אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת אָמַר רַב מְנַשְׁיָא בַר תַּחְלִיפָא אָמַר רַב כְּהֵנָא אָמַר שְׂמּוּאֵל פ' ח' ז' חוֹבָה נ' ת' ר' רְשׁוּת פְּרִיעַת הָרֵאשׁ שְׁמַגְלָהּוּ מְעַטִּיפָה שְׁלוּ וְחֻזְרַת קָרַע לְאַחֲרֵי וְזָקִיפַת הַמָּטָה חוֹבָה עֲלֵיו, נְעִילַת הַסַּנְדָּל וְתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה וְהַרְחַצַת יָדַיִם וְרְגָלִים בְּחֻמֵּי רְשׁוּת וְרַב אָמַר אִף פְּרִיעַת הָרֵאשׁ רְשׁוּת וְאֶקְשִׁינוּ וְלִשְׂמּוּאֵל מְאִי שְׂנָא נְעִילַת הַסַּנְדָּל דְּרְשׁוּת דְּלָאו כְּוָלֵי עֲלָמָא עֲבִידֵי דְּסִיִּימֵי מְסַגֵּי וְלֹא מִינְכַר עֲלֵיהּ אַבְיָלוֹת פְּרִיעַת הָרֵאשׁ נְמִי לָאו כְּוָלֵי עֲלָמָא עֲבִידֵי דְּמַגְלוּ רִישֵׁיהּוּ וּמְתַרְצִינוּ שְׂמּוּאֵל לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר כָּל עֲטִיפָה שְׂאֵינְהּ כְּעַטִּיפַת יִשְׁמַעְאֵלִים אֵינְהּ עֲטִיפָה א"ר יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא שְׂנָו אֶלְאִשְׁאֵין מְנַעְלִים בְּרַגְלֵיו אֲבָל יֵשׁ לוֹ מְנַעְלִים בְּרַגְלֵיו מְנַעְלֵיו מוֹכִיחִין עֲלֵיו פִּירְשׁ רַבִּינוּ הַגְּדוֹל ז"ל וְאֶפִּילוּ פְּרִיעַת הָרֵאשׁ וְנִרְאָה שְׂהוּא סוֹבֵר דְּחֻזְרַת קָרַע לְעוֹלָם חוֹבָה וְכֵן זָקִיפַת הַמָּטָה אָמַר רַבָּא אֲבָל מְטִייל בְּאֹנְקֵי בְּתוּדָּ בֵיתוֹ פִּירְשׁ רַבִּינוּ חֲנַנְיָא אֹנְקֵי כְּעִין מְצַנְפַת שְׂמַכְסָה בּוּ הָרֵאשׁ וְהִבִּיא לוֹ חֶבֶר בְּסוּף מְסַכַת מְנַחוֹת הַלְבִישׁוּ בְּאֹנְקֵי וְחִגְרוּ בְּצִלְצוֹל שְׂרַבִּינוּ שְׁלֵמָה מְפָרֵשׁ בְּאֹנְקֵי בְּגַד קְרוּעַ שְׁלוּ וְכֵן נִרְאָה שְׂהוּא מְלַבּוּשׁ כְּדָאמְרִינוּ בְּכָל כְּתָבֵי הַקְּדָשׁ מְקַטְוֵר וְאֹנְקֵי וּפּוּנְדָא וְכֵן בְּפִרְקֵי אֵלוּ הֵן הַנְּשַׁרְפִין שְׁלַף שְׂנַנְיָא וְהַנִּיחָה בְּאֹנְקֵי שְׁלוּ וּבְסוּף מְגַלָּה אָמַר לְעֵנָן תְּפִלִּין נְתַנָּה עַל בֵּית יָד אֹנְקֵי שְׁלוּ אֶלְמָא מְלַבּוּשׁ הוּא שְׂיֵשׁ לוֹ בֵּית יָד וְהוּא בְּגַד הַתְּחַתּוֹן וּכְשִׁנּוֹתוֹן עֲלֵיו תְּפִלִּין שְׁבַזְרוּעַ יֵשׁ חֲצִיצָה בֵּינוּ לְבֵין בְּשָׂרוֹ וְהַדְּבָרִים מְטִין כְּדָבְרֵי ר"ש שְׂהוּאֹנְקֵי קְרוּעַ הוּא וּמְהַלְף בּוּ בְּצִינְעָא וּקְרַעוּ לְפָנָיו וּכְשִׁבְאֵין אַחֲרֵים לְהִרְאוֹת לוֹ פָּנִים לוֹבֵשׁ בְּגַד שְׁלֵם עֲלֵיו שְׂבַגְד תְּחַתּוֹן הוּא אֲבָל יְכוֹלְנֵי לְפָרֵשׁ וְכֵן נִרְאָה שְׂהוּא מְלַבּוּשׁ שְׂמַחְבְּרִין אוֹתוֹ בְּשַׁפָּה שְׁלֵם מְעַלָּה בְּאֹנְקֵי שְׁלֵם כְּסָף כְּעִין שְׂאֶמְרוּ אֹנְקֵיִיאוֹת שְׁלֵם בְּרַזַל קְבוּעִין בְּהֵן וְכֵן תְּרַגּוּם וְהַשְׁפָּתִים טַפְּחָא אַחְדָּא וְאֹנְקֵיִין פִּשְׁפִּישׁ חַד לְפִיכְהּ אָמְרוּ מוֹתֵר לְטִייל בְּבַגְד קְרוּעַ בְּתוּדָּ בֵיתוֹ וְהוּא שְׂנּוֹתוֹן עֲלֵיו הַאֹנְקֵי לְחֶבְרוֹ אִף עַל פִּי שְׂהַקְרִיעָה נִפְכַּת לוֹ

והפל רואין שהוא אכל מותר דהא איפא אונקלי להיכר שבת והא דקאמר בביתו לפי שאין דרף לטייל בו בפני הרבים.

אפני אשפחיה לרב יוסף דקא פריש ליה סודרא ארישיה וקא אזיל ואתי בביתיה א"ל לא סבר מר אין אבילות בשבת אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן דברים שבצינעא נוהג. ולענין הלכה דעת רב חננאל לומר דרב לא בעי פיהול עטיפת הישמעאלים ומשום הכי אמר עטיפת הראש נמי רשות וסודריה דרב יוסף הכי משמע ליה דפרוסי בעלמא פריס ליה ארישיה והא דאמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שיש לו מנעלים ברגליו וכו' אחזרת קרע קאי, נמצא לדבריו תשמיש המטה רחיצה אסור חזרת קרע וקיפת המטה חובה ואם יש לו מנעלים ברגליו חזרת קרע רשות פריעת הראש ביחיד אסור ברבים רשות, ואין דברי רב חננאל הללו מחנורים לדחות שמועה מפני רשות דעטיפת הישמעאלים משום רשות דאמר רב דאיפא למימר קא סבר איפא אינשי דמפסו פומייהו בלא אבילות דהא איפא ישמעאלים ואיפא דנהיג בעיטוף פומייהו ועוד ראיה דהא רב נחמן פריש ליה לדשמואל ומחוי עד גבי דיקנא ודדברי ר"ש הלכה כרב בפריעת הראש רשות דמימרא דר' יעקב אמר ר' יוחנן יש לו מנעלים ברגליו מוכיחים עליו איפא לאוקמה אחזרת קרע ואפלו בזקיפת המטה דלא מכרע ר' יוחנן כדבר ושמואל, ולדעת ר"י ז"ל הא דר' יוחנן אפריעת הראש קיימא ואלפיא דשמואל אבל חזרת קרע חובה, וכן נראה מדבריו שאפילו בביתו בצינעא חובה ואינה מפלל דברים שבצינעא שאפילו בחול אינה מגזרת שבועה אלא מחליף ומחזיר אם רצה והיינו דתניא ובשבת קרעו לאחוריו ובתשובות הגאונים מצינו דעת אחת דאפילו פ' ח' ז' בפריהס'א חובה בצינעא נוהג ככולן וכדעת רבינו בעל הלכות ז"ל נראה ונכון מכולן הילכך דברים שבצינעא ממש תשמיש רחיצה וסיכה חייב לנהוג בהן אבילות דברים שבפריהס'א כגון פניית המטה וקרע לפניו אסור בהן אלא חייב בכפיית המטה וחזרת קרע לאחוריו פיוסי הראש וחליצת סנדל חובה לנהוג בהן אבילות בתוך ביתו באו אחרים להראות לו פנים פריעת הראש חובה ונעילת סנדל רשות ואם היו לו מנעלים ברגליו אף פריעת הראש רשות וכן עיקר.

ולענין שאלת שלום מצינו בירושלמי תני מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין כהדא רבי הושעיא רבה אזל לחד אתר חמא אבליא בשבתא ושאל בהון אמר לון איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומכם.

ר' יוסי בן חלפתא משתבח ברבי מאיר קמי צפוראי אדם גדול הוא קדוש הוא צנוע הוא חד זמן חמון ליה שאיל בשלום אבליא בשבת אתו אמרון ליה רבי אהין הוא דאת מתני שבחיה אמר לון מה עביד אמרי ליה שאיל בשלום אבלים בשבתא אמר לון בעון אתון מידע חיליה אתא לאודועי אין אבילות בשבת דכתיב ברכת ה' היא תעשיר זו מצות שבת ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות כמהדתימר פי נעצב המלך על בנו ומפני ששאלת שלום הרבים הוא שנקנסין אצלו וצריכים לשאול בשלום אלא שאין אבילות מתפרסם בשתיקתה לפיכך תלו אותו במנהג, והרמב"ם ז"ל כתב דברים שבצינעא נוהג עטיפת הראש ותשמיש ורחיצה בחמין אבל דברים שבגלוי אינו נוהג אלא לובש מנעליו וזוקף את המטה ונותן שלום לכל אדם וזה אינו נכון אלא מתעטף בביתו וברבים אסור וחולץ בביתו וברבים אם רצה נועל וכפי מה שפירשנו: ודברים שבצינעא לא מיבעיא בשבת

דנוהג אלא אפילו ברגל נוהג דגרסינן בפרק בתולה נשאת (ד':) לענין חופה כל אותן הימים הוא יושן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ר' יוחנן אף על פי שאמרו אין אבלות במועד אבל דברים שבצינעא נוהג, והוא שמועתו של רבי יוחנן האמורה פאן דאמר ליה רב יוסף לאבני הכי אמר ר' יוחנן דברים שבצינעא נוהג ומפרש דוקא בשבת לפי שהוא עולה הנהיגו בה בצינעא אבל הרגלים שמפסיקין ואינן עולין לדברי הפל אינו נוהג לא בצינעא ולא בפרהסיא כלל וזו דעת הרמב"ם ז"ל וכת אחרת מן החכמים שמספימין בדעת הזה ואנו על מי נסמוך בואו ונסמוך על דברי הראשונים שדבריהם דברי קבלה ואינן צריכין חיזוק כל שכן שהגירסא פתובה בכל הספרים ובנוסחאות הישנות והבדוקות ועוד ממקומו הוא מוכרע שהרי הביאו ר' יוחנן לענין חופה והרי הקובר מתו בתוך ימי חנפתו פקובר בתוך הרגל דמי שאף הם אינן עולים פרגלים ואע"פ כן נוהג בצינעא וזו ראיה גמורה וחלוק וההפך עצמו שאמרו בין שבת למועד מפני שזה עולה וזה אינו עולה אינו לדברי האומר אין אבלות בשבת דלדידה שבת פרגל בזה ובה אין אבלות אלא לדברי האומר יש אבלות בשבת בין בצינעא בין בפרהסיא ודייק משום דעולה לדידה ודאי חלוק דין רגלים מדין שבת בשבת יש אבלות ועולה במועד אין אבלות דהא אינו עולה אלא למאן דאמר אין אבלות בשבת וכן למה שהעלינו בסוף השמועה אין אבלות בשבת אבל דברים שבצינעא נוהג דין הרגלים כדין השבת אין בהן הפרש בכך שבשניהם אין אבלות נוהג רק בדברים שבצינעא אלא שאלו מפסיקין ואינן עולין פינן שלא נהג בכל גזרת שבועה וזו עולה ואינה מפסקת משום דלא אפשר כדפרישנא לעיל וכשנחפש דברים הללו חוץ מהגמרא שלנו מציינו בתוספתא אין אבל רשאי להתאבל בתוך המועד אבל נוהג בצינעא בתוך ביתו ובאבל נמי תניא (פ"ז) אבל במועד פאלו שאינו אבל ונוהג בצינעא ובירושלמי נמי גרסינן הכי מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת הרגלים מפסיקין ואינן עולין אמר ר' סימון בשם ר' יוחנן שהוא מותר בתשמיש המטה פירוש ברגל ולא בשבת לפיכך זו עולה וזו מפסקת ואמרין קם ר' ירמיה עם ר' יהודה בר' סימון אמר ליה הכין אמרין כל תלמידוי דר' יוחנן לא שמע בר נש מיניה הדא מילתא אלא אביה פירוש רצה לומר לו שלא אמרה רבי יוחנן מעולם ונהדר אמרין אמר ר' יעקב בר אחא אין איתמרת אין לא איתמרת אלא מן אליו מילי דהכין הכין פירוש בין שנאמר או שלא נאמרה אם הדבר אמת כן הוא ואמרין מילתיה דר' יהושע בן לוי והלא אמרו אין אבל ברגל אלא שהרבים נוהגין בו בצינעא מהו בצינעא פירוש שהוא אסור בתשמיש המטה פירוש הביא ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי הכרייתא השנויה באבל דקתני ונוהג בצינעא ופירוש בצינעא שהוא נוהג בו שהוא אסור בתשמיש המטה דהקשו אתיבון הרי הרגל הרי הוא אסור בתשמיש המטה ואינו עולה אף השבת הואיל שהיא אסורה בתשמיש המטה לא תעלה פירוש פינן שלמדו דאחד שבת ואחד רגל נוהגין בדברים שבצינעא חזרו לשאלה ראשונה אם כן מה נשתנה זה שעולה ואינו מפסיק וזה שאינו עולה ומפסיק ומתרץ אמר רבי אבא אפשר לשבועה בלא רגל ואי אפשר לשבועה בלא שבת ואם תאמר שבת מפסיק ליכא אבלות שבועה אם תאמר לא תפסיק ולא תעלה ז' רצופים לעולם לא משפחת והפכתי חגיכם לאבל דומיא דחג ועוד פינן שלעולם אינה מפסקת עולה היא הרי ביררנו מחלוקת זו בדברים נכונים וברורים, ואם תאמר פינן שהבאנו מן הברייתות נוהג דברים

בְּצִינּוּעָא לְמָה לֹא הִקְשׁוּ מִהֵן בְּגִמְרָא לְמִי שְׁאֲמָרוּ אִין אַבְיָלוֹת בְּשַׁבַּת לְפִי שְׂיֵישׁ לֹמַר נוֹהֵג בְּצִינּוּעָא שְׁאֲמָרוּ רְשׁוּת וְלִדְבָרֵי שְׁמוּאֵל נ' ת' ר' רְשׁוּת אוֹ שְׁהִיא מְשַׁנַּת בַּר קַפְרָא שְׁנִישְׁנִית לְדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן וְהִרְבֵּה כִּינְצָא בְּהֵן בְּגִמְרָא שְׁאִין מְשִׁיבִין מִהֵן וְעוֹד מְצִינּוּ בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת בְּגִמְרָא שְׁהִיוּ יְכוּלִין לְהִבְיָא בְּרִייתָא וְלֹמַר תְּנִיא פְּתִיחָה וְלֹא אֲמָרוּ כֵּן פְּאוֹתָה שְׁבַפ' מְפָנִין (שַׁבַּת קכ"ח:) גַּבִּי בְּשׂוּר תְּפִיחַ דְּמִיתְנִיא בְּרִייתָא פְּתִיחָה דְּרַב הוּנָא וְלֹא מְסִיעַ לִיהּ מִינָה וְעוֹד אַחֲרַת בְּפָרְק הַזֶּהָב (נ"ג) בְּמַעְשָׁר שְׁנֵי שְׁאִין בּוֹ שְׁנֵה פְּרוּטָה וּבַפ' אִין מְעַמִּידִין גַּבִּי בִּיצָה צְלוּיָה וּבְפָרְקָא קָמָא דְּבַתְרָא (י"א) גַּבִּי אַחַד מִבְּנֵי מְבוּי שְׁבַקֵּשׁ לְהַחְזִיר פְּתִחוּ וְכֵן כִּינְצָא בְּהֵן בְּגִמְרָא הִרְבֵּה אַבְל מְכַל מְקוֹם הָרִי הֶעְלֹו בִּירוּשְׁלַמִּי שְׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמְטָה בְּרַגְל וּפִירְשׁוּ טַעַם עוֹלָה וְאִינָה מְפַסְקַת וּמְפַסְקִין וְאִין עוֹלִין וַיִּישְׁבוּ הַקְּוֹשִׁיא שְׁהַטְעַתְפֶּם הַחֲכָמִים הַנְּזַכְרִים לֹמַר שְׁאִין אַבְיָלוֹת בְּרַגְל כֹּלָל וְנִתְבָּרְרָה סְפָקָא זֹו כִּהוֹנֵן וְעוֹד אֲנִי אוֹמֵר לְעַנְנֵן מְצוֹת שְׁנוּהֵגִין בְּהֵן אַבְיָלוֹת בְּרַגְל וְלֹא מְדִין הַרְגַל בְּלַבַּד אֶלָּא מִתּוֹרַת אַבְיָלוֹת שְׁהָרִי אֲמָרוּ בְּגִמְרָא לְעַנְנֵן שְׁבַעָה לֹא קָא מִיבְעִיא לִי שְׁאִין רַגְל עוֹלָה לְמַנְן שְׁבַעָה דְּלֹא נִהְגָא מְצוֹת שְׁבַעָה בְּרַגְל כִּי קָא מִבְעִיא לְמַנְנֵן ל' דְּוָקָא נִהְגָה מְצוֹת שְׁלִישִׁים בְּרַגְל דְּאָסוּר בְּתַסְפּוֹרַת וְכִיבּוּס וְאִם תֵּאמֵר שְׁאִין אַבְיָלוֹת חָלָה עָלֵיו בְּרַגְל אֶלָּא שְׁהוּא נוֹהֵג בְּהֵן מְפָנֵי הַרְגַל שְׁכַל אָדָם אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בּוֹ וְהִלֵּא מְדִין רַגְל לֹבֵשׁ הוּא פְּלִים מְגוֹהֲצִין חֲדָשִׁים לְבָנִין וְנוֹטֵל צְפָרְנָיו בְּגַנוּסְטָרָא וְשִׁמַּח שְׁמַחַת מְרַעוֹת וְאִם בָּא מְמַדִּינַת הַיָּם וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה וּשְׂאָר דְּרָכִים שְׁמָנוּ חֲכָמִים מְסַפֵּר וּמְכַבֵּס כְּדָרְכוֹ וּמָה מְצוֹת שְׁלִישִׁים מְצָאוּ כֵּן שְׁתַּעֲלָה לְמַנְנֵן שְׁלִישִׁים וְהָרִי בְּמְצוֹת שְׁבַעָה נְמִי נוֹהֵג קֶצֶת בְּרַגְל שְׁאִינוּ מְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמִים וְהִרְבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ כְּדִין אַבְל וְאֶפְיִלוּ הֵכִי כִּינֵן דְּלֹא נִהְיֵג בְּמְצוֹת שְׁבַעָה כְּדִינוּ אִינוּ עוֹלָה אֶלָּא שְׁמַע מִינָה אַבְלוֹת נְמִי נוֹהֵג בְּהֵן וְכָל גְּזוּרוֹת שְׁלִישִׁים עָלֵיו בְּרַגְל וְתַמָּה עַל עֲצָמָּהּ הוּא יְהִי שְׁמַח בְּשִׁמַּחַת מְרַעוֹת וְהִרְבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ בְּאַבְל אֶלָּא שְׁמַע מִינָה שְׁהוּא נוֹהֵג בְּמְצוֹת שְׁלִישִׁים כְּמִנְהֵגוֹ בְּהֵן בְּחוּל אָסוּר בְּתַסְפּוֹרַת וּבְגִיּוּזֵן בֵּין לְכַבֵּס בֵּין לְלַבּוֹשׁ וְאֶפְיִלוּ בָּא מְמַדִּינַת הַיָּם וְאָסוּר בְּשִׁמַּחַת מְרַעוֹת וּבְנִטִּילַת צְפָרְנִים בְּגַנוּסְטָרָא וְטַעְמָא דְּמִילְתָא מְפָנֵי שְׁהֵן מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וּמְדִין הַרְגַל נְמִי נוֹהֵג בְּהֵן בְּמַקְצָתוֹן הַלְפָּה כְּשִׁנּוּהֵג בְּכּוֹלֵן בְּאַבְלוֹתוֹ אִין אַבְלוֹתוֹ מִתְפַּרְסְמַת עָלֵיו לְפִיכָּהּ אֲמָרוּ עוֹלָה לְמַנְנֵן שְׁלִישִׁים דְּקָא נִהְגָא מְצוֹת שְׁלִישִׁים בְּרַגְל כּוֹלוֹ כְּדִינוּ בְּחוּל וְאִינוּ עוֹלָה לְמַנְנֵן שְׁבַעָה שְׁאִין נוֹהֵג בְּרוֹבֵן שֶׁל מְצוֹת שְׁבַעָה וְגַם זֶה סְמָךְ וְסַעַד לְדְבָרֵי הַגְּאוּנִים שְׁאֵע"פ שְׁאִין אַבְיָלוֹת בְּמוֹעֵד וּמְפַסִּיק וְאִינוּ עוֹלָה אַבְל נוֹהֵג בְּגִזְרַת שְׁבַעָה כָּל דְּבָרִים שְׁבְּצִינּוּעָא שְׁהָרִי בְּגִזְרַת שְׁלִישִׁים נְמִי רַגְל מְפַסִּיק וְנוֹהֵג בְּהֵן מִתּוֹרַת אַבְיָלוֹת.

רְאִיָּה לְדְבָרִים הַלְלוּ מָה שְׁאֲמָרוּ (מ"ק כ'): שְׁמַע שְׁמוּעָה קְרוּבָה בְּשַׁבַּת וּלְמוֹצָאֵי שַׁבַּת נַעֲשִׂית רְחוּקָה עוֹלָה לוֹ וְאִינוּ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אַחַד וְכֵן אֲמָרוּ בְּרַגְל וְהִיא שַׁבַּת דְּבָרִים שְׁבְּצִינּוּעָא נוֹהֵגִין בּוֹ וְאִף עַל פִּי כֵּן כִּינֵן שְׁאִינוּ בְּכָל מְצוֹת שְׁבַעָה כְּדִינוּ אִין תּוֹרַת אַבְל עָלֵיו לְפִיכָּהּ נַעֲשִׂית לוֹ לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת כְּשְׁמוּעָה רְחוּקָה אִף אִתָּה אֵל תַּתְמָה עַל הַרְגְּלִים שְׂאִף עַל פִּי שְׁאִינֵן עוֹלִין דְּבָרִים שְׁבְּצִינּוּעָא נוֹהֵגִין בְּהֵן דְּכָל שְׁאִינוּ נוֹהֵג אַבְלוֹת כְּדִינוּ אִף עַל פִּי שְׁנוּהֵג בְּדְבָרִים שְׁבְּצִינּוּעָא אִין תּוֹרַת אַבְלוֹת עָלֵיו וְלְמַדְנֵוּ לְרַגְלִים כְּמָה שְׁהֵן עוֹלִין לְמַנְנֵן שְׁלִישִׁים לֹא מְפָנֵי מַקְצָת מְצוֹת שְׁלִישִׁים שְׁנוּהֵג בְּהֵן מְדִין הַרְגַל אֶלָּא שְׁהוּא נוֹהֵג בְּכּוֹלֵן כְּדִין אַבְלוֹת כְּמוֹ שְׁפִירְשָׁנוּ: ר' אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר (מ"ק י"ט) מְשַׁחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֲצָרַת כְּשַׁבַּת רַבָּן גְּמְלִיאֵל אוֹמֵר ר"ה וְיוֹה"כ כְּרַגְלִים וְאִין צְרִיף לֹמַר עֲצָרַת וְכו'.

בְּדַפְרֵי־שִׁית בְּמִתְנִיתֵינּוּ מ"ק (כ"ד) אָמַר רַב גִּידוּל בַּר מְנַשֶּׁיָּא אָמַר שְׂמוּאֵל הִלְכָה פְּרָבֵן גְּמְלִיאֵל דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים פְּרָגְלִים וְכָל שְׁכָן עֲצָרַת אִיכָּא דְּמִתְנֵי לֵהּ לֵהּ דְּגִידוּל בַּר מְנַשֶּׁיָּא אַהֲהִיא דְּתַנְיָא תִּינוּקָא כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכוּ' דְּרַשׁ ר' עֲנִי בַר שִׁשׁוֹן אֶפְיִתְחָא דְּבִי נְשִׂיאָהּ יוֹם אֶחָד לִפְנֵי עֲצָרַת וְעֲצָרַת הָרִי פָּאן אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי יוֹם שְׂמַע רַב שִׁשׁת אִיִּקְפֹּד אָמַר אִטּוּ דִּידְיָהּ הִיא דַּר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא הִיא דְּאָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר ר' הוֹשַׁעְיָא מִנִּין לַעֲצָרַת שְׁנֵי לֵהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שְׁבַעַת ת"ל בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבִיבוֹת וּבְחַג הַסּוּפוֹת וְכִינּוּן דִּישׁ לֵהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שְׁבַעַת הַנְּדָאֵי הָרִי פָּאן שְׁבַעַת יָמִים לְמִנִּין אַבְלוּת.

אֲדַבְרֵיהּ רַב פִּפְא לְרַב אֲוִיָּא סְבָא וְדַרְשׁ יוֹם אֶחָד לִפְנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה הָרִי פָּאן אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי יוֹם אָמַר רַבִּינָא אַף אָנוּ נְאֻמַּר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי הַחַג וְהַחַג וְשְׂמִינֵי שְׁלוֹ הָרִי פָּאן עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם.

רַבִּינָא אִיִּקְלַע לְסוּרָא דְּפִרְתָּא אָמַר לֵיהּ רַב חֲבִיבָא מְסוּרָא דְּפִרְתָּא לְרַבִּינָא אָמַר מָר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה הָרִי פָּאן אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי יוֹם אָמַר לֵיהּ מְסִתְפְּרָא פְּרָבֵן גְּמְלִיאֵל אָמַרִי קְשִׁיָּא לִי בְּשִׁלְמָא יוֹם אֶחָד לִפְנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה חָשׁוּב שְׁבַעַת דְּהָא בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גִזְרַת שְׁבַעַת אֱלָא רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁבַעַת מֵאֵי וְהָא אֵין תַּשְׁלוּמִין לְרֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁבַעַת דְּהָא לִית בֵּיהּ חֲגִיגָה כָּלֵל וְכֵן שְׂמִינֵי שְׁל חַג שְׁבַעַת אֲמַאי אִיהוּ תַּשְׁלוּמִין דְּרֵאשׁוֹן הוּא וְלִית לֵיהּ שְׁבַעַת וְאָנּוּ אָמַרִינוּ לְעִיל אִטּוּ דִּידְיָהּ הִיא דַּר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר ר' הוֹשַׁעְיָא הִיא עֲצָרַת שְׁבַעַת דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִנִּין לַעֲצָרַת שְׁנֵי לֵהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שְׁבַעַת אֱלָמָא פְּשַׁעוּלָהּ לְמִנִּין שְׁבַעַת מִשׁוּם שְׁנֵי לֵהּ תַּשְׁלוּמִין הוּא, וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּהָא אִיִּקְפֹּד רַב שִׁשׁת עֲלֵיהּ דְּרַבִּי עֲנִי בַר שִׁשׁוֹן בְּמִילְתָּא פְּשִׁיטָא אִיִּקְפֹּד בֵּיהּ וּבְכָל דְּכֵן אֲתָא עֲלֵיהּ לוֹמַר דְּכִינּוּן דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר ר' הוֹשַׁעְיָא דִּישׁ לֵהּ תַּשְׁלוּמִין שְׁבַעַת וְדָאֵי חָשׁוּב הוּא שְׁבַעַת לְמִנִּין שְׁלֹשִׁים וּמִיהוּ לָא פְּסִיקָא לֵיהּ לְרַב שִׁשׁת דְּכָל דְּלִית לֵיהּ תַּשְׁלוּמִין שְׁבַעַת לָא יְהָא חָשׁוּב שְׁבַעַת אֱלָא אִיהוּ קְאָמַר דְּמִילְתֵּיהּ דְּרַבִּי עֲנִי בַר שִׁשׁוֹן פְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָא וְדָאֵי הוּא וְאֲתָא רַב פִּפְא וְדַרְשׁ דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה נְמִי כִּינּוּן דְּכַרְגְּלִים הִיא יוֹם אֶחָד לִפְנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה חָשׁוּב שְׁבַעַת דְּהָא מְבַטֵּל גִּזְרַת שְׁבַעַת וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה עֲצָמוּ חָשׁוּב שְׁבַעַת דְּכִינּוּן דְּהוּי פְּרָגֵל לְגִזְרַת שְׁבַעַת חָשׁוּב פְּרָגֵל שְׁלָם לְגִזְרַת שְׁלֹשִׁים מִפְּנֵי שְׁהוּקְשׁוּ כָּל הַמוֹעֲדִים זֶה לְזֶה דְּכַתִּיב אֱלָהּ מוֹעֲדֵי יי': עוֹד אָנִי צָרִיף לְפָרֵשׁ בְּקִפְיָדָא דְּרַב שִׁשׁת הִיכִי אָמַר דַּר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר ר' הוֹשַׁעְיָא הִיא וְהָרִי מְכָל מְקוֹם אֶפְשָׁר לָנוּ לוֹמַר שְׂאִין תַּשְׁלוּמִין מוֹעִילִין אֱלָא בְּזִמְנָא שְׁבִית הַמְּקַדָּשׁ קִיָּים אֲבָל מִשְׁחָרַב עֲצָרַת כְּשִׁבְתָּא פְּדַבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר וּמְדַר"א א"ר הוֹשַׁעְיָא לִיכָּא לְמַגְמַר מִיַּדִּי לְזִמְנָא הַזֶּה וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּהִכִּי קְאָמַר הָאֵי מְנַיָּא דְּאַרְבַּעַה עֶשְׂרִי לְמָה לִי דַּר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר ר' הוֹשַׁעְיָא הִיא שְׂאֵלוּ לְפָסוּק שְׁהִיא כְּרָגְלִים בְּזִמְנָא הַזֶּה דְּרַבִּינּוּ דְּמִתְנֵי הִיא וְהָרֵאשׁוֹנִים שְׂאֵלוּ יוֹם אֶחָד לִפְנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי מַה צְנוּרָה לְחֻשְׁבוֹן זֶה וְהִלָּא כְּשִׁהוּא קוֹבַר מִתּוֹ יוֹם אֶחָד לִפְנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גִזְרַת שְׁבַעַת וְנוֹהַג בְּגִזְרַת שְׁלֹשִׁים שְׁבַעַת יָמִים בְּחֹזֵל עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים וְכִשְׁיִגִיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גִזְרַת שְׁלֹשִׁים דִּיוֹם הַכַּפּוּרִים נְמִי כְּרָגְלִים הוּא וְכִינּוּן שְׁתַּעֲלָה ר"ה לְאַרְבַּעַה עֶשְׂרִי אוֹ לְאַחַד עֶשְׂרִי עַד יוֹה"כ הוּא נוֹהַג וְיוֹה"כ מְבַטֵּל שְׂאֵר גִּזְרַת הַשְּׁלֹשִׁים.

וַיֵּשׁ שְׁסוּבְרִין בְּתִירוּץ הַקְּוִשָׁא הַזֶּה שְׂמִנּוּ אוֹתָן אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי יוֹם לְשׁוּמַע שְׂמוּעָה קְרוּבָה לְאַחַר רֵאשׁ הַשָּׁנָה מְמִי שְׂמַת קוֹדֵם רֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּשִׁשָּׁה עֶשְׂרִי וּבְעֶשְׂרִים יוֹם שְׂמוֹנִין לוֹ

יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה ארבעה עשר והויא לה שמועה קרובה ואינו נוהג אלא יום א' וכן זה נוהג לדעת המפרש הנה ביום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו שהם עשרים ואחד יום לשומע שמועה לאחר החג תשעה ימים שנעשית לו רחוקה וזו הסברה רחוקה מאד.

ורואה אני בה דברי הרב רבי זרחיה הלוי ז"ל דהיאף יעלו ימים למי שלא שמע ולא חל עליו בהם אבילות ולא בטלו ממנו כלום אם אמרו במי שעלו לו ימים הללו לשבעה ובטלו ממנו גזרותיו יאמרו במי שלא שמע כלל והרי השומע ביום שלשים פשוט ביום תשעה ועשרים הוא ונוהג שבעה ושלשים ואע"פ שאמרו יום שלשים פכולו במי ששמע ונהג אבילותו לא אמרו במי שלא שמע כלום ואף זה פן אין מונין יום אחד לשבעה למי שלא שמע ולא בטל כלום ואלו היה דין מי שלא שמע ולא נהג אבילות פדין מי שנהג בו השומע אחר הרגל שמת לו מת קודם הרגל שבעה ימים היו בטלות ממנו גזרת שלשים ולא משפחת לה שומע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה לעולם שאם מת לו מת שמונה קודם הרגל אבילו בתוך הרגל רחוקה היא שפבר בטלו גזרת שלשים ואם תוף שבעה מת המת אף לאחר הרגל קרובה היא אלא שאין דין מי שלא נהג אבילותו ולא שמע בו פדין הנוהג הילכף לא שנה ערב הרגל ולא שנה יומו של רגל אין נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן ואחרים פירשו שאין יום הפורים מבטל גזרת השלשים מן הקובר מתו בערב ראש השנה דתרי קולי בחדא אבילות לא עבדינן שיבא רגל אחד ויבטל גזרת שבעה ויבא רגל אחר ויבטל ממנו גזרת שלשים ועוד פיון שהרגל הראשון שפגע בו לא היה בו פח לבטל מעליו גזרה זו של שלשים אף הרגל השני אינו יפה מן הראשון וכבר הוחזק האבילות הזו להתנהג ברגלים וכן הקובר מתו בערב יום הפורים אין החג מבטל ממנו גזרת שלשים אלא מונה אחר יום הפורים ששה עשר יום ודעת בעל הלכות פן שכתב והיכא דמית ליה מת קודם ראש השנה ביום אחד עולה לו למנין שבעה וראש השנה ז הרי ארבעה עשר וז' שבין ראש השנה ליום הפורים הרי אחד ועשרים ויוה"כ דהוא רגל חשיב להו ז הרי שמונה ועשרים נקיט לה בטר יום הפורים תרי יומי למשלם תלתין ומגלח ערב הסוכות.

וכן היכא דמית ליה מת מקמי עצרת ומקמי ראש השנה ומקמי יום הפורים ביום אחד עולין למנין ארבעה עשר דמיימא לן פרבן גמליאל דתנו רבן גמליאל אומר ראש השנה ניום הפורים פרגלים מאי טעמא הוקשו פל המועדים זה לזה ולא מיבעיא עצרת ואמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה פרבן גמליאל וגם בזה דעתי נוטה לדברי הרב ר' זרחיה הלוי ז"ל לפי שהקובר מתו אחר ראש השנה מותר לגלח בערב יום הפורים שהוא יום שביעי שלו ואם זה מפני שנהג מקצת היום אחד בגזרת שלשים נתיר לגלח זה שנהג פל אלו בגזרת שלשים נאסור אותו אין הדעת סובלת פן מה לנו למצנת שבעה שלו רגל אחר הוא שהפסיקו ואע"פ שאין לנו מן הגמרא לדחות הסברה הזו בראיה אבל נאמר לבעל הדקל הרים אתה: עוד אמרו אחרים דנדאי לדברי רבן גמליאל דאמר ראש השנה ניום הפורים פרגלים אין לנו צורך בחשבון של ארבעה עשר יום דראש השנה מבטל גזרת שבעה ניום הפורים גזרת שלשים אבל לא היה סובר פרבן גמליאל שיהו פרגלים לגמרי אלא לחשבון שבעה בלבד הם פרגלים משום דאיתקש מועדים להדדי אבל לבטל גזרות אינו פרגלים דהא פתיבא בהו שמחה וכשתאמר נהלא יום אחד

שֶׁלפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה עֲשׂאוּהוּ כְּשִׁבְעָה לְבַטֵּל מִמֶּנּוּ גְזֵרַת הַשְּׁבָעָה אֲלֵמָּא אֶפְיֵלוּ לְבַטֵּל גְּזֵרוֹת
הֵם כְּרַגְלִים וְהֵם מְשִׁיבִים וְאוֹמְרִים הַפְּסָקֵת שְׁבָעָה עַל פְּרִיחָהּ הִיא בָּאָה מִפְּנֵי שְׁרָאָה רֹאשׁ
הַשָּׁנָה נִחְשָׁב כְּשִׁבְעָה וְהַלְפָּה גְזֵרַת שְׁבָעָה כְּלָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִפְּנֵי כֹּה חֲשָׁבוּ אוֹתָם
לְאַרְבָּעָה עָשָׂר דְּכִינּוֹן שְׁאִינָה יוֹצֵאת בְּיוֹמוֹ אִינָה נִכְנָסֵת לְתוֹכוֹ אַבְּל גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים שְׁאִינָה
כְּלָה בְּיוֹמוֹ אִינָה נִכְנָסֵת וְיוֹצֵאתָ מִמֶּנּוּ אֵלָּא שְׁנַחֲשִׁבֵת לְשִׁבְעָה וְהִינּוּ דְאָמַר לִיהִ רַבִּינָא
לְרַב חֲבִיבָא מְסוּרָא דְפִרְתָּ אֲנָא מְסַתְּבָרָא כַּר"ג אֲמַרִי וְזוֹ הַסְּבָרָא לְרַבִּי אֲבָ"ד וְ"ל וְאֲנִי תָמִיד
פֶּה קְדוֹשׁ יֹאמֵר דְּבַר זֶה אִם כֵּן יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה עֲצָמוּ הוּא שְׁבִיטֵל גְּזֵרַת הַשְּׁבָעָה עֲשִׂיתוּ
כְּשִׁבְתָּ עוֹלָה וְאִינוּ מְפָסִיק אֵלָּא שֶׁהוּא נִמְנָה שְׁבָעָה מִפְּנֵי הַקָּשׁ הַמוֹעֲדִים זֶה לְזֶה וְלָמָּה
חֲשָׁבוּ יוֹם שֶׁלפְּנֵי שְׁבָעָה וְעוֹד לָמָּה לֹא נִהְגַּב בְּמַקְצָתוֹ שֶׁל יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה עֲצָמוּ בְּדִבְרֵים
שְׁבָעִינְעָא כְּשֶׁאֵר הַרְגָלִים שֶׁהָאֲבִילוֹת נִכְנָסֵת בְּתוֹכָם וְעוֹד הֵיאָדָּה עָשׂוּ הַקָּשׁ זֶה שֶׁל מוֹעֲדִים
לְמַחְצָה שְׁלֵא יְהוּ מְפָסִיקִין וְעוֹלִין לְמַנְיָן שְׁבָעָה וּכְתִיב בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׂמַחָה וְאִיסוּר עֲצָבוֹן
הַיּוֹם קְדוֹשׁ הוּא לֵה' אֲלֵהִיכֶם אֵל תִּתְּאֲבָלוּ וְאֵל תִּתְּכָפוּ כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדוֹנֵינוּ וְאֵל תִּעְצָבוּ
כִּי חֲדוֹת ה' הִיא מְעַוְוֹתְכֶם וְיִלְכוּ כָּל הָעָם לְאֲכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁלֹחַ מְנוֹת וְלַעֲשׂוֹת שְׂמַחָה
גְּדוֹלָה כִּי הִבִּינוּ בְּדִבְרֵים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם וְעוֹד שְׁאִין בְּמִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן הַגְּמָרָא כְּמוֹ שְׁפִי
הָרַב וְ"ל אֲנָא מְסַתְּבָרָא כְּרַבֵּן גְּמִלְיָאֵל אֲמַרִי אֵלָּא אִם בָּאנוּ לְדַקְדָּק אַחַר הַלְּשׁוֹן יֵשׁ
בְּמִשְׁמַע שְׁלֵא הוֹדָה רַבִּינָא שְׁיֵהָא יוֹם שֶׁלפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
וְהַתְּנַצֵּל מְזֵה וְאָמַר אֲנָא לֹא אֲמַרִי הָא מְלִתָּא אֵלָּא מְסַתְּבָרָא כְּרַבֵּן גְּמִלְיָאֵל אֲמַרִי שֶׁהוּא
דִּין אַחַר מִמֶּנּוּ טַעוּ לומר כֵּן בְּשִׁמִּי אוֹ שְׁאָמַר שְׁלֵא פָּסַק הַלְּכָה כֵּן לְהִדְיָא אַבְּל אָמַר
דְּמְסַתְּבַר טַעְמִיָּה כְּעִנְיָן שְׁדַקְדָּקוּ בְּגְמָרָא בֵּין הַלְּכָה וּמִטִּין וּנְרָאִין וְזֶה כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק
אִין צְדִין (בִּיצָה כ"ז) מִי אָמַר מֶר הַלְּכָה כַּר' שְׁמַעוֹן אָמַר לִיהִ מְסַתְּבָרָא כְּנֻתִיָּה אֲמַרִי
מִדְּקַתְּנִי לֵה בְּבְרִייתָא בְּלִשׁוֹן חֲכָמִים שְׁמַע מִינָהּ מְסַתְּבַר כְּנֻתִיָּה לומר שְׁלֵא פָּסַק הַלְּכָה
כְּמוֹתוֹ בְּפִירוּשׁ אֵלָּא מִמַּתְּנִיתָא אָמַר דְּמְסַתְּבַר טַעְמִיָּה וְכֵן בְּפֶרֶק יוֹצֵא דוֹפֵן נִדָּה (מ"ח) מִי
אָמַר הַלְּכָה כַּר' יוֹסִי בֶּן כִּיפָר שְׁאָמַר מִשׁוּם ר' אֵלִיעֶזֶר אָמַר לִיהִ מְסַתְּבָרָא אֲמַרִי מִדְּכּוֹלִי
פִּירְקִין קַתְּנִי יוֹם אַחַד וְהָכָא לֹא קַתְּנִי שְׁמַע מִינָהּ מְסַתְּבָרָא כְּנֻתִיָּה, וּמְכַל מְקוּם אִין לְנוּ
בְּעִיָּקָר הַדִּין הַפְּרִישׁ וְחִלּוּקָהּ בֵּין מְסַתְּבָרָא כְּפִלוֹנִי וּבֵין הַלְּכָה כְּמוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמִנְהַג בְּמַקְצָת
וְלֹא בְּכָל.

וּמִצִּינּוּ בְּמַקּוּמוֹת שְׁפָסְקוּ הַלְּכָה בְּלִשׁוֹן מְסַתְּבָרָא כְּגוֹן זֶה שֶׁהַזְּפָרְנוּ שֶׁהַלְּכָה כַּר' יוֹסִי בֶּן
כִּיפָר מְלִשׁוֹן מְסַתְּבָרָא כְּנֻתִיָּה. וְכֵן עֲכָשְׁיוּ דְחִינּוּ כָּל הַסְּבָרוֹת וְהַחֲזִיר אוֹתָנוּ הַעֲנִין לְעִיָּקָר
הַשְּׂאֵלָה שְׁנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּעוֹת בְּשִׁבְלָה מֵה תוֹעֵלֵת בְּמַנְיָן יוֹם אַחַד לְפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְרֹאשׁ
הַשָּׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר.

וְאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַמְּפָרְשִׁים הִלְלוּ הַחֲמִירוּ בְּזוֹ הַשְּׂאֵלָה שְׁלֵא לְצוֹרֵךְ דְּרַב פְּפָא לְאֲשִׁמוּעִין
דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּרַגְלִים אֲתָא וְקָאָמַר דְּעוֹלִין לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר לומר שְׁמִבְטָלִין מִמֶּנּוּ גְזֵרַת
שְׁבָעָה וְעָלוּ לוֹ מְכַלֵּל שְׁלִשִׁים אֵלָּא כִּינּוֹן שֶׁהוֹצֵרָה לומר שֶׁהוּא כְּרַגְלִים וּמִבְטָל אָמַר הַדְּבַר
כְּמוֹת שֶׁהוּא דְאַרְבָּעָה עָשָׂר עוֹלִין לוֹ כְּאֵלוֹ נִהְגָּה בְּהוֹ, וּכְלָפִי שְׁדַרְשׁ ר' עֲנִי בַר שְׁשׁוֹן
בְּעֶצְרַת שְׁעוֹלָה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר דְּרַשׁ רַב פְּפָא שְׁאָפַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה נְמִי עוֹלָה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר
לומר שֶׁהוּא כְּרַגְלֵי גְמוּר שְׁיוֹמֵן נִמְנָה שְׁבָעָה, וְעוֹד יֵצֵא מְכַלֵּל מִנִּינּוּ שֶׁל רַב פְּפָא דְלְרַבֵּן
דְּאֲמַרִי אִם לֹא גִלַח עָרַב הַרְגָל אָסוּר לְגַלַח אַחַר הַרְגָל עָלוּ לוֹ יָמִים הִלְלוּ וּמְגַלַח לְאַחַר
יוֹם הַכְּפוּרִים.

וְשָׂמָא רַב פִּפְּא פִּרְבִּינָן סְבִירָא לֵיהּ דְּהָא רַב וְרַב הוּנָא פִּרְבִּינָן סְבִירָא גְזֵרוֹת בְּטֵלוּ יָמִים לֹא בְּטֵלוּ. וּבִין שְׂסוּבְרָ פֶּן אִו שְׂאִינוּ סוּבְרָ אִיהוּ מְלִתָּא דְּהִיא קוּשְׁטָא קְאָמֵר וְקָא מְשַׁמַּע לֵן דִּינָא דְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְדִשְׁאָר הַרְגְּלִים פִּרְבִּי עֲנִי בֵּר שְׁשׁוֹן: עוֹד אֲנִי אֹמֵר דְּהָא דְּאִמְרִינָן אָמֵר לֵיהּ רַב חֲבִיבָא מְסוּרָא דְּפִרְתָּ לְרַבִּינָא אָמֵר מֵר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי ר"ה וְרֵאשׁ הַשְּׁנָה הָרִי אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם אָמֵר לֵיהּ אֲנָא מְסַתְּבָרָא פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל אִמְרִי הִכִּי קְאָמֵר לֵיהּ אֲנִי לֹא אִמְרִתִּי אֲנִי לֹא פִּירְשִׁיתִי מְנִי אֶלָּא אִמְרִתִּי שְׁהֵם פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל, וּבְנֵדָאִי מַה שְׁהַתְּנַצֵּל רַבִּינָא שְׂלֵא אָמֵר הָרִי פֶּאֵן אַרְבַּעַה עָשָׂר אֶלָּא מְסַתְּבָרָא פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל אִמְרִי אִם לְהַפְרִישׁ וּלְחַלֵּק בְּעֵינְקֵר הַדִּין אָמֵר פֶּן אִין אֲנִי יוֹצֵאִין יָדִי חוֹבֵת הַלְשׁוֹן אֶלָּא בְּאֶחָד מְשַׁנִּי דְּרַכִּים, אִו שְׁנַאָמֵר שְׂלֵא יוֹדֵה שְׁהֵם רְאוּיִין לְמְנוֹתָן אַרְבַּעַה עָשָׂר אֶלָּא פִּרְגְּלִים הֵן מְפָסִיקוּן וְאִינוּן עוֹלִין, אִו שְׁנַפְרֵשׁ שְׂאִינוּ צְרִיף לְמְנוֹתָן פֶּן, דְּרַבִּינָא וְדָאִי בַּהֲרִי הֵן פִּרְגְּלִים אִוִּי פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל וּבְמִנְיָן זֶה לֹא אִוִּי וְעַל פִּרְחִין וְדָאִי לְרַבִּינָא רְאוּיִין הֵן לְמְנוֹתָן אַרְבַּעַה עָשָׂר, דְּכִינוּן דָּאִיהוּ סְבֵר פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל שְׁהֵם פִּרְגְּלִים לְמָה לֹא יְהוּ רְאוּיִין לְסַפִּירַת אַרְבַּעַה עָשָׂר כְּשִׁאָר הַרְגְּלִים, אִם תֵּאמֵר מְפָנִי שְׂאִין לוֹ תְשַׁלּוּמִין כָּל שְׁבַעַה וּכְטַעְמִיָּה דְּרַב שְׁשֵׁת בַּעֲצַרְתָּ וְהָרִי שְׁמִינִי שֶׁל חַג שְׁמֵנָא רַבִּינָא עֲצָמוּ שְׁבַעַה אִין לוֹ תְשַׁלּוּמִין כָּלֵל, וְעוֹד הָא רַבִּינָא עֲלֵיהּ דְּרַב פִּפְּא קְאִי, וְאִף אֲנִי נֹאמֵר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי הַחַג וְהַחַג וְשְׁמִינִי שֶׁל עֲשָׂרִים וְאֶחָד יוֹם אֶלְמָא מוֹדָה לֵיהּ לְרַב פִּפְּא בְּמִנְיָן דִּידֵיהּ וְלֹא פְּלִיג עֵילּוּיָהּ וּמְנִיָּה דִּינִיק וּגְמֵר הַחַג וְשְׁמִינִי שֶׁלּוּ.

אֶלָּא וְדָאִי מְשַׁמַּע דְּרַבִּינָא הִכִּי קְאָמֵר לֵיהּ לְרַב חֲבִיבָא מְסוּרָא דְּפִרְתָּ אֲנִי לֹא אִמְרִתִּי בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה מְנִין שְׂאִינִי צְרִיף לְמְנִין אַרְבַּעַה עָשָׂר שֶׁלּוּ אֶלָּא מְסַתְּבָרָא פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל אִמְרִי שְׁהוּא פִּרְגְּלִים וְחֲשׁוֹב אֶתְהּ אוֹתוֹ שְׁבַעַה אוֹ אַרְבַּעַה עָשָׂר דְּנֵדָאִי הוּא רְגֵל, וּלְפִי הַפִּירוּשׁ הַזֶּה הָרִי רַבִּינָא עֲצָמוּ נִשְׁמֵר וְנִזְהָר מִן הַשְּׁנֵינִי הַזֶּה הַחֲמוּרָה אֶצֶל הַמְּפָרְשִׁים, וּבִין שְׁתַּפְרֵשׁ פֶּן וּבִין שְׁתֵּאמֵר שְׂאִין חֲלוּק בֵּין מַה שְׂאָמֵר לוֹ רַב חֲבִיבָא לְרַבִּינָא בְּמִנְיָן יוֹם אֶחָד לִפְנֵי ר"ה וְר"ה אַרְבַּעַה עָשָׂר וּבִין מַה שְׁהוֹדָה רַבִּינָא מְסַתְּבָרָא פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל אִמְרִי אֶלָּא לֹאמֵר שְׂלֵא פֶּסֶק כְּמוֹתוֹ לְהִדְיָא אֲבָל אָמֵר דְּמְסַתְּבֵר טַעְמָא פְּלוּמֵר נְרֵאִין דְּכָרִיו, אִין הַשְּׁנֵינִי מ"מ רְאוּיָהּ מְדַקְדוּקָה כָּל הַדִּינִים הַרְחוּקִים שְׁהַזְכָּרְנוּ לְמַעֲלָה, וּמַה שְׂאָמְרֵנוּ תַּחֲלָה מְפָסִיק וְעוֹלָה כְּהוֹגֵן דְּרַב פִּפְּא מִלְתָּא כְּדָאִיתָא אָמֵר דְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה פִּרְגְּלִים וְדִינָא דְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְדִשְׁאָר הַרְגְּלִים כְּחָדָא קָא מְשַׁמַּע לֵן שְׁעֵלוּ לוֹ אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם וְיוֹם הַכַּפּוּרִים מְפָסִיק הַשְּׁאָר: עוֹד מְצָאִיתִי לְרַב ר' מִשֶּׁה הַסְּפָרְדִּי ו"ל שְׁכַתְּבַת הַקּוּבְרָ אֶת מֵתוֹ אֶפְּלוּ שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם רֵאשׁ הַשְּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּטֵלָה מְמַנּוּ גְזֵרַת שְׁבַעַה נְמַצָּא מוֹנָה אַחַר רֵאשׁ הַשְּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים עֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה וּבְקוּבְרָ קוֹדֵם עֲצַרְתָּ כְּתַב מוֹנָה שְׁשֵׁה עָשָׂר אִף עַל פִּי שְׁהוּא מוֹנָה יוֹם אֶחָד הָרִי הוּא רְגֵל וְעוֹלָה לוֹ שְׁבַעַה יָמִים וְכֵן בְּקוּבְרוֹ קוֹדֵם הַסְּכּוֹת מוֹנָה אַחַר הַסְּכּוֹת תְּשַׁעַה יָמִים בְּלֵבֵד שְׁהָרִי שְׁמִינִי רְגֵל בְּפָנִי עֲצָמוּ הוּא וְנִמְצָא רֵאשׁוֹן שְׁבַעַה וְשְׁבַעַת יָמִי הַחַג הָרִי אַרְבַּעַה עָשָׂר וְשְׁמִינִי שֶׁל חַג הָרִי עֲשָׂרִים וְאֶחָד יוֹם, לְמִדְּנוּ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הָרַב ו"ל שְׁהוּא סוּבְרָ דְּרַבִּינָא לֹא אִוִּי בְּמִנְיָן רֵאשׁ הַשְּׁנָה שְׁיֵהָא עוֹלָה שְׁבַעַה מְפָנִי שְׂאִינוּ רְגֵל, וְהִינּוּ דְּאָמֵר מְסַתְּבָרָא פִּרְבִּינָן גְּמִלְיָאֵל אִמְרִי לְהַפְסִיק פִּרְגְּלִים אֲבָל לֹא לְמִנּוֹת יוֹמִין שְׁבַעַה, וְעוֹד סוּבְרָ שְׂאִין יוֹם הַכַּפּוּרִים מְבַטֵּל גְזֵרַת שְׁלֵשִׁים מִן הַקּוּבְרָ מֵתוֹ קוֹדֵם רֵאשׁ הַשְּׁנָה שְׁכַל שְׂלֵא הַפְּסִיקוּ רְגֵל רֵאשׁוֹן פִּגְעַת בּוֹ תַּחֲלָה אִין רְגֵל מְפָסִיקוּן כְּפִי הַסְּבָרָא הַנּוֹכַח לְמַעֲלָה.

ואין דבריו נראין שאין הפרש בין ראש השנה לשמיני של חג שנמנה שבועה ואף על פי שזה מקלל הרגל וזה אינו רגל אנו אין לנו בגמרא שיהא מנין זה תלוי ברגל ולא רגל אלא או שנתלה הדבר במי שיש לו תשלומין דשבועה פאתקפתיה דרב לשנת בעצרת או שנאמר ככל המפסיקין ואין עולין פרגלים פמימרא דרב פפא דאמר אפילו ראש השנה וכיון דאוסף רבינא אפילו שמיני של חג שמעינו מינה דכל המפסיקין נמנין שבועה ליומין מקלל הדברים ומקלל הסברות פה עולה בידינו הלכה למעשה דראש השנה ויום הכפורים פרגלים גמורין הו לענין אבילות.

לפיכך הקובר מתו אפילו שעה אחת קודם ראש השנה בטלה ממנו גזרת שבועה ונוהג בגזרת שלשים עד יום הכפורים ויום הכפורים מבטל ממנו גזרת שלשים ומגלח ערב יום הכפורים לא גלחו ערב יום הכפורים מותר לגלח אחר יום הכפורים וכן הקובר מתו שעה אחת קודם יום הכפורים בטלה ממנו גזרת שבועה ונוהג גזרת שלשים עד ערב החג והחג מבטל ממנו גזרת שלשים ומגלח ערב החג ואם לא גלח קודם החג מגלח אחר הרגל, והקובר את מתו יום שלאחר ר"ה מגלח ערב יו"ה קברו אחר יו"ה כ מונה תשעה לאחר החג ומגלח ימים שלפני החג והחג ושמיני שלו במנין אחד ועשרים וכן הלכה, ואם תאמר לדברינו למה אין שמיני של חג מבטל ממנו גזרת שלשים שהרי הוא רגל בפני עצמו ונהיה ליה קובר מתו שבועה ימים קודם הרגל דבטלה ממנו גזרת שלשים שהרי כבר עלו לנה ארבעה עשר יום קודם רגל של שמיני, זו אינה תורה שהרי לא נהג בגזרת שלשים ואף על פי שהרגל עולה למנין שלשים אין מבטלין ממנו גזרות עד שינהוג בהו קצתו.

ירושלמי אין מראין פנים לא בראש השנה ולא ביום הכפורים אמר רבי שמואל בר רב יצחק יום הכפורים שחל להיות בשבת מראין בו פנים כהדא ר' חזקיה הוי ליה עובדא סלקין רבנו לגביה למחמי ליה אפוי בצומא רבה אמר לון פלום אמרו אין מראין פנים לא בראש השנה ולא ביוה"כ אלא מפני התפלה שנייא היא יום הכפורים שחל להיות בשבת ושנייא היא יום הכפורים שחל להיות בחול, פירוש האי מעשה לסתור דברי ר' שמואל בר רב יצחק מיתי ליה דכיון דמשום תפלה הוא לא שנא יום הכפורים שחל להיות בשבת ולא שנא חל להיות בחול אין מראין בו פנים שהרי שוין הו בתפלה.

אבל הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל העלה מכאן דבשחל בשבת מראין בו, פנים ואין זו דרדו הגמרא הזו: תנו רבנן (מ"ק כ"ב:) חכם שמת בית מדרשו בטל אב בית דין שמת כל בתי מדרשות בטלין ובני הפנסת נכנסין לבה"כ ומשנין את מקומן היושבין בצפון יושבין בדרום והיושבין בדרום יושבין בצפון, נשיא שמת בתי מדרשות פלן בטלין ובני הפנסת נכנסין לבה"כ וקורין שבועה ויוצאין.

ר' יהושע בן קרחה אומר לא שיצאו ויטיילו בשוק אלא יושבין ודווין ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל. פירוש חכם שמת בית מדרשו בטל כל שבועה לפי שמספידין אותו ואין עוסקין בתורה בבית מדרשו כלל שלא יתעצלו מהספידו כלל אבל שאר בתי מדרשות עוסקין בתורה אפילו בשעת הספד שאין מבטלין תלמוד תורה להספד.

אב בית דין שמת כל בתי מדרשות מבטלין תלמוד תורה כל שבועה כדי שיהו כולן פנויין ומתעסקין בהספדו והרגילין להתפלל בבית הכנסת משנין את מקומן בקר וערב פשהם נכנסין שם להתפלל.

נשיא שמת כל בתי מדרשות שבכל המקומות שמספדין אותו כולן בטלין ובני הכנסת אין נכנסין לבית הכנסת אלא ביום שקורין שבועה בתורה ויוצאין ומתפללין בביתו של אבל כשאר כל ימי ההספד.

והיינו דאיתמר ה"ח (כתובות ק"ג:) בצונאתו דר' אל תספדוני יותר מליום דלא עדיפנא ממשה רבינו והושיבו בשיבה לאחר שלשים ואמרין נמי עד תלתין יומי ספדי ביממא ובילא מפאן ואילך ספדי ביממא וגרסי בליליא, אלמא כל ימי הספדו של נשיא מבטלין תלמוד תורה ואין מושיבין ישיבה ואין אומרין שמועה והגדה בבית האבל, ובשבת קאמר אע"פ שאין אבילות בשבת אין עוסקין שם בתורה לא בשמועה ולא בהגדה אבל אם בא להן מעשה מורין באיסור והתר ש"ו.

ובאבל (פ"י) תני לה הכי אין אומרין לא (עח ולא) מדרש ולא הגדה בבית מדרשו של אבל, צריך לשאול מתחילין בהלכו' אבלים ופורשים לענינים אחרים וחזרי' וחזרי' בחזרה אבילות ר"ח ב"ג אומר אגדה בבית מדרשו של אבל] מפני שביהודה נותנין שלום בכניסתו וביציאתו ללמדו שאין אבילות בשבת.

ולפי זה הלשון בית מדרשו של אבל היינו בתי מדרשות הבטלין משום אבילות וארישא קאי דקתני בתכם ואב בית דין ונשיא בתי מדרשות בטלין וקאמר עלה דאין צ"ל מעסק הלימוד שבטלים אלא שמועה הגדה אין אומרין שם לא בחול ולא בשבת ואם נצרכו להתחיל לענין שאלה שגשאלה להם מתחילין בהלכות אבלים ויוצאין מענין לענין עד שיתפרש שאלתו וחזרי' להלכות אבלים.

ור' חנניא בן גמליאל הנה אומר שמועה והגדה בשבת מפני מנהג שביהודה שהיו נותנין שלום בכניסתו וביציאתו שהיו סבורין אין אבילות בשבת כדאיתמר בגמרא דילן בני יהודה ובני גלילא הני אמרי אין אבילות בשבת וכו'.

ובתשובות אמר רב סעדיה ובשבת שמת בתוכם חכם מפטירין גלה כבוד מישראל. באבל (פ"ח) תניא יוצאין לבית הקברות ופוקדין על הפתים ג"י ואין חוששין משום דרכי האמורי מעשה שפקדו אחד וקיה כ' שנה ואחר כך מת, אחד והוליד ה' בנים ואחר כך מת: בפרק שואל אדם (שבת קנ"ב:) אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו.

ההוא דשכיב בשבכותיה דרב יהודה ולא הווי ליה מנחמין כל יומא הנה מכניף רב יהודה בי עשרה ואזיל ויטיב בדוכתיה לבתר יומי איתחזי ליה בחלמיה אמר ליה תנוס דעתך שהנחת את דעתי.

(מ"ק כ"ז) אל תבכו למת ואל תנודו לו אל תבכו יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מפשיעור הא כיצד שלשה לבכי שבועה להספד שלשים לגיהוץ ולתספורת מפאן ואילך אמר הקב"ה אין אתם מרחמין יותר ממני.

אמר רבי לוי כל שלשה ימים יראה אבל עצמו כאלו חרב מנוחת לו בין שתי כתפיו משלשה ועד שבועה כאלו זקופה כנגדו בקרן זווית משבועה ועד שלשים כאלו עוברת בשוק.

ירושלמי כל אותה השנה הדין מתוח כנגד אותה משפחה. אמר רבי יוחנן כל שבועה החרב שלופה עד שלשים היא רופפת לאחר י"ב חדש היא חוזרת לתערה למה הדבר דומה לכיפה של אבנים נתרועעה אחת מהן נתרועעו כולן אמר רבי אלעזר נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאת כל אותה משפחה: ענין שמועה ולקוט עצמות תנו רבנן (שם כ') שמועה קרובה נוהגת שבועה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד אי זו היא רחוקה ואיזו היא קרובה רחוקה לאחר ל' קרובה בתוך ל' וחכ"א אחת שמועה רחוקה ואחת שמועה קרובה נוהגת שבועה ושלשים.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום שאמה מוצא יחיד מיקל ורבנים מחמירין הלכה פדברי המחמירין חוץ מזו שאף על פי שר"ע מיקל נחמדים מחמירין הלכה כר"ע דאמר שמואל הלכה פדברי המיקל באבל.

ר' חנינא חונאה אתיא ליה שמועתא דאבוה מבי חונאי אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד אלמא אפי' על אביו ועל אמו אינה נוהגת אלא יום אחד, ומסתברא הני מילי לענין גזרת שבועה אבל לענין גזרת שלשים נוהג הוא על אביו ועל אמו עד שיגער בו חבירו ובגיהוי עד שיגיע הרגל ויגער בו וליכנס לבית השמחה עד שנים עשר חדש וכן בשאלת שלום, ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באת לו שמועה של אביו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום אחד בין בגזרת שבועה ובין בגזרת שלשים.

רב בר אהורא דר' חייא דהוא בר אהתייה דר' חייא פי סליק להתם אמר ליה אבא קניי א"ל אימא קנימת אמר לי אימא קנימת אמר ליה אבא קניי אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך פלי אחרי לבית המרחץ שמע מינה תלת שמע מינה אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה מקצת היום ככולו, קשיא לי מאי האי דקאמרין אבל אסור בנעילת הסנדל כלומר בשמועה רחוקה פשיטא אלא במאי נוהגת יום אחד.

ונראה לי דאינה נוהגת אלא יום אחד קאמר לומר שדיו מפל גזרת אבלות בחליצת מנעלו וסנדלו ואינו צריך שילך לביתו ויכפה מטותיו ויתעטף בראשו שהרי רבי חייא לא עשה אלא חליצת מנעלו ומיד הלך לבית המרחץ לא כפה ולא עטר.

וכן במלאכה ורחיצה וסיכה ותשמיש וקריאת תורה בכולן לא נהג כלום לפי שאין שעה אחת מתפרסמת עליו באיסור, וכן משום הכי דייק דשמועה רחוקה פנין שקבל עליו אבילות בחליצת הסנדל דיו, וכן הדין נמי במי שאין לו מנעלים ברגליו שמתעטף כאבל או כופה מטתו שעה אחת ויוצא ידי חובתו, ובנדאי אם הנה עוסק במלאכה או שהנה רוחץ וסוף או קורא בתורה ובאת לו שמועה רחוקה הרי זה מפסיק שעה אחת משום אבילות וחוזר למה שבדו אבל מפל מקום אין יוצא ידי חובת שמיעה בהפסק זה עד שיעשה מעשה הנזכר באבילות שיהא אבילות מתפרסמת עליו בכך כגון חליצת מנעל

וסנדל או עטיפת הראש שהן מצנות עשה שבאבילות אי נמי כפיית מטתו שאף הן יש בהן צד מעשה כף נראה לי, וכן נראה שהיה רבי חייא לובש תפילין בשעת שמועה זו שלא היה דרכו של אותו צדיק לילך בלא תפילין ואף עפ"כ לא חלץ תפיליו כלל.

והטעם לזה לפי שאמר בשני של אבילות ומניח תפילין ואינו חולץ אלא ביום ראשון בלבד ולא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום שני של אבילות קרובה היקפה אם היה לובש תפילין בשעת שמועה של אבילות רחוקה אינו חולץ אלא מעטף ראשו וחולץ מנעל או סנדל ודיו: ואיבעיא לן קורע בשמועה רחוקה או אינו קורע רבי מני אמר קורע רבי חנינא אמר קורע ואקשי ליה רבי מני לר' חנינא בשלמא לדידי דאמינא אינו קורע היינו דליכא אבילות שבעה אלא לדידה דאמרת קורע קריעה בלא שבעה מי איכא.

ואהדר ליה רבי חנינא אין מצינו קריעה בלא שבעה בשלא קיים מצנות קריעה דתני אבנה דרבי זירא קמיה דרבי זירא ואמרי לה אחוה דרבי זירא קמי' דר"ז מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע ועני רבי זירא בתריה כמה דברים אמורים בתמשה מתי מצנה אבל על אביו ועל אמו קורע והולך שמע מינה מצינו קריעה לאחר שבעה כגון זו על אביו ועל אמו אלמא לא תליא קריעה באבילות שבעה, וכיון שכן במקום שלא נהג אבילות כלל כגון בשמועה אע"פ שהיא רחוקה קורע על כל המתים ונוהג יום אחד באבילות שלו, אמר ליה רבי מני כי תניא הדיא בכבוד אביו ואמו פלומר קריעה זו אינה קריעת חובה אלא קריעה של כבוד ומקריעה של כבוד לא גמרינן לחיוב שאר מתים, וכיון דמסקנא דרבי מני סלקא בגמרא הלכתא פותיה וכו' פתב רבינו הגדול ז"ל בהלכות ואיכא דמיייתי לה מדרבי חייא דלעיל דלא אמרינן בגמרא דקרע על אחיו ואחותו ואם כדברי זה הנה לן למימר שמע מינה ארבעה אלא מיהו מסקנא דגמרא הוא אינו קורע וכן הלכה ועל אביו ועל אמו נדאי קורע דומיא דמי שאין לו חלוק, ואינו מאסה לעולם, וכו' אמרו בירושלמי אמר ר' מונא וכי יש קריעה בלא איבול שכן על אביו ועל אמו אפילו אחר כמה חייב לקרוע.

והראב"ד ז"ל פתב דאפילו על אביו ועל אמו אינו קורע לפי שהוא מפרש דרבי חנינא מקריעה דאביו ואמו מיייתי לה ובדידהו דוקא קאמר ואמר ליה רבי מני כי תניא הדיא לכבוד אביו ואמו פלומר פיון דקרע של אביו ואמו לא ניתו לשוללן בתוך שלשים או לא ניתו לאחותו לעולם בתוך שבעה דשאר מתים אבל שמועה רחוקה דאביו בין דשאר מתים פיון דשוו כוליהו ואינה נוהגת אלא יום אחד ואין מעלה לזה על זה אינו קורע לא על זה ולא על זה.

נמצא עכשיו שניהם מודים בשאר מתים שאין קריעה בלא שבעה ושמועה רחוקה דשאר מתים לכולי עלמא לא בעי קריעה. וכי פליגי בשמועה רחוקה דאביו ואמו דמר מדמי ליה לאחר שבעה ומר לא מדמי ליה, ומסתברא דהלכתא כרבי מני דאמר אינו קורע ממעשה דרבי חייא דאמר ליה לרב אבא קיים ואימא קיימת ואמר ליה לא ואמר ליה חלוץ לי מנעלי ואלו קריעה לא אשכחן דעבד כלל זהו תנור דברי הרב ז"ל.

וסוגיא משונבשת היא בפירוש זה תדא דהנה לן למימר קורע על אביו ועל אמו או אינו קורע מדקאמר סתם שמע מינה בשמועה רחוקה דכולהו קרובים פליגי ועוד דקאמרי כי תניא הדיא בכבוד אביו ואמו ואנן נמי בכבוד אביו ואמו קא אמרינן דכל שכן זה שעכשיו

שמע ובשעת חזיון אינו קורע שאינו נוהג בהן כבוד, והא דקאמר רבי חייא לא קרע על אביו ועל אמו לאו מילתא היא דרבי חייא על אחיו ועל אחותו היה כדאמרין בתחלת מעשה רב בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה דרבי חייא לומר שהיה חייב להתאבל על אביו ואמו של רב ואם אביו ואמו של רבי חייא מתו אין מקום לקורבתו של רב עם רבי חייא בכאן ולא ליחוסם, וכך אנו גורסין בנסחאות מדויקות איבו קנים והוא שם אביו של רב כדאיתמר (בסנהדרין ה') איבו חנא ומרתא ורבי חייא פוליהו אחי הוו, והנסחאות שגורסין בהן אבא אין להם קפיידא בין איבו לאבא וכן רב פן היה שמו אבא אריכא או שקרא שניהם אבא ואימא על שם כבודן: אמר רבי יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה ואינה נוהגת אלא יום אחד שמעינן מהא שאם שמע שמועה ביום שלשים שנוהג שבועה ושלשים כשומע ביום תשעה ועשרים ולא אמרינן מקצת היום ככולו וכבר יצאו שלשים של אבילות דהכא נדאי שמועה ביום שלשים הנה נטעמא משום דשבת היא ולמוצאי שבת נעשית של שלשים ואחד הא ביום אחד שמועה קרובה היא ואם תאמר יום עשרים ותשעה היה למוצאי שבת היא נעשית רחוקה והלא חלה עליו אבילות מיד אלא שמועה ביום שלשים שמועה קרובה היא ולא אמרו מקצת היום ככולו אלא במי שנהגו אבילותן אכל לענין שמועה כל יום שלשים קרובה היא, וכן כתב בעל הלכות ורבינו הגדול ז"ל הסכים על ידו, ומסתברא השומע שמועה קרובה ברגל או בשבת אף ע"פ שבמוצאי הרגל נעשית רחוקה נוהג בדברים שבצינעא דומיא דקובר את מתו ברגל ובחופה והשומע שמועה רחוקה ברגל או בשבת אינו נוהג כלום לא בצינעא ולא בפרהסיא אלא למוצאי שבת ולמוצאי הרגל נוהג שעה אחת ונדיו ולא מצינו בשמועה רחוקה אלא יום אחד מקבל עליו אבילות לשעתו ופסור: ולענין שמועות מסתברא לן דשמועה דעד ואפילו עד מפי עד ואפילו ארמי מסיח לפי תומו מתאבלין דמילתא דעבידא לאיגלוני ולא משקרי בה אינשי כדאמרין גבי קדוש החדש דעד א' מהימן מאי טעמא כל מילתא דעבידא לאיגלוני לא משקרי בה אינשי כדאי' בפ' אם אינן מפירין (ר"ה כ"ב:) והכי נמי אמרינן בפרק האשה רבה (במות צ"ג:) גבי עד אחד ביבמה לשוק.

וראיה לדבר ממעשה דר' חייא דלעיל דהקמינה לרב דמתו אחיו ואחותו ונהג עליהם יום אחד של שמועה רחוקה ואף על גב דהוא יחיד וקרוב ולא בדרף עדות אלא ברמיזה בעלמא אלמא בכי האי גונא לא בעינן עדות ברורה וזה הפלל כל עדות שמשיאין האשה על פיו קרובים מתאבלין מועד קטן (ח') תנו רבנן המלקט עצמות אביו ואמו הרי זה מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן, אמר רב חסדא אפילו צורירין לו בסדינו ובמועד מותר ללקטן ואינו מתאבל עליהן כלל מפני ששמחת הרגל עליו.

והא דקתני עצמות אביו ואמו לאו דוקא אלא על הפל נמי מתאבל ביום ליקוט עצמות בכל הדברים הנוהגין באבל בכפיית המטה ועטיפת הראש וקורע ושאר דברים האסורין באבל.

(באבל פי"ב) כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות ליקוט עצמות אינו אלא יום אחד לפיכך מלקטין אותן עם תשכה ר' שמעון בן אלעזר אומר היה עומד ומלקטן כל היום מותרין ביום שלאחריו.

אין עומדין עליהן בשורה ואין אומרים עליהם ברפת אבלים אבל אומרים עליהן תנחומין לעצמן ואין עולין עליהן בחבר עיר אבל מברין עליהן בתוך ביתו: תנא (מ"ק כ"ה) ארון העובר ממקום למקום עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים ורמינו עליה הא דתנא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים ומפרקינן לא קשיא פאן ששלו קנימת פאן שאין שלו קנימת וכו' נמי הולכין לקבורתו ומבטלין תלמוד תורה ככל הוצאת מת לקבורה אבל אין שלו קנימת פי איפא דמעסקי ביה לא נפקינן.

ומאי ברפת אבלים ותנחומי אבלים שאומרים עליו שאם היו קרובים עם הארון ושלו של מת קנימת כיון שמתאבלין ביום ליקוט עצמות אומרים עליהם ברפת אבלים ותנחומי אבלים וכן אם היו מפנין אותו בתוך שבועה או שלא נסתם גולל ראשון ולא התחילו עדיין למנות מברכין עליהן אבל שלא בשעת איבול בין שלו קנימת ובין אין שלו קנימת אין מברכין עליהן ברפת אבלים שאין ברכה זו שלא במקום אבלות לעולם: וירושלמי תני אין שמועה ללקוט עצמות אמר רבי חגי והוא ששמע למחר אבל אם שמע בו ביום יש שמועה לליקוט עצמות, פירוש אם שמע שליקוט עצמות אביו היום מתאבל עליהן עד הערב אף על פי שלא היה שם.

תני ליקוט עצמות אין אומרים עליהן קינים ונדי ואין אומרים עליהם ברפת אבלים ותנחומי אבלים אבל אומר עליהם דברים מה הן דברים רבנן אמרין קלוסין פירוש מקלסין המת ומספרין בשבחי לפי מה שהוא ויש מפרשים קלוסין להקב"ה שהוא ממית ומחיה: באבל (פרק י"ב) תנא אין מפרקין את העצמות ואין מפסיקים את הגידין אלא אם כן נתפרקו העצמות מעצמן ונפקו הגידין מעצמן.

כל עצמות האדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו דברי ר' עקיבא ר' יוחנן בן גורי אומר אין ליקוט עצמות אלא משכיכה הבשר פלה הבשר אין הצורה ניפרת בעצמות אדם. מלקט אדם עצמות שני מתים כאחד ונותן בראש אפרקסין מכאן ובראש אפרקסין מכאן דברי ר' יוחנן בן גורי ר' עקיבא אומר סוף אפרקסין להתעפל וסוף העצמות להתערב אבל מלקטן ונותן כל אחד ואחד לעצמו בארונות של ארזים ומזלפין עליהן יין ושמן דברי ר' עקיבא ר' שמעון בן גנס אומר שמן ולא יין מפני שמרבה עליהן את הדרנא אבל נותנין עליהן חפירין בשין.

אמר ר' אלעזר בר' צדוק כה אמר לי אבא בשעת מיתתו בתחלה קברוני בבקעה ולבסוף לקוט עצמי ותנם בארזים ואל תלקטם אמה בידיך שלא אהיה בזוי בעיניך, וכה עשיתי לו נכנס יוחנן ולקטן ופירס עליהן את אפרקסין ונכנסתי וקרעתי עליהן ופירסתי עליהן את הסדין ונתתי עליהן חפירין בשין וכשם שעשה לאביו כה עשיתי לו במי שמתו (יח:): ת"ר המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדיסקיא ויניחם על גבי תמור וירכב עליהן מפני שנוהג בהן מנהג בזיון ואם היה מתירא מפני הגנבים או מפני הלסטים מותר.

כדרך שאמרו בעצמות כה אמרו בספר תורה שאם היה מתירא מפני הגנבים ומפני הלסטים מותר. באבל (פי"ג) תנא המלקט עצמות והמוליך עצמות ממקום למקום פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ואם רצה להחמיר

על עצמו הרי זה לא יחמיר מפני כבוד העצמות ר' יוחנן בן נורי אומר ירחיק ארבע אמות ויקרא את שמע בן עזאי אומר אם היו עמו בספינה מפני לצד אחר וקורא ר' יצחק אומר של קרובים פטור של אחרים חייב ר' שמעון אומר בשבת חייב ובחול פטור ר' נתן אומר אם יש חבילתו עליו פטור מפני שזיקת שמירתו עליו אבל לא זיקת התפלה.

והלכתא פתנא קמא דפטור בכל ענגן בין בחול בין בשבת והנה תנאי פוליהו יחידאי נינהו ולית הלכתא פחד מינייהו: תניא סוף (מ"ק) ר"מ אומר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דיספד יספדוניה דיקפור יקרוניה דיטעון יטעוניה דיגדל ידלוניה.

היה ר' מאיר אומר גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום שניתנה לצדיקים שבשעה שנפטרין מן העולם שלש פתות של מלאכי השרת מקדימין אותו בשלום הראשונה אומרת יבא שלום שניה אומרת ינוחו על משכבותם שלישית אומרת הולך נכון, ולא דיין לצדיקים שמתתן בידי כבודו שנאמר כבוד ה' יאספה אלא שמקלסין לפניו יבא בשלום יבא בשלום: בפרק בתרא דמענית (כ"ז) מתניתין ה' דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחקשה בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתפרו הלוחות ובטל התמיד והבקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל, בת"ב נגזר על אבותינו שלא ינסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר שחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל.

(שם כ"ט) חרב הבית בראשונה מנא לן דכתיב בחדש החמישי בשבעה לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר מלך בבל וכתיב בחדש החמישי בעשירי לחודש ותניא אא"ל בז' שפבר נאמר בי' ואא"ל בי' שפבר נאמר בשבעה הא פיצד בשבעה בו נכנסו האויבים להיכל ואכלו ושתו וקלקלו בו שביעי ושמיני ותשיעי עד שפנה היום שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב לעתותי רמשא הציתו בו את האור ונשרף עם שקיעת החמה ובקעשור לחודש והיינו דאמר ר' יוחנן אלו הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי ורבנן אתחלתא דפורענותא עיקר.

ירושלמי ר' יהושע בן לוי הנה ציים תשיעי ועשירי ר' לוי ציים תשיעי ועשירי, פ"א מנהג חסידות היה להם, וכל המוסיף להתאבל על ירושלים זכות היא לו, בשניה דתניא ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב, אמרו כשחרב הבית בראשונה אותו היום ת"ב היה ומו"ש היה ומוצאי שביעית היה ומשמרתו של יהויריב היתה והלויים עומדים על דוכנם ואומרים שירה ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם לא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שנכנסו אויבים וכבשום וכן בשניה.

ולא שירה של יום היתה אלא איליא נפלה בפיהם: תניא (ר"ה י"ח:) אמר ר"ש ד' דברים היה ר' עקיבא דורש ואיני דורש פמותו ורואה אני את דברי מדבריו דכתיב פה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי הנה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו', צום הרביעי זה תשעה בתמוז שבו הבקעה העיר שנאמר בחדש הרביעי בתשעה לחודש ויחזק הרעב בעיר וכתיב בתריה ותבקע העיר ולמה נקרא שמו רביעי שהוא בחדש הרביעי והינן בה ממתניתין דקתני בשבעה עשר הבקעה העיר ומפרקינן א"ר לא קשיא פאן בראשונה פאן בשניה, דתניא בתשעה לחודש הבקעה העיר בראשונה

ובשננה בשבעה עשר בו, צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו שנאמר
בחדש החמישי בעשור לחודש היא שנת תשע עשרה שנה וגו' ולמה נקרא שמו חמישי
שהוא בחדש החמישי, צום השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי
הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ולמה נכתב פאן ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים
כשריפת בית אלהינו ולמה נקרא שמו שביעי שהוא בחדש השביעי, צום העשירי זה
עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית
בעשירי בעשור לחודש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה ולמה
נקרא שמו עשירי שהוא בחדש העשירי והלא ראוי זה לכתוב בראשונה למה נכתב פאן
כדי להסדיר חדשים כתקנו, ואני אומר בתמשה בו באתה שמועה לגולה שהנפתה העיר
שנאמר ויהי בעשתי עשרה שנה בעשירי בתמשה לחודש לגלותנו בא אלי הפליט
מירושלים לאמר הנפתה העיר ושמעו ועשו יום שמועה פיום שריפה, ורואה אני את
דברי מדבריו שהוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון ואני אומר על ראשון
ראשון ועל אחרון אחרון אלא הוא מונה סדר חדשים ואני מונה סדר פנרעניות, והלקחא
ומנהג כר' עקיבא, ובתשעה בתמוז אין מתעניין אבל בשבעה עשר בו מתעניין דכיון
שמתחלה קבלו עליהם על שם שבו הבקעה העיר בראשונה ובשניה הבקעה בשבעה
עשר בו נהגו להתענות בשבעה עשר דחורבן שני חמיר לן ומפל מקום צום רביעי הוא
לבקיעת העיר ולצרות שהוכפלו בו ומתגיתין דקתני חמשה דברים פנרעניות דתעניות
קתני, והכי נמי מוכח בפרקא קמא דמגילה דשבעה עשר תענית ומיהו בתשעה בו אין
מתעניין שלא רצו לגזור עליהם להתענות בתשעה ובשבעה עשר בו דארבעה צומות
קבלו עליהם ואין מטריחין על הצבור יותר מדאי: קרי להו ששון וקרי להו צום אמר
רב פפא בזמן דאיפא שלום עביד ששון בזמן דאיפא צרה עביד צום והאידינא דליפא שלום
ויליפא צרה רצו מתעניין רצו אין מתעניין אי הכי תשעה באב נמי אלמה תנו על ששה
חדשים השלוחין יוצאין על אב מפני התענית אמר רב פפא שאני תשעה באב הואיל
והוכפלו בו צרות, פירוש יש שלום היינו בזמן שבית המקדש קיים יהיו לששון ולשמחה
אין שלום כגון בזמן חורבן ואין צרה במקום ידוע בישראל רצו רוב ישראל ונסכמו שלא
להתענות אין מטריחין עליהם להתענות, אין שלוחין יוצאין, רצו רוב צבור להתענות
מתעניין, ועכשיו כבר רצו ונהגו להתענות וקבלו עליהם לפיכך אסור ליחיד לפרוץ גדרו
וכל שפן בדורות הללו שהרי בעונותינו שרבו צרות בישראל ואין שלום הילכך חייבין
הפל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים, ומסתברא דכולהו ארבע צומות תענית צבור
הן ונביאים גזרו אותם וכל חומרי תענית עליהן מפסיקין בהן מבעוד יום ואסורין
ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה כת"ב וקרא מקיש להו בתשעה באב
אלא האידנא פיון דבזמן דליפא צרה בטלין ורצו נהגו להתענות בהן ולא רצו לנהוג
בחומרות הללו אבל מעיקר תקנה נדאי אסורין הן בכולן דלא גרע גזרת נביאים מגזרת
בית דין בתעניות אמצעיות ואחרונות וכל דתקון נביאים פועין דאורייתא תקון, תשעה
באב וארבעה צומות פיום הכפורים לעינוי, וכן לגבי תענית דמגילה אמר במדרש תלים
וצומו עלי שלשת ימים לילה ניום וכי אפשר לאדם לעשות פן אלא שהיו מפסיקין מבעוד
יום, ובתוספתא אמרו במסכת תענית כל אלו שאמרו אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין
במלאכה ברחיצה וכו' מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר לך פנוס את פל היהודים

הא למדנו שאין תענית נקבע על הצבור אלא בהפסקה מבעוד יום, ובחומרינו אלו כולן שוין הן לתשעה באב בעינוי והא דנקיט בגמרא לאסורי תשעה באב בלחוד משום דשארא בראי מתעניין אוקימנא ולא מדפרי להו במתני' ולא בגמרא כלל, והיינו דאמרין במגילה (ד"ה) ר' נטע נטיעה בפורים ורחץ בקרונה של צפורי בשבעה עשר בתמוז ובקש לעקור תשעה באב, לומר שעקר שבעה עשר בתמוז משום דאין שלום ואין צרה קיה בגמיו ומשום הכי רחץ הא מעקר דינא אסור הוא ברחיצה למתעניין בו וליפא לפרושי שרחץ והתענה בו דהא אפילו תשעה באב בקש לעקור.

דמיא מילתא לההיא דאמרין בראש השנה (י"ח:): מעשה וגזרו תענית בתנופה וירד ר' אלעזר ורחץ ר' יהושע וסיפר אמר להם צאו והתענו על מה שהתעניתם הואיל ומתעניין בו מן הדין אסורין ברחיצה כדפרישית אלא מיהו האי דנא פוק חזי מה עמא דבר: מתניתין (תענית כ"ו:): משנכנס אב ממעטין בשמחה שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת בפרק החולץ (יבמות מ"ג) תניא קודם לזמן הזה כלומר מראש חדש ועד התענית העם ממעטין בעסקיהם מלישא ומליטן ומלקנות ומלנטוע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין מאי טעמא משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה.

ירושלמי אמר ר' הושעיא אמר ר' יהושע בן לוי הא דאיתמר בבבלין של שמחה אבל אם קיה כותלו גוהה סותרו ובוהו והתם שמואל אמר בת"ב יארס שלא יבא אחר ויקדמו (תענית כ"ט:): אמר ר' נחמן לא שנו שאסור לכבס וללבוש אלא לכבס וללבוש בשבת של ת"ב אבל לכבס ולהניח מותר, ורב ששית אמר אפילו לכבס ולהניח קאמר.

אמר רב ששית תדע דהא בטלי קצרי דבי רב והלכתא כרב ששית דתניא אסור לכבס לפני ת"ב אפי' להניח לאחר ת"ב, וגיהויץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בהן משום גיהויץ, פירשו הגאונים דהכי קתני גיהויץ שלנו ככיבוס שלהן שהוא אסור הא כיבוס שלנו מותר וכלי פשתן אין בהן משום גיהויץ שלנו ולא כיבוס שלהם.

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן אף על פי שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהויץ אבל אסור ללבושן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה ואפילו מי שאין לו אלא חלוק אחד אסור לכבסו וללבושו בשבת של תשעה באב, תניא תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו פסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מראש חדש ועד התענית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל החדש כולו אסור ר"ש ב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר רבי יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו והשבת כלי משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה מאן דאמר מראש חדש ועד התענית אסור מחגה ומאן דאמר כל החדש אסור מחדשה ומאן דאמר אינה אסור אלא אותה שבת משבתה אמר רבא הלכה כרבי מאיר ואמר רבא הלכה כר' שמעון ב"ג ותרנוייהו לגולא.

וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר' מאיר הנה אמינא אפילו מראש חדש קמ"ל הלכה כר' שאי אשמעינן הלכה כר' שאי אמינא אפילו לאחרי קמ"ל הלכה כר' מאיר דאינו אסור אלא אותה שבת בלבד עד התענית.

ירושלמי דרומאי נהגין תגה צפראי נהגין חדשה טבריא נהגין שבתה חזרין רבון דטבריא למנהג פרבון דצפורה, ועכשין נמי יש מקומות שנוהגין שלא לאכול בשור מראש חדש ועד התענית ונהגו הכל שלא ליפנס לבית המרחץ בשבת זו ואסור לשנות מנהג אבות עד פאן.

תוספתא תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל אדם כל צרכו ושוחה כל צרכו ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתה ואינו מונע מעצמו פלום, פירוש שאינו מונע מעצמו רחיצה וסיכה ותשמיש ולא אמרינו דברים שבצינעא נוהג.

תנא איך שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס כיצד חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה חל להיות בשני או בשלישי או ברביעי או בחמישי לפניו אסור לאחרי מותר חל להיות בערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת ואם לא כבס בחמישי יכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה לייט עלה אפני ואי תימא רב אחא ואי תימא רב אחא בר יעקב אהא פירוש מכבס ביום תשעה באב עצמו שחל להיות ערב שבת.

ירושלמי ר' בא בר פהן אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' אבהו תשעה באב שחל להיות בשבת שתי שבתות מותרין וכבוס זה האמור בשבת של תשעה באב לא לכבס עכשין דוקא אלא אפילו במקובסין קודם לכן אסור ללבשן ולא ללבישה בלבד אלא בין ללבוש בין להציע בין באיש בין באשה ואפילו במטפחות הידים והשלחן הכל אסור דהא בטלי קצרי דבי רב לגמרי, והא דאמרי כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ ודאי בישנים הוא דאלו בחדשים אפי' בכלי פשתן יש בהן משום גיהוץ באבל כדפרשינו אלא בישנים היא אלמא בכלי צמר אפילו בישנים קאמרינו דאסור, וכולה שמעתא במקבס ישנים היא ושמע מינה דכל שם גיהוץ אסור, הילכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורין וכן ישנים מקובסין כולן אסורין ואפילו להניח אחר שבת וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים יוצאין מתחת המכבש מיהו פבוס שלנו לכבס ולהניח מותר דמלאכת עראי היא וכן כלי פשתן בכל מקום ואפי' בגיהוץ שלהם וללבוש בין חדשים בין ישנים לבנים וצבועים בין מקובסין עכשין בין קודם לכן כולן אסור ללבשן בשבת הזו ואפילו של פשתן ותספורת של שבת זו נמי פדינו לענין אבל אחד שער ראשו ואחד כל שער שבו ובזקן כל שמעכב אכילה מותר ומי שתכפוהו אבלות של מת ושל תשעה באב והכביד שערו מיקל בתער אבל לא במספרים ומכבס פסותו במים ולא בנתר ובחול פדינו באבילות ועל פי מה שסדור למעלה: מתניתין (שם) ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילים לא יאכל בשור ולא ישחה יין ר' שמעון בן גמליאל אומר ישנה ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר ואמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרנייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינו בסעודה המפסיק בה הנה אמינא אפילו משש שעות ולמטה קא משמע לן משש שעות ולמעלה ואי אשמעינו משש שעות ולמעלה הנה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קא משמע לן בסעודה המפסיק בה תנא פלישנא בתרא תנא פלישנא קמא תנא פלישנא בתרא ערב תשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשור

ולשתות יין ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין, תניא פלישנא קמא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבישמעון בן גמליאל אומר ישנה כיצד ישנה אומר רב יהודה אומר רב אם היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בעשרה כוסות שותה בחמשה במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר.

גירסא ירושלמית מהו ישנה יחליף היה רגיל דאכיל ליטרא דקנפך יאכל פלגיה אין הנה רגיל שתי קסטא דחמרא ישתה פלגיה. תניא אינך ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין וחקמים אמרים ימעט כיצד ימעט אומר רב אם היה רגיל לאכול ליטרא בשר יאכל חצי ליטרא אם היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג ר' שמעון בן גמליאל אומר אם היה רגיל לאכול אחר סעודתו צנון או מליח הרשות בידו, ואע"ג דקתני בריתא בלשון חקמים ימעט ורב יהודה אומר רב מפרש למימרא דידהו אפילו הכי הלכתא פסתם מתניתין אסור לאכול בשר ולשתות יין פלל דקיימא לו סתם במתניתין ומחלוקת דבריתא הלכה פסתם מתניתין והני רבנן דבריתא פרי שמעון בן גמליאל אמרי נמי רשב"ג דמתניתין היא דרשב"ג קאמר במתניתין ישנה דמיעוט ושוני חד דינא אינון ורב יהודה אומר רב פרושי בעלמא הוא דמפרשי לדר' שמעון בן גמליאל מאי מיעוט ומאי שיוני ולא למימרא דסבירא להו אלא כמתניתין אסור לאכול בשר ולשתות יין לגמרי וסוגיא דבריתות פוליהו פסתם מתניתין איתניין לאיסורא וכך פסקו כל הגאונים ורבינו הגדול בהלכותיו ונוסחא דיליה ז"ל אומר רב יהודה כיצד ישנה וסיפא דבריתא היא ורב יהודה תנא הוא ופליג, ולפי גירסא כל שפן שהדבר פשוט דהלכה פסתם מתניתין דר' הושע ורשב"ג יחידאי אינון ולא מסתמייה מילתיהו באמוראי אלא דנוסחי דילן וגירסא ירושלמית באמוראי תנו לה ומפל מקום סתם במתניתין וסוגיין דרבנן עדפא וכו' הלכה ומסתברא סעודה המפסיק בה כל שאינו עתיד לסעוד סעודה אחרת של קביעות אף על פי שדעתו לאכול עראי לא כאלו שבטנם בטן רשעים אוכלין בשר ומשתפרין ואחר כך אוכלין עראי כדי להפסיק באכילה שאין בה בשר ויין: פתב רבינו האי גאון ז"ל שני תבשילין שאמרו כגון אורז ועדשים שהן שני מינין, והרב רבי יצחק בן גיא ז"ל כתב כל שני תבשילין הן דרוך כבוד ואסרו אותן חקמים אפילו ממין אחד של קטניות או מין אחד של ירק ואין צריך לומר משני מינין, וכדברי הרב ז"ל עיקר דכל שני מיני קדירה או שני מיני אילפס אסורין והם שנקראין תבשיל בגמרא בכל מקום אבל שני מינין בקדירה אחת לאו תבשיל הוא.

ויש שמחמירין לאסור בשני מינין בקדירה אחת ואפילו בדיג וביצה שעליו וחותרה קפלוט תחת הדג מפני שהן קרויין שני תבשילין לענין עירוב, ואינו כן קל הוא לענין עירוב שאמרו בעירובי תבשילין לעשותן כשני תבשילין ואינו לענין תשעה באב.

ומיני ירקות מותר ללפת בהן את הפת כשהן חיים ואפילו במינין הרבה (שם ל') תניא כל שהוא מחמת תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל זמן שמוותר לאכול מותר לרחוץ, פירוש כל שהוא מחמת תשעה באב זהו הסעודה המפסיק בה שאסור לאכול בשר ולשתות יין

ומכיון שקבל עליו מקצת אבילות אסור לרחוץ ואף על גב דאפתי לא עייל תשעה באב ברחיצה הנאה דלאחר שעה היא ונראה פרוחץ בתשעה באב ומשום הכי אסור הא בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבילות אינו נוהג אלא משתחשף ורבי ישמעאל בר' יוסי לית ליה האי סברא אלא כל זמן שמותר לאכול דהיינו עד שתחשף מותר לרחוץ, ולשנא דתוספתא כל שהוא מסעודת תשעה באב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לאכול שני תבשילין ואסור לרחוץ ולסוף וכל שאינו מסעודת תשעה באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לאכול שני תבשילין ומותר לרחוץ ולסוף.

רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו והלקחא כתנא קמא דסתמא תניא ור' ישמעאל בר' יוסי משום אביו יחידאה היא ולא סבירא לן כותיה.

אבל רבינו הגדול ז"ל לא כתב ברייתא זו בהלכות, ושם כתב הרב ז"ל דבריו של ר' ישמעאל בר' יוסי משום אביו מסתמא דמתניתין דלא קתני באיסורא דערב תשעה באב אלא לאכול בשר ולשתות יין ושני תבשילין, ולא מוכרעא מילתא למדחי דרבים דאיכא למימר מתניתין איסורא דפסקא ליה קתני איסורא דתליא בקבלת עינוי לא קתני משום שתיקה דמתניתין לא פסקינן בשום דוכתא דמאי דלא פרישו במתניתין פרישו בברייתא הלכך מפי אזיל סעודה המפסיק בה משש שעות ולמעלה באבילות אסור לרחוץ אפילו פניו ידיו ורגליו ואסור לסוף בתשעה באב עצמו כדאיתא בתוספתא.

תניא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין אבל אוכל בשר מליח ושותה יין מגתו, בשר מליח עד כמה אמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל כל זמן שהוא כשלים, יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס וכמה תסיסתו שלשה ימים.

אמר רב יהודה אמר רב כף הנה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי ערב תשעה באב מביאים לו פת חרבה במלח ושורה אותה במים ויושב בין תנור לכירים ושותה אחריה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו.

ירושלמי רב מן דהנה אכיל כל צרכיה הנה צבע פיסתיה בקיטמא ואמר זהו עיקר סעודת תשעה באב לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שני: גרסינן בפרק מקום שנהגו (דנ"ד): אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד.

דרש רבא עופרות ומיניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים ובין השמשות שלו אסור, וכתב רבינו הגדול ז"ל בהלכות ולעגן תענית שפוסק בה מבעוד יום חזינו לגאון דקאמר הכין אף על פי שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש ואנו מסתברא לן דהני מילי היכא דלא קבליה אבל היכא דקבליה עליה לתענית איתסר ליה למיכל ולמשתה.

דהא בהדיא אמרינן (עירובין מ) לעגנן זמן על הפוס ביום הכפורים היכי לייעביד מברך עליה ושתי ליה פניו דאמר זמן קבליה עליה. ולעגנן משתי מיא היכא דאית ליה למיכל אית ליה למישתי והכי נמי כתב הגאון ז"ל עד כאן לשון הלכות, וזה הלשון מסתפק עלי לפי שנראה ממשמעות הלשון הנה שהגאון סובר בזו ששנינו בתעניות אחרות אוכלין

ושותין מבעו"י שהוא חייב להפסיק בסעודה קודם שקיעת החמה ואף על פי כן חוזר ואוכל עראי עד שקיעת החמה וכן הדין לדעתו בתשעה באב והוא מה שהזכירו בגמרא סעודה המפסיק בה לומר שמצוה להפסיק בסעודה קודם שקיעת החמה, ורבינוז"ל נספם על ידו של גאון ז"ל ומוסיף לאיסור כל אכילה משעת קבלה כענין מה שאמרו בזמן דיום הפורים, והראב"ד ז"ל מסייע על דברי רבינו ז"ל לשהקבלה אוסרת להפסקה מזו הברייתא דקתני כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשמות יין ואסור לרחוץ והוא ז"ל מפרש כל שהוא משום תשעה באב כגון ערבו של תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשמות יין ואסור לרחוץ משעה פסוק וכל שכן שאסור לאכול ולשמות כלום אלא אפילו מן הרחיצה אסור אף על פי שלא פירש מרחיצה כלום וכל שאינו משום תשעה באב כגון תענית צבור אעפ"י שפסיק מבעוד יום מותר לאכול בשר ולשמות יין ומותר לרחוץ אף על פי שהפסיק מלאכול ואסור באכילה הואיל ואין בהפסקתו היפרא לתענית וגם לא פירש הפסקה לרחיצה ורבי ישמעאל בר' יוסי פליג ארישא דכל זמן שהיה מותר לאכול אם לא היה מפסיק מותר לרחוץ שהרי לאכילה הפסיק לרחיצה לא הפסיק, זו היא שטתו של הרב ז"ל והוא אומר בסעודה המפסיק בה שאין בדעתו לאכול עוד היום או שפירש עד שיאמר בפיו ומדלא קאמר שאין בדעתו לאכול עוד היום, וכיון שהלכה כמתא קמא בתשעה באב כיון שהפסיק אסור לרחוץ אפילו פניו ידיו ורגליו וכל שכן לאכול ולשמות ואפילו מים ונראה שאם התנה תנאו מועיל לשמות מים ולרחיצה ואפילו לרחיצת כל גופו כל אלו דברי הרב ז"ל, והם דברים שאינם נכונים לענין פירוש הברייתא דכל שאינו מחמת תשעה באב לא משמע תענית צבור וכבר פתבתי לשון התוספתא דקתני כל שהוא מסעודת תשעה באב וכל שאינו מסעודת תשעה באב דהיינו סעודה המפסיק בה ושאינו מפסיק בה, לענין עיקר דבריו שהוא אומר דמשפסיק אסור ברחיצה וכל שכן באכילה ושתייה לא משמע ברייתא הכי מדלא קתני כל מצות שנוהגות בתשעה באב ואדרבה כל זמן שמותר לאכול מותר לרחוץ משמע דבחר הכי מותר לאכול בנדאי וכל שכן שאינו חולץ מנעל וסנדל, ומכל מקום אין דברי הגאונים בכאן מחנורין להפסיק בסעודה ולחזור ולאכול וכי מניין יוציא והגאונים דבר זה ומניין לנו בגמרא פיוצא בה שאילו ביום הפורים כשפסיק לגמרי מפסיק שכן מוסיפין מחול על הקדש בין בכניסתו בין ביציאתו פדרה שמוסיפין בשבתות וימים טובים ותוספת עינוי דיום הפורים דאורייתא הוא הא בתענית של בית דין והוא הדין לשל דברי קבלה אין בהן תוספת, וסעודה המפסיק בה שהזכירו בתשעה באב סעודה שדעתו לסמוך בה לתעניתו ואין דעתו לאכול סעודה אחרת קאמר לא שיהא הדבר קבוע עליו חובה.

והתם גרסינו (פסחים נ"ד:) אמר שמואל אין ת"צ בבבל אלא בתשעה באב בלבד למימרא דסבר שמואל תשעה באב בין השמשות שלו אסור והאמר שמואל בין השמשות שלו מותר וכי תימא קסבר שמואל תענית צבור נמי בין השמשות שלו מותר והא תנן אוכלין ושותין מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות שלו לא למעוטי משחשכה שמעינן מיהא דבתענית צבור אוכלין ושותין מבעוד יום דקתני עד שעה שאסור באכילה ושתייה לגמרי קאמר, ומשמע נמי דאע"ג דלית הלכתא כשמואל בבין השמשות של תשעה באב מכל מקום לענין תענית צבור הלכה כמותו דקא סבר תענית

צבור בין השמשות שלו מותר ולא אשפחן אמורא דפליג בהדיא אלא פירוקי ושינויי בעלמא הילכך נקטינו לקולא דהא בדרבנן הוא ומתניתין כפשטה נמי אתיא לאפוקי משאר תעניות שאוכלין משחשכה קתני מבעוד יום, ומיהו תוספת עינוי אין לנו אלא ביום הכפורים אלא הפסקה עם בין השמשות.

וכתבו הגאונים מעשה ששנוי במדרש קינות רבי יהודה בן בתירא אזל לנציבין בערב צומא רבא אכל ופסק אתא ריש פנישתא לגביה אמר ליה אשגח עלי אמר ליה פבר אכלית ופסקית אמר ליה אשגח עלי דלא ליהוון אמרין לא אשגח ההוא ר' עלי אזל עמיה ואיתי קמוי תמניא ביסנון דחמר חמר מן חמר ותמני עיגולין ריפתא פיתא מן פיתא ותמניא תבשילין תבשיל מן תבשיל שתה מן כל ביסי וביסי חד פס דחמר אכל מן כל עיגול ועיגול חד פתית ואכל מן כל תבשיל ותבשיל חד פס אמר ליה לא כן אמרת אכלית ופסקית ולמה שמה נפשא דהיא נפישא, מפאן הביאו שהמפסיק ביום הכפורים חוזר ואוכל ולא שקבלו עליו אלא שאכל סעודה המפסקת מבעוד יום ונדעתו שלא לאכול וזו נדאי ראיה למי שאכל והפסיק קודם זמנו שחוזר ואוכל עד זמן איסורו והוא ענין ליום הכפורים בלבד מפני שיש לו תוספת יש לו קבלה ותוספת והפסק אבל שאר תעניות שאין להם תוספת אם הפסיק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל, אלא אם אמרו הגאונים שמצוה להפסיק בסעודה אלא שראוי לאכול עראי אחר כן כמו שיראה מדבריהם ז"ל הרי זו בתשובה עליהן, שהרי ר' יהודה בן בתירא אכל ופסק ואעפ"כ אכל אחר כן הרבה בסעודה גדולה, כן ראיתי להר" משה ז"ל שכתב בתענית צבור אוכלין ושותין מבעוד יום כמו שעושים בצום פפור נתן להם תוספת כיום הכפורים ואינו נכון, וקצרו של דבר לא אמרו הפסק אלא ביום הכפורים אבל בט' באב אין לה בו אלא איסור בין השמשות ויום הכפורים עצמו לא שפסיק בסעודה ויחזור ויאכל אלא אוכל והולך עד זמן תוספת עינוי הקבוע עליו חובה בין שהפסיק דעתו מאכילה בין שלא הפסיק ושוב אסור לטעום פלום.

אין בין הזמן הזה ביום הכפורים אלא שזה בעשה וזה ענוש פרת: ובכאן הביא הענין לפרש דבר נעלם מדעת רבים שהראשונים לא הרחיבו בפירושו והוא זמן התוספת הזה שמוסיפין ביום הכפורים ובשבתות וימים טובים מחול על הקדש, ונדאי קודם בין השמשות הוא דהא תוספת עשה ובין השמשות ספק לעונש פרת ומיתה וחיוב ידי אשם תלוי ובלשני בין השמשות חייב חטאת שמנה אלא קודם בין השמשות הוא ושיעור בין השמשות איפליגו עליה אמוראי בפרק במה מדליקין (ל"ד:) ומסקנא משתשקע החמה הוי בין השמשות עד צאת הכוכבים ואם כן התוספת הזה קודם שקיעת החמה הוא, וזה דבר גדול של תימה שתהא חמה זורחת כנגדו וחיוב בעינוי ואסור במלאכה ותנו נמי וכולן בית הלל מתירין עם השמש והתם אמרינו אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדאיכא שמשא בריש דיקלי איתלו שרגא הא למאן דקים ליה אע"פ שנסתלקה מראש הדקלים כל זמן שלא שקעה מותרין באכילה ונסוגיין בכלה גמרא כל זמן שהחמה זורחת מותר בכל מלאכה וכן ביציאתו לאחר צאת הכוכבים לילה גמור הוא ומותר בכל מלאכה, ועוד הזמן הזה ספק של בין השמשות הוא ומיהו הזמן הזה שעשתה אותו תורה תוספת הזהירה עליו בעשה.

וְרֵאִיתִי לְרַבֵּינוּ תָּם בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר שְׁלוֹ פִּירוּשׁ נֶכּוֹן בְּסוּגְיָא הֵהִיא בְּפֶרֶק בְּמַה מְדַלִּיקִין
שֶׁהוּא ז"ל פִּירוּשׁ דְּמִשְׁתַּשְׁקַע הַחֲמָה דְּאִיתְמַר הֵכָא שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת הֵיִינוּ מְסוּרָה שְׁקִיעַת
הַחֲמָה כְּלוּמַר מְשַׁעַה שְׁנִשְׁקַעַה בְּרַקִיעַ וְהִיא עֲדִינָן פְּנֵגְדַּת חֲלוּנָה לְפִי שְׁלֵא עֲבָרָה חֲלוּנָה
וְעֲדִינָן אֵינָה מְהַלְכַת אַחֲרֵי כִּיפָה פְּנֵי הַרְקִיעַ מְאֲדִימִין פְּנֵגְדַּת מְקוּמָה שֶׁל חֲמָה וְזֶהוּ כָּל זְמַן
שְׁפָנֵי חֲמָה מְאֲדִימִין אִיתְמַר בְּגִמְרָא אֲבָל תַּחֲלַת שְׁקִיעַת חֲמָה שֶׁהִיא הַשְּׁעָה שֶׁהַתְּחִילָה
לִיכְנֹס בְּרַקִיעַ וְנִסְתַּלְקָה זְרִיחָתָה מִן הָאָרֶץ קוּדְם לְזְמַן הֵנָּה הוּא.

וְהוֹצֵרָה רַבֵּינוּ תָּם ז"ל לְפִי הֵנָּה מְפָנֵי שְׁאֲמָרוּ שֵׁם בַּפ' בְּמַה מְדַלִּיקִין שְׁעוּר בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת
בְּכַמָּה ג' חֲלָקֵי מִיֵּל אִי נְמִי ב' חֲלָקֵי מִיֵּל וְאֵלּוּ בְּשְׁקִיעַת חֲמָה תְּנִינָן בְּפִסְחִים מְשְׁקִיעַת
הַחֲמָה וְעַד צֵאת הַכּוֹכָבִים אָדָם מְהַלְךְ אַרְבַּעָה מִיֵּלִין וְתַנְיָא הֵתָם ר' יְהוּדָה אוֹמֵר עֲבָיָה שֶׁל
רַקִיעַ אֶחָד מְעַשְׂרָה בְּיוֹם תִּדַע כַּמָּה מְהַלְךְ אָדָם בֵּינוּנֵי בְּיוֹם עֶשֶׂר פְּרָסְאוֹת מְעֻלוֹת הַשַּׁחַר
וְעַד הַנֶּגַע הַחֲמָה אַרְבַּעָה מִיֵּלִין מְשְׁקִיעַת חֲמָה וְעַד צֵאת הַכּוֹכָבִים אַרְבַּעָה מִיֵּלִין נִמְצָא
עֲבָיָה שֶׁל רַקִיעַ אֶחָד מְעַשְׂרָה בְּיוֹם, נִמְצָא שֶׁהוּא עוֹשֶׂה יוֹם מְעֻלוֹת הַשַּׁחַר וְעַד צֵאת
הַכּוֹכָבִים לְפִיכָף עֲבָיָה שֶׁל רַקִיעַ מְשַׁעַת שְׁקִיעַת חֲמָה וְעַד זְמַן שֶׁהוּא לִלְתָה מְהַלְךְ אַרְבַּעַת
מִיֵּלִין.

וְכַמָּה הָרַחֵק הַגְּדוֹל יֵשׁ מִזֶּה הַשְּׁעוּר לְשַׁלְשָׁה חֲלָקֵי מִיֵּל שְׁאֲמָרוּ בְּפֶרֶק בְּמַה מְדַלִּיקִין וְהוּא
אָמור שֵׁם לְדַעַת ר' יְהוּדָה עֲצָמוֹ. אֵלּא שְׁמַע מִינָה שְׁקִיעַת חֲמָה הָאָמור בְּפִסְחִים הֵיִינוּ
תַּחֲלַת הַשְּׁקִיעָה מְשַׁעַה שְׁאֵינָה זוֹרַחַת בְּאָרֶץ הָאָמור בְּכַמָּה מְדַלִּיקִין סוּף הַשְּׁקִיעָה שְׁנִכְנֹסָה
בְּרַקִיעַ אֵלּא שְׁפָנֵי רַקִיעַ מְאֲדִימִין, וְלִשׁוֹן הַגְּמְרָא מְרָאָה פְּנִים לְפִירוּשׁוֹ שֶׁל רַבֵּינוּ תָּם ז"ל
כָּאֵן אָמְרוּ מִשְׁתַּשְׁקַע חֲמָה שְׁשַׁקַּעָה כְּבָר וּבְפִסְחִים אָמְרוּ מְשַׁקִיעַת חֲמָה שְׁקִיעָה עֲצָמָה
בְּכָלֵל.

וּלְפִי דְבָרֵינוּ וּפְשׁוּטוֹ זֶה אֲנִי אוֹמֵר דְּמִשְׁעָה שֶׁהַתְּחִיל הַשְּׁמֵשׁ לְהַשְׁתַּקַּע עַד זְמַן בִּיאַת
הַשְּׁמִשׁוֹת וְהוּא הַזְּמַן הַנִּזְכָּר בְּפֶרֶק בְּמַה מְדַלִּיקִין הוּא בְּכָלֵל תּוֹסֶפֶת מְחוּל עַל הַקֶּדֶשׁ מְהַלְךְ
שְׁלֹשֶׁת מִיֵּלִין וּרְבִיעַ מִיֵּל רְצָה לְהוֹסִיף כָּל הַזְּמַן הֵנָּה מְחוּל עַל הַקֶּדֶשׁ מוֹסִיף וְאִם רְצָה
לְעֲשׂוֹת מְקַצְתוֹ חוּל וּמְקַצְתוֹ תּוֹסֶפֶת עוֹשֶׂה וּבִלְבַד שְׁיֹסִיף מִמֶּנּוּ וְלֹא נִתְּנוּ חֻקִּים שְׁעוּר
לְתוֹסֶפֶת הֵנָּה לְמַטָּה אֵלּא שְׁיֹסִיף שְׁעוּר הַנְּרָאָה לְעֵינֵים שֶׁהוּא תּוֹסֶפֶת כְּלוּמַר בְּרַגַע שֶׁהוּא
יוֹם יֵהָא בּוֹדֵל לְשׁוּם תּוֹסֶפֶת וְלֹא מְשׁוּם סִפְק לִלְתָה וְלִיכָא לְמִימַר בְּכָל שֶׁהוּא מְמַשׁ הָנִי
דְּהָא אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצָם וְלְאַכּוֹל עַד בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת מְמַשׁ וּפְשִׁיטָא דְּיֹסִיף אֵלּא רַגַע שֶׁהוּא
בְּרוּר שֶׁהוּא יוֹם מוֹסִיף וְדָא, וְהֵיִינוּ דְּאָמְרִינָן בְּמַס' בְּרַכּוֹת רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד פְּלַג
הַמְּנַחָה וְהוּא זְמַן קְרוֹב לְתַחֲלַת שְׁקִיעַת חֲמָה אִין בִּינֵיהֶם אֵלּא מְהַלְךְ שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת
בְּקְרוֹב דְּקָא סָבַר רַבִּי יְהוּדָה לְעֵנִין תְּפִלָּה בְּתַר שְׁמִשָּׁא אֲזִלִּין דְּבַעֲיָנָן לְתַפְלַת הַמְּנַחָה
יִירָאוּף עִם שְׁמֵשׁ וְלְפָנֵי יְרַח דּוֹר דּוֹרִים לְשַׁל עֲרַבִּית וְהֵתָם אִיתְמַר (בְּרַכּוֹת כ"ז), אָמַר
לִיהִי רַב לר' חֲנִינָא דְּצַלִּי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרְב שַׁבָּת אָמַר מִי בְּדַלְתָּ אָמַר לִיהִי אִין בְּדִילְנָא,
כְּלוּמַר דְּכִינּוּן דְּצַלִּי קַבִּיל עֲלֵיהִי כָּל פְּלַג הַמְּנַחָה בְּתוֹסֶפֶת וּבְדִיל קוּדְם לְשַׁאֲר בְּנֵי אָדָם שְׁאִין
מוֹסִיפִין כָּל הַזְּמַן הֵנָּה מְחוּל עַל הַקֶּדֶשׁ אֵלּא מְקַצְתוֹ וְכּוֹלָה שְׁמַעְתָּא כְּדָאִיתָא הֵתָם הָא כָּל
זְמַן שֶׁהַחֲמָה זוֹרַחַת בְּאָרֶץ יוֹם גְּמוּר הוּא אֵינּוּ בְּכָלֵל תּוֹסֶפֶת וְלֹא בְּכָלֵל סִפְק, וְאֵע"פ שְׁפִלַּג
הַמְּנַחָה מוֹסִיף עַל מְהַלְךְ אַרְבַּעָה מִיֵּלִין הָאָמור בְּפִסְחִים כְּשִׁיעוּר שְׁאֲמָרְנוּ אִין בִּינֵיהֶם
אֵלּא זְמַן מוּעֵט וּכְשִׁמְתַּפְלֵל בּוֹ שֶׁל שַׁבָּת קוּדְם גְּמַר תְּפִלָּה מְתַחִיל שְׁמֵשׁ לְשַׁקּוּעַ וְהַגִּיעַ

שעת התוספת, והא דאמרין התם אדאיכא שמשא אריש דיקלי איתלו שרגא הרחקה תירא היא לתוספת משום דלא קים להו בשיעורא דרבנן.

ומיהו תוספת מלאכה ועינוי דיום הכפורים ביציאתו אינה מתחונרת אצלי עדיין דנודא משעת צאת הכוכבים לילה גמור הוא וקודם לכן בין השמשות ובאיזה זמן הוא התוספת הזו ובשלמא אליבא דרבי יהודה לא קשיא לי דאמר השחיר העליון והשנה לתחתון לילה, וזו השעה נדאי אינה צאת הכוכבים דאם פן היכי אמר רבי יוחנן דלא אכלי פהני בתרומה עד דשלים בה"ש דר"י הא כי שלים בה"ש בצה"כ שלים אלא שמע מינה משעה שהשחיר העליון והשנה לתחתון מןפלג מעט מזמן צאת הכוכבים והוא בין השמשות דר' יוסי ואליבא דידיה תנן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים והא דאמרין דשלים בין השמשות דר' יהודה ונהדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי לאחר זמן בהפלגה קאמר שאם היה מתחיל מיל אינו מוסיף לנו אלא פהרף עין דבר שאי אפשר לעמוד עליו וכיון שפן משפחת לה לתוספת דר' יהודה משיכסוף העליון והשנה לתחתון עד צאת הכוכבים אלא לר' יוסי תוספת יציאת קדש מאי גיהו, ויש לומר בהן שהן כוכבים גדולים אי נמי כעין שאמרו בירושלמי בברכות ובלבד דתחמון תלתא כוכבים כד מן חדא פוכבתא פלומר רצופין במקום אחד הא מפנין אסור בעשיית מלאכה משום תוספת, והא דתנן ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מדליקין את הנר לא שהחשיך אלא בין השמשות ותוספת שלו בכלל דמשקיעת חמה ממש חשיכה הוא וכן בכל מקום מזמן איסור קרי חשכה וכן הא דאיתמר במסכת ביצה (ל') דהא תוספת עינוי דיום הכפורים דאורייתא הוא וקא אכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרי להו ולא מידי הכי נמי קאמר שאוכלין עד שתבא עליהן רגע דמשום ספק חשכה הו מפסיקין ואינן מפסיקין ברגע ברור דהוא יום אי נמי התם עד שחשכה ממש אכלי ועברי אספיקא דבין השמשות אלא משום דעברי מעיקרא אתוספת דהוא נדאי דאורייתא משום הכי נקט תוספת לומר דלא מחינן דהוא נדאי דאורייתא ובספק חשיכה נמי לא מחינן, וכיון שהדברים מתקנים לפי פירושו של רבינו תם ז"ל אכתוב מה שמצאתי בירושלמי שהוא סיוע וראיה לדבריו.

וגרסינן התם בפרק מאימתי קורין תני כל זמן שפני חמה מאדימות זהו יום הכסיו זה בין השמשות השחירו ונעשה עליון שנה לתחתון זו לילה ר' אומר הלכנה בתקופתה התחיל גלגל החמה לשקוע ותחלת גלגל הלכנה לעלות זהו בה"ש אר"ח סוף גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל לבנה לעלות ותני שמואל פי אין הלכנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת ובשעה שהחמה זורחת פירוש ר"ח מתרץ לה לברייתא דר' וקתני בה ר' אומר סוף גלגל חמה לשקוע מכאן נלמוד שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף גלגל חמה שוקע ונמצא עביה של רקיע בשחר גידון פיום דהא משעת עמוד השחר יום הוא ובערבית נמי מקצת עביו של רקיע נתון פיום שהרי אינו בין השמשות עד תחלת סוף שקיעת החמה.

ואמרו שם בירושלמי אמר רבי חונה נלפינה מדרה הארץ שרי מלכא נפק אף על גב דלא נפק אמרין דנפק שרי עלל לא אמרין דעל עד שעתא דיעול, ומשום הכי בתחלת יציאת גלגל חמה הוא יום ובתחלת כניסתו אינו עדיין לילה ולא בין השמשות, וזו ראיה גמורה למה שכתבנו ופירשנו, אלא שיש לנו בגמרתנו דבר אחר שנתקשה לנו והוא

שָׁאֵמַר שֵׁם בְּפָרֶק בְּמַה מְדַלִּיקִין הַרוֹצֵה לִידַע שְׂעוֹרוֹ שֶׁל ר' נְחֻמֵּיהַ נְיִיחַ חֲמַה בְּרֵאשׁ הַפְּרָמֶל וַיְגַד וַיִּטְבֹּל בַּיּוֹם וַיַּעֲלֶה נֶזֶה שְׂעוֹרוֹ שֶׁל ר' נְחֻמֵּיהַ וּפְרִשׁ"י ז"ל פְּרָמֶל הֵר שְׁעַל שְׁפַת הַיָּם וְחֲמַה סְמוּךְ לְשִׁקְיעַתָּהּ גִּרְאִית לְרֵאשֵׁי הַהָרִים וּבַתּוֹךְ פְּדֵי שְׂיַרְד וַיִּטְבֹּל וַיַּעֲלֶה הַגּוֹי לִילָה וּמִשְׁמַע מִיָּהָ דְמַתְחַלֵּת שְׁקִיעַת חֲמַה אָנּוּ מְשַׁעְרִין אֶלְאָ שְׁנִרְאָה לְפִי הַירוּשְׁלָמִי דַה"ק אִם אָדָם מְנִיחַ חֲמַה בְּרֵאשׁ הֵר הַפְּרָמֶל יָכוֹל הוּא לִיְגַד וְלִטְבֹּל בַּיָּם דְּעַדִּין יוֹם גָּמוּר הוּא נִמְצָא שְׁטַבֵּל בַּיּוֹם וּמֵאוֹתוֹ זְמַן וְאֵילָף הוּא שְׂעוֹר בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת דַּר' נְחֻמֵּיהַ שְׂאָדָם מְהַלֵּךְ בּוֹ חֲצֵי מִיֵּל וְכֹךְ אָמַר בִּירוּשְׁלָמִי ר' שְׁמוּאֵל בַּר חֲזִיָּא וּר' יוֹדֵן בְּשֵׁם ר' חֲנִינְיָא הַתְּחִיל גִּלְגַּל חֲמַה לְשִׁקּוּעַ אָדָם עוֹמֵד בְּרֵאשׁ הַפְּרָמֶל וַיּוֹרֵד וְטוֹבֵל בַּיָּם הַגְּדוֹל וְעוֹלָה וְאוֹכֵל בַּתְּרוּמָתוֹ חֲזָקָה בַּיּוֹם טַבֵּל.

וְהִנֵּה אָמַת הִנֵּה נִכּוֹן ע"כ פִּינְשָׁנוּ בְּשְׂעוֹרֵי בִיה"ש וְתוֹסַפֵּת חוֹל עַל הַקֶּדֶשׁ אַע"פ שְׂיַצְאָנוּ קֶצֶת מֵעֵינֵן דְּבָרֵינוּ אֶלְאָ שְׁהַדְּבָרִים צָרִיכִין בִּיאֹר וּמ"מ לֹא עָלָה בְּיַדֵּינוּ תוֹסַפֵּת אֶפְיָלוּ לַת"ב אֶלְאָ לְאַסְוֶר כָּל בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת שְׁלוֹ וְאֵין צ"ל לְשַׁאֵר תַּעֲנִית צִיבּוֹר שְׂאִינֵן בְּכֻלָּל וְכֵן הַקְּבֵלָה שְׁהַזְכִּיר רַבֵּינוּ ז"ל אֵינָה עֵינֵן אֶלְאָ לַיּוֹם הַכַּפּוּרִים מִפְּנֵי שְׂיַשׁ לוֹ תוֹסַפֵּת כְּמוֹ שְׂפִירְשָׁנוּ, אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר שְׁהַקְּבֵלָה אוֹסֶרֶת עָלָיו בְּזֵמַן הַזֶּה שֶׁהוּא מְשַׁקִּיעַת הַחֲמַה וְהוּא מְפָלֵג הַמְּנַחֵה וְלִמְעַלָּה הוּאֵיל וְהוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ תוֹסַפֵּת בְּיָמִים שֶׁל תּוֹרָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ נְמִי בַּיּוֹם שֶׁל דְּבָרֵיהֶם הוּאֵיל וְרָצָה לְהוֹסִיף אוֹתוֹ עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת כַּיּוֹם עֲצָמוֹ, וְכֵן מְצִינוּ שְׂמַתְפַּלֵּל בְּשַׁבַּת שֶׁל מוֹצ"ש וְאוֹמַר הַבְּדֵלָה עַל הַכּוֹסוֹאֵע"פ שְׂאִינוּ מוֹתֵר בְּמִלְאָכָה פִּינֵן שְׁהַבְּדִיל בּוֹ כְּבָר עֲשִׂיתוּ כְּלִילָה וְכִינֵן שְׁכֵן אִם קָבֵל עָלָיו תַּעֲנִיתוֹ עֲשֵׂה אוֹתוֹ עַל עֲצָמוֹ כְּבִין הַשְּׂמֻשׁוֹת שֶׁל ת"ב וְזוֹ סְבָרָא תְלוּיָהּ וְאֵע"ג דְּבִין הַשְּׂמֻשׁוֹת דַּת"ב אֶסוֹר דִּילְמָא סְפָקוֹ לְחוּמְרָא לַעֲנִין קְבִיעָא דִּירְחָא לֹא מַחְמְרִינֵן דַּתְנִיָּא אֵין בֵּין ת"ב לִיו"ה אֶלְאָ שְׁזָה סְפָקוֹ אֶסוֹר וְזֶה סְפָקוֹ מוֹתֵר וְא"ר שִׁישָׁא בְרִיָּה דְרַב אִידִי לְקְבִיעָא דִּירְחָא לְגַבֵּי ת"ב לְקוֹלָא: בְּפָרֶק בְּכָל מְעַרְבִין (מ"א:) תְּנִיָּא ת"ב שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת וְכו' חָל לְהִיּוֹת בְּעַרְבַּ שַׁבַּת מְבִיאִין לוֹ כְּבִיעָה וְאוֹכֵל פְּדֵי שְׁלֹא יִכְנָס לְשַׁבַּת כְּשֶׁהוּא מְעוֹנָה דְּבָרֵי ר' יְהוּדָה שְׂאֵמַר מִשׁוּם רַבֵּי עֲקִיבָא.

אָמַר ר' יְהוּדָה פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבֵין לְפָנֵי ר' עֲקִיבָא וְחָל ת"ב לְהִיּוֹת עַרְבַּ שַׁבַּת וְהִבִּיאוּ לוֹ בִּיעָה מְגוֹלְגֵלַת וּגְמָעָה בְּלֹא מְלַח וְלֹא מְפָנִי שְׂתָאֵב הִנֵּה אֶלְאָ לְהוֹרוֹת בְּהַ הַלְכָה לְתַלְמִידִים. ר"י אוֹמַר מְתַעֲנָה וּמִשְׁלִים אָמַר לָהֶם ר"י אֵי אַתֶּם מוֹדִים לִי בַת"ב שְׁחַל לְהִיּוֹת בֹּא בְּשַׁבַּת שֶׁהוּא מַתְחִיל בְּשַׁבַּת מְבַעוֹד יוֹם וּמְתַעֲנָה אָמְרוּ לוֹ אֲבָל וּמָה לִי לִיכְנָס לָהּ כְּשֶׁהוּא מְעוֹנָה וּמָה לִי לְצִאת מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מְעוֹנָה אָמְרוּ לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ לְצִאת מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מְעוֹנָה שְׁכֵן אוֹכֵל וְשׁוֹתָה כָּל הַיּוֹם כְּלוֹל תֵּאמַר לִיכְנָס לָהּ כְּשֶׁהוּא מְעוֹנָה שְׁלֹא אֲכַל וְשָׁתָה כָּל הַיּוֹם כְּלוֹל.

אָמַר עוֹלָא הַלְכָה כַּר' יוֹסִי. וּמִסְקָנָא דְרַשׁ מַר מְשַׁמְיָה דְרַב הַלְכָה מְתַעֲנָה וּמִשְׁלִים וְכֵן הַלְכָתָא.

וְהֵאֱדִינָא לֹא מִקְלַע. וְהֵאֱ מְבַעוֹד יוֹם דְּקַתְנֵי מְפָנִי שְׂמוֹסִיפִין לְשַׁבַּת בֵּין מְלַפְנֵיָהּ בֵּין לְאַחֲרֵיָהּ יוֹתֵר מִבֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת.

וְת"ב בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת שְׁלוֹ נְמִי אֶסוֹר לְפִיכָךְ הָיוּ חוֹשְׁשִׁין שְׁלֹא יִכְנָס הַתַּעֲנִית בְּכֻלָּל שַׁבַּת שְׂאֶפְיָלוּ בַתַּעֲנִית יַחִיד שְׁכֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת שְׁלוֹ מוֹתֵר פִּינֵן שְׁהַחֲמָה שׁוֹקַעַת עָלָיו כְּבָר נְכַנָּס

בתוספת שבת ונגע נמי בבין השמשות שלו מותר בין שהחמה שוקעת עליו כבר אלא שפסקנו הלכה מתענה ומשלים.

תנו רבנן תענית (ל') כל מצות עשה שנוהגות באבל נוהגות בת"ב אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובהגדות אבל קורא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לקרות וקורא באיוב וקנינות ובדברים הרעים שפירמיהו ותינוקות של בית רבן אינן בטליו לעולם דברי ר"מ ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות.

אבל קורא הוא באיוב וקנינות ובדברים הרעים שפירמיהו ותינוקות של בית רבן בטליו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. ות"ב אסור באכילה ובשתיה פדרה אסורין ביה"כ אלא שנה ענוש פרת וזה מדברי קבלה ומפני אותו מכת מרדות וגרסינו בפרק מקום שנהגו (נ"ד:) דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו פדרה שמתענות ומשלימות ביום הכפורים ובין השמשות שלו אסור.

אלא מיהו חיה כל שלשים וכן חולה שהוא צריך אין צריכין אומד אלא מאכילין אותו דבמקום חולי לא גזור רבנן. וכן ברחיצה ובסיכה אסור לגמרי ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן.

דאמר רבי אלעזר אסור לאדם שישושיט אצבעו במים בת"ב פדרה שאסור ביום הכפורים. וגרסינו בתעניות (י"ג) כל חייבי טבילות טובלין פדרפן בין בת"ב בין ביום הכפורים.

אמר רבי חנינא סגן הפהגים פדאי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה. והלכתא פתנא קמא, והני מילי טבילה בזמנה דקיימא לן טבילה בזמנה מצוה אבל שלא בזמנה אסורה וכפי מה שפירשנו בשער שלמעלה.

ונעילת הסנדל ומנעל פדינו לענגן אבלות ולפי מה שסדור למעלה. בפרק יום הכפורים (ע"ח) זעירא בר חמא אושפזיכניה דרבי יהושע בן לוי ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקסרין הנה אמר ליה ליוסף בריה דר' יהושע בן לוי בר אוריאן תא אימא לך מילתא מעלייתא דהנה עביד אבוה ערב תשעה באב.

מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה ידיו ורגליו למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש. פירוש מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ובלילה מקנח בה ידיו ורגליו פדי להצטונן בה ולמחר מעבירו על גבי עיניו להעביר לפלוף חבלי שינה מהן.

ורוחץ ידיו פדרפו לתפלה דהנה ליה פחייבי טבילות שטובלין פדרפן בין בת"ב בין ביום הכפורים דכל רחיצת מצוה מותרת ונטילת ידים לתפלה מצוה היא ולהקביל פני רבו עובר במים להקביל פני שכינה לא כל שפן.

אבל שלבשעת תפלה אם היו מטונפות מדרה קינוח רוחץ פדרפו. פדאמרין אם הנה מלונכלה בטיט ובצואה רוחץ פדרפו ואם לאו אינו אלא לתפלה.

ובירושלמי בת"ב מרחיץ את ידיו ומעבירו כדרך ואינו חושש דהנה ליה כמלון כלף בטיט ובצואה לרחצו במים רוחץ ומעבירו כדרך ואינו חושש, וכן כתב הרב רבי יצחק אבן גיא וז"ל.

אבל הרב רבי משה ז"ל כתב ביום הפפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה ואין זה נכון אלא שאין לי להאריך פאן וכן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת קרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש רבי ישמעאל בת"ב בבית הפנסת לפי שאסור לקרות בתורה.

ואין לנו איסור בסדר היום שהרי קורא קריאת שמע ומברך לפניה ולאחריה. וכן קורין בתורה ומפטירין בגביא בענינו של יום, ופרשת התמיד ואיזהו מקומן פנגד תמידין תקנום ואומר כדרך ואינו חושש: מתניתין (תענית ל:) מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים.

רפן שמעון בן גמליאל אומר לעולם יעשו בני אדם עצמן כתלמידי חכמים. תנ"ה רפן שמעון בן גמליאל אומר לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמידי חכמים כדי שיתענה.

תנ"א אינדף רשב"ג אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב פעושה מלאכה ביום הפפורים. ר' עקיבא אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב כאוכל ושותה ביום הפפורים.

וחכמים אומרים כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמתה שנגמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אנהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה וכל שאינו מתאבל עליה אינו זוכה ורואה בנחמתה וכל האוכל בשר ושותה יין בפסעודה המפסיק בה עליו הפתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם.

תוספתא אין שאלת שלום לחברים בתשעה באב ולהדיוטות בשפה רפה פי' משיבין את ההדיוטות בשפה רפה. כף אמרו בירושלמי אין שואלין בשלום חברים בתשעה באב אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה.

ולענגן כפייית המטה דתנן (שם) ר' יהודה מחייב בכפייית המטה ולא הודו לו חכמים. תנ"א אמרו לו לרבי יהודה לדבריך עוברות ומיניקות מה תהא עליהם.

אמר להם אף אני לא אמרתי אלא בנכול. תנ"א נמי הכי מודים חכמים לר' יהודה בנכול. ומודה ר' יהודה לחכמים בשאינו יכול אלא מאי בינייהו אמר אפיי שאר מטות איפא בינייהו דרבי יהודה מחייב בכפייית כל המטות שיש לו בתוף ביתו. ורבנן אין מחייבין אלא בכפייית מטתו בלבד כדי שישן על מטה כפוייה.

אמר רבא הלכה פתנא דידן ולא הודו לו כלל. מיהא שמעינן דלא מחייב בכפייית המטה ואע"ג דהיא ממצות הנוהגות באבל.

ותנ"א כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב והיא לענגן מצות לא תעשה הנוהגות באבל. אבל כל מצות עשה שבאבל כגון כפייית המטה אינו נוהג בהם בט' באב והוא הדין

לעטיפת הראש ואין צריך לומר שאינו חייב בקריעה דקריעה נמי ליתא מפל מצות
האמורות באבל.

כדאמרין התם אבלות לחוד וקריעה לחוד. ומסתברא דחייב במצות ספלין בת"ב ואע"ג
דהיא מצות לא תעשה הנוהגת באבל.

כיון דלא מיתסר בהו אלא יום אחד דאבלות לא חמור תשעה באב טפי מיום שני דאבל.
ובריינתא מצות שנוהגות באבל שבעה קתני.

ופרושי קא מפרש להו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ודברי תורה. תדע
דהא מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו משום דלענגן אבלות נמי בשאין לו מה יאכל
עושה בצניעות בתוך ביתו.

וכן בשאלת שלום שפן באבלות לאחר שלשים משיב שלום. עשו תשעה באב באבל
לאחר שלשים פאן וכאן בקנשי התירו לפיכך חברים עושין אותו כשלא ימים
הראשונים ונוהגין איסור במלאכה ואין שאלת שלום ביניהם כלל.

שפן באבלות אין מתירין מלאכה לאחר שלשה אלא למי שאין לו מה יאכל. ואין מתירין
שלום אלא למי ששאל שלא יהא צריך להודיעו שהוא אבל.

הילכך תפלין דלא מיתסר בהו אבל אלא ביום ראשון בלבד חייב בהו בתשעה באב.
ונותן תפלין בי"ד ובראש שלא ראו לבטל מצנה משום אבלות ישנה אלא ביום ראשון
של אבלות בלבד דכתיב ביה ואחריתה ביום מר וכדאמרן התם מצנה שאני כה נראה לי
מצאתי בגליוני הראשונים תשובה לרבינו האי באבל שחל שביעי שלו בתשעה באב.

הו יודעין שאין מצנה לפסוק את האבלות לאחר תפלת שחרית אלא קולא שמקילין
באבל שמקצת היום ככולו וסגי ליה לנהוג אבלות בשביעי מקצת היום. ולעולם אי נחא
ליה לעמוד באבלו עד סוף היום אינה מגונה לפיכך אם נזדמן לו יום שביעי תשעה באב
מה שהוא (זכר) אסור בתשעה באב כגון רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה
הרי הוא עומד באיסורו כל היום.

אבל דברים שמוותרין בת"ב ואסורין באבל כגון עטוף על שפם וזקיפת המטה וסלוק
התפלין הרשות בי"ד אם רצה להתמתין בהם עד הערב ימתין ואם רצה להסיר מנהג
אבלות מאחר תפלת השחר יעשה, עד פאן דברי הגאון זכינו להסכים לדעתו.

ומפל מקום אבל שחל שביעי שלו בתשעה באב נדאי מניח תפלין דהא לא נהוג בהו
אבלות אלא ביום ראשון. ולענגן סדר היום (מגילה ל"א).

(אמר אפיי האידנא נהוג עלמא למיקרי בכי תוליד בנים ומפטירין אסף אסיפם. ותניא
(שם כ"ב:) חל להיות בשני או בחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד בשלישי וברביעי
קורא אחד ומפטיר אחד רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד וקיימא לן כר'
יוסי דתניא זה הפלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תשעה באב ותענית צבור קורין
שלשה וכן עמא דבר: ובמסכת סופרים משיבע מסכתות הקטנות מצאתי גבי נהגו העם
לומר מזמורים בעונתן בתשעה באב ארבעה פסוקים משל ירמיה המאוס מאסת את
יהודה אם בציון געלה נפשך וגו' עד כי אתה עשית את כל אלה.

ושני מזמורים הללו אלהים באו גוים בנחלתה ועל נהרות בבל. ואע"פ שבכל מקום דברי קדושה מקדימין לדברי קבלה בכאן דברי קבלה מקדימים לדברי קדושה.

ונגריסנו התם יש קורין ספר קינות בערב ויש מאחרין עד הבקר לאחר קריאת ספר תורה שאחר קריאת התורה עומד ומתפלל ראשו באפר ובגדיו מפולשין וקורא בבכיה וביללה. אם יודע הוא לתרגמו מוטב ואם לאו נותנו למי שיודע לתרגם בטוב ומתרגם.

לפי שבינו כל שאר העם והנשים והתינוקות שהנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים וכ"ש בנים זכרים. והקורא בת"ב אומר ברוך דיין האמת.

ויש שמניחין את תיק התורה על הקרקע ואומר נפלה עטרת ראשנו וקורעין ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו. ויש שמשנין ויש ששורדין מספסליהו וכולן מתפלשין באפר.

ואין אומרים שלום זה לזה כל הלילה וכל היום עד שישלימו העם קינותיהם. ובשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת לחוץ כדי שלא יפסיק לבו מן האבל וכ"ש לשוח עם הארמי.

ומסתברא דהו מכילתא מנהגי תנאי וכו' היו נוהגין שאחד קורא מגילת קינות וכולן שומעין כדרך שאמרו במגילת אסתר ומברך בקריאתה על מקרא מגילה וכו' הנפירו שם בפרק ארבעה עשר.

וכאן אמרו שמברך דיין האמת ונמצא שמברך עליה שתיים. וכן מאי דקאמר קורעין ומספידין מנהגי גינהו.

וכן מקום שנוהגין לשנות את מקומם שעושין אותו כשבת שניה של אבלות ומקום ששורדין מספסליהם עושים אותו כשבת ראשונה. וכן נהגו עכשיו שאלו מן הדין אין לנו בגמרא שינוי מקום ישיבת קרקע בתשעה באב כלל קל וחומר מפסיית המטה וכמו שפירשנו למעלה.

וכן אמרו שם ערבית אין אדם שומע לחברו מפני שהן מתפללין בלחש ואין אומרים לא ברכו ולא יהי שם. אבל בתפלת השחרית לאחר הפסוקים והמזמורים האלו אומר ברכו בקול נמוך ואין מזכירים קדוש ואף לא קדיש.

אבל בתפלת המנחה אומר קדוש וקדיש עד כאן במסכת סופרים ואף בזו נתלה הדבר במנהג: ירושלמי ר' אחא אומר יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע ומאי גיהו רחם ה' אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבלה ההרוסה והשוממה הנתונה בנד זרים הרמוסה בכף עריצים ויבלעוה לגיונות ויחללוה ולבני ישראל נתתה נחלה ולזרע ישורון ירושה והורשתה כי באש החרבתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור נאני אהיה לה חומת אש וגו'.

ר' אבדימא דצפרין בעא קומי ר' מונא ואיכן הוא אומר. אמר ליה ועדיין אין אתי לזו. א"ר ירמיה בשם רב כל דבר שהוא לבא אומרה בעבודה. וכל דבר שהוא לשעבר אומרה בהודיה מתניתא אומרה כן ונותן הודיה לשעבר וצועק לעתיד לבא.

וכתוב בהלכות רבינו ז"ל ונהגו עלמא למימרא בבונה ירושלים. וסמכו אהא דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה אומר.

וסוגינו בפרק מקום שנהגו דת"ב אינו פתענית צבור לתפלת נעילה ולא לעשרים וארבע ברכות. ואע"ג דרב פפא מתרץ אינו פראשונות אלא פאחרונות ולדידיה לענין נעילה ועשרים וארבע לא שמענו בהם הפרש, סמכי עלמא אלישנא קמא דלישני דגמרא אינון דמאי אינו פתענית צבור לנעילה ולעשרים וארבע ברכות.

ועוד דלא אשכחן בהדיא לרב פפא דלימא פתענית צבור לתפלות אע"ג דמוקים מימריה דרבי יוחנן במילא אחרי. וברייתא דקתני התם אין בין ט' באב לתענית צבור אלא שנה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה משמע הא לכל דבריהם זה וזה שוין. לענין איסוריו תניא וקולי קולי קתני דלא חמיר תענית צבור מיניה אלא לענין עשיית מלאכה אבל בתפלות לא איירי דבתענית צבור איפא נעילה ועשרים וארבע ברכות ובתשעה באב ליפא.

ובירושלמי במסכת ר"ה רבי יוחנן מתפלל בט' באב עשרים וארבעה ומפקיד לתלמידיו לא תילפון מני הדין עובדא דצריכא ליה אבל הוא תענית צבור הוא. ר' יוסי בשם רבי יהושע בן לוי אינו תענית צבור, אלא מיהו חזינא סוגיא דמסכת מגילה דמשתמע מיניה דאיפא נעילה בת"ב.

דגרסינו התם (מגילה כ"ב) איבעיא להו תענית צבור בכמה ראש חדש ומועד דאיפא קרבן מוסף אין אבל הכא דליפא קרבן מוסף לא. או דלמא הכא נמי איפא מוסף תפלה כלומר שמתפללין בו תפלת נעילה דהיא כעין תפלת המוספין תפלה יתירתא.

ופשטינו לה מברייתא דקתני ט' באב ותענית צבור שלשה. ואיתמר עלה אמר רב אשי והא אנו לא תנו הכי דתנא זה הפלל כל שיש בו מוסף ואינו י"ט קורין ארבעה.

זה הפלל לאתויי מאי לאו לאתויי ת"צ וט' באב. כלומר דאיפא מוסף תפלה וקורין ארבעה אלמא תשעה באב נמי פתענית צבור הוא מוסף תפלה.

הדין הוא סוגיא דשמעתא, אלא איפא למימר בגמרא תענית צבור איבעיא להו דאיפא נדאי מוסף תפלה. ומשום דפשטינו מברייתא תענית צבור ותשעה באב לשלשה אתי.

אמר רב אשי זה הפלל לאתויי מאי ונקט ליה תשעה באב בהדי תענית צבור ולא חש למיזק פולי האי לומר תשעה באב הא לא אתי בזה הפלל דלית ביה מוסף תפלה. דאמר רבי יוחנן תשעה באב אינו פתענית צבור לנעילה ולעשרים וארבע.

דאי נמי דייקת הכי אמר לך זה הפלל לאתויי תענית צבור הוא דהנה בענין אבל תשעה באב לא הילכף נקט ליה לישנא רוחא ולא נחית לכולי הך דיוקא ומסקנא. אלא דזה הפלל סמכא הוא ולא קשיא ולא מידי הילכף הדרינו לסוגיא דגמרא דאיתמר בנדוכתא דתשעה באב אינו פתענית צבור לנעילה ולעשרים וארבע ולית לן ראיה לחיובי בהו את הצבור והלכה רופפת שיש לתרץ ולומר פוק חזי מה עמא דבר.

וכבר ראיתי דברי רש"י ז"ל שפירש מוסף תפלה עניני ברכתא ותיבתא ואין זה עולה לנו כלל. דמתניתין יום שיש בו מוסף קתני אי מוסף קרבן אי מוסף תפלה ועניני ברכה ותיבתא אינו פלוגתא לתוספת הקוראים אלא מה שכתבנו היא עולה וראוי לסמוך עליו: פתוב בהלכות גדולות והשתא דקיימא לן מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס היכא דאיכלע תשעה באב בחד בשבת דמתבע תיבעי ליה לאפסוקי ממילא ומשתי מבעוד יום דשבתא מהו לאבדולי פיון דאמר מר (ברכות כ"ו) מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס הכא נמי אומר הבדלה מבעוד יום או דילמא פיון דאלו מבדיל קבליה לתשעה באב עליה פדרב דאמר בדילנא ואיחייב ליה בעניני דשנייה חול דאמר בין קדש לחול ואיתסר ליה בשתייה דהא אמרינן גבי יום הפורים ליקדיש על הכוס ולימא זמן ולשתייה פיון דקבליה איתסר ליה עילגיה היקף ליתרח עד דנפיקחד בשבת ומבדיל בה שרי בתעניתיה מקמי דליטעום ואע"ג דאמר מר מבדיל והולך כל היום פלו כל היום אין טפי לא הני מילי היכא דהוה שרי ליה למיכל אבל הכא דהוא אסור ליה למיכל בחד בשבא מבדיל לאורתא דתרין בשבא וכן שליחא דצבורא מבדיל בבי כנישתא אבל על נורא לא ליבריך אלו דברי בעל הלכות ז"ל, ואנו לעניות דעתין לא חזינו לה לה סברא דכיון דלא חזי לאבדולי אלא מוצאי שבת ויזמו פי אסור למיכל בהני מאי טעמא ליבדיל מפאן ואילך ואדרבא איפכא מסתברא דכי אסיר למיכל באפוקי שבתא ולא חזו לאבדולי בחד בשבא לא מבדיל בתרי בשבא דהא לא חזי בשעתיה לאבדולי וטפי בטפי איפא למימר דאפילו למאן דאמר מבדיל והולך ומבדיל כל השבת כולה הני מילי היכא דלמוצאי שבת חזי לאבדולי אבל היכא דלמוצאי שבת לא חזי לאבדולי לא מיבדיל עד רביעי בשבת דכוליהו תשלומין דראשון ניגהו וכיון דבזמניה לא חזי להבדלה לא מיבדיל בלא זמניה משל כל הראוי לביקה אין ביקה מעפכת בו וכל שאינו ראוי לביקה ביקה מעפכת בו, ומפל מקום למ"ד מבדיל והולך כל היום פלו משום דכולי עלמא יומא פלילא של מוצאי שבת הוא, ומילתא מחנורתא היא דכי נמי אסור למיכל ומשתי במוצאי שבת לא מבדיל מפאן ואילך דליכא הבדלה אלא במוצאי שבת דהוה לילה ויום.

וכיון דראינו לרבינו הגדול ז"ל שהזכיר לפסוק הלכה מבדיל והולך כל היום אין לנו הבדלה על הכוס בתשעה באב שחל להיות באחד בשבת, ואיפא מאן דאמר מבדיל על הכוס ומטעים ליה ליגוקא, ואף על גב דגבי זמן דיום הפורים אסור פרת חששו ועוד דקא אתי בכל יום הפורים אבל תשעה באב אסורא דרבנן הוא ולא דחינן סדר הבדלות דלית להו תקנתא בלא כוס משום גזרה דברבנן לא גזרינן ועוד דכיון דלא אתי בכל שתא לא אתי למסרה.

ולאו מילתא היא דהתם אמרינן לענין מזרע פשוטא בכרמא וליתן לתינוק ישראל אתי למסרה כדאיתא (בחולין קל"ט) ואע"ג דלאו אסור פרת הוא ולא שכיח טפי והיא היא פירקא דרב אחא ב"י (עירובין מ"ה): דאיהו קשי וליתן ליה לתינוק ישראל ומינה קא אמרינן ביום הפורים לית הלכתא פרב אחא בר יעקב משום דאתי למסרה, וכן פירש רבינו חננאל במסכת עירובין שמע מינה דאפילו באיסורי ולא קביעא נמי חיישינן לסירכא.

ומסתברא דמוצאי שבת שחל להיות תשעה באב לא תקינו הבדלה על הכוס תדע שהרי אמרו בתחלה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס בתשעה באב שחל להיות במוצאי שבת כל ישראל עניים מרודים הם וכי האי שעמא לא תקינו על הכוס כלל ולא אמרינו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אלא בשעה שיש כוס אבל בשעה שאין כוס בעולם אין צריך להבדיל: בסוף חזקת הבתים (ס') תנו רבנן פשחרב הבית באחרונה רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם ר"י בן חנניא אמר להם מנין לכם אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם להם לא נאכל שפכר בטלו מנחות אפשר בפירות פירות לא נאכל שפכר בטלו בפירות אמרו לו אפשר בפירות אחרות אמר להם מים לא נשתה שפכר בטל נסוף המים שתקו אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שפכר נגזרה גזירה להתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גזרין גזרה על הצבור אלא אם פן רוב הצבור יכולין לעמוד בה אלא פה אמרו חכמים סד אדם ביתו ומשייר בה דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה פנגד הפתח עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט א"ר חסדא פסא דהרסנא עושה אשה תכשיטיה ומשיירת דבר מועט מאי היא אמר רב בת צידעא ותניא הן אין מצייירין ואין מציירין ואין מפחמין בזמן הזה לקח חצר מצויירת ומכויירת ומפוחמת הרי זו בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה אם אשפחה ירושלים גו' מאי על ראש שמחתי אמר ר' יצחק זה אפר מקלה שבראשי חתנים אמר ליה רב פפא לאבניי היכא מנח ליה במקום תפלין שפאמר לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר.

בפרק עגלה ערופה (סוף מסכת סוטה) בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים ועלהאירוס בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות פלות ושלא ילמד אדם את בנו חכמת יונית. בפולמוס אחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא כלה באפריון בתוך העיר.

עטרות חתנים אמר רב לא שנו אלא של מלח ושל גפרית אבל של הדס ושל ורד מותר ושמואל אמר של הדס ושל ורד אסור של קנים ושל חילת מותר ולוי אמר של קנים ושל חילת אסור וכן הלכה.

ועל האירוס מאי אירוס אמר ר' אלעזר טבלא דחד פומא. עטרות פלות מאי נינהו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עיר של זהב תניא נמי הכי אי זהו עטרות פלות עיר של זהב ודוקא לפלה אבל שאר נשים מותר פדתניא (שבת נ"ט) ולא בעיר של זהב מאי עיר של זהב ירושלים דדנהבא פדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו אלמא אינה אסורה אלא לכלות.

וכן עטרות חתנים ששנינו דוקא חתנים אבל שאר כל אדם מותרין בהם לא גזרו אלא בשעת שמחה כענין שאמרנו אפר מקלה שבראשי חתנים. וגרסינו בפרק קמא דגיטין (ז) אמר ליה ריש גלותא לרב הונא פלילא מנא לן דאסור אמר ליה מדרבנן דתנן בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים וגו' אמר ליה רב חסדא קרא פתיב פה אמר ה' הסר המצנפת והרם העטרה וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה לומר לה כל זמן שמצנפת בראש פהו גדול תהא עטרה בראש פל אדם נסתלקה מצנפת מראש פהו גדול נסתלקה עטרה מראש פל אדם וגו', ואמרינו רבינא אשפחיה למר בר רב אשי דקא גדיל

פלילא לברתיה אמר ליה לא סבר לה מר הסר המצנפת והרם העטרה אמר ליה דומיא דכהן גדול בגברי וההיא לבתו פלה גדיל וכו' הני גברי דאסר להון פלילת חתנים נינהו דעטרות חתנים תנו דומיא דגברי בגישי מותר כד פירש רבינו תם ז"ל.

נמצאו חתנים אסורין בכל העטרות והכלות מותרות בכלן חוץ מעיר של זקב. ושאר אנשים ונשים מותרין בכלן.

וקשה לי מה שאמרו בפרק במה אשה יוצאה (נ"ז:) ג' דברים נאמרו באצטמא אין בה משום פלאים ואין מטמא בנגעים ואין יוצאים בה לר"ה משום ר"א בר"ש אמרו אין בה משום עטרות פלות.

אלא יש לומר דכל דאנסכא אסור משום עטרות, לאו דוקא עיר של זקב ואצטמא יש בה משבצות זקב וכיון דעיקרא בגד לא גזרו. ודרכינא של מיני צבעונין הנה כדקאמר דקא גדיל דומיא דמצנפת דאסורה לחתנים ומותרת לכלות שאי אפשר לנולן לגמרי.

והיינו דתניא סתם אי זו היא עטרות פלות עיר של זקב אבל עושה היא כפה של מלח לא התיר בה עטרה שיש בה כסף וזהב אלא של מלח הזו. והתם תנו (גיטין ז) שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור שרטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל פעמים, ולשלח להו בשיר לא ישתו יין אי מההיא הנה אמינא דמנא אסור אבל זמרא דפומא שרי קמ"ל דאסור.

ובסוף סוטה אמר רבא אודנא דשמע זמרא תעקר ואמר רבא זמרא בביתא חורבא בביתא שנאמר קול ישורר בחלון חרב בסף. אמר רב הונא זמרא דנגרי ודבגרי שרי דגרדאי אסור, פירוש שאלו לסייע בכוכד מלאכתן ואלו לזמר בעלמא אמר ר' יוחנן כל השוטה יין בארבע מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר הוי משכימי בכר שחר ירדפו וכתוב והיה כנור ונגל תוף וחליל ויין משתייהם וכתוב בתריה לכן גלה עמי מבלי דעת וגו'.

פירש גאון ז"ל הו דאמרינו זמרא דפומא אסור ה"מ כגון נגינות של אהבת אדם לחברו ולשבח יפה בפינו כגון מה שישמעאלים קורין אשע"ר אבל שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה אין אדם מישראל נמנע מזאת ומנהג כל ישראל לאמרן בבית חתונה ובבית משתאות בקול נגינות ולא מצינו מי שמיחה בזאת ע"כ בהלכות רבינו ז"ל.

בפרק אין עומדין להתפלל (ל"א) אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה כלומר בזמן גלות שנאמר אז ימלא שחוק פיניו ולשונו רנה אימתי ימלא שחוק פיניו ולשונו רנה בזמן שיאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה אמרו עליו על ר' שמעון בן לקיש שלא מלא שחוק פיו מכי גמרא להאי שמעמא מפומיה דר' יוחנן רביה: שנו רבותינו (ר"ה ט"ז:) ג' ספרים נפתחין בר"ה אהד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאתרי לחיים רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאתרי למיתה תלויין ועומדין מראש השנה ועד יוה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו למיתה.

זה שאמרו חכמים צדיקים גמורים שנכתבים לחיים ורשעים שנכתבין למיתה לא צדיקים שאין להם עונות ולא רשעים שאין להם זכיות שפכה צדיקים מתים לאתרי וכמה

רשעים מאריכין ימים בשלנה והכתוב צונח שישי צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים ואמרו רבותינו אין בדינו שלנות הרשעים אף לא יסורי הצדיקים, אלא פה היא המדה, יש עונות שדינו של הקב"ה ומשפטו של צדיקים ליפרע מהם בעולם הזה ויש מהם שהדין ליפרע בעוה"ב, וכן הזכירות יש מהן שבעל הגמול יתברך משלם שכו בעוה"ז ויש שמשלם שכו בעולם הבא, וכשאדם חוטא כל השנה ומתלכלך בעונות ומתטנף בחטאים ועושה גם כן צדקות ומעשים טובים ובאין מעשיו לפני אדון הכל הוא יתברך שמו שוקל אותן מעשים אלו מפני אלו והצדיק שהוא צדיק גמור זוכה לחיים, וכן הרשע שדינו נותן לשלם לו שכר טוב בעוה"ז על מעשה הטוב שעשה נכתב ונחתם לחיים כלומר פוסקין לו חיים ושלום בעוה"ב ונכסים וכבוד, נמצא זה צדיק גמור בדינו והרשע שהוא רשע גמור מפל צד נחתם לאלתר למיתה, וכן בעל מעשה הטוב שנכשל בעבירה אחת בלבד ונכתב בראש השנה למיתה כלומר שימות בשנה הזאת או שיחיה בתחלתאיים רעים חיי צער ויסורין ונמצא זה רשע גמור בדינו אעפ"י שזה צדיק וזכה לחיי העולם הבא והראשון שזכה לחיים רשע גמור ואובד לגמרי, עד שיהיה גדול שבנביאים גדון על חטא אחד קל ונענש עליו נקרא בכאן רשע גמור.

ויהיה כאחאב שנאמר בו הראית כי נכנע אחאב מפני וגו' נקרא בכאן צדיק גמור. וכן זה שאמרו חכמים לחיים ולמיתה אינו בימים בלבד אלא כל העוונות שבעוה"ז נגעים ועוני ומיתת הבנים וכיוצא בהן פולן כינו אותם חכמים בשם מיתה וכינוי השכר הגמול הטוב אמרוהו בלשון חיים.

זה הדין שאמרו חכמים שכל אדם נידון בראש השנה אינו אם יזכה לגן עדן ולחיי העולם הבא או אם יתחייב לגיהנם ואבדון, שאין אדם נידון בראש השנה אלא על עניני העולם הזה אם ראוי לחיים ולשלום או למיתה ויסורין.

פה אמרו חכמים בראש השנה זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב איזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשונע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות, אלא פה היא המדה בראש השנה שוקלין מעשיו של אדם ונכתב ונחתם לאלתר ולחובה בעולם הזה כפי מה שמגיע לו בחלקו לפי מעשיו מן העולם הזה וכשהאדם נפטר לבית עולמו שוקלין בהן ופוסקין עליו חלקו הראוי לו בעולם הנשמות שנו חכמים (שם) ג' פתות ליום הדין אחת של צדיקים גמורים ואחת של רשעים גמורים ואחת של בינונים צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי העוה"ב רשעים גמורים נכתבים ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וגו' בינונים שעונותיהן וזכיותיהן שקולים הקב"ה נקרא רב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני ועליהם נאמרה אותה הפרשה בנלה דלותי ולי יהושיע, הנה בכלל מחצה עונות שלהם עון פושעי ישראל בגופן והוא הראש שלא הניח תפלין מעולם, והוא הדין לשאר מצות עשה שבגופן שלא קיימן מעולם כגון שלא קרא קריאת שמע ולא ברוך על המזון לאחריו, פולן יורדין לגיהנם ומצפצפין ועולין הימנה ומתבראין שנאמר והבאתי את השלישית באש ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה וגו'.

אָבֵל מִי שְׁעוֹנוֹתָיו מְרֻבִּים מְזַכִּיּוֹתָיו וּבְכָל־אוֹתָן הָעוֹנוֹת עוֹן זֶה הָאָמוּר וְהוּא עוֹן פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפֶן וְכֵן פּוֹשְׁעֵי עֲכוּמ"ז בְּגוֹפֶן וְהֵם בְּעֵלֵי עֲבִירָה בְּגוֹן עֲרִיּוֹת יוֹרְדֵינָם לְגִיּהֵנָם וְנִדְוֹנֵינָם בְּהַ שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ גּוֹפֶן כָּלָה וְנִשְׁמָתָן נִשְׁרָפָת וְגִיּהֵנָם פּוֹלְטָתָן וְרוּחַ מְפֹרְתָן תַּחַת כְּפוֹת רִגְלֵי הַצְּדִיקִים שְׁנֵאֲמַר (מְלָאכֵי ג') וְעִסוֹתָם רְשָׁעִים כִּי יִהְיוּ אַפֶּר תַּחַת כְּפוֹת רִגְלֵיכֶם.

אָבֵל הַמְּלַעֲיָגִים עַל דְּבָרֵי חַז"ל וְהָאֶפִיקוֹרְסִים וְשִׁפְפָרוּ בְּתַחֲנִית הַמַּתִּים וְשִׁפְרָשׁוּ מִדְּרָכֵי צְבוּר וְשִׁנְתָנוּ חֲתִיתָם בְּאַרְצֵי חַיִּים וְהֵם הַפְּרַנְסִים הַמְּטִילִים אִימָה יִתְרָה עַל הַצְּבוּר שְׁלֵא לְשֵׁם שָׁמַיִם אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ מַחֲטִיא אוֹתָם אֲלֵא מוֹלִיכֵן בְּדַרְדָּר יִשְׂרָה אֲלֵא שְׁעִי"ז הַצְּבוּר מְכֻוֹנֵינָן דְּעוֹמֵתֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם לְעַבּוֹדָתוֹ לֹא לְעַבּוֹד אֲדוֹן הַכֹּל וְשִׁחְטָאוּ וְשִׁחְטָאוּ אוֹתָם הַרְבִּים בְּגוֹן יָרְבָעָם בֶּן נָבֵט וְחִבְרִיּוֹ יוֹרְדֵינָם לְגִיּהֵנָם וְנִדְוֹנֵינָם בְּהַ לְדוֹרֵי דוֹרוֹת: זֶה שְׁאֲמָרוּ חֲכָמִים שְׁלֵשׁ כְּתוּבֵי הַיּוֹם הַדִּין יוֹם מוֹעֵד הוּא לְדִין הַכֹּל הוּא שְׁכָתוּב עָלָיו יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְהוּא יוֹם וּזְמַן הָעוֹלָם הַבָּא אָבֵל עוֹמְדֵינָם בְּדִין וְעָלִיהָ שָׁנוּ בְּתוֹסְפָתָא זֶה שְׁאֲמָרוּ שְׁלֵשׁ כְּתוּבֵי לְיוֹם וְכו', אָבֵל אֵין הַפְּנוּגָה לְרַבּוּתֵנוּ לְהַאַרְיָה עוֹנֵשׁ הָאָדָם וְשִׁכְרוּ עַד הַיּוֹם הַהוּא וְשְׁלֵא יִהְיֶה דִין וְעוֹנֵשׁ אוֹ שִׁכְרָה לְנַפְשׁוֹת קוֹדֵם אוֹתוֹ הַדִּין, אֲלֵא לְפִי שְׁהֵם ז"ל מוֹנִינָן כָּאֵן כְּתוּב הַצְּדִיקִים גְּמוּרִים וְהֵם הַזּוֹכִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא שְׁהוּא יוֹם הַדִּין הַזֶּה לְפִיכָהּ סָפְרוּ לָהֶם שְׁכָרָם שְׁהוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן הִרְשָׁעִים הַגְּמוּרִים הֵם נִכְרָתִים מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם הַנּוֹדְנִים בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הַעֲתִיד לְהַחְזִירָם לְגִיּהֵנָם וְלְהַכְרִית וְהָאֲבָד הַנְּפֹשׁ מִתּוֹךְ הָעוֹנֵשׁ וְהַצֶּעַר הַגְּדוֹל הַמְּתַחַדֵּשׁ עָלֵיהֶם, הִלְכוּ בְּבִרְיָתָא זוֹ אַחַר מִתְּן שְׁכָרָן שֶׁל מַצּוֹת וְאַחַר סוּף עוֹנֵשׁן שֶׁל עֲבִירוֹת אָבֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי אָדָם יֵשׁ לוֹ הַדִּין בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, וְהִרְאִישׁוֹן דִּינֵי כְּתוּבֵי הַלְלוּ בְּעֶצְמָן צְדִיקִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִין וְנִחְתָּמִין לְאַלְתֵּר וְנִכְנָסִים לַג"ע וְהוּא עֲצָמוֹ חַיִּים מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא הוּא.

רְשָׁעִים גְּמוּרִים נִחְתָּמִין וְנִכְנָסִין לְאַלְתֵּר לְגִיּהֵנָם וְנִדְוֹנֵינָם בּוֹ וּבִינּוֹנִים מְצַפְּצָפִים מִשֵּׁם לְהוֹצִיאָן לְמָקוֹם מְנוּחָה כְּמוֹ שְׁאֵנוּ עֲתִידֵינָם לְבָאֵר בֵּין בְּדִין שֶׁל גִּיּהֵנָם דְּהוּא בְּכָל יוֹם נִפְשׁ וְנִפְשׁ בֵּין בְּדִין הַעֲתִיד שֶׁהַזְּכִירוּ בְּבִרְיָתָא זוֹ כָּל אָדָם נִדוֹן שָׁם כְּפִי מַעֲשָׂיו בְּשִׁלְשָׁה דִּינֵין שְׁמֵנוּ עָלָיו, קַל שְׂבֵהָן אֵין לוֹ קֶצֶף אֲלֵא כָּל אֶחָד נִדוֹן כְּפִי מַעֲשָׂיו וּמַצְפָּצָף וְעוֹלָה, וְהַחֲמוּר שְׂבֵהָן לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, וְהַבִּינּוֹנֵי דִינוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ, לְאַחַר י"ב חֲדָשׁ בְּזְמַן הַזֶּה גִּיּהֵנָם פּוֹלְטָתָן וְנִמְסְרוּ לְדוּמָה וְאֵין לָהֶם מְנוּחָה וְאֵנוּ עֲתִידִים לְבָאֵר זֶה בְּדְבוּר וּבְרָמֵז אָבֵל לְאַחַר י"ב חֲדָשׁ מִן הַדִּין הַגְּדוֹל גּוֹפֶן כָּלָה וְנִשְׁמָתָן נִשְׁרָפָת וְרוּחַ מְפֹרְתָן תַּחַת כְּפוֹת רִגְלֵי הַצְּדִיקִים.

(אע"פ) [וְכַמוֹ] שֵׁשׁ בְּבַעֲלֵי עֲבִירָה עֲצָמָם שְׁעָנְשׁוּ גְדוֹל מִחֲבִירוֹ וְחִיּוּבוֹ יוֹתֵר הֵימְנוּ וְכֵלָן נִדְוֹנֵינָם י"ב חֲדָשׁ כְּדֵי שֶׁבְּעוֹנֵשׁוֹן צֶעַר וְיִסּוּרֵינָם לְאַחַד יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ גִּיּהֵנָם מִגִּיּהֵנָם לְעוֹנֵשׁ (וְשִׁכְרָה) כְּמוֹ שְׁאֵנוּ עֲתִידִים לְהַזְכִּיר וְהַכֹּל בְּמִשְׁפַּט אֱמֶת וְדִין יוֹשֵׁר שְׁנֵאֲמַר כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט: וְאֵם תֹּאמַר וְאֵלּוֹ שְׁקָרָאוּ אוֹתָן חֲכָמִים בִּינּוֹנִים לְמִי שְׁעוֹנוֹתֵיהֶם וְזַכִּיּוֹתֵיהֶם שְׁקוּלִים וְאֲמָרוּ בְּהֵן רַב חֶסֶד מְטָה כְּלָפִי חֶסֶד יוֹרְדֵינָם הֵם לְגִיּהֵנָם אוֹ אֵינָן יוֹרְדֵינָם, אֵם תֹּאמַר יוֹרְדֵינָם הֵם וְכִי מָה הוֹעִילָה לָהֶם הַמְּדָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת רַב חֶסֶד מְטָה כְּלָפִי חֶסֶד, אֵם תֹּאמַר אֵין יוֹרְדֵינָם שָׁם וְכִי עוֹנוֹת שְׁקוּלִים שְׁעָשׂוּ בְּמָה יִתְכַפְּרוּ.

ותשובת שאלה זו לשואל אותה, הרשע שעשינו אותו רשע גמור שנידון בגיהנום לדורי דורות לפי שפפר בתחנית המתים או הטיל אימה יתירה על הצבור והוא היה עוסק בתורה ובמצות במה ישתלם שָׁכְרוּ וכי לא היה בינו ובין העובד ע"א פל ימיו ומגלה עריות ושופך דמים חלוק והפּרש מה.

ה' צדיק לא יעשה עולה, אלא העושה מצות ומעשים טובים ועובר עבירות הרבה או עבירה חמורה שראוי להיות אובד ונדון פרשע גמור, משלם לו הקב"ה שכר אותן מצות ומעשים טובים בעה"ז שנגאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, כף תרגם אונקלוס ומשלם לשנאוהי טביון דאינון עבדין קדמוהי בהאי עלמא לאובדיהון בעלמא דאתי לא מאחר עובד טב לשנאוהי טביון דאינון עבדין קדמוהי בסיניהון משלם להון.

וכן הצדיק הזה שהוא שקול והקב"ה בחסדיו הרבים מטה לו כלפי חסד ועושה אותו כצדיק גמור אינו יורד לגיהנום אלא נדון בעוה"ז על עונות וחסטאים שעשה וניצל מדינה של גיהנום, כף שנו חכמים רובו זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו עבירות קלות שעשה בעולם הזה בשביל ליתן לו שכרו משלם לעוה"ב, רובו עבירות ומיעוטו זכיות נותנין לו מתן שכר מצות קלות שעשה בעוה"ז בשביל ליפרע ממנו משלם לעתיד לבא כמו שמפרש במסכת פאה: ואם תאמר אני שואל אותה על המת הנדון שהוא שקול בשעת דינו ואתה משיבני על הסי שנפרעין ממנו בחייו ולדבריה אין אדם בא לידי המדה הזו שיהא שקול ויהא רב חסד מטה כלפי חסד.

ובברייתא שנינו שלש כתות ליום הדין הצדיק והשקול הזה והרשע ומשמע דבשעת דינו לאחר מיתה במדות הללו הם. אנו כף השיבנו אליה דיין האמת ית"ש דן האדם לפי מעשיו, יש עונות שדינו ליפרע מן העושה אותן בעוה"ז בחיים ויש שדינו ליפרע מהן לאחר מיתה בדין גיהנום, וכיון שכן כשהקב"ה דן את האדם בר"ה והוא שקול ומעניין מדת רב חסד שלו שהוא מטה כלפי חסד פוטר מגיהנום, והדין נותן שיפרע ממחצה עונות שלו בחיים, וכף היא המדה, ברובו זכיות ומיעוט עבירות אין ממתינין לו עד שעת המיתה אלא פיון שרואה הקב"ה שהוא מזדקף בעולם הנשמות, מקדים לו וגובה מיעוט עבירות בעוה"ז בחיים לפי המדה הזו, היה רובו זכיות בר"ה ונגזרה עליו מיתה, אם הכריע עצמו לכף חובה בין שיהא שקול בין שיהא רובו עבירות, הרי האריה הדין על עצמו עד שיקבל שכר מצותיו או פורענות עונותיו ופשעיו בין שיקבל אותן באריכות ימיו או בשאר המדות בעוה"ז כדי שיהא הגמול שלם וקיים לו לעולם הנשמות כמו שהזכירו חכמים במקום שהזכרנו, וכן שנויה עוד בבראשית רבה ר"ע אומר אחד אלו ואחד אלו מדקדק עמהם עד תהום רבה, מדקדק עם הצדיקים וגובה מהם מיעוט מעשים רעים שעשו בעוה"ז כדי להשפיע להם שלווה לעוה"ב ומשפיע שלווה לרשעים ונותן להם שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז כדי להפרע מהם לעתיד לבא: ועוד אמרו באבל (פ"ח) כשנאחזו רשב"ג ור' ישמעאל בן אלישע גזרו עליהם שיהרגו והיה ר' ישמעאל בוכה, אמר לו רבן שמעון בן גמליאל מפני מה אתה בוכה לשתי פסיעות אתה נתון בחלקן של צדיקים ואתה בוכה, אמר לו אני בוכה על שאנו נהרגין כעו"א וכמגלי עריות וכשופכי דמים וכמחללי שבתות, אמר לו ר' שמא סועד היית או ישן ובאתה אליה אשה לשאול על נדתה ועל טומאתה ועל טהרתה ואמרת לה המתניני עד שאישן והתורה אמרה

כל אלמנה ויתום לא תענון אם ענה תענה אותו וכתוב בתורה והרגתי אתכם בחרב בחרבי לא נאמר אלא בחרב: לפי המדה הזו ישראל רובן יש להם צער ויסורין בעולם הזה יותר משאר האומות.

ביצד אי אפשר לאומות בלא צדקה ומעשים נאים ואי אפשר לישראל בלא עבירות, אלא שהאומות עובדי עכו"ם או בדין בעונש ע"א שלהם לגיהנם ואבדון וישראל חלקם בחיים שדברים ביוצר הפל יתב'.

ולפיכך הדין מתוח פנגד כל ישראל ליפרע מהן מלכלוף עונות בעוה"ז, ומדת הטוב פרושה על האומות עו"א לשלם להם שחר בעולם הזה על מעשים נאים וצדקה שעושין זהו שנאמר רק אתכם ידעתי מפל משפחות האדמה על פן אפקוד עליכם את כל עונותיכם:.

וכך דרשו בגמרא במסכת תענית (י"א) אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעוה"ב אפילו על עבירה קלה שעשו כן נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז אפילו על עבירה קלה שעושין, ואין עול כשם שמשלמין שחר טוב לצדיקים לעתיד לבא אפילו על מצוה קלה שעושים כן משלמים שחר לרשעים בעוה"ז אפילו על מצוה קלה שעושים, ואמרו לפי דרך זו לא איברי עלמא אלא או לצדיקי גמירי או לרשיעי גמירי, כלומר שהצדיקים גמורים אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא שנאמר להנחיל אנהבי יש ואנצרותיהם אמלא, ורשעים גמורים אע"פ שיורדין לבאר שחת אוכלין העולם הזה בשחר מועט מעשים טובים שעשו, וזהו שנאמר הן צדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא, כלומר הן הצדיק משתלם בעולם הזה על עבירות שעושה ק"ו שישתלם הרשע והחוטא, כלומר שמשתלומי הצדיק שאנו רואין בארץ שהוא העוה"ז יש לנו ללמוד תשלום הרשעים לעולם הבא בקל וחומר: אע"פ שהמדה כן היא כמו שהזכירו חכמים אפשר כשיחטא האדם סמוך למיתה ויכריע עצמו לכף חובה זכיות שעשה מקילין לו מדינה של גיהנם, וכן מי שהיה רובו עבירות וסמוך למיתה שקל עצמו והיה מחצה זכיות ומחצה עבירות רב חסד מטה לו כלפי חסד וזכה בעולם הנשמות, ומיעוט עבירות שעשה גורעין ממנו חלקו, שכל אדם לפי מעשיו הוא זוכה בעוה"ב, כן אמרו חכמים לעולם הבא מלמד שכל צדיק וצדיק נכונה מחופתו של חברו אמרו בסיפא למה וכו'.

וכן אפשר שזה הדין נוהג במי שהיה בר"ה במדה אחת ונגזר עליו דינו ואם"כ הכריע עצמו לצד אחת מן המדות, שדינו במקומו עומד ובעולם הנשמות הוא נידון כשולש פתות הללו כפשט הברייתא: כשנפרעין ממי שרובו זכיות על מיעוט עבירות שעשה בעולם הזה הרי הוא כאלו לא עשאן ונותנין לו חלקו בעולם הבא כמו שראוי לזכיות שעשה, אעפ"כ מי שבידו מאות מצות פמותן והיו בידו עבירות אלא שנפרע ממנו בעוה"ז אין חלקם בעולם הבא שנה, זה צדיק גמור וזה צדיק שאינו גמור.

לפיכך נפרעין ממנו בעוה"ז בכדי שיהא ראוי לחיי העוה"ב לא שיגיע למעלת הצדיקים כפי מה שראוי לכל אחד לפי אמונתו ולפי מעשיו כי אלהי משפט ה' אשרי כל חוכי לו: ועוד מצינו שאמרו רבותינו (ברכות ה') אם רואה אדם שייסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה תלה ולא מצא בידוע שייסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

ואמר רבה אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר
וה' חפץ דכאו החלי למדנו מהם ו"ל שיסורין באין תחלה על מעשיו הרעים של אדם
והו עבירות של לא תעשה שהדין נותן שייענש עליהם.

לפיכך פשוטה שיסורין באין עליו ראוי לו לפשפש במעשיו ולחזור מהו בתשובה. וזהו
שנאמר נחפשה דרכינו ונחקננה ונשובה עד ה' ופעמים שיסורין באין על בטול תורה
וכן פיוצא בזה והו בטולי מצות עשה כמו שאמר רב קטינא למלאך שנתגלה לו (מנחות
מ"א) וכי ענשיתו אעשה א"ל אין בעידן ריתקא ענשינו, לפיכך משבאו עליו יסורין
ופשפש בעצמו ולא מצא בעצמו עבירה והוא שיש בידו ידיעה תחלה וסוף, יתלה היסורין
בבטול מצות העשה שאינו מורז לעשות אותן פראוי אלא מתעצל בעשייתן ובקיומן.

אבל מי שהוא צדיק גמור ואין בידו עבירות ולא בטולי מצות אין יסוריו אלא יסורין של
אהבה כדרך היסורין שפירשנו למעלה ליתן לו שכרו משלם לעה"ב. ולמה נקראו יסורין
של אהבה והלא יסורין שפירשנו יסורין של עונשין הן על מיעוט עבירות שעשה, כגון
שהו באין על שגגת מעשה ועל העלם דבר.

פיצד הרי שאכל חלב בשוגג נקרא חוטא שכן קראתו התורה בכל מקום. ומהו חטא
שלא נזקק בעצמו ולא היה ירא וחרד אל דברי המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר
עד שיבדוק יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזרותיו של הקב"ה,
ועל הדרך הזו הוא טעם חטא השגגה בכל התורה ועוד שכל דבר האסור מלכלך הנפש
ומטמא אותה דכתיב ונטמאתם בם, לפיכך נקרא שוגג חוטא.

אעפ"כ אין השוגג ראוי להענש על שגגתו בגיהנום ובאר שחת, אלא שהוא צריך מירוק
מאותו עון ולהתקדש ולהטהר ממנו כדי שיהא ראוי למעלה ההוגנת למעשיו הטובים
בעוה"ב. לפיכך חס הקב"ה על עמו ועל חסידיו ונתן להם הקרבנות להתכפר בהן
השגגות וכשאיין בית המקדש קיים משלח עליהם יסורין למרק מהן אותן שגגות
ולהתכפר ביסורין כדי להיותן נקיים לעוה"ב.

כשם שהקרבנות אהבה וחמלה על ישראל ולקרבן תחת כנפי השכינה שנאמר עולת
תמיד לדורותיכם פתח אהל מועד לפני ה' אשר אונעז לכם שמה, ונועדתי שמה לבני
ישראל ונקדש בכבודי, ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים, וידעו כי אני ה'
אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם.

כך יסורין הללו אהבה וחמלה על האדם. אבל מ"מ אפי' יסורין אלו לכפרה ולמירוק
חטא הן באים: וכך אמרו שם (בבב"ב ה') אמר ר"י יוחנן נגעים ובגים אינן יסורין של
אהבה והקשו עליו ונגעים לא והאמר ר' כל מי שיש בו אהד מארבע מראות נגעים הללו
אינן אלא מזבח כפרה לישראל.

הרי שדמו בכאן מזבח כפרה ליסורין של אהבה, ואע"פ שדחו מזבח כפרה הווי יסורין
של אהבה לא הווי, לומר שאין הפנונה לדמותם למזבח ממש אלא כשם שהמזבח מכפר
על הראוי לו לכפר והו השגגות כך מראות נגעים מכפרין על הזדונות.

ועוד תירצו בענין אחר הא לן והא להו. כלומר שבני ארץ ישראל שהו טהורין וארצם
טהורה והנגעים מרחיקין את בעליהם מפל אדם ומפל מגע אינן יסורין של אהבה לפי

שְׁהַעֲנֵנֶנְשׁ הַגְּדוֹל אֵינּוּ רְאוּי אֱלֹא לְחֻטְאֵי הַזְּדוּן וְהַעֲוֹנוֹת הַחֲמוּרִים, אֲבָל בְּכָבֵד שְׂאִינָן נִזְהָרִין בְּטוֹמְאָה הוּוּ יִסּוּרִין שֶׁל אֶהְבֶּה וְזֶה מִזְבַּח כְּפָרָה.

מִפְּאֵן לְמַדוּ שְׂאִין יִסּוּרִין שֶׁל אֶהְבֶּה בָּאִים אֱלֹא לְכַפֶּרֶת חֻטְא וְכִּף אָמְרוּ שֶׁם בִּיִסּוּרִין שֶׁל אֶהְבֶּה שֶׁהֵן מְמַרְקִין גּוּפּוֹ שֶׁל אָדָם, וְאִין תְּמָרוּק רְאוּי לֹמַר אֱלֹא עַל מִירוּק עוֹנוֹת אוֹ שִׁגְגַת חֻטְאִים. וְעוֹד אָמְרוּ שֶׁם עַל הַמַּעֲשֵׂה שְׂאִירַע לְרַב הוּנָא שֶׁהִחְמִיץ הֵיִן שֶׁלּוֹ וּמִי חֻשִׁיד הַקַּב"ה דְּעֵבִיד דִּינָא בְּלֹא דִינָא מְלַמֵּד שְׂאִין רַעָה בָּאָה עַל הָאָדָם בֵּין בְּגוּפּוֹ בֵּין בְּמִמוֹנוֹ אֱלֹא עַל פִּי הַדִּין, וּלְפִי זֶה אָמְרוּ שֶׁם עוֹד כָּל יִסּוּרִין שֶׁל בְּטוּל תּוֹרָה אוֹ בְּטוּל תְּפִלָּה אֵינָן יִסּוּרִין שֶׁל אֶהְבֶּה.

וְאִם קָבֵל עָלֵינוּ מֵאֶהְבֶּה מַה שֶׁכָּרוּ יִרְאֶה זָרַע יֶאֱרִיף יָמִים וְלֹא עוֹד אֱלֹא שֶׁתְּלַמּוּדוֹ מִתְקַנֵּים בְּיָדוֹ שְׂנֵאֲמַר וְחִפְץ ה' בְּיָדוֹ יִצְלַח, מִפְּנֵי שְׂאִין אֶהְבֶּה זֶה רְאוּיָה לְהִבִּיא עַל הָאָדָם יִסּוּרִין קָשִׁין שֶׁיְהִיו מְבַטְלִין אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה מִתְּפִלָּה וְתוֹרָה כָּל שְׂאִין בְּעֲנָשׁוֹן שֶׁיְהִי אֶהְבֶּה אוֹבֵד בָּהֶם אוֹ נִכְרַת וְשִׁמוֹ נִמְחָה אֵינָן אֱלֹא יִסּוּרִין שֶׁסוֹפָן שְׁלֵנָה וְאִין בָּהֶם אֱלֹא הַרְגָּשַׁת רַעָה לְשַׁעָה וּבִיִסּוּרִין הִלְלוּ אָמְרוּ חֲכָמִים צְדִיקִים תְּחַלְתָּן יִסּוּרִין וְסוֹפָן שְׁלוֹם: וּבְפָרָק חֲלֵק (ק"א) אָמְרוּ כְּשֶׁחֲלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנָסוּ תְּלִמִּידָיו אֶצְלוֹ לְבַקְרוֹ אָמַר לָהֶם חֲמָה עֲזָה בָּאָה לְעוֹלָם הִתְחִילוּ בּוֹכִין וּר' עֲקִיבָא מְשַׁחֵק אָמְרוּ לוֹ עֲקִיבָא מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְשַׁחֵק אָמַר לָהֶם מִפְּנֵי מָה אַתָּם בּוֹכִים אָמְרוּ לוֹ אֶפְשָׁר סִפְר תּוֹרָה בְּצַעַר וְלֹא נִבְכָּה אָמַר לָהֶם לְכֹף אֲנִי מְשַׁחֵק שְׁכָל זְמַן שְׂאֵנִי רוֹאֶה רַבִּי שְׂאִין יֵינוּ מִחְמִיץ וְאִין פִּשְׁתָּנוּ לּוֹקָה וְאִין שְׁמָנוּ מְבֹאִישׁ וְאִין דְּוָבְשָׁנוּ מִדְּבִישׁ אֶמְרָתִי שְׂמָא ח"ו קָבֵל ר' עוֹלְמוֹ עֲכָשִׁין שְׂאֵנִי רוֹאֶה ר' בְּצַעַר אֲנִי שְׂמַח.

אָמַר לוֹ עֲקִיבָא כְּלוּם חֲסִרְתִּי מִן הַתּוֹרָה כְּנֹלָה אָמַר לוֹ לְמַדְתָּנִי רַבִּינוּ כִּי אִין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחֻטְא. וְעוֹד אָמַר לוֹ בְּפַעַם אַחֲרַת חֲבִיבִין יִסּוּרִין וְהִבִּיא לוֹ מִמְנַשֶּׁה שְׁכָל טוֹרַח שְׁטָרַח בּוֹ אֲבִיו וְכָל עָמַל שְׁעָמַל בּוֹ לֹא הוֹעִילוּהוּ לְמוֹטָב אֱלֹא יִסּוּרִין, הָרִי ר"ע לֹא נִחְמוּ לר' אֱלִיעֶזֶר אֱלֹא בִיִסּוּרִין שֶׁל מִירוּק עוֹנוֹת, וְאִם יֵשׁ בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקַּב"ה יִסּוּרִין שֶׁלֹּא עַל חֻטְא כְּלָל הֵאִיף לֹא נִחְמוּ בָּהֶן וְכִי מִי הִנֵּה רְאוּי לִיִסּוּרִין שֶׁל אֶהְבֶּה וְשֶׁלֹּא עַל חֻטְא אֱלֹא ר' אֱלִיעֶזֶר וְעוֹד שֶׁהִנֵּה ר' עֲקִיבָא תְּלִמִּידוֹ וְלֹא בָּא אֱלֹא לְכַבְּדוֹ בְּכָל כָּחוֹ וְהִנֵּה תוֹלָה לוֹ יִסּוּרִין שֶׁלּוֹ לְכַבּוֹדוֹ הֵא לְמַדְנוּ שְׂאִין יִסּוּרִין אֱלֹא לְכַפֶּרֶה: עוֹד הִזְכִּירוּ חֲכָמִים דְּרַף אַחֲרַת בִּיִסּוּרִין אָמְרוּ (עֲרַכִין ט"ז): תָּנָא דְּבִי ר' יִשְׁמַעְאֵל כָּל שֶׁעֲבָרוּ עָלֵינוּ אַרְבַּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין קָבֵל עוֹלְמוֹ, וּפְרִיּוֹשׁ הָעֲנִין הִנֵּה מִן הַמְּקָרִים הַהֵינִים בְּנוֹהֵג שֶׁל עוֹלָם וְהַבָּאִין עַל כָּל אָדָם כְּגוֹן שְׂיִמְצָא טוֹרַח בְּמַעֲשָׂיו לְפַעֲמִים וְיִכָּאֵב גּוּפּוֹ כְּשִׂיאֵכֵל מֵאֲכָלִים רַעִים שְׂאִינָן הַגּוֹנִין לְפִי טָבַע שֶׁלּוֹ וְרֵאשׁוּ כְּשִׂיעֲמוּד בְּשִׁמְשׁ וְיִהִי לוֹ מִן הַיְגִיעוֹת שְׂבָאוֹת אֲפִילוֹ עַל הַמְּלָכִים שְׂכָגוֹן אֵלוֹ אִין נִיצוֹל מֵהֶן אֱלֹא הַרְשַׁע הַגְּמוּר לְגִיחָנָם שְׂמִקְבֵּל עוֹלְמוֹ וְשׁוֹמְרִין אוֹתוֹ מִן הַשְּׂמִים לַעֲשׂוֹת לוֹ כָּל רְצוֹנוֹ בְּעוֹלָם הִנֵּה שְׂנֵאֲמַר יְחִילוּ דְרָכֵינוּ בְּכָל עַת אֲבָל שְׂאֵר בְּנֵי אָדָם בֵּין צְדִיקִים בֵּין רְשָׁעִים כְּלוּם בְּכָל מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם.

וְזֶהוּ שְׂפִירְשׁוּ בְּגִמְרָא שֶׁם בְּעֲרַכִין עַד הֵיכֵן תְּכַלִּית יִסּוּרִין כָּל שְׂאֲרָגוֹ לוֹ בְּגַד לְלַבּוֹשׁ וְאֵינּוּ מִתְּקַבֵּל עָלָיו וְאֶתְקִיפוּ עָלָה וְהַעֲלוּ אֲפִילוֹ נְהַפְּפוּ לוֹ חֲלוּקוֹ וְאֲפִילוֹ הוֹשִׁיט יָדוֹ לְפִיס לִיטוּל שְׁלֵשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׂתִים, וְכָל כֹּף לְמָה דְתַנִּי דְּבִי ר' יִשְׁמַעְאֵל כָּל שֶׁעֲבָרוּ עָלָיו וְכו' וְזֶה עֲנִין אַחַר הוּא אֵינּוּ אֱלֹא מִן הַיִסּוּרִין הַמְשַׁתְּנִין בָּהֶם בְּנֵי אָדָם זֶה מִזֶּה בְּרוּב אֲבָל בִּיִסּוּרִין מְמַשׁ

לא למדנו בהם יסורין אלא לכפרה: ואם תשאול ותאמר והלא מפורש בתורה שיש יסורין של נסיון כגון והאלהים נסה את אברהם וכן למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותי אם לא תשובה לשאלה זו כן הדבר נכון היא המדה שהקב"ה מנסה ולא כל אדם אלא מנסה הוא את חסידיו שנאמר ה' צדיק יבחן, כן דרשו בב"ר היוצר הגה כשהוא בודק אינו בודק נקנים רעים שאינו מספיק להקיש פעם אחת עליהם עד שהוא שוברו ובמי הוא בודק בנקנים יפים שאפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינו נשברים כן אין הקב"ה מנסה את הרשעים שאין יכולין לעמוד ואת מי הוא מנסה את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן וכתוב והאלהים נסה את אברהם, ומהו הנסיון הגה שיבוא עליהם בעבודתו של הקב"ה ובעשיית מצותיו טורח ועמל, לפי שיש בני אדם שעושין מצות ומעשים טובים כשידם משגת וכשהן בשלנה ובריוח אבל מתוך הדוסק או פשהעבודה באה עליהם בטורח ועמל גדול אינו עושין לפיכך הקב"ה מטריח על יראיו בקצת נסיון כדי שיקבלו מצות ויעשו אותם מתוך הטורח כדי שיהא שחרם באותן מצות כפול ומכופל, ולמה מנסה אותו והלא גלוי וידוע לפניו יתברך אם יקבל אותו חסיד המנסה עבודה וטורח זה.

אף על פי כן אין שכר האדם בכח אמונה שלו כשכרו בפועל ומעשה. ונמצא מזכה אותו להוציא דרכיו הטובים לפועל ולמעשה, ולמה נקרא נסיון והלא הכל צפוי לפניו יתברך, אעפ"כ רשות האדם בידו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה.

נמצא אותו החסיד מנסהו המצנה על מצנה זו בנדאי, לפיכך נקרא נסיון מצד העושה לא מצד המצנה יתברך שמו: מדה זו מדת הטובה אינה מדת נקמה ופורענות, שהיא מנסה מי שגלוי לפניו שיימצא שלם באותו נסיון כדי להרבות לו שכר שאמרנו ולפיכך נתנסה אברהם כדי שיהא מקבל עבודה זו החמורה ויהא שכרו קנים לעולם שנאמר בי נשבעתי נאם ה' פי יען אשר עשית את הדבר הגה וגו'.

ולפיכך נתנסו ישראל במדבר כדי שיהו מקבלין טורח הליכות המדברות ופחד המקרים לשמו של הקב"ה ולתורתו ויטלו שכר על הדבר שנאמר וזכרת את כל הדבר אשר הוליקך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך ואמר זכרתי לך חסד נעורייך אהבת פלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, נמצא נסיון הגה מדת הטובה שהאדם מקבל בו שכר ושמו של הקב"ה מתעלה ולכך הודיעו עד היכן תגיע אהבתו ויראתו בלב עבדיו והיא נמשכין אחר מצותיו ועושין רצונו כרצונם: ואם תשאול ותאמר הלא חזקה נתנסה ולא עמד בנסיונו שנא' וכן במליצי שרי בבל המשלחים עליו לדרוש המופת אשר הגה בארץ עזבו האלהים לנסותו לדעת כל לבבו, מעולם לא נסה הקב"ה לאותו צדיק ולא בקש ממנו דבר אלא הוא ברשות עצמו חטא זהו שכתוב עזבו האלהים לנסותו, לומר שלא עשה עמו נס ולא סייע אותו באותו ענין כמו שעשה עמו נס בסנחריב וברפואת חליו, ועזבו לעצמו מפני שחטא ברפואתו כמו שכתוב עליו ולא כגמול עליו השיב חזקה כי גבה לבו לפיכך הניחו הקב"ה עכשיו לרשות עצמו וגובה לבבו ונכשל, וזהו הענין בא ליטמא פותחין לו ליטהר מסייעין אותו: במדה הזו נהג הקב"ה עם ישראל בכניסתן לארץ הם חטאו ולא רצו להוריש יושבי הארץ שנאמר ואתם לא תכרתו ברית ליושבי הארץ הזאת מזבחותיהם

תתנצו וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי מֵהַ זֹאת עֲשִׂיתֶם וּכְתִיב גַּם אֲנִי לֹא אוֹסִיף לְהוֹרִישׁ אִישׁ מִפְּנֵיהֶם מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עִזַּב יְהוֹשֻׁעַ וַיָּמַת לְמַעַן נִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹמְרִים הֵם אֵת דְּרָךְ ה' לְלַקֵּחַ בָּהּ, וּכְתִיב וַיִּהְיוּ לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל לְדַעַת הַיִּשְׁמְעוּ אֶת מִצְוֹת ה' וְהֵם חָטְאוּ וְלֹא הוֹרִישׁוּ אוֹתָם וְכָרְתוּ לָהֶם בְּרִית וְהוּא רָצָה לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם גַּם לְהִיּוֹת אִישׁ א' מֵהֶם רוֹדֵף אֶלֶף כְּאִשֶׁר בְּתַחֲלָה וַנִּתְּנָסוּ בְּדָבָר וּנְכַשְׁלוּ.

וְהַנְּסִיּוֹן הַזֶּה לֹא בְּחֻפְזוֹ שֶׁל הַקַּב"ה נַעֲשֶׂה וְהוּא עוֹמֵד וּמְצַוֶּה לָהֶם לְהוֹרִישׁם וְהֵם לֹא שְׁמָעוּ. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִן הַנְּגִי מִמְטִיר לָכֶם לַחֵם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטּוֹ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַיְלָף בְּתוֹרַתִי אִם לֹא, אֵין הַנְּסִיּוֹן לְיִשְׂרָאֵל אֲלֵא מִדַּת רַחֲמִים שְׁיֵהָא מְזוֹנָם יוֹרֵד לָהֶם דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ וַיּוֹצֵאֵין לְמַדְבַּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בְּלֵא מַחֲיָה וּבוֹטְחִים בַּהַקַּב"ה וּבִגְבִיאָה זֶהוּ שְׁפָתוֹב הַמְּאֻכְלָה מִן בְּמַדְבַּר אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּן אֲבוֹתֵיהֶם לְמַעַן עֲזוּתָהֶם וּלְמַעַן נִסּוֹתָהֶם לְהִיטְבָה בְּאַחֲרֵיתָהֶם.

הָא לְמַדְנֵנוּ שְׁאֵין הַנְּסִיּוֹן הַזֶּה לְהַבִּיאַ עַל הָאָדָם יְסוּרִין שְׁיִמּוֹת בָּהֶן אוֹ שְׁיֵהָא כָּל יָמָיו בְּצַעַר וּבִשְׁתַּ וּבְטַל מְלַעְבּוֹד הָאֱלֹהִים וּמְלַעְסוֹן בְּתוֹרַתוֹאֲלֵא טוֹרַח שְׁסוֹפּוֹ הַנְּחָה וְעַמַּל שְׁסוֹפּוֹ שְׁמַחָה וְשָׁלוֹם.

כָּל שֶׁכֵּן שְׁאֵין בְּנְסִיּוֹן יְסוּרִין שְׁיֵהָא בָּהֶן מַחֲיָקַת שֵׁם וְאַבְדוֹן הָעוֹלָם הַזֶּה לְפִיכָה אֵין הַנְּסִיּוֹן בְּכֻלּוֹ יְסוּרִין לֹא יְסוּרִין שֶׁל אֶהְבָּה וְלֹא יְסוּרִין שֶׁל כְּפָרָה אֵינוֹ אֲלֵא מִדַּת הַטּוֹב מְרֻנָּה: בְּדָרָךְ נִישׁ בְּצַדִּיקִים דְּרָכִים הַרְבֵּה לְכַפָּרָה, כִּף יֵשׁ בְּרַשְׁעִים שְׁתוּלִין לוֹ לְהַאֲבִידוֹ כְּדִי לִתֵּן שָׂכָר מִיַּעוֹט מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּמוֹ שְׁפִירְשָׁנוּ, וַיֵּשׁ שְׁפוֹסְקִין לוֹ חַיִּים וְשִׁלּוּהַ לְחֻסָּד אֲבוֹתָיו כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר בְּנִים רַבְעִים יֵשְׁבוּ לָהּ עַל כֶּסֶף יִשְׂרָאֵל, וַיֵּשׁ שְׁמַאֲרִיכִין לוֹ עַד שְׁיֵשׁוֹב בְּתוֹשׁוֹבָה שְׁלֵמָה כְּדָרָךְ שְׁעֲשֶׂה לְמַנְשָׁה.

וּמִן הַגְּאוּנִים שְׁאָמְרוּ שֶׁהַקַּב"ה פּוֹסֵק שְׁלּוּהַ לְרַשְׁעִים לְנִסּוֹת בָּהֶם אֲנָשִׁי רַשָּׁע וְהַתְּרַמִּית שְׁיֵהָיו מִתְחַזְּקִין בְּרַשְׁעָם וְאוֹמְרִים הִנֵּה אֵלֵה רַשְׁעִים וְשִׁלּוּי עוֹלָם הַשָּׁגוֹ חֵיל אִף שְׁוֹא עֲבֹד אֱלֹהִים וּמֵה בָּצַע כִּי נִשְׁמֹר בְּרִיתוֹ, וּבְרוּךְ יוֹדַע הָאֱמֶת: וְאִם תִּשְׁאֵל וְתֹאמַר הֲרִי שְׁתַּקְּנוּ חַכְמִים דְּרָכִים הַלְלוּ לְפִי כְּוֹנְנָתָם וּלְפִי הַכְּרַע פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה וְהַגְּבִיאִים, אִם כֵּן מֵהוּ זֶה שְׁהַגְּבִיאִים צּוֹחִים עַל הָעֵנֶן הַזֶּה, וּמֵהוּ שְׁתַּמָּה יְרַמְיָה עַל הַרַשְׁעִים צַדִּיק אֲתָה ה' וַיִּשְׁרַ מְשַׁפְּטֵיךָ אִף מְשַׁפְּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ מִדּוֹעַ דְּרָךְ רַשְׁעִים צִלְחָה וְאָמַר דּוֹד אִף רִיק זַכִּיתִי לְכַבִּי וְאֶרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי וְגו' וְתַמָּה יִשְׁעָיָה עַל הַצַּדִּיקִים לְמָה תִּתְּעֵנוּ ה' מִדְּרָכֵיךָ תִּקְשִׁיחַ לְבָנוּ מִיִּרְאָתָךְ וְאָמַר חֲבַקּוּק עַל שְׁנִיָּהֶם לְמָה תִּרְאֵנִי אֲנִי אֲנִי וְעַמַּל תִּבְטִיט שׁוֹד וְחֻסָּד לְנִגְדֵי וּכְתִיב כִּי רַשָּׁע מְכַתִּיר אֶת הַצַּדִּיק עַל כֵּן יֵצֵא מְשַׁפֵּט מְעַנְקֵל וְנִתְּנָכְחוּ אִיּוֹב וְחַבְרִיו עַל דָּבָר זֶה הַרְבֵּה וְרַבּוֹתֵינוּ עֲצָמָם אָמְרוּ אֵין בְּיָדֵינוּ שְׁלֹת רַשְׁעִים אִף לֹא יְסוּרֵי הַצַּדִּיקִים: דַּע שְׁיֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ שְׁחוֹלְקִין עַל זֹאת הַמַּדָּה, יֵשׁ מֵהֶן שְׁאוֹמְרִים אֵין מִיָּתָה בְּלֵא חָטָא וְאֵין יְסוּרִין בְּלֵא עוֹן, וְנִדְּחוּ דְּבָרָיו בְּגִמְרָא בְּאֵין מִיָּתָה בְּלֵא חָטָא יֵשׁ מִיָּתָה בְּעֵטּוֹ שֶׁל נְחָשׁ הַקְּדָמוֹנִי וְהוּא חָטָא שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּגְזְרָה מִיָּתָה עָלָיו וְעַל תּוֹלְדוֹתָיו בְּשִׁבִיל חָטָאוֹ כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵלֵי וּבְבִיתוֹ אֲבָל בְּאֵין יְסוּרִין בְּלֵא עוֹן לֹא נִדְּחוּ דְּבָרָיו וְא"ת שֶׁנִּדְּחוּ בְּכָל אֲבָל הַמִּיָּתָה וְהַיְסוּרִין בְּאֵין עַל חָטָא שְׁקָדָם לְאֵב כְּמוֹ עֵטּוֹ שֶׁל נְחָשׁ שְׁהַזְכִּיר הַמְּקַשָּׁה אֲבָל אֵין מִיָּתָה וְהַיְסוּרִין בְּעוֹלָם.

ואמרו בברכות (ז') בקש משה להודיעו דרכיו ונתן לו שנאמר הודיעני נא את דרכך אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק ורע לו רשע וטוב לו יש צדיק וטוב לו רשע ורע לו, א"ל הקב"ה למשה צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור, וזה הענין על דרך שפירשנו למעלה בפרעון קצת העונות בעולם הזה לזכותו לגמרי או להאבדו לעולם הבא, ולשון אחר אמרו צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק ורע לו צדיק בן רשע וכו', ואמרו בגמרא ופליגא דר"מ דתנא משמיה דר"מ שלא נתנו למשה זו המדה שנאמר וחסותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון כלומר שאינו הגון לדעת בני אדם לומר שלא נמסרה המדה הזו לדעתו של אדם: והנה כפי הסברה הראשונה הכל בטעם ידוע ובטענה מושגת, ומה שאומרים הנביאים בדרך ומה שצונחין על הענין אינו אלא כדברי החולה שמצטער על חליו ומפליג על החולי וצועק על תוקף הצער והכאב והיאף לו כף והיאף אפשר לו צער הגדול, כלו' שהנביאים מתמיהין לפני הקב"ה ואומרים לפניו רבש"ע למה תנהג בזו המדה ונבלה מינו בבהלה ואלה רשעים שפושטין ידם בזבול קדשך בשלום ובשלנה בעולם.

אף על פי שיודעין שהמדה אמת והמשפט צדק. ובתשובת דבר זה אמר המשורר לאחר שהתאונו על הענין ואמר כמעט נטיו רגלי כאין שפכה אשורי פי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה וגמר הענין הזה בספק רשע וטוב לו, ועוד אמר בספק צדיק ורע לו לכן ישיב עמו הלום ומי מלא ימצו למו אף ריק זכיתי לבכי וארחץ בנקיון כפי נאהי נגוע כל היום, וחזר ותירץ על הכל ואחשבה לדעת זאת עמל היא בעיני עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם, כלומר ששתי ספיקות האלה עמל גדול הנה לו במחשבתו הראשונה עד שבא במחשבה אל מקדשי האלהים והוא מה שהקדיש לשתי הפתות האלה של רשעים וצדיקים והזמין לשתיהן והבין לאחריתם ורמזשם ענין העולם הבא בפסוק בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני וענין ההכרתה באיך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות ושאר הענין: ויש מרבתינו שסוברין והיא דעת רבי מאיר בברייתא שהזכרנו שאף על פי שהמדות הללו כף הם כמו שסברנו ומקצת בני אדם גדונין בהם, אבל עדיין יש צדיקים גמורים שלא בדרך המדות הללו מתנסרין ורשעים גמורים שיושבין שאנן ושקט בעולם, ואלו הן תוכחותיו של איוב שבאו יסוריו שלא על חטא כפי דעתו וכפי מה שנאמר עליו בענין השטן שלא הזכיר עליו חטא כלל אלא החנם ירא איוב אלהים וגמר הענין, ואם נאמר באיוב שום עלילה או נחפש למצוא בענינו שמץ דבר מפל מקום הוא שואל על הצדיק הגמור מכל צד שבאו עליו יסורין ומת בהן ואבד שמו על לא חטא בכפיו היאף יתכן זה בדרך ה', ודבר זה אין לו תשובה לדעת הבריות אלא לדעתו של אל דעות ותברך, כף אמרו בר"ע שהראה אותו הקב"ה למשה רבינו במראות הנבואה ואמר לפניו רבש"ע הראיתי תורתו הראני שכתרו ראה שחזתני בשרו במקולין אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכתרה אמר לו שתוק כף עלה במחשבה לפני, רצו חכמים לומר שאין מיתתו של ר' עקיבא ביסורין הללו ראויה לו לנכות ממנו מעוט מעשים רעים, לפי שהיה צדיק גמור כל ימיו אלא שהענין נעלם וכו' עלה במחשבת בעל המחשבות ותברך חפצו ורצונו.

אף על פי כן עם ההעלמה הזו יש בטענה הזאת סוד נמסר לאנשי התורה והקבלה והוא רמוז בדברי רבותינו ונקלל בענין סוד העיבור שחכמים מוסרין אותו לתלמידיהם

הראויים והוא תשובתו של אליהוא על תוכחותיו של איוב, ואתה יודע שהיה איוב צדיק גמור בעיניו והיו יסוריו שלא על חטא ועבירה לפי דעתו עד שהיה קורא תגר עליהם כמו שהזכרנו: וכאשר אנחנו מסתכלים בספר הזה בפנים אנחנו רואים שמתחלה פתח ואמר לומר שממשלת הפוכבים והמזלות בימי הלידה ורגעי הריון גורמין לאדם הרעות והטוב נוטים לדעת הוכרי שמים המהבילים, זהו שפתח יאבד יום אולד בו והיה מקלל היום והלידה וכוכבי נשפו פי הם גורמי רעתו וכן ענן כל המענה, ובזה תפשו אליפו בהיותו מסיר דעתו מן האדון העושה הכל במשפט וצדק ותברך ונותן הממשלה לכווכבים ולמזלות ענה לו זכר נא מי הוא נקי אבד רוצה לומר אחרי שאנחנו רואין הנקיים אובדים ונראה חורשי האנן שקוצרין אותו זאת ראיה כי מנשמת אלוה יאבדו האובדים ולא מפת הטעות הפכבים ואמר אם נראה במקצת האנשים שאין המדה מתנהגת פו כאשר אראה אויל ורשע משריש הנה ראיתי בלבי קללה באה על נהו פתאום והצדיק הבאה עליו רעה פמוה מוסר אלהים הוא נאל תמאסהו, ואמר שהאדם נולד לעמל ואין אני מיחס אל דבר אחר רק אדרוש בו אל אל ואשים ההנהגה לאלהים כי הוא לוכד החכמים ויודע שהצרות שהם מצערים בהם לטובתם הם או למוסר שיוכיח האלהים את האדם ובסוף יצילנו והוא יכאיב ויחבש, וזאת תשובת אליפו לענן מענה איוב הראשון: אז נהפך איוב אל תלונה אחרת, הראה עצמו שהודה לדברי אליפו כי חצי שדי הם ובעותי אלוה עמו, ושב בדרך הקללה הראשונה לומר אחרי שאין היסורין האלו במקרה מזל רק ברצון מכונן מי יתן שידפאהו האלהים וימיתהו או ימתין עד ימלא צבאו, כי רוח חיו כי מה פחו ליחל עד שיעבור המוסר הזה, ותמה מה אנוש כי יגדלהו האלהים לשית אליו לבו.

ונה המאמר יורה כי איוב היה חושב תחלה כי מצד גריעות האדם אצל הבורא ישים אותו תחת ממשלת המקרים כפי מערכת המזלות ומשטריהם. יאמין באדם כמו שנאמין אנחנו בנמלים או בשרצי הארץ והבהמות כי אין השגחה עליונה בהם רק לקיום המין אבל ליחיד מהם אין עמו עונש ושכר ולא נאמר בהם שחטאו כשישחטו ולא שזכו כשהאריכו ימים והיו מזונותם מצויין להם פזאת היתה סבתו תחלה כפי ענין מענהו הראשון, וכן יאמר לו אליפו עצמו ואמר מה ידע אל הבעד ערפל ישפוט עבים סתר לו ולא יראה, זה הסרת ההשגחה מן הנבראים השפלים, וחוג שמים יתהלך השגחתו לקיום המין בכלל השמים וצבאו, האורח עולם תשמור הוא הגלגל החוזר והוא דרכו של עולם במזלות והכווכבים, והוא עצמו איוב מתנצל מזה כי לא היתה הסברה הרעה עמו בשלותו כמו שאמר (כי אראה שמי מועשה אצבעותיה) אם אראה אור כי יהל וירח יקר הולך ויפת בסתר לבי כי ממנו רב חילי וכביר מצאה ידי, כי זה עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל, הנותן הכל ואיננו מפחות האור והירח, רק עתה ברא אליו הצרות הרהר בלבו זה מפני שבאו עליו על לא חמס בכפיו.

ואחרי שהרחיק לו אליפו זאת הסברה הרעה אמר ולמה יבואו עלי יסורין הגדולים מאת האלהים אין זה דרך מוסר כי אין בכח לסבלם ואיך יגדל האדם בעיניו לבחון אותו לבקרים ואם חטאתי מה יזיק לה חטאתי שאמה נוצר האדם: ועד הנה לא דבר איוב בצדק ולא נשתבח במעשיו הטובים רק בשלש הטענות האלה יתנפח, יטעון אם מוסר הוא מה פחו לסבול המוסר הזה, ויטעון עוד כי האדם וחייו הכל ודיו במיתה המעונתת לו כי כאשר לא ינצל ממנה פו אם חטא לא היה ראוי לצער אחר כי מעיקר

בְּרִיאָתוֹ לְהַבִּיל דָּמָה, וְיִטְעֹנוּ עוֹד אֵיכָה יִגְדַּל בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים לְפָקוֹד עָלָיו פֶּשַׁע וְחַטָּאת וְהוּא וּפְשָׁעוֹ אֵין וְתֵהוּ בְּעֵינֵי אֱלֹהִים, וְנִהוּ עֲנִין תְּלוּנָתוֹ בְּמַעֲנֵה הַזֶּה כְּפִי לְיִרְאוּ הַפְּסוּקִים בְּבִיאוֹר: אַחֲרֵי זֶה בָּא בַלְדָּד הַשְּׁחִי לְסַיֵּעַ עַל קִצֵּת דְּבָרֵי אֱלִיפַז חֲבִירוֹ וּבָאוּ דְּבָרָיו חֲזָקִים מְמַנּוּ.

אָמַר כִּי הִרְעוֹת הַבָּאוֹת עַל אִיּוֹב וְעַל בְּנָיו כִּלְכָן בְּדִין וּמִשְׁפָּט עַל עוֹנוֹת וּפְשָׁעִים שֶׁעָשׂוּ כִּי הָאֵל לֹא יַעֲזוֹב מִשְׁפָּט וְצֶדֶק, וְעָשָׂה הַבְּנִים רְשָׁעִים גְּמוּרִים כְּחַטָּאִים שֶׁעָנְשׁוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה מְפָנֵי שְׂנֵאֲרָתוֹ וּמִתּוֹ וְהוּא שֶׁאָמַר אִם בְּנֵי חַטָּאוֹ לֹא יִשְׁלַחֵם בְּיַד פֶּשַׁע, אָבֵל בְּמִדַּת אִיּוֹב נִהְיָ עֲנִין אַחֵר שֶׁבָּאוּ יְסוּרָיו לְמַרְק קִצֵּת חַטָּאוֹ וְאִם יִשְׁחַר אֵל אֵל וְשָׁלַם גִּוַת צֶדֶק, וְהוּא מִי שֶׁהִרְשִׁיעַ אִיּוֹב תְּחִלָּה: וְאִזּוֹ נִתְעוֹרַר אִיּוֹב לְצֶדֶק עֲצָמוֹ וְשָׁב אֵל טַעֲנוֹתָיו הִרְאִישׁוֹנוֹת וְחֲזָקוֹ דְּבָרָיו, וּבִיָּאֵר אוֹתָם כִּי הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ לְרוֹב מַעֲלָתוֹ לֹא יִשְׁגִּיחַ לְפָרְטִים וְאֶפְיָלוֹ יַעֲנֶהוּ.

לֹא יֵאֱמָן אִיּוֹב כִּי יֵאֲזִין קוֹלוֹ, אֲשֶׁר בָּבֶא הַשְּׁעָרָה בְּנוֹהֵג שְׁבַע עוֹלָם עַל הַבָּל יִשׁוּפְהוּ וְיִרְבֶּה פְּצָעָיו עִם הַכָּלל בְּחַנּוּם וְלֹא בְּחֶטְאוֹ, וְאָמַר תָּם אֲנִי שְׁלֵא חַטָּאתִי מִיּוֹם שְׂנֵאֲרָתִי, רַק שְׁלֵא אֲדַע נְפִשִׁי אִם מִצַּד בְּרִיאָתָהּ יָבִאוּ עָלָיָהּ הַמַּקְרִים עַל כֵּן אֲמַאֵס חַיִּי וְאַרְצָה שְׁתִּשֵּׁב נְפִשִׁי לְהוֹיָתָה הִרְאִישׁוֹנָה, וְיִתֵּן רֵאזָה עַל הַסֵּרֵת הַהַשְׁגָּחָה כִּי הַמִּדָּה הַנּוֹהֶגֶת בְּכָל אַחַת הִיא כִּי תָם וְרִשָׁע הוּא יְכֻלָּה, וְא"ת שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּהַשְׁגָּחָה וְיִהְיֶה בְּחַפְזָא וּבְרַצוֹן וְשׁוֹט הוּא שְׁהִיָּה בְּעוֹלָם לְהַמִּית פְּתוּאִים וְלְהַלְעִיג עַל מִסַּת נְקִיִּים, א"כ נִתְנָה הָאָרֶץ בְּיַד מַעוֹל וְחֻמָּץ, וְאִם אִינוּ כֵּן אָמַר מִי הוּא הַמַּכְלֶה הַכָּל וְהַמְשַׁחֵת אוֹתִי כִּי יָמִי קָלוּ מִנֵּי רֵץ, וְזֹאת טַעֲנָה אַחֲרָת, וְיִתְאָנֶה אִיּוֹב עוֹד לְהִיּוֹת בֵּינוֹ וּבֵין הָאֵל מוֹכִיחַ שִׁיאֲמַר לוֹ שִׁיּוֹדִיעָהוּ עַל מַה יִּרְיָבְהוּ, הַטּוֹב כִּי יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בְּלֹא חַטָּא וְאֶפְיָלוֹ חַטָּא הִיאֵךְ יֵמַאֵס יִגִּיעַ כְּפִיו וְיִסְתַּכֵּל עַל עֲשִׂיַת הַחַטָּאִים וְהִרְשָׁעִים שֶׁעוֹשִׂין בְּסִתְרָא, וְאִם יֵאֱמַר הָאֵל כִּי לְנַסּוֹתוֹ יַעֲשֶׂה לְדַעַת אִם יִסְבּוֹל הַמַּקְרִים אוֹ יִבְעֹט, זֶה הָעֲנָן הַמוֹסֵר שֶׁאָמַר לוֹ אֱלִיפַז מִתְחִלָּה, הַעֲיֵנִי בְּשֵׁר לָךְ כִּי יִבְקֹשׂ עֲוֹן שְׁגָלוֹי לְפָנָיו שְׁלֵא אֲרִשַׁע גַּם יוֹדַע שֶׁאֵין מִיָּדוֹ מִצִּיל וְאִינוּ צָרִיךְ לְנַסּוֹת כַּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ עִמִּי וְזוֹ תְּלוּנָה שְׂגִיחָה.

וְאָמַר אִם רְשָׁעִי אֵלֵלִי לִי וְאִם צֶדֶקְתִּי לֹא אֶשָּׂא רֵאשִׁי. יָשׁוּב אֵל טַעֲנָה שֶׁהִזְכִּיר כְּבָר כִּי כְּאֲשֶׁר לֹא יֵשָׂא רֵאשׁוֹ אִם צֶדֶק שֶׁסּוֹפּוֹ לְמוֹת וְלִילָךְ אֵל אֶרֶץ חַשְׁדָּה וְצַלְמוֹת, כֵּן אִם רִשָׁע לֹא הִיָּה לוֹ לְקַבֵּל יְסוּרִין: וְעַתָּה בָּא צוֹפֵר הַנְּעַמְתִּי בְּסִיוַע עוֹד עַל דְּבָרֵי חֲבִירוֹ וְאָמַר כִּי יֵשׁ חֲכָמָה נְעַלְמָה בְּמַעֲשֵׂי הָאֱלֹהִים, כִּי כְּפִלִּים יֵשׁ לְתוֹשִׁיָהּ כִּי כָּל הַיֵּשׁ הַזֶּהוּ בְּעוֹלָם כְּפוֹל בּוֹ חֲכָמָה נְרָאִית וְחֲכָמָה נְעַלְמָת.

אֵךְ יָדַע אִיּוֹב בְּאֵמַת כִּי יֵשָׂה אֵלָיו הָאֱלֹהִים מְעוֹנָתוֹ וְיִגְרַע מֵהֶם וְלֹא יִכְפּוֹל וְיִוָּסֵיף עֲלֵיהֶם וְאִם יִחְלִיף הָאֵל וְיִרְבֶּה הָאֲנָשִׁים הַנִּקְרָאִים בְּנֵי חֲלוּף וְיִסְגִּיר הָאָרֶץ בְּיָדָם וְיִקְהִיל אוֹתָם מִי יִשְׁיָבְנוּ בְּזֶה אִם רְשָׁעִים הֵם, כִּי הוּא יוֹדַע אֲנָשִׁים שֶׁהֵם שָׂאוּ וְרוֹאֵה הָאָנוּ שְׁלֵהֶם וְאִינוּ מִתְבַּוֵּן לְמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הוּא מוֹחֵל לָהֶם, וְכִשְׁמַטִּיב לְרְשָׁעִים וְיִסְבּוֹל לָהֶם כָּל שָׁפֵן שְׁלֵא יִגְמוֹל רַע לְטוֹבִים, אֲלֵא אִם יָכִין אִיּוֹב לְבוֹ יֵהָא סוֹפּוֹ שְׁלוֹהַּ כִּי שְׁלוֹת הַרְשָׁעִים סוֹפָה תִּקְלָה וּמִפַּח נְפִשׁ: וְהִנֵּה תִּירֵץ צוֹפֵר קוֹשִׁיָה הַגְּדוּלָה וְהַמְּפֹרָסָה שְׁבִזָה הָעֲנָן מִן הַרְשָׁעִים שְׁטוֹב לָהֶם כִּי הַקּוֹשִׁיָה בְּצֶדֶק וְרַע לוֹ אִינָה נְרָאִית בְּעוֹלָם שְׁכָל הַנְּסָפָה נְאָמַר בּוֹ חֲיִיב הִיָּה כְּזֹאת כְּאֲשֶׁר יֵאֱמָרוּ בְּאִיּוֹב, וְנָתַן שְׁלוֹת הַרְשָׁעִים שֶׁהִיָּתָה קוֹשִׁיָה טַעֲנָה וְרֵאזָה עַל חֲמַלְתָּ הַבּוֹרָא

יתברך בברואיו וכי איננו מואס לגמרי יגיע כפיו ולא יסתכל לגמרי על עצת הרשעים, וכיון שכן כ"ש שלא יריע לטובים רק ישה להם מעונותיהם ויגמול להם בפחות מחטאייהם: והנה שלשת החברים האלו יגלו דעתם בענין הזה וישאר הטענות כפול וחזוק לטענות האלה.

והנה החברים יפליגו בכל מעניהם שאחרי זה באבדן הרשעים ובהפכת ורעם מפני שהיא הקושית המתפרסמת עליהם ויאריכו בזה, ואיוב ירבה עצמו ויטעון כי יש רשעים מתים בשלנה ומה חפצם בביתם ובזרעם אחריו, ואלה מחזקים לטענות הנזכרות במענים הראשונים, ואין לנו לפרסם לכל פירוש הספר הזה.

והנה אליהוא חרה אפו על צדקו נפשו מאלהים וכתוב איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל, וכן חרה אפו על חבריו שהיו מצדיקים משפט האלהים ברשעו של איוב שנאמר ובשלשת רעיו חרה אפו על אשר לא מצאו מענה וירשיעו את איוב, וכן אמר אני אשיבך מלין ואת רעיך עמך כלל אותם בטעות ובשגגה, וזה תמה גדולה במה תקן אליהוא השאלה הגדולה הזאת שהוא צדיק ורע לו או רשע וטוב לו חוץ משתי הדעות, שאין אצלנו מדה שלישית שתכריע במחלוקת הזו בשום פנים שיבאו על חטא קל או חמור כלומר זדון או שגגה פדברי חברי איוב, ואם אינו פן שלא בדין הן באין פדעת האפיקורסות שהיה איוב נוטה אליו מתוך צערו וכפי הטענה שהזכרנו בסברתו, ואם יאמר שיש יסורין חוץ מן הסברות האלו והם פדי להרבות לו ביותר שכל וזכות לעולם הבא פדברי המתחסדים באמונה הזאת כבר באו בטענות חברי איוב מן הטעמים שסבל ענשו יוסיף לו זכות כמו שהזכרנו כי עתה יעיר עליך ושלם גנת צדקך וישאר הענין, ואם תאמר זו היתה טענה משונבשת לפי שהזכיר הגמול והסוף בעולם הזה ויש צדיקים שמגיע אליהם רעה גמורה מבלי תקנה ואחרית בעולם הזה וילכו בלא חמדה אבל הנה להם להזכיר גמול העולם הבא, לא ראינו אליהוא שהזכיר בעולם דבר אצל איוב וחבריו רמזו בו יותר ממנו כמו שאמר איוב אף שמים אל תעש עמדי אז מפניך לא אסתור.

הזכיר המיתה באמרו כי עתה אחריש ואגוע ואמר שלא יעשה עמו שמים שהוא נדון בעולם הזה ויסתור מפניו או במיתה והוא הקבלת פני שכינה בגן עדן הנפשות, וכן אש לא נפח וארץ עיפתה כמו אופל וכיוצא בזה כאן, הם רמזים לגיהנם ודינו לדעת רבותינו בכל ההגדות וכו' הזכיר בהם התרגום, עוד כי זה איננו מתשובת הקושית ההיא שהיה איוב אומר שהוא היה צדיק גמור בעיניו בלא מכשול עון ולמה ימות בנפש מרה ולא יאכל טובה בעולם הזה ובבא ויזכה לשתי השולחנות וכבר זכו להם רבים במלכי ישראל החסידים, וכן הדין נותן כי מדוע יריע אלהים לאוהביו על לא חמס בכפיהם חלילה לאל מרשע ושדי כו'.

והנה אליהוא עצמו יאמר כי פועל אדם ישלם לו וכאנרר איש ומציאנו. ועתה יחזור המחלוקת ביניהם לדברי איוב שהיה צדיק גמור בעיני נפשו.

ותראה איוב משעה ששמע דברי אליהוא בתשובה ההיא שענינה מורה שהוא ענין חדש ואינו דומה למענה חבריו כמו שאמר ולא טרה אליו מלין ובאמריכם לא אשיבנו לא פתח פיו לענות, והנה זה יורה שקבל דבריו והיו הטענות ההם מספיקות לשאלותיו עד שקבל עליו מהן השתיקה וכן אמר לו אם יש מלין השיבני וגו'.

וּכְבָר בָּאוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים סְתוּמִים מִדְּבָרֵי חֲבָרִיו כִּלְמֵי וְעַנְנֵי פְרוּשִׁים סְתוּם מְאֹד, וּמִי שֶׁלֹּא יִפְנֶה אֶת דַּעְתּוֹ וַיִּשְׂא סִבְרָתוֹ לֹא יִמָּצֵא בָּהֶם וְלֹא בְּכָל מָה שֶׁנִּתְפַּשׂ מֵהֶן בְּיַד מְפָרְשֵׁי הַמִּקְרָא דְבָר רְאוּי אוֹ טַעְנָה הַגּוֹנֶה מִחֻדוֹשֵׁת מִדְּבָרֵי הַחֲבָרִים הֵהֵם אֲבָל הוּא מְסוּדוֹת הַתּוֹרָה שֶׁנֶּעְלְמוּ לְבַד מִן הַזִּכְיִים לָהֶם מִן הַקְּבֵלָה וְהַפְּרִיּוֹשׁ בְּהֵן אֲסוּר בְּכַתָּב וְהַרְמַז אוֹבַד הַתּוֹעֵלֶת: וְהִנֵּה נִתְחַיֵּיבוּ חֲבָרֵי שֶׁל אֵיּוֹב אֶע"פ שֶׁהֵיוּ מַצְדִּיקִים מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים, בְּהִיוֹתָם מְזִכִּים אוֹתָם בְּזֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר ה' אֵל אֱלִיפַז הַתִּימְנִי חָרָה אַפִּי בָּךְ וּבִשְׁנֵי רַעֲיֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדֵי אֵיּוֹב וְלֹא הִיָּה אֱלֹהִים בְּכֻלָּל הָעוֹנֵשׁ הַזֶּה, וְהִנֵּה לְפִי הַנְרָאָה לֹא הִיָּה עוֹנֵשׁ וְחָטָא עַל דְּבָרָיו אֲפִילוֹ לֹא יֵרְדוּ לְעוֹמֵק הַדִּין, אֲבָל טַעַם הַחָטָא כְּטַעַם עוֹנֵשׁ הַשְּׂגָאוֹת שֶׁמִּתְכַּפְּרִין בְּקָרְבָן וְלָכוּ צָוָה לְהַקְרִיב עֲלֵיהֶם עוֹלוֹת, כִּי מִפְּנֵי שֶׁהֵיוּ שְׁלֵשֶׁת הַחֲבָרִים טוֹעֲנִין בְּלִי סִפְק אֲצֵלָם שֶׁאֵין יְסוּרִין בְּלֹא עוֹן בְּשׁוּם פְּנִים וְשֶׁאֵיּוֹב הִיָּה רָשָׁע הֵיוּ נוֹתְנִין דֶּרֶךְ לְאֵיּוֹב שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ עַצְמוֹ צָדִיק שֶׁיְהִיָּה מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים בְּלֹא מְשַׁפֵּט, וְהִיָּה לָהֶם לֹמַר כִּי מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים נֶעְלַם בְּדַעְתָּם אַחֲרֵי שֶׁלֹּא הִשְׁיִיגוּ לְעַנְנֵי הַקְּבֵלָה מִפִּי הַנְּבִיאִים כְּמוֹ שֶׁזָּכָה אֱלֹהִים אֵלֶיךָ.

אוֹ יְהִיָּה הַחָטָא הַזֶּה מִפְּנֵי שֶׁשִּׁבְתוֹ מְלַעֲנוֹת אֶת אֵיּוֹב וְהֶאֱמִינוּ וְקִבְלוּ סִבְרָתוֹ הַרְאֵשׁוֹנָה וְהֵאֵל יָדַע מִצָּפוֹן לָבֶם וְנִעְנְשׁוּ עֲלָיו כִּי אֵיּוֹב חָזַר בּוֹ וַעֲשֵׂה תְשׁוּבָה וְהֵם לֹא נִזְדַּרְזוּ לְהַתְנַדּוֹת עַל חָטָאָם כְּמוֹ שֶׁאֱמַר הוּא לְשִׁמְעַע אֲנִי שֶׁמַּעֲתִיךָ וְהִיִּיתִי טוֹעֵה בִּידִיעֶתְךָ וְעַתָּה כִּינּוֹן שֶׁעִינִי רוֹאֶה כְּבוֹדְךָ וְהַשְּׁגָתִי מִמֶּךָ הַשְּׂגָה אֱמֶתִית אֲמַאֵס וְנַחֲמֵתִי עַל עֶפֶר וְאֶפֶר, וְהֵם שֶׁלֹּא אָמְרוּ כִּן הַנְּזַכְרוֹ לְכַפְרָה, וְזֶהוּ עַנְנֵי הַכְּתוּב מַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם גְּבִלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם הֵיוּ מְזִכִּים מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים וְאֵם יָבֵא עֲלֵיהֶם מִמֶּנּוּ קֶצֶף יִרְאֶה כְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ הַגּוֹן: וְכֵן תִּרְאֶה עַנְנֵי רֹב מוֹסְרֵי הַקַּב"ה אֵל אֵיּוֹב לְעֵלוֹת מַעֲשָׂיו הַנִּפְלְאִים וְלִהְיוֹדִיעוֹ מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים וְאֶת מִיעוּט דַּעְתּוֹ שֶׁל אֵיּוֹב בְּסוּד הַנְּבִיאִים שֶׁלֹּא יָדַע סוּדוֹת הָאֶרֶץ וְהַשָּׁמַיִם וּבְהִמּוֹת וְהַעוֹפוֹת וְהֵיָם וּבְרִיּוֹתָיו וּבְכֻלָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וְרִצּוֹנוֹ לֹמַר כִּי מִי שֶׁלֹּא יָדַע בְּכָל אֵלֶּה עִם רְאוּתוֹ בָּהֶם הַהַשְּׁגָחָה וְטוֹב הַסֵּדֵר וְהַהִנְהָגָה אֶע"פ שֶׁהֵם בְּלֹא זְכוּת וּבְלֹא חוֹבָה לָמָּה לֹא יַחֲשׁוּב בְּכֻלָּל שֶׁמְשַׁפֵּטִי הָאֱלֹהִים בְּבִנְי אָדָם נֶעְלָמִים וְסוּדָם בִּיצִירַת הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף סְתוּם וְחָתוּם, וְלָמָּה לֹא יִתֵּן צֶדֶק לְפוֹעֵלוֹ מִן הַסֵּתֶם אַחֲרֵי רְאוּתוֹ חֲמֻלְתּוֹ וְהַשְּׁגָחָתוֹ הַטוֹב בְּשֶׁאֵר הַבְּרִיּוֹת הַשְּׁפֵלוֹת וּמְדוּעַ יָבֵא אַחֲרֵי הַמְּלָךְ אֶת אֲשֶׁר כָּבֵר עָשָׂהוּ וְנִכְלָל עִם זֶה לְאֵיּוֹב הוֹדַעָה אַחֲרַת כְּנִגְדַּת הָאֶפִיקוֹרְסוֹת שֶׁבָּא בְּדְבָרָיו שֶׁמִּחֲמַת פְּחִיתוֹת הָאָדָם אֲצֵל בּוֹרְאוֹ אֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ עֲלָיו לְטוֹב אוֹ לְרַע, כִּי עַתָּה יִפְרֹשׁ לוֹ הַקַּב"ה טוֹב הַשְּׁגָחָתוֹ בְּכָל אַחַת מִהַבְּרִיּוֹת מִבְּנֵי אָדָם עַד קִטְנֵי בְרִיּוֹת הָאֶרֶץ וְהֵיָם וְהַהִנְהָגָתוֹ בְּכּוֹלָם בְּהַשְׁוִיָּה וּבְטוֹב הַצָּרִיךְ לְהַנְהָגָה, וְזֶה עַנְנֵי מַעֲנָה הָאֱלֹהִים יִתְבַּרְךָ שָׁמוֹ עִם מָה שֶׁנֶּרְמַז בְּדְבָרֵי הַמַּעֲנָה הַטַּעַם שֶׁחֻדַּשׁ אֱלֹהִים בְּצַדִּיק וְרַע לוֹ בְּקִצַּת פְּסוּקִים יְדוּעֵי קְבֵלָה וְע"ז נִתְחַרַט אֵיּוֹב וְשָׁב בְּתְשׁוּבָה לְבוֹרְאוֹ שֶׁכָּבֵר יָדַע מִדְּבָרֵי אֱלֹהִים כִּי הַטַּעְנָה הַזֶּה שֶׁאֱמַר לוֹ הִיא טַעְנָה הַגּוֹנֶה וּמְקַוְבֶּלֶת וְהִיא סוּף הַשְּׁגָתַת הָאָדָם בִּידִיעָה הַזֹּאת וְאֵין אַחֲרֶיהָ קוֹשִׁיָא בִּידִיעַת הָאָדָם, וְנִתְבַּרַר לוֹ בִּידִיעָה שֶׁלָּמָּה מַעֲנִין גְּבוּאָתוֹ בְּמַעֲנָה הָאֱלֹהִים יִתְבַּרְךָ כִּי כָּל מַעֲשָׂיו בְּסֵדֵר וּבְהַשְּׁגָחָה, וְשִׁישׁ עוֹד בָּהֶם טַעְמִים סְתוּמִים אֵין מִחֻשְׁבָּה מִשְׁגָּת אוֹתָם, זוּלָתִי הַמְחַשְׁבָּה שֶׁקְדָּמָה לְבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם יִתְבַּרְךָ שָׁמוֹ וְחֻפְצוֹ וְיִתְעַלָּה לְנִצְחָה: וְסוּף דְבָר רְאוּי לְהֶאֱמִין בְּזֶה הָעַנְנֵי לְכָל בַּעַל מִקְרָה וּפְגַע כִּי מִקְרָהוּ וְצָרְתוֹ עַל עוֹנוֹ וּפְשָׁעוֹ וְיִשׁוּב עַל הַנּוֹדַע מֵהֶם בְּתְשׁוּבָה וְעַל לֹא הוֹדַע שָׁלוֹ וְשֶׁלֹּא

זכור בהם יתנוּדה מן הסתם, ואם יראה צדיק אוֹבד בְּצַדְקוֹ יִהְיֶה מִיָּחָס זֶה תַּחֲלָה אֶל מִיעוּט עֲבִירוֹת שְׁעֵשָׂה.

וכן יחשוב בְּרִשְׁע שְׁלֵוֹ יִהְיֶה תוֹלָה שְׁלֵוֹתוֹ בְּצַדְקוֹת אוֹ מַעֲשֵׂה טוֹב שְׁעֵשָׂה וְאַחֲרֵי כֵן אִם יַעֲבֹר דַּעְתוֹ לְמִי שִׁירְאָנוֹ אוֹבֵד וְהוּא צַדִּיק גָּמוּר רַב הַזְכִּיּוֹת נְקִי הַחַטָּא וְכֵן הַלְכָב. וְזוֹ אֵינְנָה קוֹשִׁיא בְּדַעַת הָאָדָם רַק לְמִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צַדִּיק וְאֵין לוֹ פֶּשַׁע עוֹן מְסַפִּיק לְרַעָה הַמוֹצֵאת אוֹתוֹ.

וְאַפְשָׁר שִׁישֵׂא פָּנִים בְּעַצְמוֹ וַיִּשֵׂא נַפְשׁוֹ בְּצַדְקוֹ, אֲבָל זֶה סֶפֶק שֶׁהוּא מוּעָט עִם הַסֶּפֶק הָאֲחֵר שֶׁהוּא רַב מְמוֹנֹ, שִׁירְאָה הַרְשָׁע הַגָּמוּר הַמְּוַחֲלֵט מַצְלִיחַ בְּכָל עֲנָן הַהַצְלָחוֹת, יִהְיֶה הַחוֹשֵׁב מִיָּחָלוֹ הַתְּלָאוֹת בְּסוֹפוֹ, אוֹ שְׁלֵוֹת הַרְשָׁע הַזֶּה בְּסוֹד הַנִּזְכָּר הַנִּכְלָל בְּסוֹד הָעֵיבוֹר אִם זָכָהוּ הָאֱלֹהִים אֵלָיו לְדַעְתוֹ מִפִּי הַקְּבֵלָה הַנֶּאֱמָנָה לְאַחֵר שִׁישֵׁמֶר בּוֹ מִן הַמְּכַשׁוֹל וְהַטְּעוֹת, כִּי לֹא רַבִּים יִחַכְמוּ.

ואם לא שָׁמַע אוֹתוֹ יִהְיֶה תוֹלָה הָעֲנָנִן בּוֹ עַל דַּעַת וְדַעִי, וְעַם כָּל זֶה יִחַשְׁבוּ בֵּין הַיּוֹדֵעַ בֵּין שִׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ שִׁישֵׂא אַחֲרֵי כָּל זֶה צֶדֶק וְטוֹב טַעַם וְדַעַת בְּמַשְׁפָּט הָאֱלֹהִים מִן הַצַּד הַנֶּעְלָם וְהַכֹּל בְּצַדִּיק וּבְמַשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: וְאִם תִּשְׁאַל עֲלֵינוּ כִּינּוֹן שִׁישֵׂא עֲנָנִן נֶעְלָם בְּמַשְׁפָּט וּנְצַטְרֵף לְהֵאֱמִין בְּצַדְקוֹ מִצַּד שׁוֹפֵט הָאֱמֶת יִתְב' וַיִּתְעַלָּה לָמָּה תִּטְרִיחַ אוֹתָנוּ וְתַצְנֶנָּה עֲלֵינוּ לְלַמּוֹד הַטְּעוֹת שִׁפְיָרְשָׁנוּ וְהַסּוֹד שֶׁרַמְזָנוּ, וְלֹא נִשְׁלִיף הַכֹּל עַל הַסֶּמֶךְ שֶׁנַּעֲשֵׂה בַסּוֹף שִׂאֵין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא שְׂכָחָה אֵלָּא שְׁכָל דְּבָרָיו בְּמַשְׁפָּט.

זוֹ טַעַנַת הַכְּסִילִים מוֹאֲסֵי חֻכְמָה, כִּי נוֹעִיל לְעַצְמָנוּ בְּלַמּוֹד שֶׁהַזְּפָרְנוּ לְהִיוֹתָנוּ חֻכְמִים וַיּוֹדַעִי אֱלֹהִים יִתְב' מִדְּרָף הָאֵל וּמַמְעַשְׂיוֹ, וְעוֹד נִהְיֶה מְאֲמִינִים וּבוֹטְחִים בְּאַמוּנָתוֹ וּבַנּוֹדֵעַ וּבַנֶּעְלָם יוֹתֵר מְזוּלָתָנוּ כִּי נִלְמַד סְתוּם מִמְּפֹרֶשׁ לְדַעַת יוֹשֵׁר הַדִּין וְצַדִּיק הַמַּשְׁפָּט, וְכֵן חוֹבֵת כָּל נִבְרָא עוֹבֵד מֵאֲהָבָה וּמִירְאָה לְתוֹר בְּדַעְתוֹ לְצַדִּיק הַמַּשְׁפָּט וְלֵאמֹת הַדִּין כְּפִי שִׁידוֹ מַשְׁגָּת, וְהֵם הַדְּרָכִים שִׁפְיָרְשָׁנוּ מִדְּרָכֵי חֻכְמִים, כְּדִי שֶׁתִּתְנַשֵּׁב דַּעְתוֹ בְּעֲנָנִן וַיִּתְאַמֵּת אֵלָיו דִּין בּוֹרְאוֹ כְּמַצְדִּיק מֵהַ שִׁפְיָר וַיִּדַע יִפִּיר הַדִּין וְהַצֶּדֶק בְּמֵה שֶׁהוּא נֶעְלָם מְמוֹנֹ, וְכ"ש שֶׁטַעַנַת הַסּוֹד הַנִּזְכָּר לֹא תִשְׁאִיר בְּדַעַת הָאָדָם קוֹשִׁיא וְלֹא תִמָּצֵא עִמוֹ טַעַנָּה מְסַפֶּקֶת בְּשׁוּם פָּנִים, וְאִם רָצָה לְהִשָּׂים סוֹף מַחְשַׁבְתוֹ בְּכָאֵן הוּא רִשְׁאֵי מְפָנִי שֶׁהֵם טַעַנּוֹת מְסַפִּיקוֹת לְכָל הַנְּהַגַת הַבְּרוּאִים: וְעַל עֲנָנִן זֶה הַנִּזְכָּר אָמַר אֱלֹהִים אֲשֶׁר דַּעִי לְמַרְחוֹק וּלְפָנַי אֶתֶּן צֶדֶק, רוֹצֵה לֹאמֹר שִׁישֵׂא דַעוֹ עַד סוֹף הַשְּׁגַת הַדַּעוֹת לְתַת טַעַם וְטַעַנָּה בְּמַשְׁפָּט הָאֱלֹהִים וְאִח"כ יִתֵּן צֶדֶק לְפָנַי יִת', כִּי מִן הַטַּעַם הַמְּוַשֵּׁג בְּדַעְתוֹ יוֹכִיחַ עַל הַרְחוֹק וְהַנֶּעְלָם שֶׁהַצֶּדֶק עִמוֹ וְהַיּוֹשֵׁר בְּמַפְעָלָיו: וְאִנִּי מְזַהֵר עוֹד לְמִי שֶׁיִּרְצֶה לְהִיוֹת מִמִּי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו וְצַדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִהְיֶה וְאֵינוֹ חֶפֶץ לְהִמְנוֹת עִם הַנֶּאֱמָר בָּהֶם בְּנִים לֹא אֲמִן בָּם, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּדֵּל בְּחַקִּירָה הַזֹּאת מִפִּי הַסִּפְרִים וְרוֹב הַמְּדַבְּרִים בְּעֲנָנִן הַזֶּה, וַיִּפִּיר וַיִּדַע כִּי אֵין הַסֶּפֶק הַזֶּה רַב מְאֹד בְּעֵינֵי בְנֵי הָאָדָם וְאֵינוֹ צָרִיף כְּרוֹב הָעֲנָנִים הַמְּתַקְּשִׁים בְּתַחֲלַת הָעִיוֹן, וְכִבֵּר בְּטַל הַרְבֵּה מִן הַמְּחַקֵּר הַזֶּה הַרֵב הַגְּדוֹל ו"ל בְּטַעַנּוֹתָיו בְּפָרֶק שְׁנַיִם עֲשָׂר מְסַפֵּר מוֹרָה הַנְּבֹכִים, אָמַר ז"ל כִּי יַעֲלֶה עַל לֵב הַהֶמוֹן כִּי רַעוֹת הָעוֹלָם יוֹתֵר מִן הַטּוֹבוֹת, וְכִשְׁתַּעֲרִיף מְנוּחַת הָאָדָם וְתַעֲנוּגָיו בְּזִמְנֵן מְנוּחָתוֹ אֵל הַדְּאָגוֹת וְהַמְּכַאֲבוֹת הַקְּשִׁים וְהַפְּגָעִים וְהַחֲלִיִּים וְהַמְּכַשׁוֹלוֹת יִרְאֶה לָהֶם כִּי מְצִיאֹת הָאָדָם לְרַעְתוֹ, וְהוּא ז"ל בְּאֵר כִּי רֹב הַרְעוֹת הַבְּאוֹת בְּאִישֵׁי בְנֵי אָדָם בְּאוֹת מַחְסְרוֹן דַּעְתָּם, וּמְסַכְלוּתָנוּ נִזְעַק וְנִשׁוּע מִן הַרְעוֹת אֲשֶׁר נִסְבַּב לְנַפְשׁוֹתֵינוּ בְּרַצוֹנָנוּ נְדָאָג

ונכאב כמו שאמר שלמה אגלת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו, והאריה בזה, ופירש
פי רב הרעות ההיות בבני אדם הם מנזקי אדם באדם כגון הקטטות והמלקמות, או מנזקי
אדם לנפשו כרוב התאנה למאכל ולתשמיש וכיוצא בזה, ואין ראוי לנכנס במלקמה
ויורוהו בחצים לזעוק רק על נפשו, ולאנכל מאכלים רעים ונעשה מצורע או המרבה
בתשמיש ונעשה עור, רק על סכלותו, וכן תראה מהם פי נכנס בספנות המדבריות
והימים כדי להתעשר ביותר על שכן וילהתרפס ברצי פסו וזהב, וימצאוהו תלאות ילד
וישוע וילין על הזמן ויתמה מרוע מזלו, והקב"ה לא יחדש מופת ונס בעולם לעזור
המשוגעים על פחיתות מדותיהם, ועוד תשוב תראה פי מי שאסר מן הממון די ספקו
רואה עצמו פחות וגרוע מזלו ממי שאסר הפנינים בתוך גנזיו ויתלונן על מזלו, וגם זה
מפחיתות המדות פי המשיג אלו התוספות לא השיג דבר נוסף בעצמו וכחו אבל השיג
הכלי שוא או תענועים או כשילון לעצמו, והחסר מאלה התוספות אינו חסר כלום לא
העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו, ואלה הם רבים בכל זמן ובכל
מקום: ובאמת פי הרב ז"ל הנה יסר רבים וברכים פושלות אמץ, עם מה שביאר עוד שם
פי הטובות הצריכות בעולם מרובות מאד ונמצאות הרבה בכל מקום, כגון המחזה במים
ובמזון הצריך ולא חסר העולם מן הצריך ואין חסרונו אלא בתוספת בערה כל צרכי בני
אדם כגון המרגליות והפנינים שאינן נמצאות אלא בקצת הארצות מפני מיעוט צורה בני
אדם להם: וכל זה ראוי להעלות על לב כל משפיל כדי להבין תקון סדר הבורא ותברך
בעולמו וטוב ההנהגה בברואיו, וכן ראוי להבין זה כל אדם שראוי לקבל תוכחות, אבל
השאלה בצדיק ורע לו עדיין במקומה עומדת, פי אנחנו לא נראה העולם בכללו ולא
נחקור אותו בשלמות אבל נשאל בו בכפר על האיש הזה אם ראוי למקרה הזה שפא
עליו שהקב"ה נתן לכל גויה וגויה הראוי לה, ונראה כמה צדיקים נהרגין על ספריהם
או פשהו יושבין בתענית ומתפללין בתכלית הפונה, ויש שנבראים בתחלת הבריאה
חסרי אברים ויש מתים קודם כ' שנה, ומשעה שעמדו על דעתם היו צדיקים עוסקים
בתורה ובמצות ויש להם זכיות ואין להם עונש שמים כמו שאמרו רז"ל שאין ב"ד ש"מ
עונשים עד אותו הפרק, וכענין איוב הצדיק שאירעו לו המקרים ההם ומעשה ר"ע
בתורתו ובמיתתו, וכ"ש שאלת רשע וטוב לו שהוא מצוי יותר בעולם.

שאלה הזאת לא תקטן בהיות נכשלים מועטין, ולא תגדל בהיותם רבים, פי לא לאדם
שיחנו שנזפה מעשיו בהיות רובם טובים ולא שגה וטעה בדבר אלא במעוטו, אין
טענותינו אלא על הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אין בהם נפתל ועקש ויראה
מדברי הרב ז"ל שלא הוקשה בעיניו דבר ברשע וטוב לו כי הוא מחסד הקב"ה ית"ש,
אבל עיקר הספק בצדיק ורע לו, והנה ביאר בכלל שהעולם במציאות חסד, יבנה ומקרו
ופגעיו מעצמם, ועל הצדיק האובד יגזור שהמיתה בחטא והיסורין בעון והוא אמת עם
מה שהוספנו לכתוב ולרמז למעלה, וברוך היודע דיין האמת ושופט הצדק: פיו
שנתפרש מדברי רבותינו ז"ל שסוף העונש בגיהנם וסוף השקר בעוה"ב צריכין אנו
לפרש מדבריהם ז"ל למה הדין הזה שנקרא גיהנם ומהו הדבר שנדון בו ואימתי נדון בו,
א"ת שהעונש מגיע לגופו של אדם לאחר מיתתו והלא גופו של אדם כשמת אכן דומם
הוא אם תשרוף עצמותיו לסיד או תמשח אותם באפרסמון ומיני הבשמים המקיימין
אותם.

אין הפרש לאבן הזו בכך ומקרה אחד לצדיק ולרשע בגופו לאחר המות, ואיך יהיה הגוף הזה בגיהנום וזה בטובת העוה"ב ונהרי הם קבורים לפניך בקבר אחד או הם גנוזים בביתך בתוך ארון א', הרי שאין עונש אלא לנפש, ומהו העונש המשיג אותה ונהרי הנפש אינה גוף וגויה ואינה נתפשת במקום אחד ואין מחיצה לפניך, ומה הוא המקום הזה שנקרא גיהנום ונדוגנת שם שאין המקום תופש ואין האש שורף אלא בעלי הגוף והדברים הממשיים, אין לה בעונש הזה אלא שתאבד הנפש ותפרת.

נדבר זה אינו כפי התורה ולא כפי דעת של רז"ל אלא דעות נכריות הם מדברי המתחכמים באו"ה, שהרי לדברי אלו אין ענשו של אדם אלא פרת והתורה אינה מחייבת פרת לכל אדם, ונמצאת פוטר בטענה זו שאר כל החוטאים מן הדין והעונש.

ועוד לדעת זו עשית עובר על פרת אחת והאפיקורוס הכופר בעיקר ושופך דמים כל ימיו שוין בדיניהם, שהרי שניהם אובדין ואין עמהם צער ויסורין אחר המיתה, וכבר מפורש בקבלה שהיו בכופרים דעות הללו, מהם מי שכופר בעונש ושכר שלאחר מיתה פעננו שנאמר ביצר הרע כי אין חכמה ודעת וחסבון בשאול אשר אתה הולך שמה, ומהם שלא היה ענין חמור עליהם שלא היו מודים אלא באבדן הנפש והיו אומרים נוח לו לאדם שיאבד והיה פלא היה, ומדברי חכמים אין צריך להביא ראיה לפי שכל הגמרא ומדרשי רבותינו מפורשים הם בענין גיהנום והעונש ההוא: כך שנו במנחות (פ"ט): ואף הסיטה מפי צר וגו' גיהנום שפיה צר שיהא ענשה צבור לתוכה ושמה כשם שפיה צר כך כולה צרה ת"ל העמיק הרחיב שמה תאמר אין בה עצים ת"ל מדורתה אש ועצים הרבה, והם מדדו לגיהנום אורך ורוחב, אמרו בתענית (י') עולם אחד מששים בגן וגן אחד מששים בעדן ועדן אחד מששים בגיהנום נמצא כל העולם ככסוי קדחה לגיהנום, ועוד סייעו לו פתחים אמרו בעירובין (י"ט) שלשה פתחים יש לו לגיהנום אחד במדבר שנאמר וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ולגיהנום ירדו, אחד ביים כתיב מבטן שאול שונעת הקזירו אותו הדג על מעמקי מצולות ופתח גיהנום, ואחד בירושלים שנאמר נאם ה' אשר אור לו בציון ותגור לו בירושלים, ואמר רבן יוחנן בן זכאי שני תימורות בגי בן הנם ועולה עשן מביניהם וזו פתחה של גיהנום, ואמרו (שבת ק"ט) לענין איסור הטמנה בחמי טבריא תולדות אור נינהו דחלפא אפתחא דגיהנום, ועוד אמרו (ב"ב פ"ט) שמע מינה האי שמשא סומקתא והא דקא חזינן לה דסמקא בצפרא ובפניא והאי דחזינן לה דחורא בפלגא דיומא אגן הוא דלא בריא נהורן למחזייה ואותיבו עלה ופריקו, ואיתמר התם ולמאי דאיתמר מעיקרא הא קא חזינן לה דסמקא בצפרא ובפניא חלפא אפתחא דגן עדן בפניא קא חלפא אפתחא דגיהנום: ובפירי רבי אליעזר אמרו בשני ברא הקב"ה הרקיע והמלאכים ואשו של בשר ודם ואשו של גיהנום.

ופירשו שם שהרקיע הזה הוא הרקיע שעל ראשי החיות שנאמר ודמות על ראשי החיה רקיע ואמרו שם ר' יהושע אומר עוביה של ארץ מהלך ששים שנה ויהוה אחד שהוא אצל גיהנום נובע ומוציא חמין תענוג לבני אדם.

ושנו בברייתא דארפוכ של עולם במקום הזה שבעה מקומות זה למטה מזה והן גיהנום ושערי צלמות שערי מות טיט הינו בור שחת אבדון שאול ולמטה מכלן ארקא ומלאכי חבלה מעמידין רשעים בארקא תחת נהר של אש שהוא יוצא מתחת כסא הכבוד שנאמר

הנה סערת ה' חמה יצאה וגו', ויש שנינו היורד לארקא שוב אינו עולה והם נדונין לדורי דורות, ושנינו רשעים שבהם מלאכי חבלה ממונין עליהם, מדור העליון שאול תחתית עמקו שלש מאות שנה, וכן כל מדור ומדור האש של תחתית חזק על אחד משלשים משל אבדון שלמעלה ממנו וכן כל מדור ומדור משל מעלה ממנו, זהו ענין השנוי בברייתא והחזירו הענין במדרש תלים ואמרו כל פת וכת משבע פתות יש לו מדור בפני עצמו בגן עדן וכנגדן שבעה פתי דירות בגיהנם ואלו הן כו' הרי שבעה פתי דירות לצדיקים ושבעה לרשעים לכל אחד ואחד לפי מעשי פתי דירתו: ובאגדה אמרו אמר ר' יהושע בן לוי כד משחנא ביתא קמא דבמדור גיהנם אשפחית בה מאה מילין באורפא וסמשין מילין בכותליה וסמן גובין גובין ואריון דנור קימין תמן וכד נפלין תמן בני אנשא אכלין יתהון אריותא ובתר דתיכלינון אישתא קימין מרישא ורמו יתהון בנורא דכל ביתא דמדור קמא.

ומשחנא ביתא תנינא דבמדור תנינא ואשפחת ביה פקדמא ושאלית בגין ביתא קמא, ואמרין בביתא קמא אית ביה עשר אומין ועמהון אבשלום ואומרים אומה לאומה אם אנחנא סרחנא דלא קבילנא אורייתא אתון מה חבתון ואינון אמרין אנו פנותכון סרחנא, ואמרין לאבשלום את לא קבילת אבהתך קבילו למה לקית פדין אמר להון משום דזלזלית לאבא, וקאים מלאכא סד ומחי לכל סד וסד בשוטי דנורא ויהוא דמחי יתהון קושאל שמיה נאמר רמו יתהון ורמו יתהון ומתוקדין בנורא ומעייילין סנרגין ומחי להון ורמין יתהון לנורא וכן כל סד וסד עד דמסיימין כל סייבא, ובתר כן מעייילין אבשלום לממחא נפקא בת קלא ואמרת לא תמחונינה ולא תקדונינה בגין דהוא מבני רחמיא דאמרין בסיני נעשה ונשמע, בטר דמסיימין רשיעיא לממתי ולמוקד נפקין מן נורא כאלו לא אתוקדו ומיד חוזרים וממחא יתהון וכן עבדין להון שבע זמנין ביומא ותלת בליליא ואבשלום אישתזיב מפל אליו בגין דהוא בריה דדוד.

ובביתא תנינא דבמדור תנינא אית ביה עשר אומין וכדין דנין יתהון ודואג עמהון ויהוא דמחי יתהון להטיאל שמיה ודואג אישתזיב מפל אליו דהוא מבני בגיהון דאמרין בסיני נעשה ונשמע.

ובביתא תליתאה אית ביה עשר אומין וקרח עמהון וכדין דנין יתהון יהוא דמחי יתהון שפטאל שמיה וקרח וכנישתיה משתזיב מפל אליו בגין דאמרי נעשה ונשמע. וביתא רביעאה פדין דנין יתהון ואית ביה עשר אומין וירבעם עמהון ויהוא דמחי יתהון מכתאל שמיה וירבעם משתזיב מפל אליו על דעסק באורייתא והוא מבני ישראל דאמרי בסיני נעשה ונשמע.

וביתא חמישאה פדין דנין יתהון ואחאב עמהון ויהוא דמחי יתהון חוטריאל שמיה ואחאב אישתזיב מפל אליו בגין דהוא מבני ישראל דאמרי בסיני נעשה ונשמע. וביתא שתיאה פדין דנין יתהון ומיכה עמהון יהוא דמחי יתהון פוסיאל שמיה ומיכה אישתזיב מפל אליו על דהוא מב"י דאמרי בסיני נעשה ונשמע.

וביתא שביעאה פדין דנין יתהון ואלישע בן אבויה עמהון ויהוא דמחי יתהון דלקיאל שמיה ואלישע משתזיב על דהוא מבנוהי דמאן דאמרי בסיני נעשה ונשמע, ובכל שבע

אלפי דאית בכל מדור דגין כל רשיעיא בהאידינא ולא חזון דין ית דין בגין חשוכא דכל חשוכא דהנה קדם דאיתברא עלמין תמן הוא, עד כאן במדרש.

ואלו הן קצת המקומות שספרו בהן ענין גיהנם וצערן וענין בגמרא ובמדרשים ומדדו את תכנית, ודברים הללו וכיוצא בהן אין לתלות אותם במשל וחידה שהרי הנפירו מקומו ומדתו ארכו ורחבו ודנו עליו לענין איסור והיתר, והוא מוזכר להם בענין הדינים ושאר מקומות שלא הזכרנו: אלא כן היא קבלת רבותינו ו"ל שהקב"ה ברא נפשותיהם של צדיקים והיא בלא ספק רוח זכה ודקה ביותר אינה.

גוף ולא נגבלת ולא נגדרת במקום ולא נתפשט כשאר הרוחות שתופסין אותן בנודות, אלא מפת המלאכים ונעלית ביותר, אין כאן מקום לפרש כל המושג ממנה, והכתוב מעיד עליה שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים, יאמר כי מנשמת אלוה נתנה ולא מהשתלשלות, ורבותינו ו"ל אמרו שנגבראו בראשון בכלל בריאת האור ברצון הקב"ה שגדר זה העולם השפל והשמים העליונים הזפים וכל צבאם הגופיים והשכליים, והוא יתברך שמו ברא המקום שנקרא גיהנם וברא בו אש דקה מן הדקה שאינה גוף ממש נתפס, תופסת בדברים הדקים ותכלה אותן, ושם פח באש הזו באותו מקום הנזכר כאשר שם פחות השכליים הנבדלים שהם מלאכים לכתותיהם בשמים, והפרישו רבותינו ו"ל בין האש שבעולם הזה ובין האש שהיא בראשון וליסוד המוקדם יותר מן הנבראים בשני וכן השני מן השלישי כאשר תראה אפילו בפשט הכתוב, ואין ספק לשום אדם בעולם כי האש הזו שבעולם הזה אינה שורפת בנפש ואפילו האויר העולמי הנתפש מן האש לא מכלה בו ולא שורפת אותו, ולא שמעתי מן המאמינים או מן הכופרים בין גם המחשבה או דק ועמוק בסברא, אין אחד מהם שיאמין בהשרף החסיד שנשרפה נפשו ואבדה באש וגמולו פלה וילך, אלא שהאש היא שפגיהנם שנאמין בה שהיא שורפת הנפשות אינה כמו אש העולם הזה כלל, לא האש שמשמשתמין בה כגחלת ושלבת ולא היסודית אשר בגלגל האש אע"פ שהוא גוף דק מאד והיא מתחברת בגופי הנבראים עם השתלשלות היסודות, אלא דקה מזו היא אע"פ שהיא מענינה כמו שאבאר.

וכבר הזכרתי מה שאמרו רז"ל על אחד מאשי מקום העונש הזה שהוא נהר של אש הינצא מתחת פסא הכבוד, הרי שמעלים דקותו עד פסא הכבוד שהוא יסוד כל נברא והפנימי מןולם, וכן הפתוב עצמו עולה אותו עד לאין תכלית שנאמר באש הזה נשמת ה' כנחל גפרית בוערה בה כמו שנאמר בבריאת הנפש ויפח באפיו נשמת חיים וכפי מה שרמזנו למעלה.

וכן בפרקי רבי אליעזר מזכירין בבריאת יום שני הרקיע שעל ראשי החיות והמלאכים ואשו של גיהנם, חבר הדברים הנבראים הדקים והשכליים והאש הזו, וגדולה מהן אמרו בפרק אין דורשין גפי נהר דינור מהיא שקיל מזיעתן של חיות ולהיכן אזול שפיף על ראש רשעים בגיהנם, ואמרו בפרקי היכלות דר' ישמעאל שנשבע הקב"ה על אותו רשע

לופינזו שהוא מטעימו טעם אור וגחלי אש כרובים ואופנים וסחיות הקדש שורפים לאותו רשע בגיהנום, וזה דבר גדול ומפונדש: ובבראשית רבה אמרו וישפן מקדם לגן עדן, דבר אחר מקדם קודם לגן עדן נבראו המלאכים שנאמר היא הסיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה, ואת להט הקרב על שם משרתיו אש לוהט, המתהפכת שהן מתהפכין פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים.

ד"א מקדם קודם לגן עדן נבראת גיהנום גיהנום נבראת בשני גן עדן בשלישי, ואת להט הקרב על שם ולהט אותם היום הבא וגו', אלו ב' לשונות לגיהנום וליסוד האש שבו שהם מלאכים וכרובים שתחת הפסא ועל אלו רומזים עיקר גדול בזה, ואחרי זה הפירוש נאמר שבורא הנשמות הנכות והטהורות ותברך שמו יש ביכלתו לברוא להן אש דקה שאינה גוף ומכלה אותן, שאין הכחשה לאחר (שאין) שיודה בבריאת הנפש ברצונו ותברך שלא יאה אפשר להמצא דבר דק כמוה מונח פנגדה לכלותה, וכן אמרים רבותינו ז"ל במלאכים עצמן שנסרפין בנהר דינור, והזכירו אש אוכלה אש: ואם יקשה עלינו האיה הנפש נגבלת במקום שהוא הנקרא גיהנום או שאול.

נשיב להם עם כל עומק דברי פילוסופי היונים ופתיי הפשדים וההגרים, שאומרים אין הנפש נגבלת במקום ואין לה משפן במוח או בלב רק שהם מקומות נרמזים לשמוש השכל שהוא, ואנחנו עם כל זה לא נשה שכלנו שלא יהיה בגוף ראובן זה מן הבריה הדקה הזו הנקראת נפש יותר ממה שיש מן הנפש שהוא במוח החמור או בענף האילן, שלא תהיה נפשו בגופו נצמדת יותר ממה שנפשו נצמדת בגופו של פלוני חבירו, ויהיה משפנה בו במקום או שלא במקום, מפני שהיא אינה גוף ואין מקום על דקדוק לשונם לדבר שאין לו גוף אבל על כל פנים נפש שוכנת בו ויהיה חבורה בגופו פדברי קצת חוקריהם שאומרים כי נקשרה הבריה הדקה הזאת הרוחנית המאירה ברוח החיים, והיא אצלם נפש אחרת באדם ונצמדו שתי הנפשות הדקה הקיימת בגסה ממנה בעלת התנועה הנמסכת בחום הטבעי בדם, והצמד שתיהן כהקשר השלהבת לפתילה עם השמן התקשרות בינוני בין שניהם.

או יהיה הענין בדרך אחר כמו שירצו ויאריכו לשונם בדקדוק מלות ובגערות לחולק עליהם וקוראים הנוטה מדבריהם פתי וסכל שאינו יודע ומבין, אבל על כל פנים מי ששכן אותה בחומר הזה והצמיד בינה ובין הגוף, יכול להגביל אותה במקום שהוא ולחבר בינה ובין האש הדקה שבאותו מקום שהיא מן הכת העליונה ונבראה על זה הענין שתכלה הנפש ותשתנה במצרה שהוא או בכליון החרוץ: וכבר בא במורה הנבוכים מאמר מן הפילוסופים כי האדם פשתניעהו נפשו שהיא צורתו לעלות מן הבית אל העליה לא נאמר כי גופו הוא אשר התנועה מעצמו, כי הנפש היא המניע הראשון מעצמה אלא שהיא התנועה במקרה, כי כשהעתיק הגוף מן הבית אל העליה התנועה הנפש עמו אל העליה, ואם תשקוט הנעת הנפש ישקוט המתנועה בשבילה והוא הגוף ואם ישקוט הגוף תסיר התנועה המקרית אשר יש לנפש עד כאן לשונו.

וכבר אמרו עוד קצת משפיליהם, אין בעל חומר יכול להשיג השגה שלמה על איזה צד יהיה הנפרד סבה למציאות בעל חומר או למציאות פח מכחותיו ופעולה מפעולותיו כי

זה הוא יותר נעלם בהם מהעלם עלולם, נלאו מחקריהם במצאם חבור הנפרדים עם בעלי החומר בספה ובפעולה והוא חבור על כל פנים.

וכבר יצאנו לענין אסור בתקירה הזאת מפני המתגאים על יוצרם להתחכם בתוכן מעשיו וסודות יצירותיו הנפלאים ידעו בבנין גופם בכל מתקריהם אף כי בנפשם, ומדוע יתפארו על קבלתנו בעשותם הנפש דקה ויתארו אותה במלות וספורים מלאכיים, כי לא ראינו יחוסה בחבוריהם רק לגלגל השכל או לבעלי העיון שלהם לכת המלאכיים, ואנחנו על קבלה אמתית מאבות הקדושים שלא השפיקו בילדי נכרים מעלים אותה ומדקדקים ענינה מאלה עד להרבה.

מה שאמרו רבותינו ז"ל עליה דבר פאלו דעתם נוטה שלא נבראת, אמרו בבראשית רבה עם המלה במלאכתו ישבו שם עם מלה מלכי המלכים הקב"ה ישבו נפשותיהן של צדיקים שבהן נמלה וברא העולם, ומי שישמע זאת המימרא בין שינפה לפירושה או שלא ידענו, מ"מ יוכיח מפאן שאין דקות הנפש לפילוסופי האנמות ולנגררים אחריהם יותר מדקותה אצל רבותינו, ולא פמותו, אע"פ שלא הבהילו את הלומדים במלות נאמרות במספר בחומר ענין, ועם כל זה יאמינו רבותינו כי אש של גיהנם נאבדון שולטת בהן ברצון העושה הכל יתברר ויתעלה: ועכשיו יש לנו לפרש העונש הגדול שהוא הפרת והוא באמת אבדון הנפש, וכך אמרו בספרא לפי שהוא אומר פרת בכל מקום ואיני יודע איזהו תלמוד לומר והאבדתי את הנפש שהיא למד על הפרת שאינו אלא אבדן.

(אלא) שהאבדן הזה אינו אלא עונשצער לא שימות הרשע ותאבד נפשו ותשוב כנפש בהמה ותתבטל, כי נפש הבהמה תשוב ליסודה שהוא האויר והיסודות כשאר כל הדברים הגופניים השבים ליסודם ועפרם בין דקים בין גסים, ולא אבד דבר מיום שנברא העולם ועד עכשיו רק בענין הזה להתגלגל ולשוב ליסודו, והוא אבדן כל האובדים כל זמן קיום העולם, כל שכן שזאת הנפש שהיא עליונה אי אפשר שתהיה בטלה ואובדת, ולא שתשוב בהמית ותצטרף אל היסודות הארבע שהן ממנה, כי זה איננו אמת בקבלה, והוא רחוק מאוד אל הענין מכל מה שבטלוהו המתחכמים, ואם היא תשוב ליסודם כתולדות הנבראים בעלי ההנהגה וההפסד שהם שבים ליסודם, אשריה וטוב לה כי הוא השוכר הגדול והגמול הנכבד, אבל העיון הזה כולו ממה שנזכר למעלה מדברי רז"ל שחייבי העונש הזה גדוהין בגיהנם י"ב חדש לפי הראוי להם, לאחר גמר דינם נשמתן נשרפת והם נעשים אפר, כלו' שנתבטלה יצירתן ממה שהיתה פדבר הנשרף המושב לאפר ורוח האלהים יתברר רוח הנחה ורצון מפונתן תחת פפות רגלי הצדיקים כלו' במדרגה שהיא למטה מעונג הצדיקים ומנוחתן והיא מדרגה שאין לה בה עונש וצער כבתחלה ולא נועם ועונג כצדיקים, והמצפצפים ועולים שהזכירו רבותינו עולין לאחר דינם למדרגה שיש בה מנוחה ועונג, ולא פענין הצדיקים, שאמרו במסכת שבת (קנ"ב:) אלו ואלו בין של רשעים בין של בינוניים נמסרים לדומה, אלו יש להם מנוחה והללו אין להם מנוחה, וכמו שאנו עתידין לבאר: והרשעים הגמורים החמורים שנדוהין לדורי דורות, רצון האדון יתברר מקים אותן ודן הנפשות ההם בעונש וצער שאינו מכלה הנפש החוטאת והיא פדכתיב כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה.

אף במדות הגוף פן נוח לעבד שהוא מתסר ב'סורין קשין שימות ב'סוריו לשעתו יותר משיחיה ימים רבים ולא יהא סוף וקץ ל'סוריו וצערן, כף אמרו בירושלמי במסכת פאה רנבו זכיות יורש גן עדן רנבו עבירות יורש גיהנם הנה מעוניין אמר ר' יוסא בר חנינא נושא עונות אין פתיב פאן אלא נושא עון הקדוש ב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכיות מקריעות, וכבר נזכר למעלה הענין הזה: עונש הזה של גיהנם הוא פא לאדם מיד אחר המיתה, תכף שהרשע מת נפשו מתקשר בגלגל האש ומשם נצמדת לנהר של אש היצא מתחת פסא הכבוד שהוא מ'סודי הגלגל וכח האשיות פולן, והוא יורד לגיהנם ועמו מתגלגלת יורדת לשם, ונה הענין דומה לגלגולי הסבות החזרות להויתם בכל הנבראים, והוא נכון ומתקבל אפילו לבעלי העיון הפילוסופים.

הנפש הזו החוזרת ליסוד האש ונצמדת לו בין בתחלה בין בסוף נמשכה בדעתה להתעלות ולהדבק בפעליונים פשאר כל הדברים שתולדתן לשוב, וענבי הגסות וגסות החטאים שהבדיל בינה ובין יוצרה מונעים אותה ונמשכת ונצמדת באש של גיהנם, ומחשבה זו הנמנעת ממנה היא 'סורין וצער גדול שאין לו חקר ומקלית מלבד צערי גיהנם, ונה מענין הפרת שהוא לומר שהיא נכרתה מ'סודה כענף הנפרת מן האילן שהוא חי ממנו כף אמרו חכמים ושל רשעים זממות והולכות שפאמר ואת נפש אויבה יקלענה בתוף פה הקלע, ופירוש זממות מלשון אשר יזמו לעשות, והענין כמו שפירשנו: ומנין לנו שהוא פא מיד לאחר מיתה ואינו מן הדינין העתידין לימות המשיח ועולמות הבאים לדעותינו וקבלתנו, כף אמרו חכמים במשנת עדיות שמשפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש שפאמר והנה מדי חדש בתדשו וגו'.

ואמרו בקדושין (לא:): מכבדו בחיי מכבדו במותו, במותו אומר אפא מרי הריני פפרת משכבו והני מילי בתוף שנים עשר חדש אבל לאחר שנים עשר חדש אומר זכרו לחיי העולם הבא, ואמרו במסכת תענית (יא) בשעת פטירתו של אדם כל מעשיו נפרטין לפננו ולא עוד אלא שפצדיק עליו את הדין אומר יפה דנתוני וכו'.

והזכירו באגדה (ב"ב ע"ד:): בענין עדת קרח כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כפשוטן בקלחת אמרי משה אמת ותורתו אמת והן בדאין, ובענין אלישע בן אבויה (חגיגה ט"ו) אמרו כי נח נפשיה דאחר אמרי לא מידן לידייניה ולא לעלמא דאתי ליתילא מידן לידייניה משום דגרס באורייתא ולא לעלמא דאתא ליתי משום דחטא אמר ר' מאיר מתי אמות ואעלה עשן מקברו כי נח נפשיה דר' מאיר סלק גונטרא מקברייה דאחר ומעשה גסים הנה לראות פן, וכף אמרו עלה בירושלמי מן דקברוניה ירדה אש מן השמים ושרפה את קברו.

ובמדרש תלים אמרו אמר דוד בידך אפקיד רוחי בשעת מיתתי פדית אותי מגיהנם, ומפורש אמרין באגדה בכל ערב שבת דומה המנונה על הנפשות מכריז ואומר הנח להם לרשעים האלו וינוחו וינחו אותן כל השבת פולה ובמוצאי שבת עם חשיכה צועק המלאך שהוא מנונה על הרוחות חזרו לכם רשעים לגיהנם שפבר השלימו ישראל סדריהן ולכף ישראל מזפירין בסדר מוצאי שבת ואמרין ויהי נועם ה' אליהנו עלינו וגו', הא למדנו מדברייהם שהרשעים מיד פשמתים נפשותיהן נידונות בגיהנם כפי הראוי להם וכפי מה שנתבאר למעלה מפירושי העונש שהוא והדין שהוא, וזאת אמונת כל

מחזיק בדעות רבותינו ומאמין בקבלתם, ועם מה שפירשנו לא ירחיק דברייהם אֶחָד מבעלי העיון אֶלָּא המשמש מהם או המתפקד: והפֶּרֶת הִזָּה שְׁאֵמְרָנוּ שֶׁהוּא אֶבְדָּן הַנֶּפֶשׁ אִינוּ בְּכָל מְחֻנְיָבֵי פְרִיתוֹת, שֶׁהַצְדִּיק הַגָּמוּר שִׁיִּצְרוּ תִקְפוֹ וְאָכַל כְּזוֹת מִן הַחֵלֶב אִינוּ נִפְרָת מִן עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהָרִי פֶשְׁמֵנו חֲכָמִים בְּמִשְׁנֵתָנוּ וְאֵלּוּ שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹה"ב, לֹא מִנו אֶלָּא הַכּוֹפְרִים בְּעֵיקְרֵי הַתּוֹרָה.

אֶלָּא כִּי עֵיקַר בִּיאור הָעֵנִין שֶׁהַפֶּרֶת הַמְּפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה עוֹנֵשׁ מְכּוֹפֵל לַגּוֹף וְלַנֶּפֶשׁ (אע"פ) שִׁישׁ בָּהֶם בְּמְחֻנְיָבֵי פֶרֶת שֶׁהָעוֹנֵשׁ מַגִּיעַ לוֹ בְּגוֹפוֹ וְהוּא מֵת בְּחֻצֵי יָמָיו כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ (מ"ק כ"ח) מֵת בֶּן חַמְשִׁים שָׁנָה זֶה הִיא מֵיִתַּת פֶּרֶת, וְאֵמְרוּ בְּסִפְרֵי מִפְּנֵי מָה עוֹנֵשׁ לְהֵלֹךְ מֵיִתָּה וְכֵאֵן פֶּרֶת לְלַמֶּדֶה שֶׁפֶרֶת הִיא מֵיִתָּה וְיִמִּתָּה הִיא פֶּרֶת, וְכֵן רוֹמֵז בַּתּוֹרָה בְּמַקְצֵת הַפְּרִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ, לְאַחַר שִׁיִּמּוֹת זֶה הַמְּחֻנְיָב פֶּרֶת בְּגוֹפוֹ כִּיִּן שֶׁרָבּוּ זְכוֹת אִינוּ יוֹרֵד לְגִיּהֵם אֶלָּא זוֹכָה לְמַעְלָה הָרְאוּיָה לוֹ מִחֻלְקֵי ג"ע.

וַיֵּשׁ בְּמְחֻנְיָבֵי פֶרֶת מִי שֶׁעוֹנֵנוֹתָיו מְרֻבִּין מְזְכוּתָיו וְעוֹנֵשׁ פֶּרֶת שְׁלוֹ מַגִּיעַ לְנֶפֶשׁ הַחוּטָאֵת לְאַחַר שֶׁתִּפְרַד מִן הַגּוֹף שֶׁהִיא נִכְרַתת מִחַיֵּי גֵן עֵדֶן, וְהֵם הַרְשָׁעִים שֶׁהַזְּכָרָנוּ שֶׁעוֹנוֹתֵיהֶן מְרֻבִּין וַיֵּשׁ בְּכָלֵן עוֹן פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפָן שֶׁמִּנו חֲכָמִים שִׁיּוֹרְדִין לְגִיּהֵם וְנִדְוָנִין בָּהּ י"ב חֲדָשׁ לְאַחַר י"ב חֲדָשׁ גּוֹפָן פֶּלֶה וְנִשְׁמָתוֹ נִשְׁרַפֶּת וְרוּחַ מְפֹזְרָתוֹן תַּחַת כַּפּוֹת רִגְלֵי הַצְדִּיקִים, וּמְחֻנְיָבֵי פְרִיתוֹת הֵלְלוּ הֵם שְׁרוּמֵז בָּהֶם הַכְּתוּב וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִלִּפְנֵי וּכְתִיב וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, רְשָׁעִים הֵלְלוּ אִין לָהֶם פֶּרֶת בְּגוֹפָן אֶלָּא פְעָמִים שֶׁהֵם בְּשִׁלְוָה וּמְזַקְנִים בַּע"ז פְּדַכְתִּיב וַיֵּשׁ רְשָׁע מֵאַרְיָה בְּרַעְתּוֹ וְכִפִּי מָה שֶׁכְּתַבְנוּ לְמַעְלָה וַיֵּשׁ עוֹד בְּמְחֻנְיָבֵי הַפֶּרֶת שֶׁגּוֹפּוֹ נִכְרַתת מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְנִפְשׁוּ נִכְרַתָּה אֶפְיָלוּ מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְאִין צְרִיף לומר מִחַיֵּי גֵן עֵדֶן שֶׁהוּא נִדְוָן בְּגִיּהֵם לַעוֹלָם, וְהֵם עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְהַכּוֹפְרִים, כְּגוֹן אֵלּוּ שֶׁמִּנו חֲכָמִים בְּמִשְׁנַת וְאֵלּוּ שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא הָאוֹמֵר אִין תַּחֲזִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה וְאִין תּוֹרָה מִן הַשְּׁמַיִם וְאַפִּיקוֹרוֹס, וּמָה שֶׁהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן בְּבְרִיָּתָא דְקַתְנֵי בַּתּוֹסְפָתָא הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן הַפּוֹרֵק עוֹל וְהַמְּפָר בְּרִית בְּשָׂר וְהַמְּגַלָּה פְּנִים בַּתּוֹרָה וְהֵנִי דְקַתְנֵי בְּאִידָהּ בְּרִיָּתָא הַתָּם הָאֶפִּיקוֹרְסִין וְהַמִּינִים וְשִׁפְרָשׁוּ מְזַרְכֵי צְבוּר וְשִׁחְטָאוּ וְשִׁחְטָאוּ אֶת הַרְבִּים וְשִׁנְתָנוּ חַתִּימָם בְּאַרְץ חַיִּים יוֹרְדִין לְגִיּהֵם וְנִדְוָנִין לְדוֹרֵי דוֹרוֹת וכו', וְרְשָׁעִים הֵלְלוּ הֵם שֶׁכְּתוּב בָּהֶם הַפֶּרֶת תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עוֹנָה בָּהּ, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ הַפֶּרֶת בְּעוֹלָם הַזֶּה תִּפְרַת לַעוֹלָם הַבָּא, וְכָל זֶה לֹא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה אֶלָּא לְעֵנִין ע"א וּמַגִּדָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם דְּכִתִּיב כִּי דָבָר ה' בְּזָה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפֵּר הַפֶּרֶת תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עוֹנָה בָּהּ, וְדָרְשׁוּ בְּמַסְכַּת שְׁבוּעוֹת (מ"ג) כִּי דָבָר ה' בְּזָה זֶה הַפּוֹרֵק עוֹל וּמַגְלָה פְּנִים בַּתּוֹרָה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפֵּר זֶה הַמְּפָר בְּרִית בְּשָׂר, וְשָׁם אֵמְרוּ בְּפִירוּשׁ שְׁאִין כָּפֵל הִזָּה שֶׁבְּכַרַת נִדְרָשׁ בְּכָל עֲבִירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁבְּכַתּוּב הַזֶּה, וּלְפִיכָהּ לֹא הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ אֶלָּא אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, לְפִי שֶׁהַכְּתוּב הַזֶּה בְּעֵנִין ע"א נֶאֱמַר, וְרִיבָה הַכְּתוּב אֶת אֵלּוּ וְהוּא הַדִּין לְכָל הַכּוֹפְרִים בְּעֵיקְרֵי וְכֵן בְּשָׂאָר רְשָׁעִים, לְפִי שֶׁמִּצְוֹת בָּהֶן בְּקַבְלָה כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה, הֵא בְּשָׂאָר הַפְּרִיתוֹת אִינוּ כֵּן אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוּ: אע"פ שִׁישׁ בַּחֲטָאִים הָאֵלּוּ הָאֵמּוּרִים פֶּרֶת בְּגוֹף בַּעוֹה"ז וְכַרַת בְּנֶפֶשׁ לַעוֹה"ב, יֵשׁ כּוֹפֵר בְּעֵיקְרֵי שֶׁמֵּאֲרִיכִין לוֹ וְאוֹכֵל חַיֵּי הַעוֹה"ז, וְא"ת וְהִיאָה תּוֹלִין לוֹ עַל פֶּרֶת שֶׁבְּגוֹפוֹ אִם בְּשִׁבִיל זְכוֹת שֶׁעָשָׂה, אִין לְכוֹפֵר בְּעֵיקְרֵי זְכוֹת לַעוֹלָם לְפִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְשֵׁם כְּפָרְנוּתוֹ וְלֹא לְשֵׁם הַקַּב"ה וְתִפְרָה, זֶה אִינָה קוֹשִׁיא שִׁישׁ בְּדַרְכֵיו שֶׁל בַּעַל הַרְחָמִים לְרַחֵם עַל מִי שֶׁעוֹשֶׂה טוֹבָה

ומעשה הגון בעוה"ז אפילו עשאו לשם ע"א כגון מה שאמרו חז"ל באומות העולם עו"א, וכן בדברי הנביאים מקצת אומות שנגזר עליהם גלות בשביל מה שעשו לישראל ושאר אומות שלא הרעו להם לא נגזר עליהם גלות.

וכן הכתוב מזהירנו לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, וכ"ש שפכר רמזנו שיש בו תיקון כל השאלות הללו שהדין נותן להתלות אפילו לעו"א להכעיס. ברוך שופט הצדק שיסד הכל ברחמים: ואחרי שביארנו אמונתם ודבריהם ז"ל צריכין אנו לחוש ולפרש דברי הרב הגדול ר' משה בר מיימון, כתב בספר המדע שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ופרעון הרשעים שלא יזכו לחיים אלא שיפירתו וימותו וכל מי שאינו זוכה לחיים הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה וזהו הכרת שפאר הכרת תפירת הנפש שהיא מפי השמועה למדנו הכרת בעולם הזה תפירת לעולם הבא פלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינו זוכה לחיי העולם הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתה.

עוד כתב ז"ל הנקמה שאין נקמה למעלה ממנה שתפירת הנפש היא שעונה בה. וזה האבדן שקורין אותו הנביאים דרוך משל באר שחת ואבדן ותפירת ועליקה וכל לשון פליה והשחתה לפי שהוא הפליה שאין אחריה תקומה וההפסד שאינו חוזר לעולם, כל אלו דברי הרב ז"ל: מי שרואה דברים הללו לבו נוקפו שמה נטה דעת הרב ז"ל לומר שאין עונש ויסורין לנפש החוטאת ולא תשיג אותה צער כדרך החיצונים.

חס ושלום, אלא דברי הרב ז"ל על סוף האבדון והפליין החרוץ שאין אחריו עונש ונקמה והוא הכרת שהוא בטול הנפש, וכלל בה שהביטול הזה מלבד מה שנתפירה תחלה בענשי גיהנם ויסורין שבו שהוא עונש גדול ואבדן חמור לפי שאבדה הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מצד שהיא בריה זכה שלוקחה ממקום הכבוד כמלאכים או למעלה והוא זכות הצדיקים ומעלתם שהם זוכים לה כמו שפירש הרב ז"ל וכמו שאנו עתידים לבאר.

ואע"פ שלא פירש הרב ז"ל כל צרכו בביתול הזה שיהיה מתוך דין ויסורין יש ראיה בדבריו ללמוד עליו זכות, שהרי כתב בפרק אחד מפרקי הספר הנזכר. כל הרשעים שעונותיהם מרובין דגין אותם פפי חטאותיהם ויש להם חלק לעוה"ב שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואלו שאין להם חלק לעולם הבא אלא נכרתין ואובדין ונגדונין כפי גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים הצדוקים והאפיקורסין והכופרים בתורה וכו', הרי שהפריש בין חייבי הכרת הגמור ובין הגדון, ואם אין שם מקום של עונש ויסורין לנפש מהו המשפט הזה שגדון בו הרשע כפי רשעו ובסוף יש לו חלק לעולם הבא.

הא אין הפוננה אלא כמו שפירשנו: אבל יש לו להרב ז"ל במקום אחר דברים משבשים הדעות. חזר ונשנה זה הענין בפירושו המשנה בפרק חלק ואמר, פי העונש הגדול הוא שתפסק הנפש ותאבד ואלא תשאר והוא מה שזכר בתורה בענין פרת כמו שפאר הכרת תפירת הנפש שהיא ואמרו ז"ל הכרת בעה"ז תפירת בעה"ב, ואמר הכתוב והיתה נפש אלוני צרורה בצרור החיים, וכל מי שהיה נמשך אל התענוגים הגשמיים וישליך האמת אחרי גוו ויגביר השקר על האמת יכרת ויאבד מן המעלה שהוא וישאר גוף אובד בלבד, וכתב ואולם גיהנם הוא פינאי על עונש הרשעים, לא התבאר בשם איך יהיה זה

העונש, אבל מקצתם אומרים כי השמש תקרב אל הרשעים ותשרפם, והביאו ראיה מן הפסוק הנה יום בא בנער פתנור וגו', ומקצתם אומרים כי חמימות נפלא תבער בגופם ותשרפם, והראיה על זה רוחכם אש תאכלכם, אלו דבריו ו"ל, ואינם דברים נוחים לדעתנו מפני שדברירבותינו במחלוקת הנה שהזכיר אינם על דיני גיהנם המצוי תמיד שהוא לדברי הכל מקום דין באש נפלאה דקה בראה האלהים לעונש ולאבד רחקיו להצמיח כל זונה ממנו, אבל יש לדעת רבותינו עוד יום מועד לדין עמים והוא שהנביאים מיעדין אותנו הנה יום בא בנער פתנור, ואמר מלאכי יום ה' הגדול והנורא, ואמר ישעיה ויצאו וגו', כי כמו שגדונו בראש השנה על חיי העולם הנה ונדון כל אדם ביום מיתתו על שבר נפשו ועונש גיהנם, כן נידונו הכל ביום הגדול מתחלת ימות התחיה על ענין אותו שבר העתיד לעולם הבא אם ראוי לתחיית המתים ולנועם הגוף והנפש באותו זמן, וכן כתב באותו העת ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם, והם הרשעים שיגמור דינם לדראון לעולם ואלא ינעמו בחיים ההם אלא ישארו בדראון שלהם או יכפיל עליהם עונש ממדה קשה לרעה ממנו כפי מה שנתחייבו, ועל הדין הנה שנינו במשנה אנשי דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואינן עומדין בדין ואנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא אבל עומדין בדין, וכן בכל מקום שתמצא בדבריהם ו"ל אריכות העונשים לעתיד הוא מהכרתת הנפש החוטאת בדין שהוא, כמו שאמרו בנאליה שמות רבה שאלו ישראל לבלעם אימתי הוא אמר להם אראנו ולא עתה, אמר להם הקב"ה זו היא דעתכם אי אתם יודעין שסופו לירד לגיהנם ואינו רוצה שתבאו ישועתי וכו', והענין לדין גיהנם העתיד ביום הדין הגדול, ויונתן בן עוזיאל אמר בתרגום כי לא ביד יקחו בכן לית פורענותהון ביד אינש אלהין באישתא עתידין לאיתוקדא ותוקדין באתגלא בית דינא רבה למיתב על פורסי דינא למידן ית עלמא, בתרגום רישלמי דתהלים בפסוק כחלום מהקיץ היו חלמא מן גבר רווי דמתער משנתיה ה' ליום דינא רבא באפערתהון מן בית קבורתהון ברגוז דמותהון תבסור.

ואמרו במכילתין אם תזכו לשמור את השבת תנצלו משלש פורענות מיומו של גוג ומחבלו של משיח ומיום דין הגדול, ואמרו באגדה בילמדנו ובמקומות אחרים במדרש למה הרצונתי להעלות אותי שהיה שמואל מתירא שהגיע יום הדין, ואע"פ שכבר מת זה כמה ימים היה סבור שהוא יום הדין העתיד שהכל נידונו, ועל זה אמר ריש לקיש (גדרים ח'): שאין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדירה רשעים נידונו בה וצדיקים מתרפאין הימנה, והם הצדיקים שזכו לתחיה ועמדו במומם כמו שהלכו מת חגר או סומא עומד במומו כמו שאמרו ו"ל שפא לא יאמרו מן השמים ריפא אותם אלא אחרים הם, והביא ראיה לזה מדכתיב הנה יום בא בנער פתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב וכו' ודרשו לא שרש בעה"ז ולא ענף לעולם הבא.

וצדיקים שמתרפאין בה דרש ריש לקיש וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה והנה אין זה מן הגיהנם ההונה לאדם אחרי המות. וכן פירשו בתחלת מסכת ע"א (ג') ותעשה אדם כדגי הים מה דגים שבים פיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים אף בני אדם פיון שקדר עליהם חמה מיד מתים והעמידוהו בעולם הבא כדר"ל דאמר ר"ל אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה וכו'.

הרי ביארו כי זו המימרא של ר"ל שאינה אלא בעה"ב והוא עולם שאחרי התחיה כמו שאנו עתידים לבאר בראיות גמורות בעזה"ת: וכן המימרא הזו שנויה עוד בב"ר. גלגל חמה יש לו נרתק מה טעם לשמש שם אהל בהם ובניקה של מים לפניו בשעה שהוא יוצא הקב"ה מתיש פחו במים שלא יצא וישרוף את העולם, אבל לעתיד לבא הקב"ה מערטלו ומלהט בו את הרשעים מה טעם ולהט אותם היום הבא, ואתה יודע שדין גיהנם בכל יום הוא מקלל הזמן הזה ההנה עכשו כפי מה שנתפרש מדברי רז"ל, וזה הנזכר בכאן בזו המימרא אינו אלא לעתיד לבא לכשיטערטל השמש מן הנרתק הזה שהזכירו עליו שהוא בתוכו בעולם הזה כמו שכתוב לשמש שם אהל בהם.

והחזירו עוד מימרא זו במדרש תהלים ואמרו מה הקב"ה עושה לעתיד לבא שולף אותו מנרתיקו ומביאו לרקיע השני ודן בו את הרשעים, וכן דברי החכם האחר והוא ר' יהודה בריא לעאי אמר לא יום ולא גיהנם אלא אש היא שהיא יוצאה מגופו של רשע ומלהטתו כל אלו הדברים לעתיד לבא הם, וכן אמרו עוד אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים קשה להם וכו', שתי אלו המימרות ענין אחד ליום העתיד שפתוב ואלה לתרפות לדראון עולם, ואיך יעלה על לב גירסת הש"ס שאמר ריש לקיש שאין גיהנם, וכמה ברייתות שנויות בהש"ס בענין המקום והאש שהוא כדתניא בפסחים (נ"ד) אמר ר' יוסי אור שברא הקב"ה בשני בשבת אין לו כביה עולמית והיו מקשים על ריש לקיש מן הברייתא וסותרין דבריו בתויבתא, והוא עצמו ריש לקיש הזכיר בעירובין אור של גיהנם, והלשון עצמו מוכיח שלא אמר אין גיהנם בעולם אלא.

אין גיהנם לע"ל, אלא שהענין כמו שפירשנו והדברים כמו שביארנו. ועם כל זה גלה לנו דעתו הרב ז"ל שהוא מאמין בעונש דין וצער יתנה באיזה זמן שיתנה אחרי המות שלא התבאר לדעתו בהש"ס ולא הסתפק ממנו אלא אריכות הדין וצער הזה, וזה התנצלות לרב ז"ל ולמוד זכות לחכם גדול וחסיד כמותו ז"ל, ופירוש למימרא של ריש לקיש שלא תשבש דעת קצת התלמידים, או שלא יתלו בה החיצונים שהטינא בלבם.

וכללו של דבר מבואר הוא מדברי חכמים ואחוז ביד מקבלי התורה שגיהנם הוא מקום דין המשפט לעונש בו החטאים בנפשותם ביסורין וצער שאין להם דמיון בעוה"ז, לפי שיסורי העולם הזה בגוף שפל גם הבריה ועב ההרגש, וכבוד העונש והצער שהוא בנפש הזכה והדקה בברייתה, וכמו שהרגש האדם בנגיעת המחט בבשרו רב מהרגש החמור מפני גסות ברייתו, ואף בבני אדם עצמן זכי הגוף והנקיים בדעות וביצירתן מרגישים ביסורין וצער יותר מן הגסים עבי הגוף משונבשי הדעות וההרגש המורגלים במלאכות הפכדות והנמבזות שנעשה בשרם כבשר הסוס והפרד, כן הרגש הנפש ביסוריה גדול מאד מיסורי הגוף לרוב הרגשתה וזכות ברייתה, ואין בצער החזק הגדול ערה ודמיון בינה ובין שאר בעלי החיים בגופותם בשום פנים: ועוד הדין הזה נכפל על מחוייבי הכרת ביום הדין הגדול ונדונין בו בגיהנם עד שמתכלין שם, או לדעת ריש לקיש שבתמה היוצאה מנרתקה הם נדונין, ומכל מקום מיסורי אש של גיהנם הזו וממנו הוא, וכמו שנתפרש למעלה.

ומכאן יבין כל בעל שפך שאין מחלוקת בין רבותינו בעיקר מכל עיקרי הדין הללו העתידים וכל דבריהם עולין בסגנון אחד: ואחר שנתבאר קצת מענין הדין והעונש

שִׁיזְיָלְנוּ בְּעַל הַרְחָמִים מִמֶּנּוּ צָרִיכִין אָנוּ לְבָאָר עֲנִין הַשְּׂכָר שִׁיזְפָנוּ בְּעַל הַגְּמוּל אֱלִיו, וְהוּא בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ב' שְׁמוֹת גֵּן עֵדֶן וְהָעוֹלָם הַבָּא מְלַבֵּד טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה פְּגוֹן יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ לַחַיִּים וְתַחֲנִית הַמֵּתִים שְׂבָאוֹתוֹ זְמַן, שְׂאִין אָנוּ מְדַבְּרִים עִתָּה בָּהֶם, וְתַחֲלָה נֹאמֵר שְׂשׂוֹכֵר הַמְּצוֹת פֶּלֶן וְהַגְּמוּל הַטּוֹב שְׂלָהֶם דְּבָר פְּשׁוּט הוּא מְדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ, שְׂהַעֲיָקֵר הַגְּדוֹל הוּא חַי הָעוֹלָם הַבָּא.

אָבֵל הַשְּׂכָר הַקּוֹדֵם וְהוּא מֵה שִׁיגִיעַ לְאָדָם אַחֲרֵי הַמְּנוֹת הוּא גֵּן עֵדֶן כְּמוֹ שְׂבִיאָרְנוּ מַגִּיהֶנָּם שֶׁהוּא הָעוֹנֵשׁ הַמַּגִּיעַ לְרַשָּׁע אַחֲרֵי הַמְּנוֹת מִיָּד, וְכֵן תִּמְצָא בְּכָל מְקוֹם מְדַבְּרֵיהֶם גֵּן עֵדֶן הַפֶּה מַגִּיהֶנָּם כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ בְּעִירוּבִין (י"ט) יָפָה דִּנְתָּ יָפָה תִּקְנַת גִּיהֶנָּם לְרַשָּׁעִים וְגֵן עֵדֶן לְצַדִּיקִים, וְאָמְרוּ בְּמַסְכַּת חֲגִיגָה (ט"ו:) מֵאֵי דְכַתִּיב גַּם אֵת זֶה לְעוֹמֵת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים בְּרָא צַדִּיקִים בְּרָא רַשָּׁעִים בְּרָא גֵן עֵדֶן בְּרָא גִיהֶנָּם כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֻלְקִים אֶחָד בַּג"ע וְאֶחָד בְּגִיהֶנָּם זָכָה צַדִּיק נוֹטֵל חֻלְקוֹ וְחֻלְקוֹ חֲבִירוֹ בַּג"ע נִתְחַיֵּב רַשָּׁע נוֹטֵל חֻלְקוֹ וְחֻלְקוֹ חֲבִירוֹ בְּגִיהֶנָּם, וְשִׁנִּינוּ בְּאֲבוֹת מֵה בֵּין תַּלְמִידֵי שָׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְתַלְמִידֵי שָׁל בַּלְעָם הַרַשָּׁע תַּלְמִידֵי שָׁל בַּלְעָם הַרַשָּׁע יוֹרְדִין לְגִיהֶנָּם שֵׁנֵא' וְאִתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֶם לְבָאָר שַׁחַת תַּלְמִידֵי שָׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ יוֹרְשִׁין גֵּן עֵדֶן שְׂנֵאֲמֵר לְהַנְחִיל אֶנְחִי יֵשׁ וְאֶנְצְרוֹתֵיהֶם אֲמֵלֵא (ש"ם) שְׁנִינוּ עַז פְּנִים לְגִיהֶנָּם וּבִנְשׂוֹת פְּנִים לְגֵן עֵדֶן, וְאָמְרוּ כָּל הַמְּצַפֵּה אֵת הַרְבִּים אֵין חֲטָא בָּא עַל יָדוֹ שְׂלֵא יֵהֵא הוּא בְּגִיהֶנָּם וְתַלְמִידֵי בְּגֵן עֵדֶן, וּבְפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (כ"ח:) תִּנְיָא בְּשַׁעַת פְּטִירְתּוֹ שָׁל רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׂהִיָּה בּוֹכָה וְאָמֵר לְתַלְמִידֵי וְלֵא עוֹד אֵלֵא שְׂיֵשׁ לְפָנַי שְׁנֵי דְרָכִים אֶחָד שָׁל גֵּן עֵדֶן וְאֶחָד שָׁל גִּיהֶנָּם וְאִנִּי יוֹדַע בְּאִיזוֹ דְרָךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי, הֲרִי שְׂהִיָּה מַתִּירָא עַכְשָׁיו מַגִּיהֶנָּם וּמְצַפֵּה לְגֵן עֵדֶן.

וּבִאֲגָדָה שָׁל וְאֵלֵה שְׁמוֹת רַבָּה אָמְרוּ מִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֵת הַתּוֹרָה הֲרִי גֵן עֵדֶן לְפָנָיו מִי שְׂאִינוּ מְשַׁמֵּר אֵת הַתּוֹרָה הֲרִי גִיהֶנָּם לְפָנָיו וְכו'. וּבְנוֹיָקְרָא רַבָּה אָמְרוּ בְּשַׁעַת שְׂהַצַּדִּיקִים עוֹלִים מִתּוֹךְ גֵּן עֵדֶן וְרוֹאִין אֵת הַרַשָּׁעִים שֶׁהֵם נִדְוֹנִין בְּגִיהֶנָּם נִפְשָׁם שְׂמַחָה וְגו', וּבִאֲגָדָה שָׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי אָמְרוּ אַחׁוּי לִי דְנוֹכְתָאֵי א"ל לַחַיִּים אַחׁוּי לִיָּה דְנוֹכְתָאֵי שְׂנוֹר וְנִפְל לְגֵן עֵדֶן וְאָמְרוּ חֲזַיִן לר' שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְכו'.

וּבְבִרְאשִׁית רַבָּה בְּמַעֲשֵׂה דִיוִקִים אִישׁ צְרוּרוֹת בֶּן אַחׁוֹתוֹ שָׁל יוֹסִי בֶּן יוֹעֲזָר אָמְרוּ נִתְנַמְנֵם יוֹסִי בֶּן יוֹעֲזָר וְרָאָה מְטָתוֹ פּוֹרְחַת בְּאׁוִיר אָמֵר לְשַׁעַת קִלְהָ קִדְמִי זֶה לְגֵן עֵדֶן, וּבְמִדְרַשׁ רׁוֹת אָמְרוּ וְאֶרְנוֹחַתוֹ אֶרְנוֹחַת תְּמִיד נִתְנָה לוֹ מֵאֵת הַמַּלְאָךְ דְּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו יְמֵי חַיָּיו שָׁל מִי רַב לׁוֹי חַד אָמֵר יְמֵי חַיָּיו שָׁל יְהוֹיָכִין וְח"א יְמֵי חַיָּיו שָׁל אֲוִיל מְרוֹדָה, אָמֵר ר' שְׂמוּאֵל בֶּר נַחְמָנִי מְסַתְּבָרָא כְּמֵאן דְּאָמֵר יְמֵי חַיָּיו שָׁל יְהוֹיָכִין שְׂמַשְׁעָה שְׂהַקב"ה נוֹתֵן שְׁלוֹם לְצַדִּיקִים אִינוּ נוֹטֵלָה מֵהֶם אֵלֵא הוֹלְכַת עִמָּם לְגֵן עֵדֶן, לְמַדּוֹ בְּמִלָּה זֹאת שְׂפִטִירְתּוֹ שָׁל צַדִּיקִים מַעַה"ז לְגֵן עֵדֶן הוּא.

וּבְפֶרֶק שְׁנֵי דַתְמוּרָה (ט"ז) א"ר אֲסִי אָמֵר רַב יְהוּדָה אָמֵר שְׂמוּאֵל בְּשַׁעַת שְׂנַפְטֵר מִשֶּׁה רַבִּינוּ לְגֵן עֵדֶן אָמֵר לִיְהוֹשֻׁעַ שְׂאֵל מִמֶּנִּי כָּל סֶפֶק שְׂיֵשׁ לָךְ וְכו', וּמְצִינוּ לְמַדִּין שְׂשׂוֹכֵר הָאָדָם לְאַחַר הַמִּיתָה מִיָּד הוּא בְּגֵן עֵדֶן: וּמֵה שְׂכָר וְעוֹנֵשׁ יֵשׁ לְנַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים בְּגֵן הַזֶּה.

דְּבָר זֶה עֵינְקוֹר בְּתוֹרָה וּפִירוּשׁוֹ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שְׂגֵן עֵדֶן מְצוּי הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמְקוֹם מְמִקּוֹמוֹת הָאָרֶץ וְשְׂאֲרַבַּע נְהָרוֹת יוֹצְאִין מִשָּׁם וְאֶחָד מֵהֶם הַסּוֹכֵב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּל מֵה שְׂבָא בְּכַתּוּב מִפְּשׁוּטֵי סֹדֵר בְּרֵאשִׁית הַכֹּל אָמֵת אֵין מְקָרָא מֵהֶן יוֹצֵא מִיָּדֵי פְּשׁוּטוֹ, וְאֶנְשֵׁי

המדות עצמן יאמרו שגן עדן תחת קו ההשונה שלא יוסיף היום ולא יחסר, ובספרי הרפואות ליונים הקדמונים וכן אסף היהודי סיפרו כי אספלקינוס חכם מקדוני וארבעים איש מן הסרטומים מלומדי הספרים הלכו הלוח בארץ ועברו מעבר להודו קדמת עדן למצוא קצת עלי הרפואות ועץ החיים למען תגדל.

תפארתם על כל חכמי הארץ, ובבואם אל המקום שהוא ויברק עליה להט החרב המתהפכת ויתלהטו פלם בשביבי הברק ולא נמלט מהם איש ותשובות חכמת הרפואה מן העמים ההם ימים רבים עד מלוח ארתחששתא המלך, ואחריו כן נתחדשה בהם דעת הרפואה על ידי הנקובים בשם במלאכה היא, וכל אלה דברי אמת הם גלויים ומפורסמים גם היום כי רבים מבאי הארץ הלזו ארצה בני קדם יראו מרחוק הלהט המתהפך.

אבל סוד הענין הזה שהדברים כפולים כי גן עדן וארבע נהרות ועץ החיים ועץ הדעת אשר נטע שם האלהים וכן הפרובים ולהט החרב המתהפכת גם עלה התאנה והתגורות וכתנות העור פולם כפשוטם וכמשמעם אמת הדבר ויציב הענין, ולסוד מופלא כי הם כציורי דבר להבין סוד ענין עמוק במשל, כמו ששינינו (ר"ה כ"ד) דמות צורות לבנות היו לו לרבו גמליאל בעליה בטבלא בפותל שבהן מראה את הדיוטות כזה ראיתם, כי כן מלאכת הקדש במשפן בשלשה מקומות חצר ואהל ולפנים מן הפרוכת ובמקדש עזרה והיכל ודביר וכל אשר בכל מקום ומקום מן הכלים וציורי הפרובים פלם להבין סודות מעשה עולם העליון והאמצעי והשפל ורמזי הנית כל המרכבה שם, וכן הנבראים עצמם ביצירתן בדמות נבראו כמו שאמרו בספר יצירה סימן לדבר ועדים נאמנים עולם שנה ונפש ואדם הראשון מעשה ידיו של הקב"ה מבחר בני אדם הנה בתבונה ובדעת והשפינו השם ותברך במבחר המקומות להנאת ולתועלת הגוף, וצייר במקום שהוא הנכבד כל מעשה העולם העליון הוא עולם הנשמות בציוור גשמי להבין משם יסודי כל נברא גופי ונפשי ומלאכי וכל כח שיש בהשגת כל נברא להשיג מן הבורא יתב', גם המקום שהוא נכבד מכל מקומות העולם השפל מפני המוצק אשר ראשו מן העולם האמצעי והעליון, ועל כן יראו בו מראות האלהים משאר מקומות הארץ כאשר אנחנו מאמינים שארץ ישראל וירושלים מקומות נכבדים מיוחדים לנבואה בעצמם כפי מוצקם וכ"ש בית המקדש כפא ה'.

וכענין שנאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים, תלה נבואה הבאה אליו מבלתי הקדמות בציורי הדברים כל סודות העליונים ונפשם מתעלית בלימוד הוא ורואה מראות אלהים בחברת כבוד העליונים מן המקום שהוא ומשיגים כל מה שיוכל לדעת ולהבין הנברא פלימוד משה בסיני וכענין שכתוב אשר אתה מראה בחר, זה ענין ידיעתנו בגן עדן והדברים מפורשים בדברי חכמים.

וכבר רמז ר' אליעזר הגדול בפרקים שלו כפל הענין הזה שאמרתי בפרק כ"א דתני ר' זעירא ומפרי העץ אין העץ אלא אדם שנמשל פעץ שנאמר כי האדם עץ השדה אשר בתוך הגן אין בתוך הגן אלא לשון נקיה ואין גן אלא האשה שנמשלה כגן שנאמר גן בעול אהותי כלה, וכן אומר שהיה סמאל רוכב על הנחש, ואמרו שהיה עץ החיים צונח ששנגעה בו חנה אל תבואני רגל גאונה ויד רשעים אל תנידני, הנה עשה בכאן הפל משל

וּרְמֹז, וְהוּא אָמַר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּפָרֶק עֶשְׂרִים וַיִּגְרַשׁ אֶת הָאָדָם גְּרִשְׁהוּ וַיֵּצֵא אָדָם וַיֵּשֶׁב לוֹ חוּץ לְגַן עֵדֶן בְּהַר הַמְּנוֹרָה שֶׁשָּׁעַר גֵּן עֵדֶן סְמוּךְ לַהַר הַמְּנוֹרָה, עֲשֵׂה אוֹתוֹ גֵּן מִמֶּשׁ, וְזֶה אֵין צָרִיךְ רְאִיָּה מִדְּבָרֵיהֶם שֶׁכָּל הָאֲגָדוֹת מְפֹרְשׁוֹת הֵן בְּגֵן עֵדֶן שֶׁהוּא גֵן מִמֶּשׁ בְּאַרְצָן, וְאָמְרוּ עַל רַבִּי אֲבָהוּ עֵינֵינוּ אֵלֵיהֶוּ לִג"ע וּמְלִי לְגַלְיָמִי טַרְפֵי דְאֵילָנֵי כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפָרֶק הַמְּקַבֵּל (ק"ד:), וּבְמִדְרַשׁ תְּהִלִּים בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים זוֹ א"י דְּבָר אַחֵר זוֹ גֵּן עֵדֶן, וּבְמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת אָמְרוּ מִפְּנֵי מַה בָּרָא הַקַּב"ה גִּיהֶנָּם וְגֵן עֵדֶן כְּדֵי שֶׁתֵּהָא זוֹ מִצְלַת מִזוֹ.

וְכַמָּה רִינַח בֵּינֵיהֶם ר' יוֹחָנָן אָמַר פְּנוֹתָל, וּר' אֲחָא אָמַר טַפְחָ, וּרְבִנָּן אָמְרֵי שְׁתֵּי אֲצַבְעוֹת וּבְבִרְאשִׁית רַבָּה בְּתַחֲלָתוֹ שָׁנוּ וְהִחְזִירוּ הַדְּבָר פְּעָמִים רַבּוֹת וְכֵן בְּמָקוֹמוֹת אַחֵרִים שֶׁהוּא גֵן מִמֶּשׁ נְטוּעַ בְּאַרְצָן, אֲלֵא הָעֵנָן כְּמוֹ שֶׁפִּירְשְׁתִּי.

וְכַמָּה נִכְבָּד דְּבָרֵי הָרַאב"ע שֶׁפָּתַח בְּעֵץ הַדַּעַת סוּד יִנְעָם גַּם הַדְּבָרִים כְּמִשְׁמַעַם: וּבְמִדְרַשׁ שֶׁה"ש אָמְרוּ כֵן, הִבְיָאֵנִי הַמְּלָךְ חֲדָרְיוֹ מִלְּמַד שֶׁעֲתִיד הַקַּב"ה לְהִרְאֹת לְיִשְׂרָאֵל גִּנְזֵי מְרוֹם הַחֲדָרִים שֶׁבְּשָׁמַיִם ר' יְהוּדָה אָמַר הֵרִי אֶתְּהָ לְמַד מֵיַעֲקֹב שֶׁא"ל הַקַּב"ה קוֹם עֲלֵה בֵּית אֵל וְכו' מִלְּמַד שֶׁהִרְאָה לוֹ הַקַּב"ה עֲלֵיהָ לְמַעְלָה מֵעֲלֵיהָ וְהִרְאָה לוֹ חֲדָרִים שֶׁבְּמְרוֹם דְּבָר אַחֵר הִבְיָאֵנִי הַמְּלָךְ חֲדָרְיוֹ אֵלֵינוּ חֲדָרֵי גֵן עֵדֶן, וּמִכָּאֵן אָמַר כְּמַעֲשֵׂה הַרְקִיעַ כֵּן מַעֲשֵׂה גֵן עֵדֶן וְכו'.

וּבְמִדְרַשׁ ר' נְחוּנְיָא בֶן הַקָּנָה הִרְבֵּה מְזַה סְתוּם הָעֵנָן וּמְבֹאֵר הַפִּי, וְאִם תֵּאמַר כִּינּוֹן שֶׁהָעֵנָן עַל דְּרָף הַנְּזֹפֵר וּבְכָל מָקוֹם גֵּן עֵדֶן בְּעוֹה"ז הַתַּחְתּוֹן הוּא, מַה שֶּׁכָּר הַנְּשֻׁמוֹת שֶׁם וְהֵן אֵין תּוֹעֲלָתָם בְּדָבָר גִּשְׁמִי וְלֹא בְּמָקוֹם מְמָקוֹמוֹת הָאָרֶץ וְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹנִים, כְּבָר פִּרְשְׁנוּ שֶׁהָעֵנָן כְּפוּל וְזֶה הֵגוֹן וְהָעֵדֶן הַתַּחְתּוֹנִים הֵן צִיּוּרִין לְסוּדוֹת הָעֲלִיוֹנִים וְהַדְּבָרִים הֵם הָעֲלִיוֹנִים הַרְמוּזִים בָּאֵלוֹ גַּם כֵּן נִקְרְאוּ גֵן עֵדֶן, שֶׁאֵלֵינוּ הַתַּחְתּוֹנִים מִהֶם תּוֹפְסִין הַשֶּׁם הַזֶּה.

כִּי צִד יֵשׁ בְּעֲלִיוֹנִים הַשְּׂגָה שֶׁנִּקְרְאוֹת בְּדָבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ גֵן בְּרִמּוֹז וְהַשְּׂגָה לְמַעְלָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא הַנְּקִרְאוֹת עֵדֶן וְהוּא הַנְּקִרְאוֹת צָרוּר הַחַיִּים וְסוּדָם עֲמוּק וְתַפּוּס בִּיד מִקַּבְּלֵי הָאֲמוּנָה. אֲבָל פִּירְשׁוּ לָנוּ חֲכָמִים מְקוֹם הַנְּפִשׁוֹת, אָמְרוּ בְּמַסְכַּת שַׁבָּת (קנ"ב:) נְפִשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים גְּנוּזוֹת תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר וְהִיָּתָה נְפִשׁ אֲדוֹנֵי צְרוּרָה בְּצָרוּר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֵיהֶּ, וְאָמְרוּ בְּמַסְכַּת חֲגִיגָה (י"ב) עֲרֵבוֹת שֶׁבּוֹ צָדִיק וּמִשְׁפָּט גִּנְזֵי חַיִּים וְגִנְזֵי שְׁלוֹם וְגִנְזֵי בְּרָכָה וְנְשֻׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים וְרוּחוֹת וְנְשֻׁמוֹת הַעֲתִידִין לְהִבְרָאוֹת וְשֶׁם אוֹפְנִים וְשִׁרְפִים וְחַיּוֹת הַקּוֹדֵשׁ וּמִלְאָכֵי הַשָּׁמַיִם וְכֶסֶף הַכְּבוֹד וּמְלָךְ אֵל חַי וְקַיִם רַם וְנִשְׂא שֹׁכֵן עֲלֵיהֶם, וְאָמְרוּ בְּסוּפָה (מ"ה).

(רִאשִׁית בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵן מוֹעֲטִין, וּפִירְשׁוּ הֵא דְמַסְתַּפְּלֵי בְּאַסְפַּקְלָרְיָא שְׂאִינָה מְאִירָה הֵא דְמַסְתַּפְּלֵי בְּאַסְפַּקְלָרְיָא הַמְּאִירָה. וְהֵבִין הַהִסְתַּפְּלוּת הַזֶּה שֶׁאָמְרוּ עָלָיו מִשֶּׁה גִּסְתַּפְּלֵי בְּאַסְפַּקְלָרְיָא הַמְּאִירָה וּשְׂאָר גְּבִיָּאִים גִּסְתַּפְּלוּ בְּאַסְפַּקְלָרְיָא שְׂאִינָה מְאִירָה, הִבְיָאוּ לְשׁוֹן רְאִיָּה בְּהִסְתַּפְּלוּת הַשְּׂכָל וְעֲלוֹי הַהִבְנָה וּלְפִיכֹף קִרְאָם בְּנֵי עֲלִיָּה, וְאָמְרוּ כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי אֲבָל בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ הֵן רוֹאִין, וּבְסַפְרֵי אָמְרוּ יִפְקוּד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת לְכָל בִּשְׁר מַגִּיד שֶׁכָּל הַרוּחוֹת אֵינָן יוֹצְאוֹת אֲלָא מִלְּפָנָיו, ר"א בְּנוֹ שֶׁל רִיָּה"ג אָמַר סִימָן זֶה יֵהָא מְסוּר בְּיָדָה שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָדָם נָתוּן בְּחַיִּים נִפְשׁוֹ פְּקוּדָה בִּיד קוֹנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נִפְשׁ כָּל חַי וְאָמַר בְּיָדָה אֲפָקִיד רוּחִי, מֵת נוֹתְנָה בְּאוֹצַר שֶׁנֶּאֱמַר וְהִיָּתָה נְפִשׁ אֲדוֹנֵי צְרוּרָה בְּצָרוּר הַחַיִּים שׁוֹמֵעַ אֵנִי בֵּין צַדִּיקִים בֵּין רְשָׁעִים תִּלְמוּד לֹאֵר וְאֵת נְפִשׁ אוֹיְבָה יִקְלַעְנָהּ וְגו'.

במדרש תהלים אמרו יעלזו חסידים בכבוד באינה כבוד שהקב"ה עושה לצדיקים בשעה ששפטרין מן העולם והן מקלסין להקב"ה ששם אותן בצרור החיים שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים.

ובמדרש שיר השירים אמרו תוכו רצוף אהבה אלו נפשות הצדיקים שהם נתונות עמו במרום, שלשה נכנסו זה לפניו מזה, ומשה נגש אל הערפל, לפניו ממנו צדק ומשפט שפן כתוב צדק ומשפט מכון כסא, לפניו מהם נפשות הצדיקים שנאמר אשר בידו נפש כל חי, ואומר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים והוא הרמז בתורה ולדבקה בו, ועוד נדבר בזה לפניו בעזרת האל: אבל עוד יאמינו רבותינו לפי דבריהם באגדות שזה גן עדן המתחנן שהזכרנוהו יש לשכר הנשמות בו חלק בשכר ועונג ואע"פ שאינו גוף, וכבר שמו להם מקום עם העליונים, ותקון הענין הזה כף הוא, לפי שאמרו חכמים (שבת קנ"ב:) עד שנים עשר חדש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת לאחר שנים עשר חדש גופו בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת.

ופירוש הקבלה הזו כי כל שנים עשר חדש עדיין פח הגוף קיים והנשמה נוטה לדעת ולמעשיו כאשר היתה באמנה אתו בהצטיירויות מחשבות גשמיות, ואע"פ שעולה לידעת עולם הנשמות יורדת היא לענין שהיה כבר, לאחר שנים עשר נתעלית מדעות גשמיות ולבשה מלכות ונתעטרה בעטרה של עולם הבא.

ואין הפנונה במה שאמרו גופו קיים, בין שיהא הגוף נשרף לסיד או שיהא מן החנוטין שגופם מתקיים, אלא הפנונה למה שכתבנו. ובאותו י"ב הודש חלק הנשמה בגן עדן להיותה עולה בעולם העליון להם בענין נוטה לגשמיות, ואין פנונת רבותינו שיתעדנו הנשמות בפירות הגן שהוא או שירחצו בנהרות, אלא הפנונה מפני שהוא שער השמים לאור באור החיים, כאשר תאמר על העומד בירושלים שנתלבש נפשו רוח הקודש ומלאכות נבואה בחפץ עליון בין בחלומות בין במראה יותר מן העומדים בארץ טמאה, ומן השגה ההיא אל הנפש במקום שהוא מתעלית לדבקות העולם העליון והשגת תענוג הרוחני, וזה מה שמספרין רבותינו באגדה בצדיקים דסקלי ונחתי למתיבתא דרקייעא, העליה היא השגת הנפש ודבקותה בעליונים, והירידה היא להשגה מה שגיעו סגולת התחתונים בחייהון כגון הנביאים: אבל היות הנפש נגדרת במקום אם יתקשה למתחכמים על תורת ה', נשיב להם האפשרות ששמנו לפנייהם בחוטי גיהנם, ואי אפשר לפרש יותר מזה בגן ועדן העליונים הנרמזים למעלה, אבל פוננתנו שיתבאר מדברינו לתמידים.

שאין דברי תורה בגן עדן וענינו משל שאינו אמת, ואין דברי רבותינו וקבלת האבות נוחי הנפש באלו הענינים דברי הבאי או משל בגדר המליצה אלא הפל אמת ואמונה חיצון ופנימי מן מעלה למעלה ומן רוממות לרוממות וזוכה בו כל אחד למקום מעלתו ומשיג ממנו כפי הראוי לגמול שלו, ולפיכך אמרו בויקרא רבה אמר ר' אלעזר בר' מנחם ונחל עדנה תשקם אין כתיב כאן אלא ונחל עדנה מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו, ובאמת כי המקום הזה גן עדן משמש עוד בגמול גשמי ממש לזמן התחיה, והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל עתיד הקדוש ב"ה לעשות סעודה ומחול לצדיקים בג"ע והוא יושב ביניהם וכל אחד ואחד מראה עליו באצבעו שנאמר הנה אלהינו זה, וזה עונג

ושָׁכַר עֵתִיד בְּזִמְנוֹ הַתְּחִיָּה וְהָרְאוֹת הַשְּׂכִינָה פָּאֵלוּ מִרְאֵה בְּאֶצְבַּע מִתּוֹךְ הַמַּחֲוֹל הַשְּׁגָת הַמַּעֲלָה וְעוֹנֵג הַתִּיחָדוֹת מִתּוֹךְ שְׁמִתָּה גּוֹפְנִית, לוֹמַר כִּי יִגִּיעוּ אַנְשֵׁי הָעוֹלָם הַהוּא לְמַעַלְת מֹשֶׁה רַבִּינוּ שְׁנֵתְעֵלִית נִפְשׁוֹ עַל גּוֹפוֹ עַד שְׁבִטְלוּ כַּחֲתוּיו הַגּוֹפִיּוֹת וְהָיָה מְלֻבָּשׁ בְּכָל שְׁעָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ פָּאֵלוּ רְאִיתוֹ וְשָׁמִיעָתוֹ בְּעֵינַי הַנֶּפֶשׁ בְּלִבָּד לֹא בְּמַצּוּעֵי הָעֵינַי הַגּוֹפִי פֶּאֶשֶׁר יַעֲשׂוּ שְׂאֵר הַנְּבִיאִים בְּהַתְּבַטֵּל הַגּוֹף וְהַתְּפֹשֵׁט הַנֶּפֶשׁ מִכּוּחֹתָיו שְׂיֵאֲצֵל עֲלֶיהָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְתִרְאֶה בְּרְאוֹת עֲצָמָה פֶּאֶשֶׁר יִרְאֶה מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל, וְהִיא הָרְאִיָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁמִיעָה הַנְּכֹנָה, כִּי אֵין לְמַתְּפִלְסָפִים מְבִטְלֵי הַתּוֹרָה כְּפִי רְצוֹנָם טְעוֹנוֹת מְנוֹכְרָחוֹת עֲלֵינוּ שְׂיִכְחִישׁוּ אֲמוּנָתָנוּ זֹאת שְׂאֲנַחְנוּ מֵאֲמִינִים שְׂיֵשׁ לְגַבְרִיאֵל רְאִיָּה אוֹ שְׁמִיעָה, וְתִקְרָא כֵּן אוֹתָהּ הַשְּׁגָה שְׂהִיא מַגַּעַת אֲלֵיו מִן מִיכָאֵל עַל דְּרָךְ מְשָׁל.

וכֵּן הַנְּשִׁמוֹת מְסֻפְרוֹת זוֹ עִם זוֹ כְּמוֹ שְׁזָכְרוּ רז"ל וְאֵין הַכּוֹנֵה לְסֻפְרוֹ שְׁפָה וְחַתּוֹךְ לְשׁוֹן אִךְ שְׂיֵשׁ הוֹדְעָה וְהַשְּׁגָה לְנִפְשׁוֹת זוֹ מִזּוֹ. וְהִנֵּה יֵצְאָנוּ מֵעֵינֵינוּ וּבִאֲנוּ לְגַעַת בְּסוּדוֹת הַנְּבִאוּת וְרְאוֹת הַחֲסִידִים שְׂרוֹאֵין הַמְּלֶאכִים, וְאָמְרוּ בְּאֶגְדָּה בְּמִדְרָשׁ מָה רַב טוֹבָה וְכו'. וְהִנֵּה כְּבָר נִתְבְּאָרָה אֲמוּנָתָנוּ בְּגוֹן עֵדוֹן וְנִרְמָזָה כְּפִי הָרְאוֹי וְעַכְשָׁיו נִחְזָר לְשָׁכַר הַגְּדוֹל שְׂהוּא לַעֲה"ב הִנֵּה דָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַזּוֹכֶה שְׂבִדְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ הוּא הַמְּזוֹנֵן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהַמְּתַבְּרָךְ מֵהֵם אוֹמְרִים עֲלָיו זָכְרוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְעֵינֵיךְ הַשְּׁכָר אֲצִלְם בְּכָל הַמַּצּוֹת הוּא הַעוֹה"ב כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ וְתִשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן שְׂפָל שְׂכָרוֹן שֶׁל מַצּוֹת אֵינוֹ אֵלָּא לְעוֹלָם הַבָּא, וְאָמְרוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִין וְנִחְתָּמִין לְאַלְתֵּר לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שְׂהַנְּפָרְנוּ בְּבְרִייתָא לְמַעֲלָה, הִנֵּה שְׂמוֹ שְׁכָר צַדִּיק הַגְּמוּר וּמַעֲלָתוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

וכֵּן הָאוֹבְדִים אֲצִלְם הֵם הַשְּׁנוּיִין בְּמַשְׁנֵתָנוּ וְאֵלוֹ שְׂאֵין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹה"ב הָאוֹמֵר אֵין תְּחִיָּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה וְאֵין תּוֹרָה מִן הַשְּׁמַיִם וְכו'. וְזֶה הַעוֹה"ב שְׂהוּא סוֹף מִתּוֹן שְׂכָרוֹן שֶׁל מַצּוֹת דְּבָר מְסֻתְפֵק הוּא בְּמַשְׁנָה זוֹ וְלֹא בְּאֵר בְּפִירוּשׁ, אִם הוּא עוֹלָם הַנְּשִׁמוֹת וְשְׂכָרוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל אֶחָת מֵהֵן בְּעֲצָמָה אַחֲרֵי הַמְּנוֹת מִיָּד כְּמוֹ שְׂהַנְּפָרְנוּ, אוֹ הוּא עוֹלָם אַחֵר שְׂיִתְחַדֵּשׁ וְיִהְיֶה הַשְּׁכָר בְּגוֹף וּבְנֶפֶשׁ אוֹ לְנֶפֶשׁ בְּלִבָּד בְּזִמְנוֹ הַהוּא הַמְּתַחַדֵּשׁ, וְרִאֵינוּ שְׂאָמְרוּ בְּגִמְרָא עַל הַמַּשְׁנָה הַזֹּאת כִּי לְמָה תִּנָּא הוּא כְּפָר בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים לְפִי שְׂפָל מַדּוּתָיו שֶׁל הַקַּב"ה מְדָה כְּנֻגַד מְדָה.

וְזֶה מוֹרָה כִּי הַעוֹה"ב הוּא עוֹלָם הַשְּׁכָר לְאוֹתָן שֶׁהַקַּב"ה מְחִיָּה בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עַל עוֹלָם הַנְּשִׁמוֹת שְׂקִרָאנוּ אוֹתוֹ ג"ע אֵלָּא עוֹלָם הַתְּחִיָּה הוּא, וְשֵׁם אָמְרוּ (סְנֵהֲדָרִין צ:): אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסִי בְּדָבָר זֶה זִינְפְתִי דְּבָרֵי כּוֹתִיִּים שְׂהָיוּ אוֹמְרִים שְׂאֵין תְּחִיָּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה אֲמַרְתִּי לָהֶם זִינְפְתֵם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הַעֲלִיתֶם בְּיַדְכֶם כְּלוּם שְׂאֲתֶם אוֹמְרִים אֵין תְּחִיָּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה הִרִי הוּא אוֹמֵר הַכֶּרֶת תְּפָרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עוֹנָה בָּהּ הַכֶּרֶת תְּפָרַת בַּעוֹה"ז עוֹנָה בָּהּ לַעֲה"ב מִכָּאֵן הָרְאֵה לָהֶם תַּחַה"מ לוֹמַר שְׂאֵם אֵין תַּחַה"מ אוֹתוֹ עוֹלָם כְּטַל הוּא וְכִינוֹן שְׂחִיבָה תּוֹרָה לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים כְּרַת מְאוֹתוֹ עוֹלָם נִמְצָא תְּחִיָּת הַמֵּתִים לְמַד מֵאֲלֵיו מִן הַתּוֹרָה.

וְשֵׁם הַקִּשּׁוֹ בְּגִמְרָא אָמַר לִיָּה רַב פֶּפְאֵי לְאַבְיִי וְלִימָא תְּרַוּוּיָּהּ מֵהַכֶּרֶת תְּפָרַת דְּבָרָה תּוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְאָמְרִינוּ כְּתַנָּאֵי הַכֶּרֶת תְּפָרַת הַכֶּרֶת בַּעוֹה"ז תְּפָרַת בַּעוֹה"ב דְּבָרֵי ר' עֲקִיבָא אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְהִלָּא כְּבָר נִאָּמַר אֵת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָהּ וְכִי שְׂלִשָּׁה עוֹלָמִים יֵשׁ אֵלָּא הַכֶּרֶת בַּעוֹה"ז וְעוֹה"ב הַכֶּרֶת תְּפָרַת דְּבָרָה תּוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְמַדְנוּ מִכָּאֵן כִּי

הפּרַת הוּא אַבְדָן הַנֶּפֶשׁ מִן הַגּוּף וְהַפְרַתָּה מִמֶּנּוּ בַעֲהוּ"ז וְהַפְּלָל בְּעֲנֹשֵׁי ע"ז לְהַפְרַת מִן הַעֵה"ב, וְאִין עוֹלָם שְׁלִישִׁי שֶׁיְהִי רְאוּי בּוֹ פְּרַת, כִּי דִינֵי גֵיהֶנֶם בְּנֶפֶשׁ בְּזִמְנֵי הַזֶּה אֵין בּוֹ הַפְרַתָּה כְּלָל וְלֹא יֵשֵׁא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחֶשֶׁב מַחְשְׁבוֹת לְבַלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדַּח אֲלֵא לְאוֹתָן שֶׁאֵינָן עוֹמְדִין בְּדִין שְׁנֹכְרֵתִין בּוֹ וְאוֹבְדִין שֶׁם וְהֵם עֲצָמָם מִמָּה הוּא פְּרִיתָתָן מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: וְעוֹד אָמְרוּ שֶׁם בְּגִמְרָא (נ:): מִנִּין שֶׁהַקָּב"ה מַחְיֶה מֵתִים שְׁנֹאֲמַר וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם מָה הַיּוֹם כְּלַכֶּם חַיִּים אִף לַעֵה"ב כְּלַכֶּם חַיִּים, וְשֶׁם אָמְרוּ (שֶׁם צ"א): רַב חֲסֵדָא רְמִי פְתִיב וְחַפְרָה הַלְבָנָה וּבִוְשָׁה הַחֲמָה וּכְתִיב וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה לֹא קִשְׂיָא כְּאֵן בַּעֲהוּ"ז כְּאֵן בַּעֲהוּ"ב, כְּלוּמַר בַּעֲהוּ"ז לְעֵתִיד לְבוֹא, וְהַקְשׁוּ לְשִׁמּוּאֵל דְּאָמַר אֵין בֵּין הַעֵה"ז לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ אֲלֵא שְׁעֵבוּד מַלְכוּת בְּלַבַּד, אִיִּדִי וְאִיִּדִי לַעֵה"ב לֹא קִשְׂיָא כְּאֵן בְּמַחְנָה צְדִיקִים כְּאֵן בְּמַחְנָה שְׁכִינָה, וּבְנֻדָּאֵי הֵם ז"ל לֹא יִפְרְשׁוּ אֹרֶךְ הַלְבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה בְּעוֹלָם הַנְּשֻׁמוֹת אֲלֵא קְרָאוּ הַזִּמְנֵן שֶׁהוּא אַחַר תְּחִיַּת הַמֵּתִים עוֹלָם הַבָּא.

וְכֵן אָמְרוּ בְּדוֹר הַמְדַבֵּר בְּאֵין הֵן לַעֵה"ב שְׁנֹאֲמַר וּפְדוּנֵי ה' יִשְׁנֹבוּן וּכְאוּ צִיּוֹן בְּרָנָה, וּבַעֲשֻׁרַת הַשְּׁבֻטִים שְׁנוּ עֲשֻׁרַת הַשְּׁבֻטִים אֵין עֲתִידִין לְחַזֵּר, וְתַנְיָא (שֶׁם ק"י): ר' אוֹמַר בְּאֵין הֵן לַע"ה שְׁנֹאֲמַר וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל וּכְאוּ הָאוֹבְדִים בְּאַרְצֵי אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם וְהַשְּׁתַחֲוּוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם וְזֶה הָעֲנִין אֵינוֹ בְּעוֹלָם הַנְּשֻׁמוֹת, וְשֶׁם (סְנֵהֲדֵרִין צ"א): אָמַר רִיב"ל מִנִּין לְתַחֲיַת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה שְׁנֹאֲמַר אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתָךְ עוֹד יִהְיוּ סְלֵה הַלְלוּךָ לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא יִהְיוּ מִכָּאן לְתַחֲיַת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְאָמַר ר' לוי כָּל הָאוֹמַר שִׁירָה בְּעוֹלָם הַזֶּה זוֹכָה וְאוֹמְרָה לַעֲוֵה"ב שְׁנֹאֲמַר אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתָךְ עוֹד יִהְיוּ סְלֵה, אֵלוּ שְׁתֵּי הַמִּימְרוֹת הֵם לְרִיב"ל וְעֲנִין אֶחָד הֵם בְּבִיאוֹר וְקוֹרְאִים עוֹלָם שְׁאַחֲרֵי תְחִיָּה עוֹלָם הַבָּא, וְשֶׁם אָמְרוּ כָּל פְּרָגָס שְׁמַנְהִיג אֶת הַצְּבוּר בְּנַחַת בַּעֲהוּ"ז זוֹכָה וּמְנַהִיגֵן לַעֲהוּ"ב, וּבְמַסְכַּת שֶׁבַת (ס"ג) אָמְרוּ לְעֲנִין הַיּוֹצֵא בְּכָלִי זֵינִן בְּשֶׁבַת ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר תְּכַשִּׁיטִין הֵם לוֹ וְאָמְרוּ וְכִי מֵאַחַר דְּתַכְשִׁיטִין הֵן לוֹ מִפְּנֵי מָה הֵן בְּטָלִין לְעֵתִיד לְבֹא מִפְּנֵי שְׁאֵין צְרִיכִין שְׁנֹאֲמַר לֹא יֵשֵׁא גוֹי אֶל גוֹי חָרָב, וְהַקְשׁוּ מִזֶּה וּפְלִיגָא דְשִׁמּוּאֵל דְּאָמַר שְׁמוּאֵל אֵין בֵּין הַעֵה"ז לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ אֲלֵא שְׁעֵבוּד מַלְכוּת בְּלַבַּד, וְאָמְרוּ לְשׁוֹן אַחַר אָמַר לְהֵם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִף לְעֵתִיד לְבֹא אֵין בְּטָלִין אֲבָל בְּטָלִין הֵן לַעֲוֵה"ב וְהֵינּוּ דְשִׁמּוּאֵל.

הַפְּרִישׁוּ בְּכָאן בֵּין יְמֹת הַמְּשִׁיחַ וּבֵין הָעוֹלָם הָעָתִיד וְהוּא עוֹלָם שְׁאַחֲרֵי הַתְּחִיָּה, שְׁאֵין כָּל אֵלוּ הָעֲנִינִים עַל עוֹלָם הַנְּשֻׁמוֹת הַהוּנָה: וּבְמַסְכַּת חֲנוּלִין בְּסוּף שְׁנוּ בְּרִיַּתָא שֶׁהוֹזְפָרָה גַם כֵּן בְּקִדּוּשֵׁין, וּבְמַקּוֹם אַחַר תְּנִיָּא ר' יַעֲקֹב אוֹמַר אֵין לָךְ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שְׁפָתוּבָה בַּתּוֹרָה שְׁמַתָּן שְׁכָרָה בְּצִדָּה שְׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָהּ בָּהּ שְׁנֹאֲמַר לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ לְעוֹלָם שְׁכָנְלוֹ טוֹב וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים בְּעוֹלָם שְׁכָנְלוֹ אַרוּךְ.

הֵנָּה זֶה עוֹלָם שְׁכָנְלוֹ טוֹב וְאַרוּךְ שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא אָמַר שְׁתַּחֲיַת הַמֵּתִים תְּלוּיָהּ בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא אַחֲרֵי הַתְּחִיָּה. וּבְסִפְרֵי הַזְּכִירוּ כָּל הַזְּמַנִּים הַלְלוּ, בְּמִדְרַשׁ אָמְרוּ בְּהַתְּהַלְלָךְ תִּנְחָה אוֹתָךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמָר בְּשַׁעַת מִיתָה וְהַקִּיצוֹת לְעֵתִיד לְבֹא הִיא תְּשִׁיחָךְ לְעוֹלָם הַבָּא, הַזְּכִירוּ כְּאֵן הַעֵה"ז וּזְמַן הַמִּיתָה וְהוּא עוֹלָם הַנְּשֻׁמוֹת וְהָעָתִיד לְבֹא וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָם הַבָּא, וְאָמְרוּ שֶׁם לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם בַּעֲוֵה"ז וְיָמֵי בְּנֵיכֶם לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל

יהודה דתניא ר"י אומר כנור של מקדש של שבע נימין היה שנה' שובע שמחות את פניך אל תקרי שובע אלא שבע, של ימות המשיח שמונה שנה' למנצח על השמינית על נימא שמינית, של עוה"ב עשר שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור ואמר הודו לה' בכנור בנבל עשור וזמרו לו, ומתרגינן אפילו תימא ר' יהודה לעולם הבא אידי דנפיש נימין דידיה נפיש קליה פנבל, ופירוש הענין הזה כי כנור וכלי הנמר במקדש רמז להשגת המתשבה שהיא נתלית ברוח ואין בגשמיית דק כמוזיק"א פענין שאמרו קול ודבור ורוח וזהו רוח הקדש.

והנה בעולם הזה ישיגו החכמים ברוח הקדש שבע ספירות וידבק אורן במשפן ובמקדש ונרמזות בשבע הנרות של מנורה ובקצת הקרבנות, גם בלעם אמר את שבעת המזבחות הנזכר אותן בה"א הידיעה לפיכך ירמזו בכנור שבע כלי הקול בעוה"ז ולימות המשיח תושג ספירה שמינית וירמזו אותה ולעולם הבא תהיה ההשגה שלימה לי ספירות וירמזו אותן וזה ענין מופלא ונכבד, ומפל פנים נלמד בפ"ה העוה"ב שהוא עולם שיש בו גוף ומקדש וכליו ואינו עולם הנשמות שכל אדם בו בחלק הראוי לו אחרי מיתתו מיד ודבר פשוט הוא בגמרא שתמצא בו במקומות רבים שהן מזכירין רשעים בגיהנם כגון עדת קרח וזולתם שבזמן הזה הם נדונין שם ומזכירין לצדיקים שהם בגן עדן, ולא תמצא בשום מקום בגמרא שיאמרו על אחד מהן שהוא בן עולם הבא עכשיו אלא אומרים מזמן לחיי העה"ב, ואמרו בספרי במשה רבינו גנזו לחיי העולם הבא, לא שהוא עכשיו בחיי העה"ב, ואמרו ברבי עקיבא במיתתו אשרי ר' עקיבא שיצאת נשמתו באחד ואתה מזמן לחיי העוה"ב, ואמרו בר' אלעזר בן דורדיא ובקטיעא בר שלום מזמנין לחיי העה"ב בכרך ראשון שם דע"א וכן במקומות רבים מאד בש"ס, הרי שלאחר פטירתן של צדיקים אומרים עליהן מזמנים לחיי העולם הבא שהוא לשון עתיד להם הא למדת שפטירתן מן העוה"ז לגן עדן היא שהוא עולם הנשמות ואין פטירתן לעולם הקרוי עה"ב אלא שהם מזמנים ועתידין לו, ואמרו בבבב"א (מ"א:) הרוואה קברי ישראל מברוך אשר המית אתכם בדין והוא עתיד להקים אתכם לחיי העה"ב בדין בא"י מחיה המתים, ושגור בפ"ה הדורות לומר בין בבקשה בין בסוף ברפת המזון ובכל תפלות הרחמן יזכנו ויזכרנו לימות המשיח ולחיי העה"ב, מקדימין ימות המשיח, ואין דעתם לבקש שתתקרב להם המיתה ויהיו בעולם הנשמות: עוד מצינו מפורש במדרש ויברך אלהים את יום השביעי בברך הקב"ה העה"ב שמתחיל באלף שביעי ויקדש אותו זמנו לישראל, וזו היא ששנינו בתמיד בשביעי אומר מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא ליום שפלו שבת ומנוחה לחיי העולמים, ובמכילתא אמרו כי אני ה' מקדשכם לעוה"ב כגון קדושת שבת בעה"ז.

נמצינו למדין שהוא מעין קדושת העה"ב וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת ליום שפלו שבת, ובאגדה של רבי עקיבא אמרו יום הדין ומלכות בית דוד יהיה באלף הששי, הרי נתבאר שהעה"ב אינו עולם הנשמות אלא עולם נברא קיים שימצאו בו אנשי התחיה בגוף ובנפש, וע"ז העולם אמרו בבבב"א (י"ז) מרגלא בפומיה דרב העה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן והן נהנין מזיו השכינה, וכן יאמרו תמיד בש"ס הקב"ה משביעו מזיו שכינתו לעה"ב שנאמר אשבעה בהקיץ תמונתו, רצונו לומר שקיום האנשים הזוכים בהם בזיו הפבוד פקיום הנפש בגוף בעה"ז באכילהאנשי העיון והם כלי המזון וכלי הנרע וכלי

תיקון הגוף, והגוף בכללו צורך מציאותו הנה בעבור תכלית אחת והוא אכילת המזון לקיום הגוף ולהוליד דמיונו, וכשסתלק התכלית ההוא לעולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה והנה הגוף פועל ריק ואין במעשה האלהים פועל בטל.

הנה התשובה לכל זה כי היתה הבריאה הזאת לזמן תחית המתים לצורך השמושים ואין הקב"ה רוצה בבוטלה אחרי כן. ועוד יש בצורה הזאת סודות עמוקים פי לא היתה היצירה על זה הדמות הפקר בלא טעם רק לצורך גדול ולטעם נכבד והעושו יתברך רוצה בקיומו, ואם תקשה עלינו קיום הגוף מן השפלים לעולם, כבר השיבנו אליה כי קיום הגוף והנה קיום הנפש בהתייחדה בדעת עליון והמתקנים והנה פמקנים בהתייחדו בו כאשר נאמין (אפילו) בנפש ואף ע"פ הכתובים על אדה"ר שהי' ראוי שיתקנים ויחיה לעד אלו לא חטא בחטא ההוא, ואע"פ שנאמין בחרבן העולם בשנת השמיטה, וכן נאמין ונתחזק אצל הכל באמת הראות פח הנפש על הגוף האפל והדבוק בדעת עליון כענין קרן פני משה ופני משה ופני חמה ופני יהושע ופני לבנה, וכן אמרו רבותינו ז"ל על אדה"ר ועל כל דבק ביוצרו ומתלבש ברוח הקדש, אמרו עליו על פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים, ואמרו עליו על ר' אליעזר הגדול כשהיה דורש במעשה בראשית היו קרנותיו יוצאות פקרותיו של משה ואין אדם מפיר אם יום אם לילה, וכן אמרו בספרי פניהם של צדיקים לעתיד לבא דומים לחמה וללבנה ולרקיע לכוכבים ולברקים ולשמשנים ולמנורות בית המקדש, ואם דעותינו לא ישיגו בתקירה מאיזה צד תהיה המדה הזאת, אבל נאמין שהוא כן כי הבורא יתברך שמו יודע מסודות הנפש ומהותה יותר מהתחממותנו, ועוד אנחנו רואים שחפצי הנפש המתדמנים פרצונה נותנין לו לגוף הנאה ומוסיפין בו זהר והדר ושמן ובריאות אפי' בבוזם אלו בעמל ויגיעה, וכל שכן חכמה לחכמים כענין שפתוב חכמת אדם תאיר פניו.

וכל שכן קושיא זו שהזכרנו בקיום הגוף לנצח, אינה על דעת הפילוסופים ולא דעת קצת חכמי תורתנו המפרשים, כי הפילוסופים מקיימים פללו לעד, וחכמינו קצתם יודו בקיומו ואין חזרת העולם לתוהו חיוב, כי כל נברא ברצונו יתברך קיומו ברצון ההוא אם לזמן אם לנצח, וכמו שיאמינו הם בעיונם קיום הפללים לעד כפי אנחנו יכולים להאמין בקבלתנו בקיום הפרט ברצון המתעלה, כי כמו שיש רצון פללי בכלל כפי יש רצון פרטי בפרט, ואע"פ שגראה בעולם ביטול הפרטים וקיום הפללים, הנה אמונתנו היא פי הנה זה בבעלי הנפש מפני החטא הקדמוני והעונש הנגזר עליו אבל הרצון הנצחי מקנים רצונו לנצח וכמו שהזכרנו למעלה מדברי חכמים: עכשיו ביארנו פונתנו בשכרי המצות וענשו ונחזור בקצרה, כי שכר הנפשות וקיומם בעולם הנשמות נקרא לרבותינו גן עדן ופעמים קורין אותו עליה וישיבה של מעלה, ואחרי כן יבאו ימי המשיח והוא מפלל העולם הזה, ובסופן יהא הדין ותחית המתים שהוא השכר הכולל הגוף והנפש, והוא העיקר הגדול שהוא תקנות כל מקנה להקב"ה, והוא העולם הבא שבו ישוב הגוף כמו נפש והנפש תדבק בדעת עליון בהדבקה בגן עדן עולם הנשמות ותתעלה בהשגה גדולה ממנה וינהה קיום הכל לעד ולנצח נצחים, סימן לדברים הללו ורמז להם בתורה ששת ימי המעשה), בששי נברא אדם וגמר מעשיו, בשביעי שבת, כפי מלכות האנושות קדמוניות באלהי החמישי כנגד יצירת עופות ושרצי המים ושאר דברים, ותוספת

מלכותם בְּשֵׁשׁי מַעַט כְּנִגְדַּי יְצִירַת בְּהֵמָה וְחַיָּה שְׁנִבְרָאוּ בְּתַחֲלָתוֹ וְכֵן מַלְכוּת בַּיַּת דָּוִד בְּאַלְף השְׁשִׁי כְּנִגְדַּי יְצִירַתוֹ שֶׁל אָדָם שְׁמִפִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ וּמוֹשֵׁל בְּכֻלָּם, וּבְסוֹף אוֹתוֹן אֶלְף יֵהָא יוֹם הַדִּין שְׁכָל אָדָם נִדוֹן בּוֹ, שְׁבִיעֵי שַׁבַּת שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הָעוֹלָם הַבָּא, וְאִין לְזוֹכִים בּוֹ קִץ וְסוֹף אֶלָּא מִתְקַיְמִין בְּרִצּוֹן בּוֹרְאָם יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ הַמְקַיְיָמָם, וְכֵן שֵׁשֶׁת שְׁנֵי שְׁבוּעַ וּשְׁבִיעֵית שְׁמִטָּה רִמְזוּ לְעֵנְיָן הַזֶּה הוּא, וּמִכָּאן יִלְמֹד הַחֶכֶם סוֹד הַיּוֹבְלוֹת וְיִדַע הָעֵנְיָן בְּכָלֵל, וּבְרוּךְ הַיּוֹדֵעַ וְהַמְלַמֵּד אָדָם דַּעַת: וּבְמִדְרַשׁ ר' נְחוּנְיָא מְצִינּוּ יֵשֵׁב ר' בְּרַכְיָה וְדַרְשׁ מֵאֵי הָאֵי דְאָמְרִינּוּ הַעֵה"ב וְלֹא יְדַעִין מֵאֵי (*עַי' בְּפִירוּשֵׁי עַל הַתּוֹרָה (בְּרַאשִׁית א') שֶׁם הָעֵנְיָן מְפוֹרֵשׁ, וּפְהָ בָּא בְּקִיצוֹר לְשׁוֹן.

קְאָמְרִין, הָעוֹלָם הַבָּא מִתְרַגְמִינּוּ עֲלֵמָא דְאִתִּי מְלַמֵּד שְׁקוּדָם שְׁנִבְרָא עֲלֵה בְּמַחְשְׁבָה לְבְרוּא אֹר וְנִבְרָא אֹר גְּדוֹל שְׁאִין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָה לְשַׁלּוֹט בּוֹ צֶפֶה הַקַּב"ה שְׁאִין יְכוּלִין לְסַבְּלוֹ לְקַח שְׁבִיעֵית וְשֶׁם לּוֹ בְּמִקּוּמוֹ וְהַשְּׂאָר גְּנִזוּ לְעֵתִיד לְבֹא וְאָמַר אִם זְכוּ בְּזֵה הַשְּׁבִיעֵית וְיִשְׁמְרוּהוּ אִתָּן לָהֶם לְעוֹלָם הָאֲחֵרוֹן, וְהֵינּוּ דְכָתִיב הָעוֹלָם הַבָּא שְׁכָבֵר בָּא קוּדָם מְקוּדָם שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרַאשִׁית הַדָּא הוּא דְכָתִיב מָה רַב טוֹבָהּ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירְאִיָּה פְּעֻלַּת לַחֲסִים בְּיָד נִגְדַּי בְּנֵי אָדָם, פִּירוּשׁ הָעוֹלָם הַבָּא שְׁכָבֵר בָּא, וְזָכַר לְשׁוֹן תְּרַגּוּם שְׁלוֹ שְׁקוּרִין אוֹתוֹ חֲכָמִים עֲלֵמָא דְאִתִּי לְלַמֵּד שֶׁהוּא מִמְשַׁמֵּשׁ וּבָא, שְׁנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הוּא אֹר וְהוּא הָאֹר שְׁעֵלָה בְּמַחְשְׁבָה וְנִבְרָא קוּדָם הָעוֹלָם הַזֶּה, לֹמַר שֶׁהוּא הַהִשְׁגָּה הָאֲחֵרוֹנָה שְׁאָדָם מְשִׁיג וּמִתְעַלֶּה.

וְכֵן אָמְרוּ בְּבְרַאשִׁית רַבָּה שְׁאֹר הַזֶּה שְׁאָדָם צוֹפֵה בּוֹ מִסוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְהוּא עֵנְיָן צְפִיית הַמְרַבָּה וְכוּ מְשִׁיגִים אֲמַתַּת הַנִּבְרָאִים בְּכָלֵל וְזֵהוּ מִסוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְזֵהוּ לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים.

וְעוֹד אָמְרוּ שֶׁם בְּמִדְרַשׁ ר' נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה וְכִסָּא הַכְּבוֹד הַמְעוֹטָר הַמְהוֹלָל הַמְאֻנָּשׁ הוּא בַּיַּת הָעוֹלָם וּמִקּוּמוֹ חֲקוּק בְּחֻקָּה דְכָתִיב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר, וְכָל הַמִּדְרַשׁ עַד יִזְכוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא הַטּוֹב הַגָּנוּז וּמֵאֵי נִיְהוּ עָוְזוֹ שֶׁל הַקַּב"ה דְכָתִיב וְנִגְזַר כְּאוֹר תִּהְיֶה וְגו', שֶׁם בְּכָאן בַּיַּת הָעוֹלָם הַבָּא בְּכִסָּא הַכְּבוֹד מְקוּם הַנְּשֻׁמוֹת בְּעוֹלָמָן כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּעֵרְבוֹת שְׁשֶׁם נְשֻׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צְדִיקִים וְשֶׁם מְלָאכֵי הַשְּׂרַת וְכִסָּא הַכְּבוֹד כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת חֲגִיגָה, וְשֶׁם מְקוּם הַעֵה"ב חֲקוּק בְּחֻקָּה לְהוֹדִיעַ הַשְּׂגָתָה לְאוֹר הָרֵאשׁוֹן שְׁנִבְרָא חֻקָּה דְכָתִיב כִּי נֵר מְצוּנָה וְתוֹרָה אֹר וְכָתִיב חֻקָּת אָדָם תֵּאִיר פְּנָיו, וְאֵי אֲפָשֵׁר לְפָרֵשׁ יוֹתֵר מִזֶּה: וְמָה יִקְרוּ דְבָרֵי הָרַב הַגְּדוֹל ר' מִשֵּׁה ז"ל בְּמַלּוֹת קְצָרוֹת וְאֶרְנוֹפוֹת שְׁכַתְּבָ בְּזֵה הָעוֹלָם בְּפָרֶק חֲלֵק, אָמַר כִּי בַעַה"ב יִשְׁפִּילוּ נְפְשׁוֹתֵינוּ שֶׁם מְסוּדוֹת הַבוֹרָא כְּפִי שְׁיִשְׁפִּילוּ הַסּוּדוֹת הָהֵם הַכּוֹכְבִים וְהַגְּלָגְלִים, אוֹ יוֹתֵר, וְכֵן אָמְרוּ ז"ל הָעוֹלָם הַבָּא אִין בּוֹ לֹא אֶכִּילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה אֶלָּא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעֵטְרוֹתֵיהֶן בְּרַאשֵׁיהֶם וְנִהְיִין מִזִּי הַשְּׁכִינָה, וְעֵנְיָן עֵטְרוֹתֵיהֶן בְּרַאשֵׁיהֶן רוּצָה לֹמַר קִיּוּם הַנְּפֵשׁ הַיּוֹדֵעַ בְּקִיּוּם הַדְּבָר הַיּוֹדֵעַ לָהּ וְהוֹיָתָה הִיא וְהוּא דְבָר אֶחָד כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ מְבִינֵי הַפִּילוֹסוֹפִים בְּעֵנְיָן יֶאֱרִיךְ סְפוּרוֹ, וְמָה שְׁאָמְרוּ נִהְיִין מִזִּי הַשְּׁכִינָה כְּפִי הַנְּפֵשׁוֹת הָהֵם יִנְעֲמוּ בְּמָה שְׁיִשְׁפִּילוּ וְיִדְעוּ מְסוּד הָאֵל, אִם כֵּן הַגְּמוּל הַטּוֹב וְתַכְלִית הַכְּנוּנָה הוּא שְׁיִגִיעַ הָאָדָם אֶל הַגְּמוּל הָעֲלִיוֹן וְיִהְיֶה נִכְנָס בְּכָלֵל הַהוּא, וְקִיּוּם הַנְּפֵשׁ כְּמוֹ שְׁאָמְרֵנוּ יִהְיֶה עַד לְאִין תַּכְלִית בְּקִיּוּם הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ כִּי הוּא סַבַּת קִיּוּמָה בְּהַשְּׁגָתָה אוֹתוֹ אֵלּוֹ דְבָרֵי הָרַב ז"ל וְהֵם דְבָרִים טְהוּרִים.

וּכְבָר בָּאוּ בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ו"ל כִּי הַזְכִּיר עֲנֵג הַנֶּפֶשׁ בְּקִיּוּמָהּ וְשֵׁם אוֹתָהּ עִם כֶּת חַיִּים הַקֹּדֶשׁ וְהַמְּלֵאכִים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵם ו"ל עֲמָהֶם תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד וְנִחְקָקוּ מְקוֹמוֹ וְהָיָה הַהִשְׁגָּה בְּעֶצְמָהּ וְהַגְּמוּל הַשְּׁלֵם, וְכֵן הַזְכִּירוּ הֵם ו"ל קִיּוּמָהּ פְּקִיּוֹם הַחַיִּים וּמְלֵאכִים לְכַתּוּמֵיהֶם כְּמֵה שֶׁיִּנְעֲמוּ בְּפֶתוּב שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וְכְמוֹ שֶׁפָּתְבָנוּ לְמַעַלְה מְדַבְרֵיהֶם ו"ל, וְהַזְכִּירוּ עֲנֵי קִיּוּמָם בְּקִיּוֹם הַדְּבָר הַיְדוּעֵ לְהֵן דְּבָר אֶחָד וְהוּא פִירוּשׁ מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה וּלְדַבְרָהּ בּוֹ, וְאוֹמֵר וְהִתְהַ נֶפֶשׁ אֲדוֹנֵי צְרוּרָה בְּצְרוּר חַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֵיהָ, וּמִכָּאן בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלָמַד אֵת ה' אֱלֹהֵיהָ תִירָא לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְרַבּוֹתֵינוּ ו"ל הֵם שֶׁהֵבִינוּ וּפִירְשׁוּ דְרָךְ וְעֲנֵי הַיְחוּד הַזֶּה, וְלֹא שֶׁיִּגִיעַ אָדָם לִידִיעַת מֵהוּתוֹ, שֶׁהִידִיעָה הוּא הַדְּבוּק בְּעֶצְמוֹ וְעַל זֶה אָמְרוּ כָּל הַנְּבִיאִים כִּי לֹא נִתְנַבְּאוּ אֱלֹא וְכו' אֲבָל לְעוֹלָם הַבָּא עֵין לֹא רָאִתָּה אֱלֹהִים זְוִלְתָּה יַעֲשֶׂה, וְזוֹ הַמִּמְרָא הַזְכִּירָה הֶרֶב ו"ל וּפִירְשׁ וְאָמַר כְּבָר הוֹדִיעוּנוּ חֲכָמִים הֶרֶאשׁוּנוֹנִים שֶׁטּוֹבַת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין פֶּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיגָה עַל בְּרוּרָהּ וְאֵין יוֹדֵעַ גְּדֻלָּהּ וְיִפְיָה אֱלֹא הַקַּב"ה לְבַדּוֹ.

הֵנָּה דְבָרֵי הֶרֶב בְּמַעֲלַת זֶה הָעוֹלָם הַבָּא וּבְעוֹנֵג שְׁלוֹ דְּבָרִים נְכוֹנִים הֵם אֵין לָנוּ אֱלֹא לְהוֹדוֹת בָּהֵן וּלְשַׁבַּח מַעֲלוֹתֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶן ו"ל: וְעוֹד כָּתַב בְּתַשׁוּבַת שְׁאֵלָה וּמֵה שֶׁהִסְכִּימוּ חֲכָמֵי יוֹן וְחֲכָמֵי הַמַּעַרְב בְּנֶפֶשׁ שֶׁהַנֶּפֶשׁ צוּרָה בְּלֹא גִוָּלָהּ וּבְלֹא גוּף אֲבָל טְהוּרָה וּנְזִירָה וּמְקוֹר הַדַּעַת וְאֵינָה צְרִיכָה לְגוּף לְפִיכָהּ כְּשֶׁיִּאֲבֵד הַגּוּף לֹא תֵאֲבֵד הִיא אֱלֹא עוֹמְדַת בְּעֶצְמָהּ וְקִיּוּמָתָהּ כְּמוֹ הַמְּלֵאךָ וְנִהְיִית וְחוּזָה בְּאוֹרוֹ שֶׁלְעוֹלָם וְהוּא עוֹלָם הַבָּא (גַּם זֶה לְשׁוֹנוֹ), אֲבָל מ"מ שְׁנֵה עֲלִינוּ סוֹדְרֵי הַקַּבְלָה כִּי עָשָׂה זֶה הָעוֹלָם עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת וְאֵין לְגוּף בּוֹ חֵלֶק כְּמוֹ שֶׁפִּירְשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מְסַפְרֵיו.

וְכֵן יִרְאֶה מְדַבְרֵיו שֶׁהוּא מְשַׁנֵּה עֲלֵינוּ זְמַנּוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא וְהוּא לְדַעַתוֹ בָּא לְאָדָם אַחֲרֵי מִיתָתוֹ מִיָּד וְהוּא הָעוֹנֵג וְהַנּוֹעֵם שֶׁקָּרִינוּ אֲנַחְנוּ אוֹתוֹ גֵּן עֵדֵן. וְכֵן כָּתַב בְּסִפְרֵי הַמַּדְעָה, זֶה שֶׁקָּרָאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים הָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ מְפָנֵי שְׁאֵינוֹ מְצוּי עֵתָה וְזֶה הָעוֹלָם אֲבָד וְאִח"כּ יָבֵא אוֹתוֹ הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין הַדְּבָר כֵּן אֱלֹא הֵרֵי הוּא מְצוּי וְעוֹמֵד כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר צָפַנְתָּ פְעֻלָּתָהּ, וְלֹא קָרָאוּהוּ הָעוֹלָם הַבָּא אֱלֹא שְׁאוֹתָן חַיִּים בְּאֵין לוֹ לְאָדָם מִיָּד אַחֲרֵי חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁאֵנוּ קִיּוּמִים בּוֹ בְּגוּף וּבְנֶפֶשׁ וְזֶהוּ הַנְּמַצָּא לְכָל אָדָם בְּרֵאשׁוֹנָה, נִרְאִים מְדַבְרֵים הִלְלוּ שֶׁעוֹלָם הַבָּא הוּא עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת הַמַּגִּיעַ לְהֵן אַחֲרֵי מִיתַת הַגּוּפוֹת מִיָּד.

עוֹד כָּתַב הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ גוּף וְגוּיָה אֱלֹא נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים בְּלִבָּד בְּלֹא גוּף כְּמֵלֵאכֵי הַשָּׁרַת, הוּאֵיל וְאֵין בּוֹ גוּיּוֹת אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתֵּיָה וְדָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁגּוּפוֹת בְּנֵי אָדָם צְרִיכִין לָהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא יֵאָרַע בּוֹ דְּבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁמֵאֲרַעִין לְגוּף בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּגוֹן יְשִׁיבָה וְעֲמִידָה וְשִׁנָּה וְרֵאִיָּה וְעֶצֶב וְשִׁחּוּק וְכִיּוּצָא בְּהֵן.

כֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים הֶרֶאשׁוּנוֹנִים הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתֵּיָה וְלֹא תַשְׁמִישׁ אֱלֹא צְדִיקִים יוֹשְׁבֵין וְעֵטְרוֹתֵיהֶן בְּרֵאשִׁיָּהוּ וְנִהְיִין מְזִיו הַשְּׁכִינָה, הֵרֵי נִתְבָּאָר לָהּ שְׁאֵין שֵׁם גוּף לְפִי שְׁאֵין שֵׁם לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתֵּיָה, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ צְדִיקִים יוֹשְׁבֵין עַל דְּרָךְ הַחִידָה הוּא כְּלוּמֵר נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים מְצוּיּוֹת שֵׁם בְּלֹא עֲמֵל וּיְגִיעָה, וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ עֵטְרוֹתֵיהֶן בְּרֵאשִׁיָּהוּ כְּלוּמֵר דַּעַת שֶׁיִּדְעוּ שֶׁבְּגֻלָּהּ זְכוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא מְצוּיָה עִמָּהֵן וְהִיא הַעֲטָרָה שֶׁלָּהֵן, וּמֵהוּ זֶה שֶׁאָמְרוּ וְנִהְיִין מְזִיו הַשְּׁכִינָה שֶׁיִּדְעִין וּמְשִׁיגִין מֵאֲמַתַּת הַקַּב"ה מֵה שְׁאֵינֵן

יודעין והוא בגוף האפל והשפל: עוד האריה הרב ז"ל לבאר להביא ראיה שבני העולם
הבא הם נפשות בלבד בלא גוף בפך חלק ובמגלה של תחנית המתים שלו.

עני גן עדן אצלו הוא מקום מבחר הארץ שנטע בו האלהים האילנות ומיני הצמחים
המועילים תועלות גדולות ועמיד לגלותו לבני האדם ויורה דרכו וינעמו בו בימות
המשית או בתחנית המתים בגוף כמו בעולם הזה ותענוגיו באכילה ושתייה וסיכה
ורחיצה, וזה אינו תכלית הגמול כמו שביאר הרב ז"ל, אבל העוה"ב עולם הוא והוא
טבעי ומנהגו של עולם כלומר קיום הנפש: והתמה מזה מאחר שהוא מאמין שהעולם
הבא הוא ההוה לאדם אחרי המנת מיד מה צורך אליו לראיות והכרעות שאין באותו
העולם גוף אלא נשמות בלבד, תלמיד קטן שבישראל יודע שהצדיק הנפטר נפשו בטוב
תלין בטובת העולם העליון בלא גשם וגוף פלל, אין טובתה באכילה ושתייה וסיכה
ותשמיש שאין הנפש בעלת הנאות הללו אלא בזיו השכינה היא מתקיימת כענין שנאמר
והלך לפניך צדקה כבוד ה' יאספה, ודברים הללו אע"פ שאין דרך סודם ידוע אלא
ליחידים ואין משיג אותם על אמתת מה שהם אלא ה' יתברך, דרכיהם פשוטים לכל,
ולמה הוצרך הרב ז"ל למה שכתב במגלת תחנית המתים אבל החיים שאין אחריהן מות
הוא חיי העולם הבא בעבור שאין בו גוף, כי אנו מאמינים והוא הנכון לדעת כל בעלי
דעת כי בני העולם הבא נפשות בלא גופות כמו המלאכים, והראיה על זה כי הגוף מחובר
מפלי השמוש לפעולת הנפש, והגוף בכללו צורך מציאותו בעבור תכלית אחת רוצה
לומר אכילת המזון כדי לקיים הגוף ולהוליד ממנו דמיונו למען יתקיים המין, וכשתסתלק
התכלית ההיא ולא יהא צריך אליה בעולם הבא כמו שאמרו המון החכמים בביאור אין
בו אכילה ושתייה ולא תשמיש, אם כן הם רוצים לומר שאין בו גוף כי האל יתברך לא
ימציא דבר ריק ולא יעשה דבר אלא בגלל דבר, וחלילה מהיות פעליו הנכוחים כפועל
ע"ז עינים להם ולא יראו אונים להם ולא ישמעו, כן הבורא בעיני אלו החושבים כי
יברא אברים לא לעסוק בהם, ואולי בנ' העולם הבא בעיני אלה האנשים אינם בעלי
האברים כי אם גופים ואולי הם עגולים או עמודים או קומות מרובעות, אין דעת אלו
הסכלים כי אם שחוק לכל העמים מי יתן החרש יחרישון ויהי להם לחכמה, פלאו
דברי הרב ז"ל ועוד נוסף עליהם דברים רבים: ועכשיו נתמה עליו אחרי שהוא אמין
בפירוש העולם הבא שהוא העה"ב לנפשות אחרי מימת הגופות מיד, מה צורך להכרעות
האלה, הלא דבר ידוע לכל ומפורסם שכבר נתערטלו הנפשות מן הגוף המת והניחיהו
לרקבון, והפתוב מעיד וישוב העפר על הארץ פשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר
נתנה, אבל יראה מכונת הרב ז"ל שהעולם הבא אצלו משמש לכל עולמי הנפשות ולכל
המגיע אליהן לעדי עד.

והנה אמין באמת שתחנית המתים שהוא עיקר מעיקרי התורה הכנונה בו שתשוב הנפש
לגוף ברצון הבורא ויצאו הנשמות מן העולם הבא וישבו לגוף בימי התחיה ויתעדנו
האנשים ההם הזוכים בטובת העולם הזה בימות המשית ויזכו בו למעלה עליונה
ממעלתם הראשונה, אבל אחרי כן יגזור הרב ז"ל מיטה על המשית ועל דורו ויהיו
נפשותיהן בטוב העולם הבא בלא גוף כמו שהיו מתחלה במעלה גדולה ממנה שזכו לה
במצות שעשו בזמן התחיה וזה יתקיים להם לנצח: והנה אריכות הרב ז"ל בהרבותו
דברים להכריע שבני העולם הבא אינן גוף לשני ענינים כי הוא יודע אנשי קבלתנו

נאמינו שאין אחר התחיה מיתה על פי מה שדברשו בבלע המנות לנצח, ואמרו מתים
שעתיד הקב"ה להחיות שוב אינו חוזרין לעפון, ולזה הדעת בני העולם הבא אחרי
התחיה יחיו בעולם ההוא בגופם, והרב מבטל זה הדעת בכל יכלתו, ועל זה חלקו עליו
רבים מחכמי הדורות האלו על הפנה הזאת כמו שימצא בדבריהם, כי על העולם הבא
אחרי המיתה לנפשות לא יחלוק כל איש חכם או שאינו חכם ואין צורך בו לכל עניני
הדברים שכתב הרב בכמה מקומות כי דבר מפורסם הוא שאין לגוף בו חלק וזכות, ועוד
יכונן הרב ז"ל לענין שני להחזיק הנפש בעצמה שאינה גוף ולא פח גוף אלא שכל נבדל
פכת המלאכים, וכן אמר שם במגלת תחית המתים, והגורם כל זה מה שיעלה במחשבת
הקמון כי אינם מאמינים שיש מציאות קיימת אלא לגוף אף מה שאינו גוף ולא מקרית
הגוף אינו נמצא בדעת הנבערים מדעת, ועל כן נאמינו רובם כי הבורא גוף כי מה שאינו
גוף ולא פח בגוף אינו נמצא לפי מחשבתם, אף הנקראים חכמים באמת לא במלה עוברת
נודע להם במופת כי כל נבדל מתולדות הגוף הוא יותר חזק וקיים במציאותו ממי שיש
לו גוף.

ועוד לא נכון לומר יותר קיים אלא שמציאות הנבדל הוא המציאות האמתי בעבור שלא
ישגיחו דבר ממקרה השנויים, והם החכמים שנתברר להם במופת כי הבורא אינו גוף
ועל כן הוא מציאותו בתכלית הקיום וכן כל נברא נבדל רוצה לומר המלאכים והשכלים
הוא מציאותו יותר תקיף וקיים מכל בעל גוף, ועל כן נאמין כי המלאכים אינם גופים
וכי בני העוה"ב הם נפשות נבדלות: ועוד אמר ז"ל ואיך יעלה על לב איש כמו שייבנו
אלה הסכלים, כי המלאכים הם נבדלים מן הגוף, ועצם מציאותם רצה לומר מציאות
המלאכים ובני העולם הבא יחשבו אלה כי לא יודע מציאותם אלא בקבלה מצד התורה
וכי אין דרך מעיד על מציאות המלאכים ועל קיום הנפשות.

וזו המלה מורה לה מדברי הרב ז"ל פירוש העולם הבא שהוא קיום הנפשות בלבד אחרי
המות, והוא דבר המתברר להם במופת ועיון בלא קבלה. כי ענין העולם הבא אחרי
התחיה באמת צריך הוא לדברי התורה ופירוש הקבלה: והנה נתברר אמונת הרב ז"ל
בפירוש העולם הבא וכוונתו אנחנו, ובאמת תמצא למקצת חכמי ספרד בחבורי
חכמותיהם ובתפלתם שהם מסכימים לדעת ההוא שהעוה"ב הוא עולם הנשמות.

ור"ש בן גבירול ז"ל אומר בתפלתו תחת פסא כבודך מעמד לנפשות חסידך ובו נועם
פלי תכלית וקצבה, והוא העוה"ב. וכן יתפלל, ובעת מן העולם הזה תוציאני.

אל העוה"ב בשלום תביאני. אבל לנו שומעים שאמרנו כהלכה והבאנו הדבר בראיות
מדברי רז"ל.

ושוב מצאתי לגאון רב סעדיה ז"ל בפירוש ספר דניאל שהוא אומר בדברינו בפירוש
העוה"ב וקבלת ראשונים היא, תורתם אל תשכח, ואמת אין בינינו דרך בשנוי השמות.
הפל מודים בתחית המתים ובקיום הזמן שהוא בכלליו ופרטיו כמו שפירשתי, זולת דעת
רבי משה ז"ל שנותנת קצבה לזמן התחיה ומחזיר הפל לעולם הנשמות כמו שגזפר
למעלה, ואנחנו מקיימים אנשי התחיה לעדי עד מימות תחית המתים לעוה"ב שהוא
עולם שפולו ארוך.

וְאֵדוֹן הַרְתָּמִים יִזְכְּנוּ לְטוֹב אֲשֶׁר צָפוֹן לִירְאָיו וּפָעַל לַעֲבָדָיו, לְמַעַן רַחֲמֵיו וַחֲסָדָיו, אָמֵן: